

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

LOUIS BOBÉ, GUSTAV GRAAE
OG
FR. JÜRGENSEN WEST

DANSKE LEN

KØBENHAVN
A/S J. H. SCHULTZ FORLAGSBOGHANDEL
TRYKT HOS J. H. SCHULTZ A/S
MCMXVI

INDHOLDSFORTEGNELSE.

	Side
<i>Forord</i>	I
<i>Indledning</i>	
Louis Bobé: Om de danske Lens Tilblivelse.....	III—XVI
Gustav Graae: Lensvæsenets retslige Udvikling...	XVII—XXIV
Fr. Jürgensen West: Kort Oversigt over Lenenes samfundsøkonomiske Betydning.....	XXV—XXXV
<i>De enkelte Lens Historie</i>	
I. Baroniet Holckenhavn.....	1
II. Grevskabet Frijsenborg.....	11
III. Grevskabet Langeland.....	29
IV. Baroniet Juellinge.....	45
V. Grevskabet Wedellsborg.....	63
VI. Baroniet Wilhelmsborg.....	79
VII. Grevskabet Schackenborg.....	89
VIII. Grevskabet Samsøe.....	101
IX. Baroniet Scheelenborg.....	113
X. Grevskabet Reventlow.....	123
XI. Grevskabet Holsteinborg.....	131
XII. Grevskabet Knuthenborg.....	147
XIII. Grevskabet Gyldensteen.....	167
XIV. Baroniet Brahetrolleborg.....	181
XV. Grevskabet Christianssæde.....	193
XVI. Grevskabet Christiansholm.....	207
XVII. Grevskabet Ledreborg.....	217
XVIII. Grevskabet Bregentved.....	241
XIX. Det grevelige Rantzau'ske Forlods.....	271
XX. Baroniet Løvenborg.....	283
XXI. Baroniet Holstenshus.....	303
XXII. Grevskabet Lindenberg.....	315
XXIII. Baroniet Lehn.....	333
XXIV. Baroniet Guldborgland.....	343
XXV. Grevskabet Muckadell.....	355
XXVI. Grevskabet Brahesminde.....	365
XXVII. Baroniet Gaunø.....	375
XXVIII. Baroniet Stampenborg.....	391
XXIX. Grevskabet Roepstorff.....	405
XXX. Grevskabet Hardenberg Reventlow.....	415
XXXI. Grevskabet Lerchenborg.....	429
XXXII. Baroniet Sønderkarle.....	443
XXXIII. Det grevelige Scheel-Plessenske Forlods.....	453
XXXIV. Baroniet Zeuthen.....	463
XXXV. Baroniet Adellersborg.....	477

Den ved Lov af 1909 5. Marts nedsatte Kommission til Udarbejdelsen af en Betænkning vedrørende Lens, Stamhuses og Fideikommisgodrsers Overgang til fri Ejendom har 1910 offentliggjort en udførlig Oversigt over samtlige tidligere fremkomne Lovforslag og Rigsdagsforhandlinger i Sagen samt 1913 udgivet en af Bilag ledsaget Betænkning, indeholdende Resultatet af Kommissionens Overvejelser.

Spørgsmaalet om Majoraternes Overgang til fri Ejendom er endnu uafgjort og fortjener paa Grund af dets store Betydning for Danmarks Statshusholdning før den endelige Afgørelse at blive belyst saa alsidigt som vel muligt. Det foreliggende Arbejde har til Hensigt at give en Udsigt over de enkelte Lens Oprindelse og Udvikling, en Fremstilling, der utvivlsomt tiltrænges, idet den hverken findes i Lenskommissionens Betænkning eller andetsteds.

Den foreløbige Plan til Arbejdet skyldes oprindeligt personligt Initiativ fra rent historisk interesseret Side, og er derefter nærmere blevet udformet af Forfatterne i Forening.

Udgivelsen er bekostet af de danske Lensbesiddere.

I.

OM DE DANSKE LENS TILBLIVELSE.

I 1906 udkom et af nys afdøde Folketingsmand, Dr. Gustav Bang forfattet lille Skrift, *Danske Len og Stamhuse*, i den af det danske Socialdemokrati udgivne Serie Socialistiske Skrifter (XIX—XX) og spredtes over Landet i mange Tusinde Eksemplarer.

Naar G. Bangs Redegørelse for de danske Lens og Stamhuses Tilblivelse og Historie gennem Tiderne, trods sit Partistandpunkt, vitterligt er bleven opfattet som en historisk »Undersøgelse«, og som saadan betegner Forf. sit Skrift, skyldes det den Omstændighed, at G. Bangs historiske Speciale var dansk Adelshistorie; hans Studier over den gamle danske Adels Forfald indbragte ham den højeste akademiske Grad; hans kritiske Udgave af Breve til og fra Kristoffer Gøye og Birgitte Bølle fremkom under Tilsyn af Selskabet for Udgivelsen af Kilder til Dansk Historie. Paa Forhaand bør man gaa ud fra, at en Historiker vel kan henfalde til et ensidigt Synspunkt, men en Forvanskning af Kendsgerninger, en Fortielse af Sandheden, i den Hensigt at villedle ukyndige Folk, vægrer man sig saa længe som muligt ved at tiltro en Videnskabsmand.

G. Bangs Fremstilling af Forhold og Personer indeholder som Helhed kun Vrængebilleder af Kendsgerningerne, idet han overalt ved Omtalen af Lenene og deres Besiddere fremdrager det ufordelagtige, der kan siges mod Institutionen og dens Repræsentanter, og gennemført fortier alt nyttigt og godt, der er ydet. Staten er altid den lidende og forfordelte, og naar det passer ham, gør han Kongen identisk med Staten og omvendt. Lenserhververne og deres Efterfølgere er de hensynsløse, brutale Udnytttere til alle Sider. Han sammenblander Lensgods med den frie, private Ejendom, der slet ikke vedkommer Kronen. Naar Adelen alter og alter karakteriseres ved det ene Ord »godsgridsk«, forties det, at der ogsaa fandtes borgerlige og bondefødte Godsspekulanter paa hin Tid, saaledes samlede den bondefødte Kristen Linde ikke mindre end 10 Godser. Det, at Jordegods med adelige Rettig-

IV

heder efter en stor Maalestok udlagdes til fremmede og til borgerlige Personer, bidrog i høj Grad til at bygge Bro mellem Adelen og Borgerstanden. Nu kunde borgerlige erhverve Adelgods og endog opnaa adelige Rettigheder.¹⁾ De, der udsugede Godserne, var i langt højere Grad end Adelsmændene de bondefødte Ridefogeder. Bevidstheden om, at Godset gik i Arv til Efterfølgerne, har i de allerfleste Tilfælde lært Lensbesidderne ikke at udsuge, men at værne om Besiddelserne. Det kunde ikke være G. Bang som Historiker ubekendt, at Kronens Insolvens, der nærmest maa betegnes som en Statsbankerot, foranledigede Nødssalget af Krongodset, at Kronens Kreditorer delvis fik dette paanødt til højeste Markedspris. Endvidere, at den nye Proprietærstand, hvoriblandt de senere Lensbesiddere, maatte overlage Forpligtelsen at indestaa for deres Fæstebønders Skatter, et Arrangement, der paa den Tid var til største Fordel for Kronen, idet den nu kunde henholde sig til nogle faa, der havde Evne til at betale, i Stedet for til en Mængde, der ikke kunde opfylde Forpligtelserne. G. Bangs Fremstilling af de første Lensbesidderes glimrende Kaar er saa falsk som vel mulig, thi de fleste havde i lange Tider kun liden Glæde af de store Jordejendomme, de fik. I mangfoldige Tilfælde maatte de svare Skatterne til Regeringen, medens Bønderne var ude af Stand til at erlægge Afgifterne.

At Lenene i Følge Privilegierne ved Successionens Uddoen skulde tilfalde Kongen, var en Gave fra den nye Adel til Kongen og Kronen. Denne Bestemmelse foranlediger G. Bang til at betegne Lenene som Statsejendomme, hvad de dog først kunde blive i Tilfælde af, at de var hjemfaldne.

Blandt hans mange dristige Paastande er den, at der i Privilegierne ikke er »Tale om Pligter overfor Fædrelandet, kun overfor den enevældige Konges Person«, skønt det udtrykkelig i Privilegierne siges, at de »baade inden saavel som uden Riget stedse i vores (Kongens) Tjeneste ufortrøden skal lade sig bruge«.

G. Bang har dog i endnu højere Grad gjort sig skyldig i aabenbar Forvanskning af Sandheden ved at omtale »Smuds og Gemenhed« som det eneste historiske Minde, der knytter sig til Lensbesiddelserne. Betegnende for hans Forsøg paa at nedsætte endnu levende Slægters Omdømme i det store, ukyndige Folks Øjne er hans Karakteristiker af Familierne *Reventlow* og *Moltke*.

Baroniet Brahe-Trolleborg angives at være en værdifuld Belønning til General, Grev C. D. Reventlow, fordi denne »omsider havde billiget Kongens Forhold til Søsteren Anna Sophie«, der Aaret for,

¹⁾ Christiansen, Dansk Statshusholdning 445 f.

1721, var blevet ophøjet til Dronning. Sandheden er imidlertid den, at hans Fader allerede 1700, da Anna Sophie kun var syv Aar gammel, havde faaet Ekspektancebrev paa Baroniet, der tilmed ved Overtagelsen 1722 var i den trøstesløseste Forfatning.¹⁾ Det er bekendt, at C. D. Reventlow nægtede sin Underskrift til Købekontrakten, hvorved Frederik IV overdrog Anna Sophie Clausholm, ligesom hendes Moder forbandede Kongen som sin Datters Forfører.

Der nævnes ikke med et Ord hverken, at Grev C. D. Reventlows Sønesøn, Grev Ludvig Reventlow, blev den danske Almueskoles Fader og med store pekuniære Ofre gennemførte Udskiftningen paa Brahe-Trolleborg, ejheller omtales hans Broders, Statsminister, Grev Christian Reventlows Virksomhed som Banebryderen for Bondefriheden og et forbedret Skolevæsen.

Ligesaa uretfærdig og misvisende er hans Omtale af A. G. Moltke, der kun karakteriseres ved »grænseløs, hensynsløs og skamløs Gridskhed«. Bevidst fortier G. Bang alle hans fremragende Egenskaber og fremfor alt den Taknemmelighedsgæld, dansk Kunst og Videnskab og Universitetet altid vil staa i til ham og hans Søn J. G. Moltke, for deres storslaaede Donationer, ikke et Ord om deres Fortjenester af Staten. At A. G. Moltke i Lighed med de andre Medlemmer af Konseillet modtog et Gratiale for Aftattelsen af Traktater, betegnes som staaende »paa Grænsen af landsforræderisk Laden sig betale og Tagen mod Drikkepenge«, skønt Forf. meget godt vidste, at det paa hin Tid var Skik hele Verden over, ligesom der gaves Kancellisportler. Det siges endelig (S. 23), at *Grevskabet* Bregentved blev skænket bort, medens det kun var en mindre Del heraf, han fik foræret. Andet Steds (S. 16) anfører han som Bevis paa den Myndighed over Lensbesidderne, Kongen udøvede helt ind i deres private Liv, at da en Grevinde Ahlefeldt vilde gifte sig med en dansk Adelsmand, der var Kongen ubehagelig, forbød han det. Hvad her fortælles, er ganske løs Tale. Til Grund ligger kun den Anekdote, at Kong Frederik IV skal have udtalt sin Forundring over, at Dorothea Krag, Enke først efter Jens Juel

1) Generalens Datter, Hertuginde Ermegaard Christine af Ploen, har optegnet om sin Fader, at Dronning Louise ved sin Død anbefalede ham paa det varmeste til sin Son Kronprins Christian, at han saalidet gik efter Politik, at han ikke vilde se sin Søster Anna Sofie før efter Kroningen, og det samme gjaldt hans Moder Storkanslerinden, der ved Kroningen bøjede Knæ for Datteren med Ordene: »main de ma Reine je baise, main de ma fille je déteste.« Hun var ogsaa den eneste, hvem Dronningen ved den sidste Afsked med hende skænkede sit Portræt. (Orig. Opt. i Brahe-Trolleborg Ark. E. Holm, Danmark-Norges indre Hist. II, 130. Louis Bobé, Brahe Trolleborg, 1906).

VI

og derpaa efter Christian Gyldenløve, vilde ægte Hans Adolph Ahlefeldt til Bukhavn, netop fordi han ikke var Greve.

Til de mecklenburgske Adelsmænd, som Forf. nærmest karakteriserer som fattige Landjunkere og forarmede Adelsmænd, hører Ulrik Adolph Holstein, som fik overdraget Baroniet Fuirendal, der var hjemfaldet ved Baron Didrik Fuirens Død. Dette i Forbindelse med Spjellerup, Trollholm og Snertinge, hvilke han tidligere havde købt for Penge, som sikkert fortrinsvis skyldtes Indtægten af Salget af hans Godser i Mecklenburg, Buchholz og Netzeband, oprettedes til et Grevskab under Navnet Holsteinborg. Fuirendal overdroges ham af Frederik IV, hvis Lærer og Rejseledsager som Kronprins han var, og senest hans første Minister og Storkansler, tillige hans Halvsvoget efter Kongens Giftermaal med Anna Sophie Reventlow, hvis Søster Holstein var gift med. Selv om hans intime Forhold til Kongen var den nærmeste Aarsag til, at han kom i Besiddelse af Fuirendal, er G. Bang uberettiget til at betegne ham som en »helt igennem tarvelig Person«. Holstein var efter E. Holms objektive Dom, »en forstandig Mand, tillige forsigtig; i Gennemførelsen af en vigtig diplomatisk Mission i England 1718 optraadte han med Dygtighed og politisk Indsigt. Den engelske Envoyé Titley ytrer, at H. synes at være en meget god Mand. Kong Christian VI, der efter Faderens Død forfulgte Anna Sophie og hendes Paarørende, »kunde ikke med Føje sigte ham for nogen Brøde«.

Om Johan Georg v. Holstein, Stamfaderen til Greverne Holstein-Lethrabort, er det tilstrækkeligt at anføre, at Kong Christian, der er bleven betegnet som Enevælden i dens agtværdigste Skikkelse, selv giver Holstein det Lov, at han »ved sit Eksempel og sine hjertelige Opmuntringer har lagt den første Grund hos ham til en sand og levende Gudsdygtighed«.

Naar G. Bangs Skrift paa dette Sted er bleven gjort til Genstand for udførlig Omtale, sker det nærmest, fordi dets Paastande tydeligt nok har udgjort den historiske Samvittighed for Stilleren af det i Folkeetinget 1908 7. Marts første Gang behandlede Forslag til Nedsættelsen af en Kommission i Henhold til Grundlovens § 46 angaaende Len og Stamhuse.

Det hedder i Referatet af Marotts Udvikling af Len og Stamhusets Tilblivelse: I Stedet for den gamle danske Adel blev den tyske Hofadel indkaldt; denne tyske Adel blev begunstiget af Kongerne ved Gaver, Privilegier; Grevskaber og Baronier blev oprettede til gensidig Afstivning af Adels og Kongens Magt. Disse indvandrede tyske Junkere fik en Række Forrettigheder af forskellig Art. Statens Ejendomme blev saa givne som Len til disse Folk, mod at de til Gengæld skulde værge og værne om Kongen. Som Eksempel paa rene Gaver

anføres Bregentved, som Frederik V forærede en tysk Adelsmand A. G. Moltke, »ligefrem berygtet for sin forfærdelige Gerrighed. Brahetrolleborg blev af Kongen givet til en tysk [I] Adelsmand, Reventlow, fordi, siger man, hans Søster var Kongens Medhustru.«

Forslagsstilleren, der i Tinget repræsenterede Historiens Dom, har i større Grad end G. Bang paakaldt den saarede Nationalitetsfølelse ved at brede sig saa stærkt over Tyskeriet. Naar V. J. Hahn uden videre betegnes som »en af de modbydeligste Skikkelser blandt Datidens Hofmænd«, er det værd at mindes, hvad G. L. Wad ytrer om H. som en af de meddelagtige i Griffenfeldts Fald: »Man har været tilbøjelig til uden Skaansel at fordømme de Mænd, der hørte til denne Kreds, især fordi de for en stor Del var Udlændinger; at fælde dem alene paa Grund af deres fremmede Fødsel sømmer sig ikke for en upartisk Historieskrivning, allermindst over for en Mand som Hahn, hvem Skæbnen alt i hans Barndom havde ført til Danmark.«

Om flere af de første, efter 1660 indvandrede, senere store Jordegodsejere og Lensbesiddere gælder det, at de langt fra at være fattige Lykkeriddere, ved Salget af deres Godser i Hjemlandet bragte Penge til Landet. Saaledes ejede Henrik Ruse et helt »Herskab« i Holland, H. O. v. Winterfeld var Besidder af Godset Wustrow, og C. S. v. Plessen ejede tre Godser i Mecklenburg. Nogle har paa Valpladsen kæmpet med Ære for deres nye Fædreland og anvendt betydelige Midler paa at hverve Troppeafdelinger. Andre har vist Dygtighed i diplomatiske Missioner og fik under den almindelige Finansnød kun delvis Dækning for de store Omkostninger, der i hine Tider var forbunden med Repræsentationen. De Embeder, hine Mænd beklædte, var, hvis de overhovedet opnaaede at faa deres Gage udbetalt, forholdsvis ikke nær saa godt lønnede, som de mere underlønnede sportellønnede Poster, der indehaves af borgerlige.

Ved Oprettelsen af en dansk Greve- og Friherrestand, en Højadel af kongelig Naade, tilsigtede Christian V at omgive det nye enevældige Kongedømme med ydre Glans, men sikkert tillige at søndre og splitte den for Kongemagten farlige, gamle danske Adel, hvis Indflydelse og Sammenhold dog allerede paa dette Tidspunkt var betydelig svækket.

Ved Udlæg af Jordejendom fra Krongodser til Dannelsen af de nye, til Titlen knyttede Greve- og Friherskaber søgte Kronen at indfri de fleste, til Dækning af Svenskekrigenes Byrder rejste, meget betydelige og fortrinsvis af Adelen ydede Laan, som den nu i sin truende Insolvens ikke kunde afvikle med rede Penge.

VIII

Tanken om Indførelsen af en Højadel var laant fra det tyske Rige og er sikkert opstaaet i den Hofkamarilla, der dannede sig umiddelbart efter Kong Christian V's Tronbestigelse og hvis ledende Mænd var: Gyldenløve, Frederik Ahlefeldt og Peter Schumacher.

Umiddelbart efter Nytaar 1670 kunde den franske Afsending Terlon meddele sin Regering, at Gyldenløve og Schumacher i Fortrolighed havde underrettet ham om Kongens Hensigt, at oprette en ny Herrestand²⁾. Udkastet til en Forordning om en Højadel kunde forelægges Kongen saa betimelig, at Grevernes og Friherrernes Privilegier udstedtes 25. Maj 1671, et Par Uger før den til 7. Juni berammede Kronings- og Salvingsfest, hvis »Lustre« den skulde bidrage til at forøge.

Den ny Lensadels Karakter motiveres og bestemmes i Indledningen til Privilegierne ved at Kongen »haver for godt befundet, en og anden af de ved langvarig og tro Tjeneste vel meritede og kvalificerede Personer til Grevers og Friherrs Dignitet, Ære og Værdighed at ophøje, derved deres tro og oprigtige Tjeneste at belønne, andre til lige Iver og Nidkærlighed for Vores Tjeneste at opmuntre«. De og deres Afkom skulde derved føle sig forbundne, med Liv, Gods og Blod »at forfægte og befordre« den kongelige Suverænitet, Enehæder og Arverettighed og sammes Forplantelse paa Kongens Arvesuccessorer — samt »baade inden saavel som uden Riget stedse uførtroden lade sig bruge i Kongens Tjeneste«.

For at kun de rigeste Mænd i Landet kunde opnaa de ny Værdigheder, fastsattes Størrelsen af et Grevskab til 2500 Tdr. Hartkorn, for et Friherreskab til 1000 Tdr. Hartkorn. I Betragtning af, at der, »til saadan Ære og Værdighed med Sømmelighed at bære, udfordres Middell og Formue, hvilken da letteligen forsvinder, naar den udi mange smaa Lodder deles«, indførtes, imod gammel dansk Skik, Majoratsretten, saaledes, at Grevskabet eller Friherreskabet helt og ubeskaaret skulde forblive hos Primus aqvirens' Livsarvinger og ægte Descendenter af mandlige og kvindelige Linier fra ældste til ældste, »saalænge nogen af dennem til er, og efter deres dødelige Afgang omsider hjemfalde til Kongen og hans kongelige Arvesuccessorer i Regeringen«.

Grevskaberne og Friherreskaberne maatte ikke med Arrest eller Pantsætning besværes, langt mindre i Betaling for Gæld udlægges eller afhændes uden de i Successionen Medinteresseredes Viden og derpaa erhvervede særlige Kongelige Bevilling, ejheller uden ved Crimen læse Majestatis forbrydes.

1) A. D. Jørgensen, Griffenfeld I, 388, 496. K. Fabricius, Griffenfeld 155.

2) Danske Saml. 2. R. III, 7. Danske Magazin 4. R. VI, 90. E. Holm, Danmark-Norges indre Hist. 1660—1720 II, 169, 193, 295 f., 307 f., 313.

IX

I Betragtning af den Bekostning, som Greverne og Friherreerne »til deres Stand at føre, Kongen og hans Hof til større Lustre dagligen forsaarsages at gøre, og den Devotion, de havde ladet se, frivilligen deres Allodialgods til feudal at gøre«, og oprette til Len »hvilke derfor som sær af den kongelige Krone immediate dependerende Lensstykker er at konsiderere«, indrømmede Kongen Lensadelen følgende Forrettigheder:

Den Gaard, Lensbesidderen valgte til Residens og Hovedgaard, med Grund og Ejendom samt desuden ved et Grevskab 300 Tdr., ved et Friherreskab 100 Tdr. Hartkorn i tilliggende Bøndergods, skulde være fri for al Kontribution og Paalæg, undtagen Prinsessestyr. Hvis nogen i København opbyggede en Gaard eller et Hotel, skulde dette som følgende Besiddelsen være fritaget for Grundskat, Indkvartering og Kontribution.

De øvrige Privilegier, som blev tildelt Greverne og Friherreerne, var dels de samme, som Adelen var bleven delagtig i ved Privilegierne af 1661 24. Juni, dels rent personlige.

Til de faste hørte Patronatsretten, Birkerettigheden med Hals- og Haandsret over alle Bønder og Tyender, Jagt- og Fiskeret (Greverne ogsaa Bjergværksret), Strand- og Vragret; ingen Herrestandsperson maatte af sine Kreditorer belægges med personlig Arrest; selv om han havde begæet en Forseelse, som burde straffes paa Livet, maatte han benytte sit Gods til Retraite i Stedet for Fængsel og forblive der bevogtet indtil Sagens Udgang; Majestætsforbrydelser dannede dog en Undtagelse. Grever og Friherrer skulde ikke dømmes for nogen Underret, men umiddelbart for Højesteret. Endelig indrømmedes dem særlig Rang, Titel og Vaaben.

Forventningen, at der vilde indkomme et stort Antal Begæringer om Optagelse i den ny Lensadel, blev skuffet. Indtil Salvingen (1671 7. Juni) var i alt kun udnævnt seks Grever og fem Friherrer, hvoriblandt kun fire, tilhørende den gamle danske Adel: Christopher Parsberg, Mogens Frijs, Oluf Rosencrantz og Eiler Holck, ligesaa mange Holstenere og Slesvigere: Ditlev og Otto Rantzau samt Hans Schack, Greven af Aldenburg (Grev Anton Günther af Oldenburgs uægte Søn), Meklenborgeren Helmuth Otto v. Winterfeld og Hollænderne Henrik Ruse og Godaerd Adriaen Rheede v. Amerongen.

Aaret efter optoges i Grevestanden tre Holstenere: Burchard og Frederik Ahlefeldt samt Cai Lorentz Brockdorff, og Pommeraneren Wilhelm Frederik Wedell; i Friherrestanden Jens Juel og Brødrene Rudolf Abraham og Morits Putbus (Podebusk) samt Birgitte Trolle Manderup Brahes, alle af gammel dansk Adel.

De fornævntes Standsophøjelse, medregnet U. F. Gyldenløves, havde Oprettelsen af de første Len til Følge, nemlig Grevskaberne

Laurvig, Frijsenborg, Langeland, Wedellsborg, Løvenholm og Schackenborg og Friherreskaberne Rügensten, Holckenhavn, Friisenvold, Brahe Trolleborg, Juellinge, Einsiedelsborg, Kørup og Wintersborg.

Den danske Adels Uvilje og Ringeagt overfor den ny Højadel gav sig ikke alene Udslag i dens Ulyst til at melde sig til Optagelsen; blandt de ny Friherrer havde Oluf Rosencrantz, Forfatteren af Apologia nobilitatis Daniae kun givet efter for Overtalelser fra sin Frue, Birgitte Krabbe, medens hans Svigersøn, den rige Mogens Skeel til Fusinge, angives at være Forfatter til den litterært værdifulde dramatiske Satire, Grevens og Friherrens Komædie (1675), der genspejler den gamle Adels Bitterhed og Spot mod den nybyggede Herrestand og dens Hoffærdighed over sin Rang og Rigdom.

Betegnende er ogsaa den Ligeegyldighed, de nysophøjede udviste i at betale, hvad Udfærdigelsen af Privilegiebrevene kostede. Oluf Rosencrantz erklærede, at han ikke fandt sig forpligtet til at betale, før han fik indrettet et Herskab. Friherreinde Birgitte Trolle var ogsaa i Restance.¹⁾

Som en Slags Kommission for Friherrerne fungerede fra 1672 Jens Juel, Oluf Rosencrantz, H. O. v. Winterfeld og Birgitte Trolle, der i Januar 1673 til deres øvrige Standsfæller udsendte en Rundskrivelse, hvori det hedder, at Privilegierne »endnu ikke er vorden indløste, af Aarsag, at ingen sig det særdeles haver antaget eller de tilfornødne Penge forskuddt, og besørger man, at sligt snart kunde os ilde fortolkes, ligesom vare vi saa ubetænkte, at vi ikke viste tilbørlig Underdanighed i Estime og Respekt«, hvorfor man anmodede om, uden Tidsspilde at bringe Sagen i Orden og sende de fornødne Penge²⁾.

Af et senere Brev fra 1675 ses det, at Kommissionen, der da bestod af J. Juel, Winterfeld og Eiler Holck, rettede en Opfordring til Friherre R. A. Putbus om, »med det allerforderligste at begive sig hid, da Kongen var til Sinds at forbedre Privilegierne, og de selv næsten alle

1) Arkivalierne angaaende de første Grevers og Friherrrers Udnævnelse findes ikke mere, kun enkelte fra Familien Putbus hidrørende Aktstykker (nu i Bregentved Arkiv) giver nogen Oplysning. Udgifterne ved Udstedelsen af Privilegiebrevene for de første 9 Friherrer beregnes til ialt 450 Rdlr., hvoraf Stempel 200 Rdlr., Kancelligebyr 220 Rdlr., Sølvdoddiken, Voks, Segl og Lids samt rødt Fløjl 30 Rdlr., hvilket giver 50 Rdlr. til hver. Der foreligger en original, til R. A. v. Putbus udstedt Kvittering paa 50 Rdlr. for Friherrrernes »første Original Privilegier«, men desuden en udateret af Jens Juel udstedt Kvittering paa samtlige Friherrrers Vegne til Brodrene M. og R. A. v. Putbus for 750 Sletdaler, som er af »Hr. Friherren og de andre tilstede værøendes godt fundet at skulle til samme Stands Fordel udgives«.

2) 1673 25. Januar (Bregentved Arkiv).

XI

»stode i Majestætens Tjeneste paa deres Rejser«¹⁾ og skulde han udrede »hvad nødvendig Udgifter maatte kunde behøves«, hvilke efter deres Formening kunde beløbe sig for enhver til 250 Rdr.

Hverken Vilkaarene, paa hvilke de nye Herremænd overtog det til dem udlagte Krongods, eller dettes Tilstand og Bonitet var synderlig skikket til at begejstre dem for Erhvervelsen af ny Besiddelser.

Ved Christian IV's Død var Statskassen tom, og Statsgælden i det sidste Tiaar af hans Regering vokset fra 500 000 Rdlr. til henved 4 Millioner. Gælden fordeltes paa store Pengelaan i Hertugdømmerne og Udlandet, paa uindfriede Fordringer fra Købmænd og Haandværkere, resterende Krav fra de fremmede Befalingsmænd for de hvervede Tropper, Forstrækning af Penge og Varer til Kronen fra Krigsaarene, hvorfor man havde givet Pant eller Ekspektance paa Krongods. Da Skatteevnen var saa ringe, at Udskrivningen af en Ekstraskat ikke vilde kunne ventes at give Udbytte, vedtog Rigsraadet i Juni 1648 at udlægge 20 000 Tdr. Hartkorn af Kronens Gods, hvilket paabegyndtes 1650—51 og formindskede Gælden med c. 940 000 Rdlr.²⁾

Svenskekrigene 1657—60 øgede atter Landets Gæld i en foruroligende Grad, saa at de samlede Fordringer efter Freden beløb sig til op imod 5 Mill. Rdlr. Da der manglede rede Penge til Dækning endog af de nødvendigste Udgifter, gjaldt det om, baade at skaffe Penge i Kassen og at tilfredsstille de mest paatrængende Kreditorer. Ingen burde have Vederlag for sit Tilgodehavende uden samtidig at kunne forstrække Staten med Penge.

Kronen raadede paa den Tid vistnok over Hølvdelen af hele Jordegodset i Danmark, og heraf var omtrent en Sjettedel pantsat. Afhændelsen var i Virkeligheden en ny Form for Pantsættelse. Begyndelsen gjordes med Ørum Gods i Thy, der købtes af det Hamborgske Handelshus Berns, en af Kronens største Kreditorer, for 150 000 Rdlr., hvoraf de 120 000 Rdlr. var Fordringer, de 30 000 Rdlr. rede Penge, som Kongen fik.³⁾ Man fortsatte derefter med Salget efter en større Maalestok. I Tidsrummet 1661—75 blev der i Danmark alene udlagt i Krongods 131 790 Tdr. Hartkorn til en Værdi af ca. 6 285 000 Rdlr.⁴⁾

I de allerfleste Tilfælde var det Staten, der lukrede ved disse store Tvangssalg, idet den fortrinsvis søgte at skille sig af med de af Krigene mest hærgede Jorder, afbrændte eller forfaldne Hovedbyg-

1) 1675 29. Maj (ibd.).

2) Fridericia, Adelsvældens sidste Dage 29, 31, 194.

3) Carl Christiansen, Bidrag til dsk. Statshusholdning I 1908, 441.

4) E. Holm, Danmark-Norges indre Hist. II, 184.

ninger og Avlsgaarde, forladede Bøndergaarde og udyrkede Jorder af ringe Kvalitet. I Aaret 1664 havde Regeringen for private Gældsforhold bestemt, at en Tønde Hartkorn, hvor Godset var »ved Magt og vel besat i Hovedgaarde saavel som Bøndergods«, skulde takseres til 40 Rdlr. pr. Tønde Hartkorn, men hvor Godset var øde og ubesat, til 25 Rdlr. Samtidig undsaa Staten sig ikke for at paanøde sine egne Kreditorer Gods til en Værdi af 50 Rdlr. pr. Tønde Hartkorn, for gode og slette Jorder i Flæng. Man tør bestemt gaa ud fra, at Staten oftest har ydet sine Skyldnere altfor ringe Valuta for deres Tilgodehavende.

Nogle Eksempler paa det udlagte Jordegods' Tilstand ved Overtagelsen er illustrerende.

Grevskabet Langeland er det tidligere Tranekjær Len, der 1645 og 1654 for tvende Laan, henholdsvis paa 50 000 Rdlr. og 12 000 Rdlr., var pantsat til Christian Rantzau, som 1659 1. Máj afstod de to Obligationer paa disse Summer til sin Svingerson *Frederik Ahlefeldt*, for hvem Amtet oprettedes til Grevskab.

Langeland var ved Svenskernes Erobring af Øen i Marts 1659 bleven hærget paa det frygteligste. Selve Tranekjær Slot henstod ubeboet med søndrede Ruder og Døre, Ladegaarden var forfalden, Skovene forhuggede og afbrændte, af 349 Bøndergaarde vare 139 nedbrændte, afbrudte eller henlaa øde, medens 108 vare mere eller mindre forfaldne.²⁾

Gabriel Marselis, den rige Købmand fra Amsterdam, fik for Leverancer til Holmen og Hoffet 1661 udlagt Aarhusgaard eller Havreballegaard med tilliggende Bøndergods for 157 392 Rdlr.³⁾ ialt 3 018 Tdr. for 50 Rdlr. pr. Tønde Hartkorn.⁴⁾ Den samtidig af Kronens egne

1) Rentemester Henrik Müller beder 1669 Kongen om at maatte faa det til ham udlagte Jordegods, ondt og godt, øde og forarmet iblandt hinanden, det ene paa det andet at bøde, for 40 Rdlr. og Tienderne for 30 Rdlr. (J. Lindbæk, Statskoll. Hist. I, 348 f.); det var ham oprindelig udlagt til 21 Rdlr. Tønden, men blev ham siden i næsten ringere Stand »saa godt som paanødet« for 50 Rdlr. (ib. 363).

2) L. Bobé, Slægten Ahlefeldts Hist. VI, 15. V. Lütken, Bidrag til Langelands Hist. 1909, 240. — I Anledning af en paatænkt Indløsning af Langeland skriver F. Ahlefeldt (Gravenstein 1670, 27. Juli): at han intet højere ønsker, end at Amtet, »wobey ich undt die Meinigen (in dehm alle Jahr ein gahr ansehnliches in restanten geplieben), nichts dan schaden gehabt, ie ehe ic lieber eingelöset und der angeliehene Haaubtstull nebst den restirenden Zinsen abgetragen werden möge.« (Personalia, Rentekammeret 1660—79, A).

3) Kronens Skøder II, 80.

4) Selio Marselis 1661, 19. Marts: habe anfenglich vermeinet, solche Güter wegen ihres ruinirten Zustandes die Tonne H. etwan für 40 Rthlr. anzunehmen, deshalb aber der Preiss von 50 Rthlr. instendigh gefodert worden, welches endlich eingegangen (Skøde 1661 5. April Nr. 6).

XIII

Embedsmænd optagne Jordebog giver et sanddru Billede af Godsets ødelagte Tilstand. Om Hovedbygningen hedder det: »er med dets underliggendes Ladegaard af Fjenden og Polakkerne ganske med alt nederbrudt og udi Grund ruineret, saa intet deraf paa Steden skal findes uden nogen faa Murstene«. Henimod Halvdelen af Bøndergaardene var mærkede af Krigens Følger, hvilket fremgaar af talrige Vedtegninger som »øde og ingen Besidder, øde og ubesat, Gaarden afbrændt af Polakker, Gaarden forfalden og Bonden forarmet; slet, meget, ganske eller hel forarmet.«

Ingeniøren *Henrik Rüse* fik for Fæstningsanlæg, han med store Forskud af private Midler havde udført for Staten, nemlig Citadellet i København, Frederiksort og Rendsborg, i rede Penge udbetalt 281 789 Rdlr. og i Jordegods 129 536 Rdlr.¹⁾, nemlig Bøvling Slot og Ladegaard med underliggende Bøndergods, af hvilket oprettedes Baroniet Rysensteen, overvejende magre og slette Jorder.²⁾

H. O. v. Winterfeld, der fra 1664 tjente som Overskænk og Overstaldmester og fra 1670 tillige beklædte Embedet som Overhofmarskal, saaledes at de tre højeste Hofembeder af Sparsommelighedshensyn samledes paa én Haand, gav Hofordningen og Hofholdningen dens Indretning for lange Tider og ydede af private Midler Forskud til Hoffet, men kunde i mange Aar ikke faa sin Gage betalt. Først 1687 fik han for at afstaa Fordringen paa resterende Løn og Pension Patronatsretten til to Kirker samt Kirketiender og noget Bøndergods.³⁾ Winterfeld kæmpede lige til sin Død 1694 med trange Kaar. 1683 skriver han: »Af Jordegodset bliver der intet tilovers, hvis man ellers vil opretholde dem og de underliggende Bønder i brugbar Stand«. Overfor den ofte gentagne Paastand om de første Lensbesidderes Bondeplagerier har følgende Udtalelser af den tyskfødte Winterfeld Værdi, tilmed skrevne paa Dansk: »Jeg har maat betale alle Skatterne for Bønderne hid Dags, som ved Amtstuen der er rigtig til den 1. Juli afbetalt, og af dennem igen hverken Skatter eller Landgilde bekommet formedelst den store Misvækst forgangen Aar, og nu siden mere deres Kvæg, Bæster bortdød, hvilke jeg endog med stor Bekostning har maat købt igen for egne Penge til Bondens Fornødenhed«⁴⁾.

Der er ikke blot fra uvildige Mænd bevaret mange Vidnesbyrd om Adelsgodsets slette Tilstand, men ogsaa om Ejernes hensynsfulde Behandling af Bønderne. Saaledes indberetter Kronens Kommissærer

1) Hist. Tidsskri. 7. R. IV, 71 f. O. Nielsen, Skodborg og Vandfuld H., 281.

2) Kronens Skøder ved F. J. West II, 157, 343.

3) ib. 623.

4) Rentekammerets Personalialia 1660—99 W. (1682 2. April; 1683 25. Oktober; 1691 3. Juni).

XIV

Jørgen Bjelke, Erik Rosencrantz og Otto Skeel 1666, at Intraderne af det, Rigsdrost Jokum Gersdorfs Børn tilhørende Gods Aar efter andet forringes »formedelst at en stor Part af Godset er bleven øde, og Bønderne paa det øvrige maa ikke alene gøres Afslag paa Landgilden og anden Rettighed, paa det at Kontributionen kand blive erlagt, mens ogsaa forstrækkis med Brød, Korn og Sædkorn, saavel som med Bester til Plougen, til Gud giver sin Velsignelse i Grøden igen, at de dend kand faa indhøstet og aftærsket.«

Opretholdelsen af den store hvervede Hær og Enevældens bekostelige Hofholdning nødte Landets Finansstyrelse til at søge nye Indtægtskilder. En af Udvejene til at bøde paa den trykkende Penge nød var Reduktionen, hvorved forstaas Inddragning af Krongods paa Grundlag af Besvigelser og Underslæb, som Kronens Kreditorer mistænktes for at have gjort sig skyldig i ved Beregningen af deres Fordringer. Reduktionen havde sine Forbilleder, dels i Frankrig i de af Colbert nedsatte saakaldte Chambres ardentes, som skulde undersøge de af Finansstyrelsens Embedsmænd begaaede Misligheder, dels i Sverig, hvor den var rettet mod dem, der havde ydet Leverancer til Kronen eller laant den Penge. En første Reduktionskommission nedsattes 1672, til Undersøgelse af alle Statsregnskaber fra 1660—70, men den fik intet udrettet, hvorpaa en ny Kommission efter Griffenfeldts Fald traadte sammen 1676, der satte Frugt i en Række Domme, hvorved der inddroges Gods til en Indtægt af 424,000 Rdlr. hos flere af Kronens største Fordringshavere. »Regelen var«, som det hedder i den historiske Redegørelse for den store Revisionskommissions Virksomhed, »at hvad man skyldte Staten, skulde betales til sidste Hvid, hvorimod det var en stor Gunst, om man overhovedet kunde faa noget Vederlag for sit Tilgodehavende hos den.«¹⁾

Hver Tidsalder bør bedømmes ud fra sine ejendommelige Forudsætninger; hverken Kronen eller dens Fordringshavere tør rose sig af Hensyn eller Finfølelse, især naar det gjaldt om at komme til Penge.

Den store Revisionskommission har i hvert Tilfælde sat Skel; der holdtes et endeligt Opgør med Fortiden, og alle Krav fra Statens Side i saa Henseende maatte herved være bortfaldet.

I Begyndelsen af Christian V's Regering tog man fat paa Udlægningen af Ryttergods, hvortil der blev stillet bestemte Fordringer i Retning af Gaardenes Størrelse og Tilstand. Medens Kronen selv tog det bedste, fik Fordringshaverne anvist af det kasserede Gods. Særlig fra Fyen har man Eksempler paa, hvorledes de nye Lensbesiddere,

¹⁾ Hist. Tidsskr. 7 R. IV, 910.

Friherre Eiler Holck, Greve Fred. Vilh. Wedell og Friherre Oluf Rosen-
crantz i Erstatning for Ryttergods fik anvist øde Gods¹⁾.

Under Struensees Styrelse oprettedes ingen Len; i den Guldbergske Periode 1773—84 skabtes derimod ikke mindre end fem nye Grevskaber og Baronier.

Der er imidlertid foregaaet et Brud i Udviklingen, idet de efter 1772 dannede Len sædvanligt er ophøjet dertil af alt bestaaende Stamhuse, saaledes, at de for disse gældende Bestemmelser forbleve ved Magt. Som Regel bevares Successionsordenen uforandret og uden at der bevilges de nye Len Skattefriheden, som ellers altid forundtes de ældre, nemlig for Grevskaber 300 Tdr. Hartkorn og for Friherreskaber 100 Tdr. Hartkorn. Samtidig ophører Bestemmelsen om Hjemfaldsretten. Sammenhængen mellem Hjemfaldsretten og Skattefriheden (Frihedshartkornet) er udtrykkelig fremhævet i Lensbrevet for Baroniet Lehn (XXIII): »*hvorimod det* (Friherreskabet) *og ikke* (3: heller ikke; Tyskhed: auch nicht) i Mangel af Kmhr., Baron Lehns egne Livsarvinger og Descendenter *hjemfalder til os* og vore Arvesuccessorer i Regeringen, men i saa Tilfælde bliver et *Stamhus* for hans Kollateral-arvinger« — en Bestemmelse, der gentages i Lensbrevet for Baroniet Guldborgland (XXIV).

Brahesminde (XXVI) oprettes *uden Skattefrihed* med Bevarelse af den for Stamhuset gældende Successionsorden. Det af Stamhuset Krænkerup oprettede Grevskab Hardenberg-Reventlow (XXX) fik ej heller bevilget Skattefrihed, og ved de 4 Stamliniers Uddøen skal Krænkerup, som bestemt for Stamhuset, indrettes til Jomfrukloster. I Erektionsbrevet for Grevskabet Lerchenborg (XXXI) hedder det, at der »heller ingen større Frihed for vores Skatter tilstaaes«, end dem, der forhen fulgte de til Grevskabet oprettede Godser. Det saaledes oprettede Grevskab skal forblive i dens Besiddelse, som efter den af afd. General Chr. Greve Lerche for Stamhuset Lerchenborg fastsatte Følgeorden vilde være berettiget til dette Stamhus.

Holstenshus og Langesø Godser bliver, naar Erektors ægte Descendenter uddør, igen Stamhus.

Af de i Christian VII's Tid oprettede Len er Holstenshus, Brahesminde, Løvenborg og Gaunø forhenværende Stamhuse, ligesaa de under Frederik VI oprettede Len, Hardenberg, Lerchenborg, Sønderkarle og Stampenborg. Lindenborg og Roepstorff, begge Grevskaber,

1) Kronens Skøder II, 363, 419, 427.

XVI

er opstaaede af uddøde Baronier; Muckadell, Guldborgland, Lehn og Zeuthen er dannet af Gods, samlet til den oprindelig lovbefalede Størrelse.

I Lensbrevene for Baroniet Løvenborg og de under Kong Christian VIII oprettede to sidste danske Len, nemlig Zeuthen (XXXIV) og Adelsborg (XXXV), har man atter indført Klausulen om Hjemfaldsretten.

Louis Bobé.

II.

LENSVÆSENETS RETSLIGE UDVIKLING¹⁾.

Lensvæsenet er en gammel Institution, der har udviklet sig i Middelalderen saavel her i Norden som i andre europæiske Stater. Men Begreberne »Len« og »Lensmand« er i Tidens Løb og i de forskellige Lande benyttet om Institutioner og Mænd, hvis retlige Karakter afviger saa betydeligt fra hinanden, at de ofte synes at have blot Navnet tilfælles. Den moderne historiske Forskning skelner mellem to i Hovedlinierne skærpt adskilte Lenssystemer: det almindelige europæiske, som særlig udformes i Frankrig, England og Tyskland, og det nordiske, og begge disse Systemer have udviklet sig uden indbyrdes Paavirkning.

Den almindelige europæiske Lensinstitution har til Forudsætning de Nydannelser indenfor de økonomiske og sociale Forhold, der kendetegnes ved Agerdyrkningens Udvikling til Hovednæringsvej og Jordens deraf følgende Overgang fra Fælleseje til Privateje, først nogenlunde ligelig fordelt mellem en Mængde Selvejere, derefter samlet til store Godser med underliggende og afhængige Bønder, der mod at underkaste sig som Fæstebønder har søgt Beskyttelse hos de paa gældende gejstlige og verdslige Stormænd. Denne Jordejendommenes Samling paa Kongens og et Mindretal af gejstlige og verdslige Stormænds Hænder er Forudsætningen for Lensprincippets Gennembrud og videre Udformning. Men de Kræfter, der driver Lensinstitutionen frem, er dog væsentlig Krigsvæsenets Udvikling i Forbindelse med Samtidens finansielle Forhold. Ændringen i Krigsførelsen fra Kampe til Fods til Rytterkampe, Kravet om en øvet og veludrustet Krigerstand gør det umuligt for de almindelige Bønder at opfylde Krigspligten; denne lægges derfor over paa Jorden; Stormændene som de store Jordbesiddere overtager Krigspligtens Opfyldelse ogsaa for Bønderne, mod at disse drive deres Godser og gøre Tjeneste paa deres Borge. Gennem Krigstjenesten træder Stormændene i en ny og særlig Forbindelse med Kongen, hvis Forbillede er at søge i dennes Forhold

1) Gustav Graae: Om Len, Stamhuse og Fideikommissgodseres retlige Beskaffenhed. 1909.

Samme: Har Staten Andelsret i Majoraterne. 1914.

XVIII

til sit personlige Krigerfølge. Dettets Medlemmer fik oprindelig deres Underhold ved Hoffet, men da Krigsvæsenets Udvikling som nys nævnt gjorde en betydelig Udvidelse og Fordyrelse af det nødvendig, viste denne Ordning sig i Længden utilstrækkelig. Datidens finansielle Forhold, der kendetegnes ved en betydelig Mangel paa rede Penge og deraf følgende Naturalhusholdning, gjorde det naturligt og nødvendigt, at Kongens Mænd i Stedet for lønnes for deres Tjeneste med Andel i Nydelsen af Kronens Gods. Forleninger med Krongodset opstaa saaledes (i det 8de Aarhundrede), og med Lensstillingen forbindes efterhaanden en civil og militær Administration af det paagældende Landomraade.

Det ejendommelige for Lensbegrebet i denne oprindelige Betydning af Ordet var saaledes en Brugsoverdragelse af Jord, der ikke forud tilhørte Lensmanden, som Vederlag for en militær Tjenestepligt. Efterhaanden omdannes imidlertid ogsaa i stort Omfang den tidligere fri Ejendom til Len. Godsejere tage deres Ejendom til Len af Kongen eller Mænd, der allerede forud staa i Lensforhold til andre. De paatage sig de almindelige Vasalpligter og opnaa til Gengæld Lensherrens Beskyttelse og Retten til at udøve flere eller færre af de kongelige Højhedsrettigheder indenfor Lenet. Tilsidst blive ogsaa de kongelige Embeder feudaliserede, idet de overdrages paa Lensvilkaar, saaledes at Embedsmanden fremtidig udøver sin Myndighed og opkræver de dertil knyttede Indtægter i egen Interesse mod til Gengæld at paatage sig vassalisk Krigstjeneste. Resultatet bliver saaledes, at for det første næsten al Jord bliver Len enten af Kronen eller af Mænd, der selv staa i Lensforhold til andre, og at dernæst ogsaa i stort Omfang den offentlige Myndighed bliver bortforlenet; og alle disse Len blive derhos inden længe anerkendte som arvelige i Lensmandens Slægt, dog saaledes, at de — bortset fra særlige Ordninger — kun falde i Arv i den nedstigende Linie, og at de altid tilfalde en enkelt Arving (Individualsuccession).

Herved var Spiren lagt til den Opløsning af Staten, som senere foregaar i Tyskland. De feudaliserede kongelige Embeder (Hertugdømmer og Grevskaber m. v.) udvikler sig til suveræne Smaastater, idet den overdragne kongelige Myndighed tilsidst udøves paa helt selvstændig Vis og uden nogen Begrænsning i Henseende til Omfanget, og de feudaliserede Godser opfattes paa Grund af Arveligheden efterhaanden som privat Ejendom, hvad enten de oprindelig vare allodiale Besiddelser eller Krongods, hvorhos Tjenestepligten paa mange Steder afskaffes eller reduceres til en intetsigende Bagatel. Paa samme Måde gaar det med de andre særlige Ordninger, som stod i Forbindelse med Lensvæsenet (Nødvendigheden af Lensfornyelse, Lensherrens Ret til

XIX

Formynderskab for den umyndige Lensarving o. s. v.), og tilbage bliver da en fuldkommen fri Ejendom, der dog som Regel vedvarende oprettholdes som Majorat og altsaa for saa vidt ikke bliver fri Ejendom i den enkelte Besidders Haand.

Helt anderledes have Forholdene udviklet sig her i Danmark. Noget Lensvæsen svarende til det europæiske har vi aldrig haft. Derimod har der af hjemlig Oprindelse udviklet sig et civilmilitært Embede som Ombudsmand; dennes Embede og Embedsdistrikt kaldes i Jydske Lov for Len, og siden Slutningen af Middelalderen kaldes han selv i Regelen for Lensmand. Forskellen fra det fremmede Feudalvæsen er iøjnefaldende; den danske Lensmand vedbliver stedse at være en Embedsmand, der kan afsættes efter Kongens Behag, naar han ikke — hvad der undtagelsesvis er hændt — har faaet Lenet til Pant; han maa lystre Kongens Ordre og handler overhovedet stedse i dennes Navn, ganske som Statens Embedsmænd nu for Tiden gør. Efter Enevældens Indførelse kunde man derfor ogsaa ved en simpel Navneforandring forvandle Lenene (der fandtes den Gang mellem 40 og 50 saadanne Len, de fleste omfattende 3 à 4 Herreder) til de endnu eksisterende Amter.

Foruden de fornævnte Len, der i Almindelighed kaldes Hovedlen eller Administrationslen, fandtes der imidlertid visse andre Len, som frembyder større Lighed med det europæiske Feudalvæsen. I Middelalderen — det 13de og 14de Aarhundrede — oprettedes saaledes en Række store, saakaldte Fyrstelen, der bortgaves som Appanage til de yngre Medlemmer af Kongehuset. Disse Len var indrettede ganske som de tyske og franske Fyrstelen, men de fik ingen blivende Betydning, idet de — med Undtagelse af Sønderjylland — atter tidligt forsvandt.

Dernæst forekom det ogsaa fra ældre Tid hyppigt, at Kongen overdrog enkelte Gaarde eller Samlinger af Gaarde, hørende til Kron-godset, til Personer, der vilde paatage sig at gøre Krigstjeneste i riddermæssig Udrustning. De paagældende fik herved Brugsretten over Godset og Retten til Indtægterne af det, men egentlige Embedsmænd blev de ikke. Øvrighedsmyndigheden udøvedes af de foran omtalte Hovedlensmænd, i hvis Len de respektive Godser laa, alene med Undtagelse af de Omraader, paa hvilke ogsaa den private adelige Godsejer kunde optræde som Øvrighed (Hæls- og Haandsret, Sigt- og Sagfaldsret o. lign.). Indehaverne af de her omhandlede smaa Len, der i Modsætning til de tidligere omtalte Hovedlen kaldes »mindre Len« eller Godslen«, ligne, som det let vil ses, i flere Henseender de udenlandske Lensmænd; men heller ikke de opnaaede dog nogen Sinde en saa vidtgaaende Selvstændighed som de udenlandske, og navnlig blev Lenene her aldrig arvelige; det stod derfor altid i Kongens Magt at nedlægge de mindre

Len, og Adgangen hertil benyttede han sig i vidt Omfang af i Tiden efter Reformationen, da de Aarsager, der havde ført til Oprettelsen af dem, efterhaanden forsvandt som Følge af Militærvæsenets forandrede Udvikling, særligt Indførelsen af Lejesvendene som Hærens Hovedstyrke. Umiddelbart før 1600 fandtes der endnu nogle enkelte af disse Godslen, men de forsvinder straks efter Enevældens Indførelse eller bliver i hvert Fald, idet der tillægges Indehaverne af dem Administrationsmyndighed indenfor et eller flere Herreder, omdannede til »Hovedlen« eller, som de nu kaldes, »Amter«.

Det vil af det foregaaende ses, at Udviklingen her i Landet — som overhovedet i Norden — har haft en væsentlig anden Karakter end i det sydlige og vestlige Udland. Selv om der ikke har manglet Tillæg til Optagelse af de feudale Principper, naaede disse — bortset fra Fyrstelenene — aldrig udover et vist foreløbigt Stadium. Saa meget er i hvert Fald sikkert, at der ikke i Tiden umiddelbart efter 1660 eksisterede nogen dansk Institution, som med blot den mindste Skygge af Ret kunde kaldes for Len, naar dette Ord skulde tages i den ældre tysk-franske Betydning.

Da derfor de to Forordninger om Grevernes og Friherrernes Privilegier af 25. Maj 1671, i hvilke Ordet Len atter dukker op i dansk Retshistorie, og som er Kilden til de nuværende danske Lensbesiddelser, udstedtes, kunde man ikke søge nogen Tilknytning i allerede gældende dansk Ret, og det er da ogsaa aabenbart, at de nyoprettede Len aldeles ikke ligner, hvad man i tidligere Tid her i Landet havde kaldt for Len; de ligne ikke »Hovedlenene«, der var Embeder, og ikke »Godslenene«, der altid oprettedes af Kronens Gods, altsaa af Gods, der ikke forud tilhørte Lensmanden. Men de svarer heller ikke til de ældre fremmede Len. Det udenlandske Lensvæsen havde i Slutningen af det 17de Aarhundrede forlængst overlevet sig selv; hvor det endnu bestod, var det nærmest kun en tom Form. Det væsentlige var den særlige husretlige Arvefølge; i øvrigt behandlede Lenene praktisk talt som Ejendom. Det er kun dette Skin af et Lensvæsen, der optoges i Privilegierne af 1671; den nye Lensinstitution har i Virkeligheden saa godt som ikke andet end Benævnelsen tilfælles med det gamle Lensvæsen.

Dette ses allerede deraf, at de gamle »Hovedlen«, Amtmands-embederne, fortsætte deres selvstændige Tilværelse ved Siden af de nye Len; i selve Forordningerne nævnes Amtmændene som særlige Myndigheder, jfr. f. Eks. § 11. (Senere faar Lensbesidderne ganske vist en Amtmandsmyndighed, som imidlertid atter fratages dem ved Grundlovens § 97). Væsentligere er det dog, at selve det Jordegods, der som Grevskaber eller Friherskaber knyttes til den ved Forord-

ningerne nyskabte Adel, Greverne og Friherrerne, er Privatejendom. Denne maa de paagældende først have paa Haanden, inden Grevskabet eller Frihereskabet kan oprettes. Medens det med de gamle Gods-Len fulgte Jordegods var Krongods, der forvaltedes af Lensmanden uden Ejendomsret for denne, er de nye Lensbesiddelser Privatejendomme, der søe at siges ophøjes til Len, jfr. Udtrykkene i Forordningernes § 9: »den Devotion, som de (Greverne og Friherrerne) derudi have ladet se, frivilligen deres Allodialgods til Feudal at gøre og Kongen til Len at opdrage«. Den formentlig fra det egentlige Lensbegreb hidrørende, ret almindelig udbredte Forestilling, at Lensbesiddelserne er Kronens eller Statens Ejendomme, der er overladt til en adelig Slægts Brug og Besiddelse, er altså grundfalsk. Længt snarere kan det omvendte siges, at det er Privatejendomme, der med Forbehold af den successionsberettigede Slægts Ejendoms- og Brugsret, er overladt til Kronens Hjemfældsret, naar Slægten er uddød, jfr. Forordningernes § 6; heri bestaar den Devotion, som omtales i den foran citerede Paragraf. At den egentlige og principale Ejendomsret over Godset til Trods for dettes Ophøjelse til Len forbliver hos Slægten, fremgaar ogsaa deraf, at Besiddelserne, selv om de forbrødes — hvilket kun kan ske ved Majestætsforbrydelse — ikke tilfalder Kongen, men den nærmest berettigede Linie i Slægten, og at Godset kan afhændes med de i Successionen medinteresseredes Samtykke og særlig kgl. Bevilling, jfr. Grev. Priv. § 6 og Frih. Priv. § 5.

Oprettelsen af disse nye Len har sine selvstændige Motiver, der ere udsprungne af den i 1660 indførte Enevælde. For et stærkt Kongedømme var det nødvendigt at have et Aristokrati, der kunde være Kongedømmets nærmeste Støtte og bidrage til at give Hoffet større Glans. Det var vanskeligt for den første Enevældskonge at skabe en saadan aristokratisk Støtte for Kongemagten. Den gamle danske Adel stod i et bittert Modsætningsforhold til Kongen og var saavel med Hensyn til Formue, Magt og Person i Tilbagegang. Kongen maatte tvertimod regne med, at denne gamle Adel kunde rejse sig imod ham. Af disse Grunde maatte Kongen skabe en ny Adel. Men en Betingelse for, at den nye Adel kunde virke efter sin Opgave, maatte være, at den havde stor Formue, og at denne Formue var knyttet til store Jordegodser. Kongen var ikke selv i Stand til at stille saadanne Jordegodser til Disposition; Statskassen var tom og Landet forarmet og udplyndret ved Krige. Der kunde derfor ikke skabes et Lensvæsen i egentlig Forstand (Forleninger af Krongods m. v.). Kongen gik da den Vej, at slutte Overenskomst med private Rigmænd, der selv var i Besiddelse af store Jordegodser eller kunde erhverve sig saadanne. Af danske eller udenlandske Rigmænd skabtes saaledes den nye Lensadel.

Karakteristisk for dette nye Lensvæsen var saaledes, at de paagældende Godser ved deres Ophøjelse til Grevskaber eller Baronier tilhørte vedkommende Greve eller Baron som dennes private Ejendom. Al Tale om, at der her er handlet med Kongens eller Statens Gods, er derfor ganske urigtig. En Del af de Godser, der paa Oprettelsens Tidspunkt var i privat Eje, har derimod i tidligere Tid tilhørt Kronen, der da har solgt dem til Privatmænd eller afstaaet dem til saadanne som Fyldestgørelse for Gæld, som Regeringen havde paadraget sig enten ved Laan eller paa anden Maade. Kun to Lensgodser var umiddelbart forinden deres Oprettelse som saadanne Kronens Ejendomme; de blev med den Ret, som den enevældige Konge besad dertil, og som Vederlag for ydede Tjenester overdraget de paagældende Lenshavere til Eje, mod at disse atter »opdrog« dem til Len. Alle de andre Lensgodser tilhørte allerede forinden Oprettelsen de paagældende Privatmænd med en gennem Omsætning eller Arv erhvervet fuldkommen Ejendomsret. Nogen retlig Sondring mellem de sidstnævnte Len — de saakaldte »feuda oblata« — og de førstnævnte, der betegnes som »feuda data«, kan imidlertid ikke gøres, thi de nævnte Forordninger om Grevornes og Friherrernes Privilegier fastsætter udtrykkelig, at saadanne skænkede Len ganske skulde sidestilles med de i privat Eje værende Godser, som ophøjedes til Len. I denne Forbindelse kan nævnes, at den enevældige Konge ved Forordning om Staden Københavns Privilegier har skænket denne By »til en evindelig Eijendom til Len Roskilde, saavidt det ikke allerede til andre er afhændet eller pantsat«.

Spørgsmaalet bliver herefter, hvilke Forandringer Godserne underkastedes ved deres Oprettelse til Grevskaber eller Baronier. Svaret findes i Lensforordningerne af 1671 og gaar klart og tydeligt ud paa, at Godserne, der ikke maa angribes af Kreditorer eller afhændes (uden de successionsberettigedes Samtykke og dertil erhvervet kongelig Bevilling) skal »helt og ubeskaaret forblive hos hans (Opretterens) Livsarvinger og ægte Descendenter af mandlige og kvindelige Linier, fra ældste til ældste, saa længe nogen af dem til er, og efter deres dødelige Afgang omsider hjemfalde til Os og Vores kongl. Arve-Successorer i Regeringen«. Der kan saaledes ikke være Tvivl om, at Ejendomsretten over Godserne til Trods for deres Ophøjelse til Len forbliver hos den successionsberettigede Slægt og først efter dennes Uddoen tilfalder Staten, for saa vidt anderledes ikke er bestemt i de enkelte Erektionsbreve, hvilket er Tilfældet for adskillige af de nuværende Lens Vedkommende.

Denne Hjemfaldsret var den ene og væsentligste Indrømmelse fra Ejerens Side ved Kontrakten med Kongen om Godsets Oprettelse

til Len. De andre Forpligtelser, som Ejeren maatte underkaste sig som bindende for sig og Successorerne, var den særlige Troskabspligt, d. v. s. Pligten til — saaledes som det anføres i Forordningerne af 1671 — »Vores kongl. Suverænitet, Absolutum Dominium og Arverettighed, og dets Forplantelse paa Vores Arve-Successorerer udi Regjeringen, saavel som Vores kongelig Arvehusets Fremtarv, Gavn og Bedste i alle Maader forfægte, befordre, søge vide og ramme, Liv, Gods og Blod derhos at opsætte, Skade og Fordærv af yderste Magt, Evne og Formue hindre, forekomme og afværge, og baade inden saavel som uden Riget sig stedse i Vores Tjeneste ufortrøden lade bruge«. Endelig maatte Ejeren i de fleste Tilfælde for sig og sin Slægt forpligte sig til at svare Lenspligt — en Ydelse i Form af en mindre Sum Penge, en Ridehest el. l. — ved Forandring af Lensherre, for nogle enkelte Baroniers Vedkommende tillige ved Forandring af Lensbesidder.

Som Vederlag for de nævnte 3 Indrømmelser, Hjemfaldsretten, Troskabs- og Tjenestepigten samt Lenspligten, erhvervede Ejeren for sig og Successorerer Regeringens Beskyttelse særlig af Majoratsretten, der gaar ud paa, at det til Grevskab eller Baroni oprettede Gods ved Grevens eller Baronens Død uden nogen ny Forlening eller Konfirmation udelt tilfalder den, som efter Lensbrevet er den nærmest berettede til Arvefølgen. Endvidere erhvervede Ejeren for sig og Successorerne de saakaldte Privilegier, dels personlige, dels reelle, d. v. s. knyttede til Jordegodset. Til de sidstnævnte hørte: en vis Skatte- og Tiendefrihed, Birke- og Kaldsret, udvidet Jagtret og Forstrandsret m. v. Alle Privilegierne er senere bortfaldne dels før Grundloven ved særlige Bestemmelser, dels ved den almindelige Bestemmelse i Grundlovens § 97 (den reviderede Grundlovs § 92).

Paa den anden Side er ogsaa den i Lensforordningerne nævnte særlige Troskabs- og Tjenestepligt bortfaldet i hvert Fald ved Indførelsen af den konstitutionelle Forfatning. Nogen særlig Bestemmelse herom foreligger ganske vist ikke; men det maa dog sikkert antages, at det gammeldags Forhold mellem Lensherren (Kongen) og Lensbesidderen er bortfaldet samtidig med Ophævelsen af »enhver til Adel, Titel og Rang knyttet Forret«. Lensbesidderne have som saadanne ikke en paa Lovgivningen hvilende større Troskabs- og Tjenestepligt overfor Land og Regering end andre Privatmænd.

Af de gensidige Rettigheder og Pligter, som Lensforholdet i sin Tid i Almindelighed medførte for Lensherre og Lensbesidder, er saaledes kun bleven tilbage: Slægtens Ejendomsret til Godset, den enkelte Besidders Brugsret, Statens Hjemfaldsret og Kongens Ret til at kræve Lensydelsen ved Forandring af Lensherre, eventuelt ogsaa Lensbesidder.

XXIV

Statens eneste særlige Ret med Hensyn til Lensformuerne er saaledes Hjemfaldsretten, og denne er hverken nogen Ejendomsret eller Andel i nogen Ejendomsret; den er kun en betinget Ejendomsret, og Betingelsen for dens Ikrafttræden er de successionsberettigede Slægters Uddoen, en for næsten alle Len meget fjerntliggende Mulighed.

I den første Junigrundlovs § 93, der er forbleven uforandret ved senere Grundlovsændringer, er det fastsat, at »intet Len, Stamhus eller Fideikommisgods kan for Fremtiden oprettes; det skal ved Lov nærmere ordnes, hvorledes de nu bestaaende kunne overgaa til fri Ejendom«. I denne Grundlovsbestemmelse er Len ganske sidestillet med de to andre Arter af baandlagte Ejendomme, Stamhuse og Fideikommisgodser, der begge skyldes rent privatretlige Dispositioner over privat Gods til Fordel for private Slægter. Denne Sidestilling er ogsaa ganske naturlig, eftersom Kærnen i alle 3 Arter af Besiddelser nu alene er den Baandlæggelse, der sikrer Formuernes Bevaring gennem Tiderne til Fordel for de Personer, der ere successionsberettigede i Nydelsen af Formuerns, altsaa i første Række de private Slægter, og derefter de Formaal, Staten, Stiftelser o. l., som i Følge de enkelte Erektionsbreve skal nyde godt af Formuerns, naar Slægterne ere uddøde. Grundloven forlanger altsaa ogsaa for Lenenes Vedkommende, at der ved Lov skal træffes en Ordning, hvorved de kunne »overgaa til fri Ejendom« d. v. s. blive Genstand for den frie Omsætning og frie Arv. Dette stemmer ogsaa med Motiverne til Grundlovsbestemmelsen og Forhandlingerne i den grundlovgivende Rigsforsamling.

Hvorledes Lenenes Overgang til fri Ejendom skal foregaa, overlader Grundloven ganske naturligt til fremtidig almindelig Lovgivning; men saa meget kan i hvert Fald siges, at Grundloven ikke giver den almindelige Lovgivningsmagt Beføjelse til ved Ordningen af Lenenes Overgang til fri Ejendom at fravige den Grundsætning om Ejendomsrettens Ukrænkelighed, som er optaget i samme Grundlovs § 82 og ligeledes er forbleven uforandret ved senere Grundlovsændringer. Denne Grundsætning maa navnlig ogsaa blive bestemmende for Spørgsmaalet om Statens Ret til ved Frigørelsen at tage Del i de frigjorte Værdier. Staten kan her ikke gaa udover, hvad Hjemfaldsretten berettiger den til; og atter her maa det fremhæves, at Hjemfaldsretten ikke har nogen Værdi, før Slægtens Ret er udtømt.

Gustav Graae.

III.

KORT OVERSIGT OVER LENENES SAMFUNDS-
ØKONOMISKE BETYDNING.

I den sidste Halvdel af det syttende Aarhundrede gik der en dobbelt Strømning igennem det danske Landbrug. De mange smaa adelige Gaarde, paa hvilke Middelalderens Lavadel havde boet, var ved at forsvinde, — ja er allerede ved 1682 spørløst forsvundne i de Egne, hvor den samlede Bebyggelse var den fremherskende Bosættelsesform¹⁾. Samtidig gik der en anden og stærkere Bevægelse henimod Stordrift og tillige henimod Individualbedrift, d. v. s. en Drift uden nogen Forbindelse med Landsbysamfundet med dets Fællig og Dyrkningstvang. Det var fortrinsvis de store Bedrifter, der først viklede sig ud af Fællesskabet²⁾, og iblandt Storbrugene indtog Grevskabernes og Baroniernes Hovedgaarde i Reglen den første Plads.

Ved Oprettelsen af Grevskaber og Baronier har den danske Stat dog næppe tilsigtet at fremme hverken Stordrift eller Udskillelse af Fællesskabet. Hvad Staten har tilstræbt, er snarere — foruden de rent politiske Formaal — dette, at Greverne og Baronerne, ligesom Sædegaardsejerne, kun i endnu større Maalestok, skulde paatage sig Ulejligheden med Opkrævningen af deres Fæstebønders Skatter og Afgifter og Ansvarret for Restancerne. Staten opnaaede herved ikke blot en betydelig Lettelse i Arbejdet med Opkrævningen og Inddrivningen af de direkte Skatter paa Landet; men den fik tillige et lille Antal betalingsdygtige Skatteydere at holde sig til i Steden for et stort Antal mindre solide Betalere. Staten kunde derfor nok være tjent med at give de store Godsejere en passende Rabat, hvilket skete i Form af Fritagelse for

1) Henrik Pedersen udtaler i Hist Tidsskr. 8. R., VI. Bd., S. 49, at gennem de middelalderlige adelige Gaardes Overgang til Bøndergaardenes Klasse er der sket en ret betydelig Tilgang af den Jord, hvortil Bondestanden havde Brugsretten.

2) Anf. St., S. 39, 45.

at svare Skat af det saakaldte Frihedshartkorn: for komplette Grevskaber paa 2,500 Tdr. Htk.: 300 Tdr. Htk. og for komplette Baronier paa 1,000 Tdr. Htk.: 100 Tdr. Htk. Bøndergods, foruden selve Hovedgaardstaksten, der ligesom de komplette Sædegaardes var skattefri.

Paa den anden Side søgte Staten at modarbejde en for vidt gaende Stordrift i Landbruget, idet den f. Eks. ved Forordningen af 1682 28. Jan. strængt indskærpede Forbudet imod at nedlægge Bøndergaarde under Hovedgaarde, og dette Forbud gik i Princippet uforandret over i Danske Lovs 5.—10.—48: »Ingen Landsbyer eller Bøndergaarde maa ødelægges for at forbedre Sædegaarders Avling med«. Men disse i Formen meget bestemte Lovbud er ikke i Praksis bleven strængt gennemførte¹⁾.

Ved Frdg. af 1731 10. Febr. blev dog givet betinget Dispensation fra Lovens Forbud imod at nedlægge Bøndergaarde. Den paa-gældende Bestemmelse lyder saaledes: »Og skjønt det i Almindelighed forbliver ved Lovens Bydende (5.—10.—48.), at ingen Landsbyer eller Bøndergaarde maae ødelægges, saa tillades dog dem, der ved nogen fordeelagtig Forandring bedre kunde indrette og istandsætte deres Hovedgaarde, derom at vende sig til Kongen med deres Forslag og forvente kgl. Dispensation, naar Kongen i sine Intrader eller andre, som til nogen Indkomst af Jordegods at nyde ere berettigede, ingen Afgang derved tager«.

Den her givne Tilladelse til under visse Omstændigheder at lægge Bondejord ind under Hovedgaarde blev begrundet med de overordentlig lave Priser paa Landbrugets Frembringelser og dermed ogsaa paa Landejendomme, hvilket bevirkede »at ikke alene Jordegodsets Eiere og Besiddere derover have taget mærkelig Skade og Afgang i deres Middel og Formue, men endog de, som ellers kunde have Lyst til at tilforhandle sig noget Jordegods, deraf taget Anledning at drage Betænkende, sig dermed at befatte«.

I Henhold til nævnte Forordning fik saaledes f. Eks. Etatsraad Otto Thott, 1733 30. Marts Bevilling paa at lade afbryde tvende ham tilhørende Bøndergaarde, Fiskerhoved kaldet, og henlægge sammes Hartkorn, 11 Tdr. 7 Skp., under Hovedgaarden Strandegaard²⁾.

Saasart bedre Forhold igen indtraadte blev den givne Ret til at erholde Dispensationer taget tilbage ved Frdg. 1740 2. Jan.; men den havde dog været i Kraft i henved ti Aar og var bleven ret flittig benyttet, hvilket bl. a. fremgaar af Motiverne til den nye Lov, hvori der siges, at »endeel Proprietairer, istedenfor at se de ode

1) Christensen (Hørsholm), Agrarhistoriske Studier II, S. 252, jvfr. Henrik Petersens ovenfor citerede Afhandling.

2) Rentekams. Eksped. Prot. Nr. 17, S. 164 f.

Bøndergaarde opbygte og besatte, have trukket saadanne øde Gaarde og ubesatte Jorder tilsammen for deraf at gjøre anseelige Avls- eller Ladegaarde.

Ikke alle Grevskaber og Baronier var dog — trods det forholdsvis store Tilliggende under Hovedgaarden¹⁾ — virkelige Storbrug. Som Eksempel paa et Grevskab, hvis Hovedgaardsjord ikke dreves samlet, men var udlejet til Bønderne, kan nævnes Grevskabet Schackenborg. Den samme Greve Hans Schack og hans Søn Greve Otto Diderick Schack, som bortlejede Møgeltønder Hovedgaardsjorder til Bønderne, har imidlertid som Ejere af Gisselfeld gennemført den alt tidligere paa-begyndte Forvandling af denne Sædegaard fra en Gaard af samme Type som de smaa Adelsgaarde fra Middelalderens Slutning paa omtrent 2—3 almindelige Bøndergaardes Størrelse til en af Landets største Bedrifter med c. 40 Gaardes Jord. Tendensen gik i Retning af Stor-drift, og Grevskaberne og Baronierne har lige fra Begyndelsen og senere hen i stigende Grad haft deres væsentlige Betydning som Storbrug, baade for Agerbruget, for Skovdriften og for hele Samfundets Økonomi.

Den store Bedrift har den ubestridelige Fordel, at den lettere kan gennemføre Arbejdets Deling og Samvirken. Den kan udrette lige saa meget som de smaa Bedrifter med en mindre Arbejdsstyrke. Kvalificerede Arbejdere, som udmærker sig i en eller anden Retning, saasom Bogholdere, Gartnere, Kørekuske, Mejerister, Schäfere og andre Specialister i Jordbrugets Tjeneste kan kun udnyttes fuldstændigt af den store Bedrift. Den specielle Uddannelse og særlige Dygtighed vil kunne gøre sig stærkest gældende paa det øverste Trin, hos Bestyreren af Bedriften: videnskabelig landøkonomisk Uddannelse og overlegen Kyndighed i Vilkaarene for Landbrugsprodukternes Om-sætning paa det udenlandske Marked kan kun ventes repræsenteret paa de store Gaarde. Derimod har Vanskeligheden ved at skaffe almindelige, ukvalificerede Arbejdere i tilstrækkeligt Tal ikke sjældent trykket det store Landbrug.

I Nedgangstider mærkedes især Mangelen paa Arbejdskraft i Landbruget, hvilket under Enevælden førte til stærke Indgreb af Lovgivningsmagten i Fæstebøndernes personlige Rettigheder. I de Aar (1730—34), da Kornpriserne var lavest, indførtes Stavnsbaandet.

Ogsaa Godssamlingen har haft en indgribende Betydning. I Danmark har Livsfæste fra gammel Tid været den almindeligste Form for Fæste. Fæstesystemets Grundtanke var den, at Herremændene og

¹⁾ Det maa ogsaa erindres, at en mindre Del af det Hk., der var skyldsæt under Hovedgaardstaksten, i mange Tilfælde var Bondejord, som ikke uden særlig Bevilling kunde drives under Hovedgaarden.

Fæstebønderne i Virkeligheden havde fælles Interesser. Fæstebonden havde Fordel af at drive sin Gaard godt, fordi han var sikker paa at blive ved Gaarden sin Levetid imod uforandrede og moderate Afgifter, som han svarede paa den for begge Parter bekvemteste Maade, nemlig in natura og ved Arbejdsydelse i den Tid, han havde tilovers ved sin Gaards Drift. Denne Ordning var rimelig og hensigtsmæssig, saalænge dens Forudsætninger holdt Stik¹⁾. Godsejerens Bestræbelser gik ud paa først at blive eneste Lodsejer i de ham tilhørende Byer, dernæst at gøre Bønderne byvis lige i Hartkorn. Derved at Gaardene i Størrelse og Godhed, Grund og Tilliggende blev ens, haabede man, at enhver Fæster vilde for Fremtiden bedre passe sine Ting, da det var vitterligt, at det ikke kunde være Gaardens Ringhed, men hans egen Skyld, naar han ikke kunde bestaa²⁾. Denne Arronderingspolitik lettede siden Udskiftningen.

Efter Stavnsbaandets Indførelse steg Priserne paa Landbrugsprodukter, Landbruget havde atter Fremgang; men til Gennemførelsen af Fremskridtene behøvedes forøget Arbejdskraft. Mange Herremænd skaffede sig denne ved at lade opføre Huse og formaa unge Folk til at nedsætte sig paa Godset som Fæstehusmænd. Det var de mere vidtskuende, som fandt denne Udvej; men den almindelige Maade, hvorpaa man skaffede sig større Arbejdskraft, var ved at forøge Hoveriet, som var ret ubestemt. Alt som Arbejdet paa Hovedgaardsjorden gav større Udbytte, fristedes mange Godsejere til at kræve stedse mere Arbejde af deres Fæstebønder. Det var navnlig Tilfældet paa Sjælland. Herved skaffede Godsejeren sig ganske vist i Begyndelsen en forøget Indtægt; men samtidig ophævedes den ene af Forudsætningerne for, at det hele Fæstesystem kunde virke heldigt, nemlig at ogsaa Fæstebonden havde Fordel af dets Opretholdelse.

Reformer blev efterhaanden paatrængende. Her viste nu enkelte fremragende Lensbesidderes deres Evne baade til at se, hvad der skulde gøres for at hidføre bedre Tilstande, og til at handle efter denne Erkendelse. De virkede baade som Statsmænd og Godsejere for Gennemførelsen af Landboreformerne, og adskillige af deres Standsfæller fulgte i deres Spor.

Under Kong Frederik V udvirkede *Greve A. G. Moltke* først og fremmest, at Landboforholdene blev Genstand for offentlig Drøftelse uden generende Indgreb af Censuren, især blev Fællesskabet Genstand for en skarp Kritik. Ved Forordninger, udstedte i Aarene 1758—60, opnaaedes dernæst, at ethvert Gods, som ejede Dele af en Bymark ved Magelæg og Køb kunde faa dem udløst af Fællesskabet med andre Godser, og at

1) V. Falbe-Hansen, Stavnsbaands-Løsningen og Landboreformerne I, S. 45.

2) Begtrup, Agerdyrkingens Tilstand i Danmark I, S. 108.

Overdrevene kunde blive delte imellem de forskellige Lodsejere. Det var det første Skridt til Afløsningen af Fællesskabet. Som Godsejer indførte Greve A. G. Moltke en helt ny Driftsmaade paa Bregentved med langt flere Sædskifter end hidtil havde været almindeligt paa Sjællands Hovedgaarde; samtidig indførte han Kløver og andre Foderurter. Til Langeland var det holstenske Kobbeldbrug allerede kommen 1720, men Langeland var paa dette Omraade, takket være Lensgrevernes Virksomhed og Eksempel, forud for det øvrige Land¹⁾.

Medens *Greve Joachim Godske Moltke* var Chef for Rentekammeret, udarbejdedes den vigtige Forordning af 1781 23. Apr. Hovedbestemmelsen i denne var, at enhver Lodsejer havde Ret til at kræve sin Del af de i Fællig liggende Jorder udskiftede og samlede for sig selv, og de øvrige Lodsejere skulde endog tage Del i Bekostningen i Forhold til deres Hartkorn, og der skulde tillige finde en Opmaaling Sted af hele Landsbyens Jorder paa samtlige Lodsejeres Bekostning, og Kort optages derover, ligesom der ogsaa straks efter skulde udarbejdes en almindelig Plan til hele Landsbyens Udskiftning.

Brødrene *Christian og Ludvig Reventlows* offentlige Virksomhed til Bedste for de store Landboreformer efter 1784 er velkendt²⁾.

Den Kommission, som var nedsat for at forbedre Bøndernes Kaar paa Krongodserne i Frederiksborg og Kronborg Amter, og i hvilken begge Brødrene havde Sæde, begyndte sit Arbejde 1785. Gaardmændene fik deres Jorder udskiftede og, hvis det var nødvendigt, Gaardene udflyttede; de blev dernæst Arvefæstere, blev fri for den allerstørste Del af deres Hoveri og slap for deres Kongetiende imod at betale en vis aarlig Afgift. Tillige blev Husmændenes Stilling forbedret og Skolevæsenet højnet. Kommissionen fulgte heri væsentlig den samme Plan, som Greve Christian Reventlow havde lagt for Reformarbejdet paa sit eget Grevskab, Christianssæde paa Laaland, og den store Landbokommission, der blev nedsat 1786 25. Aug. med det Formaal at tage hele Forholdet imellem Bonde og Herremænd under Overvejelse, fulgte det samme Spor i sine Arbejder, der kom hele Landet tilgode og bl. a. førte til den navnkundige Forordning af 1788 20. Juni om Stavnsbaandets Ophævelse.

I Danmark blev de store Landboreformer paa Grund af de ledende Godsejere, særlig Bernstorffernes og Reventlowernes, Iver og Duelighed gennemført, inden Konjunkturerne aldeles forandrede sig, og inden der

1) Vilh. Lütken, Bidrag til Langelands Historie, S. 384.

2) Edvard Holm, Danmark-Norges Historie under Kristian VII, 2. Bd., S. 398, 691.

3) Bobé, Efterl. Pap. fra den Reventlowske Familiekreds II. A. F. Bergsøe, Grev C. D. F. Reventlows Virksomhed.

indtraadte et saadant Prisfald i Landbrugets Produkter, at al Fremskridt i Landbruget maatte standse.

Blandt de Lensbesiddere, der med Iver og Dygtighed fulgte i Moltkernes, Bernstorffernes og Reventlowernes Spor, kan nævnes Baron Løvenskjold og Greve Holstein-Holsteinborg.

Baron Michael Herman Løvenskjold overtog Besiddelsen af Baroniet Løvenborg efter sin Faders Død 1776; han indlagde sig store Fortjenester ved at indfredre Skovene, sørge for betydelige Træplantninger og især for Bøndergaardenes hensigtsmæssige Udskiftning, idet han af egne Midler ofrede betydelige Summer saavel til selve Udskiftningsarbejdet som til Udflyttergaardes Opførelse og til Stengårders Anlæg. Han anskaffede og uddelte udmærket Sædekorn og Kloverfro og interesserede sig levende for Skoleungdommens Undervisning¹⁾.

Frederik Adolph Holstein overtog i Maj Maaned 1808 selv Bestyrelsen af Grevskabet Holsteinborg. Det første afgørende Skridt, Greven gjorde, var, at han 1809—11 afløste Hoveriet paa Holsteinborg imod et Vederlag af c. 45 Rdl. for en Gaard paa 7—8 Tdr. Htk. Hovedgaardens Drift forbedredes, og han arbejdede lige saa ivrigt paa at indføre en forstandig Drift af Bondejorden; Fæstebrevene forpligtede dem, som modtog dem, til at følge et regelmæssigt Sædskitte. Havedyrkning og Husflid blev opmuntret. Der blev oprettet Haandgerningsskoler og dannet et Industriselskab, som uddelte Præmier til dygtige og flittige Bønder. Endvidere grundlagde han 1810 en Spare- og Laanekasse og et Kvæg- og Hesteforsikringselskab. Han indlagde sig særlig Fortjeneste af Skolevæsenet; han byggede nye Skoler, søgte at sikre sig duelige Lærere og holdt Møder med dem, hvor Skolesager forhandlede. I de ulykkelige Aar 1818—30, da den eneste Opgave saavel for store som for smaa Landmænd var at hænge fast ved Gaardene, standsede ogsaa paa Holsteinborg alle Fremskridt paa Landbrugets Omraade; men saa snart der kom bedre Tider, tog Greve Holstein fat med usvækket Iver lige til sin Død 1836 21. Maj²⁾.

Under Indtrykket af disse Kendsgerninger udtaler Christensen (Hørsholm), der ellers dadles for sin Pessimisme, følgende Dom over Majoraterne under Enevælden:

»Forøvrigt turde det være et Spørgsmaal, om Majoratsbaandet, trods alt, hvad der kan siges imod det, dog ikke under Enevælden alligevel har gjort sin Nytte ved at unddrage en ikke ringe Del af Landets Ejendomme den Svindel og Spekulation, som de øvrige led saa meget under. Intet er saa skadeligt for et Landbrug som den idelige

1) A. F. Bergsøe, Grev C. D. F. Reventlows Virksomhed.

2) J. A. L. Holm, Frederik Adolph Greve af Holstein.

Skiften Ejer. . . . Majoratsgodserne i denne Periode taaler godt Sammenligning med de frie Ejendomme, hvad Kulturen angaar. Det er en bekendt Sag, at en betydelig Del af vore første Fremskridtsmænd i forrige (∴ det attende) Aarhundrede tildels ogsaa i dette (∴ det nittende): Reventlowerne, Ahlefeldt, Frijs, Holstein-Holsteinborg, Juel, Løvenskjold-Løvenborg, Moltke, Holsten-Langesø, Schaffalitzky de Muckadell, Lehn, Lichtenberg, Schimmelmänn, Teilmann o. fl. — alle vare Majoratsbesiddere¹⁾.

I den haarde Trængselstid efter 1818 stod det mange Steder højt bedrøvelig til paa Majoratsgodserne. Deres Mangel paa Kredit var om muligt endnu større end de frie Godsers, og de maatte ofte underkaste sig de haardeste Vilkaar for at rejse Penge. Mange andre Majoratsgodser blev med Regeringens Tilladelse stærkt behæftede²⁾, og det varede mange Aar, inden Laanene efterhaanden kunde afdrages af Besidderne. Paa en Del af Majoraterne hæftede der dog en ikke ubetydelig Gæld, stiftet efter hin Tid, væsentlig for at kunne udføre de Grundforbedringer, som den nye Tid har krævet³⁾, navnlig Mergling og Dræning.

Imidlertid er ogsaa denne Gæld afbetalt, saaledes at Flertallet af Majoraterne nu er saa godt som ubehæftede. Hertil har dog Salget af Fæstegods, som tog Fart efter 1850, og som med Afbrydelser vedvarede til Nutiden, bidraget ikke saa lidt, idet en Del af de ved Salget indkomne Penge er bleven anvendt til dermed at klarere gammel Pantegæld.

Ved Opgørelsen af Prioritetsgælden i Danmark for 1909 1. Juli viste det sig, at Behæftelsen for Fideikommisgodser og Stiftelser var af ganske underordnet Betydning, nemlig knap 3 pCt. af Panteværdien. Det samme gjaldt ogsaa de Staten og Kommunerne tilhørende Ejendomme, nemlig godt 4 pCt. af Panteværdien. I Modsætning hertil var en Gruppe som Statshusmandsbrugene meget højt prioriterede, nemlig med tre Fjerdedel af Panteværdien³⁾.

Skønt det allerede paa Forhaand er indlysende, hvilken betydelig Fordel det er for en Bedrift, at den ikke er forgældet, vil Betydningen af, at der her i Landet findes en Reserve af ubehæftet Grundejendom først ret træde frem i Tilfælde af, at Staten ønsker eller nødes til at

1) C. Christensen (Hørsholm), Agrarhistoriske Studier II, Danske Landboforhold under Enevælden I, S. 247. Som det vil ses, er paa et Par nær de nævnte Mænd Lensbesiddere. De fleste vil være omtalt ndfr. ved de enkelte Lens Historie.

2) Jvfr. ndfr. ved Omtalen af Laan under de enkelte Len.

3) Indledning til Statistisk Tabelværk Femte Række, Litra E. Nr. 9.

stifte et større Laan i Udlandet. Ved et stærkt Prisfald i Landbrugsprodukter som det, der indtraadte efter 1885, vil det igen vise sig, at de stærkt behæftede Ejendomme ikke vil kunne holdes, men maa skifte Ejere under meget ugunstige Forhold.

I det hele har der været Grund til at nære nogen Betænkelighed ved den tiltagende Behæftelse af dansk Grundejendom. En meget stor Del af vore Kreditforeningsobligationer var som bekendt gaaet over paa udenlandske Hænder. Det store Indkøb af jyske Landkreditforeningsobligationer, som har fundet Sted i det sidste Aarstid, har været et længe paakrævet Skridt i Retning af at frigøre den danske Jord for Gælden til Udlandet.

Ved Enevældens Indførelse 1660 var store Dele af Landet og dermed ofte Skovene lagt øde. I de følgende hundrede Aar var Jordbrugets Tilstand meget trykket af nedgaaende Priser og høje Skatter, af jævnlig Misvækst og fra 1745 tillige af Kvægst, hvorved Fremskridt næsten blev umuliggjorte. De Skovforordninger, der udkom 1670 og 1733 blev under disse Omstændigheder uden synderlig Virkning. Men endnu haardere var den Medfart Skovene siden led, først i Tiaaret 1764—74, da en saa overordentlig stor Mængde Krongods blev solgt, og derefter i Herregaardsslagningstiden 1784—1807, idet mange Spekulanter, som havde købt Godser for at udstykke dem, i en Hast søgte at tilvejebringe en Del af Købesummen ved en voldsom Hugst i Skovene. I Jylland gik det i saa Henseende værst til, særlig i Vejle, Aalborg og Hjørring Amter. I Sjælland og paa Laaland, hvor en stor Del af Jordegodset tilhørte enten Kronen, offentlige Stiftelser eller *Majorater*, blev Skovene derimod mere skaanede end andre Steder i Landet.

Samtidig med, at der saaledes blev hugget ned for Fode, blev der ikke sørgt for Fornylse ved Nyplantning. Bonden var yderst trægt til at plante, og naar undtages en Del større Godsejere, som behandlede deres Skove forstmæssigt, saa sporedes der paa de fleste Steder heller ikke synderlig Lyst til Plantning hos Mænd udenfor Bondestanden. Det blev til sidst nødvendigt at standse den overhaandtagende Ødelæggelse af de private Skove og at indføre en mere planmæssig Drift af de Skove, som Staten havde beholdt.

De Tilløb, der blev gjort til Forbedring af Statsskovenes Drift af Overjægermester Friedrich v. Gram og Forstmanden Johan Georg v. Langen kunde dengang ikke lykkes, dels fordi man ikke tilstrækkelig kendte Landets Klima og Jordbund, dels fordi Skovene ikke kunde indfredes til Gavns, førend hele Landbruget var omdannet, saa at man blev fri for Kreaturgræsningen i Skovene og urimelige Gærdselsleve-

rancer, samtidig med at en stor Del af den overvældende Mængde Vildt blev bortskudt. Under *Greve Joachim Godske Mollkes* Ledelse af Rentekammeret begyndte 1780 Udskiftningen af Statsskovene og noget senere fulgte de private Skove efter. 1781 18. Apr. udkom dernæst den store Skovforordning, som blev Grundlaget for Bestyrelsen af Statens Skovbrug i de følgende 70 Aar. Overforstmester v. Warnstedt har vistnok haft en væsentlig Andel i Lovens Tilblivelse.

En Banebryder paa Skovvæsenets Omraade blev *Greve Christian Reventlow*. Som Chef for Rentekammeret i næsten tre Aartier fik han rig Lejlighed til baade at reformere Statsskovenes Drift og at standse Odelæggelsen af de private Skove. Den vigtige Driftsplan for Statens Skove, der fremkom 1804, bærer tydeligt Præg af Reventlows Anskuelse. Det viste sig, at Udbyttet af Statsskovene ved den forandrede Drift steg kendelig. En Række dygtige Forstmænd, hvoriblandt Hannoveranerne G. W. Brühl, G. E. Ulrich og G. Sarauw, blev ansatte i Statens Tjeneste. Paa Hederne og paa de ode Jorder i Landets forskellige Egne paabegyndtes store nye Skovanlæg.

Forordningen af 1805 27. Septbr. om Skovenes Udskiftning, Vedligeholdelse og Fredning tilvejebragte ordnede Forhold i de private Skove, ganske vist kun ved Borthugning af store Skovstrækninger, der blev givet Bønderne som Vederlag for Græsning retten, som herefter faldt bort.

Ogsaa blandt Godsejerne var Greve Chr. Reventlow Talsmand for en forbedret Skovdrift, og han havde her en fortrinlig Støtte i sin Broder, *Greve Ludvig Reventlow* paa Brahetrolleborg. I mange Retninger lærte de to Brødre af den udenlandske Forsflitteratur og af indvandrede tyske Forstmænd, men Greve Christian Reventlow gjorde ogsaa selvstændige Iagttagelser, Undersøgelser og Beregninger, der førte ham ind paa nye Anskuelse om Lovene for Træernes Vækst. Han godtgjorde, at rummeligere Plads, større Frihed for de enkelte Træer vilde fremme deres Vækst, saaledes at man ved at følge hans Anvisninger til Skovenes Behandling i langt kortere Tid end ellers almindelig antaget, kunde faa et rimeligt Udbytte af den Kapital, som stod i Træerne. Greve Reventlow fremsatte sine Anskuelse i en Afhandling, som 1811 blev optaget i Videnskabernes Selskabs Skrifter. Et stort Værk, som han udarbejdede med Forslag til en forbedret Skovdrift blev først udgivet længe efter hans Død i 1879; det viser Reventlow som den betydeligste af de ældre danske Skovbrugsforfattere.

I de økonomisk stærkt trykkede Tider 1818—30, da Landbruget led et Knæk, som det sent forvandt, indtraadte der ogsaa Stilstand i Skovbruget. I Tiden fra 1814 til 1864 gik Behandlingen af Skovene langt fra saa meget frem som i de foregaaende 50 Aar. Først efter 1864

tog Hede- og Klitplantningen Fart. Virkningen af disse Foranstaltninger har været, at Jylland, som 1850 kun havde halvt saa meget Skov som Øerne, nu omtrent har ligesaa meget. Samtidig er Bøgen mere og mere forsvundet fra Midt- og Nordjyllands fattige Rullestenssand, medens det Areal, som Bøgen indtager paa Øerne, har holdt sig nogenlunde uforandret¹⁾.

For Skovbruget har Lenene og de øvrige Majorater ogsaa i denne Periode været af den største Betydning, hvilket bl. a. fremgaar utvetydigt af de Udtalelser, der er fremkomne paa Foranledning af Lenskommissionen af 1909 5. Marts baade fra Direktoratet for Skovbruget og fra Dansk Skovforening. Særlig Direktoratet udtaler bestemt, at da de store Skovstykker i samlet Drift betinger en bedre Skov og et større Udbytte af Jorden end de smaa, vil det være af største Betydning, at Lens og Stamhuses Skove for Fremtiden ikke alene bevares som Skov, men tillige bevares paa en saadan Maade, at de vedblivende holdes nogenlunde samlede paa et begrænset Antal Ejeres Hænder²⁾. Dansk Skovforening fremhæver i sin Betænkning, at Skovdriften i høj Grad er en Produktion paa lang Sigt, at kun i de færreste Tilfælde vil den samme Mand, som saar, ogsaa kunne høste. Hans Interesse for Skoven, for at bevare Trækapitalen, vil nødvendigvis blive større, naar han, som Tilfældet er ved Len, Stamhuse og Fideikommisgodser, har Sikkerhed for, at denne Kapital og i det hele Resultatet af hans Arbejde og udlagte Penge vil komme Slægten tilgode, og Praxis udviser da ogsaa, at deres Godsets Skove overvejende er i god, jo ofte i fortrinlig Stand³⁾. Stordriften muliggør en regelmæssig Hugst, medens det i de mindre Skove næsten er nødvendigt at bruge Plukhugst, fordi den unge Opvækst ikke vilde kunne undvære det Læ, som den har af de ældre Træer, blandt hvilke den staar hist og her i Skoven.

Ogsaa andre Fordele, særlig Ævnen til at bære en sagkyndig Ledelse og til at fyldestgøre æsthetiske Hensyn, er knyttet til Stordriften i Skovbruget, hvilket ligeledes betones i Dansk Skovforenings Betænkning, naar det i denne hedder: Til det gode (økonomiske) Resultat har i væsentlig Grad medvirket, at Driften af Majoraternes Skove har kunnet bære en sagkyndig Ledelse ved Forstkandidater, samt at denne Ledelse ofte har udvist en særlig Dygtighed og Energi. Og dette Forhold

1) A. Oppermann, Bidrag til det danske Skovbrugs Historie 1786—1886. Sammes, Vore Skove i Fortid og Nutid. Sammes Afhandling i Dansk biografisk Lexikon 14. Bd., S. 40 f.

2) Betænkning afgiven af den ved Lov Nr. 32 af 5. Marts 1909 nedsatte Kommission, S. 403.

3) Anf. St., S. 407 f.

XXXV

har igen haft Betydning for hele det danske Skovbrug ikke blot igennem de gode forstlige Resultater, men ogsaa igennem den Adgang til sagkyndig Bistand, som de mindre Skovejendomme har kunnet erholde hos Lederne af Majoratsskovene..... Endvidere er der paa disse Besiddelsers Skovdistrikter gennemgaaende lagt særlig Vind paa at udvikle og bevare naturskønne og interessante Partier af Skoven, ligesom Publikum paa Grund af de store Forhold i det hele har haft uhindret Adgang til i disse at nyde godt af Ophold i den frie Skovnatur.

Fr. Jürgensen West.

I. BARONIET HOLCKENHAVN.

1. GODSETS EJERFORHOLD INDEN EREKTIONEN.

Den gamle adelige Sædegaard Kogsbølle ved Nyborg Fjord tilhørte i c. 250 Aar Slægten Ulfeldt og fik efter den Navnet Ulfeldts-holm, men i 1616 solgte Jacob Ulfeldt Gaarden til Fru Ellen Marsvin, efter hvem den kaldtes Ellensborg. Efter hendes Død tilfaldt Gaarden hendes eneste Barn, Datteren Kirsten Munk, hvis Datter Leonora Christine, g. m. Corfits Ulfeldt, igen arvede den efter hende. Ejendommen var da en kort Tid atter i Ulfeldternes Besiddelse, indtil den ved Højesteretsdommen af 1663 24. Juli over Corfits Ulfeldt blev konfiskeret tillige med alt hans og hans Børns øvrige Gods. Som for at udslette ethvert Spor af de tidligere Besiddere befalede Kongen, at Gaarden herefter skulde kaldes Nygaard. Den blev først bestyret af Amtsskriver i Nyborg Claus Rasch og derefter fra 1665 1. Maj overdraget til Chefen for den fynske Udskrivning Oberstløjtnant Wulf von Buchwald, som indtil videre skulde bestyre den og have Indtægten deraf kvit og frit.

Ved Patent af 1672 27. Marts blev endelig Nygaard, det tidligere Ellensborg, med Tilliggende c. 849 Tdr. Htk. oprettet til Friherreskabet Holckenhavn for Baron Eiler Holck og hans Slægt og tilskødet ham, imod at han til det kgl. Rytterregiment paa Fyn skulde udlægge 300 Tdr. Htk., som var tjenligt til Ryttergods¹⁾. Da Nyborg Len og i Særdeleshed den Del deraf, som laa omkring Fæstningen Nyborg, var bleven stærkt medtaget under Svenskekrigene, har det Gods, Kongen overdrog til Baron Eiler Holck, ikke været i den bedste Forfatning, medens det Gods, Baron Holck skulde udlægge til Kronen, maatte være i god Stand, tjenligt til Rytterhold. Forskellen i Ydelse og Vederlag bliver derved mindre paafaldende.

2. EREKTIONEN.

a. *Erektors Ophøjelse i Friherrestanden.*

Ved kgl. Patent af 1671 4. Oktbr., udfærdiget paa Latin i den sædvanlige Stil, blev Generalmajor Eiler Holck ophøjet i den friherrelige

¹⁾ Fyens historiske Herregaarde III, Mackeprang og Norvin, Holckenhavn.

Stand tillige med hans Hustru og deres ægte Descendenter af begge Køn, dog med Iagttagelse af Førstefødselsretten i Overensstemmelse med Friherrernes Privilegier¹⁾.

b. Erektionsbrevets Indhold.

Med Udeladelse af Ind- og Udgangsformularerne lyder Erektionsbrevet²⁾, som er dateret Kiøbenhavn den 27. Marts 1672, saaledes:

..... Af sær kongl. Naade og Bevaagenhed til os elskelig H. Eiler Friherre Holch etc. haver vi allernaadigst for got erøgted Nygaard, tilforne Ellingsborg kaldet, beliggende i vort Land Fyen, til it Friherskab at erigere og ophøie, saa vi og nu hermed bemelte Nygaard med des underliggende Bøndergoeds under det Naun af Holckenhaun, som det herefter stedse have og beholde skal, til it Friherskab oprette og ophøie med ald des Tilbehør, og hvad dertil nu ligger og med Rette ligge bør efter dend af os underskrefne og til hannem overleverede Jordebogs udførlig Formelding, saa at bemelte Friherskab Holckenhaun her efter skal nyde og have alle de Friheder, Herligheder og Benaadinger, som nogit Friherskab efter de Friherrerne sær forundte Friheder med benaadede ere eller i Fremtiden med benaadets kunde, og behelne vi derfor nu for os og voris kongl. Arvesuccessorerer udi Regieringen bemelte Friherre Hr. Eiler Holch for sig og sine rette ægte Descendenter af Mand- og Kvindekion med forbemelte Friherskab Holckenhaun, sambt alle de udi bemelte af os underskrefne Jordebog specificerede Gaarde og underliggende Goeds, med dertil hørende Friheder og Herligheder saasom med it ret Friherskabs Lehn arfvelig paa Mand- og Kvindeliniere, saaledes at bemelte Friherskab Holckenhaun med des nu underliggende, eller hvis af hannem herefter derunder lagt vorde kand, ingenlunde maa pantsættes, selges, afhendes eller delis, mens uskifted og udelt fra den eldste til den eldste, først udi mandlige Linier, medens nogen findes, og siden paa Kvindeliniere, naar ingen paa Sverdsiden mere tilofvers er, arfves skal, og os eller voris kongl. Arvesuccessorerer udi Regieringen icke før kunde hiemfalde, førend bemelte Hr. Eiler Holches rette egne Descendenter af Mand og Kvindekion uddød er, da det os og voris kongl. Arve Successorerer udi Regieringen skal med Rette vere til og hiemfalden, og skal bemelte Hr. Eiler Holch og hans Arfvinger imidlertid Friherskabet uryggeligen og ubehindret fra Arfving til Arfving, fra eldste til eldste nyde og beholde uden nogen sær Confirmation at søge, enten Lehnsherre eller Lehnsmænd forandres,

¹⁾ Diplomata regis Christiani V de liberis baronibus, Fol. 14.

²⁾ Kopi-Lensbreve, Jordebøger og Matrikuls-Extrakter for Grevskaber og Baro-
nier i Fyn. Friherskabers Lehnbog, S. 15 f.

uden alleneste at hver Gang slig Forandring indfalder, da en god Ridehest i vores Stald af Frihereskabet til en Kiendelse gives skal.

c. Uddrag af Friherreskabet Holckenhavns Jordebog 1672.

Til Lensbrevet slutter sig følgende Jordebog, underskrevet af Kongen 1672 30. Marts, til Eiler Friherre af Holck paa det ved Patent af 27. s. M. erigerede Friherreskab Holckenhavn, nemlig: i Vinding Hd., Sogn og By Holckenhavn, tidligere kaldet Nygaard, med Tilliggende samt Skov til 565 Svins Olden, som hører under Hovedgaardens Takst, ialt 80 Tdr. 2 Skp. Htk., og følgende Bøndergods: i Vinding S. og By 2 G., i Lamdrup 1 G., i Rosilde 4 G., 1 H., i Kogsbølle 20 G., 4 Gadehuses Brug, et Stk. Jord, 4 halve G., som i lang Tid har været øde og nedbrudte, 19 H., Kogsbølle Mølle, i Sulkendrup 7 G., 1 Gh., Herligheden af 2 G., hvis Landgilde er given til Nyborg Skole, 2 (B), 2 H., Sulkendrup Mølle, i Frørup S. og By 4 (G), 1 (B), et øde Byggested, 2 Gh uden Avl, i Torup 11 (G), 2 (B), 1 Gh., Lersigsgaard, i Langeble 2 G. med en Koghave ved Stranden, i Slude 11 G., hvoriblandt Teglgaarden, Nye Mølle, en lille Ø, kaldet Kidholm, som ligger i Sundet; endvidere i Vinding Hd., Saaderup 1 G., Ellensborgs Tjeneres Skovparter til Kogsbølle, Sulkendrup, Frørup, Slude og Langeble, Hundslev samt Revsvindinge, ialt 197 Svins Olden, samt Rulle Mølle — ialt 849 Tdr. 2½ Skp. Htk., der skal følge ham som et Friherreskab¹⁾.

d. Det Gods, Baron Holck giver i Vederlag.

I Løbet af Aaret 1672 havde Baron Eiler Holck faaet samlet det fynske Strøgods, han skulde give i Vederlag for Friherreskabet. 1672 11. December udlægger nemlig Kommissæren over Ryttergodsets Inddeling paa Fyn til Ryttergaarde følgende Gaarde, som Eiler Friherre af Holck har udlagt til Kronen, og som er befundet tjenligt: i Vends Hd., Brenderup S. og By 4 (G.), i Aahørup 2 (G.), i Asperup S. og By 1 (G.); i Baag Hd., Ørsbjærg 2 (G.); i Ringe S., Runkeby 3 (G.), 1 (B.): i Haarslev S. og By 1 (G.), i Drustrup 1 (G.), i Aggedrup S. og By 1 (G.); i Stenløse S., Vollerslev 3 (G.), i Fangel 1 (G.), i Knudstrup 1 (G.), i

¹⁾ Rkm. Skødebog Gp Q, 267. Indl. Trykt i »Kronens Skøder« II, 363. Hartkorns Beregning (Skødebog Q, 406. Trykt smstds.):

Holckenhavns Jordebog	Htk. 849 Tdr. 2½ Skp.
Det Gods, han skal udlægge til Ryttergaarde, ..	— 300 — » —

Forskell... Htk. 549 Tdr. 2¼ Skp.,

som Kronen skænker ham.

Kærby 5 (G.), i Elby 1 (G.); i Aasum Hd., Rosted S., Kapendrup By 1 (G.) Tilsammen Htk. 301 Tdr. 2½ Fdk. 1½ Pg. 1).

3. FORANDRINGER I LENETS SUBSTANS.

a. Forandringer i Hartkornsbeløbene ved Indførelsen af Kong Christian V.'s Matrikul af 1688.

I en efter Kammerkollegiets Ordre af 1690 18. Juli udarbejdet Ekstrakt, dateret Nyborg Amtsstue d. 30. s. M., opgives Baroniet Holckenhavns Hartkorn efter den nye Landmaalings Matrikul saaledes:

Hovedgaarde, Htk.....	83	Tdr. 7	Skp. 3	Fdk. 2	Alb.
Præstegaarden, Htk.....	9	— 3	— 3	— 0	—
Bøndergods, Htk.....	674	— 5	— 0	— 1¾	—
Geistligt Gods, Htk.....	24	— 7	— 1	— 2	—
Skove, Htk.....	1	— 5	— 3	— 2	—
Tils. Htk...	794	Tdr. 6	Skp. 0	Fdk. 1¾	Alb.

Foruden Tiender Htk. 99 Tdr. (Vindinge Konge- og Kirketiende²⁾.

Heri maa dog sikkert være indbefattet en Del Allodialgods, idet de ovenfor opførte c. 794 Tdr. 6 Skp. Htk. efter den ny Matrikul i Ekstrakter er sammenholdte med tilsvarende Beløb efter den gamle Matrikul paa tils. c. 1 046 Tdr. 4 Skp. Htk., hvilket bliver c. 197 Tdr. 1½ Skp. Htk. mere end det i Jordebogen af 1672 for Lenet anførte Hartkornsbeløb.

b. Udvidelse af Godset ved Kob.

Baron Iver Holck, der tiltraadte Besiddelsen af Lenet i 1777, afkøbte sin Brodersøns, Erik Holger Rosenkrantz Holcks, Enke det Allodialgods, hun havde arvet efter sin Mand, og skænkede det til Baroniet, hvori det blev indlemmet³⁾.

Avlsgaarden *Frederikshøj*, der laa tildels midt inde i Baroniets Bøndergods og Fredskov, købte Besidderen Baron Conrad Frederik Erik Holck ved Købekontrakt af 1840 18. Septbr. Frederikshøj med underliggende Møllerlund og Huse, tils. Htk. Ager og Eng 31 Tdr. 4 Skp. 2 Fdk. ²⁶/₂₇ Alb., blev derefter indlemmet i Baroniet, imod at Besidderen

1) Postakt til Skode af 30. Marts 1672. Trykt i »Kronens Skoder« 2. Bd., S. 363, Anm.

2) Fynske Grevskabers og Baroniers Kopi-Lensbreve, Jordebøger og Matrikulekstrakter.

3) Fyens historiske Herregaarde III, Holckenhavn, S. 81.

fik Tilladelse til at optage et Laan paa 32 000 Rhd., hvorved han kunde bestride Købesummens Udbetaling og tillige afholde nogle nødvendige Udgifter til Godsets Forbedring¹⁾.

c. Laan, Mageskifter og Forbedringer.

Skønt Erektor, Baron Eiler Holck, afhændede en Del af det Allodialgods, han tidligere havde erhvervet, efterlod han sig ved sin Død en ikke ubetydelig Gæld. I Lensfølgerens, Frederik Christian Holcks, Besiddelsestid († 1708) var Gælden vokset til 11 000 Rdl. Hans Søn og Successor, Baron Eiler Holck, havde arvet sin Faders økonomiske Vanskeligheder, og Gælden løb i hans Tid († 1740) op til 40 000 Rdl. og oversteg langt Aktiverne i hans Dødsbo. Børnenes Formyndere, Baron Iver Holck, søgte og fik kgl. Bevilling til et Laan paa 20 000 Rdl., hvormed en Del af Gælden kunde dækkes. Laanet opnaaedes af Roskilde adelige Jomfruklosters Midler og skulde afvikles i Løbet af 30 Aar. Den fjerde Besidder, Baron Christian Frederik Holck († 1760), naaede vel for største Delen at faa afbetalt Laanet til Roskilde Kloster, men samtidig stiftede han nye Laan, saaledes bl. a. et paa 10 000 Rdl. af Herfølge Hospital. Hans yngre Broder og Successor, Baron Erik Rosenkrantz Holck († 1777) maatte for at afdrage paa de store Laan, stifte et nyt Laan; mod Pant i Bøndergods fik han 6 000 Rdl. af Fyns Stifts offentlige Midler og opnaaede samtidig Tilladelse til, at Broderens Gæld til de sjællandske Hospitaler maatte blive staaende i Baroniet mod 500 Rdl.s aarligt Afdrag²⁾.

Da Ophævelsen af Fællesskabet vanskeliggjordes ved, at de forskellige Herregaardes Bøndergods laa spredt vidt omkring og blandet imellem hverandre, var det i høj Grad til Gavn for Lenet, at Baron Erik Holck († 1777) mageskiftede en Del Bøndergods dels med Frederik Bagger til Juulskov, dels med Greve Adam Gottlob Molke, som 1762 havde købt Glorup³⁾.

Til Ophugning af 4 nye Bøndergaarde i Kogsbølle, 2 i Rosilde, 2 i Vindinge, og 2 i Sulkendrup i 1799 medgik 12 000 Rdl., foruden hvad der medgik til Opmaalings- og Udskiftningsomkostninger og Opførelsen af 7 nye Huse. Da Besidderen hertil behøvede et Forskud fik han ved kgl. Resolution af 1799 5. Juli Tilladelse til paa Baroniet at optage et Laan paa 8 000 Rdl. næst efter de paa samme hæftende 6 400 Rdl. som var Restbeløbet af tidligere Laan⁴⁾.

¹⁾ D. Kanc. 4. Dptm.s Forestill. 1841, Nr. 8.

²⁾ Fyens historiske Herregaarde III, Holckenhavn, S. 76 ff.

³⁾ Anf. St., S. 81.

⁴⁾ D. Kanc. Rotuli relationum 1799, Fol. 347.

Da Enkepensionen i 1800 blev fastsat for Baron Mogens Frederik Anton Iver Holcks eventuelle Enke, udtalte han, at Baroniets Bønder, som forhen havde været i ringe Omstændigheder, nu efter den af ham foretagne Udskiftning og Udflytning, var bleven formuende og kunde give sikker Afgift og gode Fæster, samtidig var Forpagtningsafgiften af Hovedgaarden steget fra c. 16 000 til c. 40 000 Rdl., saa at Baroniets Indtægter var mere end dobbelt saa store som i den foregaaende Besidders Tid¹⁾. En Del af Laanet anvendte Baronen imidlertid paa Hovedbygningen, uden at denne dog blev fuldført. Gælden var ved hans Død 13 800 Rdl. Hans Sukcessor Baron Frederik Conrad Holck maatte til Udflytning af andre 8 Gaarde og 3 Huse laane 10 000 Rdl., som blev bevilget ham ved kgl. Resolution af 1801 11. Decbr.²⁾. I 1806 udtaler Baron Frederik Conrad, at han foruden at afbetale paa Gælden i sin Besiddelsestid havde anvendt mere end 6 000 Rdl. af sine egne Midler til Baroniets Forbedring ved at indhegne Skov, udgrave Moser, udflytte Gaarde og Huse og opbygge en ny Gaard paa Hovedgaardens udyrkede Jorder³⁾. Imidlertid krævedes der til 500 Tdr. Lands Indhegning til Fredskov og til Anlægget af en Dæmning for at forebygge Strandvandets Oversvømmelse paa et anselig Jordsmon, kaldet Noret, endnu ret betydelige Kapitaler, som han maatte laane paa Baroniets Substans. Ved kgl. Resolution af 1819 23. Juni blev Størrelsen af det Laan, som maatte optages paa Baroniets Substans, fastsat til 60 000 Rdl. Sølv⁴⁾.

I 1841 blev nogle under Baroniet hørende Gaarde udflyttede og opbyggede paa Taarup Bys Marker, hvis daarlige Udskiftning ved enhver stedfindende Fæsteforandring ikke mindre skadede Besidderen end den lammede Fæsterens Ævne til at drage den fulde Nytte af Gaarden, som en bedre Beliggenhed vilde medføre. Den forudgaaende Sommer havde Besidderen endvidere ladet foretage Udskiftning og Magelæg af 6 Gaarde, hvorved disse alle vilde erholde deres Jorder samlede ved Gaardene, hvis i det mindste tre af dem udflyttedes⁵⁾.

I 1846 meddelte Lensbaronen til Danske Kancelli, at han havde foranstaltet Bankhæftelsen paa Baroniet indfriet og Aktierne supplerede, og at han derfor ansaa disse som sin private Ejendom; men Kancelliet gjorde ham opmærksom paa, at ifølge Plakat af 1824 21. Decbr. § 1 maatte vel Bankhæftelsesobligationen, naar Hæftelsen ved hans egne

1) D. Kanc.s 4. Dpt.m.s Forestill. 1800, Nr. 30.

2) Anf. St. 1801, Nr. 63.

3) Anf. St. 1806, Nr. 27.

4) D. Kanc. 4. Dpt.m.s Forestill. 1819 Nr. 59, jvfr. anf. St. 1815 Nr. 117 og 1819 Nr. 52.

5) Anf. St. 1841 Nr. 8.

Midler var bleven indfriet, anses som hans og hans Arvingers private Ejendom, saaledes at den af en efterfølgende Besidder af Baroniet vilde være at forrente, indtil den af ham blev indfriet, hvorimod de udstedte Aktier ifølge Plakatens § 4 vilde være uadskillelige fra Substansen. Bankaktierne lød paa et Beløb af 6 200 Rbd. 1). Paa Baroniet hæftede ved Udgangen af 1845 en Gæld af 65 425 Rbd., som blev afdraget og forrentet med tils. 4 140 Rbd., hvilket for en Ejendom af over 800 Tdr. Htk. ikke kunde anses trykkende 1).

d. Salg af Fæstegods.

Ved Salgsresolution af 1862 25. Septbr. blev Minimum for Baroniets Gaarde sat til 1 000 Rbd. og for Huse til 1 500 Rbd. pr. Td. Htk. foruden 200 Rbd. for Husenes Bygning.

I 1865 blev solgt til Arvefæste med Ret til at sælge og pantsætte:
 1 Gaard paa Htk. 8 Tdr. 5 Skp. 0 Fdk. $\frac{3}{4}$ Alb.
 for 15 718 Rbd. 72 Sk., hvilket
 bliver 1 822 Rbd. pr. Td. Htk.

S. A. blev solgt til fri Ejendom:
 3 Huse med tils. Htk. 1 Td. 4 Skp. 0 Fdk. $\frac{1}{4}$ Alb.
 for 3 600 Rbd. 2).

1872 1. Jan. opgives det til Lenet hørende Hartkorn 3) saaledes:
 Fri Jord. 108 Tdr. 5 Skp. 1 Fdk. $2\frac{1}{4}$ Alb.

Hartkorn indtaget til Skov:

Skovskyld.	7	—	2	—	0	—	0	—
Ager og Eng.	0	—	6	—	1	—	$2\frac{1}{2}$	—
Matrikuleret Tiende Htk.	99	—	0	—	0	—	0	—

Bøndergods:

Fæstepligtige Steder.	536	—	5	—	1	—	$\frac{3}{4}$	—
Lejehuse og ikke fæstepligtige Jordlodder og Steder	48	—	7	—	0	—	$\frac{1}{4}$	—
Tils.	801	Tdr.	2	Skp.	0	Fdk.	$2\frac{3}{4}$	Alb.

1) D. Kanc. 4 Dptm. s. Forestill. 1846 Nr. 59.

2) Ministerialtidende for Kongeriget Danmark 1871 B, S. 560—61.

3) Anf. St. S. 826—59.

Siden er der i Henhold til Lov 1861 19. Febr. § 2, jvfr. Lov 1872 9. Marts bleven solgt følgende Fæstegaarde¹⁾:

Aar	Antal	Hartkorn			
1880	10	51 Tdr.	0 Skp.	2 Fdk.	0 Alb.
1885	10	56 —	1 —	0 —	0 —
1891	10	56 —	1 —	0 —	2½ —
1895	11	63 —	4 —	1 —	½ —
1900	8	49 —	1 —	1 —	2½ —
1907	5	21 —	4 —	0 —	0 —
Ialt.....	54	297 Tdr.	4 Skp.	1 Fdk.	2½ Alb.

Heri maa være indbefattet noget Allodialgods. Desuden er al Tienden bleven afløst.

e. Den nuværende Substans.

1914 April opgives Substansens forskellige Bestanddele saaledes²⁾:

Fri Jord, c.....	130 Tdr.	Htk.
Skovskyld, c.....	7 —	—
Bøndergods, c.....	341 —	—
Bankaktier.....	12 400	Kr.
Fideikommiskapital.....	1 606 047	—

Endvidere i Arvefæsteafgift c. 598 Tdr. Byg og 10 Tdr. Havre.
Jordtilliggendet c. 1 100 Tdr. Land og Skovarealet c. 550 Tdr. Land.

4. BESIDDERE.

a. Kort Biografi af Erektor.

Eiler Holck, f. 1627 4. Juni † 1696 28. Juni, tilhorte den gamle danske Adel, og var Son af Eiler Holck til Gedsholm og Riborg Bille. Som ung uddannede han sig i fremmed Krigstjeneste. Under Svenskekrigene blev han efter sin Ven Ulrik Christian Gyldenløves Død 1658 Decbr. udnævnt til Oberst ved Dragonerne og overtog dennes Regiment. Efter Fredsslutningen blev han Kommandant paa Kronborg og Amtmand i Kronborg Amt, hvilken Stilling han, dog med et Par Afbrydelser i 1662 og 1668—70, beklædte fra 1660 6. Juli til 1672 8. Maj. Han udnævntes 1664 18. Jan. tillige til Generalmajor i Infante-

¹⁾ Ministerialtidende B for de paagældende Aar.

²⁾ Hof- og Statskalender for Kongeriget Danmark for 1915.

riet og Assessor i Krigskollegiet. 1671 4. Oktbr. optoges han i Friherrestanden, og Nygaard blev 1672 27. Marts oprettet til et Friherreskab for ham og hans ægte Descendenter, under Navnet Holckenhavn. 1671 12. Oktbr. udnævntes han til Guvernør (Kommandant) i Fyn. Eiler Holck havde 1655 ægtet Lisbeth Høeg, Datter af Mogens Høeg til Kærgaardsholm og Helvig Lindenow; hun † 1672 29. Novbr. Seks Aar efter, 1678 6. Novbr. giftede han sig anden Gang m. Gehejmerraad Holger Vinds 20-aarige Datter Ingeborg Dorothea Vind, men dette Ægteskab blev opløvet 1696¹⁾.

b. Fortegnelse over samtlige Besiddere.

Primus acquirens:

1. *Eiler Friherre Holck*, f. 1627 4. Juni † 1696 28. Juni, til Kærgaardsholm og Elkær, Friherre 1671 4. Oktbr., Gehejmerraad, Generalmajor.

Efterfølgere:

Hans Søn:

2. *Frederik Christian Friherre Holck*, f. 1666 † 1708 23. Juli. Hans Sønner 3. og 6.
3. *Eiler Friherre Holck*, f. 1695 3. Febr. † 1740 23. Maj, Stiftamtmand i Aarhus Stift, Amtmand i Havreballegaard og Stjernholm Amter. Hans Sønner 4. og 5.
4. *Christian Frederik Friherre Holck*, Kammerherre, f. 1729 1. Jan. † 1760 27. Maj, ej Børn, Hans Broder:
5. *Erik Rosenkrantz Friherre Holck*, f. 1730 19. Juli † 1777 3. Maj til Trudsholm, ej Sønner. Hans Farbroder:
6. *Iver Friherre Holck*, f. 1701 14. Aug. † 1781 31. Decbr., Gehejmekonferensraad, Stiftamtmand i Aalborg Stift, Amtmand i Aalborg, Aastrup, Børglum og Sejlstrup Amter. Hans afdøde Broders Mogens Friherre Holck, f. 1702 † 1764 18. Novbr., Oberst og Kommandant paa Kongsvinger, hans Søns Christian Frederik Friherre Holck, døbt 1734 21. Juni † 1781 4. April, Amtmand i Oplandenes Amt. Hans Søn:

¹⁾ J. Bloch, Stiftamtmand og Amtmænd i Danmark etc. 1660—1848, S. 12 f. W. Norvin, Holckenhavn II, Ejere og Besidder. Odense 1911, S. 73 ff. A. Leigh-Smith i Dansk biografisk Lexikon VII Bd., S. 544.

7. *Mogens Frederik Anton Iver Friherre Holck*, f. 1772 25. Febr. † 1801 3. Maj. Hans Broder:
 8. *Frederik Conrad Friherre Holck*, f. 1777 28. Maj † 1830 14. Juni. Hans Søn:
 9. *Conrad Frederik Erik Friherre Holck*, f. 1802 20. Avg. † 1877 2. Febr., Kmhr. Hans Søn:
 10. *Christian Eiler Friherre Holck*, f. 1847 9. Oktbr., Kmhr.
-

II. GREVSKABET FRIJSENBORG.

1. GODSETS EJERFORHOLD INDEN EREKTIONEN.

I Udkanten af en Skov, dækket imod de skarpe Vinde fra Vest og Nord, ligger Frijsenborg. Paa dette Sted, i Hammel Sogn, Gern Herred, laa tidligere en lille Bondeby ved Navn Jernit, hvor der var en adelig Sædegaard, som i det 15. Aarhundrede tilhørte Hr. Tyge Kalle. Hans Datter, Karen Kalle eller Kalf, blev gift med Erik Krag til Voldbjærg, der rimeligvis arvede Gaarden, som derefter blev fæstet bort, og Byen beboedes i det 16. Aarhundredes Slutning kun af Bønder¹⁾. 1583 28. Maj tilbyttede Kronen sig den lille Herregaard Stadsgaard (nu: Konstantinsborg) ved Aarhus af Valdemar Parsberg, som i Mage-skitte fik udlagt følgende Gods: i Gern Herred, Hammel Sogn, i Jernit den forrige Præstegaard, det tidligere Degnehol og Kronens Ret i 2 Selvejergaarde, i Hammel By 5 Selvejerbøndergaarde, et Selvejebol og 2 Gaarde, i Vadsted en Gaard, i Embdrup en Selvejerbøndergaard og en Landbo- eller Fæstegaard og et Hus med nogen Jord, i Voldby Sogn og By 2 Selvejerbøndergaarde og Herligheden i en Præsteembedet tillagt Gaard; i Houlbjærg Herred, Haurum Sogn, i Nersterp (nu: Frijsendal) 2 Selvejerbøndergaarde og en Fæstegaard, samt Herligheden i en Kirken tilhørende Gaard i Haurum By, endvidere i Jernit 8 Agre, som var givet derfra til Hammel Kirke, og af hvilke Kirken oppebar den sædvanlige Skyld. Der tilstodes desuden Valdemar Parsberg Ret til af Bønderne at tilforhandle sig Ejendomsretten i det jordegne Gods²⁾. Af det udlagte og andet senere tilkøbt Gods oprettede han Hovedgaarden Jernit, som første Gang nævnes 1594. Hovedgaarden kom efter hans Død til Brodersønnen Oluf Parsberg. Hans Datter, Anne Cathrine, bragte Jernit til sin Mand, Otto Pogwisch til Saltø, som blev forarmet i Svenskekrigene og 1665 solgte Jernit, Lyngballe-gaard og Tulstrup til Rentemester Mogens Frijs til Faurskov. 1661

1) Richard og Becker, Danske Herregaarde, 5 Bd., Frijsenborg, forhen Jernit.

2) Kronens Skøder, I. Bd., S. 263 f.

25. Septbr. fik Mogens Frijs, som var iblandt de Adelsmænd, der afstod deres Godser i Skaane, for at Bornholm kunde blive løskøbt, i Vederlag udlagt 3 Møller, 69 Gaarde, Halvgaarde og Bol samt 100 Huse i Galten, Hovlbjerg, Ning Herreder, Sønder Herred Dyrs, Skodborg Herred, Velling og Skiern Birker med Ret til af de gamle Sædegaarde Torup (nu: Frijsenvold) og Vormstrup (nu: Frijsholt) at indrette fri Sædegaarde, Birkeret til Torup og Skumstrup samt jus patronatus til 10 Kirker¹⁾. Endvidere afkøbte han Henrik Thott en Del Gods i Sønderhald og Mols Herreder samt i Hovlbjerg Herred, som denne s. A. d. 21. Avg. havde faaet udlagt af Kronen med Ret til at oprette en fri Sædegaard af Østergaard. 1662 købte Mogens Frijs Hagsholm med tilliggende Gods af Otto Pogwisch, 1663 18. Septbr. af Kronen Palstrup med underliggende Gods; samtidig fik han overdraget en Del Pantegods²⁾. 1664 erhvervede han af Frøken Elisabeth Augustas Kreditorer Boller Gaard og Gods¹⁾. ved Skøder af 1666 9. Jan. og 22. Avg. fik han endvidere tilbyttet sig af Kronen en Del Gods i Sabro, Galten, Lysgaard og Hatting Herreder, 1668 af Hans von Meulengracht en Del Gods i Framlev, Sønder Hald, Hasle og Ning Herreder, foruden en Mængde mindre Handeler i samme Tidsrum, hvorved han efterhaanden afrundede det hele. Endelig købte han 1673 og følgende Aar Møgelkær med tilliggende Gods i Bjærge Herred, samt en Del Strøgods i samme Herred; for at skaffe Midler til Gennemførelsen af disse storslaaede Godskøb solgte han c. 1662 Skumstrup og Mosgaard.

Af Sædegaardene Jernit, Lynghalle, Tulstrup, Hagsholm, Østergaard og Enslev med tilliggende Bøndergods, Møller, Skove og Tiender oprettedes 1672 Grevskabet Frijsenborg.

2. EREKTIONEN AF GREVSKABET FRIJSENBORG.

a. Erektors Optagelse i Grevestanden.

Rentemester Mogens Frijs var med blandt de første, der optoges i den nye Herrestand; sammen med Gyldenløve, Hans Schack, Christopher Parsberg og Otto Ranzau blev han ophøjet i Grevestanden 1671 25. Maj. Patentet blev udfærdiget paa Latin og er dateret samme Dag som de almindelige grevelige Privilegier og den nye Rangforordning. I Patentet fremhæves Mogens Frijs'es mangeaarige Tjeneste³⁾.

¹⁾ Kronens Skøder, 2. Bd., S. 106 ff., jvfr. Richardt og Becker, Danske Herregaarde, 5. Bd.

²⁾ Kronens Skøder, 2. Bd., S. 147 f.

³⁾ Diplomata regis Christiani V de comitibus, Fol. 7 (Nr. 4).

b. Lensbrevets Indhold.

Det kgl. Lensbrev til Hr. Mogens Frijs paa Frijsenborg Grevskab er dateret Kiøbenhavn's Slot 1672 6. Apr.; det lyder i Uddrag saaledes:

... Af sær kgl. Naade og Bevaagenhed til os elskelig høi- og velbaarne Grefve Hr. Mogens Friis, Herre til Boller og Faurskouf, Ridder, voris Rentemester og Cammerraad, haver vi allernaadigst for got eragtet hans Gods Jernet med underliggende Herresæder, Jordegods og Herlighed, beliggendis udi vort Land Jylland..... til et Grefskab at erigere og ophøie, saa som vi nu hermed bemelte Jernet med dets underliggende Herresæder, Sædegaarde og Bøndergods, og hvad dertil nu ligger og med Rette ligge bør, efter den her indførte Jordebogs og Specifications videre Formelding under det Nafn Friisenborre, som det herefter stedse have og beholde skal, til et Grefskab oprette og ophøie, nemlig: Friisenborre grefvelig Hofvet- og Residentsgaard med tilliggende Agger, Eng, Skou, Mark, Fiskevand etc., foruden Tulstrup og Liungballe og ellers, hvis andet i efterfølgende Jordebog er forklaret derunder at høre, sat for sex og tredive Tønder Hartkorn. . . . Forskrefne Jordebog uberegnet Giesteri og Huuspenge, beløber efter almindelig Landetaxt til 3 001 Tdr. 2³/₄ Fdk. 1³/₁₅ Alb. Hvilket forskrefne Grefskab Friisenborre herefter skal niude og hafve alle de Friheder, Herligheder og Benaadinger, som noget Grefskab efter de Grefverne sær forundte Friheder med benaadede ere, heller i Fremtiden med benaadis kunde. Og skal det bemeldte Grefve Hr. Mogens Friis og hans Arvinger og Efterkommere Grefver til Friisenborre allernaadigst tilladt være til bemeldte Grefskabs Forbedring ubehindret at indløse og udi bemeldte Grefskab at incorporere, hvis Jordegods de eragter der til beleiligt at ligge, af det, som af voris elskelige kiere Hr. Fader salig og høiløflig Ihukommelse med Reluitions Reservation til nogen i Betaling er udlagt heller pantsat og det for samme Pris, som det i saa Maader udlagt heller pantsat er, og lige som vi det ellers selv reluere og indløse kunde. Hvis og ellers bemeldte Grefve Hr. Mogens Friis eller hans Efterkommere, Grefver til Friisenborre sig udi Fremtiden af andet dertil beleiligt liggende Jordegods, være sig af hvem det være kunde, tilforhandle skulde, skal det med samme Lehns- og anden Rettighed og Frihed bemeldte Grefskab uadskillelig incorporeret forblive. Og skal derfor ogsaa hvis Jordegods udi forskrefne det Grefskab Friisenborres Jordebog findis, som af meer høistbemeldte voris kiere Hr. Fader afhændt med Reluitions Reservation, være fri for samme Reluition og det icke være Grefve Hr. Mogens Friis og hans Arvinger og Efterkommere til Hinder eller Formindskelse udi bemeldte Grefskabs fuldkommen roelig Besiddelse og derfor den om Reluitionen udgangne Forordning sub dato 1. Decembris 1664 dennem aldels ikke

præjudicere i nogen Maader hverken paa bemeldte indførte Jordegods, ei heller paa hvis de bemeldte Grevskab videre herefter med forbedre og derudi incorporate kunde (Herefter følger Bestemmelserne om Grevskabets Vaaben). . . . Og belehne vi derfor nu for os og voris kongl. Arfvesuccessorer udi Regieringen bemeldte Grefve Hr. Mogens Friis for sig, sine rette, egne Descendenter af Mand- og Qvindekion med forbemeldte Grevskab Friisenborre saa som med et ret grefvelig Lehn arfvelig paa Mand- og Kvindeliniier, saaledis at bemeldte Grevskab Friisenborre ingenlunde maa pantsættis, selgis, afhendis eller delis, mens uskiftet og udelt fra den eldste til den eldste, først udi mandlige Linier, medens nogen findis, og siden paa Qvindelinier, naar ingen paa Sværdsiden mere til overs er, arfvis skal, og os heller voris kongelige Arfvesuccessorer udi Regieringen icke før kunde hjemfalde, førend bemeldte Grefve Hr. Mogens Friises rette ægte Descendenter af Mand- og Qvindekion uddøed ere, da det os og voris kongelige Arfvesuccessorer udi Regieringen skal med Rette være til- og hjemfalden, og skal bemeldte Grefve Hr. Mogens Friis og hans Arfvinger imidlertid Græfskabet uryggeligen og ubehindret fra Arfving til Arfving, fra eldste til eldste nyde og beholde uden nogen sær Confirmation at søge enten Lehnsherre eller Lehnsmand forandris, uden aleniste at hver Gang slig Forandring indfalder, da en goed Ridehest i voris Stald af Grevskabet til en Kiendelse gifvis skal.¹⁾

3. FORANDRINGER I LENETS SUBSTANS.

a. *Tilgang af Hartkorn ved Køb, Mageskifter m. m. indtil 1866 1. Jan.*

1. 1736 blev Faurskov Gods ind-
draget under Grevskabet,
Htk.	317 Tdr. 3 Skp. 3 Fdk. 2½ Alb.
2. 1779 blev Søbygaards Gods
lagt ind under Grevskabet,
Htk.	538 — 3 — 2 — 1½ —
3. Ved kgl. Bevilling af 1844 7.
Novbr. inddrages Boller og
Møgelkær Godser under
Grevskabet, Htk.	1 766 — 7 — 2 — 0 —

(Grevelig Lehnbog S. 266).

At overføre . . . 2 622 Tdr. 7 Skp. 0 Fdk. 1 Alb.

¹⁾ Kong Christian V's Grevelige Lehnbog, S. 26 ff. Verificeret Afskrift ved Grevskabet Friisenborgs Jordebogs- og Kontributions Rgsk. 1673—74.

	Overført...	2	622	Tdr.	7	Skp.	0	Fdk.	1	Alb.
4. Til forskellige Tider er desuden Grevskabet siden dets Oprettelse indtil 1844 dels ved Køb, dels ved Magerlæg forøget med ialt Htk..	631	—	1	—	1	—	5/18	—		
Endvidere er følgende mindre Hartkornsbeløb lagt ind under Grevskabet:										
5. I Henhold til Indenrigsministeriets Skrivelse af 1851 6. Septbr. med (for Nr. 4 m af) et Sted i Amstrup By, Hvorslev Sogn, Htk..	0	—	1	—	2	—	2½	—		
6. Ifølge Indenrigsministeriets Skrivelse af 1853 2. Juli for Matr.-Nr. 23 af Staksrode Fridskov, Raarup Sogn, Htk.....	5	—	2	—	2	—	0	—		
7. Ifølge Indenrigsministeriets Skrivelse af 1854 8. Apr. ved Gadejords Indtagelse i Stourup By, Skjold Sogn, Htk.....	0	—	0	—	0	—	1½	—		
8. Ifølge sammes Skrivelse af 15. s. M. ved Gadejords Indtagelse (for Nr. 3 og 4) i Haar By, Haldum Sogn, Htk.....	0	—	0	—	0	—	1	—		
9. Ifølge sammes Skrivelse af 2. Decbr. s. A. ved Jords Indtagelse til Skolen i Foldby By og Sogn, Htk..	0	—	0	—	0	—	1¼	—		
10. I Henhold til sammes Skrivelse af 1856 24. Maj ved Indtagelse (for Nr. 31) af Jord i Lyngaa og Vitten, Htk.....	0	—	0	—	0	—	¾	—		
At overføre...	3	259	Tdr.	4	Skp.	3	Fdkr.	27/9	Alb.	

	Overført . . .	3 259	Tdr.	4	Skp.	3	Fdk.	$2\frac{7}{9}$	Alb.
11.	I Henhold til Justitsministeriets Skrivelse af 1857 11. Avg. overgik noget af Danstrup Skov Nr. 7 c, Gjerne Sogn, til Grevskabet, Htk.	1	—	1	—	1	—	$2\frac{1}{4}$	—
12.	I Henhold til Indenrigsministeriets Skrivelse af 1859 24. Decbr. ved Gadejords Indtagelse i Borum, Htk..	0	—	0	—	0	—	$\frac{1}{2}$	—
13.	I Henhold til sammes Skrivelse af 1860 13. Oktbr. ved Magelæg mellem 2 a af Haldum og 39 k af Nørring By, Foldby Sogn, Htk. . . .	0	—	0	—	0	—	$\frac{3}{4}$	—
14.	I Henhold til sammes Skrivelse af 1861 5. Jan. noget Jord i Haar, Haldum Sogn, Htk.	0	—	0	—	0	—	$\frac{3}{4}$	—
15.	I Henhold til sammes Skrivelse af 1862 22. Marts ved Skovfællesskabs Ophævelse med Borum Præstegaard, Htk.	0	—	0	—	1	—	$2\frac{1}{4}$	—
16.	I 1864 paa Grund af Indtagelse af en Gaardsplads fra en anden Gaard, Htk. . . .	0	—	0	—	0	—	$\frac{3}{4}$	—
Ialt Tilgang af Htk. indtil 1866									
	1. Jan.	3 260	—	7	—	0	—	$1\frac{1}{36}$	—
Hertil kommer Forøgelsen af Htk. ved den nye Matrikuls Indførelse		1 098	—	0	—	1	—	$2\frac{3}{4}$	—
Ialt Tilgang af Htk. . . .		4 358	Tdr.	7	Skp.	2	Fdk.	$0\frac{7}{9}$	Alb.

Ved Forleningsbrev af 1672 12 Septbr. til Mogens Frijs, Greve til Frijsborg, blev en Del Kongetiender med Provstekorn og Kirkelam i Sabro, Framlev, Gern og Hovlbjerg Herreder, tils. Htk. 479 Tdr. $3\frac{1}{2}$ Skp., inkorporeret i Grevskabet Frijsborg, »saa længe nogen af Grev Mogens Frijs'es Arvinger og ægte Descendenter af Mand- og Kvindekøn lever« (Kronens Skoder, 2. Bd., S. 377).

b. Afgang af Hartkorn ved Afhændelse indtil 1866 1. Jan.

Indtil Aar 1844. Ved forskellige Bortsalg og Magelæg er afgaaet fra Grevskabet siden dets Oprettelse Htk. 489 Tdr. 2 Skp. 2 Fdk. 1^{5/18} Alb.¹⁾, dog imod at der tilkom andet og mere Gods i Stedet for. Afhændelser i Henhold til kgl. Bevillinger af 1851 18. Decbr., 1852 2. Juni og 10. Avg., Kirke- og Undervisningsministeriets Skrivelse af 1853

Ved kgl. Missive af 1688 21. Apr. blev jus patronatus til Grandslef Kirke underlagt Grevskabet Frijsenborg (Sjæll. Tegn. Nr. 141 Konc. m. Indl.).

Af de ældste Mageskifter skal anføres følgende:

1. Ved Mageskiftekontrakt, sluttet 1724 19. Jan., afstod Generalmajor Christian Frijs, Greve til Frijsenborg, til Kronen dels Lens-, dels Allodialgods tils. 230 Tdr. 2 Skp 3 Fdk. 1 Alb. Htk., efter hans derpaa udgivne Skøde af 26. Apr. s. A. Til Vederlag herfor udlagde Kronen til ham ved aabent Brev af 1725 1 Oktbr. Naaringgaard i Foelby Sogn, Sabro Herred, 26 Tdr. 1 Skp. 3 Fdk. 2 Alb. Htk., hvoraf 22 Tdr. 3 Fdk. 1 Alb. Htk. henhørte under Frijsenborg Grevskabets Hovedgaardstakst, endvidere en Del Jordegods og Tiender, tils. 199 Tdr. 2 Skpr. 3 Fdk. 1 Alb. uden nogen Reservations- eller Relutionsret (Kong Frederik IV's Grevelig Lehnbog, S. 186 ff., jvfr. Jy. Journ. D. Nr. 614 i Pakken: Jordeb. og Matrik. for Grevskaber og Baronier i Jylland og Rkam. d. Skødeprot. 1722—25, Nr. 8, Pag. 439).

2. 1734 12. Febr. blev med kgl. Tilladelse 11. Tdr. 5 Skp. 2 Fdk. 1 Alb. Htk. Bøndergods ved Mageskifte imellem Greve Frijs og Bistrups Ejer indlemmet i Grevskabet Frijsenborg og derimod 8 Tdr. 1 Skp. 1 Fdk. 2 Alb. af Grevskabets erigerede Htk. skilt fra Grevskabet og overdraget Bistrups Ejer.

3. 1746 3. Juni blev med kgl. Tilladelse 9 Tdr. 7 Skp. 3 Fdk. Htk. af Frijsenborg Grevskabs erigerede Htk. udskilt fra Grevskabet og ved Mageskifte overdraget til Ejeren af Bistrup imod at denne overlod Greven andre 9 Tdr. 7 Skp. 3 Fdk.

Senere er en Række Mageskifter bleven approberede; men sædvanlig skete der ikke derved nogen Forandring i Grevskabets samlede Hartkorn.

¹⁾ Da Magelæggenes Antal er for stort til, at de alle kan opregnes, skal her blot anføres saadanne Afhændelser af Gods, som er skete, uden at andet Jordegods er bleven indlemmet i Grevskabet i det solgtes Sted.

1. Ved kgl. Resolution af 1807 1. Maj tillodes det Besidderen af Grevskabet Frijsenborg efterhaanden at afhænde en Del hoverfrit Bøndergods i de tre Byer Lerbjærg, Søfden og Aarslev samt de Greven tilhørende Kirketiender af Søfden og Tilst Sogne samt Konge- og Kirketienden af Sabro og Faarup Sogne, naar disse blev fæsteledige, i Betragtning af at Erhvervelsen af Sobygaard, hvorved Grevens Moder havde forøget Grevskabet, havde været en betydelig Vinding for dette, medens det Bøndergods, der ønskedes afhændet, var langt fraliggende og lidet indbringende for Grevskabets Besidder, hvorimod Bønderne ved Godssets Salg sandsynligvis vilde blive Selvejere og selv købe Tienderne (D. Kanc. 4. Dpt.m Forestill. 1807 Nr. 29).

2. Ved kgl. Resolution af 1808 30. Marts tillodes det ogsaa at afhænde Kirketienderne til de Grevskabet langt fraliggende Sogne Lerbjærg og Aarslev, da Grevskabet endog efter deres Bortsalg var mere end komplet (Anf. St. 1808, Fol. 29).

3. I Henhold til kgl. Bevilling af 1855 7. Juli solgtes tvende Grevskabet

18. Jan. og forskellige justitsministerielle Skrivelser samt Lov af 1854
21. Juni:

1852.....	55	Tdr.	6	Skp.	1	Fdk.	$\frac{1}{2}$	Alb.
1853.....	891	—	7	—	1	—	$1\frac{1}{2}$	—
1854.....	737	—	1	—	0	—	$2\frac{1}{4}$	—
1855.....	360	—	4	—	2	—	$\frac{1}{4}$	—
1856.....	567	—	6	—	0	—	$\frac{1}{4}$	—
1857.....	205	—	3	—	3	—	$1\frac{1}{4}$	—
1858.....	270	—	3	—	0	—	$\frac{1}{4}$	—
1859.....	65	—	5	—	2	—	$2\frac{1}{2}$	—
1860.....	10	—	7	—	1	—	$2\frac{3}{4}$	—
1861.....	90	—	2	—	1	—	$\frac{1}{2}$	—
1862.....	51	—	0	—	0	—	$1\frac{1}{4}$	—
1863.....	87	—	1	—	2	—	$2\frac{3}{4}$	—
1864.....	0	—	0	—	0	—	0	—
1865.....	133	—	7	—	2	—	$\frac{1}{2}$	—
	4	—	0	—	0	—	$\frac{3}{4}$	—

Ialt afhændet... 4 021 Tdr. 3 Skp. 3 Fdk. $\frac{19}{36}$ Alb.

Hartkorn paa Fælleslodder, der er solgte med de respektive Ejen-
domme og derfor udmeldte i Aarenes Løb.

c. *Afgang i Hartkorn af andre Grunde end Afhændelse indtil 1866 1. Jan.*

1. Ifølge Rentekammer Skri-
velse af 1847 17. Apr. af
Hadsten Mølle Skyld, Htk. 0 Tdr. 3 Skp. 0 Fdk. 0 Alb.
2. Ifølge Indenrigsministeriets
Skrivelse af 1851 6. Septbr.
for noget Jord Nr. 4 m i
Amstrup, Hvorslev Sogn,
Htk..... 0 — 0 — 0 — $1\frac{3}{4}$ —
3. Ifølge Vejle Amtstues Skri-
velse 1852 14. Jan. ved ny
Landevejes Anlæg i Vejle
Amt, Htk..... 0 — 1 — 0 — $2\frac{3}{4}$ —

At overføre... 0 Tdr. 4 Skp. 1 Fdk. $1\frac{1}{2}$ Alb.

tilhørende Laksegaarde i Randers Fjord, Kongsgaarden og Ornegaarden
tilligemed Strømmen og de deri liggende Holme til Havnevæsenet i Ran-
ders for 7500 Rdl. (Grevelig Lehnbog, S. 347).

For Bortsalg af Fæstegods er der gjort Rede ndf. under Afsnittene
d. og e.

	Overført...	0 Tdr.	4 Skp.	1 Fdk.	1½ Alb.
4. Ifølge Indenrigsministeriets Skrivelse af 1852 20. Marts ved Jords Indtagelse til Foldby Kirkegaard, Htk..		0	— 0	— 2	— 1¾ —
5. Ifølge sammes Skrivelse af 1853 14. Maj ved Magelæg mellem Boller og Jensgaard, Htk.....		0	— 0	— 1	— 0 —
6. Ifølge sammes Skrivelse af 18. Juni s. A. for en Rosenvold tilhørende Skov		2	— 1	— 0	— ½ —
7. 1855 1. Jan. ved Udmeldelse af Selvejerhartkorn, hvoraf Skatten hidtil var svaret til Godskontoret, Htk. ..		9	— 7	— 0	— 2¼ —
8. Ifølge Indenrigsministeriets Skrivelse af 1855 10. Marts ved Magelæg mellem 7 c, 11 c og 13 a i Skivholme By og Sogn, Htk.....		0	— 0	— 0	— ½ —
9. Ifølge sammes Skrivelse af 1855 30. Juni ved ny Landevejes Anlæg i Aarhus Amt, Htk.....		0	— 1	— 0	— ¾ —
10. Ifølge Justitsministeriets Skrivelse af 1857 11. Avg. ved Magelæg med Skoven Nr. 7 c af Damstrup, Gjærning Sogn, Htk.....		5	— 1	— 0	— 0 —
11. Ifølge Indenrigsministeriets Skrivelse af 1857 5. Septbr. fra Matr.-Nr. 21 i Voldby By og Sogn, Htk.....		0	— 0	— 0	— 2½ —
12. I Henhold til sammes Skrivelse af 1859 2. Apr. fra Nr. 2 i Mølgaarde, Søby Sogn, Htk.....		0	— 0	— 0	— 1¾ —
At overføre...	17	Tdr.	7 Skp.	3 Fdk.	2½ Alb.

	Overført...	17	Tdr.	7	Skp.	3	Fdk.	2½	Alb.
13.	I Henhold til sammes Skrivelse af 3. Septbr. s. A. ved Magelæg fra Nr. 10 c i Skivholme, Htk.....	0	—	0	—	0	—	1½	—
14.	Ifølge sammes Skrivelse af 1860 3. Decbr. Matr.-Nr. 23 af Skivholme udgaaet af Matrikullen, Htk.....	0	—	0	—	0	—	¼	—
15.	Ifølge Lov 1852 14. Apr. ved Mølleskyldens Bortfalden, Htk.....	28	—	3	—	1	—	1½	—
16.	I Henhold til Indenrigsministeriets Skrivelse 1862 25. Oktbr. ved Jords Indtagelse til Lading Kirkegaard, Htk.	0	—	0	—	0	—	2½	—
17.	Ifølge sammes Skrivelse af 1864 22. Oktbr. ved Ophevelse af Skovfællesskab med Skivholme Præstegaard, Htk.....	0	—	1	—	1	—	0	—
18.	Ifølge sammes Skrivelse af 1865 11. Febr. ved Jernbanens Anlæg, Htk.	0	—	5	—	3	—	1¼	—
	Ialt Htk....	47	Tdr.	2	Skp.	3	Fdk.	½	Alb.

d. Salg af Fæstegods fra 1866 1. Jan. til 1914 1. Apr.

1866 1. Jan. opgives Lenets Hartkorn saaledes:

1.	Ager og Engs Htk.....	2 015	Tdr.	2	Skp.	1	Fdk.	1	Alb.
2.	Skovskylds Htk.....	62	—	4	—	0	—	¾	—
3.	Matrik. Tiendehartkorn:								
	a. Kongetiende 565 Tdr. 2 Skp.								
	2 Fdk.; b. Kirketiende 596								
	Tdr. 6 Skp. 0 Fdk.....	1 162	—	0	—	2	—	0	—
	Tils. Htk. af alle Slags ¹⁾ ..	3 239	Tdr.	6	Skp.	3	Fdk.	1¾	Alb.

¹⁾ Ifølge Meddelelse fra Godskontoret.

I Henhold til Lov 1854 21. Juni og ældre Salgsbevillinger er der i Aarene 1866—70 fra Grevskabet bleven afhændet følgende Bøndergaarde:

Salgsaar	Antal	Hartkorn					Salgssum
1866	2	9 Tdr.	4 Skp.	1 Fdk.	2 Alb.	11 000 Rbd.	
1867	27	140 —	2 —	0 —	¼ —	141 800 —	
1868	17	80 —	6 —	3 —	1¾ —	87 900 —	
1869	16	119 —	2 —	1 —	½ —	156 100 —	
1870	19	93 —	2 —	2 —	¼ —	122 400 —	
Tils..	81	443 Tdr.	2 Skp.	0 Fdk.	1¾ Alb.	519 200 Rbd. ¹⁾	

I samme Tidsrum solgtes 69 Huse med et samlet Hartkorn af: 14 Tdr. 5 Skp. 1 Fdk. 1 Alb. for 24 609 Rbd. 50 Sk.¹⁾.

Antal og Størrelse af de Fæstegaarde, som er afhændede fra Grevskabet Frijsenborg i Henhold til Lov 1861 19. Febr. § 2, jvfr. Lov 1872 9. Marts efter 1870 opgives saaledes:

Salgsaar	Antal	Hartkorn				
1870 I.	63	348 Tdr.	5 Skp.	0 Fdk.	2½ Alb.	
1870 II.	18	95 —	4 —	0 —	2 —	
1875 II.	21	101 —	1 —	3 —	1 —	
1883 II.	12	57 —	2 —	3 —	¾ —	
Tils. ²⁾ ...	114	602 Tdr.	6 Skp.	0 Fdk.	¼ Alb.	

e. Oversigt over Salget af Bøndergods 1852—1914.

1. Salgsresolution for Grevskabets nordre Del.

1851 18. Decbr. blev der gennem Justitsministeriet udfærdiget en kgl. Bevilling for Kammerherre, Hofjægermester Grev C. E. Juel-Wind-Frijs, der besad den Deel af Grevskabet Frijsenborg, der er beliggende i Aarhus, Skanderborg, Viborg og Randers Amter, til at afhænde de denne Deel af Grevskabet underliggende Fæstegaarde og Huse, Møller og Krosteder til fuldkommen Eiendom.

Den mindste Købesum, for hvilken et Sted maatte afhændes uden særlig Approbation af Justitsministeriet, var i Bevillingen fastsat saaledes:

for Gaarde eller bebyggede Steder med et Tilliggende af 1 Td. Hartkorn eller derover, saavelsom for ubebyggede Grunde af en mindre Størrelse: 400 Rbd. pr. Td. Hartkorn; og

¹⁾ Ministerialtidende B. 1871, S. 556.

²⁾ Departementstidenden 1870, S. 453. Ministerialtidende B. for de paagældende Aar.

for Huse: 100 Rbd. for Bygningerne og, saafremt de havde Jordtilliggende, da endvidere 400 Rbd. pr. Td. Hartkorn af deres Jordtilliggende.

Med Hensyn til de under denne Deel af Grevskabet henhørende Møller og Krosteder er det overladt til Justitsministeriet, efter Indstilling af Besidderen, at fastsætte Salgs-Vilkaarene.

De øvrige Betingelser for Afhændelsen ere i det væsentlige overensstemmende med de tidligere udfærdigede Bevillinger af samme Art. Dog bemærkes med Hensyn til den heromhandlede Bevilling: at det i den er fastsat, at den Kanon, der betinges, ej maa overstige 2 Tdr. Byg pr. Td. Hartkorn, at det er tilladt, at Panteret for den i et Sted indestaaende Del af Kjøbesummen samt for Kanon ikke behøver at betinges i det til Stedet hørende Inventarium;

at det er indrømmet Lensbesidderen, naar et Sted sælges til Fæsteren eller Leieren, for dennes og hans Enkes Besiddelsestid at tilstaa en passende Nedsættelse i den sædvanlige Rente 4 pCt. eller i den aarlige Kanon, under Iagttagelse af at Indtægten for Lenet i intet Tilfælde bliver ringere end den hidtil hafte Fæste eller Lejeafgift, og at tilstaa en lignende Nedsættelse, dog kun for et Tidsrum af 10 Aar, til Fæsternes eller Lejernes Børn og Svigerbørn, naar disse med Forældres Samtykke kjøbe Stedet, samt

at der af de ved Afhændelserne indvundne Kapitaler tilkommer Besidderen af Lenet som privat Eiendom 10 pCt.¹⁾

2. Salgsresolution for Grevskabets søndre Del.

1852 2. Juni. Bevilling for Besidderen af den Deel af Grevskabet Frijsenborg der er beliggende i Veile Amt til at bortsælge det derunder hørende Bøndergods, Møller og et Krosted til fuldkommen Eiendom²⁾.

Salget begyndte 1852 Juni i Overensstemmelse med Salgsresolutionerne var Salgsbetingelserne følgende:

$\frac{1}{4}$ af Købesummen udbetales kontant, medens $\frac{3}{4}$ bliver indestaaende, deraf svares i de første 10 Aar 2 pCt. efter den Tid 4 pCt. af den indestaaende Kapital.

Der er ikke fastsat nogen Kanon i Byg ikke heller nogen Rekognition ved Ejerskifte eller nogen Arvefæsteafgift.

Der har ingen Taksation fundet Sted før Salget. Besidderen skønnede selv, hvad Fæstejendommene var værd, og Forhandlingerne førtes umiddelbart med Fæsterne.

1) Departementstidende 1852, S. 78.

2) Grevelig Lehnbog, S. 317.

Al fæstepligtig Jord er solgt, nemlig:

	Gaarde	Huse og Bølsteder	Hartkorn	Pris
Frijsenborg	628	524	3 268 Tdr.	4 666 000 Kr.
Boller	224	115	1 268 —	3 328 000 —
Tils....	852	639	4 536 Tdr.	7 994 000 Kr.

Til fri Raadighed er udtaget i Henhold til Lov 1861 19. Febr. 115 Tdr. Htk.¹⁾.

f. Lenets nuværende Substans.

1914 1. Apr. var Lenets Hartkorn:

Ager og Eng:

I Aarhus Amt	165	Tdr. 7	Skp. 1	Fdk. 2¼	Alb.
I Skanderborg Amt	178	— 4	— 1	— ½	—
I Viborg Amt	217	— 5	— 0	— 2¼	—
I Vejle Amt	368	— 0	— 0	— 0	—

Skovskylde:

I Aarhus Amt	11	Tdr. 3	Skp. 2	Fdk. 2	Alb.
I Skanderborg Amt	6	— 0	— 2	— 1	—
I Viborg Amt	23	— 0	— 0	— 1	—
I Vejle Amt	18	— 0	— 0	— 0	—

Skovenes Areal: Frijsenborg 4 624 ha, Boller 1 524 ha, tils. 6 148 ha.

De øvrige Bestanddele af Lenets Substans opgives 1914 Apr. saaledes:

Bankaktier	70 800	Kr.
Fideikommiskapitaler, c.	8 181 179	—

De Grevskabets Kirker tilhørende

Midler, c.	522 222	— ²⁾
-----------------	---------	-----------------

g. Forbedringer, Laan.

Da Greve Christian Krag Juel Frijs efter sin Faders Død overtog Grevskabet Frijsenborg i 1815, var det forgældet og i en daarlig Forfatning saavel med Hensyn til Agrenes og Skovenes Behandling som til Bygningernes Vedligeholdelse. Gælden beløb sig til 180 000 Rbd. rede Sølv, som Faderen i Henhold til kgl. Bevilling af 1805 15.

¹⁾ Meddelelse fra Godskontoret.

²⁾ Hof- og Statskalender for Kongeriget Danmark 1915.

Oktbr. havde indtaget i sin Kasse af Grevskabet Frijsenborgs samt Sæbygaards og Wedellunds Godsers umyndiges Midler, foruden 30 000 Rbd. Sølv, som hæftede paa Faurskov Gods og 50 000 Rbd. Sølv, som hæftede paa Søbygaard. Da Greve Christian Frijs ikke besad privat Formue til at dække denne Gæld, ansøgte han om og fik ved kgl. Resolution af 1819 15. Decbr. Tilladelse til som Sikkerhed for de 120 000 Rbd. Sølv umyndiges Midler at pantsætte følgende Dele af Grevskabet, nemlig: 377 Tdr. 3 Skp. 2 Fdk. 1 Alb. Ager og Engs Hartkorn samt 11 Tdr. 4 Skp. 1 Fdk. Skovskyld af Boller Gods tillige med Landgilden af Boller og Møgelkær Godser saavel som Afgiften af den til disse Gaarde og Godser hørende Tiender og endelig Forpagtningsafgiften af Møgelkær Hovedgaard samt af Raarup Sogns Konge- og Skjold Sogns Kirke-tiende¹⁾).

Ved ihærdigt Arbejde lykkedes det efterhaanden Greve Christian Frijs saa vel at afbetale den paa Grevskabet hvilende Gæld²⁾, som at indføre alle de Forbedringer, som passede til den Driftsform, der under de givne Forhold var den hensigtsmæssigste. Paa Hovedgaardene under Grevskabet Frijsenborg erstattede han lidt efter lidt Forpagterne med Forvaltere, som drev Gaardene under hans egen Overledelse. Med selve Hovedgaarden Frijsenborgs Jorders Mergling begyndtes allerede i 1820, og den var i Begyndelsen af 40erne for længst gennemført. Der brugtes dels Lørmergel (200 à 300 Læs pr. Td. Land), som opravedes i Marken, dels Kalkmergel fra Pot Mølle (60 à 80 Læs pr. Td. Land). Anden Omgang var alt begyndt i 1843, men nu alene med Kalkmergel, der ligeledes blev hentet fra Pot Mølle i $\frac{1}{4}$ Mils Afstand³⁾. Greve Christian Frijs lod i 1819 Frijsenborg Hovmark ved en Landmaaler inddele i 10 Indtægter, hver paa 50 Tdr. Land. For at give saavel Marken som Skoven en regelmæssig Figur, blev Stykker af den gamle Mark udlagte til Skovplantning, hvorimod Skovhoveder, som før laa til Hinder midt i Marken, blev ryddede og Jorden bragt under Ploven. Foruden betydelige Udgroftninger, der maatte foretages for at gøre de side og kolde Jorder overalt skikkede til Sæd, begyndtes, som ovenfor anført, allerede i 1820 med Mergels Anvendelse. Driftsmaaden var indrettet efter det almindelige Kobbelsbrugs Regler: 1. gødet Vintersæd, 2. Byg, 3. og 4. Havre, til sidst med isaet Kløver til Græsning i 5 Aar. Om det store Arbejde, Greve Christian Frijs udførte,

1) D. Kanc. 4. Dptm.s Forestill. Nr. 114.

2) Jvfr. Grevelig Lehnbog, S. 227, hvorefter den ovenfor nævnte Gæld, som i Henhold til Bevilling af 1835 9. Jan. maatte hæfte paa Grevskabet uden Forpligtelse til at afdrage samme, var aldeles indfriet, hvorfor Justitsministeriet ved Skrivelse af 1855 9. Oktbr. billigede, at den anførte Bevilling blev udslettet af Pantebogen.

3) J. C. Schythe, Skanderborg Amt, S. 236.

udtaler en særlig sagkyndig sig paa følgende Maade: »Utallige Vanskeligheder, mangehaande mægtige Hindringer stillede sig Greven imøde, men ved en paa grundige Indsigter baseret Fremgangsmaade, ved Selvstændighed og Styrke i Karakteren og ved en mønsterværdig Økonomi har Greven vidst at besejre dem alle, og at gøre sine vidtløftige Ejendomme til nogle af de bedst forvaltede og mest indbringende i Landet. Alene paa Frijsenborgs Bygninger har Greven kostet over 50 000 Rbd., hvoraf man vil se, at Forbedringerne ingenlunde have været indskrænkede til Mark og Eng og Skove¹⁾).

Ved Bevilling af 1861 1. Juni blev der givet Greve Christian Emil Juel Vind Frijs Tilladelse til at optage et Laan paa Lenets Revenyer af 100 000 Rdl. til Dækning af en Del af Omkostningerne ved forskellige dels allerede fuldførte, dels forestaaende Drænings- og Bygningsarbejder paa Grevskabet²⁾).

Til Dækning af en Del af de ekstraordinære Bekostninger, som Greven havde anvendt til Forøgelse af Grevskabets Substans, fik han ved kgl. Bevilling af 1865 20. Jan. Tilladelse til at optage et Laan af 120 000 Rdl.³⁾).

4. LEGATER, ALLODIALGODS.

Hammel Hospital blev stiftet af Gehejmekonferensraad, General-løjtnant Greve Christian Frijs til Frijsenborg med et Hus i Hammel til 8 Fattige, hvilket Hus 1848 blev overladt til Kommunens Fattighus, og med 294 Rdl. 33 Sk., nu 300 Kr. aarlig af Grevskabet til 15 Trængende. Legatet bestyres af Grevskabets Besidder⁴⁾).

Ved Testamente af 1787 12. Marts stiftede Grevinde Christine Sophie Friis til Grevskabet Frijsenborg, Enke efter Gehejmekonferensraad, Generalløjtnant Greve Erhard Wedell, et Legat med hele sin efterladte Formue, udlagt med 9 052 Rdl. 6 Sk., nu 20 000 Kr., hvis Renter 4 pCt. anvendes til Jordemodervæsenet og Skolevæsenets Fremme paa Grevskabet Frijsenborg. Legatet indestaar i Grevskabet Frijsenborg og bestyres af dettes Besidder⁵⁾).

Største Delen af det Allodialgods, der i Tidens Løb har været knyttet til Frijsenborg, er efterhaanden bleven solgt eller inkorporeret i Grevskabet. Saaledes blev Faurskov Gods inddraget under Grevskabet

1) J. C. Schythe, Skanderborg Amt, S. 269.

2) Grevelig Lehnbog, S. 348.

3) Anf. St. S. 350.

4) H. R. Hiort-Lorenzen og F. Salicath, Repertorium over Legater og milde Stiftelser i Danmark, 4. Bd., S. 82.

5) Anf. St., S. 83.

1736, Søbygaard Gods 1779 og endelig Boller og Møgelkær, som ved Grev Christian Friis's Testamente var bestemt til Enkesæde ved Grevskabet, i 1844.

5. BESIDDERNE.

a. Kort Biografi af Erektor.

Mogens Friis var Søn af Niels Friis til Favrskov og Skumstrup og dennes første Hustru, Dorthe Mogensdatter Gyldenstierne; han fødtes 1623 7. Septbr. paa Skumstrup, kom 1634 til Herlufsholm, hvor han opholdt sig i 7 Aar, gik derefter til Sorø Akademi, som han forlod efter 1½ Aars Forløb, og tog saa 1643 til Udlandet for at afslutte sin Uddannelse. Han besøgte Leiden, hvor han foreløbig slog sig til Ro; men Krigsuroighederne i Danmark bevægede ham til at vende hjem 1644. Han blev straks ansat som Sekretær i Danske Kancelli, men meldte sig i øvrigt til Krigstjeneste. 1645 ledsagede han de danske Sendemænd ved Fredsforhandlingerne i Brømsebro. 1646 tog han Orlov fra Kancelliet for at fuldende sin afbrudte Udenlandsrejse, opholdt sig i Paris i over et Aar, og gennemrejste derefter største Delen af Frankrig, da Faderen kaldte ham hjem. 1650 blev Mogens Friis udset til at ledsage Greve Christian Rantzau paa dennes Sendefærd til Kejserhoffet i Wien og forskellige tyske Fyrster. Efter sin Hjemkomst holdt han 1652 5. Septbr. Bryllup med Kansler Kristen Thømesen Sehesteds Datter Anne (f. 1631 29. Apr.); han blev forlenet med Høgeland i Nordlandene og fra 1656 tillige med Tonsberg Provstgods. S. A. blev han sendt til Jylland som Landkommissarius. 1657 var han Generalkommissarius ved de allierede Hære, i hvilken Stilling han udviste stor Duelighed. Kongen udnævnte ham derefter 1658 23. Juli til Rentemester. Efter Krigen blev han Medlem af den Kommission, som skulde forhandle med Sverige om Købet af Bornholm. Under hans Fraværelse i Malmø døde hans Hustru i København 1661 30. Avg. Aaret efter, d. 12. Novbr., giftede han sig igen med Anna Maria v. Offenberg, Datter af Christopher von Offenberg og Marie Lützw. Som Rentemester havde han Marinens Finansvæsen under sig og var som saadan tillige Kammerraad og Medlem af Skattekammerkollegiet, hvilke Stillinger han beklædte til 1672 11. Avg. 1671 25. Maj blev Mogens Friis ophøjet i Grevestanden og blev Ridder af Dannebrog s. A. 12. Oktbr. Af Jernit, Tulstrup, Hagsholm og Østergaard erigeredes 1672 Grevskabet Friisenborg. 1673—74 fungerede han i Statskollegiet, blev Gehejmerraad og Assessor i Højesteret. 1674 12. Apr. udnævntes han til Stiftsbefalingsmand over Aarhus Stift og Amtmand i Havreballegaard, Kalø og Stjernholms Amter. 1675 9. Juli døde han i sin

Gaard i København. Hans smukke Bogsamling findes nu i det kgl. Bibliotek¹⁾).

b. Fortegnelse over samtlige Besiddere.

Primus acquirens:

1. *Mogens Greve Frijs*, f. 1623 7. Septbr. † 1675 9. Juni, Greve 1671 25. Maj, Friherre til Frijsenvold, Herre til Faurskov, Hagsholm, Boller, Møgelkær, Gehejmeraad, Skatmester. Hans Søn:

Efterfølgere:

2. *Niels Greve Frijs*, f. 1664 † 1699 5. Febr., Kammerherre, Stiftamtmand. Hans Søn:
3. *Christian Greve Frijs*, f. 1691 28. Jan. † 1763 23. Juni, Gehejmeraad, Generallojtnant, ej Sønner. Hans Døtre:
4. *Christine Sophie Grevinde Frijs*, f. 1713 22. Jan. † 1787 5. Oktbr., ej Børn, g. 1743 4. Okt. m. Gehejmekonferensraad, Generallojtnant, Overkammerherre, Overstaldmester Erhard Greve Wedel Frijs, Baron Wedel Jarlsborg, f. 1710 22. Juli † 1786 10. Novbr., Greve 1743 13. Apr. Hendes Søster:
5. *Elisabeth Sophie Grevinde Frijs*, f. 1714 1. Maj † 1799 18. Juni, ej Børn, g. 1751 25. Juni m. Johan Henrik de Desmercières, f. 1687 8. Maj † 1778 15. Marts, til Warleberg og Quarnbeck. Hendes afdøde Søster, Birgitte Christine Grevinde Frijs, f. 1715 22. Juli † 1775 5. Juli, g. 1733 4. Marts m. Gehejmekonferensraad, Overjægermester Carl Christian von Gram, f. 1703 28. Juli † 1780 24. Jan., ej Sønner. Hendes Datter:
6. *Sophie Magdalene von Gram*, f. 1734 6. Jan. † 1810 28. Novbr., g. 1752 7. Apr. m. *Jens Friherre Krag-Juel-Wind*, f. 1723 15. Juni † 1776 30. Apr., Friherre til Juellinge, Stamherre til Stensballegaard, Gehejmeraad, Justitiarius i Højesteret. Hendes Søn:
7. *Frederik Carl Friherre Greve Krag-Juel-Wind*, f. 1753 9. Jan. † 1815 10. Apr. (har ej efter Grevernes Privilegier § 6 erholdt Patent som Greve), Stiftamtmand i Laaland. Hans Søn:
8. *Jens Christian Carl Friherre (Greve) Krag-Juel-Wind (-Frijs)*, f. 1779 12. Febr. † 1860 12. Novbr. (har ej heller erholdt Patent som Greve), Stænderdeputeret. Hans Søn:
9. *Christian Emil Greve Krag-Juel-Vind-Frijs*, f. 1817 8. Decbr. † 1896 12. Oktbr., Konsejlpræsident og Udenrigsminister. Hans Søn:
10. *Mogens Christian Greve Krag-Juel-Vind-Frijs*, f. 1849 4. Maj.

¹⁾ Arkivar G. L. Wad i »Dansk biografisk Lexikon« V, 441–43. Leth og Wad, *Dinittender fra Herlufsholm*, I, 305. Danmarks Adels Aarvog 1886, S. 146. Den danske civile Centraladministrations Embedsetat 1660–1848, S. 105.

III. GREVSKABET LANGELAND.

1. GODSETS EJERFORHOLD INDEN EREKTIONEN.

Greve Christian Rantzau til Breitenburg fik 1645 1. Maj Tranekær Slot og Len til Pant for 50 000 Rdl. Spec., hvoraf 12 000 skulde forrentes med 6 pCt. (den da sædvanlige Rentefod) og 38 000 Rdl. til 7 pCt.; 1654 laante Kongen endvidere af ham 12 000 Rdl., hvormed Pantessummen blev forhøjet. Efter at den svenske Konge Carl Gustav havde besat Langeland, skænkede han ved Gavebrev af 1658 10. Febr. Øen til Corfits Ulfeldt; men da denne Bestemmelse ikke blev indført i Fredstraktaten imellem Danmark og Sverige, kom Slot og Len tilbage til Greve Christian Rantzau¹⁾. 1659 1. Maj overdrog denne Pantebrevene til sin Svigersøn Frederik Ahlefeldt, der ved en romantisk Bortførelse et Par Aar før, uden hans Vidende og Vilje, havde ægtet hans eneste Datter, Margrethe Dorothea Rantzau²⁾. Endnu under Krigen fik Bønderne 1659 9. Avg. kgl. Følgebrev om at svare den nye Panthaver Frederik Ahlefeldt deres Landgilde og Skatter; men paa Grund af Krigen og dens Følger fik han ikke sine Renter, der indtil 1665 var løbne op til 18 000 Rdl. 1672 i Juni Maaned gjorde Skatkammerkollegiet følgende Indstilling til Kongen: Tranekær Amt udgør 2 624 Tdr. Htk. Kronen tilhørende, Amtet indbringer efter gammel Renteritakst 3 990 Rdl., efter den nye Takst 4 528 $\frac{1}{4}$ Rdl. Greve Fr. Ahlefeldt, som har det til Underpant, fra 1659 1. Maj at regne, for 62 000 Rdl., fordrer sine Renter indtil 1665 godtgjorte med 18 000 Rdl., som han imidlertid ikke har kunnet erholde paa Grund af Finansernes slette Tilstand efter Krigen. De 18 000 Rdl. maatte derfor lægges til Kapitalen, og deraf beregnes ham Rentes Rente i 8 Aar med 8 700 Rdl., saa at hele hans Tilgodehavende udgør 88 740 Rdl., der mangler altsaa endnu 16 193 Rdl. i at hans Tilgodehavende har naaet

¹⁾ Richardt og Becker, Danske Herregaarde 8. Bd., Tranekjær.

²⁾ Orig. Gavebrev p. Perg. med Greve Rantzaus Segl i Tranekær Arkiv. Trykt Richardt og Becker, Danske Herregaarde 8. Bd.

Pantets Værdi. Kollegiet henstiller da til Kongen, hvorvidt Greven skal betale Forskellen, eller den skal eftergives ham, da han er villig til at oprette Godset til et Len alene arveligt paa Mandslinjen, hvorved Kronen altsaa beholder Udsigt til igen at erholde det tilbage, naar denne uddør¹⁾. Der ses ikke at være falden nogen kgl. Resolution paa denne Forestilling; men 1672 20. Juni oprettes derefter Tranekær Amt til et Grevskab for Frederik Ahlefeldt med agnatisk Sukcession, og s. A. 28 Avg. udstedes Befaling til alle Kronens Bonder og Tjenere paa Langeland, som hidtil havde svaret under Tranekær Amt, herefter at svare Frederik v. Ahlefeldt Landgilde, Gæsteri, Arbejde m. v., da Kongen havde erigeret Amtet til et Grevskab for ham og hans mandlige Descendenter.

2. EREKTIONEN AF GREVSKABET LANGELAND.

a. Erektors Optagelse i den danske Grevestand.

Ved kgl. Patent af 1672 20. Juni blev Gehejmemaal, kgl. Statholder og Guvernør i Hertugdømmerne Slesvig og Holsten, Frederik Greve af Ahlefeldt og Rixingen, der alt var optaget iblandt det romerske Riges Grever, tillige med hans ægte Livsarvinger optaget i den danske Grevestand²⁾.

b. Lensbrevets Indhold.

Samtidig blev Tranekær Amt ophøjet til et Grevskab for Frederik Ahlefeldt og hans ægte mandlige Descendenter, under Navn af Grevskabet Langeland. Grevepatentet og Lensbrevet udgør et Brev, udfærdiget paa Latin²⁾; men de vigtigste Bestemmelser i Lensbrevet er optaget i et kgl. Missive til de Tilforordnede i Kammerkollegiet af s. D., derfor skal det paagældende Afsnit af Missivet gengives her blot med Udeladelse af Indgangsformularen:

...»Vide maa I, at det Ambt Tranekier udi voris Land Langeland, saavit samme Ambt af voris elskelige kiere Hr. Farfader, salig og høiloflig Ihukommelse til afgangne Hr. Gref Christian Rantzow er bleven pantsat og fra hannem til os elskelig Hr. Friderich Grefve af Ahlefeldt og Rixingen overladt, af os til et Grevskab under den Titul af det Grevskab Langeland er bleven oprettet og ophøiet, og hand sambt hans egne Arvinger af mandelige Linie fra ældste til ældste under den Titul af Grefve til Langeland allernaadigst dermed forlehnet:

1) Richardt og Becker, Danske Herregaarde 8. Bd., Tranekjær.

2) Orig. p. Perg. i Tranekær Arkiv. Trykt herefter i L. Bobé, Slægten Ahlefeldts Historie 6. Bd., S. 7 f.

saaledis at bemeldte Grefskab med al des rette Tilleg og Tilbehør af dennem skal besiddes, nydes og beholdes med alle de Herligheder, Friheder og Benaadninger, som voris til Grefverne allernaadigst gifne Privilegier om formelder og hos benefnte Gref Friderich og hans egne Arfvinger af mandelige nedstigende Linie, saalenge nogen deraf er tilofvers, forblifve, men naar bemeldte af hannem nedstigende mandlige Linier ved Døden afgaar, da skal bemeldte Tranekier Amt og alt det samme, som hannem hidtil hafver været pandtsat og nu til et Lehn under den Titul af det Grefskab Langeland forundt er, med ald des Tilbehør, til os og voris kongelige Arfsuccessorer udi Regieringen igien være hiemfalden. Naar ogsaa enten Lehnsherren eller Lehnsmanden ved Døden afgaar eller forandres, skal herpaa ingen videre Confirmation eller Fornysele for oftbemeldte Grefve Hr. Friderich eller hans mandlige Descendenter behøfves, naar de ickun saa ofte enten Lehnsherren eller Lehnsmanden forandres, for hver Gang 200 Rosenobler i Specie udi voris eget Cammer erlegge.....¹⁾).

Ved nævnte Missive fik Kammerkollegiet Befaling til at lade udarbejde en rigtig Jordebog over Tranekær Amt og forestille den til Kongens Underskrift, imod at de af Kongen selv eller hans Farfader Kong Christian IV. udstedte Skyldbrevne skulde kasseres, og at der af Greve Frederik Ahlefeldt skulde tages en Revers, at hans Fordringer paa Kronen dermed vad annullerede og ophævede. Den af Statholderen udstedte Revers indskrænkede sig imidlertid til kun at omfatte Skyldbrevne vedrørende Langelandspantet (jvfr. ovfr.); han fordrede desuden hos Kronen 6 955 Rdl. 9½ Sk., dels tilgodehavende Gage, nemlig: som Vice-Statholder i Hertugdømmerne fra 1660 20. Avg. til 1661 23. Decbr.: 1 500 Rdl. aarlig, hvoraf der resterede 2 000 Rdl., i lige Maade som Statholder i København fra 1661 23. Decbr. til 1666 1. Maj: 3 000 Rdl. aarlig, hvoraf der resterede 4 000 Rdl., dels for adskillige Rejsers Bekostning efter det derom indleverede Regnskab: 955 Rdl. 9½ Sk.²⁾. Det er sandsynlig at ogsaa disse Fordringer er bleven bragte i Modregning. Jordebogen blev underskrevet af Kongen 1672 28. Avg.; dens Hartkorn beløb sig til ialt 2 599 Tdr. 1 Skp. 3 Fdk. 2½ Alb., nemlig: Tranekær Slot og Ladegaard med tilliggende Jord, Engbund og Græsning samt Skov til 659 Svins Olden og alt Jordegodset 2 537 Tdr. 4 Skp. 3 Fdk. 2¼ Alb., og »Stiftens Indkomst«, d. e. Kongens Andel af Korntienden af Skrøbelev, Tranekær, Lungelse og Fuglsbølle Sogne, som Sognmændene havde i Fæste, 61 Tdr. 5 Skp. Htk.³⁾.

¹⁾ Kopi ved Jordebog over Grevskabet Langeland af 1672 28. Aug.

²⁾ Skatkam.s Deliberationsprotokol Nr. 2, Fol. 71 f.

³⁾ Rtkam.s Skodebog Q, 469, Genpart Q, 333. Indl. Trykt herefter i forkortet Gengivelse i Kronens Skøder 2. Bd., S. 373 ff.

3. FORANDRINGER I LENETS SUBSTANS.

a. Mageskifter.

Ved kgl. aabent Brev af 1730 20. Juni blev følgende Mageskifte imellem Greve Friderich von Ahlefeldt, Greve til Langeland, og Kaptajn Christian Banner Kaas til Hjortholm konfirmeret:

Greve Ahlefeldt afstod 1723 29. Juni til Kaptajn Kaas af det Grevskabet underliggende Lensgods: 23 Tdr. 4 Skp. 2 Fdk. 2 Alb. Htk. Derimod afstod Kaptajn Kaas til Grevskabet: 23 Tdr. 5 Skp. 1 Fdk. 1 Alb. Htk., hvoraf han forbeholdt sig 3 Fdk. Htk.¹⁾.

Ved Udskiftningen af Humble By forlangte Sognepræsten til Humble Sognekald af Greve Ahlefeldt Laurvig at faa Præstegaardens og Mensalgodsets Jorder samlede paa et Sted, og de blev da enige om at magelægge to Præstekaldet tilhørende halve Mensalgaarde, hvoraf den ene laa i Humble By, men langt fra Præstegaarden i den anden Ende af Byen, den anden i Ristinge, næsten $\frac{1}{2}$ Mil fra Præstegaarden, med en hel Gaard paa 7 Tdr. Htk., der tilhørte Grevskabet og laa tæt ved Præstegaarden. Dette Mageskifte blev konfirmeret ved kgl. Resolution af 1790 10. Septbr.²⁾.

1805 blev der indgaaet en Magelægsforening, hvorved til Stamhuset Nedergaards Besiddere blev overdraget af Grevskabet Langelands underliggende Bøndergods 17 Tdr. 1 Skp. 1 Fdk. Ager og Engs Htk., samt 4 Skp. 2 Fdk. Skovskyld med Bygninger og Besætning samt Hoveripenge af de daværende Fæstere, hvorimod der af Stamhusets Bøndergods til Grevskabet afstodes 18 Tdr. 7 Skp. 2 Fdk. 2 Alb. Ager og Engs Htk. og Skovskyld 1 Fdk. 1 Alb., ligeledes med Bygninger, Besætning og Hoveripenge. Dette Mageskifte, hvis Øjemed alene var Godserne Arrondering, blev tilladt ved kgl. Resolution af 1805 8. Novbr. paa den Betingelse, at Bønderne ikke uden deres Samtykke fordredes til at forrette Hoveri in natura³⁾.

S. A. 6. Decbr. blev et andet Mageskifte i samme Øjemed, imellem Besidderne af Stamhuset Nedergaard og Grevskabet Langeland approberet af Kongen, hvorved til Stamhusets nuværende og efterfølgende Besiddere overdroges af Grevskabet Langelands underliggende Bøndergods 3 Tdr. 4 Skp. Ager og Engs Htk. og Skovskyld 3 Fdk. med Bygninger og Besætning, hvorimod til Grevskabet af Stamhusets Htk. overdroges 3 Tdr. 1 Alb. Ager og Eng, ligeledes med Bygninger og Besætning⁴⁾.

1) Kong Frederik IV's Grevelig Lehnbog, S. 315.

2) D Kanc. Rotuli relationum, Fol. 433.

3) D Kanc. 4. Dptm.s Forestill. 1805, Nr. 64.

4) Anf. St. 1805, Nr. 72.

Ved kgl. Resolution af 1808 29. Septbr. fik Besidderen af Grevskabet Langeland konfirmeret et Magelæg, hvorved af Steensgaard og Egelykke Hovedgaardens Bøndergods afstodes til Grevskabet Langeland 9 Tdr. 7 Skp. 2 Fdk. 2 Alb. Ager og Engs Htk., hvorimod Grevskabet i Vederlag gav 9 Tdr. 4 Skp. 2 Fdk. 1 Alb. Ager og Engs Htk. og 3 Fdk. Skovskylds Htk.¹⁾

Ved ovennævnte Magelæg med Godserne Nedergaard, Faarevejle, samt Steensgaard og Egelykke mistede Grevskabet: 1 Td. 1 Fdk. Ager og Engs og 3 Skp. 2 Fdk. 2 Alb. Skovskylds Htk., hvorfor disse Hartkorn-Beløb i Henhold til Rentekammer Skrivelse af 1810 24. Marts udgik af Grevskabets Matrikul og Regnskab²⁾.

Da Lenet alt ved Oprettelsen var komplet, blev dets Substans ikke forøget ved Køb, hvorimod Godserhvervelsen skete til Fordel for Stamhuset Ahlefeldt, som blev oprettet 1765 (jvfr. ndfr. under 4. Afsnit).

b. Forbedringer og Laan.

Med Grevskabets Mejerigaarde kom det holstenske Koppelbrug allerede c. 1720 til Langeland. Greve Frederik Ahlefeldt (1722—73) gennemførte med Orden og Fasthed det System, der i hans Faders Tid var planlagt og halvt begyndt. Forpagtergaardene blev besatte med dygtige Folk; til Mejeriet holdtes en Hollænder, som tit var fra Holsten, — eller det forpagtedes særligt ud til en Mælkeforpagter. Kløveren blev indført og Driften i det hele forbedret. Grevskabets Indtægter steg i hans Besiddelsestid til det dobbelte: fra 11—12 000 Rdl. til 20—25 000 Rdl., og flere af hans Forpagtere blev velstaaende Folk. Ogsaa paa Bøndernes Drift virkede det, saa der med Grund kunde siges om ham, da han var død, at han havde gjort Langeland frugtbar ved vise Foranstaltninger, som andre saa og efterlignede til deres Fordel³⁾.

Forordningen af 1781 23. Apr. bragte efterhaanden Udskiftningen i Gang i det store. Det lettede Udskiftningen meget for Grevskabets Bønder, at Greven ikke benyttede den Ret, som Forordningen af 1792 15. Juni gav Godsejerne til at fordele Renten af den paa Udskiftningen anvendte Bekostning paa de Fæstere, hvem Arbejdet kom til Gode. Grevskabet afholdt selv alle Udgifter ved Udskiftningen. Under og efter Udskiftningen blev der gjort et overordentligt stort Arbejde med Vejanlæg, Hegnsætning, Stenrydning og Udgrøftning paa de nye Lodder. Heldigvis vedblev Tiderne at være gode og Priserne opadgaaende saa længe Reformarbejdet stod paa. En stor Hjælp fik Bønderne paa Grev-

¹⁾ D Kanc. 4. Dptm.s Forestill. 1808, Nr. 211.

²⁾ Grevskabet Langelands Kontrib. Rgnsk. 1810 Lit. A.

³⁾ Vilhelm Lütken, Bidrag til Langelands Historie, S. 384.

skabet ved Hoveriafløsningen. 1791 31. Oktbr. tiltraadte Greve Fr. Ahlefeldt Besiddelsen af Grevskabet og satte straks Fart i Frigørelsesarbejdet, som han var ganske uegennyttig begejstret for og allerede 1791 23. Decbr. sluttede han Hoveriforening med sine Bønder under Tranekær Ladegaard¹⁾.

Paa Grevskabet Langeland og Stamhuset Ahlefeldt fulgte Hoveriets Afløsning hurtigt efter dets Fastsættelse. Der begyndtes 1795 1. Maj med Bønderne under Søgaard, Nordenbrogaard og Holmegaard. Næste Aar tog Greven fat paa Tranekær. Samtidigt afløstes Hoveriet paa Brolykke, og i de nærmeste Aar fulgte alle Grevskabets Gaarde Syd og midt paa Øen efter, saa der 1798 endnu kun gjordes Hoveri til Nygaard, Korsebølle og Pæregaard. Længst vedvarede Hoveriet til Pæregaard, saa at Afløsningen for hele Grevskabet først var fuldbyrdet i 1813. Afløsningen af Hoveriet gjorde Greven meget elsket af Bønderne, og Folk fra de andre Godser søgte helst at fæste til deres Børn paa Grevskabet, hvor de var fri for »Slaveriet«²⁾.

I 1795 var Grevskabets hele Indtægt af Indfæstninger 2 379 Rdl., men 10 Aar senere 6 000 Rdl.; dets Forpagtningsafgifter steg i samme Tid fra 15 000 Rdl. til 25 672 Rdl. og dets samlede Indtægt fra 31 821 Rdl. til 46 488 Rdl.³⁾.

Ifølge kgl. Resolution af 1797 11. Avg. fik Greve Frederik Ahlefeldt Tilladelse til at optage et Laan af indtil 800 000 Rdl. paa Grevskaberne Langelands og Laurvigs Revenyer⁴⁾. Naar noget af det undværlige Allodialgods med Fordel kunde bortsælges, saa skulde den Kapital, som derved blev indvunden, anvendes til Afdrag paa den hele Gæld⁴⁾. Den 1821 nedsatte Administrationskommission skulde sørge for, at der aarlig lagdes 39 000 Rdl. tilside til Forrentning og Afbetaling af Gælden, der imidlertid ved Grevens Død var vokset til 1 400 000 Rdl.⁵⁾. Fra 1834 blev Administrationskommissionen ophævet og 1848 10. Febr. ophævedes Administrationen for den grevelige Ahlefeldt-Laurvigske Gældsafgørelseskasse og overdroges i Henhold til kgl. Resolution af 1847 10. Decbr. til den daværende Besidder, imod at der aarlig anvendtes 25 559 Rbd., til Afbetaling og Forrentning af Gælden, som da udgjorde 505 434 Rbd.⁶⁾. Til Bestridelse af Omkostningerne ved forskellige i Aarene 1858—68 udførte Byggearbejder og nogle i Aarene

1) Vilh. Lütken, Bidrag til Langelands Historie, S. 403 ff.

2) Anf. St., S. 405 f.

3) Anf. St., S. 408.

4) D Kanc. Forestill. 1797, Nr. 278, jfr. Rotuli etc., 1792, Fol. 336.

5) L. Bobé, Slægten Ahlefeldts Historie 6. Bd., S. 90, jvfr. D Kanc. 4. Dptm.s Forestill. 1809, Nr. 79; 1816, Nr. 55; 1819, Nr. 47, 54; 1821, Nr. 77; 1827, Nr. 86; 1828, Nr. 4.

6) D Kanc. 4. Deptm.s Forestill. 1848, Nr. 9, jfr. 1847, Nr. 79, 1845, Nr. 67.

1853—63 udførte Dræningsarbejder bevilgedes det Greve Frederik Ludvig Vilhelm Ahlefeldt Laurvigen at optage et Laan paa 60000 Rbd.¹⁾.

c. *Salg af Bøndergods indtil 1848.*

Ved kgl. Resolution af 1798 26. Septbr. tillodes det Besidderen af Grevskabet Langeland og Stamhuset Ahlefeldt at sælge Fæstebønderne deres Gaarde til Ejendom paa følgende Betingelser:

1. at de $\frac{2}{3}$ af Købesummen, hvis Køberne ønskede det, kunde blive staaende i Ejendommene imod første Prioritets Panteobligation i Køberens Gaard og Indbo til Grevskabets og Stamhusets Besiddere.
2. at det, som udbetaltes af Købesummen, skulde indsættes i den kgl. Kasse, imod at derfor udstedtes Obligationer til Grevskabet og Stamhuset, samt imod 4 pCt. aarlig Rente.
3. at saavel det, der udbetaltes i rede Penge, som det, der efter Obligation blev staaende i Ejendommen, blev et Fideikommis for da-værende og efterfølgende Besiddere²⁾.

Bevillingen herpaa blev udfærdiget d. 5. Oktbr.³⁾, hvorefter Salgene begyndte.

	Htk.	Tdr.	Skp.	Fdk.	Alb.	
I 1799 solgtes	...	28	0	2	$\frac{4}{5}$	for 13 055 Rdl. ⁴⁾
- 1800	—	7	4	1	2	- 1 500 — ⁵⁾
- 1801	—	1	0	0	0	- 700 — ⁶⁾
- 1810	—	19	5	0	2	- 4 000 — ⁷⁾
- 1811	—	16	5	3	$2\frac{1}{5}$	- 12 000 — ⁸⁾
- 1812	—	14	1	2	$\frac{15}{16}$	- 27 500 — ⁹⁾
- 1813	—	30	0	0	$\frac{101}{112}$	- 46 656 — ¹⁰⁾
1814	—	33	1	1	$\frac{1}{2}$	- 7 000 Rbd. S. V. ¹¹⁾
- 1815	—	en Skolelod paa 6 Tdr. Land ..				- 2 000 Rbd. N. V. ¹²⁾
- 1824	—	15	4	1	$\frac{3}{4}$	- 3 080 — ¹³⁾

Tils. c. 165 7 1 $2\frac{10}{112}$

1) Grevelig Lehnbog, S. 357.

2) D Kanc. Rotuli relationum, Fol. 433.

3) Grevelige Lehnbog, Chr. VII 2. Bd., S. 84 f.

4) D Kanc. Rotuli 1799, Fol. 25, 377, 453 og 585.

5) D Kanc. 4. Dptm.s Forestill. 1800, Nr. 8.

6) Anf. St. 1801, Nr. 34.

7) D Kanc. 4. Dptm.s Forestill. 1810, Nr. 142.

8) Anf. St. 1811, Nr. 62. Herunder er indbefattet 2 Huse, der frasolgtes Stamhuset Ahlefeldt.

9) Anf. St. 1812, Nr. 116, 120, 138.

10) Anf. St. 1813, Nr. 23.

11) Anf. St. 1814, Nr. 57 (Fiskerlejet Bagnkop). Salget af Sæde- og Avlsgaarden Nyegaard maatte gaa tilbage, da Enken ikke saa sig i Stand til at præstere Købesummen. Anf. St. 1814, Nr. 132, jvfr. 1815, Nr. 66.

12) Anf. St. 1815, Nr. 66.

13) Anf. St. 1816, Nr. 64, 70.

Paa Grund af Kurantsedlernes Kurssvingninger og Pengeforandringen i 1813 er det vanskeligt at sammenlægge de ovennævnte Salgsbeløb.

d. Salg af Bøndergods og Tiendeafløsning efter 1848.

Større Betydning end de nys omtalte Afhændelser fik de Salg af Bøndergods, der begyndte efter 1848 og fortsættes lige op imod Nutiden.

1849 17. Decbr. udstedtes en kgl. Bevilling for Besidderen af Grevskabet Langeland og Stamhuset Ahlefeldt til at afhænde det til samme henhørende Bøndergods til fuldkommen Ejendom. I Uddrag lyder Bevillingen saaledes:

..... Under Forudsætning af Pantecreditorernes Samtykke, maa bortsælges til fuldkommen Eiendom de til bemeldte Grevskab og Stamhuus hørende Gaarde og Huse med Tilliggende, dog, forsaavidt Gaarde og Huse ere bortfæstede, ikkun til Fæsterne eller, naar disse dertil give deres Samtykke, til deres Børn; men i Tilfælde af Fæstledighed ogsaa til Fremmede. — Alt paa følgende Vilkaar:

1. De indkomne Kjøbesummer oplægges til en med respective Leinet eller Stamhuset forbunden Fideicommis-Kapital og bliver iøvrigt med Hensyn til Kjøbesummerne at iagttage følgende:
 - a. Af Kjøbesummen udbetales forinden Skjødets Udstedelse $\frac{1}{3}$ contant. De øvrige $\frac{2}{3}$ af samme kunne, naar Kjøberen ønsker det, forblive indestaaende i den solgte Eiendom mod herfor af Kjøberen udstedes Obligation med 1ste Prioritets Panteret i Jord, Bygninger, Assurancesum, Besætning, Inventarium og Afgrøde. For Debitor bør forbeholdes Ret til med $\frac{1}{2}$ Aars lovligt Varsel at opsiges til Udbetaling den Deel af Kjøbesummen, der saaledes forbliver indestaaende i Eiendommen. Fra Creditors Side kan der for denne Sum eller en saa stor Deel deraf, som Parterne kunne forenes om, betinges Uopsigelighed saalænge Debitor i rette Tid betaler Renten og forsvarligen vedligeholder Pantet.
 - b. De indkomne contante Kjøbesummer udsættes til Forrentning med en saadan Sikkerhed, som efter den gjældende Lovgivning ansees betryggende for Umyndiges og offentlige Stiftelsers Midler, og behandles iøvrigt efter de om disse gjældende Regler.
 - c. Kjøbesummerne kunne indbetales til Statskassen, saalænge samme vil modtage disse til 4 pCt. Rente.
 - d. Det tillades ogsaa, at de indkomne Kjøbesummer midlertidig maa anvendes til extraordinær Afbetaling af den Leinet og

Stamhuset paahvilende Gjæld, mod at Besidderen, hver Gang saadan Afbetaling har fundet Sted, udsteder og lader thinglæse et Skadesløsbrev for at det saaledes forbrugte Beløb igjen i sin Tid, naar Gjælden er bleven afbetalt, skal restitueres ved Oplæg af de Summer, der ellers aarligt skulde have været anvendte til Gjældsafbetaling.....

I Henhold til denne Bevilling og Lov af 1854 21. Juni blev der indtil Udgangen af Aaret 1871 frasolgt Lenet følgende Bøndergods:

A. Salg til fuldkommen Ejendom:

Aar	Antal Gaarde	Hartkorn					Salgssum
1867 .	1	10 Tdr.	3 Skp.	3 Fdk.	$2\frac{3}{4}$ Alb.	for 18 000 Rbd.	
1869 .	1	7 — 4	— 2	—	$2\frac{1}{2}$ —	- 15 000 —	
1870 .	1	8 — 3	— 2	—	$\frac{1}{2}$ —	- 19 000 —	
1871 .	2	9 — 7	— 0	—	$2\frac{1}{2}$ —	- 23 000 —	
Tils... 5	36	Tdr. 3	Skp. 1	Fdk. $2\frac{1}{4}$	Alb. for	75 000 Rbd.	

Aar	Antal Huse	Hartkorn					Salgssum
1856 .	1	0 Tdr.	0 Skp.	0 Fdk.	$2\frac{3}{4}$ Alb.	for 125 Rbd.	
1860 .	2	0 — 0	— 2	—	$1\frac{1}{2}$ —	- 287 $\frac{1}{2}$ —	
1864 .	2	0 — 0	— 1	—	$2\frac{1}{2}$ —	- 499 —	
1866 .	4	2 — 0	— 0	— 2	— -	5 300 —	
1867 .	15	3 — 6	— 3	—	$1\frac{1}{4}$ —	- 13 596 —	
1868 .	1	0 — 0	— 0	—	$1\frac{3}{4}$ —	- 80 —	
1869 .	5	0 — 0	— 2	—	$1\frac{3}{4}$ —	- 672 —	
1870 .	2	0 — 2	— 2	—	$2\frac{3}{4}$ —	- 435 —	
1871 .	2	0 — 7	— 2	—	$1\frac{1}{4}$ —	- 2 250 —	
Tils... 34	7	Tdr. 3	Skp. 1	Fdk. $2\frac{1}{2}$	Alb. for	23 244 $\frac{1}{2}$ Rbd.	

B. Salg til Arvefæste med Ret til at sælge og pantsætte:

Aar	Antal Huse	Hartkorn					Salgssum
1865 .	1	0 Tdr.	0 Skp.	1 Fdk.	0 Alb.	for 166 Rbd.	
1870 .	1	0 — 1	— 3	— 2	— -	675 — ¹⁾	
Tils... 2	0	Tdr. 2	Skp. 0	Fdk. 2	Alb. for	841 Rbd.	

¹⁾ Ministerialtidende B 1871, S. 564 f.

Det 1872 d. 1. Jan. under Lehnet hørende Hartkorn opgives saaledes:

Fri Jord:

Søgaard.....	27	Tdr.	6	Skp.	0	Fdk.	$1\frac{3}{4}$	Alb.
Nordenbrogaard.....	40	—	0	—	2	—	2	—
Knepholm.....	32	—	4	—	1	—	1	—
Blegholm.....	21	—	7	—	0	—	$1\frac{3}{4}$	—
Tranekær Slots Ladegaard..	39	—	2	—	2	—	$\frac{3}{4}$	—
Korsebøllegaard.....	48	—	1	—	3	—	0	—
Pæregaard.....	22	—	7	—	3	—	2	—
Nygaard.....	13	—	4	—	2	—	$1\frac{1}{4}$	—
Anden Hovedgaardsjord..	46	—	2	—	1	—	$1\frac{1}{4}$	—

Ialt... 292 Tdr. 5 Skp. 1 Fdk. $2\frac{3}{4}$ Alb.

Hartkorn, indtaget til Skov:

Skovskuld.....	69	Tdr.	5	Skp.	2	Fdk.	$2\frac{2}{3}$	Alb.
Ager og Eng.....	6	—	2	—	2	—	2	—

Matrikuleret Tiendehartkorn.. 429 — 4 — 0 — 0 —

Bøndergods:

Fæstepligtige Steder.....	1 354	—	6	—	1	—	$\frac{1}{4}$	—
Lejehuse og ikke fæstepligtige Jordlodder og Steder.....	164	—	7	—	3	—	$\frac{3}{4}$	—

Tils... 2 317 Tdr. 7 Skp. 3 Fdk. $2\frac{5}{12}$ Alb.¹⁾

Angaaende det siden Nytaar 1872 frasolgte Fæstegods haves følgende Oplysninger, der dog ikke er fuldstændige, da de alene omfatter de Fæstegaarde, der af Indenrigsministeriet er anerkendte som solgte i Overensstemmelse med Lov 1861 19. Febr., jvfr. Lov 1872 9. Marts, hvilke ganske vist udgør Hovedmassen af det bortsolgte Gods; men dertil kommer endnu, at Opgivelserne for Tiden efter Nytaar 1890 omfatter baade Grevskabet Langeland og Stamhuset Ahlefeldt uden nogen Sondring²⁾:

Aar	Antal Gaarde	Hartkorn							
1873.....	11	64	Tdr.	0	Skp.	1	Fdk.	$2\frac{1}{4}$	Alb.
1876.....	27	113	—	0	—	0	—	$1\frac{1}{2}$	—
1879.....	48	199	—	2	—	2	—	$1\frac{1}{4}$	—
1882.....	9	38	—	5	—	1	—	$2\frac{1}{4}$	—
1883.....	10	34	—	7	—	1	—	0	—

¹⁾ Ministerialtidende B 1872, S. 834 f.

²⁾ Ministerialtidende B for de paagældende Aar.

Aar	Antal Gaarde	Hartkorn			
1883.....	17	73 Tdr.	1 Skp.	2 Fdk.	$\frac{3}{4}$ Alb.
1884.....	7	26 —	4 —	3 —	$\frac{3}{4}$ —
1886.....	9	35 —	2 —	0 —	$2\frac{1}{2}$ —

Grevskabet Langeland og Stamhuset Ahlefeldt:

Aar	Antal Gaarde	Hartkorn			
1890.....	19	80 Tdr.	7 Skp.	0 Fdk.	$1\frac{1}{2}$ Alb.
1894.....	37	135 —	4 —	2 —	$\frac{1}{2}$ —
1896.....	6	20 —	7 —	3 —	$2\frac{3}{4}$ —
1900.....	80	284 —	7 —	2 —	0 —

e. Den nuværende Substans.

De forskellige Bestanddele af Substansen opgives i 1914 Apr. saaledes:

Fri Jord, c.....	413	Tdr.	Htk
Indtaget til Skov.....	$89\frac{3}{4}$	—	—
Bøndergods, c.....	215	—	—
Kirke- og Kongetiende.....	87	—	—
Tils. c....	$804\frac{3}{4}$	Tdr.	Htk.

Bankaktier.....	38 800	Kr.
Fideikommiskapitaler.....	4 294 950	—
Kapital for afløst Kongetiende..	434 725	—

Foruden $3806\frac{1}{2}$ Tdr. Byg og 13 Kr. 33 Ø. i aarlige Fæsteafgifter af bortsolgt Gods¹⁾.

4. ALLODIALGODS, LEGATER.

Greve Frederik Ahlefeldts økonomiske Bestræbelser var for en stor Del rettede paa Godserhvervelse. 1731 købte han Vestergaard. 1749 erhvervede han Halvparten af Holmegaard og Lykkesholm og, efter seks Aars Processer imellem Oberstløjtnant H. D. Kaas' Arvinger, 1755 den anden halve Del for 41 000 Rdl., Godset var paa over 250 Tdr. Htk. Strynø og Strynø Kalv, 118 Tdr. Htk., købte han 1753 af Tolder og Kammerraad Oluf Borch Lund i Rudkøbing for 13 000 Rdl.²⁾.

¹⁾ Hof- og Statskalender etc. 1915.

²⁾ Kammerraad Lund laa i stadig Strid med sine Bønder; i 1753 skrev disse i en Ansøgning til Greve Fr. Ahlefeldt, at »vi med ubeskrivelig Glæde i disse Tider har spurt, at vi af voris Husbond Hr. Kammerraad Lund er bleven solgte til Deris høigrevelige Naade«. Vilh. Lütken, Bidrag til Langelands Historie, S. 281 f.

Endelig købte han 1755 Brolykke med c. 30 Tdr. Htk. for 8 000 Rdl. Af dette Gods, som han »med stoer Møje og Omkostning i mange Aar« havde samlet, samt Tryggelev og Fodslette Kongetiender ialt c. 470 Tdr. Htk. oprettede han 1765 24. Avg. Stamhuset Ahlefeldt. Ifølge Stamhusbrevet skal den Greve, der sukcederer til Grevskabet Langeland efter Erektionspatentet af 1672 28. Avg., ogsaa besidde Stamhuset Ahlefeldt, og saaledes skal det vedblive, saa længe nogen findes, som rettelig kan og bør sukcedere. Derpaa skal Stamhuset udløses med 50 000 Rdl. og tilfalde den sidste Greves nærmeste Kognat¹⁾.

Gehejmekonferensraad Greve Frederik Ludvig Wilhelm Ahlefeldt Laurvigen til Grevskaberne Langeland og Laurvigen etc. og Hustru Marie Mathilde Albertine f. Comtesse Schulin oprettede 1868 Tranekær Borneasyl.

Ved Fundats af 1881 3. Juni stiftede samme: Lensgreve F. L. W. Ahlefeldt Laurvigen og Hustrus Jubilæumslegat til Understøttelse paa Langeland og Lundsgaard med 40 000 Kr. Renten af 17 500 Kr. anvendes i Portioner paa ikke under 200 Kr. til Understøttelse for unge Mennesker, der ønsker at uddanne sig ved Studeringer og er Sønner af Betjente, Forpagtere, Fæstere eller Lejere paa Grevskabet Langelands, Stamhuset Ahlefeldts og Stamhuset Lundsgaards Godser. Renten af 17 500 Kr. anvendes i livsvarige Portioner paa ikke under 100 Kr. til Understøttelse af Døtre af de samme Forældre, fortrinsvis til faderløse, trængende Piger paa over 40 Aar. Renten af 5 000 Kr. udbetales til den langelandske Plejeforening for forsømte Børn til Opdragelse af ægtefødte Børn af Forældre udenfor Fattigvæsenet bosatte paa de nævnte Godser²⁾.

5. BESIDDERNE.

a. *Erektors Embedskarriere.*

Frederik Ahlefeldt, f. 1623 paa Søgaard, blev 1657 Landraad og Generalkrigskommissarius, 1658 og 1659 ekstraordinær Afsending hos Kurfyrsten af Brandenburg, Lensmand over Tranekær Slot og Len fra 1659 1. Maj (Følgebrev s. A. 9. Avg.) — 1671 1. Maj. Gehejmerraad og Vicestatholder i Hertugdømmerne Slesvig og Holsten 1660 9. Jan. Ekstraordinær Afsending i England s. A. Assessor i Statskollegiet 1661 23. Dechr. Statholder i Hertugdømmerne Slesvig og Holsten 1663 14. Novbr.—1681 12. Marts, da han opgav Stillingen, var samtidig Amtmand i Steinburg Amt og Gubernur i Søndre Ditmarsken.

¹⁾ L. Bobé, Slægten Ahlefeldts Historie 6. Bd., Bil., S. 10.

²⁾ Hiort-Lorenzen og F. P. G. Salicath, Repertorium over Legater og milde Stiftelser i Danmark 3. Bd., S. 290 f.

Tysk Rigs greve 1665 14. Decbr. I Konselj 1670. Lensgreve af Lange-land 1672 20. Juni. Kansler, Præs i Statskollegiet og begge Kancel-lierne, Patron for Universitetet i København 1676 13. Maj. Ridder af Elefanten 1663 11. Oktbr. † 1686 7. Juli i København¹⁾.

b. Karakteristik af Erektor som Statsmand.

Som Statsmand har Frederik Ahlefeldt blandt sine Samtidige Ry for sin beherskede og kølige Holdning. Ligesaa klog og beregnende er hans Familierpolitik, langsomt og med fast Haand rykker han det stolte Hus for sin Efterslægt. I sin personlige Fremtræden derimod er han efter Venners og Modstanderes ret enstemmige Dom ilter og stejl; i mundtlige Debatter kan han endog optræde ganske ubehersket. Arbejdsom og i Opløbet energisk til Hensynsløshed bryder han jævnlig Broen af enten af krænket Selvfølelse eller i klog Forstaaelse af sine Evners og Magtmidlers Begrænsning. Paa Graasten Slot og sin Lystgaard nær Hovedstaden genvinder han sin Sindsro og søger atter Tilknytning; her er han skiftevis den fødte Landjunker og den ivrige Videnskabsdyrker, hvem intet menneskeligt var fremmed. Stærkest og mest tiltalende viser han sig i den Tid, da han sammen med Gyldenløve og Schumacher delte Regeringen, senere falder det ham vanskeligt at trænge igennem med sine Anskuelse. Den absolute Mangel paa intimere Privatbreve fra hans Haand tillader iøvrigt ikke et nærmere Indblik i hans Tænkemaade og Følelsesliv. Fr. Ahlefeldts Delagtighed i Griffenfeldts Fald skyldes, efter alt, hvad der foreligger, fortrinsvis hans aarvaagne Iver for Landets Velfærd, som Schumacher efter hans Anskuelse stod i Færd med at ofre for sine egne personlige Interesser. At Begærligheden efter Rigskanslerposten skulde have ledet hans Skridt, er kun lidet sandsynligt, da han, som anført, foretrak det frie, utvungne Liv paa sit Skovslot, fremfor Opholdet i Hovedstaden og ved Hoffet, som han kun med store Mellemrum gæstede. Hertil kom hans Svagelighed, hans Ulyst til den strenge Forretningsgang og hans Utilbøjelighed til at trænge sig frem med sine Raad og Meninger. Han kom kun, naar han blev kaldet, og svarede kun, naar han blev spurgt. Rænker og Kabaler laa fjernt fra denne Mands heftige og iltre Natur, der yndede aabent Visir og hadede Krogveje²⁾.

I Hjærtet var Ahlefeldt lige saa fredsvenlig som Griffenfeldt, og Felttogets Begivenheder (under den skaanske Krig) kom snart til at

1) Den civile Centraladministrations Embedsetat 1660—1848, S. 70. J. Bloch, Stiftamtmand og Amtmand i Kongeriget Danmark og Island 1660—1848, S. 77.

2) L. Bobé, Slægten Ahlefeldts Historie 6 Bd. Storkansler Frederik Greve Ahlefeldt og hans Efterslægt, S. 15.

lade hans Mistillid til den danske Stats militære Kraft vokse. Men han var nu kommen til Roret for at føre en krigersk Politik, og denne indre Modsigelse i hans Stilling kom til at hævne sig. Den bidrog frem for alt til at lamme ham overfor det Intrigespil, som det danske Hof snart blev Skuepladsen for.¹⁾

Da Storkansler Frederik Ahlefeldt døde, var der ingen til at fylde hans Plads. Vel havde han langtfra haft den fulde Ledelse; men han havde ikke været plettet af sine Medbejleres Intrigesyge og Pengebegærlighed, og han havde et Kendskab til Europas Diplomat og en Forsigtighed, som nu kom til at savnes²⁾.

c. Fortegnelse over samtlige Besiddere.

1. *Frederik Greve Ahlefeldt*, f. 1623 † 1686 7. Juli, Greve 1672, 20. Juni Storkansler. Hans Søn:
2. *Frederik Greve Ahlefeldt*, f. 1662 21. Apr. † 1708 10. Juni, Rigs greve til Rixingen, solgt 1703 13. Avg., Rigsfriherre til Mørseburg, Herre til Sogaard, Graasten, Ahlefeldts Wildnis, Ballegaard, Gehejmeraad, kgl. Statholder i Hertugdømmerne Slesvig og Holsten, General. Hans Broder:
3. *Carl Greve Ahlefeldt*, f. 1670 25. Apr. † 1722 7. Septbr., Herre til Søgaard, Graasten, Ahlefeldts Wildnis, Ballegaard, Kalundborg Ladegaard, Gehejmeraad, kgl. Statholder i Hertugdømmerne Slesvig og Holsten, Overstaldmester, Overhofmester paa Sorø. Hans Søn:
4. *Frederik Greve Ahlefeldt*, f. 1702 29. Decbr. † 1773 18. Apr., Herre til Holmegaard og Lykkesholm, General, erigerer Stamhuset Ahlefeldt, restaurerer Slottet. Hans Søn:
5. *Christian Greve Ahlefeldt-Laurvigen*, f. 1732 17. Maj † 1791 9. Oktbr., Patent 1785 7. Oktbr., Greve til Laurvigen, Stamherre til Ahlefeldt, Herre til Bjørnemose, Generalmajor. Hans Søn:
6. *Frederik Greve Ahlefeldt-Laurvigen*, f. 1760 17. Novbr. † 1832 8. Marts, Greve til Laurvigens Fideikommis, Stamherre til Ahlefeldt, Generallojtnant. Hans afdøde Broders (Jens Juel Greve Ahlefeldt-Laurvigen til Lundsgaard, f. 1764 10. Juni † 1794 17. Novbr.) Søn:
7. *Christian Johan Frederik Greve Ahlefeldt-Laurvigen*, f. 1789 7. Jan. † 1856 1. Maj, Gehejmekonferensraad, Oberst. Hans Søn:

¹⁾ Knud Fabricius, Griffenfeld, 130, 142, 136—37.

²⁾ J. A. Fridericia, Danmarks Riges Historie IV, 467, 575, 657.

8. *Frederik Ludvig Vilhelm Greve Ahlefeldt-Laurvigen* til Grevskabet Langeland og Laurvigens Fideikommis, samt til Stamhusene Ahlefeldt og Lundsgaard, Gehejmekonferensraad, f. 1817 23. Apr. † 1889 30. Novbr. Hans Søn:
 9. *Christian Johan Frederik Greve Ahlefeldt-Laurvigen* til Grevskabet Langeland og Substitutionen for Grevskabet Laurvig samt til Stamhuset Ahlefeldt og til Hjortholm, fhv. Medlem af Lands-tinget, f. 1844 31. Juli.
-

IV. BARONIET JUELLINGE.

1. GODSETS EJERFORHOLD INDEN EREKTIONEN AF BARONIET JUELLINGE PÅ LAALAND.

a. Godssamlingen paa Sjælland.

Hovedbestanddelen af Lensbaroniet Juellinge var ved Erektionen, 1672 10. Decbr., Valbygaard paa Sjælland med det tilliggende Bøndergods, som efterhaanden var bleven samlet i Stevns og Fakse Herreder af Fru Ide Lunge og hendes Svigersøn, Jens Juel til Førslevgaard.

Allerede 1657 købte Fru Ide Lunge, Enke efter Otte Skeel til Katholm, af Rigsraad og Befalingsmand paa Kalø Slot Gunde Rosenkrantz til Vindinge hans Gaard i Stevns Herred, Valbygaard, som med Skovene, der var ansatte til 800 Svins Olden, Haver, Fiskevand, Møller, Bol og underliggende Gaarde i Valby samt tre Gaarde i Lejers-tofte tilsammen blev takseret til 213 Tdr. Htk. Af det tilliggende Bøndergods laa Hovedmassen i Stevns Herred, noget i Fakse Herred og Resten i Ringsted Herred. Skødebrevet blev læst paa Sjællands Landsting 1657 d. 19. Avg.¹⁾

Efter at Jens Juel ved sin Svigermoders Død havde arvet Valbygaard, forøgede han dets Tilliggende dels ved Mageskifter med Kronen imod Udlæg af Bøndergods i andre Amter²⁾, dels ved Køb³⁾, dels ved Gave⁴⁾ med c. 160 Tdr. Htk. (nemlig: henholdsvis 117 Tdr. 3 Skp. $\frac{7}{24}$ Fdk., 39 Tdr. 5 Skp. 1 Fdk. og 3 Tdr. 4 Skp. $\frac{2^3}{4}$ Fdk.).

b. Erektionen af Baroniet Juellinge paa Sjælland.

Da Lensbrevet for Baroniet Juellinge udstedtes 1672 10. Decbr. (Bil. I), hvorved Jens Juel samtidig blev ophøjet i Friherrestanden,

¹⁾ Uddrag af Skodet er indført i Sjællands Landstings Skødeprotokol 1646—62 Nr. 2. Fol. 244 f.

²⁾ Jvfr. Mageskiftebrevene 1664 5. Apr., 1668 12. og 31. Marts, 1670 11. Avg., trykte i Uddrag i »Kronens Skøder etc.« II Bd., S. 152 f., 273 f. og 315.

³⁾ Jvfr. Skødebrevene 1665 11. Maj, 1667 14. Juni, konfirm. 8. Juli s. A., trykte smstds. II Bd., S. 224 f., 258 f.

⁴⁾ En Gaard i Hellested Sogn og By, Htk. 3 Tdr. $4\frac{1}{2}$ Skp. $\frac{3}{4}$ Fdk., fik han 1669 28. Apr. som Gave af Kronen. Trykt smstds. II Bd., S. 287 f.

var Godssamlingen endnu ikke fuldført. En Jordebog blev derfor ikke straks indsendt til Danske Kancelli; men det bestemtes i Lensbrevet blot, at Lenet skulde omfatte i det mindste 500 Tdr. Htk. efter den specificerede Jordebog, som Erektor ved sin Død efterlod sig¹⁾. Han og hans Efterfølgere kunde endvidere ifølge Lensbrevet lægge Jordegods, som de maatte erhverve i Nærheden ud over de nævnte 500 Tdr. Htk. i Stevns og Fakse Herreder, ind under Lenet — en Ret, som forøvrigt allerede var udtrykkelig givet i Grevernes og Friherrernes Privilegier (hhv. Art. 20 og 18).

c. Godssamlingen fortsættes.

Lenet øgedes i de følgende Aar baade ved Køb og ved Gaver. Først ved kgl. Skøde 1673 5. Febr. med Lyderslev, Frøslev og Karise Kirketiender, 110⁵/₈ Td. Ktk., foruden Hellested Kirketiende, 42¹/₂ Td. Htk., som tilkom Baron Jens Juel efter Friherrernes Privilegier, tils. 153¹/₈ Td. Htk.²⁾. Kongetienderne af de nævnte Sogne, som var henlagte til Universitetet og Studiegaarden i København, skulde Friherre Jens Juel og hans Efterfølgere ved Lenet beholde imod at svare den aarlige og sædvanlige Afgift og give den sædvanlige Rekognition til Universitetet og Kommunitetet, hver Gang et Successor-skifte fandt Sted. Endvidere fik Baron Jens Juel Ret til at indløse og inkorporere i sit Friherreskab af det Jordegods i Fakse og Stevns Herreder, som under Kong Frederik III. af Kronen var udlagt i Betaling for Tilgodehavende med Forbehold af Tilbagekøbsretten eller pantsat til nogen — og det for samme Pris som det var udlagt eller pantsat for; dog skulde han for det Pantegods, som ikke var udlagt for sin fulde Værdi, betale Kronen Forskellen imellem Pantesummen og den Pris, Godset beløb sig til, naar det blev udlagt til den rette Takst. Endelig skulde det i Fakse og Stevns Herreder og i Rinds Herred liggende Jordegods, som Kronen havde afhændet til ham med Forbehold af Tilbagekøbsretten, være fri for Reluition²⁾.

Samme Dag tilskødede Kronen ham for resterende Løn 3 Gaarde i Hellested Sogn, tils. 41 Tdr. Htk.³⁾ og s. A. 2. Septbr. fik han endvidere tilskødet 3 Bøndergaarde i Frøslev Sogn og By, tils. 13⁵/₈ Td. Htk.; Købesummen afskrevs paa hans Fordring hos Kronen⁴⁾. Paa et Mageskifte med Kronen af 1675 8. Marts gav Baron Jens Juel 6¹/₈

¹⁾ Jvfr. Uddrag af Lensbrevet (Bilag I).

²⁾ Jvfr. Skøde 1673 5. Febr., trykt i »Kronens Skøder etc.« II Bd., S. 383 f.

³⁾ Jvfr. anf. St. II Bd., S. 384.

⁴⁾ Jvfr. anf. St. II Bd., S. 398.

Td. Htk. mere end han fik i Vederlag¹⁾. Ved et kgl. Gavebrev af 1679 12. Juni fik han Kirketienden af Spjellerup og dets Anneks Smerup tillige med Kaldsretten, til. $53\frac{3}{8}$ Td. Htk., efter den dagældende Takst: 25 Rdl. pr. Tdr. Htk. for Kirketiender, hvormed fulgte Forpligtelsen til Kirkernes Vedligeholdelse, beregnet til 1 341 Rdl.²⁾.

Ved kgl. Missive af 1682 14. Jan. til Kammerkollegiet fik dette Befaling til at træffe den Foranstaltning, at Jens Juel, fra 1672 10. Decbr. at regne, da Valbygaard i Sjælland under Navn af Juellinge var bleven ophøjet til et Friherreskab, kom til at nyde 100 Tdr. Htk. ved nævnte Friherreskab fri for Skatter og Kontributioner. Tilføjjelsen: »efter Friherrernes Privilegiers Formødding« gør det indlysende, at dermed er ment de 100 Tdr. Htk. i tilliggende Bøndergods, som foruden den friherlige Residens og Hovedgaard efter nævnte Privilegier skulde være fritaget for al Kontribution, undtagen Prinsessestyr. Samtidig bevilges det ham, at jus patronatus til Hellested og Karise Kirker med det Kirkerne tilhørende Gods (2 Gaarde og 4 Jorder), samt noget andet af hans Jordegods (nemlig: 4 Gaarde i Nybye og 2 Gaarde og 1 Bol i Leierstofte) alt herefter maa regnes under Friherreskabet Juellinges Hovedgaardstakst og svare der under³⁾.

d. Mageskiftet med Kronen.

Ifølge Ekstraktjordebog af 1719 17. Jan.³⁾ var Juellinge Hovedgaardstakst da $146\frac{9}{8}$ Td. Htk. Heraf var dog kun $92\frac{3}{4}$ Td. Htk. Ager og Eng samt $7\frac{5}{8}$ Td. Htk. Skov Hovedgaardens eget Tilliggende, medens det øvrige af Hovedgaardens underliggende Htk. brugtes af Bønderne og kontribuerede med Bøndergodset. Hertil kom saa det egentlige Bøndergods, $757\frac{3}{4}$ Td. Htk. Ager og Eng og $6\frac{1}{2}$ Td. Htk. Skov, foruden $10\frac{1}{4}$ Td. Htk. Ager og Eng Allodialgods. Alt dette Gods blev 1718 1. Oktbr. udlagt Rytterhold⁴⁾. Kong Frederik IV. havde nemlig ved Missive af 1718 8. Avg. overdraget tvende Kommissærer at forhandle med Baron Jens Juel Vind om et Mageskifte, saaledes at denne til Vederlag for sit Friherreskab Juellinge paa Sjælland skulde have udlagt Halsted Kloster og tilliggende Bøndergods paa Laaland⁵⁾.

Der hengik dog et Aar, inden Sagen kom i Orden. Der var forskellige Forandringer at foretage. Ved kgl. Resolution af 1718 14.

¹⁾ Jvfr. anf. St. II Bd., S. 432.

²⁾ Jvfr. anf. St. II Bd., S. 476.

³⁾ Jvfr. anf. St. II Bd., S. 494.

⁴⁾ »Pengeregnskab for det Ringstedske Regiments Ryttergoeds Districte 1718. Lit. R (i RA).

⁵⁾ Rkam.'s d. Relat. og Resol. Prot. 1718 II. S. 247 (i RA).

Septbr. fik saaledes 4 Gaarde i Halsted Sogn og By (Nr. 1, 2, 5 og 11 i Christian V.'s Matrikul), som henlagdes under Hovedgaardstaksten, Sædegaardsfrihed¹⁾. I Skødet af 1719 29. Avg. fra Baron Jens Juel Vind til Kongen er Friherreskabet Juellinge paa Sjælland ansat til: Ager og Eng 915³/₈ Td. Htk., hvoraf c. 10¹/₄ Td. Allodialgods, foruden Skov 14¹/₄ Td. Htk. og Tiender 155¹/₂ Td. Htk.²⁾, medens i Kongens Genbrev af 1719 30. Oktbr. Halsted Kloster, der nu fik Navnet Juellinge, er takseret til: Hovedgaardstakst 169¹/₈ Td. Htk. Ager og Eng samt 1⁵/₈ Td. Htk. Skov, endvidere Kirketiende 67⁵/₈ Td. Htk. og Kongetiende 40⁵/₈ Td. Htk., samt Bøndergods Ager og Eng 755 Td. Htk. og Skov 3¹/₂ Td. Htk., hvorunder Allodialgods 10¹/₄ Td. Htk., tils. 1 037¹/₂ Td. Htk. Desuden maatte Baron Jens Juel Vind betale 271¹/₂ Rdl. kontant³⁾.

Af det beholdne Krongods i Laaland købte Baron Jens Juel Vind ifølge kgl. Skøde af 1720 28. Oktbr. desuden 29¹/₄ Td. Htk. for 1 422¹/₃ Rdl. Kroner⁴⁾. I Lensbrevet, som udstedtes fem Fjerdingaar senere, er imidlertid det under Friherreskabet liggende Bøndergods angivet til kun 738¹/₄ Td. Htk. (jvfr. ndf.) eller henved 20 Tdr. Htk. mindre end det ved det kgl. Mageskiftebrev til Baron Jens Juel Vind overdragne Bøndergods, nemlig 758¹/₂ Tdr. Htk., hvoriblandt dog fandtes 10¹/₄ Td. Htk. Allodialgods. Resten, c. 10¹/₄ Td. Htk., maa da formentlig ogsaa have været Allodialgods.

2. EREKTIONEN AF BARONIET JUELLINGE PAA LAALAND.

a. Erektors Ophøjelse i Friherrestanden.

• Baron Jens Juels Dattersøn, *Jens Juel Vind*, var som nærmeste Arving til Juellinge ved Patent af 1708 1. Maj bleven udnævnt til Friherre⁵⁾, længe førend Mageskiftet var projekteret.

b. Erektionsbrevets Indhold.

Det kgl. Patent eller Lensbrev paa Friherreskabet Juellinge paa Laaland udstedtes 1721 26. Decbr.⁶⁾. I Uddrag lyder det saaledes:

¹⁾ Citeret i Jordeb. ov. Friherreskab. Juellinge i Laaland af 1719 4. Jan.

²⁾ Sjæll. Landstings Skødebog XIV, Fol. 523.

³⁾ Orig. Skøde p. Pap., indb. i Læder, jvfr. Laal. Falst. Ldstings Skøde- og Panteprot. 1700—23, Fol. 382.

⁴⁾ Rkam. Skødebog Nr. 3, S. 284—87, jvfr. Laal. Falst. Ldstings Skøde- og Panteprot. 1700—23, Fol. 417.

⁵⁾ Orig. p. Perg. i Juellinge Godsarkiv.

⁶⁾ En officiel Kopi af Lensbrevet er indført i Juellinge Birks Tingbog 1720—34, Fol. 179—90, 192—94.

«Saasom vi Aar 1719 ved et Magelaug fra . . . Friherre Jens Juel Vind . . . os haver tilskiftet det hannem som rette eldste Descendent og Lenshavere efter hans Morfader, afg. Baron Jens Juel, tilfaldne Friherskab Juelling med al sit tilliggende Gods . . . , beliggende udi vort Land Sielland og udi Tryggevelde Ampt, . . . og vi hannem derfor igien efter derom gjorde Forening til Vederlaug og Fornøielse. . . haver overdraget og ved vores derpaa udstædde Skiøde af den 30. Octobris . . . 1719 allernaadigst haver tilskiødet og afstaaet til *evindeligt Arf og et uryggeligt sampt uigienkaldeligt Eiendom* for hannem og hans ægte Afkom Halsted Closter, beliggende udi vort Land Laaland, udi Halsted Closters Ampt, udi Nørre Herret, med al dets derunder beliggende og tilhørende Jorde- og Bøndergods. . . , saa have vi af sær kongelig Naade og Bevaagenhed til. . . Friherre Jens Juel Vind allernaadigst for got eragtet bemelte Hovedgaard Halsted Closter. . . efter den herefter indførte Jordebogs videre Forklaring og Formelding under det Nafn af Juellinge. . . til et Friherskab og et friherligt Lehn at oprette og ophøie, nemlig:

.....

Juellinge . . . Hovedgaardstakst:						
{Ager og Eng	169	Tdr.	1	Skp.	2	Fdk. 1½ Alb.
{Skov	1	—	5	—	2	— 1 —
Halsted Kirketiende	40	Tdr.	3	Skp.	3	Fdk. 0 Alb.
Aunede Kirketiende	27	—	1	—	1	— 2¼ —
Halsted Kongetiende	40	—	3	—	3	— 0 —
Tils.	108	Tdr.	0	Skp.	3	Fdk. 2¼ Alb.

Bøndergodset:

{Ager og Eng	734	Tdr.	5	Skp.	3	Fdk. 17/10 Alb.
{Skov	3	—	4	—	0	— 13/10 —

Hele Friherskabet:

Htk. af alle Slags	1 017	Tdr.	2	Skp.	0	Fdk. 1¾ Alb.
------------------------------	-------	------	---	------	---	--------------

.....Foruden ovenskrevne skal Friherskabet nyde frie Græsning og icke videre udi Uhleholts Skov, hvorimod skal af bemeldte Friherre aarligen svares (til Sognepresterne til Halsted, Utterslef, Lille Løigetofte og Stockemarke, til Degnen i Halsted og til Lille Løgetofte Kongetiendes Eiermand nogle Afgifter i Korn og Penge m. m.).

.....Thi behøve vi derfor nu for os og vores kongelige Arvesuccessorer og Efterkommere, Konger udi Regieringen, hermed bemelte Friherre Jens Juel Vind for sig og sine ægte Arvinger og Afkom af Mand- og Kvindekion med forbemelte Friherskab Juellinge. . . ,

saaledes at bemelte Friherskab Juellinge... skal tilhøre og tilfalde den ældste ægte Søn og Arving, om han sig nogen Arvinger af Mandkion efterlader, og deres ældste mandelig Afkom, saa længe Sønner til er, og ældste Datter, naar ingen Sønner ere, og hendes Arvinger først paa Mandelinien, og naar den igjen fattes, siden paa Kvindelini-
 en. Men dersom han eller hans Arvinger og Afkom skulde ved Døden afgaae uden ... nogen Afkom ... sig at efterlade, da ... skal bemelte friherlige Lehn Juellinge udi Laaland hiemfalde til hans nu levende Broder ... Frederik Vind og hans ægte Livsarvinger og deres Afkom, først paa Mandelinien og siden paa Kvindelini-
 en ... , men skulde baade Baron Jens Juel Vind og hans eneste Broder Frederik Vind uden ægte Livsarvinger og Afkom... ganske uddøe, da skal dette Friherskab Juellinge udi Laaland være igjen hjemfalden til... første Fundatarii og Lehnsmands, afgangne Baron Jens Juels yngste Datter og Baron Jens Juel Vinds samt hans Broders, Frederik Vinds Moster.. Fru Berte Christina Juel, afg. Holger Reedtzis... efterladte Enke, om hun til den Tid lever; end skulde hun være dod, skal det falde paa hendes Sønner og deris ægte Livsafkom, saa længe nogen af Mandelinien til ære, og naar ingen af dem mere findes udi Live, da paa hendes Døtre og deris ægte Livsafkom, først paa Mandelinien og siden paa Kvindelini-
 en. Dog saaledes, at Førstefødselsret... fra en Slægt til anden... nøie bliver i Agt taget, saa at det os og voris kongelige Arve [successorer], Efterkommere udi Regieringen, ikke før hjemfalder end bemelte Friherre Jens Juel Vind og hans ægte Arvinger og Afkom af Mand- og Kvindelini-
 en, samt forbemelte hans Broder Frederik Vind og hans ægte Arvinger og Afkom af begge Kion uddøde ære... (her mangler: Fru Berte Christina Juel og hendes ægte Afkom)... , hver Gang... Forandring (enten af Lehnsherre eller af Lehnshaver) indfalder, da en god Ridehest udi voris Stald eller et Hundrede Rdlr. Specie udi voris eget Kammer til en Kiendelse af Friherskabet gives skal...«.

c. Senere Forandringer i Lensbrevets Indhold.

Dette Lensbrev er det nu gældende, dog skete der i Henhold til kgl. Resolution af 1802 9. Apr.¹⁾ en Forandring i Successionsfølgen, hvilket var foranlediget ved følgende Omstændigheder: Naar den daværende Besidderinde af Grevskabet Frijsenborg, Fru Gehejme-
 konferensraadinde Sophie Magdalene Grevinde Krag Juel Vind Frijs, f. von Gram, afgik ved Døden, vilde Grevskabet Frijsenborg i Jylland tilfalde hendes Søn, Kammerherre og Stiftsbefalingsmand Baron Frederik Carl Krag Juel Vind, som tillige var Besidder af Baroniet

¹⁾ Danske Kancellis 4. Departements Forestilling 1802 Nr. 9.

Juellinge paa Laaland. Man ansaa det nu si Overbevisningen om, at Landgodser bedst bestyres ved eget nøjagtigt Tilsyn, hvilket imidlertid er forbunden med større Vanskelighed, naar vedkommende ej selv nogenledes kan overse det hele, for uheldigt, at Godserne i Jylland og paa Laaland blev forenede paa en og samme Haand. Den nævnte Kammerherre Baron Frederik Krag Juel Vind ansøgte derfor om og erholdt kgl. Bevilling paa, at, naar Grevskabet Frijsenborg tilfaldt ham efter hans Moder, eller — i Tilfælde af hans mulige Død for hende — hans ældste Søn, Christian Krag Juel Vind, Baroniet Juellinge paa Laaland da maatte tilfalde hans næstældste Søn Carl Ludvig Krag Juel Vind og hans Descendenter, samt at, dersom denne hans anden Søn skulde dø uden at efterlade sig Livsarvinger, Baroniet da maatte tilfalde hans tredje Søn, Erhard Krag Juel Vind og dennes Descendenter.

3. FORANDRINGER I LENETS SUBSTANS.

a. *Udvidelse af Godset, Mageskifter.*

Ved Forening af 1726 19. Avg. approberet af Kongen 1727 10. Jan. afstod Baroniet Juellinge til Grevskabet Knuthenborg Græsningsretten i Ugleholts Skov og fik i Magelæg Stensgaard i Skovhuse By, Stokkemarke Sogn, ansat til c. 11½ Tdr. Htk., hvoraf Knuthenborg fremdeles selv skulde betale Skatter og Refusioner til vedkommende Steder¹⁾. Ved nævnte kgl. Resolution af 1727 10. Jan.²⁾ blev det tillige bevilget, at den nævnte Gaard maatte inddrages med Sædegaardsfrihed under Juellinge Hovedgaardstakst som et Græskobbel, hvortil det tillige med Kyllingemarken brugtes for det halve Holænderi paa Gaarden.

Ifølge en med Provsterne i Nørre og Sønder Herred til Fællesskabets Ophævelse sluttet Forening, som 1779 29. Decbr. blev konfirmeret af Kongen, henlagdes til Friherreskabet dels en beneficeret Gaard i Hellinge af Htk. 3 Tdr. 6¾ Skp., dels et Bondested i Taarig By af Htk. 7¼ Skp., tils. 4 Tdr. 6 Skp., imod en aarlig Afgift henholdsvis af 14 Rdl. til Provsten i Sønder Herred og af 9 Mk. til Provsten i Nørre Herred³⁾.

Et Magelæg, som blev kgl. konfirmeret 1784 14. Apr., blev ligeledes til Ophævelse af Fællesskabet indgaaet imellem Besidderne af Baroniet

¹⁾ Jfr. Bilag Litr. B ved Halsted Klosters Amts Kontrib. Rgsk. 1727.

²⁾ Kommuniceret de Deputerede for Financerne ved kgl. Befaling af 1727 8. Marts (Sjæll. Miss. Nr. 95).

³⁾ D. Kanc. Rotuli etc. Nr. 5.

Juellinge og af Grevskabet Christianssæde¹⁾, hvorved Greven afstod: Ager og Engs Htk. 45 Tdr. 5 Skp. 2 Fdk. 1 Alb. og Skovskylds Htk. 2 Skp. 2 Alb., medens Baronen gav i Vederlag: Ager og Engs Htk. 50 Tdr. 3 Fdk. 2 Alb. og Skovskylds Htk. 4 Skp. 3 Fdk. $11\frac{1}{12}$ Alb. Herved blev Juellinge Lens Hartkorn formindsket med Ager og Engs Htk. 4 Tdr. 3 Skp. 1 Fdk. 1 Alb. og Skovskylds Htk. 2 Skp. 2 Fdk. $11\frac{1}{12}$ Alb.; men da Godset paa begge Sider var ansat til en Sum af 2 028 Rdl. $4\frac{1}{2}$ Mk., er Baroniets Værdi formentlig forbleven uforandret.

b. Forbedringer og Nyanlæg.

Højesteretsassessor Baron Juel Vind blev ved kgl. Resolution af 1781 28. Marts fritaget for at give Møde i Højesteret fra d. 9. Apr. til d. 1. Oktbr. s. A., da hans Nærværelse paa Laaland behøvedes, saavel fordi en ny Lade skulde opføres paa hans Gaard Haugaard, som paa Grund af Markernes Indretning efter den holstenske Maade²⁾ — hvormed der menes Indførelsen af Græsmarks- eller Koppelbruget med 9—11 Skifter, som blev ordentlig indhegnede, i Stedet for det dengang i den største Del af Landet endnu almindelige, ældgamle Trevangsbrug. Disse Forbedringer blev gennemførte ved Hjælp af Besidderens egne Midler uden nogen Byrde for Lenet.

Ifølge Bestemmelserne i Kodiciel til Testamentet af 1811 1. Juli, oprettet af Greve Frederik Juel Vind Frijs, som efter sin Moders Død i 1810 var Besidder saavel af Grevskabet Frijsborg som af Baroniet Juellinge, skulde den derefter tiltrædende Besidder af Baroniet Juellinge Greve Carl Juel Vind Frijs (jvfr. ovfr.) udrede $\frac{1}{3}$ af de Omkostninger, der var medgaaede til Udskiftningen af Baroniets Gods. Denne Tredjedel udgjorde efter Omskrivningen i Henhold til Frdg. af 1813 5. Jan. 3 333 $\frac{1}{3}$ Rbd. Sølv³⁾.

c. Gæld, Formindskelse i Substansen.

Ved ovennævnte Testamente var det endvidere bleven paalagt Greve Carl Frijs til hans ældre Broder Grev Christian Frijs at udrede en Gæld af 31 000 Rdl., hvoraf den aarlige Rente skulde anvendes som Bidrag til de Legater m. v., som det var bleven paalagt Grev Christian Frijs ved Modtagelsen af Grevskabet Frijsborg at udrede. Denne Sum blev i Henhold til Frdg. af 1813 5. Jan. reduceret til 26 000 Rbd. Sølv³⁾.

¹⁾ Rotuli over D. Kanc.s Forestill. til Kongen 1784, Fol. 109.

²⁾ Anf. St. 1781, Fol. 99.

³⁾ Kgl. Resol. af 15. Sept. 1819 (D. Kanc. 4. Dpt.s Forestill. Nr. 81).

For at kunne opfylde de tvende nævnte Forpligtelser ansøgte Greve Carl Frijs om og opnaaede ogsaa ved kgl. Resolution af 1819 15. Septbr.¹⁾ Tilladelse til at optage et Laan af 30 000 Rbd. Sølv paa Baroniet Juellingses Revenyer. Af dette Laan skulde der ikke betaales noget Afdrag, men samme skulde bestandig hæfte paa Revenyerne²⁾.

Grunden til at Greve Carl Frijs maatte paatage sig de nævnte Byrder var den, at han med Undtagelse af dem og den Del, han ifølge Faderens Testamente skulde tage i den for hans Søstre bestemte Appanage, havde modtaget Baroniet, som var i fuldkommen god Stand, uden videre derpaa hæftende Gæld, medens hans ældre Broder havde erholdt det i flere Henseender forsømte, ja næsten forfaldne Grevskab Frijsenborg med betydelig Gæld³⁾.

Ved kgl. Resolution af 1837 22. Avg. blev det endvidere bevilget den nævnte Besidder af Baroniet Tilladelse til at optage paa dets Revenuer 5 000 Rbd. S. M. næst efter de deri indestaaende 30 000 Rbd., saaledes at dette Laan blev afdraget med 500 Rbd. aarlig. Kancelliet tog herved i sin Indstilling til Kongen særligt Hensyn til, at Baronen efter Amtmandens Vidnesbyrd stedse havde udmærket sig som en af Laaland-Falster Stifts agtværdigste Godsejere, der med betydelige Opofrelser havde virket for at hæve Bønderne under Baroniet til den særdeles lykkelige Tilstand, hvori de befandt sig. Hvormeget Baronen har anvendt til Forbedring af Bøndergodset oplyses ikke, men det er sandsynligt, at Beløbet overstiger det Laan, han søgte³⁾.

Da Grev Julius Frijs tiltraadte Lenet efter sin Farbroder, Grev Carls Død 1838 19. Jan, blev Baroniet gældfrit, da den tiltrædende Besidder selv ejede de deri indestaaende 30 000 Rbd.⁴⁾. Siden har det bestandig været gældfrit.

d. Salg af Fæstegods m. m.

Indtil Salget af Fæstegods tog sin Begyndelse i 1851, bestod Lenets Substans kun af Jordegods og Bankhæftelsen; men fra den Tid af begyndte ogsaa en Fideikommiskapital at danne sig, som efterhaanden er vokset op til en anelig Størrelse Samtidig indtræder ogsaa andre Forandringer.

For Oversigtens Skyld vil Substansens forskellige Bestanddele i det følgende blive behandlet hver for sig, nemlig: Bankhæftelsen,

¹⁾ Kgl. Resol. af 15. Sept. 1819 (D. Kanc. 4. Dpt.s Forestill. Nr. 81.)

²⁾ D. Kanc. 4. Dpt.s Forestill. Nr. 87.

³⁾ Kgl. Resol. af 1837 22. Avg. paa D. Kanc.s Forestill. af 16. s. M. (4. Dpt.s Forestill. Nr. 60).

⁴⁾ Jvfr. kgl. Resol. af 1837 22. Avg. paa D. Kanc.s Forestill. af 16. s. M. (4. Dpt.s Forestill. Nr. 60).

Tienden, den upriviligerede Skov- og Mølleskyld, Hovedgaardstaksten, Jord indtaget til Skov, Bøndergodset og Fideikommiskapitalen.

A. *Bankhæftelsen*. Siden 1813 ejede Baroniet Juellinge i Bankhæftelse 6 200 Rbd., hvilken oprindelig kun var en Byrde, paalagt af Staten for at tilvejebringe et fast Grundlag for et ordnet Pengevæsen efter den store Statsbankerot. Bankhæftelsen skulde lige som en Prioritet forrentes. Finanserne forrentede $\frac{5}{8}$ og Landejendomsbesidderne $\frac{1}{8}$. Ganske vist blev Grundejerne Aktionærer i Banken for den af dem selv forrentede Hæftelses Beløb, men først fra den Tid af, da Bankaktierne, i Begyndelsen af Aaret 1841, begyndte at give Udbytte, har Grundejerne faaet Erstatning for Hæftelsen. Fra 1875 1. Jan., da Guldfodsmøntloven traadte i Kraft, blev Bankhæftelsens Beløb omsat til 12 400 Kr., hvilket Beløb forblev uforandret til 1891, da det blev forøget med 400 Kr. til 12 800 Kr., som er dets nuværende Størrelse¹⁾.

B. *Tiendens Hartkornsbetrag*, 108 Tdr. 3 Fdk. $2\frac{1}{4}$ Alb.,¹⁾ har været uforandret lige indtil 1912, da Tienden var bleven afløst.

C. *Den upriviligerede Skov- og Mølleskyld*, som i Matrikullen af 1688, der gjaldt til 1844 1. Jan., var ansat til henholdsvis 3 Tdr. 2 Fdk. $2\frac{1}{24}$ Alb. og 1 Td. Htk., blev i Matrikullen af 1844 takseret til henholdsvis $22\frac{1}{4}$ og 1 Td. Htk.,¹⁾ hvilket Beløb er forblevet omtrent uforandret indtil nu, nemlig $23\frac{1}{2}$ Td. Htk.¹⁾.

D. *Hovedgaardstaksten*, der i Matrikullen af 1688 var ansat til $168\frac{7}{8}$ Td. Ager og Engs Htk., samt $1\frac{5}{8}$ Td. Htk., indtaget til Skov, blev i Matrikullen af 1844 sat til $140\frac{5}{8}$ Td. Htk. fri Jord foruden $\frac{1}{8}$ Td. Htk., indtaget til Skov²⁾. Den frie Jord er i Tidsrummet 1851—1914 vokset med $47\frac{1}{8}$ Td. Htk. til 188 Tdr. Htk.,¹⁾ formentlig i Henhold til Lov af 1861 19. Febr. § 2, jvfr. Lov af 1872 9. Marts, hvorefter Lensbesidderen, naar han vil lade Fæstegods overgaa til Ejendom eller Arvefæste kan udtage indtil $\frac{1}{9}$ af sammes Hartkorn til fri Raadighed som Hovedgaardstakst.

E. Samtidig er ogsaa Hartkornsbetraget af *Jord indtaget til Skov* i Tidsrummet 1844—1914 vokset fra $\frac{1}{8}$ Td. Htk. til $50\frac{3}{4}$ Td. Htk.

F. *Bøndergodset*, der i 1843 — det sidste Aar, da den gamle Matrikul af 1688 gjaldt, — angives til 847 Tdr. 3 Fdk. $2\frac{3}{4}$ Alb.,³⁾ er i den nye Matrikul af 1844 takseret til 871 Tdr. 2 Skp. $1\frac{1}{2}$ Alb.³⁾.

¹⁾ De aarlige Indberetninger til Lenskontoret, trykte i Uddrag i Statskalenderen

²⁾ Maribo Amtstues Hovedb. A. i L.A.

³⁾ Maribo Amtstues Hovedbog A for de paagældende Aar, i L.A.

I 1851 lige forinden Salget af Fæstegods i Henhold til kgl. Bevilling af 22. Apr. s. A.¹⁾ tager sin Begyndelse, angives Bøndergodsets Htk. til 868 Tdr. 6 Skp. 2 Fdk. $1\frac{1}{4}$ Alb.²⁾.

I Henhold til nævnte og senere Salgstilladelser blev der fra Baroniet solgt til fri Ejendom følgende Hartkornsbeløb:

1852—54.....	140	Tdr. Htk.
1855—71.....	160	— —
1872—94.....	321	— —
1895—1914.....	152 $\frac{1}{4}$	— —
1852—1914.....	773 $\frac{1}{4}$	Td. Htk. ³⁾

Ialt er der solgt ca. 115 Gaarde. Der er udtaget til fri Raadighed i Henh. til Lov 1861 19. Febr. ca. 67 Tdr. Htk. Tilbage haves 10 fæstepligtige Gaarde med ca. $63\frac{3}{8}$ Td. Htk. Der er desuden solgt ca. 87 Huse, tilbage haves ca. 42.

G. *Fideikommiskapitalen*. Tilladelsen i 1851 til at afhænde de til Baroniet hørende Bøndergaarde og Huse samt Halsted Mølle blev givet paa den Betingelse, at der af den indvundne Kapital blev oprettet et med Lønet forbundet Fideikommiss¹⁾. Alt som Bøndergodset solgtes, voksede derfor Fideikommiskapitalen, hvilket fremgaar af nedenstaaende Oversigt. Den var:

1854.....	108 766	Rbd.
1864.....	199 954	—
1871.....	239 600	—
1894.....	1 438 250	Kr.
1914.....	1 923 309	— ⁴⁾

e. *Den nuværende Substans.*

Lenets Substans var 1914 1. Apr.: 342 Tdr. Htk., hvoraf 188 Tdr. fri Jord, $50\frac{3}{4}$ Td. indtaget til Skov, $23\frac{1}{2}$ Td. Skovskuld og $79\frac{1}{2}$ Td. Bøndergods, samt i Bankaktier: 12 800 Kr. og i Fideikommiskapital: 1 923 309 Kr.⁴⁾.

4. ALLODIALFORMUE.

Om Allodialgodset foreligger kun sparsomme og spredte Oplysninger. I Kongens Genbrev af 1719 30. Oktbr.⁵⁾ anføres, at der iblandt

¹⁾ Læst 15. Maj 1851 (Baroniet Juellings Skøde- og Panteb., Fol. 462).

²⁾ Maribo Amtstues Hovedbog A for de paagældende Aar, i L. A.

³⁾ Min. Tid. B 1871 og ff. A.

⁴⁾ Jvfr. de aarlige Indberetninger til Lenskontoret, trykte i Uddrag i Statskalenderen.

⁵⁾ Jvfr. de ovf. S. 48 under 3) anførte Kilder.

Halsted Klosters Bøndergods (Ager og Engs Htk. 755 Tdr. og Skovskuld $3\frac{1}{2}$ Td.), som tilskødes Baron Jens Juel Vind findes $10\frac{1}{4}$ Tdr. Allodialgods, ganske svarende til det allodiale Hartkorn, som ved Mageskiftet blev lagt til det sjællandske Baroni Juellinge, da det blev udlagt til Ryttergods. Men det er sandsynligt, at Allodialgodsets Hartkornsbeløb ikke længe efter har været dobbelt saa stort (jvfr. ovf.). 1772 24. Juli bortskødede Baron Jens Krag Juel Vind til Bonden Peder Frederiksen Due hans hidtil i Fæste hafte Gaard af Allodialgodset, Htk. 5 Tdr. 4 Skp. 2 Alb., i Øster Nordlunde By, Halsted Sogn, tillige med et Hus smstds¹⁾. I Baroniets Jordebøger, hvoraf en Del fra det 18. og 19. Aarhundrede er bevarede, har man vel somme Tider i Overskriften angivet, at den paagældende Bog indeholder en Fortegnelse over saavel Allodial- som Feudalgods; men man har ikke gjort sig den Ulejlighed at udpege, hvilket af det specificerede Hartkorn, der er allodialt. I en Jordebog af 1778 30. Apr. meddeles det i en Randbemærkning, at 2 Tdr. 4 Skp. Htk., som var henlagt til Hovedgaarden Haugaards Avling, var taget fra en Gaard i Sandbjerg »var ellers Allodialgods«²⁾.

5. BESIDDERNE.

a. Nogle Notitser om Erektors Embedsbane.

Jens Juel til Førlevgaard, Friherre til Juellinge, f. 1631 15. Juli, var Broder til Admiral Niels Juel og blev 1655 Kancellijunker; 1657 Resident i Polen og 1660 Sekretær i Statskollegiet for de udenlandske Sager. 1662—1670 var han Resident i Stockholm. Under Christian V. blev han Vicepræsident i Kommercekollegiet og var 1671—74 Assessor i Statskollegiet. Overordentlig Afsending i Stockholm 1673 9. Juni—1674 9. Decbr. Gehejmeraad 1675 24. Maj. Vicestatholder i Norge i Foraaret 1675. Griffenfeld fandt det fornødent at sende Jens Juel til Norge, for at han skulde være Gyldenløve en Raadgiver under de forestaaende vanskelige Forhold³⁾. Assessor i Højesteret (senest 1679). 1679 var han Afsending ved Fredsunderhandlingerne i Lund, modtog i denne Anledning Elefantordenen og optoges senest 1680 i Konsejlet. 1683 blev han første Deputeret i Generalkommissariatet for Land- og Søetaten; var 1684 overordentlig Afsending i Holland og

¹⁾ Juellinge Birks Skode- og Pantebog F 1752—1852, Fol. 10 i L. A.

²⁾ Orig. i Baroniet Juellinges Godsarkiv.

³⁾ Fabricius: Griffenfeld, S. 23.

senere gentagne Gange i Stockholm. Fra 1694 var han første Deputeret ved Land- og Søetatens Kommissariat. I Oktober 1699 udnævntes han til Generaladmiral og afgik ved Døden 1700 23. Maj.¹⁾

b. Karakteristik af Jens Juel som Statsmand.

»Jens Juel blev den danske Diplomat, hvem Underhandlingerne med Sverige i 1673 overdroges. I April s. A. sendtes han til Stockholm. Næst Griffenfeld var han paa dette Tidspunkt det snildrigste og mest omfattende danske Statsmandstalent, adskillige Gange tidligere anvendt til vanskelige udenrigske Forhandlinger, desuden stærkt interesseret i og ved sin Stilling som Vicepræsident i Kommercekollegiet nøje inde i alle nordiske Handelsforhold. I Hovedsagen var han enig med Griffenfeld i hele dennes politiske Betragtningssmaade; han var klar over, at et fast Venskab med Sverige ikke kunde naas med de [ved Freden i Roskilde og København fastsatte] daværende Grænser, men han var lige saa overbevist om, at Øjeblikket ikke var kommet til et Brud, og han var derfor Krigspartiets bestemteste Modstander. Men hans Temperament var mere iltert, og han lagde særlig Vægt paa de Handelsfordele, der kunde vindes ved et fredeligt Samarbejde med Sverige. Derfor vilde han for at opnaa et »simuleret« Venskab gaa videre frem, end Griffenfeld oprindelig havde haft for Øje, og han opnaaede virkelig at faa oversendt et Udkast til en Traktat. Men hans Arbejde blev resultatløst; den svenske Regering viste ingen Tilbøjelighed til en alvorlig Tilnærmelse«.

»Overfor Sveriges Forbundstilbud i 1679 lagde Jens Juel ikke ringe Vægt paa den økonomiske Side; der kunde være Haab om at drage Herredømmet over Østersøen fra Nederlandene over til Danmark. Uden at tro paa et varigt Venskab med Sverige, ja uden at ville det, ansaa han Forbundet med Sverige for et heldigt Nødmiddel, især efter den frugtesløse Krig«.

»De tyve Aar 1679—99 blev Jens Juels betydningsfuldeste Livsafsnit, skønt det ikke gik af uden Rystelser, og skønt han selv var bitter og skarp i sin Kritik af Personer og Tilstande, bevarede han dog baade sin Kraft og i det hele sin Indflydelse. Det er som om han ikke kunde undværes; om end i visse Henseender hildet i aristokratisk Snæversyn²⁾, delvis tillige i altfor teoretiske Anskuelser³⁾, var han jo ogsaa en Statsmand af betydelig Rang, i Besiddelse af et evnerigt Initiativ og

¹⁾ »Den civile Centraladministrations Embedsetat« 1660—1848, S. 72.

²⁾ J. A. Fridericia: »Danmarks Riges Historie« IV Bd., S. 613, 618.

³⁾ Samstds. S. 539 f., 551, 615 f. (J. Juel var udpræget Merkantilist).

omfattende Kundskaber i alle baade økonomiske og diplomatiske Forhold, desuden ubestikkelig, om end vel næppe fri for Hensyntagen til sine personlige Interesser«.

»Der kom en Tid, hvor det saa ud til, at den fælles nordiske Politik, der var forsøgt 1679—80, atter skulde blive til Virkelighed, og paany var Jens Juel, dens danske Talsmand, nu ogsaa den, der ved Sendelse til Sverige skulde søge at gennemføre den. Allerede i Febr. 1690 naaede man ogsaa til et Forsvarsforbund med Sverige; vigtigere blev det dog, at de to Riger i Marts 1691 sluttede en Handels- og Søfartstraktat til Beskyttelse af deres neutrale Handel, især ved Konvojer, og i Marts 1693 udvidedes denne Traktat yderligere. Disse Overenskomster har deres teoretiske Betydning for Udviklingen af de internationale søretlige Forhold ved at være de første bevæbnede Neutralitetsforbund for Havenes Vedkommende; faktisk bevægede de ogsaa Stormagterne til en vis Eftergivenhed. Men de bragte desuagtet ikke de nordiske Magter i højere Grad nærmere til hinanden.«¹⁾

c. Fortegnelse over samtlige Besiddere.

1. Friherre *Jens Juel*, f. 1631 15. Juli † 1700 25. Maj, Generaladmiral, Gehejmerraad. Hans Datter:
2. Friherreinde *Sophie Catharine Juel*, f. 1666... , † 1706 10. Febr.; g. m. Frederik Viind til Harrested og Baggessvogn, f. 1662 29. Juni † 1702 24. Apr. Hendes Son:
3. Friherre *Jens Juel Viind*, f. 1694 (dbt. 31. Juli s. A.) † 1726 29. Dec.; g. 1721 27. Juni m. Baronesse Ide Helle Margrete Krag til Stamhuset Stensballegaard, f. 1697 23. Maj † 1738 28. Avg. i Kbhvn. Hans Søn²⁾:
4. Friherre *Jens Krag Juel Viind*, f. 1723 15. Juni † 1776 30. Apr., ved Patent af 1771 20. Avg. Stamherre til Stensballegaard, Justitiarius i Højesteret²⁾; g. 1752 7. Apr. m. Sophie Magdalene von Gram til Grevskabet Frijsenborg (som hun arvede 1799), f. 1734 6. Jan. † 1810 28. Novbr. Hans Son:

¹⁾ »Danmarks Riges Historie« IV Bd., S. 551 f., 604 f., 608, 660. Ang. Jens Juels Forhold til Griffenfeld jvfr. K. Fabricius: Griffenfeld, S. 147, 166—69, 172, 226, 239, 260, 288.

²⁾ Var fra 1750 Assessor i Højesteret, 1756 Amtmand i Kbhvns Amt, fra 1769 Justitiarius i Højesteret, 1774 Gehejmekonferensraad. Han var en af de ni Dommere i Struensees Sag. Sorgede med Omhu for sine egne Bønders Vel og støttede som Amtmand (1767) Bestræbelserne for at gøre Bønderne i Kbhvns. Amt til Arvefæstere.

5. Friherre *Frederik Carl Krag Juel Vind*, f. 1753 9. Jan. † 1815 10. Apr., tiltræder Besiddelsen af Grevskabet Frijsenborg 1805 11. Jan. med Ret til uden særligt Patent at bære det grevelige Frijs'iske Navn, Titel og Vaaben; g. 1777 4. Apr. m. Comtesse Frederikke Juliane Holstein af Ledreborg, f. 1758 27. Oktbr. † 1819 30. Jan. Efter kgl. Bevilling 1802 23. Apr. følger hans anden Søn (6), og efter hans og Afkoms Død tredie Søn Erhard og dennes Afkom (jvfr. ndfr.).
 6. Greve *Carl Ludvig Krag Juel Vind Frijs*, f. 1780 20. Juli † 1838 19. Jan. Erholdt 1816 22. Novbr. Bevilling til at føre grevelig Titel og Rang, men ej Tilladelse til at føre Frijs'es Navn og Vaaben; g. 1818 20. Novbr. m. Charlotte Frederikke de Roepstorff, f. 1795 23. Decbr. † 1861 29. Apr. Hans Brodersøn:
 7. Greve *Frederik Julius Krag Juel Vind Frijs*, (Søn af Grev Erhard K. J. V. til Vedelslund), f. 1821 28. Avg. † 1885 14. Septbr. i Kbhvn. Kmhr.; g. 1847 24. Juni m. Comtesse *Benedicte* Christiane Polly Gustave Reventlow, f. 1829 25. Marts † 1906 19. Marts i Kbhvn. Hans Søn:
 8. Greve *Jens Christian Krag Juel Vind Frijs*, f. 1854 2. Septbr. † 1907 29. Apr., Hofjægermester; g. 1880 10. Decbr. m. *Agnes Sophie Louise Ahlefeldt-Laurvigen*, f. 1858 29. Juni. Hans Søn:
 9. Greve *Frederik Krag Juel Vind Frijs*, f. 1882 28. Juni, Hofjægermester; g. 1908 11. Jan. m. Comtesse *Helle Vibeke Krag Juel Vind Frijs*, f. 1886 9. Novbr.
-

Bilag I.

Uddrag af Lensbrevet for Baroniet Juellinge paa Sjælland.

1672 10. Decembris (Hafniæ) Kgl. Patent og Lensbrev for Jens Juel paa Baroniet Juellinge, Barontitel og Rang.

Quando quidem nullo etc... Ergo et nos ad gratè fideliterque nobis dilectum nostrum status consiliarium et collegii commerciorum vice præsidem dominum Janum Juel, eqvitem auratum, dominum de Waargaard, sceptri nostri apicem porreximus, virumque omnibus pacis artibus illustrem, baronem creamus, renuntiamus, prout nunc prædictum Janum Juel cum uxore liberisque legitimis jam natis, et qui nascentur, maribus foeminisque, descendentesque ab his legitimo matrimonio nepotes neptesque, et ex his propagatas rursus legitimi connubii jure lineas utriusque sexus æterna serie baronum nostrorum collegio ac societati addimus, adscribimus...., majoratus tamen.... observato jure.... etc. (Her følger Bestemmelserne ang. Vaabenet, som udelades her).

Utque hujus regiæ nostræ gratiæ clementiæque luculentius ad posteros exstaret monumentum, prædium ejus, Walbygaard appellatum, in præfectura, Stevensherrid dicta, in provincia nostra Sielandia situm, cum omnibus suis juribus et appertinentiis, quæcunque vel præsens eo spectant, vel emtione aut alio aliquo justo titulo comparata in posterum eodem spectabunt, secundum istius catastri specificationem, *quod post obitum suum descriptum relinquet*, et ad minimum bona terrasque quingentarum tonnarum hartkorn continebit, in baronatum sub titulo baronatus Julling ereximus, et nunc vigore hujus nostri regii diplomatis erigimus, evehimus et in prædictum baronem dominum Janum Juel, descendentesque ab ipso legitimi matrimonii jure lineas utriusque sexus, seu feudum tam masculinum quam foemininum conferimus....

Quæcunque etiam alia vicina prædia terrasve et eo spectantia jura et appertinentias ultra prædictas quingentas tonnas hartkorn in præfectura Stevens et Faxe jam possidet, aut ipse ejusve posteri, e

legitimo matrimonio descendentes, emtione aliove aliquo justo titulo comparaverint, prædicto baronatu adjicientur et sub eodom baronatus feudique Julling nomine ac jure comprehenduntur

(Lehnspligt: bonus caballus in stabulum nostrum).

Deficiente vero legitima stirpe tam masculina quam foeminina, descendente a prædicto domino Jano Juel, nunc barone de Julling, tum demum prædictus baronatus, prout nunc prædicto baroni Jano Juel in feudum tam masculinum quam foemininum collatus est, cum suis juribus et appertinentiis omnibusque, quæ nunc eo spectant aut in posterum spectabunt, ad nos nostrosque hæredes successores revertentur. In quorum omnium fidem etc.

Hist. geneal. herald. Saml. Generalia Folio Nr. 33, 51 b S. 17—21:
Chr. V.'s udfærdigede Friherrepater Nr. 9.

V. GREVSKABET WEDELLSBORG.

1. GODSETS EJERFORHOLD INDEN EREKTIONEN.

Den ældgamle adelige Sædegaard Iversnæs i Husby Sogn, Vends Herred, tilhørte i over 100 Aar Slægten Gyldenstjerne, indtil Gaarden ved Køb kom i den rige Hans Lindenovs Besiddelse. Ved Mageskifte med Kronen fik han 1630 23. Novbr. udlagt en Gaard i Husby Sogn og By, en Gaard i Eskiær og en øde Jord paa Husby Mark¹⁾. Efter Hans Lindenovs Død 1642 tilfaldt Iversnæs Sønnen af samme Navn, der var g. m. Christian IV.'s Datter, Elisabeth Augusta. Hans Lindenov den yngre solgte 1653 Tybring Gaard til sin Svigermoder, Fru Kirstine Munk, og Søndergaard til Trinitatis Kirke i København. Hans Lindenov døde 1659 i København under Belejringen og efterlod sig en stor Gæld, saa at Enken, der iøvrigt var bekendt for sin Ødselhed, blev nødt til at sælge Iversnæs til Christian Urne til Søbygaard, medens andre Kreditorer tog Resten af Godset¹⁾.

Den bekendte Statholder i Norge og Rigsskatmester Hannibal Sehested til Tybring og Vejlegaard tilbyttede sig 1664 fra Christian Urne Iversnæs for Lundegaard og afkøbte derefter de Kreditorer, der havde gjort Indførsel i Godset, største Delen af dette, saa at han 1665 kom i Besiddelse af Iversnæs, Tybring, Sparretorn med Tilliggende²⁾. Af Kronen fik han 1665 3. Jan. tilstaaet Birkeret til Iversnæs og Tybring med Tilliggende³⁾. 17. Aug. s. A. tilbyttede han sig af Kronen jus patronatus til Balslev Kirke med Konge- og Kirketienden af samme Sogn for jus patronatus til Ejby Kirke med al dens Herlighed og Retlighed⁴⁾.

Ved sin Død 1666 23. Septbr. efterlod Hannibal Sehested sin eneste Datter Wedellian Sophie Sehested, g. m. Rigsfriherre Wilhelm Friedrich v. Wedell til Rätz og Nörnberg, alle sine Ejendomme. Imod at

1) Kronens Skøder 1. Bd., S. 446.

2) Richardt og Becker, Danske Herregaarde 8. Bd., Vedelsborg etc.

3) Kronens Skøder 2. Bd., S. 216.

4) Anf. St., S. 230.

afstaa 25 000 Rdl., som Baron Wilhelm Friderich von Wedell paa sin Hustrus Vegne havde at fordre efter hendes Fader, Rigsskatmesteren, fik han 1671 22. Marts kgl. Skøde paa Konge- og Kirketienden af Uby, Gelsted og Rorup Sogne i Vends Herred og af Tanderup Sogn i Baag Herred med Kirkernes Landgilde af Kirkegaarde og Jorder, samt jus patronatus til de nævnte Kirker, hvoraf Rorup er Anneks til Gelsted¹⁾. 1672 11. Decbr. blev Iversnæs og Tybring med Tilliggende oprettede til Grevskab for dem og deres mandlige Efterkommere. Det er saaledes bevislig ren privat Ejendom, som blev samlet til et Grevskab, altsaa ikke nogen Gave eller noget »Lehn« fra Kongen eller Staten.

2. EREKTIONEN AF GREVSKABET WEDELLSBORG.

a. Erektors Ophøjelse i Grevestanden.

Ved kgl. Patent, udfærdiget 1672 10. Decbr. paa Latin i den sædvanlige Stil blev det romerske Riges Baron Wilhelm Friderich von Wedell ophøjet i den danske Grevestand. I Patentet fremhæves, at Greve Wedell havde været tjenestegørende Kammerherre hos Kong Frederik III²⁾.

b. Lensbrevets Indhold.

Det kgl. Lensbrev paa Wedelsborg Grevskab er udstedt 1672 11. Decbr.; i Uddrag lyder det saaledes:

..... Af sær kongl. Naade og Bevaagenhed til os elskelig Gref Wilhelm Friederich von Wedel haver vi allernaadigst for got eragted Ifversnes Gaard og Goeds, beliggendes i vort Land Fyen....., til et Grevskab at erigere og ophøie, som vi og nu her med bemelte Ifversnes Gaard med dets underliggende Sædegaarder, Bøndergoeds, Øer og Peninsuler under det Naun af Wedelsborg, som det her efter stedse have og beholde skal, til et Grevskab oprette og ophøie med ald dets Tilbehør, og hvad der til nu ligger og med Rette ligge bør efter den her indføiede og efterskrefne Jordebogs udførlig Formelding. Nemblig:

...³⁾ Forskrefne Jordebog, ubereget Gesteri- og Huspenge, efter almindelig Landetaxt beløber sig udi Hartkorn 2 550 Tønder. Hvilket forskrefne Grevskab Wedelsborg herefter skal nyde og have alle de Friheder, Herligheder og Benaadninger, som noget Grevskab [efter] de Greverne sær forundte Friheder med benaadede ere eller i Frem-

1) Kronens Skøder 2. Bd., S. 338 f.

2) Diplomata regis Christiani quinti de comitibus, S. 23—25.

3) Her er indført en Notiis om, at »den speciale Jordebog over Grevskabet Wedelsborg findes paa Brevcammeret«, hvormed sigtes til Danske Kancellis Arkiv.

tiden med benaadis kunde (herefter følger Bestemmelserne om det Skjold og Vaaben, hvormed Grevskabet benaadis)..... Og be-
 lehner vi derfor nu for os og voris kongl. Arve-Successorer udi Re-
 geringen bemelte Grev Wilhelm Friderich von Wedel for sig og sine
 rette egne Descendenter af mandelige Linie med forbemelte Grevskab
 Wedelsborg samt alle her oven specificerede Gaarde, Goeds, Tiender,
 jura patronatus, Birk med des tilhørende Friheder og Herligheder,
 aldels intet undertagen af alt det, her udi er indført, saa som med et
 ret grevelig mandelig Lehn arvelig paa Mandelinier, saaledes at bemelte
 Grevskab Wedelsborg med des nu underliggende, saa vel som de 500
 Tønder Hartkorn, som hand i Steden for det Goeds udi Bramstedt
 Sogn, udi Segeberg Ampt, udi vor Førstendom Holsten, sig der udi vort
 Land Fyen agter at tilforhandle og under samme Grevskab at legge,
 eller hvis af hannem og hans Arvinger og Efterkommere her efter
 tilforhandlet og der under lagt vorde kand, ingenlunde maa pantsættes,
 selges, afhendes eller delis, mens uskiftet og udelst fra dend eldste til
 den eldste, medens nogen af mandelige Linie og Sversiden til er, arves
 skal, og os eller voris kongl. Arve-Successorer udi Regieringen icke
 før kunde hiemfalde, førend bemelte Grev Wilhelm Friderich von
 Wedels egne Descendenter af mandelige Linie og Sversiden uddøde
 ere, da det os og voris kongl. Arve-Successorer udi Regieringen skal
 med Rette vere til og hiemfalden.... (Lehnspligt: en god Ridehest
 i Kongens Stald¹).

I Følge den af Wilhelm Friderich Rigsfriherre von Wedell i 1672
 s. d. indleverede Jordebog²) beløb det Gods, som han begærede oprettet
 til et Grevskab, sig efter almindelig Landetakst, Gæsteri og Huspenge
 uberegne, til 2 550 Tdr. Htk.; heraf var:

1. Wedellsborg grevelige Hovedresidensgaard med Tilliggende	83	Tdr.	Htk.
2. Jus patronatus til følgende Kirker, som svarer til nævnte Hovedgaard:			
Husby Kirke, med Konge og Kirketienden..	48	Tdr.	Htk.
Tanderup Kirke, med Konge- og Kirketienden..	51½	—	—
Gieldsted Kirke, med Konge- og Kirketienden..	84½	—	—
Rørup Kirke, med Konge- og Kirketienden..	49	—	—
Tils....	233	Tdr.	Htk.

1) Fynske Grevskabers og Baroniers Kopi Lensbreve, Jordebøger og Matrikuls-
 ekstrakter RA. Grevelige Lehnbog, S. 97 ff.

2) I Pakken: Fynske Grevskabers og Baroniers Kopi Lensbreve, Jordebøger etc.
 R. A., jvfr. Richardt og Becker, Danske Herregaarde 8. Bd., Vedelsborg

3. Bøndergods (i Husbye Sogn og By, Eskjør, Sønder Ouby, Hygind med Hygind Mølle, Hygindtorp, Brandsøe, Bogøeland, Tandrup Sogn, Haare, Hiorte, Emtekier, Nacke, Eskelund, Gieldsted Sogn og By, Taarup, Hønderup og Rørup, ialt 94 Gaarde, hvoraf en øde, 2 Bol, 33 Huse og en Mølle)....

4. Tybrønd Hovedgaard med Skov og Ejendom baade ved Gaarden og ved Fønsskov, som altid har svaret under Hovedgaarden, samt hvad der er taget fra tvende Gaarde paa Rud og lagt under Hovedgaarden..... 95 Tdr. 7 Skp. 0 Fdk. 2 Alb.

5. Jus patronatus til følgende Kirker, som til samme Hovedgaard hører:

Ørslef og Føns Kirker med Konge- og Kirketiendien.....	86	Tdr.	Htk.
Balslef Kirke med Konge- og Kirketienden..	72	—	—
Uby Kirke med Konge- og Kirketienden	58½	—	—
Tils....	216½	Tdr.	Htk.

6. Bøndergods (i Ørslef Sogn og By, Ørslef Skov, Ellesø, Tellerup, Lammemose Mølle, Ulsrod, Kierlingbjerg, Gammeldams Mølle, Høibeks Mølle, i Føns Sogn og By, Fønsskov, Rud, Balslef Sogn og By, Mosegaard, Uby Sogn og By, Broende, Rolund, Ronis og Ejby).

Tils. Bøndergods til begge

Gaarde: 180 Gaarde, 10 Bol,

44 Huse, 2 Aalegaarde, 4

Møller, Htk..... 142 Tdr. 4 Skp. 3 Fdk. 1 Alb.

Ialt Htk.... 2 050 Tdr. 0 Skp. 0 Fdk. 0 Alb.

Endvidere følgende Jordegods i Holsten, i Stenborg Amt, Bramsted Sogn, som Baron Wedell havde faaet udlagt af Kronen for 30 000 Rdl., og som skulde svare under Grevskabet, indtil han kunde tilforhandle sig 500 Tdr. Htk. i Danmark ved Grevskabet, hvilket Gods (i Wimerstorf, Quarnslette, Armsblette, Hardebeke, Borstele, Barle og Bornhøvede) giver aarlig i kontante Penge (1 Rdl. à 48 Sk. el. 3 Mk. l.) 231 Rdl. 0 Sk. 6 Png.

3. FORANDRINGER I LENETS SUBSTANS.

a. Udvidelse af Godset ved Kob.

Ved Kobekontrakt af 1676 18. Novbr., udstedt af Rektor og Professorer ved Universitetet i København paa Trinitatis Kirkes Vegne og konfirmeret af Kongen 1677 2. Apr., erhvervede Greve Wil-

helm Friderich Wedell for 14 600 Rdl. Hovedgaarden Søndergaard i Vends Herred, Rorup Sogn, Htk. 90 Tdr. 2½ Skp. 1 Fdk., med tilliggende Bøndergods, Htk. 394½ Td. 1 Skp. 1 Fdk., fra 1676 1. Maj at regne¹⁾. Endvidere købte Greve Wedell ved Skøde af 1678 26. Juni af Kronen jus patronatus med Kirketienden af Kierte og Skydebjerg Sogne i Vends Herred og andet Gods for 2 452 Rdl. 8 Sk., som han betalte i rede Penge²⁾, og 1681 11. Juni købte Greven endnu 18 Tdr. 3 Skp. Htk.³⁾.

For at opfylde Bestemmelsen i Lensbrevets Slutning, hvorefter Godset i Holsten, som var anslaaet til 500 Tdr. Htk., skulde ombyttes med Gods paa Fyen til et lige Hartkornsbeløb, lagde Greve W. Fr. Wedell det nævnte nyerhvervede Gods ind under Grevskabet Wedellsborg, saa at dette 1685 havde et Tilliggende af 2 463 Tdr. 1 Fdk. Htk., hvilket dog ved Matrikullen af 1688 blev nedsat til 2 160 Tdr. 3 Skp Htk.

For at komplettere Grevskabet købte Greve Wedell 1689 Rugaard i Vevlinge Sogn, Skovby Herred, med 299 Tdr. 2 Skp. 3 Fdk. 2 Alb. Htk., saa at Grevskabet udgjorde 2 459 Tdr. 5 Skp. 3 Fdk. 2 Alb.³⁾. Ved Skøde af 1692 27. Avg. erhvervede han endvidere som Vederlag for Afstaaelsen af en kgl. Obligation, udstedt 1646 26. Maj og tilfalden hans Svigermoder og Frøken Hedevig Ebba Ulfeldts Arvinger, hvilken han med paaløbende Renter anslog til 3 000 Rdl., dels Hoved- og Sædegaardsfrihed paa Rugaard, Htk. 64 Tdr. 3 Skp. 2 Fdk., à 30 Rdl. Td., dels jus patronatus til Gamborg og Harrendrup Kirker i Vends Herred med tilhørende Kirketiende og Landgilde, Htk. 44 Tdr. 5 Skp. 2 Fdk., à 25 Rdl. Td., tils. 3 052 Rdl. 18 Sk.⁴⁾. Til Erstatning for den Herlighed ved Gamborg Kirke, som blev tilskødet ham 1692 27. Avg., men ved Højesteretsdom af 1698 17. Maj blev fradømt ham, fik han 1698 13. Decbr. kgl. Skøde paa jus patronatus til Bederslev Sogn i Skam Herred med Kirkens Tiende og Landgilde, Htk. 32 Tdr. 4 Skp., à 35 Rdl. Td., 1 137 Rdl. 48 Sk.⁵⁾. Ved saaledes at forøge Godset til Søndergaard og Grevskabets Hovedgaarde opnaaede Greve Wedell, at Grevskabet i Aaret 1700 udgjorde 2 619 Tdr. 2 Skp. 2 Fdk. 2½ Alb. Htk. af alle Slags, og saaledes blev det i hans Levetid.

Imidlertid herskede der nogen Tvivl om, hvorvidt Rugaard med Tilliggende hørte med til Lenet eller ej. I det Testamente eller den testamentariske Kontrakt, som Greve Wilhelm Friderich von Wedell

1) Kronens Skøder 2. Bd., S. 445.

2) Anf. St. 2. Bd., S. 451. Kirketienden til Fulsted og Orte Sogne, som han købte samtidig, og Kirketienden til Flemlose Sogne, som han købte 12. Decbr. s. A. (anf. St., S. 463) blev Allodialgods.

3) Richardt og Becker, Danske Herregaarde 8. Bd., Vedelsborg.

4) Fynsk Skødebog B, 96. Indl.

5) Fynsk Skødebog C, 100 ff.

sluttede med sin Søn, Greve Hannibal, og som blev konfirmeret af Kongen 1699 21. Oktbr., forlener han sin Søn Woldemar med Rugaard ad dies vitæ (eller rettere saa længe han var ugift), hvorefter Rugaard igen skulde tilfalde Grevskabets Besiddere fra ældste til ældste, udelst og uskiftet.

b. Formindskelse af Substansen ved Salg.

1708 erholdt Greve Hannibal Wedell Tilladelse til at pantsætte Rugaard; men han døde s. A. og hans Enke, Anna Catharina Banner, afstod 1718 Gaarden til Kronen imod Vederlag i andet Gods, hvorpaa den blev udlagt til Ryttergods¹⁾; desuden solgte hun 20. Decbr. s. A. følgende Gods til Kronen: i Baag Herred, Skydebjerg Sogn og By 5 Gaarde, 2 Huse, Taarupgaard, Skydebjerg Mølle, Herligheden til Skydebjerg Præstegaard og Degnebol samt Kirkens Tiende af Skydebjerg Sogn, tils. Htk. 33 Tdr. 5 Skp. 2½ Alb. for 2 866 Rdl. 1 Mk. 10½ Sk., som de kommitterede ved Ryttergodset betalte hende²⁾. Grevskabets Htk. angives 1725 24. Oktbr. til 2 636 Tdr. 1 Skp. 1 Fdk.³⁾, fordelt saaledes:

A. Frit Jordegods:

1. 4 Hovedgaarde med frie Hovedgaardstakster.....	330	Tdr.	2	Skp.	3	Fdk.	1	Alb.
2. Frie Kirkejorder.....	17	—	6	—	0	—	0	—
3. Frihedshartkorn i Husby Sogn.	300	—	0	—	0	—	0	—
4. 16 frie Konge- og Kirketiender af 8 Sogne.....	407	—	4	—	0	—	0	—
5. 10 Præstegaarde og 9 Degneboliger.....	80	—	4	—	0	—	0	—
Tils....	1 136	Tdr.	1	Skp.	3	Fdk.	1	Alb.

B. Ufrit Jordegods:

6. Kontribuerende Bondergods, Ager og Eng.....	1 295	Tdr.	3	Skp.	3	Fdk.	2	Alb.
7. Kontribuerende Bondergods, Skov og Mølleskyld.....	34	—	0	—	1	—	2	—
8. Kontribuerende Anneksgaarde.	30	—	4	—	0	—	1	—
9. 7 ufri Kirketiender.....	139	—	7	—	0	—	0	—
Tils....	1 499	Tdr.	7	Skp.	1	Fdk.	2	Alb.
Ialt ⁴⁾ ...	2 636	Tdr.	1	Skp.	1	Fdk.	0	Alb.

1) Fyns Stifts Kontors Kopibog Ltr. DD, 103, 141. (R. A.).

2) Orig. Skøde til Kongen (R. A.).

3) Jordebog over Grevskabet Wedellsborgs Hartkorn i Pakken: Fynske Grevskabers og Baroniers Kopi-Lensbreve, Jordebøger og Matrikulsekstr. (R. A.).

4) Af de ufri Tiender var imidlertid allodiale: Gamborg, Ejbye, Sandager og Hølevad Kirker med jura patronatus og ufri Kirkejorder, tils. 58 Tdr. 4 Skp. 2 Alb. Htk.

Det viste sig imidlertid vanskeligt at holde saa meget Htk. samlet; i Henhold til Skrivelse fra Kammerkollegiet 1722 27. Novbr. havde Godset i 1723 været sekvestreret for Gæld og resterende Skatter¹⁾, det blev derfor nødvendigt at skride til Salg af det ufordelagtigst beliggende Gods.

Ved kgl. aabent Brev af 1734 20. Avg. fik Christian Wedell, Greve til Wedellsborg, Tilladelse til at bortsælge 368 Tdr. Htk., »siden Grevskabet dog ei derved skal tabe noget, men forblive ubeskaaret, uformindsket og i samme complete Stand, som det saa vel ved Erectionen efter Patentets Indhold som og siden der efter ved nye Landmaalingmatrikuls Indrettelse skal have været, og Gælden desuanset uden ringeste Hinder deraf skal kunne betales i den foreskrevne Tid....« uden mindste Refusion nogensinde derfor at give, nemlig:

1. Sandager Kirke med Jordegods.....	21	Tdr.	6	Skp.	1	Fdk.	2	Alb.
2. Holevad Kirke ligesaa	15	—	5	—	3	—	1	—
3. Gamborg Kirke i ligemaade..	24	—	3	—	0	—	2	—
4. Fanø Æe.....	39	—	0	—	3	—	2	—
Bøndergods i Gamborg.....	147	—	1	—	3	—	2	—
Bøndergods i Balslev, Ubye, Tanderup, Asperup og Rorslef Sogne, ialt.....	120	—	3	—	1	—	2	—
Tils. Htk....	368	Tdr.	5	Skp.	2	Fdk.	2	Alb.

»hvilket skal være saadant Gods, som siden Erectionens Tid Grevskabet er underlagt og ikke i det kgl. Patent skal være incorporeret²⁾).

Endvidere fik han ved kgl. aab. Brev af 1734 3. Septbr. Tilladelse til at disponere over Søndergaarde og Gods, Htk. 500 Tdr.,³⁾ »saaledes at han maa benytte sig af samme enten ved Pantsættelse eller Afhændelse.... for dermed Tid efter anden at se den endnu tilbagestaaende Gæld hastigere..... afbetalt.....«, imod at der aarlig i 17 Aar blev indkøbt 30 Tdr. Htk., hvilket 1757 forandredes til, at der under Lenet enten skulde henlægges 500 Tdr. Htk., eller 2 000 Rdl.

1) Jvfr. »Dokumenter ang. Grevskabet Wedellsborgs Sekvestration for Skatterestancer og anden paahæftende Gæld i 1723« (R. A.).

2) Kopier i Pakken: Dokumenter ang. Grevskabet Wedellsborg Sekvestration for Skatterestancer o. a. paahæftende Gæld i 1723. 1675—1737.

3) Nemlig: foruden Søndergaarde Hovedgaard Htk. 45 Tdr. 3 Skp. 1 Fdk., Gieldsted Konge- og Kirketiende, Rørup dens frie Konge- og Kirketiende og Kierte Kirketiende med tilh. Kirkejorder, Htk. 182 Tdr. 2 Fdk. 1 Alb., Resten Bøndergods.

aarlig i 17 Aar, altsaa oplægges en Fideikommiskapital paa ialt 34 000 Rdl. indtil belejligt Jordegods kunde faas.

Greve Christian Ludvig Wedell lod den store Føns Skov nedhugge og udlægge til Bøndergods, endvidere solgte han Søndergaard til Konferensraad Hans Simonsen til Erholm, Amtmand i Assens og Hindsgavl Amter, en Del Gods havde han allerede tidligere afhændet, saa at Lenets Hartkorn ved hans Død var betydeligt formindsket.

I Henhold til kgl. Patent af 1759 7. Decbr. som gengives her i Uddrag, blev en ny Jordebog over Lenets Hartkorn approberet:

»Eftersom os elskelig Hr. Hanibal von Wedel, Greve til Wedelsborg, for os allerund. haver ladet andrage, hvorledes Grevskabet Wedelsborgs gamle Jordebog efter dets allernaad. Erections-Patent af Dato den 11. December 1672 ved adskillige Tid efter anden indfaldne Forandringer, dels ved Mageskifte dels ved Sal og Kiøb, saaledes er bleven uefterrettelig, at deraf ei til visse kan vides Grevskabets egentlig underliggende feudale Hartkorn, hvorføre han har funden sig forarsaget til vores allernaad: Approbations og Confirmations Erholdelse at forfatte en anden nye og forbedrede Jordebog over fornevnte Grevskabs Hartkorn. Thi have vi forestaaende Grevskabet Wedelsborgs nye og forbedrede Jordebog, beløbende sig til Hartkorn og Eienomme 2 006 Tdr. 1 Skp. 1 Fdk. 1 Alb. allernaadigst approberet og confirmeret. . . . Tillige bevilge og tillade vi allernaad., at omendskiont dette Grevskab nu ikke haver sit fulde Quantum af Hartkorn, det dog fremdeles maae nyde Skattefriheder paa 300 Tdr. Htk. ligesom tilforn, imod at Grevskabet paa den ved vores allernaadigste Bevilling af Dato 6. April indeværende Aar foreskrevne Maade igjen bliver completeret til sit fulde Hartkorn¹⁾.

c. Grevskabet bliver atter komplet i 1787.

Det lykkedes endelig Greve Frederik Ludvig Wedell atter at faa Grevskabet suppleret til 2 500 Tdr. Htk. Bl. a. købte han 1777 af Landsdommer Laurids Lindegaard Hovedgaarden Billeskov med 281 Tdr. Bøndergods for 61 000 Rdl. Det kgl. aab. Brev af 1787 24. Avg., hvorved en ny Jordebog over Grevskabets feudale Hartkorn blev confirmeret, med den tilhørende Jordebog, gengives her i Uddrag:

»Eftersom. Friderich Ludvig Wedell, Greve til Wedelsborg for os allerund. haver andraget, at ved Patent af 1759 7. Decbr. er den af hans Fader forfattede Jordebog over Grevskabets Hartkorn, som til den Tid var 2 006 Tdr. 1 Skp. 1 Fdk. 1 Alb., allernaad. confirmeret; men at bem. Kmhr. Grev Wedell siden den Tid ved Køb og

¹⁾ Verificeret Kopi ved Grevskabet Wedelsborg Kontrib. Rgsk. 1759, Bil. Nr. 1.

Mageskifter har erhholdet saameget Jordegods, at han dermed har completeret Grevskabet Wedelsborg feudale Hartkorn til 2 500 Tdr., som efter den derover forfattede nye Jordebog bestaaer af efterfølgende:

Summarisk Extract over Grevskabet Wedelsborg forestaaende fulde Hartkorn:

1. *Frie Hartkorn:*

a. *Hovedgaardens Taxter:*

Ager og Eng.....	271	Tdr. 6	Skp. 2	Fdk. 1	Alb.
Skovskyld.....	36	—	7	—	2 — 2 —
	308	Tdr. 6	Skp. 1	Fdk. 0	Alb.

b. Konge- og Kirketiender .. 295 — 0 — 0 — 0 —

c. Præstegaarde og Degneboliger..... 65 — 2 — 3 — $1\frac{8}{11}$ —

Det privilegerede Htk. ... 300 — 0 — 0 — 0 —

Tils. frie Htk.... 969 Tdr. 1 Skp. 0 Fdk. $1\frac{8}{11}$ Alb.

2. *Contribuerende Hartkorn:*

a. Konge- og Kirketiender... 74 Tdr. 2 Skp. 0 Fdk. 0 Alb.

b. Bøndergods:

Ager og Eng.....	1 413	Tdr. 7	Skp. 2	Fdk. $1\frac{3}{11}$	Alb.
Mølleskyld.....	41	—	4	—	0 — 0 —
Skovskyld.....	1	—	1	—	1 — 0 —
	1 456	—	4	—	3 — $1\frac{3}{11}$ —

Tils. contrib. Htk 1 530 Tdr. 6 Skp. 3 Fdk. $1\frac{3}{11}$ Alb.

Ialt Htk.... 2 500 Tdr. 0 Skp. 0 Fdk. 0 Alb.

»Thi ville vi..... foranførte Grevskabet Wedelsborgs nye forbedrede Jordebog, beløbende sig som melt til 2 500 Tdr. Htk. hermed allernaad. have approberet og confirmeret....., saa at denne nye Jordebog nu og herefter skal være og blive den rette Regel og Rettesnor for Grevskabet Wedelsborgs feudale Hartkorn.

Og ville vi derhos endvidere allernaadigst have bevilget, at den Gæld, som efter voris forhen meddelte Bevillinger hæfter paa Grevskabet Wedelsborg og til denne Tid er 114 200 Rdl., maa nu hæfte paa foranførte Grevskabets fulde Hartkorn, hvorimod de foregaaende Bevillinger skal være ophævede.... Saa skal og paa foranførte paa Grevskabet hæftende Giæld fra 1788 1. Jan. foruden Renterne aarligen afbetales 2 000 Rdl.... og ifald Betalingen til rette Tid med Creditorernes Minde og Samtykke udebliver, skal det saaledes efterstaaende

anses som en betroet Giæld imellem Grevskabets Besiddere og Creditor uden at denne sidste for det betroede maae have nogen Prioritet i Grevskabet.¹⁾).

d. Oversigt over Forandringerne i Substansen siden 1787.

Afgang i Grevskabets feudale Hartkorn.

1. Ved Bevilling af 1812 9. Juni²⁾ tillodes det Besidderen fra Grevskabet Wedellsborg at afhænde 80 Tdr. Htk., imod at han i Overensstemmelse med Frdg. 1809 29. Juni § 12 konsignerede en Kapital i Bankfondet, der gav 224 Specier i aarlig Rente, og engang for alle afbetalte 30 000 Rdl. paa Grevskabets Gæld.

Ifølge nævnte Bevilling er frasolgt Grevskabet:

Htk. ³⁾	56 Tdr. 5 Skp. 1 Fdk. 0 ^{31/36} Alb.
hvoraf dog er tilbagekøbt en Gaard i Stubberup ⁴⁾ , Htk.	7 — 5 — 3 — 0 —
Rest: Htk.	48 Tdr. 7 Skp. 2 Fdk. 0 ^{31/36} Alb.

2. Ifølge Rentekammerskrivelse 1835 12. Septbr.⁵⁾ har Gamborg og Viby Møller i Anledning af Roerslev Møllens Opførelse faaet Afslag i Hartkornet, Htk. 0 Tdr. 6 Skp. 0 Fdk. 0 Alb.
3. Ved Vejanlæg er afstaaet fra en Gaard i Gamborg, Htk. 0 — 0 — 0 — 1^{1/4} —

Tilgang i Grevskabets Hartkorn.

1. I Henhold til kgl. Resolution 1812 14. Apr. er inddraget under Lenet af Allodialgods⁶⁾:
Ager og Eng, Htk. 7 Tdr. 1 Skp. 2 Fdk. 2^{1/2} Alb.
2. Hartkorn, som er lagt paa det fra Havet inddæmmede⁷⁾, (privilegeret):
Ager og Eng, Htk. 8 — 7 — 1 — 1 —

1) Grevskabet Wedellsborgs Kontrib. Rgnsk. 1788, Litr. N.

2) D Kanc. 4. Dpts. Forestill. 1812, Nr. 64.

3) Grevskabet Wedellsborgs Kontrib. Rgsk. 1816.

4) Jvfr. Rtkam. Skriv. 1831 5. Febr.

5) Efter nævnte Rtkam. Skriv. er afdraget for Viby Mølle 4 Skp. og for Gamborg Mølle 2 Skp. Møllenskyld.

6) D Kanc. 4. Dpts. Forestill. Nr. 64, jvfr. Nr. 115 a.

7) Grevskabet Wedellsborgs Kontrib. Rgsk. 1829 Indtægtspost 16.

3. Ifølge Rentekammerskriv.
1837 15. Avg. Orelunds Hovedgaardstakst¹⁾:

Ager og Eng, Htk.	19 Tdr.	5 Skp.	0 Fdk.	0 Alb.
Skovskylt, Htk.	0	— 2	— 0	— 0

e. *Forbedringer, Laan.*

Greve Hannibal Wedell havde i Marts 1796 ladet udskifte Grevskabets Gods i 9 Kirkesogne og 23 store og smaa Byer, samt ved denne Lejlighed ladet udflytte og af ny opbygge 16 Gaarde og 27 Huse. Desforuden havde han ladet opmaale Grevskabets Hovedgaardens tilliggende Jorder og ladet dem inddele til en mere hensigtsmæssig Drift end forhen. Disse og flere andre almenyttige Foranstaltninger havde medført betydelige ekstraordinære Udgifter, hvorfor Greven søgte om og fik Udsættelse med Afbetalingen af den paa Grevskabet hæftende Gæld²⁾. Mod Slutningen af 1796 havde Stiftslandinspektør Berg udskiftet alle Byer i det store Udby Sogn, som ligger under Grevskabet, og derved uddelt mange Huslodder, og han bevidnede, at 4 store Bøndergaarde og mange Huse i nævnte Sogn var udflyttede og vel opbyggede, samt at Udskiftningerne og Udflytningerne paa det øvrige af Grevskabets Gods var fuldbragte og alt i ønskelig Drift i 1802 Jan., saa at næppe noget andet Sted i Fyn kunde fremvise større og mere almindelige heldige Følger af Jordforbedringer³⁾.

Desuden havde Greve Wedell i Aarene 1797—1801 ladet opføre en Del nye Bygninger paa Hovedgaardene, saavel Vaaningshuse som Ladehuse. Endelig havde han anlagt en Dæmning over et Indløb af Stranden, hvorved Grunden blev forbedret og Vejen over Dæmningen sikrere end den forrige Vej, som især om Vinteren havde været farlig. De nævnte Bygninger og Jordforbedringer havde tilfulde medtaget den Sum, som var bleven afbetalt paa Gælden i disse fem Aar, nemlig: 5 × 2 000 Rdl. eller 10 000 Rdl., og da der ved Hovedgaardene endnu behøvedes flere Bygninger, hvis Bekostning vilde medtage langt mere, end der af Grevskabets Revenyer kunde opspares, naar der tillige skulde afbetales paa Gælden og svares Enkepension, søgte Greven og opnaaede Fritagelse for at afdrage paa Grevskabets Gæld, saalænge han svarede Enkepension til sin Moder. Efter hendes Død i Foraaret 1806 og indtil 1808 Avg. afbetalte Greve Hannibal Wedell 3 000 Rdl. paa Grevskabets Gæld, som da opgives til følgende Beløb:

1) Erindringspost 3 til Grevskabet Wedellsborgs Kontrib. og Ekstrapaabuds Rgsk. 1837.

2) D Kanc. Rotuli relationum 1796, Fol. 141.

3) D Kanc. 4. Dptm.s Forstill. 1802, Nr. 2.

Til den almindelige Enkekasse.....	61 000 Rdl.
- Vartou Hospital.....	29 000 —
- den Ostenske Stiftelse.....	6 000 —

Greven blev først ved kgl. Resolution af 1808 18. Aug. fritaget for at afbetale noget paa Gælden i 6 Aar¹⁾, og fik derefter ved kgl. Resolution af 1810 18. Septbr. Tilladelse til at optage et nyt Laan paa 20 000 Rdl. paa Grevskabets Revenyer²⁾. I de følgende Aar blev det nødvendigt at optage endnu flere Laan³⁾, saa at Gælden ved Udgangen af 1828 udgjorde 137 216 Rdl., foruden en i Grevskabet perpetueret Kapital af 1 000 Rbd. til det Klingenbergerske Legat⁴⁾.

f. Salg af Bøndergods og Aftøsning af Tiender.

I Tidsrummet fra Udstedelsen af Loven af 1854 21. Juni indtil Udgangen af Aaret 1870 var der ikke bleven afhændet Bøndergods fra Grevskabet Wedellsborg.

Det 1872 den 1. Jan. under Lenet hørende Hartkorn fordelte sig saaledes:

1. Fri Jord:						
Wedellsborg Hovedgaard...	104	Tdr.	7	Skp.	3	Fdk. 1¼ Alb.
Tybrind.....	85	—	0	—	1	— 2¾ —
Sparretorn med Afbygger-						
steder paa Fønskov.....	154	—	0	—	0	— 1¾ —
Minedal.....	8	—	7	—	1	— ¼ —
Orelund.....	16	—	5	—	0	— 2¾ —
Billeskov.....	26	—	1	—	0	— 2¼ —
Inddæmninger.....	3	—	2	—	3	— 2¾ —
Ialt..	399	Tdr.	1	Skp.	0	Fdk. 1¾ Alb.
2. Hartkorn, indtaget til Skov:						
Skovskyld.....	36	Tdr.	7	Skp.	2	Fdk. 2 Alb.
Ager og Eng.....	31	—	6	—	3	— 1¾ —
3. Tiendehartkorn, matrikul...	348	—	2	—	0	— 0 —
4. Bøndergods:						
Fæstepligtige Steder.....	1 506	—	2	—	0	— 0 —
Lejehuse og ikke fæstepligtige						
Jordlodder og Steder	120	—	2	—	3	— ¾ —
Tils...	2 442	Tdr.	6	Skp.	2	Fdk. ¼ Alb.

1) D Kanc. 4. Dptm.s Forestill. 1808, Fol. 169.

2) Anf. St. 1810, Nr. 191.

3) Anf. St. 1817, Nr. 65, 1819, Nr. 113, 1821, Nr. 68, 1822, Nr. 13, 1823, Nr. 116.

4) Anf. St. 1829, Nr. 75 a.

Der har ikke fundet noget almindeligt Salg Sted af de under Grevskabet hørende Ejendomme, og der har derfor heller aldrig været udfærdiget nogen Salgsplan, hverken for Gaarde eller Huse.

I Aarenes Løb er der bortsolgt fra Grevskabet: 2 Gaarde og o. 7 Huse, liggende i Udkanten af det samlede Godskompleks, alt til fri Ejendom, ligesom der særlig ved Kauslunde Station er solgt en Del Byggepladser, men ellers intet¹⁾. Tienderne (Htk. 348 Tdr. 2 Skp.) er afløste i Henhold til Lov af 1903 15. Maj.

g. Den nuværende Substans.

De forskellige Bestanddele af Substansen opgives i 1914 Apr. saaledes:

1. Fri Jord, c.....	399 Tdr. Htk.
2. Indtaget til Skov, c.....	36 — —
3. Bøndergods, c.....	1 580 — —
Tils. c... ..	2 083 Tdr. Htk.
4. Bankaktier.....	33 400 Kr.
5. Fideikommiskapital.....	257 319 — ²⁾

4. LEGATER OG STIFTELSER.

Under Navn af Lensgrevinde Rosa Wedell, født v. Kroghs Stiftelse lod nævnte Grevinde 1860 opføre en Fribolig for fire værdige trængende, hvortil der ved Testamente af 1871 6. Oktbr. af hendes Ægtefælle, Gehejmekonferensraad Greve Carl Wedell til Grevskabet Wedellsborg, blev henlagt en Kapital af 20 000 Kr., hvis Renter anvendes til Vedligeholdelse, Skatter m. m.; Resten uddeles til Stiftelsens Lemmer. Stiftelsen bestyres under Amsraadets Tilsyn af Besidderen af Grevskabet Wedellsborg³⁾.

Ved Fundats af 1765 28. Septbr. oprettede Gehejmeraad Greve Hannibal Wedell til Grevskabet Wedellsborg Husby Hospital med et Hus ved Husby Kirke til fri Bolig for 2 Mænd og 4 Kvinder, der nød hver 2 Mk. om Ugen og frit Brændsel af Grevskabet. 1894 blev Huset solgt for 505 Kr. 45 Ø.; Renten heraf tillige med en aarlig Ydelse af 268 Kr. af Grevskabet uddeles til to trængende med 144 Kr. til hver.

¹⁾ Ifølge Meddelelse fra Godskontoret.

²⁾ Hof- og Statskalender for Kongeriget Danmark 1915.

³⁾ H. R. Hiort-Lorenzen og F. P. G. Salicath, Repertorium over Legater og milde Stiftelser i Danmark III, 159.

Ved Testamente af 1871 6. Oktbr. med Kodiciel af 1875 22. Juni stiftede Gehejmekonferensraad, ovennævnte Greve Carl Wedell til Grevskabet Wedellsborg »Lehns greve Carl Wedells og Hustru Rosa født Krogs Legat« med 200 000 Kr., hvis Renter uddeles i livsvarige Portioner paa 25—200 Kr. til trængende uden for Fattigvæsenet, der er fødte paa Grevskabets Grund eller har været Fæstere eller Lejere under Grevskabet eller har staaet i Lensbesiddernes Tjeneste og deres Enker¹⁾).

Ved Fundats af 1882 12. Juni, stadfæstet af Kongen s. A. 1. Maj, blev i Henhold til Kodiciel af 1875 22. Juni oprettet »Lens greve Carl Wedells Stiftelse« med Frederiksgave Hovedgaard, Htk. c. 176 Tdr., og Sønderby Sogns Konge- og Kirketiende, hvis Indtægter anvendes til Understøttelse af den Wedell-Wedellsborgske Familie²⁾).

5. BESIDDERNE.

a. Kort Biografi af Erektor.

Wilhelm Frederik Baron von Wedell, Slots- og Borgherre af Reedtz og Noerenberg, f. 1640 24. Novbr., var Søn af Georg Ernst Rigsfriherre von Wedell og Anne von Ahlefeldt af Quarnbeck og Marutendorff. Hans yngre Broder var den bekendte Feltmarskal Gustav Wilhelm Baron von Wedell, senere Greve til Jarlsberg. Efter at have været Officer i Tyskland kom Baron Wilhelm Frederik til Danmark, hvor han 1663 blev Kammerherre hos Kong Frederik III. Han blev g. m. Rigs-skatmester Hannibal Sehesteds eneste Barn, Christiane Sophie, i Ægteskabet med Christian IV.'s Datter Frøken Christiane. Med hende fik han Sædegaardene Iversnæs og Tybrind. Selv forøgede han ved Køb Godset ret betydeligt. 1672 10. Decbr. blev han optaget i den danske Grevestand, og Dagen efter oprettedes af hans Hovedgaarde og Gods Grevskabet Wedellsborg. Efter Christiane Sophie Sehesteds Død (begr. 1694 31. Jan.) ægtede han 1702 Hedevig Magdalene v. Dankwarth, Datter af Oberstløjtnant Joachim v. Dankwarth og Anna v. d. Wisch. Han døde 1706 6. Febr. og blev begravet i Husby Kirke. Hans anden Hustru overlevede ham i mange Aar og døde 1735 17. Juli, 68 Aar gammel³⁾).

1) H. R. Hiort-Lorenzen og F. P. G. Salicath, Repertorium over Legater og milde Stiftelser i Danmark II, 160.

2) H. R. Hiort-Lorenzen og Ellen Rosendahl, Repertorium over Legater og milde Stiftelser i Danmark etc. VI, 197. Grevelig Lehnbog, S. 384.

3) Dansk biografisk Lexikon XVIII, S. 341 f. Danmarks Adels Aarvog 1908, S. 489 f.

b. *Fortegnelse over samtlige Besiddere.*

1. *Wilhelm Frederik Greve Wedell*, f. 1640 † 1706 6. Febr., Gehejmeraad. Hans Søn:
 2. *Hannibal Greve Wedell*, f. 1660 † 1708 16. Apr., til Søndergaard og Rugaard, Amtmand i Assens og Hindsgavl Amter. Hans Søn:
 3. *Christian Gustav Greve Wedell*, f. 1701 22. Juli † 1759 29. Jan., til Erholm og Søndergaarde, Gehejmerraad, Oberstløjtnant, Amtmand i Segeberg Amt. Hans Søn:
 4. *Hannibal Greve Wedell*, f. 1731 25. Novbr. † 1766 9. Maj, Gehejmeraad, Ritmester, Amtmand i Vordingborg og Tryggevælde Amter. Hans Søn:
 5. *Ludvig Frederik Greve Wedell*, f. 1753 25. Oktbr. † 1817 7. Oktbr., Major, Amtmand i Assens og Hindsgavl Amter. Hans Søn:
 6. *Hannibal Wilhelm Greve Wedell*, f. 1780 18. Marts † 1828 10. Maj, Major. Hans Søn:
 7. *Carl Wilhelm Adam Sigismund Greve Wedell*, f. 1806 14. Marts † 1882 15. Marts, købte Frederiksgave 1854 og Billeshave 1865, Gehejmekonferensraad. Hans Broder:
 8. *Julius Wilhelm Georg Ferdinand Greve Wedell*, f. 1808 21. Decbr. † 1883 5. Juli. Hans Søn:
 9. *Vilhelm Carl Joachim Ove Caspar Bendt Greve Wedell*, f. 1840 6. Oktbr.
-

VI. BARONIET WILHELMSBORG.

1. GODSETS EJERFORHOLD INDEN EREKTIONEN.

Den adelige Sædegaard Skumstrup, det senere Wilhelmsborg, beliggende i Maarslet Sogn, Ning Herred, kom i Slutningen af det 16de Aarhundrede ved Giftermaal til Jørgen Frijs til Faurskov og Vadskærgaard († 1632) af Slægten Frijs med et Egern i Vaabenet. Hans Søn, Niels Frijs, arvede 1625 Skumstrup efter sin Moder, Anna Ulfeldt, og fik efter Faderens Død Faurskov og Vadskærgaard. Jørgen Frijses Fætter, Johan Brockenhuus til Lerbæk, arvede efter Jost Ulfeldt Østergaard og Mosgaard, men efter hans Død 1648 udløste Niels Frijs sine Medarvinger og kom saaledes i Besiddelse af sin Bedstefaders, den nævnte Jost Ulfeldts tre Sædegaarde i Ning Herred.¹⁾ Han søgte nu at samle Godset omkring Skumstrup og Mosgaard. Ved forskellige Mageskifter med Kronen erhvervede han saaledes 1624 bl. a. 2 Gaarde i Skaade i Holme Sogn²⁾, 1627 Herligheden af 2 jordegne Bol i Lille Fullen, Beder Sogn³⁾, med Ret til at tilforhandle sig Ejendomsretten deraf, 1630 5 Gaarde i Skaade i Holme Sogn⁴⁾ og 1633 en Gaard smstds.⁵⁾, samt 1643 2 Gaarde i Fløjstrup By, Beder Sogn⁶⁾, endvidere fik han 1632 Bevilling paa, at Maarslet Kirkes Part i et Stykke Jord, kaldet Højballø Mark, bestandig maatte følge hans Gaard Skumstrup imod Stedsmaal og Fæste og tilbørlig aarlig Afgift til Kirken⁷⁾.

1) Richardt og Becker, Herregaarden Wilhelmsborg i Jylland. 1853.

2) Kronens Skøder paa afhændet og erhvervet Jordegods i Danmark 1. Bd., S. 421.

3) Anf. St., S. 434.

4) Anf. St., S. 444.

5) Anf. St., S. 475.

6) Anf. St., S. 535.

7) Anf. St., S. 460.

Ved hans Død 1651 kom Gaardene imidlertid i Hænderne paa en Mand, der greb Sagen an med langt større Kraft, nemlig Sønnen Mogens Frijs; allerede 1636 havde denne paa Skiftet efter sin Moder, Fru Dorte Gyldenstjerne, faaet udlagt meget af Faderens Gods i Ning Herred, hvilket han senere betydelig forøgede. Saaledes erhvervede Mogens Frijs 1653 bl. a. Aarhus Kapitels Rettighed af Maarslet Kirke (med Røgnskabsforhørelsen)¹⁾, endvidere 1654 ved Mageskifte med Kronen 22 Gaarde og 26 Huse i Skumstrups og Mosgaards umiddelbare Nærhed, hvoraf 12 Gaarde og et Hus jordegne, med Ret til at tilforhandle sig Ejendomsretten til det jordegne Gods²⁾, og 1655 — ligeledes ved Mageskifte med Kronen — jus patronatus til Maarslet Kirke med Kirkens Tiende og Herlighed³⁾. 1657 afkøbte Mogens Frijs endvidere Gunde Rosenkrantz en Del Gods (i Maarslet Sogn og By, Testrup, Oustrup, Tiset Sogn og By, Beder Sogn og By, Fløjstrup, Skambæk Mølle, en Krudtmølle, Tranberg Sogn Jegstrup, Ingerslev, al Pindstrup Skov og Skovland, Malling Sogn Pedholt, Koldt Sogn Lemming, Stoustrup, Enslev, Søften, Taastrup), som Rosenkrantz 1656 havde erholdt i Mageskifte af Kronen⁴⁾. Endelig fik han ved kgl. Skøde af 1661 25. Septbr. bl. a. fri Birkeret til sin Gaard Skumstrup og til alt det Gods, han ejede i Ning Herred, med Tilladelse til at lægge det ind under nævnte Birk⁵⁾.

Imidlertid solgte Rentemester Mogens Frijs de nævnte Sædegaarde Skumstrup og Mosgaard 1662 til Gabriel Marselis, hvis Søn, Wilhelm Marselis, af Skumstrup Gaard og Gods oprettede Friherreskabet Wilhelmsborg, medens Mosgaard en Tid lang som frit Allodialgods var forenet med Baroniet.

2. EREKTIONEN AF FRIHERRESKABET WILHELMSBORG.

a. Erektors Ophøjelse i Friherrestanden.

Ved kgl. Patent af 1673 15. Septbr., udfærdiget paa Latin i den sædvanlige Stil, blev Wilhelm von Marselis, hans Hustru og deres ægte Børn og Descendenter af begge Køn, avlede i ret og lovligt Ægteskab, optagne i Friherrestanden under Navnet Gyldenkrone⁶⁾.

1) Kronens Skøder etc. 2. Bd., S. 38

2) Anf. St., S. 45

3) Anf. St., S. 51.

4) Anf. St., S. 60 f., jvfr. Richardt og Becker, Herregaarden Wilhelmsborg i Jylland. 1853.

6) Kronens Skøder etc. 2. Bd., S. 107 f.

9) Diplomata regis Christiani V de liberis baronibus Nr. 10, Fol. 25.

b. Erektionsbrevets Indhold.

Baron Wilhelm Gyldenkrone indsendte derefter en 1673 17. Septbr. dateret Jordebog over Skumstrup Gaard og Gods med Begæring om, at de deri specificerede 1 000 Tdr. 2 Skp. 1 Fdk. $\frac{1}{3}$ Alb. Htk. maatte erigeres til et Friherreskab under Navnet Wilhelmsborg og meddeles ham og hans ægte Descendenter og Afkom af mandlig og kvindelig Linje som et Len med friherrelige Privilegier. Wilhelmsborg Hovedresidensgaard og Gaardens Endelsejendom med Hestehaven og Dyrehaven og tilliggende Fiskedamme, samt jus patronatus til Maarslet Kirke og Kirketienden af Maarslet Sogn, 43 Tdr. 4 Skp. Htk., var i Kong Frederik III.s Landgilde-Matrikul af 1664 takseret til 135 Tdr. Htk., Bøndergods 92 Gaarde og 29 Huse, hvoraf 7 var øde, 850 Tdr. 6 Skp. 1 Alb. Htk., Kirkegods 2 Tdr. 2 Skp. 2 Alb. Htk. og Skovskyld 12 Tdr. 1 Skp. Htk.¹⁾

Det kgl. Lensbrev blev udfærdiget under d. 18. s. M.; det meddeles her i Uddrag²⁾:

... Af sær kongelig Naade og Bevaagenhed til os elskelig *Friherre Wilhelm Guldenron* hafve vi allernaadigst for god eragted *Skumstrups Hovetgaard* og Gods, beliggende udi vort Land Jylland, under det Nafn af Wilhelmsborg... til it Friherskab at erigere og ophøie... med al dets Tilbehør... efter den af hannem sielf underskrefne og paa voris Skatcammer ofverleiveredede *Jordebogs* udførlig Formelding..... Og belehner vi derfor nu for os og voris kgl. Arfvesuccessorer udi Regieringen bemelte *Friherre Wilhelm Guldenron* for sig og sine rette egne Descendenter af Mand- og Kvindekion med forbemeldte Friherskab Wilhelmsborg...., saaledis at bemelte *Friherskab Wilhelmsborg* med dets nu underliggende, eller hvis af hannem herefter derunder lagt vorde kan, ingenlunde maa pantsettis, selgis, afhendis eller delis, mens uskift og udelt fra den eldste til den eldste først udi mandlig Linien, medens nogen findis, og siden paa Kvindelinién, naar ingen paa Sverdsiden mere til ofvers er, arfves skal, og os eller voris kgl. Arfvesuccessorer udi Regieringen ické før kunde hiemfalde, førend bemeldte *Friherre Wilhelm Guldenron*, hans egne Descendenter af Mand- og Kvindekion uddød er, og han ellers imidlertid og hans egne Lifsarvinger *Friherskabet* uryggeligen og ubehindret fra Arfving til Arfving, fra eldst til eldst, nyde og beholde uden nogen Confirmation at søge, enten Lehnsherre eller Lehnsmand forandris, uden alleniste, at hver Gang sliq Forandring indfalder, da en god Ridehest i voris

1) Richardt og Becker, Herregaarden Wilhelmsborg i Jylland. 1853.

2) Kong Christian V's Patent og Vaabener etc. for Friherrer, Afskrift i Geneal. herald. Saml. Generalia Fol. Nr. 33, 51 b.

Stald af Friherskabet til en Kiendelse gifves skal. Vi hafver ydermere af sær og synderlig kgl. Gunst og Naade allernaadigst bevilliget, at dersom bemeldte Friherre Wilhelm Guldencron ved Døden afgaa skulde uden Lifsarvinger sig at efterlade, eller og førend han med sin nu trolovede Kiereste Jomfru *Regitze Sophia Wind* udi Egteskab kommer, bemeldte Jomfru *Regitze Sophia Wind*, da samme Friherskab Wilhelmsborrig som Friherinde til Wilhelmsborrig icke allene sin Listid maa beholde, mens endogsaa, dersom hun sig udi Egteskab indlader med saadan en Person, som af Herrestand er eller dygtig og kvalificeret af os befunden vorder udi saadan Stand at ophøies, og hun det gjør med voris Villie og Samtycke, skal hendis af saadan Egteskab kommende Descendenter, fra eldste til eldste, bemeldte Friherskab Wilhelmsborrig i lige Maade uskiftet og udelst arveligen nyde og beholde og sig Friherre til Wilhelmsborrig skrifve og kalde og alle Friherrerne af os forundte Privilegier nyde og hafve, og samme Friherskab os og voris kgl. Arvesuccessorer først efter samme hendis Descendenters Afgang tilfalde, og helles i det øfrige forholdes saa som om de af bemeldte Friherre Wilhelm Guldencron descenderende Linier tilforne formeldet er, hvilket vi saaledes af sær og synderlig kgl. Naade og endog udi *Henseende til hendis Faders saasom voris Geheimeraad og Viceskatmesters troe og flittig Tieneste*, som han os daglig gjør, saaledis især hervedinden ville forordnet hafve.....¹⁾

3. FORANDRINGER I SUBSTANSEN.

a. Nedsættelse af Hartkornet ved Matrikuleringen af 1688, Erhvervelse af Østergaard og af Reluitionsretten til en Del af Baroniets Gods.

Ved Indførelsen af Kong Christian V.s Landmaalings-Matrikul af 1688 nedsattes Hartkornet saaledes, at den fri Hovedgaardstakst blev:

{ Ager og Eng, Htk.....	81	Tdr. 5	Skp. 2	Fdk. 2	Alb.
{ Skovskyld, Htk.....	1	—	2	—	1½ —
Bøndergods, Htk.	638	—	4	—	0 — 1 —
Kirkegods, Htk.....	3	—	5	—	0 — 2½ —
Skovskyld, Htk.....	4	—	2	—	3 — 0 —
Tils. Htk....	729	Tdr. 4	Skp. 1	Fdk. 1	Alb.
samt Tiende, Htk.....	130	—	6	—	0 — 0 —

Maarslet Sogns Kirketiende regnedes ikke mere under Hovedgaardens Frihedshartkorn.

¹⁾ Friherskabers Lehnbog, S. 49 ff.

1678 11. Marts skødede Knud Bille paa Birgitte Krabbes Vegne Østergaard til Vilhelm v. Marselis (Viborg Ldstings Skøde- og Panteb. 18, 15).

Ved Skøde af 1720 30 Dchr. skænkede Kongen Baron Christian Guldenchrone Reluitionsretten til 464 Tdr. 2 Skp. 1 Fdk. 2½ Alb. Htk. Tiender og Bøndergods i Jylland, som var bleven solgt 1660 med Forbehold af Indløsningsretten, hvoriblandt en Del af Baroniets Gods¹⁾.

b. Forbedringer. Laan.

Medens Baron Frederik Guldenchrone var i kgl. Tjeneste som Gesandt i Stockholm, St. Petersborg og Wien maatte han til Bestridelse af de med Stillingen forbundne meget store Udgifter til Repræsentation m. m. optage Laan ikke blot i sine Allodialgodser, men ogsaa paa Friherreskabet Wilhelmsborg, saaledes at Lenet ved hans Død i 1788 var belastet med en Gæld af 26 000 Rdl. d. Cour²⁾.

Forbedringer ved Hovedgaardens Bygningers Istandsættelse, Bøndergaardenes Udflytning og Udskiftning, 4 nye Skolers Opbygning, Markers Indhegning, Skoves Indfredning og Opelskning m. m. havde efter en Opgivelse i 1797 kostet Besidderen 15 280 Rdl.³⁾, og efter den Tid medgik der hertil betydelig mere end de da beregnede 10 à 12 000 Rdl.⁴⁾, saaledes at Besidderen i 1819 maatte optage et Laan paa Baroniets Substans af 75 000 Rbd. Sølv⁵⁾. Den paa Baroniet hæftende Gæld angives i 1829 til 102 661 Rdl. dels Sølv, dels Repræsentativer, foruden en Skatterestance for 1817 paa 6 574 Rbd., der da var nedbragt til 3 744 Rbd. Repræsentativer⁶⁾.

Til Hjælp ved Bestridelsen af Udgifterne til Opførelsen af en Hovedbygning paa Baroniet fik Besidderen, Baron Ove Guldenchrone, ved kgl. Resolution af 1841 3. Novbr. Samtykke til, at de paa Baroniet hvilende Prioritetslaan 102 661 Rbd., i Forbindelse med en udsat Skatterestance paa 2 741 Rbd. tillige med en Sum af resterende Renter paa 4 600 Rbd. for Fremtiden maatte hvile paa Lenet som fast, rentebærende Gæld⁷⁾. I August 1843 var den fuldførte $\frac{2}{3}$ Del af Hovedbygningen i Brandkassen bleven assureret for 6 650 Rbd. Det var en grundmuret to Etages Bygning c. 37 Alen lang, 20 Alen bred og 14 Alen høj til Tagværket⁸⁾.

1) Rentekammerets Skødebog Nr. 3, S. 493.

2) Jvfr. kgl. Resol. af 1772 26. Novbr., 1779 6. Oktbr. og 1788 24. Oktbr. (D. Kancellis Rotuli relationum).

3) D. Kanc. Rotuli relationum 1797, Fol. 195.

4) D. Kanc. 4. Dpt.s Forestill. 1803, Nr. 15.

5) Anf. St. 1812 Nr. 91, 1813 Nr. 73, 1816 Nr. 28, 1819 Nr. 69 og 82.

6) Anf. St. 1826 Nr. 53, 1829 Nr. 72.

7) D. Kanc. 4. Dpt.s Forestill. 1841, Nr. 109.

8) Anf. St. 1844 Nr. 49.

c. *Salg af Fæstegods.*

Ved kgl. Resolution af 1848 5. Jan. paa Danske Kancellis Forestilling af 1847 28. Dcbr., tillodes det Besidderen af Baroniet Wilhelmsborg, naar han dertil kunde erhverve Samtykke fra Panthaverne, at bortarvefæste de Baroniet underliggende 122 Bøndergaarde, af Htk. ialt 587 Tdr. 5 Skp. 2 Fdk. $1\frac{3}{4}$ Alb., til de nuværende Fæstere eller, naar Gaardene blev fæsteledige, ogsaa til andre med Reservation af Herligheden, og saaledes at Hoveriet i Overensstemmelse med Plakaten af 1814 30. Marts aldeles bortfaldt, paa følgende Vilkaar:

- a) at Arvefæsterne skulde til Baroniet erlægge *en aarlig Kanon* af $2\frac{1}{2}$ Td. Byg pr. Td. Htk., som sikredes i Ejendommene med tilhørende Bygninger, Besætning og Inventarium, Afgrøde saavel paa Marken som indhøstet og Bygningernes Assurancesum fremfor enhver Pantsætning og skulde erlægges enten *in natura eller med Penge efter Capitelstaksten*, dog saaledes at den af disse tvende Betalingsmaader, der fra først af vedtoges, skulde for Fremtiden blive uforandret gældende.
- b) at der tilsvaredes af hver Gaard, som overdroges i Arvefæste, en Kjøbesum af i det mindste 300 Rbd. pr. Td. Htk., der skulde udgjøre en med Baroniet forbunden Fideikommiskapital samt saaledes, at af Kjøbesummen i det mindste den ene $\frac{1}{3}$ indbetaltes kontant, hvorimod det øvrige kunde forblive indestaaende i Gaarden mod en af Arvefæsteren udstedt Panteobligation med $\frac{1}{2}$ Aars Opsigelse med Prioritet næst efter den aarlige Kanon i Jord, Bygninger, Besætning, Inventarium, Afgrøde saa vel paa Marken som indhøstet, samt Gødning,
- c) at der ved hver Forandring af Arvefæster skulde erlægges en Rekognition af 10 Rbd. pr. Td. Htk., der tilfaldt Baroniets Besidder.

f) at Tilladelsen til Bortarvefæstning indskrænkedes til et Tidsrum af 5 Aar fra 1848 1. Jan. at regne,¹⁾ Bevillingen blev udfærdiget 1848 24. Jan.

1851 8. Juli blev der udfærdiget en ny kgl. Bevilling for Besidderen af Baroniet Wilhelmsborg til Bortsalg af Fæstegods²⁾.

Den mindste Købesum, for hvilken et Sted maatte afhændes uden særlig Approbation af Justitsministeriet blev fastsat for *Gaarde* eller Steder med et Tilliggende af 1 Td. Htk. eller derover til 450 Rbd. pr. Td. Htk.,

¹⁾ D. Kanc. 4. Dpt.s Forestill. 1848 Nr. 1.

²⁾ Departementstidende 1851, S. 673.

for *Huse*:

- a. med et Tilliggende af 1 Skp. Htk. eller derover, men under 2 Skp. til 150 Rbd.,
- b. med et Tilliggende af 2 Skp. Htk. eller derover, men under 4 Skp. til 250 Rbd.,
- c. med et Tilliggende af 4 Skp. Htk. og derover til 450 Rbd.

Bevillingen var af lignende Art som den for Besidderen af Baroniet Juellinge under 22. Apr. s. A. udfærdigede, hvorefter Afhændelsen skulde ske alene mod en vis Købesum eller tillige imod en bestemt aarlig Afgift i Byg, der som en Kanon hæftede paa de afhændede Ejendomme, dog at denne Afgift ikke maatte overstige 3 Tdr. Byg for hver Td. Htk., og at Kornet ikke maatte erlægges in natura, men med Penge efter hvert Aars Kapitelstakst. Hver Td. Byg, der saaledes hæftede paa den afhændede Ejendom, ansloges til en Kapitalværdi af 75 Rbd., som afgik i Købesummen. Af de fulde Købesummer skulde i det mindste $\frac{1}{4}$ udbetales kontant, medens de øvrige $\frac{3}{4}$, f. s. v. de ikke allerede var radicerede i Ejendommen som en Kanon, kunde forblive indestaaende paa første Prioritet i de afhændede Ejendomme med Besætning og øvrige Tilbehør med Undtagelse af Inventariet, mod en aarlig Rente af 4 pCt., uopsigelige i 30 Aar fra Kreditors Side, saalænge Debitorerne opfyldte deres Forpligtelser.

Salg til Arvefæste:

I Henhold til kgl. Bevilling af 1848 24. Jan. blev i Aaret 1848 bortarvefæstet fra Lenet: 10 Tdr. 5 Skp. Fæstegods til en kapitaliseret Kanon af 5 779 Rbd. 41 Sk., hvoraf Lenets Andel var: 5 413 Rbd. 81 Sk.¹⁾

Salg til fri Ejendom:

Ifølge kgl. Bevilling af 1851 8. Juli blev i Tidsrummet 1850 3. Oktbr. til 1852 31. Avg. følgende Bøndergods afhændet til fuldkommen Ejendom: 175 Tdr. 5 Skp. 0 Fdk. $2\frac{3}{4}$ Alb. til en Købesum af 86 284 Rbd., 25 Sk., hvoraf Lenets Andel var: 73 341 Rbd. 60 Sk.²⁾

Endvidere blev fra Udstedelsen af Lov 1854 21. Juni indtil Udgangen af Aaret 1870 frasolgt Lenet til fri Ejendom:
 Gaarde . . . 222 Tdr. 1 Skp. 2 Fdk. $2\frac{3}{4}$ Alb. for 124 069 Rbd. 36 Sk. og
 Huse 11 — 0 — 1 — 0 — - 16 725 — ³⁾

1) Departementstidende 1853, S. 221.

2) Anf. St. 1853, S. 217 ff.

3) Min. Tid. B. 1871, S. 570—71.

d. Lenets Hartkorn 1872.

I Aaret 1871 ses ikke at være frasolgt Lenet noget Bøndergods. Det 1872 1. Jan. under Lenet hørende Hartkorn opgives saaledes:

1. Fri Jord:					
Wilhelmsborg Hovedgaard,					
Htk.....	65	Tdr.	5	Skp.	1 Fdk. 2 Alb.
2. Hartkorn indtaget til Skov:					
Skovskyld.....	4	—	4	—	0 — ¼ —
3. Matrikuleret Tiendehart-					
korn, Htk.	155	—	1	—	0 — 0 —
4. Bøndergods:					
Fæstepligtige Steder, Htk..	92	—	5	—	1 — 2½ —
Lejehuse og ikke fæsteplig-					
tigelige Jordlodder og Steder,					
Htk.....	17	—	3	—	3 — 2¾ —
Det samlede Htk.....	335	Tdr.	3	Skp.	3 Fdk. 1½ Alb. ¹⁾

e. Den nuværende Substans.

1914 Apr. opgives Substansens forskellige Bestanddele saaledes:

Fri Jord	c. 80	Tdr.	Htk.
Indtaget til Skov	c. 7	—	—
	Tils....	c. 87	Tdr. Htk.

Bankaktier.....	10 200	Kr.
Fideikommiskapital	795 198	—

Jordtilliggendet udgør 680 Tdr. Land, Skovarealet 563¾ Td. Land²⁾. Al Tienden er saaledes afløst og alt Bøndergods frasolgt Lenet.

4. BESIDDERNE.

Kort Biografi af Erektor.

Wilhelm Marselis, f. 1643 † 1683, var en Son af den meget ansete Købmand, kgl. dansk Faktor i Amsterdam, Gabriel Marselis og Hustru Isabella van der Straaten. Han studerede i Leiden 1661, men tog snart efter Ophold i Danmark, hvis Konge 1665 adlede hans Fader, som under Krigene med Sverige havde ydet den danske Krone betydelige Forstrækninger. 1662 købte Gabriel Marselis af Rentemester Mogens

¹⁾ Min. Tid. B. 1872, S. 838 f.

²⁾ Statskalender for 1915.

Frijs Skumstrup og Mosgaard. Wilhelm v. Marselis blev 1673 ophøjet i Friherrestanden under Navnet Gyldenkrone, og Skumstrup Gods erigeret til et Friherreskab, Wilhelmsborg kaldet. Hans Enke, Regitse Sophie Vind, f. 1660 † 1692 10. Febr., en Datter af Gehejmeraad og Viceskatmester Holger Vind til Harsted, bestyrede Godserne under sine Børns Mindreaarighed og oprettede et Hospital i Maarslet. 1686 ægtede hun Baron Jens Juel til Juellinge. Dette Ægte-skab var barnløst¹⁾.

Fortegnelse over Besidderne.

1. *Wilhelm von Marselis, Friherre Guldenchrone*, f. 1643 † 1683, Friherre 1673 15. Septbr. Hans Søn:
2. *Christian Friherre Guldenchrone*, f. 1676 † 1746 10. Marts, Gehejmeraad, Stiftamtmand. Hans Sønner (3 og 4):
3. *Wilhelm Friherre Guldenchrone*, f. 1701 27. Aug. † 1747, Stiftamtmand, Deputeret i det kombinerede Admiralitets- og Kommissariatskollegium. Hans Broder:
4. *Mathias Friherre Guldenchrone*, f. 1703 2. Marts † 1753 13. Oktbr., Konferensraad. Hans Søn 5:
5. *Christian Frederik Friherre Guldenchrone*, f. 1741 † 1788 10. Novbr., Gesandt, Stiftamtmand, Gehejmeraad. Hans Søn:
6. *Frederik Julius Christian Friherre Guldenchrone*, f. 1765 12. Marts † 1824 1. Juli, Gehejmekonferensraad, Stiftamtmand. Hans Brodersøn:
7. *Ove Christian Ludvig Emerentius Friherre Guldenchrone*, f. 1795 13. Juni † 1863 7. Juni, Kammerherre. Hans Søn:
8. *Carl Vilhelm Ludvig Marius Christian Frederik Friherre Guldenchrone*, f. 1833 27. Juli † 1895 22. Marts, Kammerherre. Hans Søn:
9. *Ove Theodor Carl Friherre Gyldenkrone*, f. 1869 6. Juli, Hofjægermester, Amtsraadsmedlem.

1) Dansk biografisk Lexikon VI Bd., S. 333 f.

VII. GREVSKABET SCHACKENBORG.

1. GODSETS EJERFORHOLD INDEN EREKTIONEN.

Møgeltønderhus hørte under Ribe Bisp. Da Slottet ved Reformationen var tilfaldet Kronen, bortforleuede Kong Christian III. det til Ditlev v. Ahlefeldt, som laante Kronen 16 000 lybske Mark og beholdt det for denne Sum indtil 1562, da han blev udløst af Niels Lange, som derefter fik Slot og Len i Forlening og foruden ovennævnte Sum 1564 endnu laante Kongen 4 000 Joachimsdalere, som dog s. A. blev overførte paa Lundenæs. Derefter havde Claus Rantzow Møgeltønder i Pant for 10 000 Daler, uafløst for Livstid, og efter hans Død 1571 Enken indtil 1583¹⁾. Ved Skøde af 1583 5. Avg. blev Møgeltønderhus med tilliggende Gods undtagen det, der laa i Haderslevhus Len, tilskødet Benedict Ranzow²⁾; men 1599 31. Oktbr. købte Kronen det tilbage af ham for 70 000 Daler³⁾. Ved Missive af 1600 9. Febr. blev Møgeltønder forenet med Riberhus Len⁴⁾, og saaledes vedblev det at være, indtil Feltherre Hans Schack, som 1658 var bleven forlenet med Riberhus Slot og Len, ved Skøde af 1661 5. Septbr. for 92 570 Rdl. 5 Sk. fik udlagt Møgeltønder med Bygning, beregnet til 150 Rdl., og tilliggende Ager og Eng, Htk. 78 Tdr. 2 Skp. 1 Fdk. 1 Alb., samt underliggende Bøndergods, Htk. 1 547½ Td. 2 Alb. 2⁶/₁₁ Pg., og fri Birkeret til Møgeltønder, Lustrup og Ballum Birker, beregnet til 3 000 Rdl.⁵⁾ 1661 1. Novbr. fik Rigsfeltherre Hans Schack endvidere tilskødet jus patronatus med Kirkens Andel af Korn- og Kvægtienden af Møgeltønder, Daler, Ballum, Rømø, Vesterlandfør og Amrum Sogne samt Kirkernes aarlige Indkomster af Jord, Enge eller Herlighed,

1) Kr. Erslev, Danmarks Len og Lensmænd i det XVI. Aarh., S. 139.

2) Kronens Skøder etc. 1 Bd., S. 269.

3) Anf. St., 1. Bd., S. 334.

4) Kr. Erslev, Danmark-Norges Len og Lensmænd 1596—1660, S. 69, 39.

5) Kronens Skøder etc. 2. Bd., S. 106 ff.

endvidere Kronens Andel af Ballum Sogns Korn- og Kvægtiende for 3 500 Rdl., hvoraf 1 000 Rdl. for Ballum Kirkes jus og 500 Rdl. for hver af de andre¹⁾. Ved Mageskifte af 1663 3. Marts med Ribe Kapitel og Hospital fik Hans Schack Godset bedre arronderet²⁾. Ved Skøde fra Kronen til Hans Greve af Schack af 1673 4. Novbr. erhvervede denne endelig en Del Jordegods i Højer, Lø og Hviding Herreder, tils. 432 Tdr. 1 Alb. Htk., og desuden jus patronatus til Emmerlev Kirke med Kirketienden af Emmerlev Sogn i Højer Herred, 72 Tdr. Htk. for 23 400 Rdl. 50 Sk. samt i Misthusum i Skierbek Sogn 3 Gaarde og 2 Bol og i Møgeltønder Sogn 2 halve Kaad til at inkorporeres i Grevskabet Schackenborg, som agtedes oprettet af Møgeltønder Slot og Len³⁾. Da Greve Hans Schack, som allerede fra Begyndelsen af Trederne ofte havde været syg, imidlertid blev mere og mere svagelig, naaede han ikke at faa Erektionen af Grevskabet gennemført i sin Livstid. Det blev Sønnen, Greve Otto Diderik Schack, der alt 1674 havde overtaget Faderens Embede som Stiftsbefalingsmand i Ribe Stift og Amtmand i Ribe Amt⁴⁾, som 1676 14 Juni, et halvt Aar efter Faderens Død, indsendte en Jordebog over c. 2 202 Tdr. Htk. til Kongen med Anmodning om, at dette Gods maatte blive erigeret til et Grevskab⁵⁾, hvilket derefter skete ved Erektionsbrev af 23. s. M.

2. EREKTIONEN.

a. Erektors Ophøjelse i Grevestanden.

Ved kgl. Patent af 1671 25. Maj, udfærdiget paa Latin, blev Gehejmerraad og øverste Feltherre Hans Schack, Ridder af Elefanten, blandt de allerførste optaget i den danske Grevestand. I Patentet nævnes han som en Mand, der er »kendt i de franske, italienske, spanske og tyske Hærc og berømt for sine Feltherredyder, hvorpaa han har givet vor højsalige Fader og os selv ærefulde og sejerrige Beviser⁶⁾».

Ved senere kgl. Bevilling af 1772 17. Septbr. fik hele hans Afkom Ret til at føre grevelig Titel⁷⁾.

1) Kronens Skøder etc. 2. Bd., S. 110.

2) Anf. St. 2. Bd., S. 143 f.

3) Kronens Skøder 2. Bd., S. 404 f.

4) Dansk biografisk Lexikon 15. Bd., S. 21 ff.

5) Kopi Lensbreve, Jordebøger og Matrikulesekstrakter for Grevskaber og Baronier i Jylland (V. R., S. 41).

6) Diplomata regis Christiani V. de comitibus, Fol. 1 (Nr. 1).

7) A. Thiset og P. L. Wittrup, Nyt dansk Adelslexikon, S. 246.

b. Erektionsbrevets Indhold.

1676 23. Juni udstedtes et Lensbrev for Greve Hr. Otto Diederich Schack, hvorved Møgeltønder med dets underliggende Gaarde og Bøndergods ophøjedes til et Grevskab under det Navn Schackenborg.

I Uddrag lyder Brevet saaledes: »Af sær kongl. Naade og Bevaagenhed til os elskelig høi og velbaarne Greve Hr. Otto Diederich Schack, Herre til Gisenfelt og Gram, Ridder, voris Kammerherre, Stiftbefalingsmand over Riber Stift og Amtmand over Riberhus Ampt, haver vi allernaadigst for got eragtet hans Gaard og Gods Møgeltønder beliggende i Riber Stift udi vor Land Jylland her i vort Rige Danmark til et Grevskab at erigere og ophøie, som vi nu hermed bemeldte Møgeltønder med des underliggende Sædegaarder og Bøndergods under det Nafn af Schackenborg, som det herefter stedse have og beholde skal, til et Grevskab at oprette og ophøie med al des Tilbehør og hvad dertil nu ligger og med Rette ligge bør efter den her vidføiede og efterskrefne Jordebogs udførlig Formelding, nemlig: Schackenborg grevelig Hovetresidentsgaard, taxerit og sat for Htk. 253 Tdr. 5 Skp 1 Alb. $\frac{8}{11}$ Penninge (Bøndergodsets Hartkorn er ikke særskilt opgjort i Jordebogen), kgl. Tiender under Grevskabet Schackenborg Ballumb Sogn 72 Tdr. Htk., Emmerlef Sogn 33 Tdr. Htk., herforuden Birkehøiheder til Møgeltønder Birk, Ballumb Birk, Lustrup Birk, Vesterlandsfords Birk, jura patronatus eller Kierke-Høiheder til Møgeltønder, Dahler, Emmerlef, Ballumb, Rømmøe, Vesterlandsfjord, Ammerumb Kirker. Forskrefne Jordebog, uberegnit Gesteri og Huspenge, beløber efter almindelig Landetaxt 2 202 Tdr. 1 Skp. 2 Fdk. Hartkorn Hvilket foreskrefne Grevskab Schackenborg herefter skal have og nyde alle de Friheder, Herligheder og Benaadinger, som noget Grevskab efter de Greverne sær forunte Friheder med benaadede ere, eller i Fremtiden med benaadis kunde, og til videre voris kongl. Naadistegn og til en Amindelse af, at Schackenborg af os til et Grevskab er erigeret og ophøiet, haver vi samme Grevskab med saadan Skiold og Vaaben benaadet, som herhos med sine rette Farver afmalet findes
.....

Og behæner vi derfor nu for os og voris kongl. Arvesuccessorerer udi Regieringen bemeldte Grefve Hr. Otto Diederich Schack for sig og sine rette egne Descendenter af Mand- og Kvindekøn med forbemeldte Grevskab Schackenborg sambt alle herefter oven specificerede Gaarde, Gods, Østerfang for hans egen Grund og saa vit hans egne Forstrande sig strecker, jura patronatus og Birk med dertil hørende Friheder og Herligheder, aldels intet undertagen af alt det, herudi er

indført, saasom med et ret grevelig Lehn, arvelig paa Mand- og Kvinde-
linier, saaledes at bemeldte Grefskab Schackenborg med des nu under-
liggende, eller hvis af hannem og hans Arvinger og Efterkommere
herefter derunder lagt vorde kan, ingenlunde maa pantsettis, selgis,
afhendis eller delis, mens uskiftet og udelt fra den eldste til den eldste,
først udi mandlig Linier, medens nogen findis, og siden paa Kvinde-
linier, naar ingen paa Sversiden mere tilovers er, arvis skal, og os heller
voris kongl. Arvesuccessorer udi Regieringen icke før kunde hiemfalde,
førend bemeldte Gref Hr. Otto Diederich Schackis rette egne Descen-
denter af Mand- og Kvindekion uddød er, da det os og voris kongl.
Arvesuccessorer udi Regieringen skal med Rette være til- og hiem-
falden. Og skal bemelte Gref Hr. Otto Diederich Schack og hans Arf-
vinger imidlertid Grefskabet urygeligen og ubehindret fra Arving til
Arving, fra eldste til eldste, nyde og beholde uden nogen sær Confirmation
at søge, enten Lehnsherre eller Lehnsmand forandris, uden aleniste
hver Gang slig Forandring indfalder, da en goed Ridehest i voris Stald
af Grefskabet til en Kiendelse givis skal¹⁾.

3. FORANDRINGER I SUBSTANSEN.

a. Romø, Listland, Vesterland Før og Amrum afstaas imod Vederlag.

Den store Revisionskommission²⁾, som skulde undersøge de Udlæg
af Krongods, der havde fundet Sted i Aarene 1660—70, behandlede
ogsaa Feltherre, Hans Schacks Fordringer med følgende Resultat:

Imod at afstaa Rom, Froerdal Nor og Tvismark paa Romø, List
Land, Vesterland Før og Amrum fik Greve Otto Diderik Schack i
Henhold til Rentekammerskrivelse af 1683 3. Jan. eftergivet alle kgl.
Fordringer, der var nævnte i Revisionskommissionens Relationer af
1682 4. Marts og 11. Oktbr., ikke alene paa den afdøde Feltherre, men
ogsaa paa ham selv og Grevskabet Schackenborg, samt paa hans Hoved-
gaarde Giselfeld og Gram og de under dem liggende Ladegaarde og
Bøndergods indtil Udgangen af Aaret 1682, saa at der hos ham og
hans Arvinger ikke skulde ske nogen Forandring paa det tilbageværende
af Grevskabet Schackenborg samt Giselfeld og Gram, og *intet af det
skulde kunne fordres indløst*. Endvidere bevilgedes, at Hovedgaardstak-
sterne til Grevskabet Schackenborg, til Møgeltønder og Brink samt
Giselfeld og det derunder indtil 1683 3. Jan. lagte Bøndergods maatte

¹⁾ Herald geneal. Saml. Generalia Fol. Nr. 33, 51 c. Grevelige Lehnbog, S. 169 ff.

²⁾ Carl S. Christiansen, Den store Revisionskommission og dens Forløbere (Sær-
tryk af Historisk Tidsskrift 7 R., IV. Bd.), S. 60.

være fri for Skatter og Afgifter som andre ældgamle adelige Sædegaarde, og at han og hans Søn, som fik Grevskabet efter ham, i deres Livstid maatte nyde i aarlig Pension 1 000 Rdl., som de maatte tilbageholde af Grevskabets Afgifter eller af Ribe Amts Forpagtningspenge, samt at han og hans Søn i deres Livstid maatte nyde Østersfangsten ved de nævnte Øer, og at de, saalænge de levede, af det Gods i Haderslev Amt, som blev tilskødet Feltherren 1664 18. Maj, og som blev anslaaet til 37½ Plov, maatte være fri for at skatte af de 17½ Plov¹⁾.

b. Regulering og Afløsning af Hoveriet.

I 1768 blev paa Ansøgning af den daværende Besidder af Grevskabet Schackenborg, Gehejmraad Greve Hans Schack, der var geraadet i en Gæld af 150 000 Rdl., beskikket en Administrationskommission. Det lykkedes Kommissionen efterhaanden at gennemføre en Række Forbedringer, der var til Gavn for Bønderne samtidig med at de forøgede Herskabets Indtægter.

Besidderne af Grevskabet Schackenborg havde ikke selv ført nogen Landhusholdning eller drevet noget Jordbrug, men al den under Grevskabets Hovedgaardstakst henhørende Jord var enten fæstet bort eller efter en gammel Kontrakt fra 1661 lejet bort til dem, der havde Bol i Møgeltønder Birk, hvorfor Grevskabets tilliggende Bønder i Stedet for Hoveri betalte 10 Rdl. Species aarlig af en hel Gaard og i øvrigt alene bestred den til Grevskabets Besidderes eget Husbrug fornødne Kørsel, samt leverede Forspandsheste til forefaldende Rejser, lige som ogsaa Husmændene forrettede noget Haandarbejde ved Gaarden. Det vilde da være til Nytte baade for Grevskabets Besiddere og Bønderne om ogsaa den Kørsel og dette Slags Hoveri herefter blev hævet og anslaaet til Penge.

Ved kgl. Resolution af 1770 9. Febr. blev det da tilladt Administrationen af Grevskabet at fritage Bønderne for Hoveri imod visse Penges Erlæggelse²⁾. Ved kgl. Konfirmation af 1775 6. Apr. approberedes endvidere en Kontrakt af 1775 6. Apr., hvorved de under Grevskabet hørende Bønder i Møgeltønder og Daler Sogne fik deres Hoveri, Ægt og Arbejde reguleret og fastsat³⁾.

c. Salg af Hovedgaardsmarken imod en aarlig Kanon.

Det er ovenfor berørt, at den store Hovedgaardsmark ikke blev dreven til Schackenborg, men at Bønderne i Hundrede Aar bestandig

¹⁾ Kronens Skøder etc. 2. Bd., S. 513 f.

²⁾ Grevelige Lehnbog I, S. 32 f.

³⁾ Anf. St. I, S. 103 ff.

havde haft den i Leje for den Sum af 1 250 Rdl. Species aarlig. Administrationskommissionen mente 1769, at Bønderne efter de daværende Priser paa Jord burde give mere i Afgift af Hovedgaardsmarken end de fra 1661 og indtil da uforandret havde svaret, hvorfor Kommissionen med Overdirektøren, Gehejmraad Greve Adam Moltkes Samtykke gjorde Bønderne det Tilbud, at de fremdeles og for bestandig maatte beholde Jorderne, hvis de vilde give aarlig 500 Rdl. mere end forhen. Det vilde Bønderne ikke, hvorfor Kontrakten blev dem opsagt. Marken blev inddelt i Lodder paa 4—10 Tdr. Lands Størrelse, og saaledes, efter at denne Plan var bifaldet af General Landvæsenkollegiet og Overdirektøren, 1770 sat til offentlig Auktion til det højeste Bud af aarlig Kanon¹⁾). Udfaldet blev, uagtet ingen af Bønderne bød eller fik noget, at en aarlig Sum af c. 2 400 Rdl. d. Cour. blev erholdt mere end før, samtidig med at Herskabet tillige forbeholdt sig 130 Tdr. Land Ager og Eng af Hovmarken²⁾). Af Grevskabets fri Hartkornstakst, 465 Tdr. Htk. med et Areal af 2 972 Demath eller 2 857 Tdr. Land, var i 1807 66 Demath Agerland og 65½ Demath England endnu til Gaardens eget Brug. Det øvrige Areal var afhændet for en fast aarlig Afgift, der varierede fra 1 til 5 Rdl. pr. Demath efter Jordens Beskaffenhed, den sædvanlige var 2 til 3 Rdl. pr. Demath³⁾). Auktionskonditionerne, hvorefter disse Jorder var bleven solgte, approberedes bag efter ved kgl. Resolution af 1786 15. Febr., dog at f. s. v. Køberne af Hovmarkerne fik tilstaaet Befrielse for at udrede de Onera og Præstationer, der hæftede paa eller fremdeles kunde paalægges Hovedgaardstaksten, skulde Schackenborgs Ejere være forpligtede til selv at erlægge og udrede samme⁴⁾).

d. Salg af Fæstegaarde til Arvefæste med Ret til Salg og Pantsætning.

De kontribuerende Bøndergaarde var bleven fæstede bort, og enhver tiltrædende Fæster betalte en vis Fæsterekognition, men Bygningerne⁴⁾ tilhørte Bønderne, og den nærmeste Arving fik i Almindelighed meddelt Fæste paa Gaardens Jorder. Rekognitionen ved Fæsterskifte var vel undertiden underkastet nogen Forandring, men var dog sædvanlig bleven ved det gamle. Det vilde derfor være til ulige mere Sikkerhed for Bønderne i Fald disse Fæstebreve blev for-

1) G. Begtrup, Beskrivelse over Agerdyrkningens Tilstand i Danmark, 5. Bd. Nørre Jylland 1. Del, S. 25, 27, jfr. Grevelige Lehnbog I, S. 32 ff.

2) Konfirm. paa en Auktionsforretning, hvorved Grevskabet Schackenborgs Hovedgaards Takst overlades til Arv og Eje i Henhold til kgl. Bevilling af 1770 9. Febr.

3) D. Kanc. Rotuli relationum 1786, Fol. 42.

4) Kilden har det tvetydige Ord: Huse i Stedet for Bygninger.

andrede til Arvefæsteskøder med Ret til Salg og Pantsætning, og Grevskabets Besidder ansaas for tilfredsstillet, naar han kun var sikker paa at faa sine hidtil hafte Revenyer, og enhver Bonde ved Tiltrædelsen til en Gaard i Stedet for Fæsterekognition betalte visse Tiltrædelsespenge, der, da Bønderne saaledes erholdt betydelige Fordele, men Grevskabet derimod mistede sin Ejendomsret, naturligvis vilde beløbe sig til mere end den hidtil svarede Fæsterekognition. Ved kgl. Bevilling af 1770 9. Febr. blev det tilladt Administrationen af Grevskabet at meddele Fæsterne Ejendomsskøder paa deres Gaarde. Ved Ejendom forstaas her Arvefæste med Ret til Salg og Pantsætning.

I Henhold til denne Bevilling blev 1775 6. Apr. konfirmeret nogle Kontrakter af 10. og 11. Febr. s. A., hvorved de under Grevskabet Schackenborg hørende Bønder i Emmerlev Sogn¹⁾, i Ballum Sogn Østerende, Vesterende, Husum og Bodsøl Byer²⁾, i Medolden, Randerup, Skads, Dostrup og Skærbæk Sogne samt Kringelum og Bysted i Ballum Sogn³⁾ og i Lystrup Birk⁴⁾ fik tilstaaet Ejendom paa deres paaboende Gaarders Jorder⁵⁾.

Kancelliraad Holm havde siden 1786 som Overinspektør forestaaet Grevskabets Bestyrelse og i den Tid besorget Fællesskabets Ophævelse og Udskiftningen paa 1 800 Tdr. Land og havde endvidere forestaaet Salget af Godset til Ejendom (c: Arvefæste med Ret til Salg og Pantsætning), hvorved var vundet en aarlig Jordebødsindtægt af over 400 Rdl. foruden Kapitalen af Købesummen. Han havde ligeledes forestaaet Parcelleringen af Godset Seekamp, hvorved dette havde vundet hen imod 3 000 Rdl. aarlig Indkomst og Bønderne vare blevne frie Ejendomsbønder. Oberstløjtnant Greve Otto Diderik Schack havde derfor under 1797 28. Avg. udstedt en Forsikring til Kancelliraad Holm om Pension af Grevskabet Schackenborg, hvilken Forsikring blev konfirmeret af Kongen under 1802 3. Juli⁶⁾.

e. Salg af Strøgods og af det grevelige Hotel.

Ved kgl. Resolution af 1788 27. Febr. fik Greve Otto Diderik Schack Tilladelse til at bortsælge ved Auktion c. 160 Tdr. Htk. Strøgods, som laa adspredt i 16 Sogne og 27 Byer, imod at Købesummen blev

1) Grevelige Lehnbog I, S. 81 ff.

2) Anf. St. I, S. 87 ff.

3) Anf. St. I, S. 93 ff.

4) Anf. St. I, S. 99 ff.

5) Anf. St. I, S. 103 ff. Et Uddrag af »Ejendomskontrakten« med Bønderne i Ballum Distrikt er aftrykt hos Begtrup, anf. St., S. 29 f.

6) D. Kanc. 4. Dptl.s Forestill. 1802, Nr. 27.

et Fideikommis under Grevskabet¹⁾. I Marts 1794 blev det Schack'ske Palæ paa Amalienborg Plads solgt til Kongen for 26 861 Rdl., hvoraf 24 000 Rdl. endnu hæftede paa Ejendommen²⁾. I Henhold til kgl. Resolution af 1803 17. Juni blev Grevskabet opbudt til Salg. Men da saavel Hovedgaardstaksten som Bøndergodset var arvefæstet bort til Ejendom for en bestemt uforanderlig Kanon, var der kun faa Liebhave, og der blev ikke gjort noget passende Bud³⁾.

f. Grevskabets Hartkorn i 1852.

Virkningerne af Salget vil ses af nedenstaaende Opgørelse af Grevskabets Hartkorn i Tiden omkring Midten af forrige Aarhundrede.

I 1852 opgives Grevskabets Hartkorn saaledes:

Under Schackenborg Hovedgaard drives Htk.....	16	Tdr.	5	Skp.	2	Fdk.	1	Alb.
Under Grevskabet hørte endvidere:								
29 Fæstegaarde, Htk.	119	—	5	—	2	—	1½	—
296 Arvefæstegaarde med Ret til at sælge og pantsætte, Htk.	1 711	—	7	—	2	—	1½	—
3 Arvefæstegaarde uden saadan Ret, Htk.....	19	—	3	—	1	—	2	—
10 Arvefæstehuse, Htk. ⁴⁾	4	—	6	—	0	—	0	—
510 Huse i Livsfæste, Htk. ⁴⁾ ...	33	—	2	—	2	—	½	—
124 Tyendehuse, Htk. ⁴⁾	86	—	4	—	1	—	2¾	—
Tils. Ager og Engs Htk...	1 992	Tdr.	3	Skp.	1	Fdk.	¼	Alb.
Mølleskyld, Htk.	32	—	6	—	0	—	1¾	— ⁵⁾
Ialt Htk....	2 025	Tdr.	1	Skp.	1	Fdk.	2	Alb.

g. Den nuværende Substans.

De forskellige Bestanddele af Substansen opgives i 1914 saaledes:

1. Hovedgaardene Schackenborg med Feldsværft, Sjødamsgaard, Solvig og Store Tønde samt Gallehusskov..... c. 1 076 Hektarer

¹⁾ D Kanc. Rotuli relationum 1788, Fol. 29.

²⁾ D Kanc. Rotuli relationum 1792, Fol. 608.

³⁾ D Kanc. 4. Dptm.s Forestill. 1803, Nr. 25, jvfr. Begtrup, anf. St., S. 26.

⁴⁾ Af samtlige Huse har 293 ingen anden Jord end en Have.

⁵⁾ Statistisk Tabelværk, Ny Række, 6. Bd. 1852, S. 152 f. I 1855 blev der frasolgt Grevskabet til Arvefæste med Ret til Salg og Pantsætning en Gaard paa Htk. 1 Td. 3 Skp. 1 Fdk. 1¾ Alb. for 875 Rbd. (Ministerialtidende B. 1871, S. 568 f.).

2. Møgeltønder, Daler, Emmerlev og Ballum Kirker med et samlet Areal af	c.	10 Hektarer
3. Bøndergods: a. Syd for Grændsen	c.	70 —
b. i Ribe Amt	c.	38 Tdr. Land ¹⁾
4. Bankaktier		3 400 Kr.
5. Fideikommiskapitaler under dansk Lenskontrol		12 640 —
6. Fideikommiskapitaler under tysk Lenskontrol		340 000 Rmk.

4. BESIDDERNE.

a. *Erektors Embedskarriere.*

Hans Schack var Søn af Christopher Schack til Basthorst og Hustru, Anne v. Deden, og blev født paa Undevad i Angel 1609 29. Oktbr. Efter i 23 Aar at have tjent i forskellige Hære blev han 1658 6. Jan. naturaliseret som dansk Adelsmand og udnævnt til dansk Generallojtnant, Medlem af Krigsraadet og Guvernør i København. Han forleledes 12. Apr. s. A. med Riberhus Slot og Len, fra 1658 1. Maj at regne, fik 1661 31. Jan. nyt Forleningsbrev paa Livstid og blev tillige Stiftsbefalingsmand i Ribe Stift indtil 1674 28. Marts, da han afløstes af Sonnen. Han var tillige Lensmand i Møgeltønder Len fra 1658 25. Maj til 1661 1. Novbr. og Inspektionshavende over Lundenæs Amt fra 1661 12. Juni til 1668 28. Oktbr. 1659 blev han Feltmarskal og 1660 Avg. Rigsraad. 1660 7. Novbr. udnævntes han til Rigsfeltherre, Præsident i Krigskollegiet og Medlem af Statskollegiet. 1671 25. Maj blev han ophøjet i Grevestanden. Han døde 1676 27. Febr.²⁾

b. *Karakteristik af Erektor som Feltherre og Embedsmand.*

Iblandt Førerne under Københavns Belejring i 1659 var Guvernøren, Generallojtnant Hans Schack en af de mest ansete. Efter at Stormen paa København i Natten imellem d. 10. og 11. Febr. 1659 var afslaaet, blev Hans Schack udnævnt til Feltmarskal. Som øverstbefalende skulde han paa Ruyters og Henrik Bielkes Flaader overføre en Del af Styrken i København til Kiel, hvor den skulde forenes med danske Tropper fra Halvøen og derefter til Søs vende sig imod

1) 29 Tdr. Land er meget nær lig 16 Hektarer.

2) Den civile Centraladministrations Embedsstat 1660—1848, S. 68 f. J. Bloch, Stiftamtmand og Amtmand i Kongeriget Danmark etc. 1660—1848, S. 128.

Fyn. 1659 27. Oktbr. lettede Flaaden Anker i Kiels Havn, og fire Dage efter foretoges Landgangen ved Kerteminde under Udfoldelse af beundringsværdigt Mod fra Officerernes og de meniges Side. Efter en kort Kamp trak Svenskerne sig tilbage ad Nyborg til, og 5. Novbr. holdt Schack sit Indtog i Odense. Dagen før havde Feltmarskal Eberstein under fuldt saa vanskelige Forhold ført sit Korps over Lille Belt. Om Formiddagen 1659 14. Novbr. stødte de danske og svenske Hære sammen Nord for Nyborg. Ebersteins Korps var den Dag i Spidsen; han gav Ordre til Angreb, men hans Afdelinger kastedes trods udvist Tapperhed tilbage, Svenskerne forfulgte dem, og alt syntes i Uorden paa dansk Side. Da rykkede Schack, der hidtil havde forholdt sig ganske rolig, endelig frem og optog Ebersteins Afdelinger. Det fjendtlige Centrum gennembrødes, navnlig ved de hollandske Troppers Medvirkning; men af størst Betydning blev de omgaaende Bevægelser, der lededes af Hans og Claus Ahlefeldt, og som lykkedes paa begge Flanker. Efter et frygteligt Mandefald trak Svenskerne sig tilbage indenfor Nyborg, og udenfor Byen mødtes de forskellige danske Korps. Om Natten lykkedes det de svenske Anførere, Pfalzgreve Philip af Sulzbach og Feltmarskal Otto Stenbock at slippe over til Sjælland; men ved Daggry løb Ruyters Flaade ind i Nyborg Havn og aabnede en voldsom Ild, der understøttedes ved Skydning fra Landsiden. Den svenske Hær overgav sig paa Naade og Unaade, og Fyn var derved generobret.

Det var efter den Rolle, Hans Schack havde spillet under Krigen, en selvfølgelig Sag, at han blev Præsident for det nye Krigskollegium. Utvivlsomt var han ogsaa en Mand af Dygtighed og betydelige administrative Evner. Denne Stilling beklædte han til sin Død¹⁾. Han interesserede sig meget for Udbedringen af Fredericia Fæstning, som han ansaa for den vigtigste i Riget næst efter København, men især virkede han for Opretholdelsen af en saa stor Hær som muligt. Hovedresultatet af Krigskollegiets Virksomhed under hans Præsidium blev Oprettelsen af Landmilitsen 1663—64 og af det nationale Rytteri 1670²⁾.

c. Fortegnelse over samtlige Besiddere.

1. *Hans Greve Schack*, f. 1609 28. Oktober † 1676 27. Febr., Greve 1671 25. Maj, Herre til Gisselfeld, Gram og Lammehave, Gehejmeraad, Feltherre og General. Hans Søn:

1) Fridericia, Adelsvældens sidste Dage, S. 447 ff. S. A. Sørensen, Kjøbenhavns Belejring og Fyens Generobring S. 38, 135 ff.

2) Fridericia i Dansk biografisk Lexikon 15. Bd., S. 21 ff.

2. *Otto Didrik Greve Schack*, f. 1652 21. Septbr. † 1683 1. Juli, til Gisselfeld, Gram, Brinkhof, Kmhr., Stiftbefalingsmand i Ribe Stift. Hans Søn:
3. *Hans Greve Schack*, f. 1676 4. Marts † 1719 22. Septbr. til Gram Brinkhof, Gehejmeraad, Stiftsbefalingsmand i Ribe Stift, Amtmand i Ribe Amt, Oberst. Hans Søn:
4. *Otto Didrik Greve Schack*, f. 1710 19. Marts † 1741 7. Oktbr., til Gram, Brinkhof, Seekamp. Hans Søn:
5. *Hans Greve Schack*, f. 1735 14. Januar † 1796 21. Avg., til Brinkhof, Seekamp, Gehejmeraad, Stiftamtmand i Ribe Stift og Amtmand i Ribe Amt, afstod efter kgl. Bevilling af 1786 26. Maj Grevskabet til sin Søn:
6. *Otto Didrik Greve Schack*, f. 1758 10. April † 1809 18. Avg., til Seekamp, Generalmajor. Hans Søn:
7. *Hans Greve Schack*, f. 1786 6. Maj † 1814 4. April, til Seekamp. Hans Søn:
8. *Otto Didrik Schack*, f. 1810 3. Oktbr. † 1856 26. Juli, til Seekamp. Hans Søn:
9. *Hans Greve Schack*, f. 1852 12. Decbr. † 1905 28. Jan., til Solvig og Seekamp. Hans Søn:
10. *Otto Didrik Greve Schack*, f. 1882 11. Jan., til Solvig og det See-kampske Fideikommis, Kresdagsmedlem.

VIII. GREVSKABET SAMSOE.

1. GODSETS EJERFORHOLD INDEN EREKTIONEN.

Efter at Samsø med underliggende Øer siden Dronning Margretes Tid havde været Krongods, blev det 1661 udlagt til Rigshofmester Joachim Gersdorffs Arvinger for en Del af det Jordegods i Skaane, som Rigshofmesteren var gaaet ind paa at afstaa, for at det sammen med andet Gods kunde blive udlagt til den svenske Krone som Vederlag for Bornholm. I Skødet af 1661 31. Juli er Søllemarksgaard (nu: Brattingborg) med Tilliggende ansat til 42½ Td. Landgilde Htk. og det underliggende Bøndergods til 1 051½ Td. 2 Skp. 2½ Fdk. ¾ Png. Htk.; medens Konge- og Kirketienden af Kolby, Tranberg, Nordby Bedser og Onsberg Sogne, der ligeledes blev tilskødet Joachim Gersdorffs Arvinger, dog saaledes at Bispen i Aarhus fremdeles skulde beholde Kongetienden af Bedser og Onsberg Sogne, er ansat til 135½ Td. Htk. Paa dette Jordegods maatte Rigshovmesterens Arvinger oprette Sædegaarde og Ladegaarde, hvor det faldt bekvemst, og nyde dem med samme Friheder og Rettigheder som andre ældgamle Herregaarde i Danmark; hvilket dog kun var Erstatning for afstaaet Sædegaardsfrihed i Skaane¹⁾. Ved Tillægsskøde af s. A. 4. Avg. fik Joachim Gersdorffs Arvinger dernæst fri Birkeret paa Samsø, saaledes at Birket altid skulde følge den, der ejer Søllemarksgaard; Jurisdiktionen paa Øen blev tilstaaet dem for 2 000 Rdl. eller 40 Tdr. Htk. Samtidig fik de Kaldsret til Øens fem Kirker med Konge- og Kirketiende, beregnet til 50 Rdl. pr. Td. Htk.²⁾.

Jørgen Bielke skødede paa egne og Medarvingers Vegne 1674 18. Marts Samsø med underliggende Smaaøer til Peder Griffenfeld for 23 000 Rdl. og Aakær i Jylland. Ifølge den kgl. Stadfæstelse paa Skødet gik ogsaa den Sælgerne tilstaaede Ret til at oprette Hoved- og Sædegaarde paa Øen over paa Griffenfeld. Efter Rigskanslerens Fald blev

¹⁾ Kronens Skøder etc. 2. Bd., S. 92.

²⁾ Anf. St. 2. Bd., S. 94, jvfr. S. 421.

Samsø inddraget under Kronen. Kong Christian V. skænkede derefter Oen til Sophie Amalie Moth, og oprettede den 1677 31. Decbr. til et Grevskab under Navn af Grevskabet Samsø for hende og hendes Børn og deres ægte Descendenter¹⁾.

2. EREKTIONEN AF GREVSKABET SAMSØE.

a. Erectricis Ophøjelse i den grevelige Stand.

Ved kgl. Patent af 1677 31. Decbr. (jvfr. ndf.) blev Fru Sophie Amalie Moth til Samsø og Egede optaget i Grevestanden²⁾. Ved kgl. Patent af 1679 1. Jan. erkendte Kong Christian V. Børnene af Fru Sophie Amalie Moth, Grevinde til Samsø og Frue til Egede, for sine naturlige Børn og tillagde dem Navnet Gùldenløwe; men deres Børn skulde kun kalde sig Grever og Grevinder af Samsø, da ingen anden end kgl. Børn maatte bære Navnet Gùldenløwe³⁾. Ved et nyt Patent af 1695 4. Maj bestemte Kongen, at de Gùldenlewes Børn og Afkom skulde bruge det Tilnavn Grever og Grevinder af Danneskiold, og han gav dem samtidig et Vaaben, som de og deres ægte Descendenter herefter skulde fore⁴⁾.

b. Lensbrevets Indhold.

1677 31. Decbr. udstedtes et kgl. Patent for Fru Sophia Amalia Moth til at være Grevinde til Samsø samt et Lensbrev paa nævnte Grevskab, det lyder i Uddrag saaledes:

... Vi haver og til ydermere kongl. Naadeskiendetegn det hende tilhørende Land og Insul Samsø.. med des underliggende Øer og Holme sambt derpaa liggende Sædegaarde og des tilliggende Bønder og Tienere, Herligheder, Rettigheder og alt hvis dertil nu ligger, eller hun i Fremtiden kunde til Sinds vorde dertil at legge, til et Grefskab saasom it voris Rigis immediat og fri Grefskab under Titul og Nafn af det Grefskab Samsø erigeret og ophoiet, som vi det og nu hermed ved dette voris aabne Bref og Patent til et Grefskab erigere og ophøie, og paa bemelte os elskelig høi og velbaarne Frue Sophia Amalia Moth Grefinde til Samsø og hendis Børn og Lifsarvinger, fødte og ufødte, og deris egne Descendenter af Mand- og Kvindekion saasom et ret mandlig og kvindeligh Læhn conferere og dennem dermed evindelig

1) Kronens Skoder etc. 2. Bd., S. 446.

2) A. Thiset og P. L. Wittrup, Nyt dansk Adelslexikon, S. 194 f., jvfr. Diplomata Christiani V de comitibus, Fol. 41 ff.

3) Anf. St., S. 105 f.

4) Anf. St., S. 63.

belehner, — Førsteføddis Ret dog, saasom derom udi Grevernes Privilegier formeldis, stedse udi Agt taget, — saa at hun og hendis Lifsarvinger og deris egne Descendenter ovenbemelte Grefskab fra eldste til eldste, først udi Mandelinien, dernest udi Kvindelinien, naar ingen paa Sverdsiden mere tilovers er, arve, eie og besidde skulle med alle de Herligheder, Friheder, Benaadninger, Privilegier, Immuniteter og Prærogativer som andre voris Rigsgrever og Grefinder deris Grefskaber nu nyder og haver eller herefter nyde og have kunde efter de Greverne forundte Privilegiers videre Formelding i alle Maader, lige som de her Ord fra Ord kunde være indførte. Og skal bemelte Grefskab med alt det, som nu dertil ligger, eller i Fremtiden dertil lagt vorde kunde, uden voris og voris kongelige Arvesuccessorerers i Regieringen sær Tilladelse icke maa selgis, pantsættis, afhendis eller delis, men hende og hendis Lifsarvinger, fødte og ufødte, som Herrer til Grefskabet og deris rette egne Descendenter af Mand- og Kvindekøn som Grever eller Grefinder til eller af Samsøe fra Arving til Arving, fra elste til elste, uskiftet og udelte evindeligt tilhøre foruden nogen videre sær Confirmation hos os eller voris kongl. Arvesuccessorerer i Regieringen derpaa at søge eller noget til Kiendelse deraf at give, hvad heller Lehnsherre eller Lehnhavere forandris, og icke til os eller voris kongl. Arvesuccessorerer udi Regieringen før hiemfalde, førend bemelte Grefinde til Samsøe og hendis Lifsarvinger, fødte og ufødte, og deris egne Descendenter af Mand- og Kvindelinie aldels uddøde ere, da det os og voris kongl. Arvesuccessorerer udi Regieringen med Rette skal være til- og hiemfalden¹⁾...

3. FORANDRINGER I SUBSTANSEN.

a. Forbedringer og Laan.

Greve Christian Danneskiold Samsø havde ved Hjælp af en ham under 1800 14. Novbr. forundt kgl. Bevilling til at optage et Laan paa 80 000 Rdl. paa Grevskabet Samsø²⁾ set sig i Stand til at købe Holmegaards Gods og derved haft den Tilfredsstillelse at kunne overdrage Bønderne deres Gaarde til Selvejendom paa billige Vilkaar, og tillige at kunne beholde Hovedgaarden med noget Skov og Torv til en meget taalelig Pris³⁾. Derefter købte Greven i samme Øjemed Næsbyholm og Bavelse for 312 000 Rdl., men da Sælgeren ej kunde lade hele Købesummen blive staaende, og

¹⁾ Geneal. herald. Saml. Generalia, Fol. Nr. 33, 51 c. Grevelige Lehnbog S. 206 ff.

²⁾ Af ældre Laan kan nævnes det i Henh. til kgl. aab. Brev af 1758 25. Aug. bevillgede paa 21,532 Rdl. og et andet i Henh. til kgl. Resol. af 1792 15. Juni paa 10,000 Rdl. (D. Kanc. Rotuli etc. 1792, Fol. 451.)

³⁾ D. Kanc. 4. Dpt.s Forestill. 1800, Nr. 41, jvfr. anf. St. 1801, Nr. 5.

ingen var villig til at laane det, som skulde udbetales paa anden eller tredje Prioritet, med mindre Greven kunde stille dem en Kavtion, søgte og fik han Ret til at give subsidær Panteret i Grevskabet Samsø for de Summer, han agtede at laane paa Næsbyholm og Bavelse Godser¹⁾. Ved kgl. Resolution af 1804 21. Decbr. blev det bestemt, at den Gæld, der saaledes kom til at hvile paa Grevskabet, saavel direkte som derved, at samme var stillet til subsidær Pant, ikke maatte overstige den Sum af 392 000 Rdl.²⁾. Ved kgl. Resolution af 1817 6. Maj blev der som en Følge af Pengeforandringen givet Greven Tilladelse til paa Grevskabet, i Steden for de Summer, som det ved tidligere kgl. Bevillinger var bevilget ham at optage, at pantsætte samme for 200 000 Rbd. rede Sølv eller 100 000 Rdl. Hamborger Banco og deraf svare aarlig 5 pCt. Rente — imod at det ved særskilt kgl. Reskript gjordes Greven til Pligt at holde Sukcessor skadesløs for de nævnte Hæftelser, forsaavidt han ikke i Medfør af kgl. Bevilling af 1800 14. Novbr. tillagde sine øvrige Born en Del af Hæftelseskapitalen og derfor gav Sikkerhed i sine allodialle Ejendomme³⁾.

Ved kgl. Bevilling af 1831 3. Juni fik Enkegrevinde Henriette Danneskjold-Samsø Tilladelse til at optage et Laan af 18 000 Rbd. Sølv imod Prioritet i Nordfeldt og Aalebæksgaarden paa Møen, saaledes at Grevskabet Samsøes Panteret for en Sum af 66 000 Rdl. i disse Ejendomme maatte nedrykke efter førstnævnte Sum. Om Laanets Anvendelse nævnes intet i Bevillingen⁴⁾.

Til Bestridelse af Omkostningerne ved forskellige Byggeforetagender paa Grevskabets Hovedgaarde erholdt Besidderen af Grevskabet Samsø, Greve Christian Conrad Sophus Danneskjold-Samsø, Tilladelse til at disponere over 62 900 Rdl. 29 Sk. af de Grevskabet tilhørende Fideikommiskapitaler⁵⁾.

b. Salg af Bøndergods til Arvefæste i 1800—02.

Ved kgl. Resolution af 1797 10. Novbr. blev der givet Tilladelse til at sælge Grevskabet. Kancelliets Indstilling, som blev billiget af Kongen, lyder i Uddrag saaledes:

»at det maa være nuværende Besidder af Grevskabet Samsø Kmhr. Christian Conrad Sophus Greve af Danneskiold Samsø tilladt at afhænde bemeldte Grevskab under følgende Vilkaar:

- 1) D Kanc. 4. Dpt.s Forestill. 1803, Nr. 19.
- 2) Anf. St. 1804, Nr. 75.
- 3) D Kanc. 4. Dptm.s Forestill. 1817, Nr. 45.
- 4) Grevelige Lehnbog, S. 211.
- 5) Anf. St., S. 360.

a. at Hovedgaardene og Kirkerne sælges ved offentlig Auction, men Bøndergodset¹⁾ med Konge- og Kirketiender uden Auction overdrages Fæsterne til Eiendom, naar disse derfor ville give, hvad ret og billigt maatte være enten imod aarlig Afgift, der hæfter bestandig med 1ste Prioritet paa de saaledes overdragne Eiendomme eller imod Kiøbesummer, der udsættes paa sikkert Pant.

b. at Kirkerne afhændes med den Betingelse, at jus vocandi for bestandig overdrages Kongen, hvorimod Greven for sin Person forbeholdes første Kaldsret til alle de geistlige Embeder paa Samsøe, som maatte blive ledige, efter at Salget er sket.

c. at den Grevskabet forundte Skattefrihed af 300 Tdr. Htk. Bøndergods, maa saaledes som Greven nu nyder samme, vedblive i 20 Aar efter Godsets Salg, saaledes at den efter bemeldte Tids Forløb aldeles ophører, uden nogensinde igien at tilstaaes Greven eller hans Familie, om endog andet Gods i Tiden skulde vorde samlet.

d. at den ved Grevskabets Salg udkommende Sum for de Eiendomme, der ei blive overdragne imod aarlig Afgift, men solgte for Capitaler, hvoraf de $\frac{2}{3}$ Dele maa blive staaende i de bortsælgende Eiendomme, men den ene 3die Del indsættes i den kgl. Kasse, bliver en bestandig Feudal- eller Fideicommisscapital, hvoraf Greven og efterkommende Successorer efter Erectionen nyde de aarlige Renter, dog at af de 31 500 Rdl., som med allernaadigst Tilladelse nu hæfter paa Grevskabet, udredes de 20 000 Rdl., der er en af hans afg. Fader contraheret Gield, forlods af Kiøbesummen.

e. at de øvrige 11 500 Rdl., som Grevens Formyndere og han ved Grevskabets Tiltrædelse have laant, maae efter Bevillingens Indhold.. udredes af Fideicommissets Renter eller Indkomster.....

f. at den imellem Greven og Cancelliraad Bing om Forpagtningens Afstaaelse af Brattingsborg maa nyde..... Bifald.....²⁾.

Bevillingen blev derefter udfærdiget d. 17. s. M.

Hovedgaardene og Tienderne blev dog ikke afhændede; derimod solgtes en Del Bøndergods til Arvefæste med Ret til at sælge og pantsætte, hvortil foreløbig Tilladelse var given allerede ved kgl. Resolution af 1797 18. Avg., »dog saaledes, at Grevskabets Indtægter derved forøgedes og sikredes, samt at Fæsternes Bedste derved fremmedes³⁾.

1) »at Bøndergodset uden Auction overdrages til Fæsterne, naar disse ville kiøbe Jorderne, synes saa meget mere nødvendigt, som Bønderne paa Samsøe efter Grevens Meldende selv eie deres Gaardes Bygninger samt Grunden paa hvilken de staae, hvorimod Greven alene eier de matriculerede Jorder« (Kanc.s Foresstilling til Kongen af s. D.).

2) D Kanc., Rotuli relationum 1797, Fol. 594.

3) D Kanc., Rotuli relationum 1797, Fol. 458 f.

Der blev i Henhold til nævnte kgl. Bevilling af 1797 17. Novbr. solgt af Grevskabets upriviligerede Hartkorn:

1. Ved Skoder af 1800 16.					
Septbr.....	85	Tdr. 0	Skp. 2	Fdk. 2	Alb.
men heraf tilbagekøbte Besidderen før 1820.....	17	— 3	— 0	— 0	—
Rest...	67	Tdr. 5	Skp. 2	Fdk. 2	Alb.
2. Ved Skoder af 1802 11. Juni.	26	Tdr. 0	Skp. 2	Fdk. 1/8	Alb.
Derefter gik Salget i Staa.					

c. Forandringer i Grevskabets Hartkorn ved Indførelsen af den nye Matrikul af 1844.

I det sidste Aar, da Christian V.'s Matrikul galdt, nemlig i 1843 opgives Grevskabets Hartkorn saaledes¹⁾:

1. Hovedgaarden Brattingsborg:					
Ager og Engs Htk.....	49	Tdr. 5	Skp. 1	Fdk. 1	Alb.
Skovskylds Htk.	1	— 0	— 2	— 0	—
2. Hovedgaarden Bisgaard:					
Ager og Engs Htk.....	34	— 0	— 2	— 2	—
3. Præstegaardene:					
Ager og Engs Htk.....	23	— 2	— 2	— 2	—
4. Forhen umatrikulerede Jorder, der bruges under Besser og Onsberg Sognekald:					
Ager og Engs Htk.....	0	— 3	— 1	— 2	—
5. Konge- og Kirketiender, tils...	541	— 0	— 0	— 0	—
6. Det kontribuabile Hartkorn....	1 128	— 2	— 2	— 0	—
hvoraf 275 Tdr. 1 Skp. Frihedshartkorn.					

Otte Aar efter den nye Matrikuls Indførelse i 1852 angives det under Grevskabet hørende Hartkorn saaledes:

Brattingsborg Hovedgaard, Htk	65	Tdr. 5	Skp. 0	Fdk. 0	Alb.
Bisgaard Hovedgaard, Htk. ..	51	— 5	— 1	— 1 1/4	—
Sandholm Avlsgaard, Htk. ...	27	— 3	— 2	— 2 1/4	—
At overføre...	144	Tdr. 6	Skp. 0	Fdk. 1/2	Alb.

¹⁾ Regnskaber for 1843 over de kgl. Skatter etc. af Grevskabet Samsø.

Overført...	144 Tdr. 6 Skp. 0 Fdk.	$\frac{1}{2}$ Alb.
Bøndergods:		
Under Brattingsborg:		
142 Fæstegaarde ¹⁾ , Htk. .	672 — 4 — 2 —	$\frac{7}{8}$ —
315 Lejehuse ¹⁾ , Htk.....	38 — 5 — 3 —	$1\frac{1}{4}$ —
3 Tyendehuse uden Avl, Traneberg Gadejord og en Fællesmose, Htk....	0 — 2 — 2 —	$2\frac{5}{8}$ —
Under Bisgaard:		
128 Fæstegaarde ²⁾ , Htk. .	532 — 0 — 3 —	$1\frac{3}{4}$ —
213 Lejehuse ²⁾ , Htk.....	24 — 4 — 3 —	$2\frac{1}{4}$ —
Noget Hede, Gadejord og en Ladeplads, Htk.....	6 — 4 — 2 —	$\frac{1}{4}$ —
Deraf: Ager og Engs Htk. . .	1 419 Tdr. 5 Skp. 2 Fdk.	$\frac{1}{2}$ Alb.
Skovskylids Htk.....	1 — 0 — 2 —	0 —
Ialt Htk....	1 420 Tdr. 6 Skp. 0 Fdk.	$\frac{1}{2}$ Alb. ³⁾

Hertil kommer endnu Tienderne, hvis matrikulerede Hartkornsbeløb ikke forandredes.

d. Salg af Bøndergods efter 1863.

Ved Salgsresolution af 1863 8. Juli blev Minimum for 1 Td. Htk. ved Salg af Gaarde sat til 600 Rbd., hvis Fæsteren erholdt Godtgørelse for Fæsteretten ved Afslag i Købesummen, men til 950 Rbd., hvis Fæsteren erholdt Godtgørelse for Fæsteretten ved at fritages for forøgede Afgifter og for Forrentning af Købesummen⁴⁾.

I Henhold til nævnte Resolution solgtes til Arvefæste med Ret til at sælge og pantsætte:

- 1) Med Undtagelse af 3 Gaarde og 6 Huse, der tilhørte Grevskabet, ejedes samtlige Gaardes og Huses Bygninger af Fæsterne og Lejerne af Hartkornet.
- 2) Med Undtagelse af 2 Gaarde og 3 Huse samt Avlsgaarden Sandholm ejedes samtlige Gaardes og Huses Bygninger af det anførte Hartkorns Fæstere og Lejere.
- 3) Statistisk Tabelværk. Ny Række, 6. Bd., S. 24 f.
- 4) Ministerialtidende B 1871, S. 568 f.

Aar	Antal	Gaarde:				Salgssum
		Hartkorn				
		Tdr.	Skp.	Fdk.	Alb.	
1864.....	22	83	1	0	2	61 105 Rbd. 66 Sk.
1865.....	12	57	3	0	1 $\frac{1}{4}$	47 390 — 86 —
1867.....	7	32	5	3	1 $\frac{3}{4}$	27 814 — 61 —
1868.....	161	701	6	3	2 $\frac{1}{4}$	628 113 — 01 —
1869 ¹⁾	23	98	3	2	$\frac{3}{4}$	90 018 — 79 —
1871 ²⁾	1	2	6	0	$\frac{3}{4}$	3 092 — 0 —
Tils. ...	226	976	2	2	2 $\frac{3}{4}$	857 535 Rbd. 05 Sk.
Huse:						
1868 ¹⁾	1	0	0	2	1 $\frac{1}{4}$	87 — 18 —

Det under Lenet hørende Hartkorn fordelte sig 1872 1. Jan. paa følgende Maade:

- Fri Jord (Hovedgaardsjord og Jord udtaget efter Lov 1861 19. Febr.:

Brattingsborg, Htk.....	65	Tdr.	5	Skp.	0	Fdk.	$\frac{1}{4}$	Alb.
Bisgaard, Htk.....	55	—	5	—	1	—	1 $\frac{1}{4}$	—
Tils. Htk...	121	Tdr.	2	Skp.	1	Fdk.	1 $\frac{1}{2}$	Alb.
- Hartkorn, indtaget til Skov:

Skovskyld, Htk.....	1	Tdr.	0	Skp.	2	Fdk.	0	Alb.
---------------------	---	------	---	------	---	------	---	------
- Matrikuleret Tiende Htk.... 509 — 2 — 2 — 0 Alb.
- Bøndergods:

Fæstepligtige Steder, Htk..	201	Tdr.	6	Skp.	0	Fdk.	2 $\frac{1}{2}$	Alb.
Lejehuse og ikke fæstepligtige Jordlodder og Steder								
Htk.....	112	—	4	—	0	—	2 $\frac{3}{4}$	—
Ialt Htk. ³⁾ ...	945	Tdr.	7	Skp.	3	Fdk.	$\frac{3}{4}$	Alb.

Ifølge Ministerialtidende er der efter Nytaar 1872 solgt følgende Fæstegaarde:

Aar	Antal	Hartkorn			
		Tdr.	Skp.	Fdk.	Alb.
1877.....	50	162	5	1	1 Alb.
1901.....	4	17	—	6	— 0 — 2 $\frac{3}{4}$ —

¹⁾ Ministerialtidende B. 1871, S. 568 f.

²⁾ Anf. St. B, 1872, S. 103—05.

³⁾ Ministerialtidende B 1872, S. 836 f.

e. Den nuværende Substans.

De forskellige Bestanddele af Substansen opgives i 1914 saaledes:

Fri Jord, c.....	261 Tdr. Htk.
Indtaget til Skov, c.....	1 — —
Ikke fæstepl. Jordlodder og Steder m. m. c.....	15 — —
Tils. c....	277 Tdr. Htk.

Foruden Arvefæsteafgifter c. 4 221 Tdr. Korn.

Bankaktier.....	10 800 Kr.
Fideikommiskapital.....	1 629 802 —

Skovarealet udgør c. 380 Tdr. Land¹⁾.

4. STIFTELSER OG LEGATER.

Ved de af General Feltmarskalløjtnant, Overkammerherre Christian Gøldenløwe til Grevskabet Samsøe under 1701 19. Septbr. og 1702 18. Septbr. oprettede Testamenter blev Gisselfeld og Assendrup Gaarde og Gods, som han ejede, oprettede til et Kloster for 16 adelige Jomfruer, som hver skulde erlægge 2 000 Rdl., men derimod nyde 200 Rdl. af Klosteret, hvorhos 50 Fattige skulde underholdes, og ved en imellem hans Børn, Kammerherrerne Christian og Frederik Greve af Danneskiold og Friderica Lovisa, Hertuginde af Slesvig Holsten Sønderborg 1725 d. 26. Juni og 16. Juli oprettet Konvention har disse dels frasagt sig, Arvinger og Efterkommere al Arvedel og Rettighed i Gisselfeld og Assendrup, dels vedtaget imellem sig, hvorledes med Klosterets Direktion i Tiden skulde forholdes, og endelig bestemt den fornødne Orden i Henseende til Valget af Klosterjomfruerne, ligesom ogsaa nævnte Konvention fastsætter, hvem Overdirektionen for Klosteret tilkommer²⁾. Klosteret traadte imidlertid først i Virksomhed i 1754 efter Greve Christian Gøldenløwes Enkes Død. En Fundats for Stiftelsen blev udstedt 1799 14. Febr. og konfirmeret 25. Oktbr. s. A., hvorved bl. a. Indskrivningspengene nedsattes til 1 000 Rdl.; det blev endvidere bestemt, at der skulde anvendes indtil 800 Rdl. om Aaret til Brudeudstyr for uformuende Piger af alle Stænder i Portioner paa ikke over 200 Rdl. Senere er der kommet en Del Tillæg til Fundatsen³⁾. 1851 30. Septbr. fik Klosteret et nyt Reglement,

¹⁾ Hof- og Statskalender etc. 1915.

²⁾ D Kanc. Rotuli relationum 1799, Fol. 495.

³⁾ H. R. Hiort-Lorenzen og F. P. G. Salicath, Repert. ov. Legater og milde Stiftelser etc. 2. Bd., S. 248 f.

hvorefter Indskrivningen sættes til 1 000 Rbd. og alle Pladser aabnedes for Døtre af Mænd i de tre første Rangklasser. Brudeudstyrsudgifterne fastsattes til 800 Rbd., Underholdspengene til 50 Fattige til 1 000 Rbd., Udgiften til Skolevæsenets Fremme paa Gisselfeld Gods til 400 Rbd. aarlig. Ved Fundatstillæg af 1873 28. Jan. forøgedes Konventualindernes Antal til 50, og Hævningen fastsattes til 800 Rdl. for Priorinden, 500 Rdl. for de ti ældste Konventualinder, 400 Rdl. for de ti næste, 300 Rdl. for de ti følgende og 200 Rdl. for de tyve yngste. Til Klosteret hører 1 750 $\frac{3}{4}$ Td. Ager og Engs Htk., 74 $\frac{1}{4}$ Td. Skovskylld, 300 $\frac{1}{2}$ Td. matrikuleret Tiende Htk.¹⁾

Ved Fundats af 1872 20. Decbr. stiftede Gehejmekonferensraad, Overskænk Greve Christian Conrad Sophus Danneskjold-Samsø til Grevskabet Samsø Gisselfeld Livrentefond for Piger af alle Stænder, i hvilket enhver uberygtet Pige, der er født i den danske Stat, kan indskrives mod et Indskud af 1 000 Kr. med Ret til efter Følgeorden at nyde en aarlig Livrente af 200 Kr.²⁾ Hovedfonden er paa c. 402 500 Kr. og en Reservefond paa c. 25 500 Kr. Fonden bestyres af Overdirektøren for Gisselfeld Kloster²⁾.

Ved Fundats af 1880 26. Avg., stadfæstet s. A. 24. Septbr., stiftede nævnte Lensgreve det efter ham opkaldte Legat for Studerende ved Københavns Universitet med 100 000 Kr.³⁾

5. BESIDDERNE.

1. *Sophia Amalia Grevinde Moth*, f. 1654 † 1719 17. Jan., Grevinde 1677 31. Decbr., Frue til Egede, Rixdorff, Schöneweide. Havde med Kong Christian V. Sønnen:
2. *Christian Greve Güldenløwe*, f. 1674 28. Febr. † 1703 16. Juli, Friherre til Lindenberg, Gehejmeraad, Generalfeldmarskal, Statholder i Norge, Overkammerherre, Generalpostmester. I Henhold til en Bestemmelse i hans Testament blev Gisselfeld adelige Jomfrukloster oprettet; det traadte i Virksomhed efter hans Enkes, Dorothea Krags Død i 1754. Hans Søn:
3. *Christian Greve Danneskjold-Samsø*, f. 1702 1. Juni † 1728 17. Apr., Friherre til Lindenberg og til Høgholm, Præsæs i Admiralitetet. Hans Søn:

1) H. R. Hiort-Lorenzen og F. P. G. Salicath, Repert. ov. Legater og milde Stiftelser etc. 2. Bd., S. 249.

2) Anf. St. 6. Bd., S. 248.

3) Anf. St. 6. Bd., S. 31.

4. *Frederik Christian Greve Danneskjold-Samsøe*, f. 1722 5. Juni † 1778 26. Juli, Greve til Løvenholm, solgt efter Bevilling 1742 17. Avg. som Allodium, Gehejmerraad, Overpostdirektor. Fra 1754 Overdirektør over Gisselfeld Kloster. Hans Søn:
5. *Christian Conrad Sophus Greve Danneskjold-Samsøe*, f. 1774 11. Juni † 1823 6. Juni, til Holmegaard, Nordfeld etc., Overdirektor for Gisselfeld Kloster, Gehejmekonferensraad, Amtmand over Præstø Amt. Hans Søn:
6. *Frederik Christian Greve Danneskjold-Samsøe*, f. 1798 14. Maj † 1869 14. Juli, Overdirektør for Gisselfeld Kloster. Hans Broder:
7. *Christian Conrad Sofus Greve Danneskjold-Samsøe* til Holmegaard, f. 1800 16. Septbr. † 1886 4. Apr., Gehejmekonferensraad, fhv. Overskænk, Overdirektør for Gisselfeld Kloster. Hans Søn:
8. *Christian Frederik Greve Danneskjold-Samsøe*, f. 1838 29. Apr. † 1914 3. Juli, Ordenskansler, Overdirektør for Gisselfeld Kloster, Besidder af det Holmegaard'ske Fideikommiss. Hans Søn:
9. *Aage Conrad Greve Danneskjold-Samsøe* til Holmegaard, f. 1886 4. Novbr., Overdirektør for Gisselfeld Kloster, Besidder af det Holmegaard'ske Fideikommiss.

IX. BARONIET SCHEELENBORG.

1. GODSETS EJERFORHOLD INDEN EREKTIONEN.

Efter først at have været i Hvidernes Besiddelse var det gamle Herresæde Eskebjærg paa Halvoen Hindsholm i Stubberup Sogn, Bjærgø Herred, i lang Tid Krongods. Ved Mageskifte kom Gaarden derefter 1603 12. Septbr. til Axel Brahe til Elvadgaard, Lensmand paa Dalum Kloster. Med Gaarden fulgte følgende Gods: i Stubberup Sogn, Nørskov 10 Gaarde, i Grønlund 1 Gaard, i Egenlø 2 Gaarde, i Bogenlø 3 Gaarde, i Andkier 2 Gaarde, i Stubberup en Gaard og et Gadehus, i Martofte 19 Gaarde, Øen Mejlø, i Lang 4 Gaarde og i Hersnap, Dalby Sogn, en Gaard, ialt 43 Gaarde og et Gadehus¹⁾. 1665 20. Apr. købte Erik Krag til Bramminge Halvdelen af Eskebjærg og det tilhørende Bøndergods af Fru Anne Brahes Sønner. 1666 12. Maj fik Erik Krag ved Mageskifte med Kronen og Odense Hospital endvidere paa Hindsholm, Mesinge Sogn i Sæby en Gaard og i Torup en Gaard, samt Kongetienden af Stubberup og Dalby Sogne²⁾. Den anden Halvdel af Eskebjærg købte Erik Krag 1667 Avg. af Jacob Lindenov, der var g. m. Christence Brahe. Den nu atter samlede Ejendom blev 1671 solgt til Friedrich von Vietinghoff, kaldet Scheel, der var g. m. Eleonore Sehested. Han forøgede snart efter Bøndergodset ved af Bolle Luxdorph at købe nogle Gaarde i Hersnap og Stubberup.

Ved Skøde af 1678 14. Juni fra Kronen til Landdrost Friedrich von Vietinghoff fik denne — for en Fordring paa 3256¼ Rdl. — jus patronatus til Mesinge, Viebye og Stubbedrup Sogne og til Dalbye Sogn som Anneks til Stubbedrup med Kirketienden af de nævnte Sogne, Herligheden over Præstegaardene og Degnehølene og alt Kirkernes tilliggende Jordegods og anden Herlighed samt Kaldsretten. tils. 130 Tdr. 2 Skp.³⁾. S. D. skænkede Kronen ham Birkeretten til Hindsholms Birketing⁴⁾.

- 1) Kronens Skøder paa afhændet og erhvervet Jordegods etc. 1. Bd., S. 340.
- 2) Anf. St. 2. Bd., S. 242.
- 3) Anf. St. 2. Bd., S. 450.
- 4) Anf. St. 2. Bd., S. 451.

I 1680 blev Eskebjerg med alt Tilliggende oprettet til et Baroni under Navn af Scheelenborg¹⁾.

2. EREKTIONEN AF FRIHERRESKABET SCHEELNBORG.

a. Erektors Ophøjelse i Friherrestanden.

Ved kgl. Patent af 1680 12. Marts, udfærdiget paa Latin i den sædvanlige Stil, blev Friderich von Vietinghoff, Herre til Eskebjerg, med Hustru og ægte Afkom af Mand- og Kvindekøn optaget i Friherrestanden, dog med Iagttagelse af Førstefødselsretten efter Friherrernes Privilegier²⁾.

b. Lensbrevets Indhold.

Lensbrevet for Friderich von Vietinghof paa Friherskabet Scheelenburg er dateret 1680 12. Marts; det lyder i Uddrag saaledes:

.... Af sær kgl. Naade og Bevaagenhed til os elskelig Friderich von Vittinghof til Eskeberg, voris elskelig kiere Søsters Prinsesse Ulricæ Eleonoræ Gouverneur over hendis Hofstat og Affaires, hafver vi allernaadigst for godt eragtet bemelte Eskeberg Hovedgaard og Gods beliggende i vort Land Fyen..... til it Friherskab at erigere og ophøie..... under det Nafn af Scheelenburg..... efter den af hannem self underskrefne..... Jordebogs og Specifications videre Formelding, nemlig:

Scheelenburg friherlig Hovetresidentsgaard med dens underliggende Enemærker af Ager og Eng med Fyenshovet, Melløe, Bogøe, Sømose og Grønlund, desligeste alle hvis Skove, som ligger til fornefte Scheelenburg, item jura patronatus til disse efterskrefne Kirker paa Hintsholm, Hovetgaardens gamle Taxt 123 Tdr. 5 Skp. 1 Alb. Htk., Grønlund, som er lagt under Hovetgaardens Taxt, 11 Tdr. 2½ Skp. 2 Alb. Htk., Ankie Veiermølle, som staar paa Gaardsens Grund og giver aarlig 6 Pund Meel, agtis eller anslaaes intet, jura patronatus til efterskrefne Kirker: Stubberup Kirke: Kongens Anpart Tiende..... 28 Tdr. 5 Skp. Htk., Kirkens Anpart, som half er anslagen,..... 14 Tdr. 3 Skp., Dalby Kirke: Kongens Anpart Tiende..... 27½ Td., Kirkens Anpart Tiende..... 13 Tdr. 6 Skp. Htk., Mesinge Kirke: Kongens Anpart Tiende..... 52 Tdr. Htk. Kirkens Anpart Tiende.... 26 Tdr. Htk., bedrager sig saa forbemelte Hovetgaardstaxt..... tils. 297 Tdr. 2 Skp. 3 Fdk. 1 Alb. Htk.

1) Richardt og Secher, Herregaarden Schelenborg paa Fyen. 1860.

2) Geneal.-herald. Saml. Generalia Fol. Nr. 33, 51 b.

(Bøndergodsets samlede Hartkorn er ikke opgivet i Lensbrevet).
 . . . og behene vi derfor nu for os og voris kongelig Arfvesuccessorer
 udi Regieringen bemelte Friherre Friderich von Vittinghoff for sig og
 sine rette egne Descendenter af Mand- og Kvindekøn med merbemelte
 Friherskab Scheelenburg, saaledes at benefnte Friherskab
 Scheelenburg med des underliggende, eller hvis af hannem herefter
 der under lagt vorde kand, ingenlunde maa pantsættis, selgis, afhændis
 eller delis, mens uskiftet og udelt fra dend eldste til dend eldste, først
 udi mandlig Linien, medens nogen findis, og siden paa Kvindelinien,
 naar ingen paa Sverdsiden mere til ofvers er, arves skal, og os eller vore
 kgl. Arvesuccessorer udi Regieringen icke før kunde hjemfalde, førend
 forberørte Friderich von Vittinghoffs egne Descendenter af Mand- og
 Kvindekøn uddøde ere, og han ellers imidlertid og hans ægte Lifsar-
 vinger Friherskabet uryggeligen . . . beholde uden nogen sær Confir-
 mation at søge, enten Lehnsherre eller Lehnsmand forandris, uden
 alleniste, at hver Gang slig Forandring indfalder, da en god Ridehest i
 voris Stald af Friherskabet til en Kiendelse gifves skal¹⁾. Dog saasom
 benefnte Friherskab nu bestaar udi 1 000 Tdr. Htk. og oftbemelte
 Friderich von Vittinghoff nu ickun en eneste Daatter og Arfving hafver,
 da, dersom hun før Faderen blef bortkaldet, og hand i saa Maader ved
 Døden skulde afgaa og sig ingen Lifsarvinger efterlade, som Friher-
 skabet arve kunde, skal ickun de 500 Tdr. Htk. deraf, Hovetgaardens
 Taxt derudi med beregnet, os og voris kgl. Arfvesuccessorer udi Re-
 gieringen med Rette være til- og hiemfalden, for hvilke 500 Tdr. Htk. vi
 allernaadigst hafver bevilliget, at hand tyve tusinde Rixdaler in specie i
 vort eget Kammer maa og skal betalle, og saa self fri og fuldkommen
 Disposition ofver Friherskabet beholde, og det hvilken af hans Arf-
 vinger hannem lyster, som dog først i dend friherlig Stand ophøies skal,
 conferere, dog med de Vilkor, at da alt Godset altid uadskilt under
 it samlet Friherskabs Lehn forblifver. Herforuden hafver vi
 endnu allernaadigst bevilliget, at Grønland, som er tilsammen med
 Ankiers Veiermølle 11 Tdr. 2½ Skp. 2 Alb. Htk., desligeste jus patro-
 natus til efterskrefne Kirker, nemlig: Stubberup, Dalby og Misinge
 tillige med voris og Kirkernes Anpart Tiender skal herefter svare under
 bemelte Scheelenburgs Hovetgaardstaxt, og hafver vi derforuden aller-
 naadigst forundt hannem foruden det ene Hundrede Tdr. Htk., som
 Friherrene nyde fri for alle Contributioner, endnu
 samme Frihed paa et Hundret andre Tdr. Htk., af sær og

¹⁾ Resten af Lensbrevet er gentaget i et særligt Missive af 1680 30. April, som findes indført i Fyens Skødebog, 113. Trykt herefter i »Kronens Skøder« 2. Bd., S. 479 f.

synderlig kongl. Naade udi Henseende til hans hidindtil adskillige gjorde gode og troe Tienister.....¹⁾.

3. FORANDRINGER I LENETS SUBSTANS.

a. Udvidelse af Godset ved Køb, Mageskifter.

I 1681 fik Baron v. Vietinghoff af det Gods, som ifølge Revisionskommissions Dom af 1680 1. Novbr. var lagt til Nyborg Amt fra Generalproviantmester Hans Villumsens Arvinger følgende: i Hindsholm, Mesinge Sogn 5 Gaarde, i Dalby Sogn og By 1 Gaard, i Hersnap 5 Gaarde, imod at afstaa andet Gods paa Fyen, som blev udlagt til Ryttergods²⁾.

Ved Udlægsforretning af 1681 1. Decbr. havde Baron v. Vittinghoff til Kronen maattet afstaa Mesinge og Vibye Tiender paa Hindsholm, tils. 73 Tdr. 1 Skp. Htk., som han havde tilforhandlet sig af Proviantforvalter Poul Cornelissen, men som ved Revisionskommissions Dom af 1681 13. Juni var bleven fradømt Poul Cornelissens Arvinger³⁾. Imidlertid fik Baronen ved Mageskifte af 1683 23. Juni Kongens Andel af Korntienden af Mesinge Sogn, nu ansat til 58 Tdr. Htk., tilbage imod at udlægge noget Bøndergods i Rugaard og Odense Amter, tils. 59½ Td. 7 Skp. 2 Fdk. Htk., som var tjenligt til Rytterhold⁴⁾. Baron Vittinghoff maatte saaledes købe den i Lensbrevet opførte Mesinge Kongetiende to Gange; thi det Krav, han havde paa Erstatning hos Poul Cornelissens Arvinger, var intet værd, da Enken havde mistet alt, hvad hun ejede.

I Juli Kvartal 1690 tilkøbtes:

Det halve Brolykkes Hovedgaardstakst, Htk.....	23 Tdr. 6 Skp. 1 Fdk. 1½ Alb.
Bøndergods.....	98 — 1 — 0 — 0 —

b. Forandringer i Hartkornsbeløbene ved Indførelsen af Landmaalingmatrikulen af 1688.

Efter Kammerkollegiets Ordre af 1690 18. Juli blev der 30. s. M. forfattet en Ekstrakt-Jordebog over de tre Friherreskaber i Nyborg

- 1) Geneal.-herald. Saml. Generalia Fol. Nr. 33 B, 51 f. Friherreskabers Lehnbog. S. 120 ff.
- 2) Nyborg Amts Jordebogsregnskab 1678—82, Fol. 6, jvfr. Bilag Nr. 5. Trykt herefter i Kronens Skøder etc. 2. Bd., S. 483.
- 3) Kronens Skøder etc. 2. Bd., S. 492 f., jvfr. Carl S. Christiansen, Den store Revisionskommission og dens Forløbere i Hist. Tidsskr. 7. Række, 4. Bd., S. 108.
- 4) Kronens Skøder etc. 2. Bd., S. 525.

Amt. Herefter var Baroniet Scheelenborgs Hartkorn ved den nye Matrikulering bleven ændret paa følgende Maade:

	Gml. Matr.					
1. Hovedgaarde.....	189	Tdr. 3	Skp. 1	Fdk. 1	Alb.	
2. Bøndergods.....	1 036	— 6	— 2	— 0	—	
3. Gejstligt Gods.....	6	— 0	— 0	— 0	—	
Tils....	1 232	Tdr. 1	Skp. 3	Fdk. 1	Alb.	

	Nye Matr.					
1. Hovedgaarde.....	244	Tdr. 6	Skp. 2	Fdk. 1	Alb.	
2. Bøndergods.....	850	— 1	— 2	— 0	—	
3. Gejstligt Gods.....	5	— 1	— 3	— 1	—	
Tils....	1 100	Tdr. 1	Skp. 3	Fdk. 2	Alb.	

Heri er det i 1690 tilkøbte Gods medregnet.

c. Forbedringer af Godset, Laan.

Baron Ludolph Friderich von Buchwald Brockdorff lod den til Scheelenborg hørende Mejerigaard Grønlund paa ny opføre, og fik ved kgl. aab. Brev af 1785 18. Febr. Tilladelse til at kalde den Brockdorff i Steden for Grønlund¹⁾.

Udskiftningen af Mesinge Sogn, hvor der fra Miskov By var bleven udflyttet en Gaard og paa Thaarup Mark opført et nyt Bolsted, samt Udskiftningen af Dalby, Hersnap og Stubberup Byer, hvorfra udflyttedes 5 forfaldne Gaarde, som maatte opbygges fra nyt, og opførtes 6 nye Huse, kostede en Kapital paa 10 000 Rdl., og ved kgl. Resolution af 1800 26. Novbr. tillodes det Besidderen af Baroniet at optage et Laan af samme Størrelse, foruden den tidligere stiftede Gæld²⁾. I 1804 var Udskiftningen over alt paa Baroniet fuldført undtagen med Martofte By, som bestod af 19 Gaarde og 23 Huse, paa hvis Udskiftning Besidderinden, Enkebaronesse Stieglitz-Brockdorff, agtede at paabegynde lige som det var hendes Plan at ophjælpe Fiskerierne ved Scheelenborg Forstrand for at skaffe mange trængende Familier Underhold, samt at inddæmme en Vej fra Havet, hvorved der kunde vindes

¹⁾ Friherlige Lehnbog, S. 275.

²⁾ D. Kanc. 4. Dptm.s Forestill. 1800, Nr. 45, jvfr. Rotuli relationum 1793, Fol. 484 ff., hvorefter Gælden da var 18,500 Rdl., foruden et Laan af 10,000 Rdl., som Besidderen ved kgl. Resolution af 1793 7. Juni fik Tilladelse til at optage for at bøde paa de Ødelæggelser, som Storme i Vinteren 1792—93 havde anrettet paa Godset.

et Areal af c. 500 Tdr. Land og de tilgrændsende Beboere sikres imod jævnlige Oversvømmelser. For at kunne gennemføre disse Forbedringer ansøgte hun om og fik Tilladelse til at optage et Laan af 30 000 Rdl. paa det Vilkaar, at der foruden Renterne aarlig blev afdraget 1 000 Rdl., indtil Gælden var betalt¹⁾. Ved kgl. Resolution af 1805 5. Juni blev det tilladt, at al den Jord, som Enkebaronesse Stieglitz-Brockdorff og de følgende Besiddere af Scheelenborg kunde inddæmme af Stranden imellem Fyn og den daværende Ø Langø, der nu er en Halvø, maatte betragtes som Hovedgaardsjord og tillige i 20 Aar være fri for Skatter²⁾.

Blandt de Forbedringer, som Baron Carl Juel Brockdorff planlagde i 1812, er der Grund til særlig at fremhæve Inddæmningen af de ovenfor omtalte c. 500 Tdr. Land, som blev gennemført i Løbet af Aarene 1817 og 1818. Ved uroligt Vejr var nemlig ikke alene Hovedgaardene Scheelenborg og Brockdorff, men endog flere Tusinde Tdr. Land af Godset og af andre Naboers Grunde udsatte for skadelig Oversvømmelse af det salte Vand; men ved en hensigtsmæssig anlagt Dæmning kunde ikke alene denne Skade afværges, men endog for Baroniet vindes en Strækning af 5 à 600 Tdr. Land af den fedeste og bedste Jord, der næsten kunde anses som Marskland³⁾. Til Bestridelse af de med Inddæmningen forbundne store Omkostninger fik Baronien ved kgl. Resolution af 1813 28. Juli Tilladelse til at optage et Laan af 60 000 Rbd. S. V.⁴⁾. De lave Priser paa Landbrugsprodukterne lagde imidlertid i den følgende Tid næsten uoverstigelige Hindringer iveauen for alle yderligere Fremskridt. Paa Grund af Bøndernes Uformuenhed til at betale de kgl. Skatter og offentlige Afgifter maatte Besidderen staa i Forskud, samtidig med at en ikke ubetydelig Pantegæld, som hvilede paa Baroniet, blev opsagt, hvorfor Baronien maatte ansøge om Tilladelse til at optage et Laan af 30 000 Rbd. Sølv imod Pant i Baroniets Substans, hvilket bevilgedes ved kgl. Resolution af 1819 7. Juli⁵⁾. I 1821 angives den paa Baroniet hæftende Gæld til 140 000 Rbd. Sølv⁶⁾.

Til Trods for de daarlige Tider var Bygningernes Reparation og to brostfældige Kirkers Istandsættelse i 1824 bleven fuldfort⁷⁾. I 1829 var Baroniets Gæld c. 137 110 Rbd., men i denne Sum var ikke med-

1) D Kanc. 1804 4. Dptm.s Forestill. Nr. 49.

2) Rtkam.s Relations og Resolutionsprot. 1805 Nr. 163.

3) D Kanc. 4. Dptm.s Forestill. 1812 Nr. 60.

4) Anf. St. 1813 Nr. 183.

5) Anf. St. 1819 Nr. 63.

6) Anf. St. 1821 Nr. 49.

7) D Kanc. 4. Dptm.s Forest. 1824 Nr. 33.

regnet en ældre Bank- og Skatterestance¹⁾. I 1843 blev opført en ny Hovedbygning²⁾.

Forandring i Lenets Hartkorn ved Matrikulen af 1844.

Lenets Hartkorn opgives i 1843, som var det sidste Aar, den gamle Matrikul galdt, saaledes:

Hovedgaardstakst:

Ager og Eng.....	193	Tdr.	4	Skp.	1	Fdk.	2	Alb.
Skovskylde.....	1	—	5	—	2	—	2	—
Mølleskyld.....	2	—	0	—	0	—	0	—

Bøndergods:

Ager og Eng.....	514	Tdr.	5	Skp.	3	Fdk.	2½	Alb.
Skovskylde.....	0	—	0	—	0	—	0	—
Mølleskyld.....	2	—	0	—	0	—	0	—

foruden Kongetiender 108 Tdr. 2 Skp. og Kirketiende ligesaa meget.³⁾

Baroniets Hartkorn blev derimod i den nye Matrikul af 1844 ansat til følgende Beløb, der ganske stemmer med Opgivelserne fra 1872 1. Jan., eftersom der ikke i Mellemtiden vides at være afhændet noget.⁴⁾

Det samlede Hartkorn.....	810	Tdr.	4	Skp.	1	Fdk.	1½	Alb.
A. Fri Jord:								
Schelenborg.....	77	Tdr.	6	Skp.	3	Fdk.	2	Alb.
Brockdorff.....	65	—	1	—	0	—	2	—
Ialt...	143	Tdr.	0	Skp.	0	Fdk.	1	Alb.
B. Hartkorn, indtaget til Skov:								
Skovskylde.....	1	Tdr.	5	Skp.	2	Fdk.	2	Alb.
Ager og Eng.....	3	—	2	—	3	—	1½	—
C. Matrikuleret Tiendehartkorn .								
	216	Tdr.	4	Skp.				
D. Bøndergods:								
Fæstepligtige Steder.....	411	Tdr.	2	Skp.	3	Fdk.	1¼	Alb.
Lejehuse og ikke fæstepl.								
Jordlodder og Steder ..	34	—	4	—	3	—	1¾	— ⁵⁾

¹⁾ D Kanc. 4. Dptm.s Forestill. 1829, Nr. 77.

²⁾ Richardt og Secher, Herregaarden Schelenborg i Fyen. 1860.

³⁾ Odense Amts Kontrib. Regnsk. 1843, Litr. A.

⁴⁾ I Tidsrummet 1854—70 er der ifølge Ministerialtidende B 1871 Nr. 14 ikke afhændet Bøndergods fra Lenet. Heller ikke i de foregaaende Aar.

⁵⁾ Ministerialtidende B 1872, S. 826—59.

Den nuværende Substans.

De forskellige Bestanddele af Lenets Substans opgives i 1914 saaledes:

Fri Jord, c.....	143 Tdr. Htk.
Indtaget til Skov, c.....	5 — —
Bøndergods, c.....	64 — —
Tils. c....	212 Tdr. Htk.
Bankaktier.....	12 000 Kr.
Fideikommiskapital.....	1 714 218 —

Jordtilliggendet er 1 923 Tdr. Land og Skovarealet 120 Tdr. Land¹⁾.

Tienderne er afløste i Henhold til Lov af 1894 8. Maj, og af Bøndergodset maa siden 1872 1. Jan. være afhændet c. 382 Tdr. Htk.

4. BESIDDERNE.

a. Kort Biografi af Erektor.

Friedrich von Vietinghoff, kaldet Scheel, var født 1624 2. Febr. i Kurland paa Godset Autzen. 1654 blev han ansat ved det danske Hof som Hofjunker, blev 1660 Kammerjunker, s. A. Kammerherre og Aaret efter ældste Kammerherre. 1657 var han bleven Ritmester i Oberst Ecksteins Regiment i Norge. 1660 udnævntes han til Raad og Landdrost i Pinneberg og købte Aaret efter Herregaarden Eskebjerg paa Fyen. Da Prinsesse Ulrikke Eleonore 1680 blev g. m. Kong Carl XI. af Sverige, fulgte Vietinghoff med som Guvernør for hendes Hofstat og blev senere udnævnt til Overhofmester, hvilken Stilling han beklædte til 1684. Han havde 1680 faaet Eskebjerg oprettet til et Baroni under Navn af Scheelenborg, købte 1685 18. Maj Knabstrup og Holbæk Slot for 6 400 Rdl. i Kroner, 1687 Birkholm (senere: Løvenborg) og 1690 Brolykke paa Fyen, hvilke Godsers Tilliggende han betydelig foregede, særlig Knabstrups. Han døde i København 1691 7. Maj. Hans Hustru Eleonore Marie Sehested, f. i Mecklenborg 1630, var en Datter af Oberst Henrik Jensen Sehested; hun døde som Enke paa Birkholm 1696 4. Juni. Deres store Besiddelser gik over til Datteren, Baronesse Sophie Charlotte, der var g. m. Generalløjtnant Schack v. Brockdorff, som ved Ægteskabet med hende blev Friherre til Scheelenborg²⁾.

1) Hof- og Statskalender for Kongeriget Danmark 1915, Sp. 1001.

2) Hofjærgmester C. A. E. Schøller i Dansk biografisk Lexikon, 19. Bd., S. 116 f. Mumme, St. Knuds Kirke i Odense, S. 295 ff. Lunn, Knabstrup, S. 67 f.

b. Fortegnelse over samtlige Besiddere.

1. *Friedrich Friherre Vietinghoff*, kaldet *Scheel*, f. 1624 2. Febr., † 1691 7. Maj, Overhofmester, Friherre 1680 12. Marts. Hans Datter:
2. *Sophie Charlotte Friherreinde Vietinghoff*, f. 166., † 1732 g. 16.. m. Schack von Brockdorff, f. 1652 † 1730 7. Oktbr., Friherre 1691 12. Septbr., Generallojtnant. Hendes Søn:
3. *Friedrich Friherre Brockdorff*, f. 168., † 1755. Hans Søn:
4. *Schack Friherre Brockdorff*, f. 1724 14. Juli, † 1784 21. Jan. Hans Datter:
5. *Charlotte Amalie Friherreinde Brockdorff*, f. 1752 25. Apr., † 1811 23. Juni, g. 1. m. 1777 18. Novbr. m. Ludolph Friedrich von Buchwald, f. 1752 † 1812 18. Jan., Friherre Buchwald-Brockdorff 1784 26. Maj, s. A. separ., ej Børn; 2. g. 1787 16. Marts m. Wilhelm Theophilus von Stieglitz, f. 1749, † 1802 5. Avg., Friherre Stieglitz-Brockdorff 1790 5. Novbr. Hans Datter:
6. *Sophie Frederica Friherreinde Stieglitz-Brockdorff*, f. 1790 1. Apr. Septbr. † 1874 25. Apr. 1. g. 1805 27. Novbr. m. Johannes Emil Friherre Adeler, f. 1777 11. Apr. † 1842 7. Maj, Oberstlojtnant, separ. 2. g. 1811 m. Carl Juel, f. 1780 7. Novbr. † 1859 15. Marts, Ritmester, Friherre Juel-Brockdorff 1812 25. Febr. Hendes Søn:
7. *Frederik Carl Vilhelm Niels Adolph Krabbe Friherre Juel-Brockdorff*, f. 1812 3. Maj † 1876 24. Avg. Hans Søn:
8. *Carl Frederik Sophus Vilhelm Friherre Juel-Brockdorff*, f. 1839 7. Novbr. † 1900 12. Septbr., Ritmester. Hans Søn:
9. *Frederik Carl Niels Otto August Friherre Juel-Brockdorff*, f. 1866 16. Febr., † 1912 13. Oktbr. Hans Søn:
10. *Carl Frederik Sophus Vilhelm Friherre Juel-Brockdorff*, f. 1905 27. Juli.

X. GREVSKABET REVENTLOW.

1. GODSETS EJERFORHOLD INDEN EREKTIONEN.

Gaarden Sandberg i Sundeved er oprettet 1576 af Hertug Hans den yngre af 4 nedlagte Bøndergaarde og ejedes derpaa af hans Efterkommere i den ældste Linje, Hertugerne af Sønderborg, indtil Hertug Christian Adolf 1667 for Gæld maatte overlade sine Besiddelser til Kong Frederik III.,¹⁾ Ved Skøde af 1673 25. Juni overdrog Kong Christian V. det nævnte, tidligere fyrstelige Lensgods Sandberg, hvortil Kronen ifølge Prioritets- og Eksekutionsdom af 1667 22. Novbr. havde faaet tilkendt Indløsningsretten, til Landraad og Amtmand i Haderslev Amt Conrad Greve af Reventlow til et bestandigt og uigenkaldeligt Arvekøb, imod at denne betalte Kronen Ækvivalentet for de paa Godset hvilende Byrder, nemlig: 10 000 Rdl. i Steden for de aarlige Deputater: til Hertug Georg Frederik, 955 Rdl., 26 Sk., og til Hertug Georg, Landgreve af Hessen, 98 Rdl., og nogle gamle resterende Deputater til sidstnævnte, 392 Rdl., hvilke Deputater ophørte ved Indehavernes Død, efter at Reventlow først i Kongens Navn havde forhandlet med Kreditorerne og udløst dem af Godset med sine egne Midler²⁾. Conrad Greve af Reventlow og hans ægte Livsarvinger og Descendenter, fra ældste til ældste, først Mandslinjen og efter dennes Afgang Kvindelinen, maatte ifølge Skødet nyde og besidde Godset Sandberg, som her efter skulde kaldes Reventlow, med tilhørende Bygninger og tilliggende Jorder, Skove, Landsbyer, Møller og Damme, endvidere Birkeret og Strandret, jus patronatus til Dybbel Kirke, Over- og Underjagten samt Hals- og Haandsret og alle øvrige Herligheder som andre adelige Godser, og de maatte efter deres Lejlighed forøge og forbedre det. Derimod skulde de ikke have Magt til at afhænde, pantsætte eller sælge Godset, men det skulde, naar Grevens Linje baade

¹⁾ J. P. Trap, Statistisk topografisk Beskrivelse af Hertugd. Slesvig 1864, S. 377.

²⁾ Rkam.s »Tydsk Skiode-Bog« 1670—84, Litr. A, Fol. 12—15, jvfr. Kgl. Missive til Kammerkollegiet af 10. s. M. om at udfærdige Skøde til Hr. Conrad Reventlow paa Sandberg Gaard m. m. Sæll. Tegn. Nr. 292.

af Mand- og Kvindekøn uddøde, hjemfalde til Kronen, dog saaledes, at den sidstafdødes Enke maatte beholde Indkomsten deraf i sin Livstid. Hvad Kontributionen angik, da skulde Conrad Greve af Reventlow og de fremtidige Ejere af Godset af $51\frac{5}{6}$ Plov betale i Kongens partikulære Krigskasse i Hertugdømmerne saa meget som Tid efter anden paa den slesvigske Landdag af hver Plov maatte blive bevilget, medens Sædegaarden og Husmændene skulde være fri for Kontribution, saa længe han og hans ægte Afkom besad samme¹⁾.

Som det fremgaar af Skødets ret ejendommelige Bestemmelser, har det lige fra Begyndelsen af været tilsigtet at gøre Sandberg til Hovedbestanddelen i et Grevskab Reventlow.

2. EREKTIONEN.

a. Erektors Ophøjelse i Grevstanden.

Ved kgl. Patent af 1673 3. Juli blev Landraad og Amtmand i Haderslev Amt Hr. Conrad Reventlow, Herre til Futterkamp etc., for sig, Hustru, ægte Børn og Afkom af Mand- og Kvindekøn optaget i Grevstanden, dog med Iagttagelse af Førstefødselsretten i Overensstemmelse med Grevernes Privilegier. Patentet er udfærdiget paa Latin i den sædvanlige Stil²⁾. Ved Patent af 1692 8. Novbr. ophøjedes endvidere alle Greve Conrad af Reventlows ægte Sønner og deres ægte Descendenter paa Sværdsiden i Grevstanden³⁾.

Ved kgl. Missive til Kammerkollegiet af 1681 3. Decbr. blev der tilstaaet Greve Conrad af Reventlow Skattefrihed for $21\frac{5}{6}$ Plove af det til den adelige Sædegaard Reventlow liggende Bøndergods med følgende Begrundelse: »Eftersom os elskelig Hr. Conrad Grefve af Reventlow . . . til os og voris kongelige Arfve-Successorer udi Regieringen allerunderdanigst til Lehn hafver overdraget hans Gaard Sandberg, beliggendis i vort Førstendom Slesvig, som herefter skal kaldis Reventlow, med dets underliggende Goeds., da — udi allernaadigst Henseende til, at Grefverne her udi vort Rige Danmark, som deris allodial Goeds i saa Maader feudal giort hafver, efter de dennem allernaadigst gifne Privilegier niuder tre Hundrede Tønder Hartkorn af det udi enhvers Grefskab beliggende Bøndergods [fri] for alle Contributioner og Paaleg, Princessinstyr undertagen — hafver vi allernaadigst bevilget, at hand herefter imod forskrefvne 300 Tønder Hartkorn skal

1) Jvfr. Sæll. Miss. af 1673 10. Juni Nr. 292 m. Indl.

2) Diplomata regis Chr. V de comitibus, Pag. 26 sqq.

3) Geneal. herald. Saml. Generalia Fol. Nr. 33, 51 c.

i det Sted niude lige Frihed paa en og tyve femsiettedel Plouge af hans til bemeldte hans Gaard Reventlow liggende Bøndergoeds, saa at hand herefter ickun for tredive Plouge af samme Gaards Goeds skal contribuere.¹⁾.

a. *Erektionsbrevets Indhold.*

Efter at der saaledes var givet den adelige Sædegaard Reventlow samme Skattefrihed som Grevskaberne i Kongeriget blev den ved kgl. Patent af 1685 3. Oktbr. erigeret til et Grevskab, det eneste Len i det tidligere Hertugdømme Slesvig. Det kgl. Patent har — med Udeldelse af Ind- og Udgangsformularen — følgende Ordlyd:

... Efttersom os elskelig H. Conrad Grefve af Reventlow etc. til os og voris kongelige Arve-Successorer udi Regieringen allerunderdanigst til Løhn haver overdraget hans Hovedgaard Reventlow med dends underliggende Gods, liggende i vort Førstendom Slesvig, saa at samme Gaard og Gods med dets tilliggende Herligheder os og vore kongelige Arve-Successorer i Regieringen efter hans og hans egne Lifs-Arvingers, af Mand- og Qvindekion, deris dødelig Afgang som andre grevelige Lehne her i vort Rige Danmark skal være til- og hiemfalden; dog at dend sidstes Encke Indkomsten deraf sin Lifestiid nyder og beholder; da hafve vi allernaadigst bevilget og tilladt, saa og hermed bevilger og tillader, at hand paa forskrefne Gaard og Gods maa nyde alle de Privilegier, Friheder og Benaadinger, som Grefverne paa deris Grefskaber her i vort Rige Danmark nu nyder og hafver, eller her efter nydendes og bekommendes vorder; og i allernaadigst Henseende til, at Grefverne effter de dennem allernaadigst gifne Privilegier nyder tre hundrede Tønder Hartkorn, af det udi eenhvers Grefskab beliggende Bønder-Gods, fri for alle Contributioner og Paaleg, Princessinstyr undertagen, have vi ydermeere allernaadigst bevilget, at hemelte H. Conrad Grefve af Reventlow og hans egne Lifs-Arvinger, af Mand- og Qvindekion, som før er meldt, hereffter imod forskrefne tre hundrede Tønder hart Korn maa og skal i det Sted nyde lige Frihed paa een og tyve fem siette Deel Plouge af hans til bemelte hans Gaard Reventlow liggende Bøndergoeds, saa at han herefter ickun for tredive Plouge af samme Gaard og Gods skal contribuere, effter voris af Dato dønd 3. Decembris Anno 1681 til os elskelige voris tilforordnede udi Cammercollegio, allernaadigst ergangne Befalings videre Indhold²⁾.

1) Kgl. Befalinger til Kammercollegiet 1681—85, Fol. 28 (Nr. 47) i RA. En Plov svarer gennemsnitlig til ca. 14 Tdr. Htk.

2) Patenter og Vaabener etc. for Greverne Geneal. herald. Saml. Generalia Fol. Nr. 33, 51 c. Grevelige Lehnbog, S. 424 ff.

3. FORANDRINGER I LENETS SUBSTANS.

a. Salg af det grevelige Hotel og Udparcellering af Sandberg.

Ved kgl. Bevilling af 1776 25. Jan. fik Greve Conrad Reventlow Tilladelse til at sælge den ham efter hans Fader tilfaldne Gaard paa Store Købmagergade i København med tilhørende Møbler og Sølvservice, som ellers altid skulde følge Grevskabet Reventlow; dog paa det Vilkaar, at han for Salgssummen, naar Lejlighed dertil frembød sig, skulde med sine Brødres Samtykke indkøbe Jordegods til at indlemmes under nævnte Grevskab. Ved Salget indkom c. 34 290 Rdl. d. Cour., hvoraf Greven dog 1785 fik Tilladelse til at laane 3 000 Rdl. d. Cour.¹⁾

Ved Hovedgaardens og Bøndergodsets Parcellering paa Gaarden Sandberg-Reventlow var der endvidere indkommet en Fideikommiskapital af 5 000 Rdl. sl. h. Cour.²⁾

b. Køb af Ballegaard Gods i Sundeved.

Greven købte derefter 1790 1. Maj det adelige Gods Ballegaard i Sundeved for 36 300 Rdl. s. h. Courant, foruden Auktionsgebyr m. m., hvortil det for Grevskabets Gaard i København med Møbler og Sølvservice indkomne Beløb saa vel som en Del af et ved kgl. Resolution af 1791 14. Jan. bevilget Laan af 12 000 Rdl. paa Grevskabet Reventlow, anvendtes¹⁾. Ved kgl. Resolution af 1792 20. Apr. blev det derefter bevilget, at det adelige Gods Ballegaard og Avlsgaarden Bøgeskov med alt Tilliggende stedse skulde forblive et fuldkomment Fideikommis og Stamhus³⁾, der ingensinde hverken helt eller tildels maatte pantsættes eller bortsælges, men stedse skulde følge Grevskabet Reventlow samt altid tilfalde den, der sukcederer i samme²⁾.

c. Udparcelleringen af Ballegaard og Bogeskov.

Greve Conrad Reventlow udparcellerede 1784 *Bogeskov* Gods; det opførtes 1863 med et Areal af 1 762 Tdr. Land og en Taksationsværdi af 263 800 Rdl., og bestod da af: 1 Gaard (større end en Helgaard), 20 Halvgaarde, 25 Kaad og Parcelsteder, 7 Huse med og 12 uden Jord, beliggende i Adsbøl og Varnæs Sogn⁴⁾.

1) D. Kanc. Rotuli relationum 1785, Fol. 23, jvf. smstds. 1781, Fol. 95.

2) Anf. St. 1791, Fol. 31 ff.

3) Anf. St. 1792, Fol. 258 ff.

4) J. P. Trap, Statistisk topografisk Beskrivelse af Hertugd. Slesvig 1864, S. 374.

Ballegaard Gods blev udparcelleret 1798. Det opførtes 1863 med et Areal af 1 078 Tdr. Land og en Taksationsværdi af 169 220 Rdl. og bestod da af: 1 Gaard (større end en Helgaard), 13 Helgaarde, 9 Halvgaarde, 10 Kaad, 41 Huse med og 41 uden Jord, beliggende i Ullerup og Sotterup Sogne¹⁾.

d. Den nuværende Substans.

Grevskabet Reventlow-Sandberg bestaar 1914 af de adelige Godser Sandberg og Ballegaard, samt 285 532 Kr. og 191 000 Mk.²⁾ i Fideikommiskapitaler.

4. ALLODIALGODS.

Efter at have udparcelleret Sandberg Gaard og købt Ballegaard købte Besidderen af Grevskabet Reventlow, Greve Conrad Reventlow, endvidere i Foraaret 1798 Haunø Gaard og Gods ved Mariager for 111 000 Rdl. For at kunne afdrage Købesummen og tilvejebringe de til Forbedringer paa nævnte Gods fornødne Summer søgte og erholdt han ved kgl. Resolution af 1798 13. Juni Tilladelse til, at den Sum som maatte indkomme ved Ballegaards Udparcellering ud over det, som sammes Indkøb havde kostet, maatte anvendes til at betale den personlige Gæld, som det var bleven ham tilladt at gøre paa Grevskabet Reventlows Revenyer, og det, som endnu maatte være tilovers, forblive Fideikommiss, samt at optage paa Grevskabets Revenyer den Sum, som vilde behøves til Indkøb af Haunø Gaard og Gods og til de derpaa fornødne Forbedringer, f. s. v. samme ikke kunde erholdes paa 1. Prioritet i Haunø, imod at Grevskabet erholdt 2. Prioritet i Ejendommen³⁾. Haunø Gaard og Gods blev solgt 1802 for 74 000 Rdl.

5. BESIDDERNE.

a. Kort Biografi af Erektor.

Conrad Reventlow, f. 1644 21. Apr. i København, † 1708 21. Juli paa Clausholm, var en Søn af Kong Christian IV.'s tyske Kansler Gehejmeraad Ditlev Reventlow til Retz og Ziesendorff og Hustru Christine Rantzau Henriksdatter. Han besøgte Akademiet i Sorø og flere

1) Anf. St., S. 373 f.

2) Kgl. dansk Hof- og Statskalender 1915.

3) D. Kanc. Rotuli relationum, Fol. 264.

fremmede Universiteter. 1665 Hofjunker, s. A. Kammerherre hos Kong Frederik III. 1667 20. Juli Hof- og Kancelliraad i Tyske Kancelli. 1670 15. Novbr. Amtmand i Haderslev Amt. 1672 kgl. Landraad. Solgte s. A. Futterkamp og købte Aaret efter Sandberg. 1673 2. Juli optaget i den grevelige Stand. Fik 1675 1. Maj kgl. Patent paa at hverve et Regiment og udnævntes til Oberst med Anciennitet fra 1675 2. Juni; hvervede herefter et Dragonregiment »Reventlows Dragoner«, der imidlertid ikke længe efter afstodes til Oberst Ramsted. Blev 1675 om Efteraaret Chef for 2. fynske nationale Rytterregiment. Deltog 1676 20. Novbr. i Generalmajor Meerheims Ekspedition over Kellinge Aa, under hvilken Pontus de la Gardie's Herresæde Skarholt, som den svenske Hær benyttede til Fouragemagasin, opbrændtes. Endvidere deltog han med sit Regiment 1676 4. Decbr. i Slaget ved Lund. Efter Henrik Sehesteds Fald ved Lund fik han dennes Regiment, det holstenske Rytterregiment, der herefter benævnedes slesvigske (senere 2. fynske) Rytterregiment. 1677 i Foraaret laa han med sit Regiment i Hertugdømmerne, men var 31. Juli s. A. med alle sine 6 Kompagnier i Løjren ved Landskrone, deltog 1677 5.—20. Avg. i Kavalkaden til Christiansstad. Samlede tillige med Generalmajor v. Levetzau det til Ekspeditionen til Rygen bestemte Rytteri paa Møn og deltog 1677 Septbr. i samme. Ansøgte 1678 i Avg. om Orlov fra Tjenesten, da hans Hustru laa uhelbredelig syg. Bad s. A. i Novbr. om at maatte forlade Militærtjenesten og om at blive anbragt i en civil Embedsstilling. Blev efter sin Svigerfader Vincens Hahns Død 1680 Jan. Overrjægmester og udnævntes s. A. til Gehejmerraad. 1681 1. Juli Patron for Universitetet. Fra Avg. 1681 Medlem af Konseljjet. Under Okkupationen af den fyrstelig gottorpske Andel af Hertugdømmet Slesvig 1684—89 Amtmand i Gottorp Amt. Tilskødede Kongen 1684 7. Maj Segeberg Kalkbjærg og Kloster med Gischenhagen, som han havde erhvervet af Christof v. Gabels Bo, og fik i Magelæg s. A. 11. Novbr. Frijsenvold og Løjstrup. 1692 2. Febr. Patron for det kgl. Akademi i København. 1699 26. Avg. Storkansler. Han blev g. første Gang 1667 21. Juli m. Anna Margrethe v. Gabel, f. 1651 6. Juli † 1678 26. Avg., en Datter af Statholder Christof v. Gabel, og anden Gang 1681 1. Maj m. Sofie Amalie v. Hahn, f. 1664 25. Marts † 1722 29. Marts, en Datter af Kong Christian V.'s Yndling Vincens Joachim v. Hahn.

1) L. Bobé, Efterladte Papirer fra den Reventlow'ske Familiekreds etc. I. Bd., S. XIX ff., Sammes Artikel i Dansk biografisk Lexikon XIV Bd., S. 42 ff. Oberstlt. Hirsch's Ms. Danske og norske Officerer 1648—1814.

b. *Fortegnelse over Besidderne.*

1. *Conrad Greve Reventlow*, f. 1644 21. Apr. † 1708 3. Juli, Storkansler, Gehejmerraad, Overjægermester. Hans Søn:
 2. *Christian Ditlev Greve Reventlow*, f. 1671 21. Juni † 1738 1. Oktbr., Friherre til Brahetrolleborg 1722 28. Decbr., Greve til Christianssæde 1729 25. Juli, Gehejmerraad, Overjægermester. Hans Sønner (3. og 5.):
 3. *Conrad Ditlev Greve Reventlow*, f. 1704 23. Juli † 1750 24. Juli, Friherre til Brahetrolleborg ved Afstaaelse 1729, Gehejmerraad, Stiftamtmand. Hans Søn:
 4. *Christian Ditlev Greve Reventlow*, f. 1735 1. Novbr. † 1759 10. Decbr., ej Sønner, Friherre til Brahetrolleborg. Hans Farbroder:
 5. *Christian Ditlev Greve Reventlow*, f. 1710 10. Marts † 1775 30. Marts, Greve til Christianssæde, Friherre til Brahetrolleborg, Gehejmerraad. Hans Søn:
 6. *Conrad Georg Greve Reventlow*, f. 1749 26. Juli † 1815 9. Apr., Kommandør i Søetaten. Hans Broder:
 7. *Christian Ditlev Frederik Greve Reventlow*, f. 1748 11. Marts † 1827 11. Oktbr., Greve til Christianssæde, Gehejme Statsminister. Hans Søn:
 8. *Christian Ditlev Greve Reventlow*, f. 1775 28. Apr. † 1851 30. Jan., Greve til Christianssæde. Hans Søn:
 9. *Ferdinand Carl Otto Greve Reventlow*, f. 1803 20. Apr. † 1875 11. Septbr., Greve til Christianssæde, og fra 1854 Friherre til Brahetrolleborg. Hans Søn:
 10. *Christian Einar Ferdinand Ludvig Eduard Greve Reventlow*, f. 1864 18. Juli, Greve til Christianssæde, Friherre til Brahetrolleborg, Hofjægermester.
-

XI. GREVSKABET HOLSTEINBORG.

1. GODSETS EJERFORHOLD INDEN EREKTIONEN AF GREVSKABET HOLSTEINBORG.

a. *Baroniet Fiurendal overdrages til U. A. v. Holstein.*

Da Friherre Didrik Fiuren døde ugift 1700 8. Avg., hjemfaldt det 1677 13. Marts for hans Fader af samme Navn oprettede Baroni Fiurendal til Kronen, hvorefter Kongen 1700 4. Septbr. forlenede Ulrich Adolph v. Holstein dermed og ophøjede ham, hans Hustru og ægte Descendenter i den friherrelige Stand ved et Patent af s. D. udfærdiget i den sædvanlige Stil¹⁾.

b. *Godssamlingen efter Erektionen af Baroniet Fiurendal i 1700.*

Paa Auktion over en Del Strøgods, som tilhørte Kronen, købte Baron Ulrich Adolph v. Holstein 1702 12. Juli en Tyrejord (2 Fdk. Htk.) i Spjellerup By, Marvede Sogn, for 90 Rdl. og fik s. A. 28. Oktbr. Skøde paa dette Gods²⁾. 1707 16. Juni fik han endvidere tilskødet Trolholm (Hovedgaardstakst 72 Tdr. 2 Skp. 3 Fdk. 2 Alb. Htk.), som han købte af Anders Trolle³⁾, og 18. s. M. Snedinge (Hovedgaardstakst Htk. 71 Tdr. 1 Skp. 2 Fdk. 2 Alb.) ifølge Købekontrakt, som Herluf Trolle til Eriksholm 1706 12. Novbr. havde oprettet med Etatsraad Jørgen Arenfeldt, der imidlertid 1707 2. Apr. transporterede sine Rettigheder efter Kontrakten til Baron U. A. v. Holstein⁴⁾.

1707, i November, ansøgte Baron Ulrich Adolph v. Holstein om, at Friherreskabet Fiurendal med Tilliggende maatte blive ophøjet til et Grevskab »efter at jeg«, som det hedder i Ansøgningen »nu mestendelen har det Quantum Hartkorn dertil, som til et Grevskab behøves...«.

1) Geneal. herald. Saml. Generalia, Fol. Nr. 33, 51 f. Fiuren staves ogsaa: Fuiren, men udtales: Fyren.

2) Rkam. Skødeb. 1697—1716, Litr. B, Fol. 168. Sjæll. Ldstings Skødeb. XII, 172.

3) Sjæll. Ldstings Skødeb. XIII, 223.

4) Sjæll. Ldstings Skødeb. XIII, 220.

Med Ansøgningen fulgte en Jordebog over Fiurendal med tilliggende Gods, dateret Boller 1707 8. Novbr.¹⁾. Ansøgningen blev bevilget af Kongen.

2. EREKTIONEN AF GREVSKABET HOLSTEINBORG.

a. Erektors Ophøjelse i den grevelige Stand.

Nytaarsdag 1708 blev Baron Ulrich Adolph v. Holsten ved et kgl. Patent, udfærdiget paa Latin i den sædvanlige Stil, optaget i den grevelige Stand²⁾, og ifølge kgl. Bevilling af 1753 9. Febr. er alle hans ægte Descendenter paa Sværdsiden Grever³⁾. Som det vil ses af nedestaaende Uddrag af Lensbrevet blev Sukcessionen i Lenet agnatisk.

b. Erektionsbrevets Indhold.

Erektionsbrevet for Grevskabet Holsteinborg blev udstedt af Kong Frederik IV. paa Københavns Slot Nytaarsdag 1708. Det meddeles her i Uddrag:

»Eftersom vi os elsker Hr. Ulrich Adolph von Holsten, Friherre af Fiurendal, Ridder af Dannebrog, voris Geheimeraad og Amptmand over Flensborg Ampt udi dend grefvelige Stand allernaadigst hafver ophøiet, saa hafver vi af sær kongl. Naade og Bevaagenhed allernaadigst for got eragtet hans Gods Troldholm med sine underlagde Sædegaarde sampt deris tilhørende Jordegods og Herlighed, som herefter nefnis skal, og er beliggendis udi vort Land Sielland . . . til et Grefskab at erigere og ophøie, saasom vi og nu hermed bemelte Troldholm med dets underlagte Sædegaarde, Jordegods og Herligheder, sampt hvad dertil nu ligger og med Rette ligge bør, efter dend her nest efter indførte Jordebogs og Specifications videre Formelding under det Nafn *Holstenborg*, som det stedse her efter hafve og beholde skal, til et Grefskab opretter og ophøier. Holstenborg grefvelig Hovedresidents Gaard, med Ager, Eng Skov, Mark og Fiskevand, beliggende udi Korsørs Ampt (foruden de underlagde Fiurendals og Snedinge Hofvedgaarde og ellers hvis andet udi efterfølgende Jordebog er forklaret derunder at høre) 72 Tdr. 2 Skp. 3 Fdk. 2 Alb.⁴⁾. Bøndergodset

1) Jvfr. Pakken: »Fiurendals Lenssager« i RA.

2) Geneal. herald. Saml. Generalia Foi. Nr. 33, 51 g.

3) Magazin til den danske Adels Historie I. Bd., S. 355.

4) Ifølge Renteskriverens Beregning af: »Summa over Holstenborg Grevskabs Hartkorn af Ager, Eng, Skov og Møllekyld saa oc Tiende«, vedlagt »Gienpart af Grevskabet Holstenborgs Erektionsbrev« i Pakken: Sjællandske Grevskabers og Baroniers Kopi-Lensbreve, Jordebøger og Matrikuls-Extrakter (i RA., Vejled. Arkivreg. II. Bd., S. 41): Ager og Eng 55 Tdr. 7 Skp. 3 Fdk. 2 Alb., Skov 16 Tdr. 3 Skp. Grevernes Lehnbreve etc., S. 8 ff.

..... Ager og Eng: 305 Tdr. 7 Skp. 1 Fdk., Skov 1 Td. 7 Skp. 2 Fdk. 2 Alb. *Fiurendals* Hovedgaard, som tilforn var Friherskabet *Fiurendals* Hovedresidence, men nu med sine tilliggende Ager, Eng, Skov, Mark, Fiskevand og al anden Herlighed er lagt under Grefskabets Hovedresidences Taxt og beløber sig efter Landmaalingen 113 Tdr. 5 Skp. 2 Fdk. 1 Alb.¹⁾ og Bøndergodset²⁾.... *Snedinge Hovedgaard* med tilliggende Ager, Eng Skov, Mark, Fiskevand og al anden Herlighed, som nu er lagt i lige Maade under Grefskabets Hofvedresidences Taxt, beløber sig efter Landmaalingen³⁾ 71 Tdr. 1 Skp. 2 Fdk. 2 Alb., hvor under og ligger en Veier- og Hestemølle, som Herskabet self holder vedlige, og gifves deraf aarligen udi Landgilde 20 Tdr. Mel, hver tredie Skieppe med Topmaal. Der foruden findes udi *Snedinge Gaards* Marker tvende Huse, som aarligen af hver Hus svares til *Gaarden* 20 Mark danske. Ellers er samme Hovedgaards underliggende Bøndergods⁴⁾.. jus patronatus til *Ørslef Kirke*, hvis *Tiende* er 13 Tdr.... Endvidere:

Under *Holsteinborg*:

Vendslef Kirketiende med jura patronatus, Htk.....	16 Tdr. 4 Skp.
Vendslef Kongetiende, Htk.	16 — 4 —
Hyllested Sogns Kirketiende med jura patronatus, Htk.....	29 — 5 —
Tils. Htk....	62 Tdr. 5 Skp.

Under *Fiurendal*:

<i>Fiurendals</i> Kirketiende, Htk.	21 Tdr. 0 Skp. 0 Fdk. 0 Alb.
<i>Quislemarch</i> Kirketiende, Htk...	13 — 1 — 1 — 1 —
<i>Haarslef</i> Kirketiende, Htk.....	19 — 6 — 3 — 1½ —
<i>Marvede</i> Kirketiende, Htk.....	29 — 0 — 0 — 0 —
Tils. Htk....	83 Tdr. 0 Skp. 0 Fdk. 2½ Alb.

Forskrefne Jordebog beløber sig efter Landmaalingen udi alt *Hartkorn* 1 691 Tdr. 3 Skp. 1 Fdk. 2 Alb. — Hvilket forskrefne Grefskab *Holstenborg* her efter skal nyde og hafve alle de Friheder, Herligheder og Benaadinger, som noget Grefskab efter de Grefverne især forundte

- 1) Ifølge Renteskriverens anførte Beregning over Grefskabets *Hartkorn*: Ager og Eng 108 Tdr. 1 Fdk., Skov 5 Tdr. 5 Skpr. 1 Fdk. 1 Alb.
- 2) Ifølge samme Beregning: Ager og Eng 614 Tdr. 5 Skp. 2 Fdk. 2 Alb., Skov 5 Tdr. 1 Skp. 3 Fdk., Mølleskyld 1 Td. 4 Skp. 1 Alb.
- 3) Ifølge samme Beregning: Ager og Eng 68 Tdr. 6 Skp., Skov 2 Tdr. 3 Skp. 2 Fdk. 2 Alb.
- 4) Ifølge samme Beregning: Ager og Eng 343 Tdr. 5 Skpr. 2 Fdk., Skov 2 Tdr. 1 Skp. 1 Fdk. 1 Alb.

Friheder med benaadede ere, eller og i Fremtiden med benaadets kunde. Dog saasom det ei endnu hafver sit fulde Hartkorn, som et Grefskab efter de grefvelige Privilegiens første Articul af Dato 25. Maj 1671 bør at hafve, saa nyder bemelte grefvelig Residence og Eiendom ei videre Frihed og Forskaansel for Skat, Contribution og Paalæg af de 300 Tdr. Htk. udi tilliggende Bøndergods efter forommeldte Privilegiens 9. Articul end efter Proportion af det hele Grefskabs Htk., indtil bemeldte Hovedresidence enten ved Kiøb, Arf eller i andre Maader kand naa det fulde Htk., som et Grefskab efter Privilegiernes Tilhold skal hafve. Til hvilken Ende saavel Hr. Ulrich Adolph von Holsten self som og hans Efterkommere og Descendenter hver Gang de noget Gods udi bemeldte Grefskab agter at indføre og incorporere, skal tiltenkt være, saa vel udi Lehnkammeret udi voris Danske Cancelli som og paa voris Rentecammer at indlevere en rigtig, underskrevet Jordebog, som af den dertil forordnede Renteskriver skal med Landmaalingens Matricul være confereret og verificeret, indtil det hele Grefskab blifver saa fuldkommen, som det bør at være. (Her følger Bestemmelser om Grefskabets Vaaben). Thi forlehne vi hermed nu for os og voris kongl. Arvesuccessorerer udi Regieringen bemeldte Hr. Ulrich Adolph von Holsten for sig og sine rette egte Descendenter *af mandlige Linien* med fornefnte Grefskab Holstenborg. . . . saasom med et grevelig mandeligt Lehn arvelig paa Mandslinien, saaledis at bemeldte Grefskab Holstenborg med des nu underliggende og alt, hvis hand og hans Arvinger og Efterkommere agter sig her i vort Land Sielland at tilforhandle og under samme Grefskab at legge, indtil det fuldkommet vorder, ingenlunde maa pantsettis, sælgis, afhændis eller delis, men uskiftet og udelt fra den ældste til den ældste, saa længe nogen af Mandslinien og paa Sverdsiden til er, arvis skal, og os eller voris kongl. Arvesuccessorerer udi Regieringen icke før kand hiemfalde, førend bemelte Grev Hr. Ulrich Adolph von Holstens egte Descendenter af Mandlinien og paa Sverdsiden uddøde ere, da det os og voris kongl. Arfsuccessorerer udi Regieringen skal med Rette være til- og hiemfalden, dog hafve vi af sær kongl. Naade og Bevaagenhed allernaadigst bevilget, naar det hender sig, at hand eller hans Descendenter paa Sverdsiden uddøer, og Grefskabet os eller voris kongl. Arvesuccessorerer hiemfalder, maa icke allene dend sidste efterlevendis Enke, nyde og beholde Grefskabet sin Lifestid, og saa længe hun udi Enkesæde forblifver, men endog dersom vi eller voris kongl. Arvesuccessorerer efter hendis Død skulde allernaadigst tilsinds blifve nogen anden med samme Grefskab og Lehn at benaade eller forlehne, da skal dend, som det saaledes udi Lehn paany annammer, betale til dend sidst afdøde Grefves Arvinger paa Qvindelinien eller Spillesiden 50 000 Rdl. udi gode danske Sølpønge til en Kiendelse for

de store Summer, som allerede ere og herefter paa mere Gods til Grefskabet at fyldstgiøre skal anvendis«. (Lehnspligt: en god Ridehest udi Kongens Stald).

3. FORANDRINGER I SUBSTANSEN.

a. *Udvidelse af Godset ved Køb, Mageskifter m. m.*

Ved følgende Brev, udstedt Rosenborg 1723 13. Avg. blev Grevskabets Holsteinborgs nedenfor specificerede Forbedring og Formering approberet af Kongen:

»Siden dette voris allernaadigst udgifne Lehnsbrev paa Grefskabet Holsteinborg af Dato 1. Januarii 1708 haver vi allernaad. for got befundet med voris Storecanceller, Geheimeraad og Greve af Holstenborg, . . . Hr. Ulrich Adolph v. Holstein at indgaae en Del *Mageskifter*, saaledes at, imod at [til] voris Ryttercassa fra Grefskabet Holstenborg er afstanden en Del Bøndergaarder og Huse i Haldaggermagle og Vemmeløv Byer, item Hyllested Kirke med dens Tiende og Jorder, hafver vi igjen allernaadigst til Grefskabet Holstenborg henlagt i Kraft af vores derpaa udgifne Skiøder en Del Bøndergods udi Spiellerup, Menstrup og Flenstoftø Byer, alt i Anderskov og Korsør Ampter beliggende, samt hvad vores Storecanceller derforuden selv til Grefskabets Completering i værende Tid af os og andre for rede Penge sig hafver tilkiøbt efter hans derpaa i Hænde havende Skiøders og den til vores Rentecammer og Amtsforvalter over Anderskov og Korsør Ampter indleverede Specialmatriculs nærmere Forklaring, saa at alt det under Grefskabet sorterende Htk. bestaar sig nu udi Hovedgaardstaxter Agger og Eng = 232 Tdr. 6 Skp. 2 Alb., Skov- og Mølleskyld 24 Tdr. 4 Skp., Eiendoms Kongetiender 16 Tdr. 4 Skp. Eiendoms Kirketiender 134 Tdr., Bøndergods 1 516 Tdr. 2 Skp. 3 Fdk., Skov- og Mølleskyld 11 Tdr. 1 Skp. 2 Alb., tils. 1 935 Tdr. 1 Skp. 1 Alb., af hvilken Summa Htk. vores Storecanceller nyder Frihedsgods efter Proportion, indtil Grefskabet naar sit fulde Htk.«¹⁾

De Erhvervelser, hvortil der i Kongebrevet sigtes, er følgende:

1. 1708 13. Juni købte Grev Ulrich Adolph v. Holstein 4 Gaarde i Tornemark By, tils. Htk. 25 Tdr. 1 Skp. af Mathias Numsen²⁾, og
2. s. A. 18. Juni af Herluf Trolle til Eriksholm jus patronatus til Sønder Bjerre Kirke med Kirketienden og Bøndergods³⁾, endvidere

¹⁾ Geneal. herald. Saml. Generalia Fol. Nr. 33, 51 g. Grevelige Lehnbog. S. 184 f.

²⁾ Sjæll. Ldstings Skodeb. XIII, Fol. 225.

³⁾ Anf. St. XIII, Fol. 226.

3. 1716 16. Decbr. en Gaard i Vemmelev Sogn, Htk. 5 Tdr. 2 Skp. for 160 Rdl.¹⁾. Dernæst erhvervede han:
4. 1719 12. Oktbr. ved Mageskifte med Kronen 3 Gaarde i Spjelderup By, Marvede Sogn, og 1 Gaard i Menstrup, tils. Htk. 24 Tdr. 6 Skp. 3 Fdk., for: 3 Gaarde i Krummerup Sogn, Haldagermagle By og 2 Gaarde i Vemmelev Sogn og By, tils. Htk. 23 Tdr. 7 Skp. 2 Fdk. 1 Alb.²⁾ og
5. 1720 22. Decbr. ligeledes 5 Bøndergaarde i Krummerup Sogn, Flenstofte By, Htk. 42 Tdr. 6 Skp. 1 Fdk., for: Hyllested Kirke og dens Tiende, Htk. 29 Tdr. 5 Skp., med tilliggende Jorder, Htk. 7 Tdr. 3 Skp. 3 Fdk., og 2 Gadehuse. Godset blev tilskødet ham til Arv og Ejendom fri for Reluition³⁾.

Desuden købte Greve Ulrich Adolph v. Holstein 1721 en Gaard paa Kongens Nytorv⁴⁾; til Istandsættelsen af den maatte han anvende lige saa meget, som det vilde have kostet at genopføre den fra ny.

Ved kgl. aabent Brev af 1742 10. Avg. fik Friderich Conrad von Holstein Greve af Holsteinborg Tilladelse til at inkorporere i Grevskabet:

a. Høve, Flackebjerg, Skiørpinge, Faardrup og Vemmeløv Kirker med tilhørende Tiende og jus patronatus af samlet Hartkorn, Htk.	146	Tdr.	2	Skp.	0	Fdk.
b. Kirkegods til foranførte Kirker, Htk..	47	—	1	—	1	—
c. Bøndergods i Høve Sogn og By, Htk.	133	—	7	—	2	—
d. Glæne Land med Ormøen i Ørslev Sogn, Htk.	60	—	1	—	0	—
Tils. Htk....	387	Tdr.	5	Skp.	3	Fdk.

Ved den herved skete Forbedring blev Grevskabet Holsteinborgs Htk. 2 322 Tdr. 7 Skp. 2 Fdk. 1 Alb.

1774 8. Decbr. blev tvende Overenskomster imellem Kammerherre Greve Henrik Holstein og henholdsvis Sognepræsterne Jacob Thornam og Michael Franck approberede af Kongen, hvorved overdroges til Grevskabet Holsteinborg dels Anneksgaarden i Bjerre By, Htk. 4 Tdr. 7 Skp. 1 Fdk. 2 Alb., imod at deraf svares i Penge 6 Rdl.

1) Anf. St. XIII, Fol. 226.

2) Hans Genbrev: Sjæll. Ldstings Skodeb. XV, Fol. 209.

3) Rkam.s Skodeb. Nr. 3, S. 498—502. Hans Genbrev af 1720 13. Novbr. Sjæll. Ldstings Skodeb. XV, Fol. 202.

4) 1721 17. Oktbr. fritages Greve Holsteins Hotel for Grundskat i Henh. til Grevernes Privilegier (Dr. O. Nielsen, Kbhvns. Diplomatarium VIII, S. 522).

og i Byg 6 Tdr. 5 Skp. 1 $\frac{1}{3}$ Fdk. til Ørslev og Bjerre Sognekald, dels Anneks- og Mensalhartkorn 38 Tdr. 1 Skp. 2 Fdk., imod at deraf svares i Penge 59 Rdl. 1 Mk. 8 Sk., i Byg 7 Tdr. og i Havre 3 Tdr. aarlig til Høve og Flakkebjerg Sognekald, hvilke Afgifter hæfter som 1ste Prioritet paa Grevskabets redeste Revenyer¹⁾.

1782 25. Jan. blev en lignende Overenskomst konfirmeret, hvorved Anneksgaarden i Vendslev, Htk. 9 Tdr. 5 Skp. 2 Fdk. 1 Alb., og to jordløse Huse smstds. blev overdraget til Grevskabet Holsteinborg, imod at dette til Sognepræsten i Hyllested svarer i aarlig Afgift: Penge 14 Rdl. Rug 3 Tdr., Byg 14 Tdr., Havre 3 Tdr. og Ærter 2 Skp., hvilken Afgift er prioriteret i Grevskabets redeste Revenyer²⁾.

1784 3. Decbr. konfirmeredes et Mageskifte, hvorved Lensgreve Holstein Holsteinborg til Kammerherre, Oberst Castenschiold til Borreby, afstod 13 Tdr. 5 Skp. 1 Fdk. 1 Alb. Htk., som laa langt borte og ubejligt, imod at erholde en Gaard af Borreby Gods, Htk. 6 Tdr. 1 Skp. 1 Fdk. 1 Alb., og for det øvrige Hartkorn, 7 Tdr. 4 Skp. 1 Fdk., 70 Rdl. pr. Td. Htk., ialt 533 Rdl. 4 Mk. 8 Sk., dog saaledes at det blev paalagt Lensgreven ved Lejlighed at anskaffe andet Hartkorn for de indvundne Penge, som imidlertid blev henstaaende som et til Grevskabet knyttet Fideikommis³⁾.

1785 11. Maj blev ligeledes konfirmeret et Mageskifte, hvorved Greve Henrik Holstein afstod fra Grevskabet Holsteinborg til Justitsraad Dinesen som Ejer af Gyldenholm en Gaard og et Gadehus i Lille Haldager, Htk. 6 Tdr., imod at Dinesen igen til Grevskabet overdrog en Gaard i Flakkebjerg, ligeledes paa 6 Tdr. Htk.⁴⁾.

s. A. 28. Septbr. blev stadfæstet en Kontrakt, hvorved Sognepræsten til Kvislemark og Fiurendal for sig og sine Efterfølgere til Grevskabet Holsteinborg afstod en øde Anneksjord, Htk. 2 Tdr. 2 Skp. 1 Fdk. 2 Alb., imod 8 Rdl. i aarlig Afgift⁵⁾.

1786 17. Novbr. konfirmeredes en Forening imellem Lensgreven og Sognepræsten i nysnævnte Sogne, hvorved denne i Stedet for Tienden, 6 Tdr. 5 Skp. 1 Fdk. 2 Alb. Htk., af Nyrup Bys Marker skal nyde 1 Rdl. aarlig af hver Td. Htk., idet Greven havde ansøgt om Tilladelse til at indtage det anførte Hartkorn til Fiurendal⁶⁾.

1811 16. Juli tillodes det Besidderen af Grevskabet Holsteinborg at magelægge en Jordlod i Atterup By, Boslunde Sogn, Htk. 1 Td.

1) D. Kanc. Rotuli etc. 1774, Fol. 585.

2) Anf. St. 1782, Fol. 20 b.

3) D. Kanc. Rotuli etc. 1784, Fol. 333

4) Anf. St. 1785, Fol. 78.

5) Anf. St. 1785, Fol. 184.

6) Anf. St. 1786, Fol. 316.

1 Skp. 1 Alb., og en Gaard i Torpe By i samme Sogn, Htk. 5 Tdr. $\frac{1}{2}$ Alb., tils. Htk. 6 Tdr. 1 Skp. $1\frac{1}{2}$ Alb., imod derfor at erholde en under Espe Gaard, Gods og Sogn i Holmstrup By beliggende Gaard, Htk. 5 Tdr. 7 Skp. 3 Fdk. 1 Alb. Forskellen i Hartkorn opvejedes derved, at den Gaard, Grevskabet afstod, laa over 3 Mil borte i en Egn, hvor det ellers intet ejede, medens det Gods, som tilbyttedes, kun laa 2 Mil fra Grevskabets Hovedsæde¹⁾.

I Henhold til kgl. Bevilling af 1817 9. Apr. og Danske Cancellis Skrivelse af 1832 8. Decbr. er der 1833 den 15. Marts udstedt Deklaration af Grevskabets Besidder om, at der som Ækivalent for de Bøndergaarde, Huse og øde Jorder, som i Henhold til fornævnte Bevilling er bortsolgt fra Grevskabet i Eggersløvlille, Lundforlund, Boeslunde, Holmstrup, Skiørpinge, Ormitslev og Hemmeshøj af samlet Hartkorn 42 Tdr. 7 Skp. 3 Fdk. $1\frac{1}{2}$ Alb. for Fremtiden inddrages under Grevskabet Holsteinborg:

Appelsbjerg-Gaard i Hyllested Sogn

af Hartkorn	17	Tdr.	6	Skp.	1	Fdk.	$1\frac{2}{19}$	Alb.
Hyllested Kirke af matr. do.	29	—	5	—	0	—	0	—
med underliggende Bøndergods af								
Hartkorn	7	—	3	—	3	—	0	—
Hyllested Mølle af do.	8	—	7	—	0	—	$2\frac{1}{19}$	—
samt en paa Høve Mark beliggende Vejrmølle.								

c. *Formindskelse af Substansen ved Salg af Gods og ved Laan før 1850.*

Det var 1735 13. Juli bleven bevilget Greve U. A. v. Holstein, at saafremt Grevskabet Holsteinborg skulde hjemfalde til Kronen og en anden dermed blive benaadet, skulde denne for det grevelige Hotel paa Kongens Nytorv betale en Sum af 8 000 Rdl. til den sidst afdøde Greves Descendenter af Kvindeliniien. I 1780 4. Juli fik Greve Henrik Holstein, som fandt, at han paa Grund af Grevskabets økonomiske Forfatning og sin Fraværelse fra København ikke kunde have nogen sand Nytte af Hotellet, kgl. Tilladelse til at bortsælge det ved offentlig Auktion, imod at den indkomne Købesum skulde udsættes i godt Jordegods i Provinserne eller Huspant i København som en Fideikommisskapital, hvoraf Greven og hans Efterkommere skulde nyde Renterne²⁾. Hvorledes der skulde forholdes med den Del af Kapitalen, der maatte overstige de 8 000 Rdl. Cour., i Tilfælde af, at Lenet skulde falde tilbage til Kronen, blev ikke bestemt ved den kgl. Resolution.

¹⁾ D. Kanc. 4. Dept.s Forestill. 1811 Nr. 203.

²⁾ D. Kanc. Rotuli 1780, Fol. 199, jvfr. Kanc. Skriv. 1780 27. Maj.

1805 25. Oktbr. blev der givet Tilladelse til, at en Kirkejord, Htk. 1 Td. 1 Skp. 1 Alb. Htk., som var tilført Lensbrevet for Grevs-kabet Holsteinborg og henlagt til Fardrup Kirke, maatte overdrages til Lyngbygaards Ejer til fri Ejendom for 200 Rdl., da denne Jord i lang Tid var brugt af Lyngbygaard, men ikke mere kunde paavises¹⁾. Af særlig Interesse er følgende to Salgsresolutioner:

1809 29. Novbr. tillodes det Besidderen af Grevs-kabet Holsteinborg ved Arvefæsteskøde at sælge en Gaard i Faardrup Sogn og By, Htk. 15 Tdr. 7 Skp. 3 Fdk. 1 Alb., saavel den helf under et som enkelte Dele deraf, dog at Hovedlodden ikke maatte være mindre end 50 Tdr. Land²⁾.

1817 26. Marts fik Greven Tilladelse til ved passende Løjlighed at sælge alt eller en Del af det i Flakkebjærg, Egerslevlille, Lundforlund, Boslunde, Holmstrup, Hulby, Skørpinge, Faardrup, Grønhøjgaard, Ormitslev, Hemmershøj, Vaarby, Forlev og Vemmelev beliggende Hartkorn, i alt 111 Tdr. 2 Skp. 3 Fdk. 2½ Alb., hvilket Gods laa adspredt i forskellige Sogne og langt borte fra det samlede Gods og derfor voldte Godsets Administration flere Ubehageligheder, da der over Strøgodsset ikke kunde føres et saa nøjagtigt Tilsyn som ønskeligt, og det ikke kunde faa Del i de Fordele, som kunde tilvejebringes for det samlede Gods. Greven tilpligtedes inden 10 Aar igen at indkøbe og tillægge Grevs-kabet andre, nærmere beliggende Jorder af samme Hartkorn³⁾. Bevillingen udstedtes 9. Apr. s. A. (jvfr. ovfr.).

I Overensstemmelse med en ved kgl. Resolution af 1823 3. Septbr.⁴⁾ given Tilladelse optog Greve Frederik Adolph v. Holstein et Laan af 22 800 Rbd. Sølv paa Grevs-kabets Substans til 5 pCt. i aarlig Rente, imod at det blev afdraget med $\frac{1}{10}$ aarligt⁵⁾. Greven havde nemlig især ved at opføre en Mængde Bygninger paa Grevs-kabet, ved Skovbesaa-ninger og Plantninger og ved flere ikke ubetydelige Godsforbedringer paadraget sig en Gæld, som han havde haabet efterhaanden at kunne afdrage med de aarlige Indtægter af sine Godser, men som han frygtede for vilde blive ham opsagte paa en Gang til Udbetaling.

1) D. Kanc. 4. Dpt.s Forestill. Nr. 57.

2) Anf. St. 1809 Nr. 365.

3) Anf. St. 1817 Nr. 31.

4) D. Kanc. 4. Dpts. Forestill. 1823 Nr. 82, jvfr. smstds. 1824 Nr. 6.

5) Ved kgl. Resol. 1825 5. Jan. fritoges Lensgreven dog for indtil 1827 11. Decbr. at erlægge aarlige Afdrag af den paa Grevs-kabet hæftende Gæld (D. Kanc. 4. Dept.s Forestill. Nr. 3).

d. *Salg af Bondegods og Tiender efter 1850.**Den nuværende Subslans.*

I. Jordegodset:

A. *Ager og Engs Hartkorn:*

Jorderne bestod, forinden Salg af Gods fandt Sted, omkring Aaret 1850 af:

1. Privilegeret, tiendefri Jord under Hovedgaardene: Holsteinborg, Fiurendal, Snedinge og Afbyggergaardene Ludvigsløst og Spjellerupgaard	190 Tdr. Htk.
2. Uprivilegeret, tiendepligtig Jord:	
226 Gaarde med Htk.	1 354 Tdr.
19 Bolsteder med Htk.	30 —
c. 300 Huse, Vænger og Enge med Htk.	156 —
	----- 1 540 — —
	Ialt... 1 730 Tdr. Htk.

Indtil 1914 1. Jan. er deraf afhændet:

1. Privilegeret Jord, Htk.	14 Tdr.
2. Uprivilegeret Jord:	
195 Gaarde med Htk.	1 224 —
10 Bolsteder med Htk.	17 —
Huse og Vænger med Htk.	31 —
	----- Ialt afhændet... 1 286 — —

Hvorefter haves i Behold 1914 1. Jan. 444 Tdr. Htk. nemlig:

1. Privilegeret Jord:	
a. Hovedgaardene Holsteinborg, Fiurendal og Snedinge, Htk.	168 Tdr.
b. Indtaget til Skov, Htk.	8 —
	----- 176 Tdr. Htk.
2. Uprivilegeret Jord:	
a. 31 Gaarde med Htk.	130 Tdr.
b. 9 Bolsteder med Htk.	12 —
c. indtaget til Skov, Htk.	31 —
d. indtaget til Hovedgaarde, Htk.	19 —
e. Huse og Vænger med Htk.	76 —
	----- 268 Tdr. Htk.
	Ialt... 444 Tdr. Htk.

Godset er solgt til *fri Ejendom* uden Arvefæste i Medfør af Justitsministeriets 10aarige Bevillinger og i Henhold til Lov 1854 21. Juni om Afhændelse af Bøndergods, fra Len, Stamhuse og Fideikommiss, og Salget er foregaaet saaledes:

1. forinden Fæsteloven 1861 19. Febr., Htk. c.	501 Tdr.
2. efter denne Lov indtil 1894 31. Decbr., Htk. c. . .	639 —
3. derefter indtil 1913 31. Decbr., Htk. c.	146 —

Ialt Htk. c. . . . 1 286 Tdr.

som har indbragt c. 4 384 400 Kr., hvilket svarer til c. 3 400 Kr. pr. Td. Htk., som er berigtiget ved Udbetaling med 20—25 pCt. af Købesummen og ved Udstedelse af 1ste Prioritets Panteobligation for Restbeløbet til 4 pCt. aarlig Rente. Fæsterens Brugsret er som Regel godtgjort ham ved Rentefrihed for en forholdsmæssig Del af Prioriteten¹⁾.

Retten til at frigøre fæstepligtige Jorder for Fæstetvang ved Salg af Gods i Overensstemmelse med Lov af 1861 19. Febr. § 2 beløber sig til $\frac{1}{9}$ af ovenmeldte 639 Tdr. Htk. = 71 Tdr. Htk., som er benyttet til at frigøre 25 Gaarde med c. 70 Tdr. Htk., af hvilke Gaarde en delvis er inddraget under Suedinge Hovedgaard, 15 Gaarde er bortforpagtede — som Regel paa 2 Rotationer eller c. 16 Aar — og Resten, ialt 9 Gaarde, er endnu bortfæstede, men agtes bortforpagtede ved indtrædende Fæsteledighed.

B. *Skovene* bestod oprindelig af c. 1 100 Tdr. Land med Skovskuldshartkorn 37 Tdr. 7 Skp. 2 Fdk. 0 Alb., men er senere, navnlig i Perioden 1850—60, forøget med c. 300 Tdr. Land med 39 Tdr. Ager og Engs Hartkorn og udgør nu c. 1 400 Tdr. Land.

1) Fra Udstedelsen af Loven af 1854 21. Juni indtil Udgangen af 1870 blev der i Henhold til Bevilling af 1851 1. Juli solgt:

til *fri Ejendom*:

Gaarde 408 Tdr. 1 Skp. 1 Fdk. $2\frac{1}{2}$ Alb. for 497,150 Rdl.
Huse 20 Tdr. 5 Skp. 2 Fdk. $1\frac{1}{2}$ Alb. for 51,884 $\frac{1}{2}$ Rdl.

I 1871:

Gaarde 26 Tdr. 5 Skp. 1 Fdk. 2 Alb. for 50,500 Rdl.
Huse 4 Skp. 0 Fdk. $2\frac{3}{4}$ Alb. for 1,550 Rdl.

I Tidsrummet 1872—1903 er solgt fra Lenet i Henh. til Lov 1869 19. Febr. § 2, jvfr. Lov 1872 9. Marts:

111 Fæstegaarde med et samlet Hartkorn af 577 Tdr. 5 Skp. 2 Fdk. $1\frac{3}{4}$ Alb.

II. Fideikommiskapitalen og Arvefæsteafgifter:

a. Fideikommiskapitalen c. 4 430 000 Kr. er indvundet saaledes:

1. Indfriet Bankhæftelse, Nationalbankaktier..	23 200 Kr.
2. Afløste Kongetiender.....	22 400 —
3. Godssalg.....	4 384 400 —

Ialt... 4 430 000 Kr.

b. Arvefæsteafgifter andrager:

12 Kr. 67 Ø., 2 Tdr. Rug, 29 Tdr. Byg og 15 Tdr. Havre aarlig,
af Kapitalværdi c. 10 000 Kr.Af Fideikommiskapitalen er 277 670 Kr. anbragt i Besætning
og Inventar paa Hovedgaardene.

III. Kirketiender, Kapitaler og Gods:

1. Kirketiende til 14 Kirker, afløst med 509 600 Kr., tillægges en Nettoværdi af c.	300 000 Kr.
2. bortsolgt Kirkegods har indbragt.....	75 000 —
3. beholdent Kirkegods (Ørslev og Vemmelev) c. 15 Tdr. Land, ca.....	12 000 —

Ialt c... 387 000 Kr.

IV. Besætning og Inventarium:

1. paa Bøndergodset: Hestebesætning og Inventar paa bortfæstede
Gaarde kan tillægges en Værdi af 7 000 Kr.

2. paa Hovedgaardene:

a. Holsteinborg Slot.....	171 586 Kr.
b. Holsteinborg Avlsgaard.....	36 000 —
c. Fiurendal Avlsgaard.....	37 084 —
d. Snedinge Avlsgaard.....	33 000 —

Ialt... 277 670 Kr.

V. *Byrder* paa Grevskabet, afset fra Apanager og Skatter til Stat,
Amts- og Sognekommune, er angivet til Ligningsmyndighederne
til en Kapitalværdi af..... 89 000 Kr.¹⁾

4. LEGATER.

Ved ggl. Resolution af 1823 2. Apr. tillodes det Besidderen af Grev-
skabet Holsteinborg at prioritere 2 000 Rbd. Sølv, som tilhørte det af

1) Meddelelse fra Godskontoret.

Storkanslerinden, Enkegrevinde Christine Sophie von Holstein, f. Comtesse Reventlow, stiftede Legat til de fattige i Fiurendal Sogn, i Grevskabets Substans.¹⁾

Desuden er følgende Legater knyttede til Grevskabet:

Fru Regitze Grubbes Legat til Skelskør fattige Skolebørn efter Fundats, dateret 1631 6. Juni 200 Rbd. Sølv., der forrentes med 6 pro Cento. Kapitalen indestaar i Grevskabet Holsteinborg. Legatrenten udbetales Skjelskør Skolekasse.

Fru Regitze Grubbes Legat til Ørsløv Sogns Fattige, ifølge Fundats, dateret 1631 6. Juni. 200 Rbd. Sølv., der forrentes med 6 pro Cento. Kapitalen indestaar i Grevskabet Holsteinborg. Legatrenten udbetales Sognepræsten i Ørsløv.

Kammerherre Greve Henrich von Holsteins Legat til Grevskabet Holsteinborgs Fattige, ifølge benævnte Greves Testamente af 1796 11. Febr. 1 000 Rbd. rede Sølv., der forrentes med 4 pro Cento. Kapitalen blev oprindelig indbetalt i den Kongelige Kasse, ifølge Obligation Nr. 5178, dateret 1798 29. Septbr. I Aaret 1864 3. Mai, ombyttet med Indskrivningsbevis C. Fol. 1445. — I Aaret 1887 i Anledning af Konverteringsloven anbragt i en vest- og sønderjydske Creditforenings-Obligation à 4 % p. a., stor 2 000 Kr.

Ved Obligationens Udtrækning i 1899, med 2 200 Kr., blev Kapitalen anbragt i 3 Stk. Obligationer af Creditforeningen af jyske Landejendomsbesiddere ialt 2 400 Kr. à 3½ % p. a.

Renterne uddeles af Grevskabets Besidder.

5. BESIDDERNE.

a. Erektors Embedsbane.

Ulrik Adolf v. Holstein, ældste Søn af Oberst Adam Christopher von Holstein til Buchholz og Netzeband, blev f. paa Futterkamp 1664 14. Apr., var først Page og Hofjunker hos Prins Frederik, den senere Kong Frederik IV, derefter Kammerjunker hos samme og 1699 Overkammerjunker. 1697 13. Marts Amtmand over den kgl. Del af Slesvig Domkapitel. 1700 4. Septbr. Friherre til Fiurendal. 1701 6. Decbr. Eventualbestalling som Amtmand i Flensborg Amt efter Henning Reventlows Død²⁾, som indtraf 1705 30. Jan. Greve af Holsteinborg 1708 1. Jan. Overordentlig Afsending til England 1718 (Kreditiv 13. Decbr.)

¹⁾ D. Kanc. 4. Dpt.s Forestill. Nr. 82.

²⁾ Repertorium over Legater og milde Stiftelser i Danmark etc., udg. af H. R. Iliort-Lorenzen og F. P. G. Salicath 2. Bd., S. 252. Jvfr. I. A. L. Holm, Frederik Adolph Greve af Holstein, en biografisk Fremstilling. Kbhvn. 1841.

³⁾ Rkam. Exped. Prot. Fr. IV, Nr. 2, 216.

I Konseljet 1719 29. Septbr., Storkansler 1721 20. Juni, s. A. Patron for Københavns Universitet. Afskediges efter Kong Frederik IV.'s Død 1730 11. Oktbr. † 1737 21. Avg.¹⁾ paa Holsteinsborg. 1700 24. Decbr. g. m. Christine Sophie Comtesse Reventlow, f. 1672 30. Oktbr. † 1757 27. Juni, Datter af Storkansler Greve Conrad Reventlow og første Hustru Anna Margrethe Gabel²⁾.

b. Karakteristik af Erektor.

Efter at have beklædt forskellige Hofstillinger og Amtmandsposter i Hertugdømmet Slesvig fik Baron U. A. Holstein henimod Slutningen af den store nordiske Krig Lejlighed til at forsøge sig som Diplomat. I 1718—19 blev han sendt som ekstraordinær Gesandt til England³⁾ bl. a. for at opnaa dette Lands Garanti for Danmarks Besiddelse af de under Krigen okkuperede Landsdele Forpommern og Rygen og navnlig den gottorpske Andel af Hertugdømmet Slesvig. Disse Forhandlinger førte U. A. Holstein med megen Energi og Bøhændighed, og det lykkedes ham 1719 7. April at faa hjemsendt Udkast til en Traktat, som var tilfredsstillende for den danske Stat.

Da Kronprins Christian skulde giftes, maatte Ulrich Adolph Holstein som en behændig og smidig Underhandler ledsage Prinsen paa en Rejse i 1720—21, under hvilken der blev aflagt Besøg ved det kursachsiske Hof, hvor den senere danske Dronning Sophie Magdalene af Bayreuth dengang opholdt sig, og Kongen udtalte (1721 27. Juli) sin Glæde over Forlovelsen, der var Resultatet af denne Rejse.⁴⁾

Kort Tid efter at Kong Frederik IV 1721 30. Maj havde gjort Anna Sophie, f. Comtesse Reventlow, til Danmarks og Norges Dronning, skete der store Forandringer i de højeste Embedskredse. Den øverste Ledelse af Danske og Tyske Kancelli blev lagt i Hænderne paa Greve Ulrich Adolph Holstein til Holsteinsborg, der samtidig blev udnævnt til Storkansler, en Stilling og Værdighed, som senest havde været beklædt af hans Svigerfader Greve Conrad Reventlow († 1708). At Holstein blev hævet til den høje Storkansler-Værdighed, hang aabenbart sammen med, at hans Hustru, en smuk og udmærket begavet Dame, var en Søster til Dronning Anna Sofie. Men nægtes kan det dog ikke, at denne Udnævnelse foruden at stemme med, hvad Dron-

1) Den civile Centraladministrations Embedsstat 1660—1848, S. 77.

2) Dansk biografisk Lexicon VIII, 50—54.

3) Kreditiv og Instruktion som Afsending i England 1718 13. Decbr. (Geh. Reg., S. 342 b).

4) Gaspari, Urkunden u. Materialien zur näheren Kenntnis der Geschichte u. Staatsverwaltung nordischer Reiche I 1786, S. 22.

ningen rimeligvis ønskede, ogsaa passede til Statens Stilling i Øjeblikket udadtil. En Modsætning til Rusland blev nemlig i flere Aar den nødvendige Virkning af den nylig endte store nordiske Krig, og da de hidtilværende Oversekretærer for Kancellierne, Gehejmraaderne Wibe og Sehested, under Krigen for det meste havde staaet som Repræsentanter for en stærk Tilslutning til Rusland, passede deres Personligheder mindre godt til den Politik, der nu skulde følges; derimod kunde Holstein, der i 1709 havde været Modstander af Forbundet med Rusland, netop derved synes at egne sig til at være Medlem af Konsejlet¹⁾.

Efter Kong Christian VI.'s Tronbestigelse 1730 blev de, der enten ved Familieforhold eller paa andon Maade stod Dronning Anna Sofie nær, fjernede fra Statstjenesten. Hendes Svoger, Greve Holstein Holsteinborg blev afskediget fra sin Stilling som Storkansler, men fik dog en passende Pension, og han og hans Hustru behandledes med Agtelse²⁾.

c. Fortegnelse over samtlige Besiddere.

1. *Ulrich Adolph Greve Holstein*, f. 1664 14. Apr. † 1737 23. Avg., Greve 1708 1. Jan., Gehejmraad, Storkansler, Overkammerherre. Hans Søn:
2. *Friedrich Conrad Greve Holstein*, f. 1707 28. Decbr. † 1749 2. Novbr., Generallojtnant, Kammerherre. Hans Søn:
3. *Heinrich Greve Holstein*, f. 1748 28. Septbr. † 1796 27. Juli, Medlem af det slesvig-holstenske Ridderskab, Kmhr. Hans Søn:
4. *Frederik Adolph Greve Holstein*, f. 1782 18. Oktbr., cand. jur., Deputeret i Stænderforsamlingen, Præsident for Missionselskabet, Kmhr., † 1836 21. Maj. Hans Søn:
5. *Ludvig Henrik Carl Herman Greve Holstein*, f. 1815 18. Juli † 1892 28. Apr., Konseilpræsident, Overkammerherre. Hans Søn:
6. *Frederik Conrad Christian Christopher Greve Holstein*, f. 1856 3. Avg., Hofjægermester, Medlem af Landstinget.

¹⁾ Prof. Edvard Holm i »Danmarks Riges Historie« V, 96 f.

²⁾ Anf. St., S. 143.

XII. GREVSKABET KNUTHENBORG.

1. GODSETS EJERFORHOLD INDEN EREKTIONEN.

Amtmand Eggert Christoffer von Knuths Svigerfader, Stiftamtmand Cornelius Pedersen Lerche, efterlod sig ved sin Død 1681 3. Jan. Sædegaardene Nielstrup og Aasmarke paa Laaland¹⁾. Den halve Del af Aasmarke, som tilfaldt Enken, Sidsel Grubbe, tilforhandlede Knuth sig ved Købekontrakt af 1681 11. Juni²⁾; Skødet blev dog først udstedt 1682 12. Maj³⁾. Den anden Halvdæl skulde deles imellem Knuths Svogre, Frederik, Christian og Jacob Lerche, og hans Hustru, Søster Lerche. Knuth udkøbte da sin Hustrus Medarvinger ved Mageskifte-Købekontrakt af 1681 22 Septbr.³⁾. Vederlaget bestod dels i Søster Lærches Andel i Nielstrup Gaard og Gods, dels i rede Penge, nemlig: 1 270 Rdl. 5 Mk. 10 Sk. 11 Png. for de 43 Tdr. 5 Skp. 2½ Fdk. Htk. øde eller næsten øde Gods, som ikke kunde vederlægges med belejligt Gods til Nielstrup, og som Knuth maatte betale med 26 Rdl. pr. Td. Htk., samt for Brødrenes Andel i Aasmarke Hovedgaards Bygning: 128 Rdl. 3 Mk. 6 Sk. 11 Png. Kommerceraad og Højesteretsassessor Peder Pedersen Lærches Mageskiftet paa sine ovennævnte Brodersønners og Myndlinges Vegne er dateret i København 1681 10. Oktbr.⁴⁾, medens Knuths Genbrev er udstedt paa Nielstrup d. 24. Septbr. s. A.⁴⁾.

Da Knuth blev Ejer af Aasmarke havde denne Gaard et Tilliggende af lidt over 279 Tdr. Htk., nemlig:

Hovedgaardens Takst, Htk.	66	Tdr.	3½	Skp.	0	Fdk.
Bøndergodset, Htk.	201	---	4	---	3	---
Skovene, Htk.	2	---	2½	---	0	---
Kirke, Htk.	2	---	2	---	1⅓	---
Mølleskyld, Htk.	7	---	0	---	0	5)

1) G. L. Wad: Om Eggert Christoffer Knuth og Søster Lerche etc. Kbhvn. 1881 er jævnlig benyttet i det følgende.

2) Laal. Falst. Ldstings Sk. o. Ptb. 1673—84, Fol. 182.

3) Anf. St., Fol. 154 ff.

4) Anf. St., Fol. 245 ff.

5) Wads anf. Skr., S. 137 ff.

Godset var imidlertid i en saa daarlig Forfatning, at den nye Ejer gentagne Gange maatte søge om Eftergivelse af Skatterestancer¹⁾. Imidlertid satte han sig til Opgave at forøge sine Besiddelser paa Laaland, og det lykkedes efterhaanden ham og senere hans Enke at samle et anseligt Gods.

Ved kgl. Skøde af 1685 fik Knuth overdraget Bandholm By med Skov og Vaarskovgaard, ialt 85 Tdr. 1 Skp. 3 Fdk. Htk.; samtidig fik han Ret til at lægge Bandhølmgaard, Røde Vandmølle og Vaarskovgaard, tils. 37 Tdr. 4 Skp., ind under Aasmarkes Hovedgaardstakst²⁾. Alle Restancer blev ved kgl. Resol. af 1686 2. Novbr. eftergivne Knuth lige indtil den Dag, da Ejendommene blev hans³⁾.

For at faa Aasmarke Gods kompletteret købte Knuth af Kronen 8 Gaarde med tilhørende Skov og nogle Gadehuse i Paarup By, Østøtte Sogn, tils. 56 Tdr. 1 Fdk. 1 Alb. Htk.⁴⁾. Skødet blev udstedt 1686 24. Avg.⁵⁾.

Ved kgl. Gavebrev af 1687 18. Oktbr. fik han endvidere jus patronatus et vocandi til Østøtte Kirke⁶⁾.

Af sin Broder, Overkammerjunker Adam Levin von Knuth, købte han Kongetienderne af Østøtte, Vaabensted og Hunseby Sogne⁷⁾. Skødet herpaa er udstedt 1687 7. Avg.⁷⁾. Samme Broder tilskødede ham endvidere 1692 11. Juni 11 Gaarde i Hillested Sogn og By, som A. L. v. Knuth havde faaet i Mageskifte af Kronen for Tybjerggaard⁷⁾.

Ved Mageskifte med Kronen erhvervede E. C. Knuth 1688 8. Decbr. Maglemer og Grimstrup Byer med Maglemer Vandmølle i Hunseby Sogn, tils. Htk. 174 Tdr. 6 Skp. 1¼ Alb., hvilket var 3 Tdr. 3 Skp. 1¼ Alb. mindre end det Gods, han gav i Mageskifte i Rugaard, Odensegaard og Nyborg Amter, og som blev udlagt til Ryttergods⁸⁾.

Han erhvervede sig endvidere ved Køb og Mageskifter Jordegods i Hillested og Østøtte Sogne⁹⁾.

Af Henrik Adelaer, Amtmand i Bratsborg Amt, tilkøbte han sig 1693 19. Decbr. jus patronatus til Døllefjelde og Vester Ulslev Kirker med Kirketiender, og af Amtmand J. E. v. Reichou fik han 1695

1) Wads anf. Skrift, S. 42 f.

2) Kronens Skøder paa afhændet og erhvervet Jordegods i Danmark etc. 2. Bd., S. 563 f.

3) Wads anf. Skrift, S. 45.

4) Kronens Skøder 2. Bd., S. 583 f.

5) Orig. Skøde i Knuthenborg Arkiv, Adkomstdok. Nr. 13.

6) L. F. Ldstings Sk. o. Ptb. 1684—1700, Fol. 152 f.

7) Wads anf. Skrift, S. 49.

8) Kronens Skøder etc. 2. Bd., S. 689 f.

9) Wads anf. Skrift, S. 51.

6. Juli Skøde paa Hillested Kirke med Kirketienden og jus patronatus¹⁾.

E. C. v. Knuth laante Kronen i Juni Termin 1694 3 000 Rdl., imod Pant i forskellige af Kronens Ejendomme paa Laaland. Beløbet, som skulde have været tilbagebetalt i Løbet af tre Aar, fik Knuth udlagt i Jordegods i Østofte Sogn, Rersnes og Sørup Byer, ialt henved 150 Tdr. Htk., der efter Renteritaksten var anslaaet til 3 900 Rdl., hvilket var lovlig højt sat, da de fleste af Godssets Bønder var forarmede. Kongen resolverede da ogsaa 1696 20. Oktbr., at Knuth maatte faa Godset for de 3 000 Rdl. med Renter; d. 24. s. M. blev Skødet udfærdiget²⁾.

Ved kgl. Skøde af 1694 10. Novbr. fik Knuth og hans Svoger, Kammerjunker Christian Lerche, som Arvinger efter Cornelius Lerche udlagt Musse Kirke og noget Jordegods for den afdødes Tilgodehavende hos Kronen, ialt 11 000 Rdl.³⁾. Senere er Knuth bleven eneste Ejer af dette Gods⁴⁾.

Maribo Klosters Jorder blev ved kgl. Skøde af 1693 23. Dechr. udlagt til Margrethe Wilders, Friedrich Werdelmanns Enke, for hendes Fordring for Leverancer til Kronen, som en fri Sædegaard tillige med en Del Gods i Haaret By i Hillested Sogn, i Erikstrup, Østofte, Nørreballe og Sørup samt Maribo Vandmølle, Hovedgaardstaksten var c. 60 Tdr. Htk. Kort efter, 1694 d. 4. Jan., tilskødede hun Knuth dette Gods⁵⁾. Ved Landstingsdom af 8. Avg. s. A. blev det fastslaaet, at Præsteøen i Maribo Sø var indbefattet under det solgte Gods⁶⁾.

Under 1695 29. Juni skænkede Kongen Maribo Klosters Bygninger til Knuth, dog paa det Vilkaar, at Eleonora Christina Ulfeldt skulde nyde fri Bolig der hendes Livstid, og at Knuth imidlertid paa egen Bekostning skulde holde hendes Lejlighed vedlige. Samtidig fik han bevilget, at en lille øde Gaards Jord i Hunseby Sogn, forhen kaldet Hadsagergaard, Htk. 6 Tdr. 1 Skp. 1 Fdk., maatte henlægges under Aasmarke Hovedgaardstakst med Sædegaardsfrihed. Skødet er udstedt s. A. 1. Juli⁷⁾. Mange Aar efter Knuths Død solgte hans Enke, Fru Søster Lerche, Maribo Klosters Bygninger til Kirken for 750 Rdl.; de blev anvendt til Præstebolig⁸⁾.

1) Wads anf. Skrift, S. 51.

2) Anf. Sted, S. 53.

3) Orig. Skøde i Knuthenborgs Arkiv, Adk. Nr. 28.

4) Wads anf. Skrift, S. 55.

5) Kall Rasmussen, Musse Herred, S. 379.

6) Orig. i Knuthenborgs Arkiv, Adk. Nr. 27.

7) Orig. i Knuthenborg Arkiv, Adk. Nr. 30.

8) Kall Rasmussen, Musse Herred S. 255 ff.

1691 5. Decbr. stadfæstede Kongen et Mageskifte imellem Knuth og Præsten i Hunseby, hvorved Hunseby Præstegaard, der laa indenfor Aasmarkes Enemærker, blev flyttet ud derfra. Det havde voldt megen Besvær at faa dette Mageskifte bragt i Stand¹⁾.

Efter E. C. Knuths Død, 1697 25. Febr., fortsatte hans Enke, Søster Lerche, Godssamlingen. 1698 22. Juni tilskødede Christian Bilde til Dybek og Jordberg hende Halvdelen af Haverlykke Gaard i Østofte Sogn²⁾, og 1701 Oktbr. tilskødede Christian Wildenrath hende den anden Halvdel³⁾. Gaardens Bygning var vurderet til 450 Rdl., Hovedgaardstaksten var 32 Tdr. og Bøndergodset 236 Tdr. Htk.⁴⁾.

1699 16. Oktbr. fik Fru Søster Lerche for 1 165 Rdl. 9 Sk. Transportskøde af Landstingskriver Poul Andersen paa Hillested Kongetiende, som han s. A. d. 9. Septbr. havde købt af Fru Margrethe Gedde⁵⁾.

Ved Skøde af 1702 8. Avg. overdrog Christian Wildenrath til Fru Søster Lerche to Gaarde i Østofte Sogn, tils. Htk. Ager og Eng 15 Tdr. 3 Skp. 1 Alb. og Skov 1 Skp. 2 Alb.⁶⁾.

Inden sin Død, 1723 29. Marts, saa Fru Søster Lerche sin ældste da levende Søn, Adam Christoffer Knuth, ophøjet i Grevestanden og hans Godser erigerede til Grevskabet Knuthenborg.

2. EREKTIONEN.

a. Erektors Ophøjelse i Grevestanden.

Ved kgl. Patent af 1714 2. Marts blev Adam Christoffer Knuth optaget i den grevelige Stand. Patentet er udfærdiget paa La⁴in i den sædvanlige Stil⁷⁾.

b. Erektionsbrevet.

Grevskabet Knuthenborg blev oprettet 1714 19. Apr. af Aasmarke og Haverlykkegaard med tilliggende Bøndergods, Konge- og Kirketiender, i alt 1 732 Tdr. 6 Skp. 1 Fdk. $\frac{1}{2}$ Alb. Htk.; men da derved ikke var samlet i Laaland det fulde Hartkorn, som hørte til et Grevskab, gav Kongen sin Tilladelse til, at de frie Sædegaarde: Sandbygaard i Vordingborg Amt og Kverkebygaard i Ringsted Amt med Til-

1) Wad, anf. St., S. 62 ff.

2) L. F. Ldstings Sk. o. Ptb. 1684—1700, Fol. 428 f.

3) Anf. St. 1700—24, Fol. 76 ff.

4) Wad, anf. St., S. 97.

5) Anf. St., S. 99 f.

6) L. F. Ldstings Skode o. Ptbog 1700—23, Fol. 98.

7) Orig. p. Perg. i Grevs-kabet Knuthenborgs Godsarkiv.

liggende, ialt 791 Tdr. 7 Skp. 1 Fdk. 2 Alb. Htk., maatte høre til Knuthenborg Grevskab, indtil Erektor eller hans Arvinger kunde faa Grevskabet kompletteret med Gods paa Laaland¹⁾.

Selve Erektionsbrevets Ordlyd meddeles her i Uddrag²⁾:

..... Af sær kongel. Naade og Bevaagenhed til os elskelig hoi- og velbaarne Adam Christopher Knuth, Grefve af Knuthenborg, vores Kammerherre, have vi allernaadigst for got eragtet hans Hovedgaard Aasmark tillige med tilhørende Sædegaard Hafverlyckegaard og den nye Ladegaard for Maribo, beliggende udi Aalholms Amt udi vort Land Laaland . . . , til et Grevskab at erigere og ophøie, saasom vi og nu hermed bemelte Aasmark med fornefnte des underliggende Sædegaarde samt deris underliggende Herligheder, Tiender, Bøndergods og Rettigheder samt alle deris Tilbehør, og hvad dertil nu ligger og med Rette ligge bør, under det Nafn Knuthenborg, som det herefter stedse have og beholde skal, til et Grevskab erigere og ophøie. Og bestaar da bemelte Grevskab og dets Jordebog udi efterfølgende: *Knuthenborg*, som tilforn kaldtes Aasmark, liggende udi Aalholms Ampt, Musse Herret, udi Hundsebye Sogn med tilliggende Agger, Jorder, Engbond og Græsning, Mark og Fiskevand, Holte Vandmølle-Venge og Strandbye Husmænd og Nymark, anslagen til Agger og Eng 33 Tdr. 7 Skp. Htk. med 3 Tdr. 6 Skp. 2 Alb. Skov under samme Hovedresidence beregnet, saa at den udi alt efter Landmaalingen er anslagen til 37 Tdr. 5 Skp. 2 Alb. Htk. Herforuden og efterfølgende, som under Hovedresidencen beregnes, nemlig:

Holte Vandmølle:

Mølleskyld 6 Tdr.

Røde Mølle:

Ager og Eng 1 Tdr. 1 Skp. 2 Fdk. 1 Alb.

Mølleskyld 4 —

Vaarskovsgaard:

Ager og Eng 10 — 5 — 1 — 0 —

Skov 1 — 2 — 2 — 2 —

Bandholmgaard:

Ager og Eng 10 — 7 — 0 — 1 —

Skov 0 — 1 — 2 — 0 —

Hadsagergaard:

Ager og Eng 6 — 1 — 0 — 1 —

Skov 0 — 4 — 0 — 2 —

1) Jvfr. Lensbrevets Tekst ndfr. og Laal. Falst. Ldstings Skøde og Panteb. 1734 — 61 (A), Fol. 201 ff.

2) Orig. p. Perg. i Grevskabet Knuthenborgs Godsarkiv.

Aasmark Bøndergods: (Det samlede Hartkornbeløb ikke opgivet.)

Hundsebye Sogns Tiender:

Kongetienden, Htk.....	37	Tdr. 1	Skp. 1	Fdk. 1½	Alb.
Kirketienden, Htk.	37	— 1	— 1	— 1½	—
Vesteruls'of Kirketiende, Htk.	28	— 4	— 3¼	— 0	—
Døllefielde Kirketiende, Htk. .	10	— 1	— 2¼	— 0	—
Musse Kirketiende, Htk.	12	— 2	— 0	— 1½	—

Summa Aasmark Hovedgaard
med hvis derunder er beregnet
samt tilliggende Bøndergods, Konge
og Kirketiender, Htk..... 733 Tdr. 0 Skp. 0 Fdk. ½ Alb.

*Hafverløcke Hovedgaard, Fuglse
Herret, med des tilliggende Agger
og Eng, Skov og Mark som et Til-
hæng og Appertinents til Hoved-
residentsens Taxt, Htk.....*
Skov, Htk.....

34 Tdr. 2 Skp. 1 Fdk. 2 Alb.
2 — 4 —

*Des tilliggende Bøndergods: (Det samlede Hartkornbeløb ikke
opgivet.)*

Ørstofte: Kongetienden, Htk.	69	Tdr. 2	Skp. 3	Fdk.
Kirketienden, Htk.	69	— 2	— 3	—

Derforuden *Nye Ladegaarden for Maribo* i bemelte Fuglse Herret,
som er fri købt Jordegods, med de 3de yderste Marker: Lyssemose,
Raadmandsvenget, Pudserudshauge, Skaanshauge, Bogeskovsver-
drift, Nyehauge og Præstehaugen samt Hesteøen, som i lige Maade
med dens underliggende Bøndergods skal til Hovedresidencen være et
Tilhæng og Appertinence, hvilken
er anslagen [til].... Htk..... 59 Tdr. 7 Skp. 1 Fdk. 1 Alb.

*Des underliggende Bøndergods: (Det samlede Hartkornbeløb ikke
opgivet.)*

Hillested: Kongetienden, Htk. . .	25	Tdr. 2	Skp. 2	Fdk. 1½	Alb.
Kirketienden, Htk. . .	25	— 2	— 2	— 1½	—

Summa Summarum forbemelte Aasmark, Hafverløcke og Nye
Ladegaards Hovedgaarders Taxter, samt derunder hørende Bønder-
gods, Skov og Møllenskyld samt Konge- og Kirketiender, bedrager
Htk..... 1 732 Tdr. 6 Skp. 1 Fdk. ½ Alb.

Og saasom bemelte Grefskab Knuthenborg ei endnu efter de grefflige Privilegiens første Articul af Dato 1671 25. Maii sit fulde Htk. hafver samlet udi bemelte vort Land Laalland, saa haver vi til den Ende hannem allernaadigst bevilget og tilladt, saa som vi hannem og hermed allernaadigst bevilger og tillader, at han, saalenge indtil han udi bemelte Province Laalland saa meget Htk. sig kan ved Kiøb eller paa andre Maader forskaffe, som bemelte Grefskab kan fyllestgjøre, hvortil hannem 20 Aars Frist gives, efter at nærværende Krig tager Ende, og vores Riger og Lande med en ynskelig Fred af Gud vorder velsignet, maae udi bemelte Grefdom incorporere efterskrefne hans fri Sædegaard *Sandbyegaard* udi Vordingborg Ampt og *Kverkebyegaard* udi Ringsted Ampt udi vort Land Siælland beliggende, hvis Htk. beløber sig som efterfølger, nemlig:

<i>Sandbye</i> Hovedgaardstaxt	37 Tdr. 7 Skp. 1 Fdk. 2 Alb.
Skov	1 — 4 — 1 — 0 —

Af Gaarden svares aarlig til Præsten i Sandbye, Hr. Morten Hyllig for Gaardens Tiende..... 5 Tdr. 3 Skp. Byg.

Jura patronatus til efterfølgende Tiender, nemlig:

Sandbye Kirketiende, Htk.....	19 Tdr. 5 Skp.
Vrangstrup Kirketiende, Htk.....	12 — 5 —
Kverkebye Kirketiende, Htk.....	28 — 4 —
Vigersted Kirketiende, Htk.....	35 — 2 —
Høms Kirketiende, Htk.....	16 — 4 —

Bøndergodset....

I Kverkebye Sogn og Bye

Kverkebygaard:

Denne Gaard med Kverkebye beløber efter Hovedmatriculen Htk. 165 Tdr. 4 Skp. 0 Fdk. 2 Alb. Skov. Htk..... 2 — 5 — 2 — 2 —

Af Gaarden gifves aarlig til Præsten Hr. Hønik Nielsen for Tienden af Gaarden..... 8 Tdr. Byg.

Summarun 791 Tdr. 7 Skp. 1 Fdk. 2 Alb.

..... Thi behelne vi hermed Adam Christopher Knuth, Grefve af Knuthenborg, med forbemeldte Grefskab Knuthenborg saasom med et ret greveligt Lehn paa Mand- og Qvinde-Linien, saa at det os og voris kgl. Arvesuccessorer ikke før kand hjemfalde, førend bemeldte Adam Christopher Knuth, Greve af Knuthenborg, hans ægte Børn og deris rette, ægte Descendenter af Mand- og Qvindekøn uddøde ere (Lehnspligt: en Ridehest).

3. FORANDRINGER I LENETS SUBSTANS.

a. Grevskabets sjællandske Gods ombyttes med Gods paa Laaland.

Ved kgl. aabent Brev af 1738 8. Juni fik Fru Ida Margrethe Rentlow, Enkegrevinde til Knuthenborg, Tilladelse til, at af Knuthenborg Grevskøb, som ved Erektionen bestod af 2 524 Tdr. 5 Skp. 2 Fdk. 2½ Alb. Htk., maatte udgaa det sjællandske Jordegods, ialt 791 Tdr. 7 Skp. 1 Fdk. 2 Alb. Htk. (jvfr. ovfr.), sømt 29 Tdr. 1 Fdk. 2 Alb. Htk. Strøgods i Laaland, imod at der blev underlagt Grevskabet mere belejligt Jordegods i Laaland, nemlig: 796 Tdr. 4 Skp. 1 Fdk. 1⁴⁷/₆₀ Alb., saa at Grevskabets samlede Hartkorn blev 2 500 Tdr. 2 Skp. 1 Fdk. 1¹⁷/₆₀ Alb.¹⁾.

b. Udvidelse af Godslet, Mageskifter.

1. Ifølge kgl. Bevilling af 1727 10. Jan. erhvervede Grevskabet Knuthenborg ved Magelæg med Baroniet Juellinge Græsningen i Ugleholt Skov, Htk. Ager og Eng 11 Tdr. 4 Skp. 2 Fdk. 1 Alb.²⁾, imod at afstaa Stensgaard i Skovhuse By, Stokkemark Sogn, Htk. c. 11½ Td.³⁾.
2. Ved kgl. Reskript af 1824 29. Septbr. blev approberet det under 1. Juli s. A. af Grevskabet Knuthenborgs Besidder gjorte Auktionsbud paa Stokkemark Degnejord, Htk. 1 Td. 5 Skp. 3 Fdk. 1 Alb., 1837 4. Apr. blev derpaa meddelt Auktionsskøde⁴⁾.
3. Endvidere underlagdes Grevskabet Østofte nedlagte Kapellanis Jord, Htk. 1 Skp. 3 Fdk. 1 Alb., og Østofte forrige Degnejord, Htk. Ager og Eng 1 Td. 7 Skp. 2 Fdk. og Skovskyld 2 Alb.⁴⁾.
4. Ved Deklaration af 1846 3. Oktbr. fra Lensgreve Frederik Marcus Knuth inddrog under Grevskabet som en uadskillelig Del af samme i Overensstemmelse med kgl. Bevilling af 1846 24. Juni.
 - a. Tranerodshuset i Stokkemark Sogn med Jord.
 - b. Stokkemark Sogns Degnejorder (jvfr. ovfr.).
 - c. Hillested Sogns Degnejorder.
 - d. en Del af Østofte Præstegaards Jorder.
 - e. Vejrmøllen Kjældernæs⁵⁾.

1) Laal. Falst. Ldstings Skøde- og Pantebog 1734—36 (A), Fol. 215 ff.

2) Jvfr. Rkam. Skriv. af 1727 15. Marts, fremlagt i Kopi ved Maribo Amtstues Kontrib. Rgsk. 1743 under Nr. 1.

3) Jvfr. Halsted Klosters Amts Kontrib. Rgsk. 1727, Bil. Litr. B.

4) Jvfr. Fortegn. Nr. 8 ved Maribo Amtstues Kontrib. Rgnsk. 1839.

5) Grevskabet Knuthenborgs Skøde og Panteb. Litr. D, Fol. 169.

5. Eksekutor i afd. Lensgreve Fr. M. Knuths Bo tilskødede 1857 14. Novbr. Grevskabet Knuthenborg Vester Ulslev Sogns Kongetiende, Htk. 28 Tdr. 4 Skp. $3\frac{1}{4}$ Fdk. Skødet blev tinglæst 1857 23. Decbr.¹⁾).
6. Ifølge Frdg. 1818 15. Apr. § 3 blev noget forhen umatrikuleret Jord sat i Hartkorn, nemlig: i Stokkemarke Sogn 6 Skp. og i Østofte Sogn 1 Skp., tils. 7 Skp. Htk.²⁾).

c. Forbedringer af Grevskabet, Laan.

I en Ansøgning til Kongen af 1804 gør Lensgreve Frederik Knuth gældende, at han ikke uden al for stor Opofrelse fra sin Side saa sig i Stand til at afbetale 2 000 Rdl. aarlig paa det ifølge kgl. Bevilling af 1802 29. Oktbr. paa Grevskabets Revenyer optagne Laan af 50 000 Rdl., da Bøndernes Udskiftning, Grundforbedringer og Bygningers Opførelse vilde medtage ikke blot det nævnte Laan, men endog den største Del af Grevskabets aarlige Indtægter i en Række af Aar, hvorfor Afbetalingen paa Laanet ved kgl. Resolution af 1804 1. Juni nedsættes til 500 Rdl. aarlig i de første 10 Aar³⁾. I en Ansøgning af 1806 om et Laan af 100 000 Rdl. frømhæver Lensgreve Fr. Knuth, at fra 1803 er *udskiftet*: hele Hunseby Sogn, 45 Gaarde, og deraf 25 udflyttede, endvidere af Østofte Sogn Bandholm, Rersnesse og Havlykke Byer, i alt 38 Gaarde, hvoraf 15 udflyttede, fremdeles hele Hillested Sogn, 40 Gaarde, som er under Udflytning, og af Nørreby 3 Gaarde, deraf er 10 udflyttede, ialt 126 Bøndergaarde, hvoraf hidtil 50 er udflyttede og paa ny opbyggede, — foruden en Del Huse og 3 nye Skoler. Han tilføjer, at han har maattet bygge en ny Hovedgaard, der har kostet næsten 30 000 Rdl., at han endvidere har opbygget Bandholmsgaarden og en Længe paa Havlykkegaard og har maattet lade Hovedgaardens Jorder indhegne og deres Marker inddele. Til Opnaaelse af dette Øjemed har han maattet anvende en Del af Grevskabets Indtægter, hvorved dettes Værdi er steget med over 100 000 Rdl.⁴⁾.

Veg kgl. Resolution af 1816 16. Juni konfirmeres den af Besidderen af Grevskabet Knuthenborg under 14. Maj og 26. Juni 1815 oprettede testamentariske Disposition, »da han af sin private Formue meget har forbedret Grevskabet til Fordel for Sukcessor«⁵⁾.

1) Orig. i Knuthenborgs Godsarkiv.

2) Grevskabet Knuthenborgs Kontrib. Rgsk.

3) D. Kanc. 4. Dpt.s Forestill. 1804, Nr. 32.

4) Anf. St. 1806, Nr. 58.

5) D. Kanc. 4. Dpt.s Forestill. Nr. 58.

Af Jordebogen af 1885¹⁾ fremgaar, at Jordernes *Dræning* har kostet:

Maribo Ladegaard	41 238 Kr.
Vaarskovgaard	34 415 —
Paarupgaard	20 009 —
Knuthenlund	41 322 —

hvilke Beløb giver nogen Forestilling om den i nyere Tid til Jordernes Forbedring anvendte Bekostning, og disse Udgifter er for største Delen afholdt af de aarlige Revenyer, som uden Tvivl er Lensgrevens personlige Ejendom.

En Del af de ældre Laan, der blev optaget fra Grevskabet, skyldtes Repræsentationsudgifter i Statens Tjeneste. Da Lensgreve Johan Henrik Knuth 1780 29. Marts blev udnævnt til Envoyé ved det kur-saksiske Hof maatte han straks optage et Laan af 16 000 Rdl. til Installationen og de dermed forbundne ekstraordinære Udgifter²⁾, I de ti Aar han var Gesandt, maatte han endvidere til standsmæssigt Underhold af Indtægterne af sine Godser aarlig hæve 16 000 Rdl., foruden hvad han led i Kurstab ved de danske Bankosleders lave Kurs, hvilket Tab gennemsnitlig beløb sig til 14 pCt. Gagen var 3 000 Rdl., men alene Legationssekretærens Ophold i Huset kostede ham aarlig 1 200 Rdl.³⁾.

d. Formindskelse af Substansen i Tiden før 1845.

Lensgreve Eggert Christoffer Knuth købte 1738 6. Juni et Palæ i Vingaardsstræde i København, men solgte det igen for 8 000 Rdl. og købte 1752 4. Novbr. et andet, som han 1757 20. Decbr. fik Tilladelse til at pantsætte for 24 000 Rdl. Efter hans Død fik Sønnen, Greve Johan Henrik Knuth, ved kgl. Resolution af 1778 29. Apr. Tilladelse til at sælge det ved offentlig Auktion⁴⁾.

Ved kgl. Resolution af 1806 18. Apr. fik Besidderen af Grevskabet Knuthenborg Tilladelse til at afhænde følgende afsides beliggende og maadelige Jorder⁵⁾.

Nybølle Gaard, Htk.	23 Tdr. 6 Skp. 1 Fdk. 1 Alb.
Tjørneby Gaard, Htk.	3 — 6 — 1 — 2 —
En Gaard i Hillestrup By. Htk.	7 — 6 — 1 — 2 —
En ode Gaard ved Rødby, Htk.	2 — 4 — 3 — 2 —
Tils. Htk.	38 Tdr. 0 Skp. 0 Fdk. 1 Alb.

1) Orig. i Grevskabet Knuthenborgs Godsarkiv.

2) D. Kanc. Rotuli relationum 1780, Fol. 176.

3) Anf. St. 1793, Fol. 829.

4) D. Kanc. Rotuli relationum 1778, Fol. 185. Den kgl. Bevilling er udfærdiget 13. Maj s. A.

5) D. Kanc. 4. Dpt.s Forestill. 1806 Nr. 17.

hvis Værdi i det højeste kunde anslaaes til 25 150 Rdl., imod at han igen underlagde Grevskabet:

En Gaard i Nørreballe By:

Ager og Eng, Htk.....	5 Tdr. 4 Skp. 3 Fdk. 2 Alb.
Skovskyl, Htk.....	0 — 1 — 1 — 1 —

En Gaard i Sørup By:

Ager og Eng, Htk.....	3 — 6 — 0 — 0 —
Tils. Htk...	9 Tdr. 4 Skp. 1 Fdk.,

foruden et Hus i Nørreballe By og Svanevigs hollandske Vejrmølle, for hvilket han betalte 13 410 Rdl.

saaledes at Forskellen..... 11 740 Rdl. oprettedes til et Fideikommis for Greverne af Knuthenborg.

Ifølge kgl. Resolution af 1821 23. Avg. blev et Jordstykke paa Bandholms Hovedgaards Marker af Størrelse 6 255 Kvadratalen perpetueret til Afbenyttelse for de kgl. Embedsmænd ved Toldstedet imod en passende Tiltrædelsesbetaling engang for alle og en aarlig Grundleje til Grevskabet¹⁾.

Det sidste Aar den gamle Matrikul af 1688 gjaldt, nemlig 1843, opgives Grevskabets Hartkorn uden Tienderne saaledes:

Priviligeret Hartkorn:

Ager og Eng.....	225 Tdr. 7 Skp. 2 Fdk. 2 Alb.
Skovskyl.....	9 — 6 — 0 — 2 —
Mølleskyl.....	10 — 0 — 0 — 0 —

Kontribuabelt Hartkorn:

Ager og Eng.....	1 765 Tdr. 3 Skp. 3 Fdk. 1½ Alb.
Skovskyl.....	21 — 5 — 0 — 2 ¹⁷ / ₆₀ —
Mølleskyl.....	11 — 0 — 0 — 0 — ²⁾

Ved den nye Matrikuls Indførelse i 1844 opgives Hartkornet paa det samme Gods — med Tillæg af 2 Skp. 1 Alb. upriviligeret Htk. for Nr. 8 a og 8 c i Maglemer By, Hunseby Sogn, fra 1845 1. Jan. at regne, ifølge Rentekammerordre af 1845 2. Septbr. — derimod saaledes:

Priviligeret Hartkorn:

Ager og Eng.....	282 Tdr. 6 Skp. 3 Fdk. 1½ Alb.
Skovskyl.....	9 — 4 — 3 — ½ —
Mølleskyl.....	10 — 0 — 0 — 0 —

¹⁾ Anf. Sted 1821 Nr. 80.

²⁾ Maribo Amtstues Hovedb. 1843 A, jvfr. Grevskabet Knuthenborg Kontrib. Rgsk. 1839 Litr. A.

Kontribuabell Hartkorn:

Ager og Eng.....	1 781	Tdr.	3	Skp.	3	Fdk.	¼	Alb.
Skovskyld.....	55	—	7	—	2	—	1⅓	—
Mølleskyld.....	11	—	0	—	0	—	0	— ¹⁾

Ved denne Tid begynder Salg af Fæstegodset.

c. Salg af Bøndergods.

Ved Bevilling af 1845 12. Marts²⁾ fik Lengreve Frederik Marcus Knuth Tilladelse til at afhænde det til Grevskabet hørende Bøndergods til Arvefæste med Ret til at sælge og pantsætte. 1849 20. Oktbr. fik Greve Knuth dernæst Tilladelse til ved Siden af den ham i 1845 givne Bevilling til Bortarvefæstning — at sælge det Grevskabet underliggende Bøndergods til fuldkommen Ejendom³⁾. De to Bevillinger blev forandrede ved en ny af 1850 3. Okt.⁴⁾, hvorved følgende Vilkaar for Afhændelsen af Fæstegodset til Arvefæste eller fri Ejendom blev fastsatte:

1. Naar Gaardene og Husene er bortfæstede, maa Afhændelsen kun ske til Fæsterne eller med disses Samtykke til deres Børn eller Svigerbørn, men i Tilfælde af Fæsteledighed ogsaa til fremmede.
2. Ved Afhændelsen af Gaarde eller bebyggede Steder med et Tilliggende af 1 Td. Htk. eller derover, saavel som for ubebyggede Grunde af mindre Storrelse, udbringes en Købesum af i det mindste 500 Rbd. for hver Td. Htk.; men for Huse med Jordtilliggende en Købesum beregnet til i det mindste 600 Rbd. pr. Td. Htk.
3. Afhændelsen kan ske alene imod en vis Købesum eller tillige imod en bestemt aarlig Afgift i Byg, der som uforanderlig Kanon vedbliver at hæfte paa de afhændede Ejendomme, dog at denne Afgift i intet Tilfælde maa overstige 3 Tdr. Byg for hver Td. Htk., og at Kornet ikke erlægges in natura, men med Penge efter hvert Aars Kapitelstakst. Hver Td. Byg, der saaledes hæfter paa den afhændede Ejendom, anslaas da til en Kapitalværdi af 75 Rbd., som afgaar i Købesummen.
4. Af de fulde Købesummer — derunder tillige indbefattet den Del, der forrentes imod en aarlig Kornafgift — skal i det mindste ¼ udbetales kontant, men de øvrige ¾, f. s. v. de ikke allerede er radicerede i Ejendommene som en Kanon, kan forblive indestaaende paa 1ste Prioritet i de afhændede Ejendomme med Besætning, Inventarium og øvrige Tilbehør imod en aarlig Rente af 4 pCt., uopsige-

1) Maribo Amtstues Hovedb. 1844 A.

2) Nye Collegialtidende 1845, S. 328 f.

3) Departementstidende 1849, S. 913, jvfr. S. 868—70.

4) Anf. St. 1850, S. 1332 f.

lige fra Kreditors Side, saa længe Debitorerne opfylder deres Forpligtelser¹⁾.

I Henhold til de nævnte Bevillinger og senere Resolutioner er følgende Fæstegods solgt i nedennævnte Aar:

Solgt til Arvefæste:

1845—48, Htk. 334 Tdr. 4 Skp. 1 Fdk. $2^{18}/_{28}$ Alb.
til en kapitaliseret Kanon af 227 803 Rbd., eller c. 681 Rbd. pr. Td.
Htk.²⁾

A. Solgt til fri Ejendom:

Gaarde:

Salgsaar	Antal	Hartkorn				Samlet Salgssum		For Td. Harkt.
		Tdr.	Skp.	Fdk.	Alb.	Rd.	Sk.	Rd.
1850 $\frac{9}{10}$	c. 15	95	2	2	$1\frac{4}{5}$	65 465	57	687
1852 $\frac{31}{8}$								
1854	33	186	7	»	$1\frac{1}{4}$	116 693	»	624
1855	36	229	2	3	$1\frac{1}{4}$	152 512	»	664
1856	7	40	»	»	$1\frac{1}{4}$	26 375	»	648
1857	1	1	5	3	$1\frac{1}{4}$	4 780	»	2 752
1859	»	»	»	»	»	»	»	»
1868	45	257	3	1	$2\frac{1}{4}$	263 150	»	1 016
1869	7	26	1	3	$1\frac{1}{4}$	30 075	»	1 152
1870	3	16	1	1	$\frac{3}{4}$	17 700	»	1 168
	c. 147	852	4	3	2	676 750	57	

Huse:

Salgsaar	Antal	Hartkorn				Samlet Salgssum	
		Tdr.	Skp.	Fdk.	Alb.	Rd.	Sk.
1854	40	9	1	3	2	17 093	87
1855	32	8	5	»	$1\frac{1}{4}$	14 980	»
1856	7	1	4	3	$1\frac{1}{4}$	3 800	»
1857	11	3	1	1	$\frac{3}{4}$	6 600	»
1859	1	»	»	1	$\frac{3}{4}$	75	»
1868	1	»	2	»	2	1 000	»
1869	2	»	4	2	2	1 500	»
1870	5	»	1	3	$2\frac{3}{4}$	1 525	»
	99	23	6	1	$\frac{3}{4}$	46 573	87

¹⁾ Departementslidende 1850, S. 1332 f.

²⁾ Anf. St. 1853, S. 221.

B. Solgt til Arvefæste med Ret til at sælge og pantsætte:

Gaarde:

Salgs- aar	An- tal	Hartkorn				Samlet Salgssum		For Td. Hartk.
		Tdr.	Skp.	Fdk.	Alb.	Rd.	Sk.	Rd.
1854	7	29	2	»	1 ¹ / ₄	18 857	9	640
1855	1	5	6	3	2	3 919	»	672
	8	35	1	»	1 ¹ / ₄	22 776	9	

Huse:

Antal og Størrelse af de Fæstegaarde, som er afhændede til fri Ejendom i Henhold til Lov 1861 19. Febr. § 2, jvfr. Lov 1872 9. Marts.

Aar	Antal	Hartkorn			
1871	9	60 Tdr.	6 Skp.	3 Fdk.	1/2 Alb.
1873	11	51 —	2 —	3 —	1 3/4 —
1887	11	68 —	3 —	1 —	1 1/4 —

f. Den nuværende Substans.

I Maj 1914 opgives de forskellige Bestanddele af Lenets Substans¹⁾ saaledes:

Fri Jord.....	378 Tdr.	Htk.
Indtaget til Skov.....	25 —	—
Skovskyld.....	91 —	—
Bøndergods.....	33 —	—
Tils....	530 Tdr.	Htk.
Bankaktier.....	32 600 Kr.	
Fideikommiskapitaler.....	3 574 146 — ²⁾	
Besætning og Inventarium.....	176 150 —	
Arvefæsteafgifter:		
i Penge.....	2 150 —	
samt 1 220 Tdr. Byg.		

¹⁾ Statskal. 1915.

²⁾ Heri er indbefattet den for det tidligere Stamhus Lerchenfeld (senere Morup) substituerede Kapital (jvfr. ndfr.).

4. FIDEIKOMMIS- OG ALLODIALGODS, LEGATER M. M.

a. Den for Stamhuset Lerchenfeld substituerede Kapital.

Det af Fru Søster Lerches Farbroder, Landsdommer Peter Lerche, oprettede Stamhus *Lerchenfeld*, der bestod af Bunderupgaard i Holbek Amt, blev solgt. De indvundne Penge 34 000 Rdl. d. Cour. blev af den tredje Stamherre Greve Lerches Bo († 1757 6. Decbr.) deponeret i den kgl. Kasse til Indkøb af et belejligt Stamhus. Denne Fideikommiskapital tilfaldt derefter den nævnte Fru Søster Lerches Sønnesøn, Eggert Christoffer Greve Knuth. Efter Bevilling af 1772 13. Avg. købtes for 38 000 Rdl. d. Cour. *Mørup* i Sorø Amt. Det blev derefter oprettet til et Stamhus, der fulgte Besidderne af Grevskabet Knuthenborg¹⁾. I 1803 var Mørup Gaard og Gods imidlertid i en maadelig Forfatning: Hovedgaarden, som var meget forfalden, og den Del af Bøndergodset, som endnu skulde udskiftes, vilde kræve mere Tid og Penge, end Greve Frederik Knuth mente at kunne anvende derpaa, da Grevskabet Knuthenborg, som endnu paa den Tid laa aldeles i Fællesskab, fordrede hele hans Tid og Opmærksomhed. Han søgte derfor om Tilladelse til at sælge Stamhuset, der desuden var bepantet med 8 300 Rdl., hvoraf de 6 000 Rdl. var anvendte til Udskiftningen i Bringstrup og Sirsted Byer og de dermed forbundne Udflytninger²⁾. Denne Tilladelse blev givet ham ved kgl. Resolution af 1803 24. Febr., imod at han i dets Sted udsatte 49 000 Rdl. d. Cour. som Fideikommis for Grevskabet Knuthenborgs Besiddere³⁾.

b. Allodialgods.

Største Delen af det nuværende Allodialgods er opstaaet ved Køb af Bøndergods, som var frasolgt Lenet, idet en Del af Bønderne har ment, at det var fordelagtigere for dem at være Fæstere end Selvejere. 1914 1. Maj angives Allodialgodset til c. 90 Tdr. Htk.

c. Stiftelser, Legater m. m.

Til Grevskabet Knuthenborg er knyttet følgende Stiftelser og Legater, som delvis er funderede inden Erektionen, men af Slægtens private Midler:

Ved Fundats af 1698 3. Jan., forandret ved en ny Fundats af 1723 15. Jan., har Fru Søster Lørche, Hr. Eggert Christoffer Knuths Enke, skænket et Skolehus med tilliggende Have i Hunseby til Brug

1) Magazin til den danske Adels Historie 1. Bd., S. 268 f.

2) D. Kanc. Rotuli relationum 1795, Fol. 221.

3) D. Kanc. 4. Dpt.s Forestill. 1803, Nr. 11.

for Skoleungdommen af nævnte Sogn. Skolelæreren skulde lønnes ved Bidrag af Sognets Beboere, ved Offer i Kirken, 2 Rdl. af Tavlepengene og 10 Rdl. af Knuthenborg.¹⁾

Denne Bygning, som efterhånden var bleven ganske uskikket til sit Øjemed, or forlængst faldet tilbage til Grevskabet Knuthenborg, hvis Besidder 1805—06 opbyggede tvende solide, lyse og rummelige Skoler i Pastoratet uden Bekostning for Sognet²⁾.

Ved Fundats af 1715 19. Novbr. har Fru Søster Lerche, Gehejmeraad Knuths Enke, endvidere oprettet et Hospital til 8 fattige Lemmer i Hunseby Sogn og By, bestaaende af 10 Fag med adskillige Kamre, 2 Køkkener og en Kælhøve. Huset repareres og Haven indhegnes fra Herskabet paa Knuthenborg. Til Lemmerne skal af Aarsmarke, nu Knuthenborg Hovedgaards Ejere leveres aarlig 18 Tdr. Rugmel, 18 Tdr. Malt, 6 Tdr. Byggryn, 3 Tdr. Ærter, 32 Rdl. i Penge, 2 gode Slagtenød, 4 Stkr. fede Svin, saa at enhver Fattig faar lige meget. De Fattige skal dertil af Legatricens Arvinger aarlig forsynes med de fornødne Sengeklæder, Gang- og Linklæder, og til Ildebrændsel skal de have 8 eller, om fornødent gøres, 10 Læs Brænde, hjem kørte og huggede af Bønderne. Naar Begravelsesomkostningerne er betalte, skal de Fattiges Efterladenskab deles mellem Hospitalslemmerne. Hunseby Sogns Korntiende blev prioriteret de fattige Lemmer under Hospitalsforstanderens Tilsyn.

I Leverancen af de Naturalpræstationer, Fundatsen hjemler, er foregaaet den Forandring:

- a. I Stedet for 6 Tdr. Byggryn leveres nu 18 Tdr. Byg.
- b. i Stedet for de 8—10 Læs (Skovlæs) Brænde, som er stipulerede, leveres $10\frac{3}{4}$ Favn Bøgefagot eller passende Ækvivalent af andre Træsorter.³⁾

Under 26. Marts 1912 har Justitsministeriet approberet at ovennævnte Ydelser af Fødemidler fremtidig præsteres saaledes:

1 800 kg Rug, 3 600 kg Byg, 4,17 hl Ærter, 84 Kr. i Penge, 2 Slagtekvæg regnet til 384 kg sl. Vægt og 4 fede Svin, regnet til 300 kg sl. Vægt.

Ved Testamente af 1874 28. Juni skænkede Grev Eggert Christoffer Knuth 115 770 Kr. 79 Ø. til Oprettelse af en Stiftelse under

1) Hofman, Foundationer etc. Tome VI, Pag. 69 og 71.

2) Dr. N. Schack, Ny Fundatssaml. 6 Bd., S. 23.

3) Hans de Hofman: Samlinger af publique og private Stiftelser, Foundationer og Gavebreve, som forefindes ud i Danmark etc. Tome VI Kbhvn. 1760, S. 72 f., jvfr. Dr. N. Schack, Ny Fundatssamling for Lolland-Falsters Stift. Kbhvn. 1844, S. 21 f.

Navn af *Karen Knuths Friboliger* for værdige, ubemidlede Mænd og Kvinder paa Grevskabet, der har staaet i Tjenesteforhold som Arbejdere, Haandværkere og lign. til Grevskabet Knuthenborg eller dets Besiddere, og som paa Grund af Alder og Svaghed er uskikkede til deres Gerning.¹⁾

Til Stiftelsens Opførelse er anvendt 28 000 Kr. » Øre
Legatkapitalen er 87 787 -- 31 --

Fundatsen er udstedt 1880 14. Septbr. og stadfæstet 1881 8. Febr. Stiftelsen bestyres af Besidderen af Grevskabet Knuthenborg under Tilsyn af Provsten for Musse Herred.

Ved Testamentet af 28. Juni 1874 skænkede Grev Eggert Christopher Knuth 24 000 Kr. til Fattige paa Grevskabet Knuthenborg. Af denne Sum uddelte Enkegrevinde Karen Knuth 4 000 Kr. til de Fattige, medens hun for Resten 20 000 Kr. oprettede et Legat under Navn af *Eggert Christopher Knuths Legat* til værdige Trængende — uden Hensyn til Kjøen eller Alder — paa det til enhver Tid til Grevskabet Knuthenborg hørende Gods.

Fundatsen er udstedt den 18. Januar 1876 og stadfæstet den 9. Septbr. s. A. Legatet bestyres af Besidderen af Grevskabet Knuthenborg og under Tilsyn af Provsten for Musse Herred.

5. BESIDDERNE.

a. Kort Biografi af Erektor.

Adam Christoffer Knuth, Søn af Gehejmeraad, Amtmand Eggert Christoffer von Knuth og Søster Lærche, er f. 1687 28. Septbr., studerede 1705—07 paa det ridderlige Akademi i København, optoges ved kgl. Patent af 1714 2. Marts i Grevestanden, og kort efter blev hans Godser erigerede til et Grevskab under Navnet Knuthenborg (jvfr. ovfr.). 1713 ægtede han en Datter af Ceremonimester Bolle Luxdorph, Hedevig Ulrica Luxdorph, † 1720 21. Jan., med hvem han fik Sørup i Ringsted Amt. 1721 16. Decbr. giftede han sig anden Gang med en Datter af Gehejmeraad Ditlev Reventlow til Stubbe, Ida Margrethe Reventlow, f. 1701 7. Febr. Ved dette Ægteskab blev han Stamfader til de nulevende af Slægten Knuth. Han døde 1736 23. Jan.²⁾ Hans Enke oprettede 1743 2. Avg. af Sørup med Tilliggende Baroniet Conradsborg³⁾. Hun døde 1757 11. Septbr.

1) Hiort-Lorentzens Repertor. over Legater og Stiftelser III, S. 46.

2) L. Bobé i »Dansk biogr. Lexikon« IX Bd., S. 293.

3) Magazin til den danske Adels Historie 1. Bd., S. 337.

b. Kort Biografi og Karakteristik af Martsministeren Greve Knuth.

Frederik Marcus Greve Knuth, f. 1813 11. Jan., Kammerherre 1843 18. Septbr., Suppleant i Østifternes Stænderforsamling 1844 10. Septbr., Deputeret smstds. 1847. Amtmand i Sorø Amt 1847 7. Maj, (fra s. A. 1. Juli at regne). Tillige Overdirektør ved Sorø Akademi og Medlem af Direktionen for Universitetet og de lærde Skoler for Sorø-sagernes Vedkommende 1847 31. Decbr. Minister for de udenlandske Anliggender 1848 22. Marts. Udenrigsminister 1848 8. Avg—15. Novbr. Varetog de under det Slesvig-Holstøn-Lauenborgske Kancelli ressorterende Sager 1848 24. Marts—15. Novbr. Greve F. M. Knuth, hvis Færd Kong Christian VIII. alt havde lagt Mærke til i Stænderne 1844, blev Amtmand i Sorø og udset til Direktør for den »Realhøjskole«, der her skulde afløse Akademiet. Knuth, der som forældreløs var opdraget af sin Morbroder, Statsminister A. W. Moltke, var en personlig Ven af Monrad (hvem han lige havde kaldet til Præst paa sit Grevskab) Hall og andre liberale Mænd, men han udmærkede sig frem for disse ved sin politiske Sans og sit Blik for de virkelige Forhold. Saaledes var han bleven Ordfører for en Del af Landets største Godsejere, der gennem den gamle Statsminister Otto Moltke udtalte deres Hengivenhed for Kongen i Anledning af det holstenske Ridderskabs Adresse og lovede Regeringen deres Støtte i de Kampe, som maatte forestaa (1847 21. Marts).

Som Udenrigsminister i Martsministeriet var Greve Knuth villig til at gaa med til en Deling af Slesvig efter Sli-Husum Linjen. Men imod denne Tanke rejste der sig en almindelig Bevægelse. Selve Ministeriet var ikke enigt og 1848 15. Novbr. udtraadte dets nationalliberale Medlemmer, hvoriblandt Knuth¹).

Som Godsejer havde Greve Knuth allerede i 1845 12. Marts søgt og faaet Bevilling til at afhænde Grevskabets Bøndergods til Arvefæste (jvfr. ovfr.).

c. Fortegnelse over samtlige Besiddere.

1. *Adam Christopher Greve Knuth*, f. 1687 28. Septbr. † 1736 23. Jan., Greve 1714 2. Marts, Gehejmerraad. Hans Søn:
2. *Eggert Christopher Greve Knuth*, f. 1722 20. Oktbr. † 1776 26. Febr., Stamherre til Lerchenfeld, Gehejmerraad, Stiftamtmand i Sjællands Stift og Amtmand i Roskilde Amt. Hans Sønner (3 og 4).

¹) Danmarks Riges Historie VI a Bd., S. 359, 418 f. J. Bloch, Stiftamtænd og Amtmænd i Kongeriget Danmark etc. 1660—1848, S. 36.

3. *Johan Henrik Greve Knuth*, dbt. 1746 22. Aug. † 1802 12. Juli, Greve til Gyldensten, Stamherre til Lerchenfeld, Gehejmæraad, Stiftamtmand i Sjællands Stift. Hans Broder:
4. *Frederik Greve Knuth*, f. 1760 15. Septbr. † 1818 10. Oktbr., Stamherre til Lerchenfeld, Herre til Mierlose, Gehejmekonferensraad, Deputeret i Admiralitetet. Hans afdode ældste Søns (Amtmand *Eggert Christopher Greve Knuth*, f. 1786 4. Apr. † 1813 23. Maj) Søn:
5. *Frederik Marcus Greve Knuth*, f. 1813 11. Jan. † 1856 8. Jan., Besidder af Substitutionen for Lerchenfeld, Udenrigsminister. Hans Søn:
6. *Eggert Christopher Greve Knuth*, Besidder af Substitutionen for Lerchenfeld, Hofjærgermester, f. 1838 29. Oktbr. † 1874 18. Oktbr. Hans Broder:
7. *Adam Wilhelm Greve Knuth*, Hofjærgermester, f. 1854 5. Septbr. † 1888 22. Oktbr. Hans Søn:
8. *Eggert Christopher Greve Knuth*, f. 1882 27. Febr.

XIII. GREVSKABET GYLDENSTEEN.

1. GODSETS EJERFORHOLD INDEN EREKTIONEN.

Baron Oluf Rosenkrantz blev for sit Forsvarsskrift for den danske Adel 1682 2. Marts dømt til at have sine Embeder og Værdigheder forbrudt og miste sin Formue samt tilbagekalde, »hvad ulovligt han havde skrevet«. Dommen blev dog efter Ansøgning formildet saa vidt, at han i Stedet for at miste hele Formuen skulde bøde 22 000 Rdl., en efter Datidens Pengeforhold meget betydelig Sum, hvorfor han saa sig nødsaget til at sælge alle sine Godser, hvoriblandt Enggaard i Nørre Sandager Sogn i Skovby Herred. Enggaard, som da med Tilliggende var c. 454 Tdr. Htk., blev 1694 købt af Martin Conrad Biermann v. Ehrenschild, hvis Enke, Anne Margrethe v. Stacken, solgte Ejendommen 1718 til Kammerherre C. C. v. Gabel, som igen 1719 23. Novbr. afhændede den til Jean Henri Huguetau, Rigsfriherre af Odyck.

I Gabels Besiddelsestid erhvervedes følgende Begunstigelser for Godset: Ifølge kgl. Bevilling af 1718 15. Avg. maatte Kammerherre Gabel nyde Sædegaardsfrihed paa 200 Tdr. Htk. Bøndergods for sig og efterfølgende Ejere af de ham tilhørende Sædegaarde, saaledes at deraf Hovedgaarde maatte oprettes, eller Bøndergods underlægges hans andre Hovedgaardstakster. I Hensigt til denne Bevilling havde Gabel lagt 6 Gaarde og 8 Huse af Bøglunde By i Sandager Sogn, tils. 41 Tdr. 2 Fdk. Htk., under Enggaards Hovedgaardstakst.

Baron Odyck erhvervede 1719 23. Novbr. tillige de i Nærheden af Enggaard liggende Godser Oregaard med Hugget og Uggerslevgaard. For alle tre Godser betalte han Kammerherre C. C. v. Gabel 136 400 Rdl. og 1 000 Speciesdukater.

Hofmarskal Greve von Kallenberg havde 1716 31. Decbr. med Kongens Billigelse sluttet den ret mærkelig Overenskomst med Baron Odyck, at denne i Hovedkassen i Rendsborg skulde indbetale 60 000 Rdl. Kroner, Halvdelen i Februar og Halvdelen i Marts 1717, imod at

1) Richardt og Secher, Herregaarden Gyldensten i Fyen 1844.

erholde en Obligation med lige Paalydende og forpligte sig til i Løbet af tre Aar at købe enten i Hertugdømmet Slesvig 1 000 Demat dyrket Land eller i Kongeriget Danmark 2 500 Tdr. Htk. til Oprettelse af et Grevskab, hvorefter han skulde have sine udlaante Penge tilbagebetalt med 5 pCt. aarlig Rente; men hvis han ikke inden den Tid havde købt det nævnte Jordegods, skulde Pengene tilfalde Kongens Kasse¹⁾.

Af Godserne Enggaard, Oregaard med Hugget og Uggerslevgaard blev derefter i 1720 oprettet et Grevskab for Baron Odyck under Navnet Gyldensteen, ganske i Overensstemmelse med den trufne Overenskomst.

2. EREKTIONEN AF GREVSKABET GYLDENSTEEN.

a. Ereklors Ophøjelse i den grevelige Stand.

Ved kgl. Patent af 1717 2. Apr., udfærdiget paa Latin i den sædvanlige Stil, blev Jean Henri Huguetan, Baron af Odyck og Herre til Cronsburg, Envoyé i den nederrhinske og westfalske Kres, tillige med hans Hustru, Mauritia Margareta Grevinde af Nassau-Oranien, og hans eneste Datter, Margareta Huguetan, og deres ægte Descenderer af begge Køn optaget i den grevelige Stand under Navnet Gyldensteen, dog med Iagttagelsen af Førstefodselsretten i Overensstemmelse med Grevernes Privilegier²⁾.

b. Lensbrevets Indhold.

Det kgl. Lensbrev er dateret 1720 8. Apr., og lyder i Uddrag saaledes:

... Af sær kongelig Naade og Bevaagenhed til os elskelige Hr. Johan Henric Huguetan Greve af Gyldensteen, Friherre af Odyck, Herre til Kronsburg, Ridder af Dannebrog, vores Kammerherre og Envoyé extraordinaire til de neder Rhinske og Westphalske Kreetser udi det Rommerske Rige, allernaadigst for got have eragtet hans Hovetgaard Enggaard tilligemed sine tilhørende og nu underlagde Sædegaarde, nemlig: Oregaard, som nu kaldes Gabelslykke, saa og Uggersløfgaard, beliggende tilsammen udi Rugaards, Ottense og Hindsgavles Amter udi vort Land Fyen til et Grevdom at oprette og forhøye: saa som vi og nu herved bemelte Enggaard med fornevnte dens tvende

¹⁾ Rtkam. tyske Exped. Prot. 1716—17, Pæg. 316.

²⁾ Geneal.-herald. Saml. Generalia Fol., Nr. 33, 51 g. Ved kgl. Resol. af 1827 27. Oktbr. tillodes det Kmh., Hofjm., Greve Erich Bernstorff, som Besidder af Grevskabet Gyldensteen, at føre Navnet Greve af Bernstorff-Gyldensteen og at føre det forenede Bernstorff'ske og Gyldensteen'ske Vaaben (D Kanc. 4. Dptm.s Forestill. 1827, Nr. 72).

underliggende Sædegaard . . . Herligheder, Tiender, Bønder og Jordegods, samt alle deres Rettigheder, Tilbehør og hvad dertil nu ligger og med Rette ligge bør, under det navn Gyldensteen, som det herefter stedse have og beholde skal, til et Grevdom oprette og forhøje; Thi bestaar da bemelte Grevdom og dens Jordebog udi efterfølgende: Den grevelig Hovetresidentsgaard Gyldensteen, som tilforn kaldtes Enggaard, beliggendes udi Rugaards Amt, udi Skambye Herret og Sandager Sogn, med sine Agre, Enge, Skov, Mølleskyld, Jordskyld samt endeel af Landgaarø Hartkorn, Desligeste og Bøgelunde Bye, bestaaende af sex Gaarde og otte Huuse med sine Agre og Eng, hvilke af vores elskelige Kammerherre og Oberkrigssecreterer Hr. Christian Carl Gabel, da hand af bemelte Enggaard var Eier, efter vores allernaadigste Bevilling og Tilladelse af den 15. Augusti Aar 1718, under samme Sædegaard lagt haver, saa at bemelte grevelig Hovetresidentsgaards Taxt er efter Landmaalingens Taxt udi alt. 94 Td. 2 Skp. 2 Alb. Hartkorn. Ellers giver Enggaards Mølle aarlig Landgilde 6 Pd. Meel og af noget Jord og Eng paa Bøgelunde Mark 6 Skp. Meel.

(Bøndergodsets Hartkorn til den grevelige Hovedresidentsgaard er ikke sammentalt i Lensbrevet).

Oregaards eller Gabels Lykkes Hovetgaard udi Rugaards Amt i Skouby Herret beliggendes, som med sin tilliggende Ager, Eng Skov samt Pikkerhuset og den Ødegaard Huget, som der under er bleven lagt efter vores allernaadigste Bevilling af dato 23 Martii Aar 1716 forbenevnte vores elskelig Kammerherre og Oberkrigssecreterer Gabel meddeelt, beløber sig med ald anden Herlighed udi alt, efter Landmaalingens Taxt til. 71 Td. 3 Skp. 1 Fdk. Ugerløf Hovetgaard udi Rugaards Amt, udi Skamby Herret, udi Ugerslef Sogn beliggendes, som med sin tilliggende Ager, Eng, Skov og ald anden Herlighed udi alt efter Landmaalingens Taxt beløber sig til. 52 Td. 2 Skp. 2 Fdk. 1 Alb. Hartkorn og derforuden har efterskrevne Huusmænd Laurits Rasmussen, svarer aarligen 2 Rdr., Mette Skræders, 1 Rdr., Niels Nielsen, 1 Rdr., Jens Nielssen, 1 Rd. 3 Mk., Tvende Enker i et Huus, 1 Rd. 3 Mk. Foreskrevne Jordebog beløb sig udi den grevelige Hovetresidentsgaards med underliggende tvende Sædegaarders samt deres tilhørende Bøndergodses, Skoves, Mølleskyldes, tilligemed baade Konge og Kirke Tienders Taxt efter Landmaalingen, udi alt Hartkorn. 2 352 Tdr. 2 Fdk. 1 Alb. Hvilket forskrevne Grevdom Gyldensteen herefter skal nyde og have alle de Friheder, Herligheder og Benaadinger, som noget Grevdom efter de Greverne især forundte Friheder med benaadede ere, eller og i Fremtiden med benaadede kunde. Dog saa som det ej endnu haver sit fulde Hartkorn, som et Grevdom efter de grevelige Privilegiers første Articul af dato 25 Maji Aar 1671,

bør at have, saa nyder bemelte grøvelige Residentsgaard med dens underliggende Sædegaarde ikke videre Frihed og Forskaansel for Skat, Contribution og Paalæg af de Tre Hundrede Tønder Hartkorn udi tilliggende Bøndergods efter forommelte Privilegiens niende articul, end efter Proportion af det heele Grevdoms Hartkorn, indtil bemelte Hovetresidentsgaard enten ved Kiøb, Arv, eller udi andre Maader kand naa det fulde Hartkorn, som et Grevdom efter Privilegiernes Tilhold skal have.....

Thi behøve vi hermed, for os og vore kongelige Arveefterkommere udi Regieringen bemelte Hr. Johan Henrich Huguetau, Greve af Gyldensteen, for sig og sine rette ægte Afkom og Descendenter af Mand- og Qvindelkion, med forbenevnte Grevdom, saaledes, at dersom han sig Sønner efterlader, da skal det falde paa hans ældste Søn og hans lige needstigende Linie, fra ældste til ældste, saalenge nogen af dennem ere til, førend det kand falde paa nogen af neste Side-Mandelinie. Hvilket saaledes skal vedligge holde, saalenge nogen paa Sverdsiden udi Live ere, førend det af nogen paa Qvindelinien eller Spillesiden udi Lehn kand tages. Og naar det da saaledes falder paa Qvindelinien, eller Spillesiden, da skal det falde paa den nærmeste ældste Daatter og de Sønner, som af hende kommer eller ere komne, fra ældste til ældste, udi lige nedstigende Linie paa Sverdsiden, som tilforn om Sønnerne meldet er, førend enten de andre Sønner af Tverlinien eller og de andre Døttre og deres Sønner og ægte Afkom dertil kunde træde. Og skal denne Succescionsorden forholdes og udi Agt tages paa samme Maade med hans nu levende eniste Daatter os elskelige Frøiken Margareta Huguetau, saafremt Faderen oft bemelte Greve Hr. Johan Henrich Huguetau af Guldensteen skulle ved Døden afgaa, uden sig nogen Son at efterlade, saa at hendes ægte Afkom paa Sverdsiden, ældste efter ældste, baade udi den lige nedstigende, saa og udi Side- eller Tverlinierne, dette Grevdom tiltræder, førend det nogen af hendes Døttre eller deres Sønner i lige Maade fra ældste til ældste kand tilfalde: Paa det Førstefødselsretten, efter de Greverne allernaadigste givne Privilegier af dato 25 Maji Aar 1671 udi alle Maader kand blive udi Agt taget. Men naar de alle baade paa Sværd og Spillesiden ere uddøde, som her findes nævnt og forklaret, da skal bemelte Grevdom Gyldensteen os og vores kongelige arve Efterkommere udi Regieringen være hiemfalden. Dersom det ogsaa hendede sig, at forbemelte hans eniste Daatter Frøiken Margareta Huguetau, udi ugift Stand hannem overlever, og hun ingen myndige Brødre haver, da skal tilbemelte Grev Hr. Johan Henrich Huguetau af Gyldensteens nu værende Hustru os elskelige den høje baarne Grevinde Maurice Margareta af Gyldensteen og fød Grevinde af Nassau bemelte Grevdom Gyldensteen med den grøvelige Hovet-

residence og alle underliggende Sædegaarde og deres Jordegods tiltræde, besidde og beholde, saa længe indtil Daatteren med Ægteskab vorder forsynet, imod to tusinde Rigsdalers aarlig Udgift udi reede gangbar danske Penge til Daatterens sømmelige Underholdning, men naar Daatteren er kommen udi Ægteskab, da skal bemelte Daatter og hendes Ægtefælle, forpligtet være aarligen at give forbemelte sin Stifmoder Grevinden af Gyldensteen og fød Grevinde af Nassau aarligen hendes Livstid fem tusinde Rigsdaler udi reede gangbar danske Penge, hvad heller hun kunde være Enke eller og med andet Egteskab forsynet og derforuden lade hende besidde og behoe det Sted som hende til hendes Enkesæde, udi Grevdommet, bliver beskikket. Skulle det og skee at bemelte Daatter Frøiken Margareta Huguetan skulle ved Døden afgaa, uden Giftermaal, førend forbemelte hendes Stifmoder, da have vi allernaadigst bevilget, saa som vi og hermed allernaadigst bevilger, at hun efter Daatterens Død Grevdommet med alle sine underliggende Sædegaarde og dets tilliggende Jordegods Tiender og ald Herlighed og Rettighed at maa tiltræde, nyde og beholde, saalenge hun lever, dog at hun det saaledes forestaar, at bemelte Grevdom udi ingen Deel eller Maade forværret, forringet eller formindsket vorder.

(Ved Forandring af Lehusherre eller Lehtager indbetales 200 Ducater til Kongens eget Kammer¹).

3. FORANDRINGER I LENETS SUBSTANS.

a. *Udvidelse af Godset ved Køb og Arv, Mageskifter.*

Grev Gyldensteen fortsatte Godssamlingen, hvilket fremgaar af nedenstaaende:

Ifølge Jordebog af 1737 16. Febr., underskrevet og beseglet af Erektor, bestod Grevskabet Gyldensteen dengang af følgende Gods:

A. Hartkorn, hvoraf ei contribueres:

1. Gyldensteens gammel Hovedgaards Taxt.	53 Tdr. 1 Skp. 3 Fdk. 2 Alb.
2. Oregaard med Hugget og Skove.	71 — 3 — 1 — 0 —
3. Uggerslefgaard.	52 — 2 — 2 — 1 —
At overføre. . .	176 Tdr. 7 Skp. 3 Fdk. 0 Alb.

¹) Kong Frederik IV.s Grevelig Lehnbog, S. 134 ff.

Overført...	176	Tdr.	7	Skp.	3	Fdk.	0	Alb.	
4. Efter kgl. Resolution af 1718 15. Avg. nydes Hovedgaardss- frihed paa Bøndergods	200	—	0	—	0	—	0	—	
5. Det grefvelig privilegerede Hartkorn.....	282	—	1	—	3	—	2	—	
Tils....	659	Tdr.	1	Skp.	2	Fdk.	2	Alb.	

B. Hartkorn, hvoraf contribueres:

6. Bøndergods, Ager og Eng.	1 490	Tdr.	5	Skp.	0	Fdk.	1½	Alb.	
7. Skov.....	14	—	5	—	0	—	1	—	
8. Mølleskyld.....	12	—	0	—	0	—	0	—	
9. Konge- og Kirketiender..	478	—	1	—	0	—	0	—	
Ialt...	2 654	Tdr.	4	Skp.	3	Fdk.	1½	Alb. ¹⁾	

Der oplyses ikke noget om, hvormeget af dette Gods der hører under Lenet, og hvor meget, der er Allodialgods; men en Jordebog over det Allodial-Bøndergods, som Tid efter anden var indkøbt af afg. Grev Gyldensteen i Odense, Rugaards og Hindgavl Amter og ikke var inkorporeret i Grevskabet, haves fra 1751 23. Decbr., ifølge denne Jordebog var Allodialgodsets Hartkorn 84 Tdr. 6 Skp.¹⁾, hvilket Beløb formentlig maa trækkes fra det ovenfor anførte for at udfinde Lenets Hartkorn, som herefter bliver..... 2 569 Tdr. 6 Skp. 3 Fdk. 1½ Alb.

Ved kgl. Resolution af 1778 6. Novbr. tillodes det Professorerne Anchersen og Holm ved Odense Gymnasium at bortsælge en dem pro officio tillagt Bondegaard af Htk. 8 Tdr. 4 Skp. for 400 Rdl. til Besidderen af Grevskabet Gyldensteen, Greve Knuth, imod at han satte Gaarden, som var yderlig forfalden saa vel paa Bygning som Besætning, i forsvarlig Stand, hvorefter den skulde blive et staaende Pant for Kapitalen hvorhos Greven forbandt sig og efterfølgende Besiddere af Grevskabet Gyldensteen til at være ansvarlig de deraf faldende Indtægter²⁾.

Ved kgl. Resolution af 1784 23. Juni blev følgende Magelæg konfirmeret: Besidderen af Grevskabet Gyldensteen, Greve Knuth, afstod en Del Strøgods i Bedersløv, Hvellinge, Ringe og Rørslov Byer, hvis Hartkorn var 235 Tdr. 6 Skp. 3 Fdk. 2 Alb., samt 10 Huse, hvoraf svaredees aarlig 454 Rdl. 3 Mk. 10 Sk., hvilket Gods laa 2 Mile og derover fra Hovedgaarden i Fællesskab med Baronierne Einsidelsborg og Kiø-

1) Kopi-Lensbreve, Jordebøger og Matrikuls-Extrakter for Grevskaber og Baronier i Fyn (Vejled. Arkivregistr. II, S. 41).

2) D. Kanc. Rotuli relationum 1778 28. Oktbr., Nr. 3.

rup, til Greve Joachim Godske Moltke, som havde købt disse tvende Friherreskaber, hvorimod Grev Moltke igen overlod til Grevskabet Gyldensteen noget det belejlige og nærmere beliggende Hartkorn samt Uggerslev og Højrup Kirker, tils. 86 Tdr. 6 Skp. 2 Fdk. 1 Alb., og desuden udbetalte i rede Penge 13 000 Rdl. I Steden for denne Kapital vilde Grev Knuth underlægge Grevskabet af sit Allodialgods 88 Tdr. 4 Skp. 3 Fdk. 1½ Alb., som med det, Grev Moltke afstod, udgjorde ialt 175 Tdr. 3 Skp. 1 Fdk. 2½ Alb. De manglende 60 Tdr. 6 Skp. 1½ Alb. Htk. à 120 Rdl. pr. Td. Htk., eller 7 291 Rdl. 84 Sk. skulde forblive et Fideikommis ved Grevskabet, indtil der gaves Lejlighed til at indkøbe det manglende Hartkorn for disse Penge¹⁾.

Ved kgl. Resolution af 1794 7. Novbr. meddeltes Approbation paa følgende Magelæg, som sigtede til Fællesskabets Ophævelse.

1. Besidderen af Grevskabet Gyldensteen, Greve Knuth, afstod til Ejeren af Jerstrup 3 Grevskabet hidtil underlagte Gaarde i Klinte Bye, Htk. 17 Tdr. 2 Skp., imod at 3 Gaarde i Nørrebye, Htk. 19 Tdr. 3 Skp. 1½ Alb., blev overdraget til Grevskabet Gyldensteen.

2. Endvidere afstod Greve Knuth til Jacob Østrup 3 Grevskabet Gyldensteen tilhørende Gaarde i Grindeløse, Htk. 18 Tdr. 4 Skp. 1 Fdk. 1 Alb., imod at Østrup gav Grevskabet 3 Gaarde i Vesterbye, Htk. 18 Tdr. 7 Skp. 1 Alb. i Vederlag.

3. Fremdeles afstod Jacob Østrup til Grevskabet Gyldensteen 3 ham tilhørende Huse i Nørrebye og 3 do. i Vesterbye, imod at Greven til Vederlag overdrog Østrup 1 Hus i Klinte og 4 do. i Jersøre.

4. Endelig afstod Jacob Østrup til Grevskabet Gyldensteen 2 ham tilhørende Bondergaarde i Skambye Sogn paa henholdsvis 5 Tdr. 2 Skp. 1 Fdk. og 6 Tdr. 1 Skp. 1 Alb. Htk. Til Vederlag for disse Gaarde afstod Greven til ham 2 Gaarde i Klinte Sogn, Jersøre By, Htk. 11 Tdr. 2 Skp. 2 Alb.²⁾.

Hans Datter, Enkegrevinde af Stolberg, født Komtesse Knuth, havde siden hun i 1802 kom i Besiddelse af Grevskabet været betænkt paa at fremme Udskiftningen, men mødte betydelige Vanskeligheder derved, at en stor Del af Grevskabet laa i Fællesskab med andet Proprietærgods, især havde Jerstrup, omkring hvis Hovedgaards Enge og Skov Gyldensteens Hovedgaards Sædemarker var beliggende, Part i næsten alle Grevskabets Byer. Dette bevægede hende til, da nævnte

1) D. Kanc. Rotuli relationum 1784, Fol. 190, jfvr. kgl. Resol. og 1790 18. Juni om en Refusion til Præsten i Næraae og Høierup for en Anneksgaard i Høierup med tilliggende 2 Huse, hvilken herefter bliver at svare af Grevskabet Gyldensteen i Stedet for af Baronierne Einsidelsborg og Kiørup (D. Kanc. Rotuli relationum 1790, Fol. 309 f.).

2) Anf. St. 1794, Fol. 841.

Gods i 1804 ved offentlig Auktion blev opbudt til Salg, at købe samme for ialt 155 000 Rdl. Da hun imidlertid ikke kunde udrede Købesummen kontant, ansøgte hun om følgende Poster, som blev bevilget hende ved kgl. Resolution af 1805 18. Jan.¹⁾, nemlig:

1. at Jerstrup Gods, hvis Hartkorn udgjorde 371 Tdr. 3 Skp. 1 Fdk. 1 Alb., maatte indlemmes i Grevskabet Gyldensteen med de samme Rettigheder, som Grevskabets øvrige Hovedgaarde, Kirker og kontribuable Hartkorn havde ifølge de grevelige Privilegier og Erektionspatentet.

2. at der til Jerstrup Godsdes Betaling maatte optages et Laan af 148 000 Rdl. mod Prioritet saavel i samme Gaard og Gods som i Grevskabet Gyldensteen.

3. at der til samme Brug maatte anvendes de 7 291 Rdl. 81 Sk., som ifølge kgl. Bevilling af 1784 11. Juni til at magelægge noget Gods fra Grevskabet, skulde blive et Fideikommis, indtil der gaves Lejlighed derfor at købe c. 60 Tdr. Htk., imod at den blandt Jerstrup Gods tilkøbte Klinte Kirke ansaas for indkøbt til Grevskabet for denne Sum.

4. at der fra Grevskabet maatte bortsælges af sammes Strøgods indtil de 341 Tdr. 3 Skp. 1 Fdk. 1 Alb. Htk., som Jerstrup Hovedgaard, Tiender og Bøndergods, dog Klinte Kirke undtagen, bestod af, saaledes som det efterhaanden maatte findes fordelagtigst, imod at hun stillede Kaution for af de indkomne Købesummer at afbetale det Laan, som hun ifølge 2. Post ønskede at optage i Godserne¹⁾.

Ved kgl. Resolution af 1829 11. Marts tillodes det Besidderen af Grevskabet Gyldensteen, Greve Bernstorff-Gyldensteen, at inkorporere Hovedgaarden Harritslevgaard med underliggende Gods, der laa midt imellem Grevskabets Jorder, og den med Ejendommen følgende Besætning og Inventarium saavel som den indfriede Del, stor 6 691 Rbd. 30 Sk. rede Sølv, af den paa Ejendommen hvilende Bankhæftelse, i nævnte Grevskab med en Gæld af 60 000 Rbd. rede Sølv. og at optage et Laan af 22 000 Rbd. r. S. for dermed at betale den Del af Købesummen, som maatte overstige de anførte 60 000 Rdl. r. S., dog paa de Vilkaar, at først dette Laan og derefter den paa Ejendommen hvilende Prioritetsgæld efterhaanden blev afdraget med bestemte aarlige Beløb²⁾.

1834 27. Jan. solgte Justitsraad Ivar Pedersen Hviid Sandagergaard til Andreas Ernst Henrik Erik Greve af Bernstorff-Gyldensteen,

1) D Kanc. 4. Dptm.s Forestill. 1805, Nr. 4. Bevillingen blev konfirmeret efter Tronskiftet ved kgl. Resol. 1811 20. Apr. (4. Dptm.s Forestill., Nr. 117).

2) Anf. St. 1829, Nr. 16.

som indlemmede den under Grevskabet Gyldensteen ved Deklaration af 1834 28. Jan.¹⁾.

b. Forbedringer og Laan.

I 1818 angives den paa Grevskabet hvilende Gæld til 3 333 $\frac{1}{3}$ Rbd. S. V., som skyldtes til St. Hans Hospital og Claudi Rosettes Stiftelse. Ved samme Løjlighed meddeler Besidderinden, at Grevskabet Gyldensteen har 12 Tdr. 2 Skp. 1 $\frac{7}{30}$ Alb. Htk. over det til et komplet Grevskab hørende Kvantum, nemlig: 2 500 Tdr. Htk.²⁾. Ved kgl. Resolution af 1821 16. Maj tillodes det Besidderinden, som Sikkerhed for de umyndiges Midler, hun sad inde med, at prioritere indtil 7 000 Rbd. Sølv og 3 150 Rbd. Sædler i Grevskabets Substans, næst efter 2 666 Rbd. 4 Mark Sølv, da hun ikke havde nogen Allodialformue, hvori hun kunde give den lovbefalede Sikkerhed³⁾.

Ved Slutningen af 1822 stod Besidderinden i Forskud for sine Bønder med en Kapital paa 10 000 Rbd. i Skatter og havde 3 008 Rbd. tilgode hos dem i Landgilde m. m., samt for det første Kvartal af 1823 Fordringer hos dem for 2 426 Rbd., hun ansøgte derfor om Tilladelse til at optage et Laan paa Grevskabets Substans af indtil 25 000 Rbd. Sølv, hvilket blev bevilget hende paa de sædvanlige Vilkaar⁴⁾.

I Juni Maaned 1827 overtog Greve Erich Bernstorff ifølge en under 17. Apr. s. A. indgaaet Forening, kgl. konfirmeret s. A. d. 29. Maj,⁵⁾ Grevskabet Gyldensteen. Han var derved kommen i Gæld, idet alene Skatte- og Appanagerestancerne udgjorde 18 000 Rbd. Sølv, Lenspligten, $\frac{1}{2}$ Procentskattens Udredelse og en Rekognition til Odense Kathedralskole c. 3 200 Rbd. Tvende Bøndergaardes Opførelse havde desuden kostet ham 3 000 Rbd. Han ansøgte da Kongen om at maatte optage et Laan paa Grevskabets Revenyer af 30 000 Rbd. Sølv, hvilket blev bevilget ham ved kgl. Resolution af 1828 16. Decbr., imod at Greven stillede noget Allodialgods i Fyn til Sikkerhed for Tilbagebetalingen⁶⁾.

Ved kgl. Bevilling af 1845 26. Avg. tillodes det Besiddereren af Grevskabet Gyldensteen, Hans Hartvig Ernst Greve af Bernstorff Gylden-

¹⁾ Ifølge Meddelelse fra Godskontoret.

²⁾ D Kanc. 4. Dptm.s Forestill. 1818, Nr. 37.

³⁾ Anf. St. 1821, Nr. 43.

⁴⁾ Ved kgl. Resol. af 1823 16. Aug. (4. Dptm.s Forestill., Nr. 77), jvfr. de kgl. Resol. af 11. Novbr. og 10. Decbr. s. A. (4. Dptm.s Forestill., Nr. 95 og 104).

⁵⁾ D Kanc. 4. Dptm.s Forestill. 1827, Nr. 48.

⁶⁾ Anf. St. 1828, Nr. 96.

steen, naar han udførte og tilendebragte den af ham paatænkte Inddæmning af en Strækning paa c. 600 Tdr. Land, beliggende imellem Hovedgaarden Gyldensteens Marker og Øerne Lang og Lindholm, at anvende et Beløb af indtil 15 000 Rbd. af de Grevskabet tilhørende Kapitaler, som var indkommen ved Salg af Huse og Gaarde under det Løkkeshøj'ske Strøgods, til dermed at bestride $\frac{3}{4}$ af de til Inddæmningen medgaaede Omkostninger, som var anslaaede til 20 000 Rbd., i Steden for at den nævnte Kapital i Henhold til kgl. Bevilling af 1837 29. Septbr. skulde anvendes til Afdrag paa Grevskabets Gæld¹⁾.

Ved kgl. Bevilling af 1870 21. Novbr. tillodes det endvidere Besidderen til Bestridelse af Udgifterne ved Inddæmningen af Stranden mellem Fyen og Øerne Store Stegø, Lindholm og Langø at anvende indtil 180 000 Rdl. af Grevskabets Midler paa de Vilkaar,

1. at det inddæmmede Areal som et Tilbehør til Grevskabets Ejendomme underlægges dette,
2. at Beløbene stilles til Besidderens Raadighed, efterhaanden som de forskellige Arbejder er udførte.....
3. at Beløbet restitueres i 40 paa hinanden følgende Aar med $\frac{1}{40}$ aarlig, Halvdelen at betale i hver Termin, første Gang i Juni Termin 1891.....

c. Salg af Bøndergods.

Før Salget ejede Lenet dels i Gaarde og Bolsteder, dels i Huse og Vænger, c. 1 620 Tdr. Htk. Bøndergods.

Salget af Gaarde og Bolsteder begynder 1853. Ved kgl. Bevilling af 1853 9. Febr. fik Besidderen af Grevskabet Gyldensteen Tilladelse til at afhænde det under Grevskabet hørende Bøndergods af Fæstegaarde, Huse og to Møller til fuldkommen Ejendom. De vigtigste Salgsbetingelser var:

Køberen gav i Vederlag for Gaarde eller bebyggede Steder med et Tilliggende af 1 Td. Htk. og derover, saa vel som for ubebyggede Grunde en Pengesum af 700 Rbd. pr. Td. Htk. For Huse med Jord 150 Rbd. for Bygningerne foruden 750 Rbd. pr. Td. Htk. For jordløse Huse, hvis de ikke er assurerede for mere end 100 Rbd., 150 Rbd. for hvert. Hvis de derimod er assurerede for mere end 100 Rbd., men ikke over 200 Rbd., 200 Rbd. for hvert, og hvis de er assurerede for mere end 200 Rbd., 250 Rbd. for hvert.

Af Købesummen udbetales $\frac{1}{4}$ kontant, medens $\frac{3}{4}$ bliver indestaende som første Prioritet à 4 pCt., dog saaledes at Renten forbliver

1) Grevelige Lehn-Bog, S. 275.

lig den tidligere Landgilde, saalænge Fæsteren og dennes eventuelle Enke selv besidder og driver Gaarden¹⁾.

Fra Udstedelsen af Lov af 1854 21. Juni indtil Udgangen af 1870 blev der fra Grevskabet Gyldensteen bortsolgt til fri Ejendom:

Af Gaarde	1 231 Tdr. 5 Skp. 3 Fdk. 0 Alb.
for 1 304 844 Rbd.	
Af Huse	58 — 0 — 1 — $\frac{3}{4}$ —
for 126 774 Rbd. ²⁾ .	

Desuden solgtes i 1875:

28 Fæstegaarde med et samlet Hartkornsbeløb af 135 Tdr. 2 Skp. 2 Fdk.³⁾.

d. Den nuværende Substans.

Lenets Hartkorn opgives 1914 1. Apr. til:

Hovedgaardene	327 Tdr. 3 Skp. 0 Fdk. $2\frac{3}{4}$ Alb.
Skoven	51 — 6 — 1 — $2\frac{3}{4}$ —
Bøndergods	4 — 2 — 3 — $\frac{1}{4}$ — ⁴⁾

Tienderne er afløste i Henhold til Lov af 1894 8. Maj.

Substansens øvrige Bestanddele var:

Fideikommiskapital	2 996 275 Kr.
Bankaktier	32 400 —

Jordtilliggendet var 3 632 Tdr. Land, foruden c. 1 000 Tdr. Land Skov⁵⁾.

4. ALLODIALGODS.

Grev Gyldensteens naturlige Søn, Gehejmerraad Johan Henrik Desmercieres (f. 1687 † 1778), bestemte i sit Testamente af 1776 26. Marts, § 7, at Godset Hetteln i Holsten skulde tilfalde Grevskabet Gyldensteens daværende Besidder, Greve Johan Henrik Knuth, og hans Descendenter efter samme Arvefølge, som for Grevskabet Gyldensteen er anordnet. Godset bestod af 165 Morgen Land, beliggende ved Elben; det var ikke bebygget, men Jorderne bortforpagtede. Indkomsterne

1) Grevlig Lehnbog, S. 329.

2) Ministerialtidende B 1871, Nr. 48, S. 551 ff.

3) Ministerialtidende B 1871, Nr. 48, S. 187.

4) Ifølge Meddelelse fra Godskontoret.

5) Hof- og Statskalender for Kongeriget Danmark 1915, S. 996.

deraf havde beløbet sig til c. 6 000 Rdl. S. H. Cour. aarlig, men heraf skulde ifølge Testamentet, det halve aarlig udbetales til bestemte Legatarer, ligesom ogsaa Testamentet bestemte, at der ikke maatte optages Laan paa Godset¹⁾.

5. BESIDDERNE.

a. Kort Biografi af Erektor.

Jean Henri Huguetan blev født 1654 i Lyon; han var Søn af en Boghandler og Bogtrykker. Skønt han var reformert, blev der ikke lagt nogen Hindring i Vejen for den store Bankierforretning, han drev i Frankrig. Rimeligvis for at undgaa den strænge franske Bogcensur foretrak han efter 1690 at bo i Amsterdam, hvor han sammen med en Broder i 10 Aar virkede som Forlagsboghandler. Under den spanske Arvefølgekrig tjente han mange Penge i Frankrig som Leverandør til Hæren, men blev 1705 5. Apr. uens med den franske Regering i Penge-sager og maatte flygte til Holland. Efter nogen Tids Omflakken flyttede han 1711 til Danmark, hvor han anbragte en Del af sin store Formue i Jordegods. De fynske Godser Enggaard, Oregaard og Uggerslevgaard fik han 1720 oprettet til et Grevskab under Navn af Gyldensteen. 1715 havde han købt det adelige Gods Cronsburg i Holsten for 31,200 Rdl.

1714 18. Maj blev han udnævnt til kgl. Resident i den øvre- og nedre sachsiske Kreds. S. A. 7. Juni blev han som Envoyé extraordinaire ved den nedrerhinske westphalske Kreds sendt til Kongen af Preussen og til Biskopperne af Münster og Paderborn. Ellers vides han ikke at have beklædt noget Statsembede; men han havde en betydelig Indflydelse ved Hove. Han var ogsaa en særdeles vel begavet Mand med store Kundskaber i alt, hvad der vedrørte Pengeforhold og Handels-sager. Han var en jævnlig Gæst ved Kongens Taffel og horte til Storkansler Ulrik Adolph v. Holsteins og hans Frues nærmeste Venner. Da det ostindiske Kompagni i 1722 stod paa svage Fodder, ansøgte det Kongen om, at Greve Gyldensteen, skønt reformert, maatte blive en af dets Direktører, hvilket Kongen ogsaa gav sit Samtykke til. Efter Kong Frederik IV.'s Død var det tvivlsomt, om han kunde undgaa at falde i Unaade tillige med den Kreds, der sluttede sig til Dronning Anna Sophie og hendes Søster Storkanslerinden; men Greve Gyldensteen og hans naturlige Søn Desmercieres gjaldt ogsaa under Kong Christian VI. for næsten uundværlige som Raadgivere i Handels- og Industri-

1) Et Uddrag af Testamentet, saa vidt Grevskabet Gyldensteen vedkommer, findes i D Kanc.s Forestill. af 1818 6. Maj (4. Dptm.s Forestill., Nr. 37).

spørgsmaal. Greve Gyldensteen blev 1731 udnævnt til Gehejmerraad og 1738 til Gehejmekonferensraad. Ved Oprettelsen af Kurantbanken i København blev han taget med paa Raad og tegnede sig for et stort Antal Aktier. Han døde 1749 14. Juni.¹⁾

b. Fortegnelse over samtlige Besiddere.

1. *Jean Henri Huguetan Rigsfriherre Odyck, Greve Gyldensteen*, f. 1653 † 1749 14. Juni, Gehejmerraad, Greve 1717 2. Apr. Hans Datters (Margarethe Huguetan Grevinde Gyldensteen, f. 1702 18. Jan. † c. 1767 g. 1721 i Helsingborg m. Don Antonio Casado Marquis de Monteleone) ældste Datter:
2. *Margarethe Maurice Francisca Isidora Casada Marquise de Monteleone*, f. 1723 8. Apr. † 1752 9. Maj, g. 1742 5. Febr. m. Eggert Christoph Greve Knuth, f. 1722 20. Oktbr. † 1774 26. Febr., Greve til Knuthenborg, Gehejmerraad, Stiftamtmand i Sjællands Stift. Hendes Søn:
3. *Johan Henrich Greve Knuth*, f. 1746 22. Avg. † 1802 12. Juli, Greve til Knuthenborg, Gehejmerraad Stiftamtmand i Sjællands Stift. Hans ældste Datter:
4. *Constance Henriette Frederike Grevinde Knuth*, f. 1772 17. Decbr., † 1827 9. Juni. g. 1790 2. Avg. m. Johan Hartvig Ernst Greve Bernstorff, f. 1767 5. Apr. † 1791 15. Maj til Wotersen, Major. Hendes Søn:
5. *Andreas Erik Henrik Ernst Greve Bernstorff*, f. 1791 26. Apr. † 1837 4. Oktbr., Landraad. Hans Søn:
6. *Johan Hartvig Ernst Greve Bernstorff-Gyldensteen*, f. 1815 18. Jan. † 1898 7. Jan., virkelig Gehejmerraad. Hans Søn:
7. *Hugo Kuno Georg Greve Bernstorff-Gyldensteen*, f. 1853 5. Marts.

¹⁾ Prof. Edvard Holm i Dansk biografisk Lexikon VI. Bd., S. 363 f.

XIV. BARONIET BRAHETROLLEBORG.

1. GODSETS EJERFORHOLD INDEN EREKTIONEN AF 1722.

Ved Mageskifte af 1668 16. Oktbr. overdrog Kronen Rantzausholms Hovedgaard og Skove i Salling Herred med Brøndegaard og tilhørende Bøndergods samt Birkerettighed og Tiender, tils. c. 1 008 Tdr. Htk., til Fru Birgitte Trolle, Enke efter Mandrup Brahe til Torbenfeld, for Torbenfeld Hovedgaard i Tudse Herred med Birkerettighed, Kirketiender og Bøndergods, samt en Del Bøndergods i Børglum Herred, tils. c. 827 Tdr. Htk., hvorfra dog skulde trækkes 60 Tdr. Htk. som Vederlag for en Sum af 3 000 Rdl., som indestod i Torbenfeld. Da Rantzausholms Hovedgaardstakst imidlertid var bleven alt for højt ansat, og da noget Gods, der hørte under Rantzausholm, var bleven udeladt, blev Mageskiftet omskrevet, og et nyt Brev udstedt 1670 21. Apr. Det udeladte Gods (c. 5 Tdr. Htk.) blev da indført i det nye Mageskiftet, og Rantzausholms Hovedgaardstakst nedsat fra c. 252 Tdr. til c. 120 Tdr. Som Erstatning for, hvad Fru Birgitte Trolle havde givet for meget, fik hun noget af det jydskes Gods tilbage, som hun havde udlagt ved det første Mageskifte¹⁾.

Ved kgl. Patent og Lensbrev af 1672 2. Febr. blev Fru Birgitte Trolle optaget i den friherrelige Stand og Rantzausholm oprettet til et Friherreskab under Navnet Bra[hø]trolleborg²⁾. Efter hendes og eventuelle Livsarvingers Død skulde hendes Broder Corfits Trolle og hans ægte Afkom sukkedere, og Lenet ikke hjemfalde til Kronen, før baade hendes og hendes Broders ægte Descendentør var uddøde. Successionen var agnatisk-kognatisk, Lenspligten en god Ridehest.

Ved Forleningsbrev af 1672 30. Septbr. skænkede Kronen Fru Birgitte Trolle Konge- og Kirketienderne af Hillerslev, Aaby og Aastrup Sogne, for at indlemmes i hendes Friherreskab³⁾. Da hendes

1) Kronens Skøder paa afhændet og erhvervet Jordegods i Danmark etc. 2. Bd., S. 282 ff., jvfr. S. 306 ff.

2) Geneal.-herald. Saml. Generalia Fol. Nr. 33, 51 b. Kopi Lensbreve etc. for Grevskaber og Baronier i Fyn (RA).

3) Kronens Skøder etc. 1. Bd., S. 379 f.

Broder Corfits Trolle døde før hende 1684, fik hun Bevilling paa selv at maatte vælge, hvilken af hans tvende Sønner, der skulde besidde Baroniet efter hende, da hun selv ingen Børn havde. De kom iovrigt begge til at suceedere. Den ældste, Baron Frederik Trolle, tiltraadte Lenet efter hendes Død 1687 13. Novbr.; men han døde allerede 1700 28. Novbr., kun 35 Aar gammel, uden Afkom. Hans Enke fik Brendegaard som Enkesæde, hvor hun døde 1719 13. Marts, medens Baroniet tilfaldt den yngre, aandsvage Broder, Niels Trolle, under Formynderskab af hans Farbroder, Herluf Trolle.

Man regnede tidligt med, at den successionsberettigede Slægt vilde uddø; thi allerede 1700 11. Oktbr. fik Storkansler Conrad Greve af Reventlow Ekspektancebrev paa Friherreskabet. Efter hans Død, der indtraf 1708 21. Juli, fik hans ældste Søn, Christian Ditlev Greve Reventlow, s. A. 9. Novbr. Stadfæstelse paa dette Ventebrev.

Det er en grov Misforstaaelse, naar man har villet hævde, at den Reventlowske Familie skylder Kærlighedsforholdet imellem Kongen og Anna Sophie Besiddelsen af Baroniet Brahetrolleborg: Storkansler Conrad Reventlows Datter Anna Sophie, den senere Dronning, var, da Faderen fik Ekspektancebrev paa dette Baroni, kun syv Aar gammel. Forbindelsen imellem hende og Kongen knyttedes først 1712, og det kan derfor heller ikke tilskrives denne Omstændighed, at Anna Sophies Halvbroder Greve Christian Ditlev i 1708 fik kgl. Konfirmation paa Ekspektancebrevet¹⁾.

Baroniet Brahetrolleborg var tilmed paa hin Tid en Gave af tvivlsom Værdi, eftersom Gaard og Gods i Trollernes Tid var grundigt forfalden og ødelagt, saa at der krævedes store Summer og et ihærdigt Arbejde for atter at bringe Besiddelsen paa Fode.

I Maj 1713 fandt Greve Christian Ditlev Reventlow sig foranlediget til at klage hos Kongen over, at det Baroni, han og hans Fader før ham havde faaet Ventebrev paa, blev skammelig vanrøgtet. Troværdige Folk havde givet ham udførlig Beretning om Baroniets slette Administration: Bønderne var bragt til Tiggerstaven, Kirkerne var slet holdte og Bygningerne helt forfaldne. Greven foreslog derfor Kongen at nedsætte en Kommission til at undersøge, hvormeget Baroniet kunde indbringe aarligt. Den samme Sum vilde han forpligte sig til aarlig forud at svare Baron Niels Trolle og dertil give ham en standsmæssig Bolig i Odense, imod at denne afstod Baroniet til ham. Kongen lod imidlertid Oversekretæren i Danske Kancelli i Novbr s. A. svare, at Sagen skulde have sit Forblivende, »indtil den gode Gud vilde kalde Baron Trolle bort fra denne Verden¹⁾).

1) Louis Bobé, Brahe-Trolleborg. Odense 1909, S. 51 f. o. a. St.

Omsider blev den sidste af de danske friherrelige Troller udfriet af Døden fra sin sorgelige Tilværelse 1722 28. Marts. Faa Uger efter, d. 10. Apr., fik Stiftamtmanden over Fyen og Langeland Christian Sehested af Kongen Befaling til at indsætte Greve Christian Ditlev Reventlow i Besiddelsen af Baroniet Brahetrolleborg¹⁾.

2. EREKTIONEN AF BARONIET BRAHETROLLEBORG I 1722 LENSBREVETS INDHOLD.

Lensbrevet blev udstedt 1722 28. Decbr. og meddeles her i Uddrag²⁾.

Saasom det Friherskab Brahetrolleborg . . . udi det Land Fyen beliggende, formedelst den forige og sidste Friherres Niels Trolles dødelige Afgang uden nogen Livsarving eller Afkom sig at efterlade os er hiemfaldet, saa have vi af sær kongelig Gunst og Naade til os elskelig *Hr. Christian Dillof Greve af Reventlow*, Herre til Krenkerup, Rosenlund og Nørregaard, Ridder, vores Geheime- og Landraad, General, Oberkammerherre, Oberjægmester, Amtmand over Haderslebs Amt saa og Oberpræsident udi vor Stad Altona, udi Henseende saa vel til den vores elskelig Hr. Fader, af salig og høilovlig Ihukommelse, som og os selv beviste tro Tieneste allernaadigst for got anset efter vores allernaadigste givne Expectance saa vel til hans afgangne Fader Hr. Conrad Greve af Reventlow, vores forige Storecanceller, af den 11te Octobris Anno 1700 som og vores til hannem selv derpaa udstedde Stadfæstelse af den 9. Novembris Anno 1708 hannem og hans rette ægte Livsarvinger, Afkom og Descendenter af Mandelinien fra den ældste til den ældste med samme *Friherskab Brahetrolleborg* og al dets Tilbehør, som nu dertil ligger og med Rette ligge bør, at behelne efter den her indførte Jordebogs Indhold og videre Formelding som følger:

Brahetrolleborg Hovetgaard med des underliggende og tilhørende Marker, Enghond og Indhegninger, nemlig: Buebiergs Mark, Fiskebergs Mark, Lillemark og Bageshauge, Rydemosen, Staldsmaae, Bindebromaae og Hans Niensens Lykke. Ilige Maade efterskrevne Søer og Fiskevand, saasom Nørre Søe, Brøndegaards Søe, Puge Søe, Taar Søe, nok foruden fællets Fiskerie udi Flenninge samt Ore Søer med des Høihed og Herlighed anslagen af Ager og Eng Htk. ny Matricul 57 Tdr. 1 Skp. 2 Fdk. 1 Alb., Brahetrolleborg Kirkejord paa Høirup Mark. . . . Htk. 2 Skp. 2 Fdk. 2 Alb. Tilhørende Skove, som ere Knabelberg Enemerke 4 Svins Olden, Gaardens Enemerke 24 S. O., Gierup Skov

1) Louis Bobé, Brahe-Trolleborg. Odense 1909, S. 53 f.

2) Orig. p. Perg., indbunden i rødt Fløjl med Seglkapsel af Sølv, i Baroniet Brahetrolleborgs Godsarkiv.

200 S. O., Klosterskov 102 S. O., Lyding Skov 180 S. O., beregnet til Htk. 22 Tdr. 2 Skp. 1 Alb.

Hybbedgaard med des underliggende Lykker, saasom: Markelykken, Gammelvenge, Eskemoselykken, Knabelbierre, Store Knabelbjerg, Nylykke og Rasmus Mikkelsens Lykke, Fiskeri udi Røgle Søe og Sorte Søe, anslagen for Htk. 15 Tdr. 7 Skp. 2 Alb.

Brahetrolleborg Mølle. . . Mølleskyld Htk. 3 Tdr.

Desligeste, som nu under Hovetgaardstaxten henhører, nemlig: Husmænd i Enemerkerne. . . , Gierup Kohave, derforuden Skovboe Venge, Haagerup Bye 2 Kirkejorder, 1 Degnebolig, Husmænd i bemelte Haagerup. . . , Nyboe Husmænd, Nyboe Kohave, Flønninge Kohave, Nybøgt 1 Bolig, Bjørnemose Dam og Nybøgtholm, Kragerup Husmænd, Kragerup Byes Kirkejord.

Jus patronatus til Brahetrolleborg og Krarup Kirker med des Herlighed. . . samt Kongens Anpart Korn-, saa og Kirkens og St. Hansdags Midsommers Kvægtiende til begge Sogne, samt Herligheden til Præstegaarden og Degneboliget, anslagen udi Htk., nemlig: Brahetrolleborgs Sogns Konge- og Kirketiende Htk. 54 Tdr. 2 Skp. 2 Fdk. 2 Alb., Krarup Sogns Konge- og Kirketiende Htk. 23 Tdr. 2 Skp. 2 Fdk. 2 Alb., Summa Brahetrolleborg Hovetgaards Taxt med Skov, Mølleskyld og Tiender Htk. 202 Tdr. 1 Skp. 1 Fdk.

Brendegaard dens tilliggende Marker og Indhegninger, saasom Holting Mark, Røglemark, Torpelykken, Søelykken, Nyevenget, Torpe Kohave, Tangkrog, Deignevenget og Byetoftene anslagen Hovetgaardstaxt af Ager og Eng Htk. 15 Tdr. 6 Skp. 2 Fdk., Skov 11 Tdr. 2 Skp. 1 Fdk.

Følger nu Bøndergodset til fornevnte Brahetrolleborg og Brendegaard (beliggende udi Brahetrolleborg Birk og Sogn, Haagerup Bye, Brendelydinge Bye, Nybøgt, Nyboe Bye, Grønderup Bye, Fagsted Bye, Gierup Bye, Flønninge Bye, Sølfberg med Skov til 500 Svins Olden, Krarup Sogn og Bye, Fiskerup 120 Sv. O., Lydinge Bye; Aabye Sogn og Bye, Kraggaard, Peirup Bye, Haastrup Sogn og Bye, Ullebølle Sogn og Bye, Øster Skieringe Sogn og Bye, Skieringballe, Vester Skieringe Sogn og Bye, Vester Hessinge Sogn og Bye, Veilef Sogn og Bye, Espe Sogn og Bye, Heden Sogn og Bye, Hillerslef Sogn og Bye, Sallinge Bye, Høirup Bye Hundstrup Sogn, Kaahuset, Svaninge Sogn og Bye, Falsled Bye).

Derforuden er efterskrevne Gods, som afg. Hr. Baron Friderich Trolle haver skiødet og hengiven, dessen Afgift, Herlighed og visse Indkomster, Jagtrettighed undtagen, som følger Friherskabet, til Skolers Vedligeholdelse og anden gudelig Brug efter Fundatsernes Indhold, hvilket her til Jordebogen anføres, endskiønt ingen Indkomst deraf tilkommer Baroniet.

Summa for bemelte Friherskabs Jordebog:

Brahetrolleborg Hovetgaardstaxt:

Ager og Eng, Htk.	99	Tdr. 1	Skp. 3	Fdk. 1	Alb.
Skov, Htk.	22	— 2	— 0	— 1	—
Mølleskyld, Htk.	3	— 0	— 0	— 0	—
Tiender, Htk.	77	— 5	— 1	— 1	—

Brendegaards Hovetgaardstaxt:

Ager og Eng, Htk.	15	— 6	— 2	— 0	—
Skov, Htk.	11	— 2	— 1	— 0	—

Bøndergods med Kirke- og Skolegods:

Ager og Eng, Htk.	489	— 3	— 2	— 2¼	—
Skov, Htk.	45	— 4	— 3	— ½	—
Mølleskyld, Htk.	2	— 0	— 0	— 0	—
Tiender, Htk.	184	— 6	— 2	— 0	—

[Summa] Summarum Htk. ny

Matricul. 951 Tdr. 0 Skp. 3 Fdk. 2¾ Alb.

.....

Det skal og bemelte Hr. Christian Ditlef Greve af Reventlow eller og hans Arvinger og Efterkommere som Friherrer til Brahetrolleborg allernaadigst tilladt være at indløse og derudi incorporere hvis Jordegods, som tilforn under Hovetresidentsen *Brahetrolleborg* og inden dens Enemerker kunde have ligget, da den kaldtes Rantzouwholm, og derfra kunde være bleven udlagt eller afstaaet til andre, naar han eller hans Arvinger *Friherrene* forholde sig efter Lovens 5. Bogs 3. Capituls 22. Articul¹⁾ med at betale til de nu værende Eiermænd saa mange rede Penge, som det enten er udlagt eller kjøbt for, saa og desforuden at erstatte al billig og nødvendig derpaa anvendte Bekostning efter uvillige Mænds Sigelse. Hvilket, saa snart sket er, han eller hans Arvinger og Efterkommere strax skal skriftligen tilkiendegive udi Lehnkammeret udi vores Danske Cancellie saa og paa vores Rentekammer, desligeste og udi Nyborg Amtstue: og naar det sket er, skal det med samme friherlige Lehns anden Rettighed og Frihed uadskilt og incorporeret stedse og allestider forblive.

1) Den paagældende Artikel i Kong Christian V's Danske Lov lyder saaledes:
 »Naar noget Jordegods, som hører til Sædegaarden og til dens Avling fornodenlig udkrævis, bliver i Giæld udlagt, da skal den, som Sædegaarden eier, have Magt til at udlose dem, som det til Udlæg bekommet have, dog skal hand forpligtet være at udlose det med saa mange reede Penge etc.«

Thi behelne vi derfor nu for os og vores kongelige Arveefterkommere udi Regjeringen bemelte Hr. *Christian Ditlef Greve af Reventlow* for sig og sine rette ægte Livsarvinger, Afkom og Descendenter af den mandlige Linie, hvorved Førstefødselsretten efter Friherrernes Privilegier stedse og alletider skal udi Agt tages, med forbemelte Friherskab Brahetrolleborg som med et ret Friherskabs Lehn *arveligen paa Mandelinien*. og os og vore kongelige Arveefterkommere udi Regjeringen ikke før hiemfalde kan, førend forbemelte Hr. Christian Ditlef Greves af Reventlow, Friherres af Brahetrolleborg hans rette, ægte Afkom og Descendenter af Mandkøn uddøde ere. [Lehnspligt:] en god Ridehest udi Kongens Stald eller i dens Sted 100 Ducater in specie udi Kongens eget Kammer. . . .

3. FORANDRINGER I LENETS SUBSTANS.

a. *Udvidelse af Godset, Mageskifter.*

Greve Christian Ditlev Reventlow tog sig fra første Færd ivrigt af Baroniets Administration og søgte at bringe det paa Fode igen. Den nye Besidders Bestræbelser gik først og fremmest ud paa at indløse det Gods, som var kommen paa fremmede Hænder.

1. Ved Skøde af 1723 16. Juni købte han Egeborg, Nosseberg, Kasteborg, Piben og Grotenberg for 2 262 Rdl. 3 Mk. i Kroner.
2. Ved kgl. aabent Brev af 1726 26. Apr. fik han endvidere Tilladelse til at henlægge 5 i Skovene opbyggede Boliger med dertil liggende 19 Tdr. 5 Skp. 2 Alb. Htk. under Brahetrolleborgs Hartkorn til Avlingens Forbedring, dog at han og efterfølgende Ejere af Brahetrolleborg skulde være forpligtede til af samme Hartkorn at svare alle kgl. Skatter og Kontributioner¹⁾. Godssamlingen fortsættes af de to følgende Besiddere.
3. Ved Skøde af 1740 1. Juni købte Greve Conrad Ditlev Reventlow nogle Gaarde for 2 265 Rdl. 4 Mk. 8 Sk. d. Cour.
4. Ved Skøde af 1743 1. Maj købte han endvidere for 160 Rdl. bl. a. Elleskovens Mølle 1 Skp. Htk.
5. Ved Skøde af 1747 19. Maj erhvervede han for 1 256 Rdl. 4 Mk. 14 Sk. 4 Gaarde i Vester Aaby Sogn og By Htk. 19 Tdr. 6 Skp.
6. Ved Højesteretsdom af 1752 27. Apr. kendtes Christian Ditlev Greve af Reventlow som Friherre af Brahetrolleborg berettiget til fra Justitsraad Erik Scheel von Holsten imod 1 902 Rdl. 1 Mk.

1) Kopi under Litr. A., Nr. 34 i Brahetrolleborg Arkiv.

- 5 Sk.'s Betaling ifølge Erektionspatentet af 1722 28. Decbr. at indløse Gelbrede, Esgebjærg og en Gaard i Haagerup, tils. c. 20 Tdr. Htk. som havde tilhørt Brahetrolleborg, da det kaldtes Rantzausholm¹⁾.
7. Ved Skøde af 1759 29. Novbr. indløste han endvidere lidt over 3 Tdr. Htk. for 305 Rdl.²⁾.
8. Ved Højesteretsdom af 1762 9. Febr. 1. og 2. Post, som delvis stadfæstede Skiftekommissærernes Kendelse af 1761 9. Novbr.¹⁾, blev Gehejmekonferensraad Greve Christian Ditlev Reventlow som Successor kendt berettiget til, begrundet paa Erektors Testamente af 1734 4. Septbr., at faa udlagt den til Friherreskabet Brahetrolleborg hørende Besætning, 200 Køer og 6 Tyre, foruden Erstatning for det bortsolgte Stutteri, samt nogle Kornvarer, og Møblerne efter de derover forfattede Inventarier, dog med Undtagelse af dem, som var anskaffede siden Aaret 1734³⁾.
9. Ved kgl. aabent Brev af 1772 18. Juni⁴⁾ blev det bevilget, at c. 54 Tdr. Htk., som da sorterede under Salling Herreds Jurisdiktion, men efterhaanden var bleven indløst af Besidderne af Brahetrolleborg, maatte inkorporeres under Friherreskabet tillige med c. 22 Tdr. Htk., som Baron Fr. Trolle havde købt og henlagt til Skolerne paa Baroniet, men hvortil Besidderne af Baroniet havde Hærlighedsretten. Til Gængæld blev c. 85½ Td. Htk., som hidtil havde ressorteret under Brahetrolleborg Birk, men som tilhørte andre Proprietærer, henlagt under Salling Herreds Jurisdiktion.

Ved kgl. Resolution af 1785 28. Septbr. blev et Mageskifte imellem Greve Johan Ludvig Reventlow og Justitsraad Lange til Rødkilde stadfæstet, hvorved noget Strøgods, som ikke laa fordelagtigt for Baroniet, afstodes, hvorimod Baroniet Brahetrolleborg kom ud af Fællesskabet med Rødkilde og vandt en Lykke, som laa midt imellem dets Enemærker⁵⁾.

b. *Forbedringer, Laan.*

Den første Opgave, Greve Ludvig Reventlow efter sin Tiltrædelse til Lenet tog fat paa, var en nøjagtig Opmaaling, der kunde vise, hvor mange Jorder, der hørte under Baroniets Hovedgaardstakst; og dette

1) Orig. i Brahetrolleborg Arkiv Littr. A., Nr. 9.

2) Højesteretsdom 1762 9. Febr.

3) Højesteretsdom af 1767 30. Apr., hvorved Kommissariernes Dom af 18. s. M. stadfæstes. Orig. i Brahetrolleborgs Arkiv.

4) Orig. i Brahetrolleborg Arkiv Littr. A., Nr. 31.

5) D. Kanc. Rotuli relationum 1785, Fol. 183.

Arbejde fuldendtes 1784. Hensigten hermed var formentlig Indførelsen af Kobbelfruget paa Hovedgaardsjorden. Endvidere istandsatte han Hovedbygningen, opførte eller restavrerede Lade- og Mejerbygninger samt Kornmagasiner, nedbrød den gamle »Klostermølle« og byggede i dets Sted et nyt grundmuret Hus¹⁾.

Til Bestridelse af Udgifterne til de betydelige Forbedringer saavel paa Bygninger og Jordernes Inddeling som Fæstegaardenes Udskiftning fik Greve Reventlow 1785 30. Novbr. Tilladelse til at optage et Laan paa Baroniet af 30 000 Rdl.²⁾ og ved kgl. Resolution af 1788 21. Novbr. bevilgedes der Greven Udsættelse med at svare Afdrag paa en Kapital af 50 000 Rdl., som blev prioriteret i Baroniet næst efter de nævnte 30 000 Rdl.³⁾.

Med Udskiftningsarbejdet var Reventlow imidlertid naaet saa vidt, at han ved en Fest 1788 14. Septbr. paa sin Hustrus, Sybilla Schubarts, Fødselsdag kunde samle alle Baroniets Bønder for at forkynde dem Hoveriets Ophævelse paa Godset og tillige erklære de tilstedeværende 88 Gaardmænd for Arvefæstere⁴⁾. De af Reventlow forelagte Udkast til Arvefæsteskoeder var bleven approberede 1788 29. Avg.; i 1790 blev nogle Forandringer og Tillæg i disse ligeledes billigede af Kongen⁵⁾. Efter at Greven havde ladet de samtlige Bønder meddele Arvefæsteskoeder trykke, bevilgede Kongen 1789 11. Decbr. at et Eksemplar af disse Skøder maatte i Stedet for at indføres i Panteprotokollen, indbindes sognevis i Protokollen. Ved kgl. Resolution af 1793 18. Oktbr. tillodes det de Arvefæstere, som var villige dertil, straks at udbetale en Købesum i Steden for den Pengeafgift, som de efter 6 à 10 Aar skulde svare som en Godtgørelse for Udskiftningsomkostningerne og Vederlag for Gaardsbygningerne og dertil hørende Besætning, imod at den nævnte Afgift rent ophørte, samt at de Penge, som saaledes indkom, belagdes med fideikommissarisk Baand⁶⁾ (jvfr. ndfr.).

Ved Siden af sin omfattende Virksomhed i Landbo- og Skolesager var Greve Ludvig Reventlow beskæftiget med at fremme Industri- og Fabrikvæsenet paa Baroniet. 1792 opførte han i Spanget en Bygning til Indretning af et Drejls- og Damaskvæveri under Ledelse af Englænderen Torning. Paa Lykkenssæde oprettede Hørbereder Henning Schroll et »Høravlingsinstitut«, hvorfra der i Aarene 1799—1832 udgik 95 Lærlinge, der udbredte den praktiske Kendskab til Hørens Dyrkning og Behandling til alle Landets Egne. 1785 anlagdes et Slibe-

1) Louis Bobé. Brahe-Trolleborg, S. 68, 70.

2) D. Kanc. Rotuli relationum 1785, Fol. 183, jvfr. samstds. 1786, Fol. 342.

3) Anf. St. 1788, Fol. 249.

4) Anf. St. 1790, Fol. 127, 373.

5) D. Kanc. Rotuli relationum, Fol. 900.

og Hammerværk, der fra først af bestyredes af den bekendte Smed Søren Mathiesen.

Til de Forbedringer, som Greve Ludvig Reventlow indførte paa Baroniet havde han maattet gøre en Del Gæld, som i 1795 angives til at være 148 000 Rdl.¹⁾, og som ved hans Død i 1801 angives til c. 200 000 Rdl.,²⁾ hvilken Gæld dog i 1834 var nedbragt til c. 100 000 Rdl.³⁾

Selv naaede Ludvig Reventlow aldrig at overvinde økonomiske Vanskeligheder.

c. Salg af Fæstegods.

Salget af Bøndergods til *Arvefæste* begyndte 1788, Skøderne udstedtes 1788 14. Septbr.

Ved denne Lejlighed forsynedes 97 Husmænd med Jord og 88 af Baroniets 110 Gaardmænd med Arvefæste paa deres Gaarde.

Salgsvilkaarene var:

1. Der paalagdes den solgte Ejendom en aarlig Arvefæsteafgift pr. Td. Hartkorn af:

4 Skp. Rug,	2 Skp. Byg	og 4 Skp. Havre	i Landgilde,
6 — —	4 — —	- 6 — —	i Hoveriafgift og
5 — —	5 — —	- 6 — —	i Tiendevederlag,

samt 3 Rdl. 2 Mk. af hver Td. Hartkorn i Rente af den Kapital, Gaardens Udflytning, dens Bygninger og Besætning beløb sig til.

2. En Rekognition ved Arvefæsterskifte, stor 3 Rdl. pr. Td. Land, for et Jordtilliggende af fra en til 10 Tdr. Land, 2 Rdl. fra 10 til 20 Tdr. Land og en Rdl. fra 20 Tdr. Land og derover, dersom Gaarden blev afhændet og overdraget til fremmede udenfor Bondestanden, men kun 2 Rdl. af hver Td. Land for et Tilliggende af fra en til 10 Tdr., en Rdl. fra 10 til 20 Tdr. og 3 Mk. fra 20 Tdr. og derover, naar Ejendommen overdroges til andre, som hørte til Bondestanden.

3. En Kendelse til Skolekassen, stor 1 Mk. pr. Td. Land.

I Aarenes Løb er tilkommen flere Gaarde, idet der under Baroniet Juli 1915 er 96 Arvefæstegaarde, foruden de fra disse Gaarde udstykkede Steder.

Arvefæsteafgiften udgør Juli 1915: 608 Tdr. 4 Skp. $\frac{1}{12}$ Fdk. Rug, 370 Tdr. 0 Skp. $\frac{3}{12}$ Fdk. Byg og 587 Tdr. 1 Skp. $\frac{1}{6}$ Fdk. Havre, samt i Penge Kr. 2 344.

¹⁾ D. Kanc. Rotuli relationum 1795, Fol. 156.

²⁾ D. Kanc. 4. Dpt.s Forestilling 1801 Nr. 15 a.

³⁾ Auf. St. 1834 Nr. 12.

Der er intet udtaget til fri Raadighed i Henhold til Lov af 1861 19. Febr.

Baroniet har tilbage 2 fæstepligtige Gaarde af Hartkorn: 3 Tdr. 0 Skp. 3 Fdk. $1\frac{1}{4}$ Alb.

d. Den nuværende Substans.

Baroniets Hartkorn beløb sig 1915 31. Juli til:

Hovedgaarde.....	165	Tdr. 2	Skp. 2	Fdk. $2\frac{3}{4}$	Alb.
Bøndergods, Arvefæste.....	522	— 1	— 0	— $2\frac{1}{4}$	—
Do., Fæste og Leje	24	— 2	— 1	— $\frac{1}{4}$	—
Indtaget til Skov:					
Ager og Eng.....	43	— 1	— 0	— $2\frac{3}{4}$	—
Skovskyld.....	134	— 3	— 2	— $\frac{1}{4}$	—
Skolejord.....	0	— 2	— 1	— $2\frac{3}{4}$	—
Selvejere.....	4	— 4	— 2	— $1\frac{3}{4}$	—
Legeret Gods.....	12	— 4	— 2	— $\frac{3}{4}$	—
	906	Tdr. 6	Skp. 2	Fdk. $1\frac{1}{2}$	Alb. ¹⁾

Den øvrige Del af Substansen opgives 1915 1. Jan. saaledes:

Bankaktier.....	9 400	Kr. og
Fideikommiskapital.....	360 450	—

De aarlige Arvefæsteafgifter er nævnte ovenfor. Skovarealet er c. 3 000 Tdr. Land²⁾.

4. BESIDDERNE.

Kort Biografi af Erektor.

Christian Ditlev Greve af Reventlow, f. i Haderslev 1671 21. Juni, Søn af Storkansler Greve Conrad Reventlow og hans første Hustru Anna Margrethe Gabel, fik allerede 1682 4. Febr. Ekspektance paa Stillingen som Amtmand i Haderslev Amt og Landraad, studerede 1684 i København. Udstedte 1685 1. Jan. en edelig Revers ved virkelig Tiltrædelse af Amtmandsbestillingen, Amtet blev dog indtil videre forestaaet af en Amtsinspektør, var 1690—91 i Prins Frederiks 'ølge paa dennes Udenlandsrejse, 1691 3. Febr. sendt til Kongen af England,

1) Ifølge Meddelelse fra Godskontoret.

2) Statskalenderen 1915.

som da var i Haag, karakteriseret Oberst i 1. Rytterregiment (La Forest) 1692 23. Avg. i engelsk Sold i Flandern, var Generaladjutant hos Kong Wilhelm III. i Slaget ved Steenkirken. 1694 24. Febr. Oberst og Chef for et hvarvet Dragonregiment. Ifølge Traktat 1694 7. Septbr. træder imidlertid Dragonregimentet over i holsten-gottorpsk Tjeneste fra 1694 1. Juli til 1697 1. Juli, Regimentet kaldes efter den Tid holstenske Dragoner. Oberst Reventlow blev 1697 23. Avg. Chef for Livregimentet til Hest; men traadte allerede 1694 i Oktbr. i kejserlig Tjeneste og hvervede et Fodfolksregiment for kejserlig Regning. 1699 sendtes han til Sachsen for at paaskynde Udrustningen af et sachsisk Hjælpekorps, der under la Forest skulde rykke Danmark til Undsætning. Han var den Gang østrigsk Regimentschef og agiterede ligeledes i Wien for Afsendelsen af Hjælpetropper til Danmark¹). Hans Fader Storkansleren sendte ham 1700 til Kong Karl XII. for at bevæge denne til at indstille Fjendtlighederne²).

1701 23. Juli udnævnt til dansk Generalmajor, fulgte han 1702 med det danske Hjælpekorps til Norditalien, var samtidig Generalvagtmester i kejserlig Tjeneste. Fik 1703 Kommandoen over de kejserlige Tropper ved Passau (Schlicks Korps) og gjorde med dem et Krigstog ind i Bayern, men maatte trække sig tilbage for Kurfyrsten af Bayern. 1703 22. Septbr. staar han ved Passau. I Slutningen af 1703 stødte han til Trampe med de nye danske Regimenter, men fik derefter en kejserlig Kommando i Ungarn. Kæmpede 1704 under Prins Eugen af Savoien ved Höchststedt, blev 1705 16. Avg. haardt saaret i Slaget ved Cassano³). 1706 kejserlig Felttøjmaster, men indtraadte 1707 10. Juni igen i dansk Tjeneste som General til Fods. S. A. Gehejmerraad og Ridder af Elefanten. Overtog de ham i hans tidligste Ungdom tildelte Embeder som Overjægermester og Amtmand. Ledsagede 1708—09 Kong Frederik IV. paa hans Rejse til Italien. Udnævntes til General en chef for den danske Landgangshær i Skaane. Hæren landede ved Raa 1709 12. og 13. Novbr., men Reventlow blev syg og maatte 1710 27. Febr. overgive Kommandoen til Jørgen Rantzau. I syv Maaneder kunde han ikke rejse sig af Sengen og tog sin Afsked. 1712 militær Envoyé hos Tsaren og Kong August af Polen⁴). Sammen med General Frants Joachim v. Dewitz bevægede Reventlow Tsar Peter til at lade Russerne og Sachserne følge efter Stenbock op i Holsten, idet han energisk forestillede Tsaren, at Danmark blev nødsaget til at slutte Separatfred,

1) Frederik IV's første Kamp om Sønderjylland, S. 50.

2) Anf. St. S. 474.

3) Efterladte Papirer fra den Reventlow'ske Familiekreds etc. I. Bd., S. XXI ff.

4) Oberst Hirsch: Danske og norske Officerer 1648—1814, IX.

hvis det blev overladt til sig selv. 1713 udnævnt til Overpræsident i Altona, genopbyggede han Byen, efter at Stenbock havde afbrændt den.

Han forlenedes 1722 28. Decbr. med Baroniet Brahetrolleborg og erigerede 1729 25. Juli Grevskabet Christianssæde. Var i Unaade hos Kong Christian VI., 1731 6. Oktbr. blev han afskediget fra sit Embede som Overjægermester og 1732 som Overpræsident i Altona, og døde paa Tølløse 1738 1. Oktbr.

1700 blev han g. m. Benedikte Margrethe v. Brockdorff, f. 1678 † 1739 7. Juni, Datter af Cai Bertram v. Brockdorff og Enke efter den rige Jørgen Skeel til Estrup.

b. Fortegnelse over Besidderne.

1. *Christian Ditlev Greve Reventlow*, f. 1671 21. Juni † 1738 1. Oktbr., Greve til Reventlow-Sandberg¹⁾ og Christianssæde, Stamherre til Frijsenvold og Krenkerup, Overjægermester, Generalmajor.
Hans Sønner: (2. og 4.).
2. *Conrad Ditlev Greve Reventlow*, f. 1704 23. Juli † 1750 24. Juli, Greve til Reventlow-Sandberg, Stamherre til Krenkerup og Frijsenvold, Herre til Tølløse og Sehested, Præsident i Højesteret, Stiftamtmand over Sjællands Stift og Amtmand i Københavns Amt, Gehejmekonferensraad. Hans Søn:
3. *Christian Ditlev Greve Reventlow*, f. 1735 1. Novbr. † 1759 10. Decbr., Greve til Reventlow-Sandberg, Stamherre til Krenkerup og Frijsenvold. Hans Farbroder:
4. *Christian Ditlev Greve Reventlow*, f. 1710 10. Marts † 1775 30. Marts, Greve til Christianssæde og Reventlow-Sandberg, Gehejmerraad. Hans tredje Søn:
5. *Johan Ludvig Greve Reventlow*, f. 1751 28. Apr. † 1801 1. Marts, den bekendte Bondeven og Reformator af Almueskolevæsenet¹⁾. Hans Søn:
6. *Ditlev Christian Ernst Greve Reventlow*, f. 1782 29. Avg. † 1854 10. Juni, Farbroders Sønneson:
7. *Ferdinand Carl Otto Greve Reventlow*, f. 1803 20. Apr. † 1875 11. Septbr., Greve til Reventlow og Christianssæde. Hans Søn:
8. *Christian Einar Ferdinand Ludvig Eduard, Greve Reventlow*, f. 1864 18. Juli, Greve til Reventlow og Christianssæde.

¹⁾ Louis Bobé, Brahe-Trolleborg S. 65 ff. Dansk biogr. Lexik. Skolelovene af 1814 og deres Tilblivelse. Aktmæssig fremstillet af Joakim Larsen. Kbhvn. 1914. S. 45, 146.

XV. GREVSKABET CHRISTIANSSÆDE.

1. GODSETS EJERFORHOLD INDEN EREKTIONEN.

Ved Skøde af 1725 11. Juni overdrog Schoutbynacht Henrik Brandt til Christian Ditlev Greve af Reventlow, Friherre til Brahetrolleborg og Brendegaard, Herre til Krenkerup, Rosenlund, Nørregaard, Kallø, Frijsenvold og Løjstrup, Sædegaarden *Pederstrup* med den derunder liggende Ladegaard Skielstofte, Hovedgaardstakst 122 Tdr. 3 Fdk. og Bøndergods med Skove 707 Tdr. $\frac{11}{30}$ Alb., Konge- og Kirketiender 347 Tdr. 1 Skp. $\frac{1}{4}$ Fdk. Htk.¹⁾

Konferensraad Hans Rantzau til Segalendorf tilskødede 1728 11. Juni Christian Ditlev Greve af Reventlow, Friherre til Brahetrolleborg etc., *Taastrup* og *Aalstrup* Gaarde med tilliggende Gods, nemlig: Taastrup Hovedgaardstakst 71 Tdr. 7 Skp. 3 Fdk., Skov- og Mølleskyld 9 Tdr. 1 Alb., Konge- og Kirketiende 111 Tdr. 5 Skp. $\frac{2}{8}$ Alb., samt Bøndergods 1 096 Tdr. 3 Skp. $\frac{141}{60}$ Alb. Htk.²⁾

Lungholm Sædegaard og Gods, som Greve Christian Ditlev Reventlow kort forinden havde erhvervet sig ved Køb, blev tillige med de ovennævnte Sædegaarde: Taastrup, Aalstrup og Pederstrup ved kgl. Patent af 1729 25. Juli³⁾ ophøjet til et Grevskab under Navnet Christiansborg, hvilket Navn senere blev forandret til Christianssæde.

2. EREKTIONEN AF GREVSKABET CHRISTIANSBORG.

Det kgl. Lensbrev for Christian Ditlev Greve af Reventlow etc. paa Christiansborg Grevskab, udstedt Fredensborg Slot 1729 25. Juli meddeles her i Uddrag⁴⁾.

1) Laal. Falst. Sk. og Ptbg. 1723—34, Fol. 131 ff.

2) Anf. St. 1723—34, Fol. 353 ff.

3) Anf. St. 1723—34, Fol. 399 ff.

4) Orig. paa Pergament, indbunden i rødt Fløjld med forgyldt Selvsægkapsel. Kongens Navn og Titel i Indgangsformelen samt enkelte særlig fremhævede Ord i Teksten med Guldbogstaver. Grevelige Lehnbog, S. 258 ff.

.... Af sær kongelig Gunst og Bevaagenhed til os elskelig Herr Christian Ditlef Greve af Reventlov, Friherre til Brahetrolleborg, Herre til Krænkerup, Rosenlund, Nørregaard, Kalløe, Frisenvold, Løistrup, Tølløse og Søegaard, Ridder af Elephanten, vores Obercammerherre, Geheime- og Landraad, General, Oberjægermæster, saa og Oberpræsident udi vor Stad Altona, have vi for got eragtet hans Hovetgaard Taastrup, beliggende her udi vort Rige Danmark udi vort Land Lolland tillige med de efterskrevne trende tilhørende og nu underlagte Sædegaarde, nemlig: Aalstrup, Lungholm og Pederstrup til et Grevdom at oprette og forhøje..... under det Nafn Christiansborg..... Thi bestaar da bemelte Grevdom og dets Jordehog udi efterfølgende:

Taastrup Hovetgaards Taxt, nye Matriculs Htk.:

Ager og Eng, Htk.	71	Tdr. 7	Skp. 3	Fdk. 0	Alb.
Skov og Mølleskyld, Htk. ...	9	— 0	— 0	— 1	—
Bøndergods, Htk.	522	— 1	— 3	— 0	—
Skov og Mølleskyld, Htk. ...	7	— 2	— 0	— 0	—
Kongetiender, Htk.	55	— 6	— $3\frac{5}{8}$	— 0	—
Kirketiender, Htk.	55	— 6	— $3\frac{1}{4}$	— 0	—
Tils. Htk. c. ...	722	Tdr. 1	Skp. 1	Fdk.	

Aalstrup Hovedgaards Taxt, nye Matriculs Htk.:

Ager og Eng, Htk.	57	Tdr. 1	Skp. 1	Fdk. 0	Alb.
Skov og Mølleskyld, Htk. ...	1	— 5	— 2	— 2	—
Bøndergods, Ager og Eng. Htk.	310	— 2	— 1	— 0	—
Skov og Mølleskyld, Htk. ...	3	— 2	— 3	— 0	—
Tils. Htk. c. ...	372	Tdr. 3	Skp. 4	Fdk.	

Lungholms Hovetgaards Taxt:

Ager og Eng, Htk.	71	Tdr. 3	Skp. 0	Fdk. 2	Alb.
Skov, Htk.	3	— 1	— 1	— 1	—
Bøndergods, Ager og Eng, Htk.	376	— 2	— 0	— 2	—
Skov og Mølleskyld, Htk. ...	1	— 4	— 2	— 2	—
Kirketiende, Htk.	18	— 7	— 0	— $1\frac{1}{2}$	—
Tils. nye Matriculs, Htk. c. ...	471	Tdr. 2	Skp. 2	Fdk.	

Pederstrup og Skielstofte Hovetgaarders Taxter, nye Matriculs Htk.:

Ager og Eng, Htk.	116	Tdr.	7	Skp.	1	Fdk.	1	Alb.	0	Pg.
Skov og Mølle- skyld, Htk. . . .	3	—	1	—	1	—	2	—	0	—
Bøndergods, Ager og Eng, Htk. . .	703	—	2	—	0	—	$1\frac{2}{3}$	—	0	—
Skov- og Mølle- skyld, Htk. . . .	4	—	2	—	2	—	$1\frac{7}{12}$	—	$3\frac{29}{30}$	—
Kongetiender, Htk	173	—	4	—	$2\frac{7}{8}$	—	0	—	0	—
Kirketiender, Htk	173	—	4	—	$2\frac{7}{8}$	—	0	—	0	—
Tils. Htk. c. . .	1174	Tdr.	7	Skp.	0	Fdk.				

Summa Summarum over fornefnte Grevskabs tilligende Hovet-
gaarder, Bøndergods og Tienders Hartkorn:
c. . . 2740 Tdr. 6 Skp. 3 Fdk.

Hvilket fornefnte Grevdom. forbemelte Herr Christian Ditlef Greve af Reventlov og Friherre til Bratrolleborg herefter skal nyde., men naar han ved Døden afgaar, da skal hans anden og nu værende yngste Søn os elskelig Christian Ditlef Greve af Reventlov, vores Cammerherre, saa fremt han Faderens Død overlever, samme Grevdom tiltræde, og dette paa hannem og hans egne Livsarvinger og Afkom baade af Mand- og Kvindekøn udi lige nedstigende Linie, saa længe nogen af dennem er til, være henfalden, dog saa at Førstefødselsretten. udi alle Maader bliver udi Agt taget og efterlevet, saa at hans egne Afkom paa Sverdsiden ældste efter ældste, først udi den lige nedstigende, saa og siden udi Side- eller Tværlinierne dette Grevdom Christiansborg tiltræder, førend det nogen af hans Døttre eller deres egne Afkom, i lige Maade fra ældste Søn til ældste, kan tilfalde. Skulde det og hælde sig, at bemelte Christian Ditlef Greve af Reventlov skulde bortdøe før eller efter Faderen uden egne Livsarvinger eller Afkom, saa at han aldeles ingen af dennem enten paa Sverd- eller Spillesiden sig efterlader, da skal fornefnte Grevdom Christiansborg med alt sit Tilhørende. være henfalden til hans ældste Broder Hr. Conrad Ditlef Greve af Reventlov og Friherre af Bratrolleborg, Ridder af Dannebrog, vores Cammerherre og Amtmand over Haderslebbhus Amt, saa fremt han da lever, eller og udi hans Sted hans egne Livsarvinger og deres Afkom, som da ere til, hvad heller de ere af lige nedstigende eller Sidelinien, hvad heller de ere af Mands- eller Kvindekønnet, naar som helst Førstefødselens Ret, som tilforn sagt, vorder udi

Agt taget, ligesom om hans yngste Broder Christian Ditlef Greve af Reventlov og hans Æt og Afkom forhen sagt er, saa at Mand efter Mand, Linie efter Linie, Kiøn efter Kiøn det udi sin rette Orden tiltræder. Dersom det og skul[d]je begive sig, at fornefnte begge disse Brodre og deres egne Livsarvinger saa og deres Æt og Afkom baade af Mand- og Kvindekion gandske og aldeles, saa vel udi den lige nedstigende som udi Sidelinierne, skulde være uddøde, saa at slet ingen flere af dennem til ere, da skal bemelte Grevdom Christiansborg med al sit tilhørende . . . henfalde paa deris eneste Syster os elskelige Christina Armgaard Grevinde af Reventlov hendis egne Livsarvinger, eller deres egne Afkom saa vel af Mand- som af Kvindekionnet, desligeste og saa vel af den lige nedstigende som af Sidelinien ligesom den eller de, som da udi Live kunde være til overs, efter Førstefødselsretten dertil kunde være nærmest, og det paa den samme Maade, som tilforn om begge Brodrene og deres Æt og Afkom foreskrevet staar, saa at bemelte Grevdom ikke skal være eller blive os eller vores kongelige Arveefterkommere hiemfalden, førend alle disse trede fornefnte Sydskende og deres egne Livsarvinger samt deres Æt og egne Afkom baade paa Sverd- og Spillesiden ganske og aldeles ere bort- og uddøde, og ingen af dennem flere ere udi Live til overs. Thi forlehnne vi derfor hermed for os og vores kongelig Arve-successorer og Efterkommere udi Regieringen forbemelte Hr. Christian Ditlef Greve af Reventlov og Friherre til Bratrolleborg saa og fornefnte hans tvende Sønner først Christian Ditlef og nest efter hannem Hr. Conrad Ditlef Grever af Reventlov og allersidst hans eneste Datter Grevinde Christina Armgaard Grevinde af Reventlov med fornefnte Grevdom Christiansborg at nyde og have. I Særdeles[hed] have vi allernaadigst bevilget og tilladt, at de under Grevdommet trede underlagde og indlemmede Sædegaarde Aalstrup, Lungholm og Pederstrup saa og deres tilhørende Bøndergods, ligesom de nu ere forenede under et Grevdom, skulle og herefter fra denne Dag svare under en Birkeret, nemlig Christiansborgs Birkeret, omendskiondt de hid indtil og tilforn under noget andet sært Birks eller Herretstings Ret kunde have staaet eller svaret: dog at de Retters Betienter, som nu ere, . . . intet, saa længe de leve, udi deres Rettighed afgaar Dersom og udi Fremtiden noget mere Jordegods udi bemelte Lolland beliggende enten ved Arv, Kiøb eller Mageskifte bemelte Grevdom skul[d]je blive underlagt, da skal og saadant Gods i lige Maade under Grevdommets Birk være ansvarlig, og der efter Lands Lov og Ret stande til Rette. Herforuden have vi og af sær kongelig Naade og Bevaagenhed allernaadigst bevilget, at Greverne af Reventlov, som nu ere eller herefter komme og dette Grevdom til Forlehnning arveligen kan tilfalde, maa, dersom og naar de det for got befinde, ved

deres testamentariske Disposition forunde deres Grevinder efter deres Død udi deres Enkesæde, og saa længe de udi ugift Stand forbliver, bemelte Grevdom Christiansborg at tiltræde, nyde og beholde; dog at det saaledes bliver forestaaet, at det udi ingen Del eller Maade formedelst slet Administration forverret, forringet eller formindsket vorder. I det øfrige maa bemelte Hr. Christian Ditlef Greve af Reventlov og Friherre af Bratrolleborg som Fader og hans Sønner udi den Successionsorden, som ovenbemelt er, tit ommelte Christiansborg. nyde og beholde. og det uden nogen sær Confirmation eller Stadfæstelse derpaa at søge eller tage, hvad heller Lehnsherren eller Løhnstageren forandres, og ikke til os eller vores kongelige Arvesuccessorer udi Regjeringen hiemfalde, førend bemelte Hr. Christian Ditlef Greve af Reventlov samt alle hans egne Lifsarvinger og deres egne Descendenter og Afkom af Mand- og Kvindekøn aldeles uddøde ere, da det os og vores kongelig Arvesuccessorer udi Regjeringen med Rette skal være til- og hiemfalden. . . .

3. FORANDRINGER I SUBSTANSEN.

a. *Udvidelse af Godset ved Køb, Foreninger, Mageskifter.*

Ved Bevilling af 1777 3. Decbr. blev Dansted Gaard og Gods underlagt Grevskabet Christianssæde, hvorimod Besidderen fik Tilladelse til paa samme at optage et Laan paa 20 000 Rdl.¹⁾

Ved kgl. Resolution af 1780 22. Novbr.²⁾ blev en Forening imellem Besidderen af Grevskabet Christianssæde og Sognepræsten til Skovlænge konfirmeret, hvorved Præsten til Grevskabet afstod en øde Gaard, Htk. 3 Tdr. 5 Skp. 2 Fdk. 1 Alb., imod at Besidderen svarer 8 Tdr. Byg i aarlig Afgift til Sognepræsten.

Ved kgl. Resolution af 1782 25. Jan.³⁾ approberedes en Forening, hvorved tvende til Provstiet i Laalands søndre Herred henlagte Bøndergaarde, den ene i Taarebye, Htk. 2 Tdr. 3 Skp., den anden i Birket Sogn, Htk. 2 Tdr. 1 Alb., afstodes til Grevskabet Christianssæde imod en aarlig Refusion af 16 Rdl.

Ved kgl. Resolution af 1782 12. Juli⁴⁾ blev en Forening imellem Besidderen af Grevskabet Christianssæde og Sognepræsten til Tirsted

1) Jvfr. D. Kanc. Rotuli relationum 1790, Fol. 653.

2) Anf. St. 1780, Fol. 338 b.

3) Anf. St. 1782, Fol. 20 a.

4) Anf. St. 1782, Fol. 205.

konfirmeret, hvorved Sognepræsten til Grevskabet afstod en Mensalgaard i Vester Tirsted, Htk. 5 Tdr. 2 Skp. 3 Fdk., og et Hus smstds., imod at Grevskabet svarer til Præsten den aarlige Landgilde i Penge efter Kapitelstakst samt aarlig 11 Rdl. 4 Mk. 8 Sk., endvidere Anneksgaardens Hartkorn: 7 Tdr. 4 Skp. 1 Fdk. 2 Alb., hvorpaa ingen Bygning havde staaet i 60 Aar, men Jorden havde været udlejet til Bønderne, hvoraf Grevskabet aarlig svarer til Præsten 33 Rdl. 8 Mk. 8 Sk., samt de til Anneks- og Mensalgaardene liggende Huse imod den hidtil efter Jordebogen svarede Afgift, 30 Rdl. 8 Sk.

Af General Hauchs Arvinger tilkøbte Greve Reventlow sig en Gaard i Amaliegade i København for 17 000 Rdl., og ved kgl. Resolution af 1786 19. Juli¹⁾ fik Greven Tilladelse til at laane Købesummen af en Fideikommiskapital, som var indvunden ved Salget af Lungholm Gaard og Gods (jvfr. ndf. S. 10).

Amtmand Kaspar Vilhelm v. Munthe af Morgenstjerne til Gammelgaard overdrog til Besidderen af Grevskabet Christianssæde Landet Kirke i Halsted Amt, Kirkeskyld: Htk. 12 Tdr. 4 Skp. 3³/₄ Fdk., og den ifølge kgl. Bevilling nedrevne Aagebye Kirke, Kirkeskyld: Htk. 11 Tdr. 4 Skp. 2 Fdk. med Patronats- og Kaldsret til begge Kirker samt Kirkernes Landgilde for 16 000 Rdl., hvilke Tiender i Henhold til kgl. Resolution af 1795 20. Novbr.²⁾ blev inkorporerede i Grevskabet imod at Købesummen for bestandig bliver indestaaende som en Prioritet i samme.

Til Fællesskabets Ophævelse blev i 1784 tvende Mageskifter imellem Besidderen af Grevskabet Christianssæde og Besidderne af Baronierne Wintersborg og Juellinge approberede henholdsvis ved kgl. Resolution af 23. Jan.³⁾ og do. af 14. Apr. s. A.⁴⁾ Baroniet Wintersborg afstod til Grevskabet Christianssæde Ager og Engs Htk. 23 Tdr. 1 Skp. 3 Fdk. 1 Alb. og Skovskylds Htk. 1 Fdk. 2³/₄ Alb., vurderet til c. 4 123 Rdl., for Ager og Engs Htk. 23 Tdr. 6 Skp. og Skovskylds Htk. 1 Fdk. 2 Alb., vurderet til c. 4 717 Rdl., hvorfor Besidderen af Baroniet Wintersborg forpligtede sig til at betale Greven Forskellen i rede Penge. Af Baroniet Juellinge fik Grevskabet udlagt Htk. Ager og Eng 50 Tdr. 3 Fdk. 2 Alb. og Skovskyld 4 Skp. 3 Fdk. ¹¹/₁₂ Alb., medens dette gav i Mageskifte Htk. Ager og Eng 45 Tdr. 5 Skp. 2 Fdk. 1 Alb. og Skovskyld 2 Skp. 2 Alb., hvilket paa begge Sider blev ansat til en Værdi af c. 2 028 Rdl.

1) D. Kane. Rotuli relationum 1786, Fol. 194.

2) Anf. St. 1795, Fol. 747.

3) Anf. St. 1784, Fol. 20.

4) Anf. St., Fol. 109.

b. *Forbedringer, Nyanlæg, Laan.*

Greve Christian Ditlev Frederik Reventlow, som har en meget væsentlig Andel i Landboreformernes Gennemførelse i Aarene 1788—1806, fattede den Plan paa Grevskabet Christianssæde at udskifte alt Bøndergodset, at tillægge Husene, saa vidt gør ligt, 3 Tdr. Land, at indfræde samtlige Skove, saaledes at Bøndernes Græsningsret ikke kunde blive til Skade for Skovens Opvækst, at meddele Bønderne Arvefæsteskøder, at fritage dem for Hoveri, at overlade dem Tienden, saa vidt den hørte Grevskabet til, og endelig at bygge Bøndergaarde paa de Hovmarker, som ved hans Hovedgaarde ikke kunde dyrkes uden Hoveri. Til at gennemføre disse Forbedringer krævedes imidlertid store Kapitaler. De aarlige Indtægter slog aldeles ikke til, der maatte optages Laan. I 1790 fik Greve Reventlow derfor Tilladelse til at optage indtil 133 000 Rdl. paa Grevskabet¹⁾. Han beregnede, at Indtægterne af Hovedgaardene og Bøndergodset, naar Forbedringerne var gennemførte, vilde beløbe sig til c. 19 000 Rdl. i Steden for, at de før næppe havde givet 10 000 Rdl., og at Indtægterne af Skovene, som ikke havde været under forstmæssig Behandling og derfor næsten intet havde kunnet afgive, vilde beløbe sig til c. 8 000 Rdl. aarlig, tils. c. 27 000 Rdl., alle Skatter og reglementerede Udgifter (o: aarlige Driftsomkostninger) fradragne²⁾.

I 1803 blev der givet Statsminister Greve Christian Reventlow Tilladelse til, at det i 1790 bevilgede Laan paa Grevskabet Christianssæde maatte udvides til 185 000 Rd.³⁾, hvoraf en Del blev optaget i Dronning Anna Sofies Stiftelses Midler imod Panteret i Grevskabet³⁾.

I 1831 opgives den paa Grevskabet Christianssæde hæftende Gæld til 224 035 Rbd.⁴⁾ foruden 3 736 Rbd. Sedler og 3 128 Rbd. Sølv, der ifølge kgl. Resolution af 1822 2. Jan. var prioriterede i Grevskabets Substans som skyldige til dettes Overformynderi (oprindelig: 8 089 Rbd. Sølv og 6 611 Rbd. Repræsentativer⁵⁾).

c. *Formindskelse af Substansen ved Salg af nogle Godser og en Købstadsejendom.*

I Henhold til kgl. Bevilling 1784 7. Apr. blev Lungholm Sædegaard og Gods udskilt fra Grevskabet Christianssæde og solgt, idet

1) D. Kanc. Rotuli relationum, Fol. 653 ff.

2) D. Kanc. 4. Dpt.s Forestill. 1803, Nr. 26.

3) Anf. St. 1804, Nr. 15.

4) Anf. St. 1831, Nr. 83.

5) Anf. St. 1822, Nr. 2.

Greve Christian Ditlev Frederik Reventlow 1784 10. Decbr. tilskødede Baron Poul Abraham Lehn den nævnte Hovedgaard med Skov, Bøndergods og Kirketiende, tils. Htk. 448 Tdr.¹⁾ for 38 700 Rdl., hvoraf 17 000 Rdl. 1786 anvendtes til Køb af en Gaard i Amaliegade (jvfr. ovf. S. 198) medens Resten, 21 700 Rdl., i Overensstemmelse med Bevillingen af 1784 skulde anvendes til Køb af belejligt Jordegods, og Kapitalen imidlertid blive et Fideikommis for Besidderne af Grevskabet.

Foruden Lungholm Gods havde Greven med kgl. Bevilling bortsolgt Øen Raagø og en Bondegaard. Ved kgl. Resolution af 1778 14. Oktbr. bevilgedes det saaledes Greve Reventlow til Greve Knuth at bortsælge en under Grevskabet Christianssæde beliggende Bondegaard, som laa Greve Knuth særdeles belejligt, men langt fraliggende fra Greve Reventlows Gaarde, for 671 Rdl. 5 Mk. 8 Sk., imod at Greve Reventlow forpligtede sig til for denne Sum at købe belejligere Bøndergods til Christianssæde, naar Lejlighed dertil gaves²⁾. Raagø er formentlig solgt paa lignende Vilkaar for c. 11 128 Rdl.³⁾.

Ved kgl. Resolution af 1812 29. Avg.⁴⁾ tillodes det Gehejmestatsminister Greve Reventlow at afhænde fra Grevskabet Christianssæde Dansted Gaard, Htk. Ager og Eng 23 Tdr. 7 Skp. 2 Fdk. og Skovskylde 6 Skp. 3 Fdk. 2 Alb., for 115 000 Rdl. paa følgende Vilkaar:

1. at han i 11. Juni Termin anvendte 60 000 Rdl. af den for Dansted indkomne Sum til at afbetale den paa Grevskabet hæftende Gæld,
2. at den øvrige Sum, 55 000 Rdl., anvendtes til bevislige Forbedringer paa Grevskabets Hovedgaarde, Bøndergods eller Skove, subsidiært til Afbetaling af den paa Godset hæftende Gæld,

Ved kgl. Resolution af 1815 16. Avg.⁵⁾ fik Statsminister Greve Reventlow Tilladelse til at sælge den Grevskabet tilhørende Gaard i Amaliegade i København, som var indkøbt for en Del af den Grevskabet tilhørende Fideikommiskapital, der indkom ved Lungholm Hovedgaard og Bøndergods Salg fra Grevskabet. Han ønskede at anvende hele den ved Salget indbragte Kapital til Nytte for Grevskabets Agerbrug, Skolevæsen og Bygninger samt til Industriens Fremme paa Godset, og han udtalte ved denne Lejlighed at, hvis Grevskabet i Fremtiden skulde blive saa frugtbringende, som det efter Jordens Beskaffenhed kunde blive, vilde dertil udfordres betydelige Bekostninger, som han ved egne Midler ikke saa sig i Stand til at tilvejebringe.

¹⁾ Laal. Falst. Sk. og Ptbog 1761—85, Fol. 721.

²⁾ D. Kanc. Rotuli relationum 1778, 7. Oktbr. Nr. 2.

³⁾ Jvfr. Anf. St. 1790, Fol. 653.

⁴⁾ D.Kanc. 4. Dpt.s Forestill. 1812, Nr. 172.

⁵⁾ Anf. St. 1815, Nr. 76.

d. *Salg af Fæstegods.*

Forinden Salget begyndte i 1789, ejede Grevskabet af Bøndergods:
 277 Gaarde med gammelt Hartkorn . 1 650 Tdr. 4 Skp. 3 Fdk. 2 Alb.
 334 Huse 32 — 0 — 3 — 1 —
 3 Møller

Ialt gmlt. Htk. . . 1 682 Tdr. 5 Skp. 3 Fdk. 0 Alb.

I Henhold til kgl. Konfirmation af 1789 27. Febr. paa »det af Gehejmeraad Hr. Christian Ditlev Friderich Greve af Reventlow forfattede Udkast til Arvefæste- og Skjøde-Breve for Gaardmændene paa Christianssæde« paabegyndtes Salg af Bøndergods til Arvefæste, idet det første Arvefæsteskode blev udstedt 1789 25. Septbr. paa Gaarden Oregaard i Horslunde Sogn.

Salgsvilkaarene var at begynde med som Hovedregel:

Der paalagdes den solgte Ejendom:

1. en Afgift i Sæd af c. 1 Td. Hvede og 1 Td. Byg pr. Td. gammelt Hartkorn (efter Matrikelen af 1688),
2. en mindre Pengeafgift.
3. Der fandt ingen kontant Udbetaling Sted, derimod paalagdes der hver Gaard:
 - a. paa Grevskabets østre Distrikt en aarlig saakaldet Forbedringsafgift; denne Afgift blev i Arvefæsteskodet kapitaliseret efter Forholdet $1 : 1 \times 25$ for det Tilfælde, at den ønskedes udbetalt.
 - b. paa Grevskabets vestre Distrikt benævnedes denne Købesum »Købeskilling«, uden at den fra først af var fastsat til en aarlig Afgift, der skulde forrentes med 4 pCt. aarlig.
 I mange af Arvefæstegaardene i begge Distrikter indestaar denne Købesum endnu; den forrentes med 4 pCt. aarlig og kaldes nu »herskabelig Købesum«.
4. Endvidere paalagdes der hver Gaard en aarlig Afgift af 1 Rdl. til Skoleholderens og Jordemoderens Løn, hvilken Afgift senere, da disses Lønning overtoges af Kommunen, blev overført til det endnu bestaaende Reventlow'ske Skolelegat som en dette tilkommende aarlig Afgift.
5. I Rekognition ved Arvefæsterskifte paalagdes der de til Arvefæste solgte Gaarde 4 Rdl. pr. Td. Htk.

Salg til Arvefæste vedblev indtil omkring Aaret 1850, dog med de Forandringer som Konjunkturerne medførte, uden at det kan ses, at der fulgtes en bestemt fast Regel. Endvidere blev der i dette Tidsrum afhændet enkelte Gaarde til fri Ejendom.

Der er i Tidsrummet 1789—1850 bleven *solgt* fra Grevskabet til *Arvefæste* ialt 194 Gaarde, som efter Matrikulen af 1844 har et samlet Harkorn af 1 084 Tdr. 6 Skp. 0 Fdk. $1^{23}/_{36}$ Alb. paa hvilke der hviler følgende *aarlige Afgifter*:

- a. Forbedringsafgift eller Købeskilling, nu: Herskabelig Købesum, stor 50 348 Kr. 58 Øre, som forrentes med 4 pCt. aarlig, idet dog bemærkes, at der i Tidens Løb er indfriet en stor Del af disse.
- b. Arvefæsteafgift i Penge 254 Kr. 46 Øre.
 Arvefæsteafgift i Sæd $\left\{ \begin{array}{l} 1\ 176\ \text{Tdr.}\ 0\ \text{Skp.}\ \frac{7}{135}\ \text{Fdk.}\ \text{Hvede} \\ 1\ 172\ \text{—}\ 6\ \text{—}\ \frac{7}{135}\ \text{—}\ \text{Byg,} \end{array} \right.$
 at betale efter Halsted Amts Kapitelstakst.
- c. Bidrag til Skolelegatet, som andrager 364 Kr. 75 Øre.

Efter c. 1850 blev der i Flæng solgt Gaarde dels mod en aarlig Kanon af 1 Td. Hvede og 1 Td. Byg pr. Td. Htk. og en kontant Købesum, dels til fri Ejendom.

Huse solgtes alle til fri Ejendom¹⁾.

- 1) Ifølge Maribo Amtstues Hovedbog 1843 over direkte Oppebørsler, A for Hovedgaardene og Godserne, var Grevskabet Christianssædes Harkorn foruden Tienderne i det sidste Aar, da Christian V's Matrikul gjaldt, nemlig i 1843, ansat til følgende Beløb:

Ostre Distrikt:	<i>Privilegeret Htk.</i>				
Ager og Eng	142	Tdr.	2	Skp.	2 Fdk. $\frac{1}{2}$ Alb.
Skovskyld	10	—	5	—	3 — 0 —
Molleskyld	1	—	0	—	0 — 0 —
Vestre Distrikt:					
Ager og Eng	121	—	4	—	3 — $2\frac{1}{2}$ —
Skovskyld	1	—	5	—	1 — 2 —
Tilsammen	277	Tdr.	2	Skp.	2 Fdk. 2 Alb.

Ostre Distrikt:	<i>Kontribuabelt Htk.</i>				
Ager og Eng	968	Tdr.	1	Skp.	0 Fdk. $1\frac{1}{4}$ Alb.
Skovskyld	8	—	7	—	3 — $1\frac{9}{10}$ —
Molleskyld	2	—	0	—	0 — 0 —
Vestre Distrikt:					
Ager og Eng	736	—	5	—	0 — $1\frac{1}{4}$ —
Skovskyld	4	—	7	—	0 — $\frac{43}{60}$ —
Tilsammen	1720	Tdr.	5	Skp.	0 Fdk. $2\frac{7}{60}$ Alb.

De tilsvarende Beløb i den nye Matrikul af 1844 var:

Ostre Distrikt:	<i>Privilegeret Htk.</i>				
Af Rodby Købstads Jord	6	Tdr.	1	Skp.	0 Fdk. 0 Alb.
Ager og Eng	163	—	4	—	2 — $\frac{1}{4}$ —
Skovskyld, som vedbliver	10	—	5	—	3 — 0 —
Molleskyld	1	—	0	—	0 — 0 —

Der blev saaledes i Tidsrummet 1850—1914 solgt:

a. *til Arvefæste:*

38 Gaarde med samlet Hartkorn	213 Tdr. 4 Skp. 2 Fdk. 0 $\frac{3}{4}$ Alb.				
og andrager den aarlige Ka-	<table> <tr> <td>non</td> <td>203 — 2 — Hvede</td> </tr> <tr> <td></td> <td>203 — 2 — Byg</td> </tr> </table>	non	203 — 2 — Hvede		203 — 2 — Byg
non		203 — 2 — Hvede			
	203 — 2 — Byg				
og					

b. *til fri Ejendom:*

29 Gaarde og c. 174 Huse, uden at der nu kan oplyses noget sikkert om Hartkornets Størrelse, da Salgsprotokollerne til Tider er mangelfuldt førte.

Endelig blev der solgt 3 Møller.

Der er endvidere *indtaget til fri Raadighed* i Henhold til Lov 1861 19. Febr. 2 Gaarde med samlet Hartkorn 12 Tdr. 3 Skp. 0 Fdk. 2 $\frac{1}{2}$ Alb., ligesom der ifølge Rentekammerskrivelse af 1804 27. Novbr. er udlagt en Gaard fra Brandstrup, som er underlagt Forpagtergaarden Frihedsminde. Til denne er endvidere lagt Hovedparcellen af Arvefæstegaarden Lykkesbo i Vester Skørtinge.

Tilbage haves 1914 1. Apr.:

18 Fæstegaarde,
160 Huse med eller uden Jord
med samlet Hartkorn 214 Tdr. 7 Skp. 1 Fdk. 2 $\frac{1}{2}$ Alb.
Foruden fornævnte Bøndergods ejer Grevskabet endvidere:

a. Forpagtergaarde med samlet

Hartkorn 318 Tdr. 6 Skp. 0 Fdk. 0 $\frac{1}{2}$ Alb.

b. Øerne i Rødby Fjord, der er

købte af Christian Frederik

Vestre Distrikt:

Ager og Eng	160 — 5 — 1 — $\frac{1}{4}$ —
Skovskyld	1 — 5 — 1 — 2 —
Tilsammen	343 Tdr. 5 Skp. 3 Fdk. 2 $\frac{1}{2}$ Alb.
Tilgang ved den ny Matrikuls Indførelse . .	66 Tdr. 3 Skp. 1 Fdk. $\frac{1}{2}$ Alb.

Ostre Distrikt:

	<i>Uprivilegeret IIIc.</i>			
Af Rødby Købstads Jord	809 Tdr. 7 Skp. 0 Fdk. 2	Alb.		
Skovskyld, som vedbliver	0 — 1 — 3 — 1 $\frac{10}{11}$	—		
Møllerskyld	2 — 0 — 0 — 0	—		

Vestre Distrikt:

Ager og Eng	902 — 6 — 2 — 1 $\frac{3}{4}$ —
Skovskyld	20 — 0 — 2 — 2 $\frac{23}{60}$ —
Tilsammen	1735 Tdr. 0 Skp. 1 Fdk. 2 $\frac{23}{110}$ Alb.
Tilg. ved den ny Matrikuls Indførelse	14 Tdr. 3 Skp. 1 Fdk. 1 $\frac{80}{132}$ Alb.

Greve af Reventlow ifølge Skøde af 1819 2. Marts og inkorporeret i Grevskabet i Henhold til kgl. Bevilling, læst

1819 6. Decbr.	8	Tdr.	0	Skp.	1	Fdk.	1	Alb.
c. Skovbetjentboliger	5	—	0	—	0	—	2½	—
d. Skove, Ager og Engs Htk.	4	—	3	—	3	—	0	—
e. Skove, Skovskylts Htk.	32	—	5	—	3	—	0 ⁸⁷ / ₁₃₂	—

Naar det ved den endelige Opgørelse viser sig, at de solgte Gaardes Antal, lagt til Tallet af de tilbageværende og de indtagne, bliver 6 mere, end der fandtes efter Jordebøgerne c. 1789, maa det hidrøre fra, enten at en eller flere af de daværende Gaarde er skilte i to eller flere, eller at der af ubebyggede Jordlodder er oprettet nogle flere Gaarde, forinden den nye Matrikul traadte i Kraft 1844 1. Jan. Der er paalagt de fra Arvefæstegaarde udstykkede Huse Arvefæsteafgift m. m., i Henhold til det oprindelige Arvefæsteskøde i Forhold til det disse ved Udstykningen tillagte Hartkorn¹⁾.

e. Den nuværende Substans.

Til Grevskabets Substans hører 1914, foruden det ovenfor anførte Htk. af Bøndergods og Skove, endnu følgende Bestanddele:

Hovedgaarde, Htk.	331	Tdr.	1	Skp.	0	Fdk.	2¾	Alb.
Nationalbankaktier	27	800	Kr.					
Fideikommiskapitaler, c.	1	889	301	—	2)			

Konge- og Kirketienderne, hver paa 173 Tdr. 4 Skp. 2 Fdk. 2²/₅ Alb. Htk., som tidligere udgjorde en Del af Grevskabets Substans, er afløste i Henhold til Lov af 1894 8. Maj.

4. FIDEIKOMMISKAPITALER, LEGATER STIFTELSE.

I Betragtning af, at de gjorte Forbedringer paa Grevskabet Christi-anssæde tilvejebragtes ved Opofrelse af den Formue, som Besidderen, Statsminister Greve Christian Ditlev Frederik Reventlow ellers kunde have samlet, og som kunde være kommen alle hans Børn til Nytte, samt at den betydelige Fordel af disse Forbedringer først fuldkomment vilde høstes af de følgende Lensbesiddere, forfattede Statsministeren under 1801. 3. Septbr. en fideikommissarisk Disposition, hvis

¹⁾ Meddelelse fra Godskontoret.

²⁾ Kgl. dansk Hof- og Statskalender etc. 1915, Sp. 997.

væsentligste Indhold var, at Grevskabet efter hans Død, naar den derpaa hæftende Gæld var betalt, eller dets netto Indtægter voksede op til 20 000 Rdl. eller derover, skulde udrede aarlig 10 000 Rdl. til et Fideikommis for Grevens yngre Børn og mandlige Descendenters Afkom. Indtil den Tid skulde Grevskabets overskydende Indtægter deles i to lige Dele imellem Grevskabets Besidder og Fideikommisset¹⁾.)

Ved Fundats af 1829 11. Marts stiftede Christian Ditlev Greve Reventlow til Christianssæde det Reventlow'ske Legat med 24 Rbd., nu 48 Kr. om Aaret af Grevskabet til 6 trængende Konfirmander af Horslunde og Nøbbet Skoler, 8 Kr. og en Salmehog til hver²⁾).

Vesterborg Hospital, som er oprettet af Abigael Marie von Støcken, Enke efter Gehejmerraad Peder Brandt, med et Hus til 2 Enker, blev udvidet 1715 til 6 Lemmer, og 1725 af Christian Ditlev Greve Reventlow til Pederstrup, senere Erektor af Grevskabet Christianssæde, til 8 Lemmer, som hver nyder 2 Tdr. Rug, 1¼ Td. Byg, 2 Rdl. og frit Brændsel³⁾).

Det Reventlow'ske Legat, stiftet af en tidligere Besidder af Grevskabet med 8 000 Rdl., blev fornyet 1858 af Greve Ferdinand Carl Otto Reventlow; det er nu 16 000 Kr., hvis Renter, foruden 364 Kr. 75 Øre aarlig af Arvefæsterne, anvendes til Skolevæsenet paa Grevskabet⁴⁾).

Ved Fundats af 1828 15. Apr. stiftede Greve Christian Ditlev Reventlow Legatet »Faders Minde« med 600 Rbd., nu 1 200 Kr. aarlig af Grevskabet Christianssæde for unge Studerende af den Reventlow'ske Familie⁵⁾).

5. BESIDDERNE.

a. Erektors Biografi

findes under det af samme erigerede Baroni Brahetrolleborg.

b. Fortegnelse over Besidderne.

1. *Christian Ditlev Greve Reventlow*, f. 1671 21. Juni † 1736 1. Oktbr., Greve til Reventlow-Sandberg, Friherre til Brahetrolleborg, Gehejmerraad, Overjægermester, Overkammerherre, Generalmajor. Hans anden Søn:

1) D.Kanc. 4. Dpt.s Forestill. 1801, Nr. 50, jvfr. smstds. 1828, Nr. 60.

2) Schack, Nye Saml. af Fundatser etc. VI Bd., S. 128.

3) Anf. St. VI, S. 99.

4) Hiort-Lorenzen, Repert. ov. Legater og milde Stiftelser i Danmark. III Bd. S. 69.

5) Anf. St. VI Bd., S. 22.

2. *Christian Ditlev Greve Reventlow*, f. 1710 10. Marts † 1775 30. Marts., efter 1759 10. Decbr. tillige Greve til Reventlow-Sandberg, Friherre til Brahetrolleborg, Gehejmerraad. Hans ældste Søn:
 3. *Christian Ditlev Greve Reventlow*, f. 1748 11. Marts † 1827 11. Oktbr., efter 1815 9. Apr. tillige Greve til Reventlow-Sandberg, Gehejme Statsminister. Hans Søn:
 4. *Christian Ditlev Greve Reventlow*, f. 1775 28. Apr. † 1851 30. Jan., Greve til Reventlow-Sandberg. Hans Søn:
 5. *Ferdinand Carl Otto Greve Reventlow*, f. 1803 20. Apr. † 1875 11. Septbr., Greve til Reventlow-Sandberg og efter 1854 tillige Friherre til Brahetrolleborg. Hans Søn:
 6. *Christian Einar Ferdinand Ludvig Eduard Greve Reventlow*, f. 1864 18. Juli, Greve til Reventlow-Sandberg, Friherre til Brahetrolleborg, Hofjægmester.
-

XVI. GREVSKABET CHRISTIANSHOLM.

1. GODSETS EJERFORHOLD INDEN EREKTIONEN.

Efter at Aalholm i lange Tider havde været i Kronens Besiddelse og bl. a. var bleven benyttet som Livgeding for Enkedronningerne Sophie Amalie og Charlotte Amalie, blev det omsider afhændet.

Ved kgl. Resolution af 1725 2. Apr. sælger Kronen saaledes efter forudgaaende Auktion til Fru Emerentze von Levetzow, Enke efter Johan Otto von Raben, Amtmand over Frederiksborg og Kronborg Amter, Aalholms Slot og Bremersvold for 94 929 Rdl. 3 Sk. d. Cour. Deraf var Aalholms Hovedgaardstakst Ager og Eng 87 Tdr. 2 Skp. 1 Fdk. 2 Alb., Skov 2 Tdr. 4 Skp. 3 Fdk., Mølleskyld 1 Td. 1 Skp. Htk., Bøndergods Ager og Eng 808 Tdr. 4 Skp. 2 Fdk. $\frac{1}{2}$ Alb., Skov 6 Tdr. 7 Skp. 1 Fdk. $1\frac{15}{16}$ Alb., Mølleskyld 6 Skp., Gadehuse 144 af aarlig Afgift 237 Rdl., Kirketiende 19 Tdr. 2 Skp. $\frac{1}{2}$ Alb. Htk., medens Bremersvold Hovedgaardstakst var: Ager og Eng 89 Tdr. 3 Skp. 1 Alb., Skov 5 Tdr. 3 Skp. 1 Fdk. 1 Alb., Bøndergods Ager og Eng 615 Tdr. 2 Skp. 3 Fdk. 2 Alb. og Skov 1 Td. 7 Skp. 1 Fdk. $1\frac{1}{2}$ Alb. Htk. Skodet er udstedt 1726 20. Avg.¹⁾

Ved Skøde af 1732 18. Juni overdrog Michael Numsen paa sin Myndlings, Joachim Otto Schacks, Vegne Bramslykke og Kierstrup til Fru Emerentze von Levetzow, Enke efter Gehejmeraad Raben paa Overhofmester Friderich Rabens Vegne for 43 000 Rdl. Cour. klingende Mønt. Hovedgaardstaksterne var: Ager og Eng 93 Tdr. 5 Skp. 3 Fdk. 2 Alb., Skov 1 Td. 4 Skp. 2 Fdk., Mølleskyld 1 Td. 2 Skp., Kongetiende til Bramslykke 34 Tdr. 7 Skp. $\frac{3}{4}$ Alb., Bøndergods Ager og Eng 537 Tdr. 5 Skp. 1 Fdk. 2 Alb., Skov 2 Tdr. 4 Skp. 3 Fdk. $2\frac{1}{2}$ Alb., Gadehusenes Afgift aarlig 106 Rdl. 4 Mk. Af Aalholm og Bramslykke oprettedes Grevskabet Christiansholm²⁾.

1) Laal. Falst. Ldstings Skøde- og Panteb. 1723—34, Fol. 207 ff.

2) Anf. St. Fol. 554 ff.

2. FREKTIONEN AF GREVSKABET CHRISTIANSHOLM.

a. *Erektors Ophøjelse i Grevestanden.*

Ved kgl. Patent af 1734 26. Marts, udfærdiget paa Latin, blev Christian Raben optaget i den grevelige Stand under Titelen af Greve af Christiansholm; men da han endnu kun var Barn, indeholdt Patentet foruden de sædvanlige Formularer tillige den særlige Bestemmelse, at hvis han døde uden at efterlade sig nogen ægte Livsarving enten af Mand- eller Kvindekøn, skulde i Kraft af samme Diplom den grevelige Værdighed gaa over til hans kodelige Brødre eller i Mangel af saadanne til hans Søstre, hvis blot de var fødte af de samme Forældre, og deres ægte Descendenter, saavel af Mandkøn som af Kvindekøn, uden at nogen yderligere allerunderdanigst Ansøgning eller kgl. Konfirmation var nødvendig¹⁾.

b. *Erektionsbrevets Indhold.*

Erektionsbrevet paa Grevskabet Christiansholm er dateret Friederichsberg Slot 1734 d. 16. Apr.²⁾. I Uddrag lyder det saaledes:

Saasom vi af sær kgl. Naade og Bevaagenhed os elskelig Christian Raben allerede udi den grevelig Stand som Greve af Christiansholm have ophøiet, saa have vi og nu derforuden allernaadigst for got eragtet hans Hovedgaard Aalholm med den derunder beliggende Sædegaard Bramslycke, udi vort Land Lolland..... beliggende, til et Grevedomb at oprette og ophøie, saa som vi og hermed bemeldte Hovedgaard Aalholm, hvilken herefter med det Navn Christiansholm stedse skal kaldes, tillige med fornævnte underliggende Sædegaard samt alt deris tilhørende Jordegoeds, Rettigheder, Herligheder, Tiender, Skove og Møller, baade saaledes som det nu er og befindis, saavel som og hvad dertil udi Fremtiden kan forhvervis, til et Grevedom og et greveligt Lehn at oprette og ophøie. Thi bestaar først fornevnte grevelige Hovedsæde og Gaard Christiansholm med sine Agre og Enge, Skove og Møller samt med andre Jorder udi Nysted Sogn og Vaange tillige med de dertil af Kiettinge Sogn eller Freilef Bye underlagde Huse og Jorder efter [den nye] Landmaalings Matricul udi Hartkorn af 91 Tdr. 2 Alb., denne grevelige Hovedgaards eller Sædes Christiansholms Bøndergods³⁾ bestaar udi Hartkorn.....

1) Geneal.-herald. Saml. Generalia Fol. 33, Nr. 51 i.

2) Falsters og Laalandsfar Landstings Skode- og Pantebog 1723—34, Fol. 585 ff.

3) I Musse Herred, Thorebye Sogn, Grence Bye, Sløserup Bye; Kiettinge Sogn og Bye, Raagelunde Bye, Freilef Bye; Nysted Sogn, Vandfore Bye, Taagense Bye.

Ager og Eng.....	808	Tdr. 4	Skp. 2	Fdk. $\frac{1}{2}$	Alb.
Skov.....	6	— 7	— 1	— $\frac{15}{16}$	—
Mølleskyld.....	0	— 6	— 0	— 0	—
Kirketiende.....	19	— 2	— $\frac{1}{2}$	— 0	—

Bramslycke Hovedgaard, hvis Hovetgaards Taxt er: Hartkorn					
Ager og Eng.....	33	Tdr. 7	Skp. 1	Fdk. 1	Alb.
Skovskyld.....	0	— 3	— 2	— 0	—
Mølleskyld.....	1	— 2	— 0	— 0	—

Bramslycke Hovedgaards underliggende Bøndergodsæs Hartkorn¹⁾ er:

Ager og Eng.....	207	Tdr. 5	Skp. 1	Fdk. 0	Alb.
Skov.....	0	— 3	— 3	— $2\frac{1}{2}$	—
Kongetiender.....	34	— 7	— 0	— $\frac{3}{4}$	—

Egholmgaard, hvorunder er incorporeret 8 Gaarde:

Ager og Eng.....	16	Tdr. 5	Skp. 2	Fdk. 2	Alb.
.....beløber sig dette Grevedoms samlede Hartkorn saaledes:					
Christiansholms og Bramslyckes					

Hovedgaards Taxter Hartkorn	126	Tdr. 5	Skp. 0	Fdk. 0	Alb.
Bøndergodset, Egholm Gaard					
indberegnet.....	1 041	— 0	— 3	— $\frac{15}{16}$	—
Konge- og Kirketiender.....	54	— 1	— 0	— $2\frac{1}{4}$	—
Tils. Htk....	1 221	Tdr. 7	Skp. 0	Fdk. $\frac{3}{16}$	Alb.

Hvilket forskrevne Grevedom Christiansholm herefter skal nyde og have alle de Friheder, Herligheder og Benaadninger, jura patronatus og Birkerettighed, som noget Grevedom efter de Greverne udi sær forundte Friheder medbenaadede ere eller og herefter udi Fremtiden benaade kunde; dog, saasom det ei endnu haver det fulde Hartkorn, som et Grevedom efter de grevelige Privilegiers 1. Articul af Dato 25. Maji Anno 1671 bør at have, saa nyder bemelte grævelige Hovedsæde Christiansholm og dets Ejendomb af sær højkongelig Naade allernaadigst Frihed og Forskaansel paa 200 Tdr. Htk. udi det tilliggende Bøndergods efter forommelte Privilegiers 9. Articul af det hele Grevedoms Hartkorn, indtil bemelte Grevedom Christiansholm enten ved Kiøb, Arv eller i andre Maader kan naae det fulde Hartkorn....., da skal det efter den allegerede Articuls Formelding for de 300 Tdr. Htk. aldeles være frit og forskaanet.....

¹⁾ I Døllefielde Sogn og Bye, i Breininge Sogn og Bye, i Underup; i Musse Sogn og Bye, i Lille Musse; Slemminge Sogn Ettehaage, i Saxkiøbing Sogn Rersøe.

(Incorporeret Gods og Grevskabets Vaaben angaaende). Thi forlehnne vi hermed for os og voris kgl. Arveefterkommere udi Regieringen bemelte Christian Raben, Greve af Christiansholm, for sig og sine rætte ægte Livsarvinger saa og deris rette ægte Descendenter og Afkom, saa vel af mandlige som af Kvindelinién, med formelte Grevedom Christiansholm, og maae deraf. ingenlunde pantsættes, selgis, bortmageskiftis, afhendis eller bortdelis, men uskiftet og udelt fra den ældste til den ældste, først [saa længe] nogen af Mandslinién og paa Sværdsiden til ere, og naar nogen af dennem fattis, da skal det i lige Maade uskiftet og udelt følge den nærmeste og ældste af Kvindelinién og hendis nærmeste Afkom, først af Mandslinién, om nogen da til ere, eller og, om de fattis, da til den første af Kvindelinién, saaledes at Førstefødselsretten alle Tider bliver agtet og fuldbyrdet. End skulde det hende sig, at titbemeldte Christian Raben, Greve af Christiansholm, uden nogen ægte Livsarvinger eller Afkom, Mand eller Kvinde, ved Døden affaldt, da skal bemeldte Grevedom med alt, hvad som dertil hører og med Rette derunder er bleven lagt og indlemmet, henfalde til hans andre Brødre og Søstre, som af hans Fader, Friderich Raben, Ridder, Geheimeraad og Oberhofmester ved . . Dronningens Hof, ere blevne eller blive aufløde, saaledes at baade Førstefødselsretten og Mandkønets Ret dertil beholder Præferencen, og derefter til Grevdommet nyder Adgang og Rettighed, ligesom forhen om Christian Raben, Greve af Christiansholm, og hans ægte Descendenter af Mand- og Kvindekøn meldt og forklaret er, og skal bemeldte Grevdomb uryggelig og ubehindret fra Arving til Arving, fra ældste til ældste, først paa Mandslinién og siden paa Kvindelinién henfalde, uden nogen sær Confirmation og Stadfæstelse at tage eller søge, enten Lehnsherren eller Lehnshaveren forandres, uden aleniste, hver Gang saadan Forandring indfalder, da skal til en Lehnpligt og Kiendelse gives en goed Ridehest, som udi Kongens Stald skal leveris. Men naar den Stamme af formeldte Geheimeraad og Oberhofmester Hr. Friderich Raben, som nu sagt er, gandske uddøde ere, og ingen ret og ægte Descendent af dennem, Mands- eller Qvinderpersohn, er tilovers udi Live, da skal dette Grevdom Christiansholm være os og voris kgl. Efterkommere udi Regieringen alene hiemfalde[n].

3. FORANDRINGER I LENETS SUBSTANS.

a. *Udvidelse af Godset, Mageskifter.*

I 1761 blev indlemmet i Grevskabet 136 Tdr. 2 Skp. 2 Fdk. $\frac{2}{3}$ Alb. Htk., nemlig: i Harredslev Sogn og By 4 Gaarde, i Stubberup 16 Gaarde,

10 Huse, i Nysted Sogn, Vandføre 1 Gaard, i Døllefjelde Sogn, Langed 1 Gaard, i Musse Sogn og By 1 Gaard, 1 Hus; i Fuglse Herred, Sogn og By 1 Gaard samt Herredslev Sogns Kongetiende, matrikuleret for 19 Tdr. 2 Skp. 1½ Alb. Htk.¹⁾.

Ved kgl. Resolution af 1785 14. Decbr. konfirmeredes en imellem Gehejmerraad Greve O. L. Raben og Sognepræsten og den residerende Kapellan i Nysted indgaaet Forening, hvorved de til Grevskabet Christiansholm overdrog den dem tillagte Anneksgaard i Herritslev af Htk. 8 Tdr. 3 Fdk., der var dem saa langt fraliggende, at de havde maattet bortforpagte den for 40 Rdl. aarlig, hvorimod Greven straks udbetalte dem den sædvanlige Købesum 300 Slettedlr., som derfor bestandig havde været svaret fra Præst til Præst, og desuden 100 Slettedlr. i aarlig Afgift, som bestandig skal hæfte paa Grevskabet²⁾.

Ved kgl. Resolution af 1786 27. Decbr. fik Gehejmerraad Greve O. L. Raben Tilladelse til at indlemme i Grevskabet foruden et Par Tdr. Htk., som ved nogle smaa Forandringer i de nærmest foregaaende Aar var tillagt dette, Kettinge og Breininge Kirker med tilhørende Kirke-tiender, matrikulerede for 53 Tdr. 1 Skp. 1½ Alb., som tilhørte hans Frue imod at der efter hans Død aarlig udbetaltes 500 Rdl. af Grevskabet til dem af deres Døtre, som levede i ugift Stand; men naar de alle enten blev gifte eller døde, skulde denne Afgift bortfalde³⁾.

I 1759 blev 2 Gaarde i Rersø med kgl. Bevilling bortbyttede imod en Gaard i Musse Sogn og By⁴⁾. Ved kgl. Resolution af 1792 17. Avg. blev et Mageskifte approberet, hvorved Greve Friderich Christian Raben for at befordre Fællesskabets Ophævelse fra Grevskabet Christiansholm afstod en Gaard i Laagerup By, Htk. 5 Skp. 3 Fdk. 1 Alb., til Bremersvold Gods, der ejedes af Gehejmekonferensraad Raben Levetzau; derimod overdroges til Grevskabet 1 Td. 7 Skp. 1½ Alb. øde Htk. i Breininge By, som laa belejligt og brugtes af en af Grevskabets Bønder, desuden betaltes i Penge 36 Rdl. 5 Mk. 6½ Sk., hvorfor Greven havde købt en Gaard i Musse By, Htk. Ager og Eng 2 Skp. 1 Fdk. 1 Alb., hvilket Htk. tillige med det tilmageskiftede blev indlemmet under Grevskabet⁵⁾.

Ved kgl. Bevilling af 1839 3. Apr. tillodes det at inkorporere i Grevskabet Christiansholm de Greve Fr. Chr. Rabens og Hustrues Dødsbo tilhørende Allodial ejendomme med de dem paahvilende Byrder, nemlig:

- 1) Richardt og Becker, Herregaarden Aalholm paa Laaland. 1854.
- 2) D. Kanc. Rotuli relationum 1785, Fol. 245.
- 3) D. Kanc. Rotuli relationum 1786, 15. Decbr. Nr. 5.
- 4) Richardt og Becker, Herregaarden Aalholm paa Laaland. 1854.
- 5) D. Kanc. Rotuli relationum 1792, Fol. 583.

1. Slemminge Sogns Kirke med tilhørende Tiende, matrikuleret for 26 Tdr. $\frac{1}{2}$ Alb. med tilhørende Ager og Engs Htk. 7 Tdr. 1 Skp. 2 Alb.
2. Fjelde Sogns Kirke med tilhørende Tiende, matrikuleret til 8 Tdr. 6 Skp. 3 Fdk. $1\frac{1}{8}$ Alb.
3. Kettinge Sogns Kongetiende, matrikuleret til 38 Tdr. 5 Skp. $1\frac{1}{2}$ Alb.
4. Kettinge Præstegaards Bekkeskov og Londerhave af frit Htk. Ager og Eng 4 Tdr. 6 Skp. 2 Fdk. 2 Alb. og Skovskyld 2 Fdk. $\frac{3}{4}$ Alb. med den derpaa hvilende Afgift af $16\frac{1}{4}$ Td. Byg aarlig.
5. Døllefjelde Degnejord af frit Htk. Ager og Eng 2 Tdr. 2 Fdk. $2\frac{1}{4}$ Alb. med den derpaa hvilende Afgift $10\frac{1}{2}$ Td. Byg aarlig.
6. Freilev Kapellangaards Parcel af frit Htk. Ager og Eng 1 Td. $\frac{3}{4}$ Alb. med paahvilende Afgift 2 Tdr. 5 Skp. $2\frac{1}{2}$ Fdk. Byg aarlig, imod at Grevskabets Besidder i Overensstemmelse med Testamente af 1834 10. Juni, konfirm. 1838 29. Septbr., tilsvarede de vedkommende den paa disse Ejendomme satte Taksationssum 38 400 Rbd. Sølv¹⁾.

b. Forbedringer og Laan.

De Udgifter, som Udskiftningen af en betydelig Del af Grevskabet Christiansholms Bøndergods i Aarene 1800—04 havde foraarsaget Besidderen, nødte ham til i April 1804 at ansøge om Tilladelse til at optage et Laan af 30 000 Rdl. imod derfor med første Prioritet at pantsætte de aarlige Indkomster af Grevskabet med alt underliggende Gods, som ikke før havde været behæftet med nogen Prioritet²⁾. Bevillingen herpaa blev udfærdiget 1804 20. Apr. Dog gjorde Greven først i 1822 Brug af denne Bevilling; men da han paa Grund af de daarlige Konjunkturer ikke kunde opnaa noget Laan imod Pant i Revenyerne, søgte og fik han Tilladelse til at optage et Laan af samme Størrelse paa Grevskabets Substans, imod efter 10 Aars Forløb at afbetale samme med 1 000 Rbd. Sølv aarlig³⁾. Saa stort et Beløb i det mindste har Besidderen altsaa anvendt til Udskiftning af Bøndergodset og det er afbetalt med de aarlige Indkomster, som utvivlsomt er Besidderens private Ejendom.

Ved kgl. Bevilling af 1803 3. Juni blev det tilladt Greve Friderich Christian Raben at opføre en hollandsk Vejrmølle i Steden for den gamle brøstfældige Stubmølle, som stod paa Nysted Købstads Grund⁴⁾.

1) Kong Frederik VI.s grevelige Lehnbog, S. 237 f.

2) D. Kanc. 4. Dptm.s Forestill. 1804, Nr. 11.

3) Anf. St. 1822, Nr. 44.

4) 4 Dptm.s Forestill. 1804, Nr. 28.

c. *Formindskelse af Godset ved Salg inden 1844.*

Ved kgl. Resolution af 1780 16. Juni fik Gehejmraad Greve Raben Tilladelse til at sælge en Bondegaard i Gerringe By, Htk. 6 Tdr. 3 Skp. 1 Fdk., som laa $3\frac{1}{2}$ Mil fra Christiansholm, til Grev Reventlow, som ejede hele den øvrige By og agtede at inddele Gaardene til lige Htk. For denne Gaard betalte Greve Reventlow 217 Rdl. 2 Mk., for hvilken Sum Greve Raben, naar Lejlighed dertil gaves, vilde købe lige saa meget Htk. og imidlertid anse Pengene som et Depositum ved Grevskabet Christiansholm¹⁾.

Ved kgl. Resolution af 1804 25. Maj fik Greve Fr. Chr. Raben Tilladelse til at afhænde en gammel Stubmølle paa Nysted Købstads Grund²⁾.

d. *Forandringer i Hartkornet ved Indførelsen af den ny Matrikul af 1844.*

I det sidste Aar, da Matrikelen af 1688 galdt, nemlig 1843, er Grevskabet Christiansholms Htk. angivet til:

Hovedgaardstakst:

Ager og Eng, Htk.	121	Tdr.	0	Skp.	3	Fdk.	$\frac{7}{8}$	Alb.
Harritslev Præstegaard, Htk.	8	—	0	—	3	—	0	—
Priviligeret Skovskyld, Htk.	3	—	0	—	1	—	0	—
Priviligeret Mølleskyld, Htk.	2	—	3	—	0	—	0	—
Priviligeret Htk.	134	Tdr.	4	Skp.	3	Fdk.	$\frac{7}{8}$	Alb.

Bøndergods:

Ager og Eng, Htk.	1 140	Tdr.	4	Skp.	1	Fdk.	$\frac{1^5}{8}$	Alb.
Skovskyld, Htk.	7	—	4	—	0	—	$2\frac{11}{16}$	—
Upriviligeret Htk. ³⁾ . . .	1 148	Tdr.	0	Skp.	2	Fdk.	$\frac{1^5}{16}$	Alb.

I den nye Matrikul af 1844 opgives de tilsvarende Beløb, med Fradrag af: 1 Fdk. $2\frac{1}{4}$ Alb. upriviligeret Htk. i Ettehave, Slemminge Sogn, som henførtes til Stamhuset Engestofte, og 3 Tdr.

¹⁾ D. Kanc. Rotuli relationum 1780, Fol. 165 b

²⁾ D. Kanc. 4. Dptm.s Forestill. 1804, Nr. 28.

³⁾ Maribo Amtstues Hovedbog A for 1843. Den privilegerede Skov- og Mølleskyld hørte til Hovedgaardstaksten.

1 Skp. 2 Fdk. $1\frac{1}{4}$ Alb. privilegeret Htk. for Døllefjelde forrige Degnejorder, saaledes:

Priviligeret Htk.:

Ager og Eng, Htk.....	158	Tdr. 3	Skp. 1	Fdk. $2\frac{1}{4}$	Alb.
Skovskylde, Htk.....	1	—	5	—	2 — 0 —
Mølleskyld, Htk.....	2	—	3	—	0 — 0 —
Tils. privilegeret Htk....	162	Tdr. 3	Skp. 3	Fdk. $2\frac{1}{4}$	Alb.

Upriviligeret Htk.:

Ager og Eng, Htk.....	1 282	Tdr. 3	Skp. 1	Fdk. $2\frac{1}{2}$	Alb.
Skovskylde, Htk.....	29	—	1	—	3 — $1\frac{1}{4}$ —
Tils. upriviligeret Htk.)...)	1 311	Tdr. 5	Skp. 1	Fdk. $\frac{3}{4}$	Alb.

Det vil heraf ses, at saavel det privilegerede som det upriviligerede Htk. blev ansat højere i den nye Matrikul, end de havde været det i den gamle.

e. Salg af Bøndergods.

Ved Salgsresolution af 1856 8. Apr.²⁾ og do. af 1866 9. Apr., hvilken sidste senere er nærmere bestemt ved Justitsministeriets Resolution af 1870 1. Marts, fastsættes et Minimum af 700, 800 og 900 Rbd. pr. Td. Htk. ved Salg af Gaarde og ubebyggede Grunde efter Beliggenheden og af 200, 300, 350, 550 og 650 Rbd. ved Salg af Huse henholdsvis uden Tilliggende eller med et Tilliggende af under 2 Fdk. Htk., 2 Fdk.— 1 Skp., 1—2 Skp., ikke over 4 Skp. og over 4 Skp. Htk.

Før Salget begynder ejer Lenet:

181 Gaarde og Bolsteder med	1 183	Tdr. Htk.
samt Huse og Vænger med.....	91	— —

Salget af *Gaarde og Bolsteder* til fri Ejendom begynder 1857, Salgsbetingelserne er som Hovedregel, at af Købesummen udbetales $\frac{1}{4}$ kontant, medens de $\frac{3}{4}$ Dele bliver indestaaende som første Prioritet til 4 pCt.

Der solgtes:

Aar	Antal Gaarde	Hartkorn
1857—60	43	282 Tdr. 1 Skp. 3 Fdk. $1\frac{1}{2}$ Alb.
1861—65	35	218 — 7 — 2 — 0 —
1866—74	99	621 — 5 — 1 — $1\frac{1}{2}$ —
Ialt... 177	1 122	Tdr. 6 Skp. 3 Fdk. 0 Alb.

¹⁾ Maribo Amtstues Hovedbog A for 1844.

²⁾ Departementstidende 1856, S. 732.

I 1875 var ialt solgt til fri Ejendom: 177 Gaarde af samlet Htk. c. 1 123 Tdr.

Efter 1875 er der ikke solgt nogen Gaard.

Der er udtaget til fri Raadighed i Henhold til Lov af 1861 19. Febr.: 93 Tdr. 2 Skp. 3 Fdk. $\frac{2}{9}$ Alb., saaledes at der nu ingen fæstepligtige Gaarde er tilbage.

Hussalget begyndte samtidig med Gaardsalget.

Reglen var, at $\frac{3}{4}$ af Købesummen blev indestaaende som første Prioritet til 4 pCt. Resten udbetaltes kontant.

I 1875 var solgt 146 Huse¹⁾.

f. Den nuværende Substans.

Lenets Htk. var 1914 1. Apr.:

Ager og Eng:.....	220	Tdr.	6	Skp.	2	Fdk.	1	Alb.
Skov.....	33	—	5	—	2	—	0	—

De øvrige Bestanddele af Lenets Substans opgives i 1914 saaledes:

Bankaktier.....	16 000	Kr.
Fideikommiskapital.....	2 400 347	---
Jordtilliggendet.....	1 434	Tdr. Land
Skovarealet.....	2 386	— — ²⁾

4. BESIDDERNE.

a. Kortfattet Biografi af Erektor.

Den rige Fru Emerentia v. Levelzau, Enke efter Gehejmeraad Johan Otto Raben til Vinderslevgaard, Hofmarskal og Amtmand over Kronborg og Frederiksborg Amter, købte af Kronen Aalholm og Bremersvold og af Joachim Otto Schack Bramslykke og Kærstrup (jvfr. ovfr.). Af Bramslykke og Aalholm med Egholm oprettede han 1734 Grevskabet Christiansholm for sin Sønnesøn, Christian Raben. Han var Søn af Overhofmester hos Kronprinsesse Sophie Magdalene, senere Stiftamtmand over Laaland Falster Stift, Christian Frederik Raben og Hustru Birte von Plessen og blev født 1724 27. Septbr. 1734 26. Marts blev Christian Raben ophøjet i den grevelige Stand. 1746 18. Decbr.

¹⁾ Ifølge Meddelelse fra Godskontoret.

²⁾ Hof- og Statskalender for Kongeriget Danmark 1915, Sp. 997.

udnævntes han til Kammerherre og Aaret efter blev han Assessor i Danske Kancelli; men allerede 1750 30. Septbr. døde han ugift paa Aalholm Slot og blev begravet fra Nysted Kirke d. 5. Oktbr. s. A.¹⁾.

Fortegnelse over samtlige Besiddere.

1. *Christian Greve Raben*, f. 1724 27. Septbr. † 1750 30. Septbr., Greve 1734 26. Marts, ugift. Hans Broder:
2. *Otto Ludvig Greve Raben*, f. 1729 15. Jan. † 1791 5. Maj, Greve efter Erektionsbrevet og nærmere Bekræftelse af 1760 31. Maj, Gehejmeraad, Ceremonimester. Hans Søn:
3. *Frederik Christian Greve Raben*, f. 1769 23. Marts † 1838 6. Juli. Hans Søn:
4. *Gregers Christian Greve Raben*, f. 1796 22. Marts † 1875 27. Maj, Dr. phil. Hans Broder:
5. *Julius Greve Raben*, f. 1804 27. Septbr. † 1879 2. Oktbr., Medlem af Folketinget, cand. jur. Hans Farfaders Brodersøn:
6. *Josias Greve Raben-Levelzau*, f. 1796 20. Avg. † 1889 1. Febr., Hans Søn:
7. *Frederik Christopher Otto Greve Raben-Levelzau*, f. 1850 27. Maj, fhv. Udenrigsminister¹⁾.

¹⁾ Danmarks Adels Aarvog 1896, S. 340.

XVII. GREVSKABET LEDREBORG.

1. GODSETS EJERFORHOLD INDEN EREKTIONEN.

Erhvervelsen af det Gods, der kom til at udgøre Hovedbestanddelen af Grevskabet Ledreborg, skyldes Gehejmerraad, Oversekretær, i Danske Kancelli Johan Ludvig Holstein og fuldførtes i et Tidsrum af ni Aar paa følgende Maade:

Henrik Mandix og Hustru Sophia Lindenow tilskødede 1740 6. April Johan Ludvig Holstein Lejreggaard med alt dertil hørende Bøndergods, som var tilfaldet Sælgerne ifølge Testamente af 1729 15. Oktbr. efter deres Moder og Svigermoder, Fru Mette Reedtz, Enke efter Kommerceraad Christian Lindenov og Priorinde for Roskilde adelige Jomfrukloster. Godset bestod af:

Hovedgaardstakst	46 Tdr. 7 Skp. 0 Fdk. 1 Alb.
og Bøndergods	336 — 0 — 2 — 1 —
Tils....	382 Tdr. 7 Skp. 2 Fdk. 2 Alb.

Ifølge Købekontrakten var Prisen 28 625 Rdl. d. Cour., hvori dog fradroges 300 Rdl. d. Cour., som nævnte Priorinde ved sit Testamente havde skænket til det adelige Jomfrukloster i Roskilde til Forbedring af Præstens Løn, saaledes at Kapitalen skulde blive indestaaende i Lejreggaard og Renten deraf svares som en bestandig vedvarende Jordskyld¹⁾.

Ifølge kgl. aabent Brev af 1744 10. Marts blev det bevilget Gehejmekonferensraad Johan Ludvig von Holstein at inkorporere 15 Tdr. 1 Skp. 3 Fdk. 1 Alb. Htk., Bøndergods, som var indtaget til Lejreggaard, under Hovedgaardens Takst, nemlig: Breintved Gaarden, Skøttehavehuset, Skøttehuset og Hulegaard Jorden²⁾.

¹⁾ Verific. Kopi af Købekontrakt, dat. Lejreggaard 1739 1. Avg., læst ved Sjællandsfars Landstings s. A. 9. Novbr. Ledreborg Godsarkiv Gml. Sign. 2. Klasse Nr. 1, Skøde af 1740 6. Apr., læst s. A. d. 9. Novbr. (Sjællandsfars Landstings Skødebog Nr. 17, Fol. 524—26).

²⁾ Orig. i Ledreborg Godsarkiv (2. Klasse Nr. 21).

Efter Købekontrakt af 1745 14. Juni, approberet ved kgl. aabent Brev af 18. s. M. tilskødede Jacob Benzon til Rugaard paa sin Myndling Niels Benzons Vegne Johan Ludvig von Holstein til Løjreggaard etc. Kornerup Hovedgaard tillige med Kornerup Sogns Kirketiende samt Gaardens underliggende Vandmøller og Bøndergods, ialt 372 Tdr. 7 Skp. 3 Fdk. 1 Alb. Htk., hvoraf Hovedgaardstakst 45 Tdr. 6 Skp. 2 Fdk., Kornerup Kirketiende 18 Tdr. 2 Skp. og Bøndergods 308 Tdr. 7 Skp. 1 Fdk. 1 Alb. Htk., for 50 Rdl. pr. Td. Htk.¹⁾

Foruden ovennævnte Kornerup Kirketiende (Htk. 18 Tdr. 2 Skp.) havde Johan Ludvig von Holstein, dels ved Køb dels som Gave, erhvervet følgende Tiender:

Oberstløjtnant af Artilleriet Jens Thomsen paa Nørre Ullerupgaard i Thyeland tilskødede 1742 20. Septbr. Johan Ludvig von Holstein Ousted Kirketiende med Patronats- og Kaldsret (Htk. 28 Tdr. 4 Skp.²⁾).

Ved kgl. Gavebreve af 1743 5. Juni og 5. Novbr. fik Johan Ludvig von Holstein Glim Kirke (Htk. 53 Tdr.³⁾ og Rorup Kirke (Htk. 24 Tdr.⁴⁾ i Roskilde Amt, ligeledes med Kaldsret.

Ved kgl. Anordning af 1744 1. Maj blev det bl. a. bestemt, at de to Kongetiender Allerslev og Kisserup skulde lægges til Ledreborg Len, Allerslev straks og Kisserup, naar Fæstet med Konferensraad Junge udløb, saaledes at deres Hartkorn, nemlig: Allerslev 44 Tdr. og Kisserup 17 Tdr., maatte indlemmes i Lenet og dets Ejere oppebære Tienderne, men derimod være pligtige til at svare til Duebrødre Kloster for Allerslev Kongetiende 49 Tdr. Byg og for Kisserup do. 10 Tdr. 4 Skp. Rug og 14 Tdr. Byg. (Kirketienderne af de tvende Sogne var henlagt til Hvalsø Sognepræst⁵⁾).

Foruden det Løjreggaard og Kornerup Hovedgaard tilliggende Bøndergods, som købtes sammen med disse, erhvervede Johan Ludvig von Holstein endnu i disse Aar følgende Bøndergods:

Ved Skøde af 1742 19. Decbr. overdrog Københavns Magistrat Johan Ludvig von Holstein 25 Tdr. 4 Skp. Htk. i Adserup Gaarde for 60 Rdl. pr. Td. Htk., 16 Tdr. 6 Skp. 2 Fdk. 2 Alb. Htk. i Højby for 50 Rdl. pr. Tdr. Htk. og 13 Tdr. 6 Skp. 3 Fdk. 2 Alb. Htk. i Særløse for 90 Rdl. pr. Tdr. Htk., ialt 56 Tdr. 1 Skp. 2 Fdk. Htk. for

¹⁾ Orig. Skøde i Ledreborg Godsarkiv (3. Klasse, Nr. 9). Sjællandsfar Lands-
tings Skødebog 18, Fol. 199 f.

²⁾ Orig. Skøde i Lederborg Godsarkiv (2. Klasse, Nr. 10–3).

³⁾ Orig. Gavebrev i Ledreborg Godsarkiv (2. Klasse, 18–19).

⁴⁾ Orig. Gavebrev i Ledreborg Godsarkiv (2. Kl., Nr. 18–19).

⁵⁾ Orig. Andg. i Ledreborg Godsarkiv (2. Kl., Nr. 24).

3 619 Rdl. 2 Mk. 14 Sk.¹⁾). Overdragelsen blev konfirmeret af Kongen 1744 1. Maj²⁾).

Endvidere tilskødede Generalløjtnant af Kavalleriet Christian Lerche til Lærchenfeld ham 1743 16. Jan. en Bondegaard i Særløse Sogn og By med tilliggende 5 Huse og en øde Husplads, Htk. 12 Tdr. 2 Skp. 3 Fdk. for 1 254 Rdl. 5 Mk. 11 Sk.³⁾

Ved Skøde fra Conrad Greve af Reventlou, Friherre til Brahetrolleborg, af 1743 23. Marts og ved Skøde fra Stiftsøvrigheden i Sjællands Stift som Direktører for Duebrødre Kloster af 8. Juni s. A. erhvervede han dernæst deres Andele i Svogerslev Sø for henholdsvis 80 Rdl. og 600 Rdl. Cour., den sidstnævnte Overdragelse skete i Henhold til kgl. Koncessionsbrev af 1741 10. Novbr.⁴⁾

I Tokkerup By erhvervede han dernæst to Bøndergaarde, nemlig: ved Skøde af 1743 4. Maj fra Direktørerne for det Fattiges Væsen i Danmark ifølge nys nævnte kgl. Bevilling af 1741 10. Novbr. en Vartou Hospital i København tilhørende Gaard, Htk. 7 Tdr. 1 Skp. 1 Fdk., for 357 Rdl. 4 Mk. 14 Sk.⁵⁾ og ved Skøde af 1744 22. Septbr. fra Friederich Greve af Öertz en Gaard paa 9 Tdr. 1 Skp. 2 Fdk. 2 Alb. Htk. og en Gadehusplads smstds., hvilket var frit Jordegods⁶⁾.

Ved Skøde fra Sjællands Stiftsøvrighed, som Roskilde Donkirkes Forsvar, af 1743 1. Juni fik han, ligeledes i Henhold til den ovennævnte kgl. Bevilling af 1741 10. Novbr., følgende Gods overdraget:

a. En Bondegaard i Svogerslev Sogn og By, Htk. 13 Tdr. 4 Skp. 1 Fdk., for 1 000 Rdl. Cour.

b. Svogerslev Vand- og Stampemølle, Htk. 3 Tdr. 4 Skp. Mølle-skyld, samt et Stykke Jord paa Svogerslev Mark for 666 Rdl. 4 Mk. Cour.

c. To Gaarde og to Huse i Højby, Rorup Sogn, tils. Htk. 12 Tdr. 5 Skp. 3 Fdk., for 600 Rdl. Cour, tils. 2 266 Rdl. 4 Mk. Courant, med de paa Gaardene hæftende Restancer og Forstrækninger⁷⁾.

Endelig overdrog Rektor og Professorer ved Københavns Universitet ham d. 1744 26. Febr. en Universitetsgaard i Allerslev Sogn,

¹⁾ Sjællandsfar Landstings Skødebog Nr. 17, Fol. 604.

²⁾ Orig. kgl. Konfirm. Ledreborg Godsarkiv (2. Kl., Nr. 12).

³⁾ Orig. Skøde i Ledreborg Godsarkiv (2. Kl., Nr. 12). Sjællandsfar Landstings Skødebog Nr. 17, Fol. 500.

⁴⁾ Sjællandsfar Landstings Skødebog Nr. 17, Fol. 598 og anf. St., Fol. 606. Orig. Skøde fra Stiftsøvrigheden i Ledreborg Godsarkiv (2. Kl., Nr. 13).

⁵⁾ Orig. Skøde i Ledreborg Godsarkiv (2. Kl., Nr. 14). Sjæll. Ldst. Skb. 17, Fol. 600.

⁶⁾ Orig. Skøde i Ledreborg Godsarkiv 2. Kl., Nr. 29. Sjæll. Ldst. Skb. Nr. 17, Fol. 658.

⁷⁾ Orig. Skøde i Ledreborg Godsarkiv (2. Kl., Nr. 15). Sjæll. Ldst. Skb. Nr. 17, Fol. 605.

Htk. 3 Tdr. 3 Skp. 1 Fdk. 2 Alb., samt et Hus smstds. i Arvefæste, saaledes at han kunde inddrage Gaarden i sin Hovedgaards Jordebog¹⁾.

2. EREKTIONEN.

a. Erektors Ophøjelse i Grevestanden.

Ledreborg Grevskab blev erigeret ved kgl. Patent eller Lensbrev af 1746 23. Marts, skønt Erektor, Gehejmerraad Johan Ludvig Holstein, først fire Aar efter paa Kong Frederik V.'s Fødselsdag 1750 31. Marts og øjensynlig paa Kongens eget Initiativ («*motu plane proprio*») blev ophøjet i Grevestanden ved et igennem Tyske Kancelli udfærdiget Patent, hvori Kongen i de stærkeste Udtryk udtaler sin Paaskønnelse af den ubrodelige Troskab, utrættelige Iver, Flid og ganske enestaaende Omsorg, Gehejmerraaden har vist Kongens Bedstefader, Fader og Kongen selv i mange forskellige Embøder, igennem en lang Aarrække, saavel i de vigtigste, hemmelige Statsanliggender, som ved andre forefaldende Lejligheder²⁾.

b. Lensbrevets Indhold.

»Endskiønt Johan Ludvig Holstein, Ridder, vores Geheimeconferentsraad, . . . ikke ved noget særdeles Patent er indtrædet i den grevelige Stand, saa have vi dog af særdeles kgl. Naade og Tillid til hannem ophøiet hans Allodia Leiregaard og Kornerup cum pertinentiis, beliggende i Roskilde Amt til et Grevdom med det Navn Ledreborg, som det stedse have og beholde skal samt anses af lige Værdighed med andre i vore Riger erigerede Grevskaber og iblandt dennem rangeres efter dets Erektionsdatum, ligesom vi og bevilge, at hand og hans ægte Livsafkom af begge Kion maa føre saadan Skiold og Vaaben, som det med sine Klenodier, Zirater, Hielme og Skioldholdere i dette vores Patent, Investitur- og Erektionsbrev indført er, og maa den, som er Possessor deraf kaldes Herre til Grevdommet Ledreborg, hvornest vi og ydermere bevilge, at merbemelte vores Geheimeconferentsraad Johan Ludvig Holstein og hans Descendenter maa og skulle udi den anordnede Successionsorden . . . som Lehnhavere besidde bemelte grevelige Lehn Ledreborg og alt dets

¹⁾ Orig. Brev i Ledreborg Godsarkiv (2. Kl., Nr. 20); ses ikke at være læst til Tinge, men Gaarden er optaget i Lensbrevets Jordebog under Matr. Nr. 16 i Allerslev.

²⁾ Orig. Patent i Ledreborg Godsarkiv.

underliggende Jordegods med alle personelle og reelle Prærogativer, Immuniteter, Friheder og Herligheder som andre grevelige Lehn i vore Riger efter de Greverne d. 25. Maji 1671 givne Privilegier nu nyde eller ydermere erholde maatte, den grevelige Rang og Navn alene undtagen..... Og er da først Leire Hovedgaard's Taxt med tilhørende og underliggende Bøndergods og Eiendomme... i Roskilde Amt, Valborg Herred, Allesløv Sogn og dertil *jus vocandi*.

Hovedgaardens Taxt:

Ager og Eng	36	Tdr.	0	Skp.	1	Fdk.	2	Alb.
Skovskyld	4	—	5	—	2	—	2	—
[Dellinge] Mølleskyld	6	—	1	—	0	—	0	—
Tils....	46	Tdr.	7	Skp.	0	Fdk.	1	Alb.

Dertil kommer endnu det, som under Hovedgaarden ... er henlagt, og efter vores allernaadigste Resolutioner af 1744 10. Martii og 1. Maji nyder selv samme Privilegia, [Udskrivning til] Landmilice alene undtagen, nemlig:

Breintvedgaardens Htk.:

Ager og Eng	7	Tdr.	0	Skp.	2	Fdk.	2	Alb.
Skovskyld	1	—	1	—	1	—	1	—
Skiøttehaughuset og Skiøttehuset:								
Ager og Eng	1	—	7	—	2	—	0	—
Skovskyld	0	—	1	—	0	—	0	—
Hulegaard Jorden:								
Ager og Eng	4	—	7	—	1	—	1	—
Tils....	15	Tdr.	1	Skp.	3	Fdk.	1	Alb.

Bøndergods (i Valborg Herred, Allesløv Sogn og By, Lejre By og Mølle, Maglebro Kro, Hulegaard og Hule Mølle, Tockerup By, Særløse Sogn, Afnstrup, Aunserupgaard i Kirke-Valsø Sogn, Lerberg, Røerup Sogn, Højbye By, Kirke-Syv Sogn og By; i Sømme Herred, Glim Sogn og By, Adserup Gaarde, Svogerslev Sogn og By): 566 Tdr. 3 Skp. 1 Fdk. 1 Alb., hvoraf Tiender 169 Tdr. 2 Skp.

For det andet: Kornerup Hovedgaard med tilhørende og underliggende Bøndergods og Ejendomme i Lejre Herred.

Hovedgaardens Taxt, Htk.:					
Ager og Eng	31	Tdr.	3	Skp.	1 Fdk. 1 Alb.
Ebberup og Sloerup Skov, Htk.:					
Skovskylde	4	—	5	—	2 — 2 —
Lille Kornerup Mølle, Htk.:					
Ager og Eng	2	—	3	—	2 — 0 —
Mølleskyld	7	—	2	—	0 — 0 —
	Tils...	45	Tdr.	6	Skp. 2 Fdk. 0 Alb.
Kornerup Kirkes Tiende	18	—	2	—	0 — 0 —
	Ialt...	64	Tdr.	0	Skp. 2 Fdk. 0 Alb.

Bøndergods (i Kornerup Sogn og By, Hersløv Sogn og By, i Svogersløv Sogn og By, Glim Sogn og By, i Høibye, Tockerup, Allesløv, Kamstrup, Giefninge, Øde Hastrup) Htk. 308 Tdr. 7 Skp. 1 Fdk. 1 Alb.
Ialt 1 001 Tdr. 4 Skp. 0 Fdk. 1 Alb.

Endnu skal tillægges 198 Tdr. 3 Skp. 3 Fdk. 2 Alb., som maa anskaffes og samles her i Sjælland, og bliver da 1 200 Tdr., dog at det skal stande Lehnhaverne... frit for at lade det... forblive in statu quo.

Men som dette Grevdom ikke haver sit fulde Hartkorn 2 500 Tdr., have vi tilladt, at de nu værende 1 001 Tdr. 4 Skp. 1 Alb..... 200 Tdr. Bøndergods Hartkorns Skattefrihed skal beregnes i Proportion af 1 200 Tdr., og naar det med bemelte 1 200 Tdr. Htk. er completeret, skal det nyde Frihed og Forskaansel for al Byrde af 200 Tdr. Htk., som Privilegiernes 9. Articul om formælder, nemlig af det under Grevdommets Herresæder Hovedgaards Summa Htk. henlagde Bøndergods....., 15 Tdr. 1 Skp. 3 Fdk. 1 Alb., og de øvrige af Grevskabets Bøndergods Hartkorn. Hvilke 200 Tdr. Htk.'s Skattefrihed af 1 200 Tdr., eller saa meget deraf i Proportion af Grevskabets nuværende Htk. og det, som i Tiderne dertil anskaffes, er bevilget, Grevdommet bestandig skal nyde, indtil det... bliver completeret, da det efter Privilegierne af 2 500 Tdr. nyder 300 Tdr. Frihed (Herefter følger Vaabenets Beskrivelse og Afbildning).....

Successionsordenen... Efter primi acquirentis, oftbemelte... Geheimeconferentsraad Johan Ludvig Holsteins dødelig Afgang tiltrædes Grevdommet af hans efterladte Enkefrue... Frue Helvig Wind (om hun ham overlever) og af hende besiddes, saa længe hun i Enkestand forbliver,..... efter hende følger primi acquirentis eneste nu levende Søn Christian Holstein og alle hans rette ægte Børn samt deres Livsarvinger af et lovligt Ægteskab, først Sønner og deres

Descendenter in infinitum og siden Døttre paa samme Maade. Efter hannem eller hans Livsarvinger følger primi acquirentis ældste Daatter Frøken Charlotte Amalia Holstein og alle hendes Efterkommere af begge Kiøn i samme Orden som hendes Broders Descendenter, og endelig primi acquirentis yngste Daatter. . . . Frøken Elisabeth Holstein og hendes Arvinger, som ligeledes paa foreskrevne Maade tiltræde Grevdommet; hvorefter det i Følge af den nu fastsadte Arverettighed forstaar sig af sig selv at dersom primus acquirens efterlader sig flere Sønner, at samme eller den ældste tiltræder Lehnet førend hans Søster, og at den ældste Søns Daatter arver førend primi acquirentis egen Daatter, saa og at, naar Lehnet falder til den første af Qvindelinien, første Fødselsretten stedse bliver iagttaget , at naar Qvindelinien stammer af en og samme Fader, den ældste Søster ogsaa tiltræder Lehnet, omendskiønt hun ikkun var en Halvsøster af Lehnets sidste Possessore, og arver det, førend den yngre Søster, som var sidste Possessoris fulde Søster, kan komme dertil. Skulde det hælde sig, at den sidste Possessor ikkun efterlod sig Døttre, og der var deslige ogsaa efter den ældre Broder, saa tiltræder alligevel først sidste Possessoris Døttre Grevdommet. Men saa ofte Grevdommet kommer til en Collaterallinie, skal til den sidste Lehn-haveres næste Arving af den følgende Lehnhaber betales 10,000 Rigsdaler Courant, som den samme skal have forlods, i hvad han eller hun ellers kunde arve efter deres Forældre, nemlig: om den ældste Broder efterlader ikkun Døttre, saa træder den derpaa følgende Broder til Grevskabet, men han giver til hans ældste Broders ældste Daatter paa forommældte Maade 10 000 Rdl., og saaledes forholdes det i alle deslige Tilfælde, saa snart Successionen ei bliver i linea semper descendente. Lehnpligt: en god Ridehest anskaffes og i den kgl. Stald leveres, eller og 50 Specieducater i voris Particuliercassa erlægges. Men naar den Stamme af primo acquirente, som nu opregnet er, gandske er uddød, og ingen rette ægte Descendenter, Mand eller Qvinde, deraf mere tilovers er, skal Grevdommet Ledreborg være os og vore kongelige Arvesuccessorer i Regieringen alene med Rette hiemfaldene¹⁾.

3. FORANDRINGER I LENETS SUBSTANS.

a. Udvidelse af Godset ved Køb.

Efter Lensbrevets Udstedelse blev Godssamlingen fortsat med Iver og Kraft bl. a. for at komplettere Grevskabet.

1747 12. Juni tilskødede Sjællands Biskop i Henhold til kgl. Mis-

¹⁾ Orig. Lensbrev i Ledreborg Godsarkiv. Grevelig Lehnbog S. 126 ff.

sive af 14. Apr. s. A. Gehejmerraad Johan Ludvig von Holstein *Lyndby Kirke* i Volborg Herred, Htk. 27 Tdr. 3 Skp., der blev lagt til Grevskabet med samme Ret som den, hvormed Færø Skole efter kgl. Gave- og Mageskiftebreve hidtil havde haft den, for 1 300 Rdl. i danske Kroner, hvilken Kapital stedse skulde blive staaende hos Ledreborg Herskab, medens Renten skulde svares aarlig til Sjællands Biskop som Direktør for Færø Skole¹⁾.

1749 10. Maj tilskødede endvidere Landsdommer Fr. Brabrandt til Sonnerupgaard Gehejmerraad J. L. v. Holstein *Særlose Kirke* i Volborg Herred med dens Tiende, Htk. 18 Tdr. 2 Skp. 2 Fdk. 2 Alb., samt de dertil liggende Skovhuse og Ejendom, Htk. 4 Skp. 1 Alb.²⁾.

Dernæst fik Gehejmerraad J. L. Holstein af Premierløjtnanterne Emanuel og Jens Junge og deres Søstre 1748 2. Maj Skøde paa Skullerupholm med underliggende Bøndergods, Kirker og Tiender samt Underjagten³⁾, nemlig:

Skullerupholm Hovedgaards Taxt, Htk.:

Ager og Eng	33	Tdr.	7	Skp.	3	Fdk.	2	Alb.
Skovskyld	6	---	6	---	0	---	0	---
Kidserup Kirke (16 Tdr. 3 Skp.) ..	55	---	4	---	0	---	0	---
Allesløf Kirketiende (39 Tdr. 1 Skp.)								

Bøndergods:

Ager og Eng	219	---	7	---	2	---	0	---
Skov	2	---	6	---	1	---	0	---

Tils.... 318 Tdr. 7 Skp. 2 Fdk. 2 Alb.

med de Rettigheder, hvormed dette Gods var bleven tilskødet deres Fader, Konferensraad Severin Junge, af Fru Sophie Müller, afg. Johannes Finckes, ved Skøde af 1711 8. Juni, af Generalmajor Gregers Juul ved Skøde af 1726 11. Decbr. og af Kong Frederik IV. ved Skøder af 1715 4. Febr. og 1722 10. Avg. og som det af Opbudskommissarierne ved Forretning af 1746 21. Juli var udlagt dem.

Fremdeles tilskødede Forpagter paa Soro Ladegaard Niels Frørup 1748 12. Juni Gehejmerraad J. L. v. Holstein *Ousted privilegerede Kro og Værtshus* med Ager og Engs Htk. 6 Tdr. 6 Skp. 3 Fdk. 2 Alb. for 3,600 Rdl. Cour⁴⁾.

¹⁾ Orig. Skøde i Ledreborg Godsarkiv (4. Klasse, Nr. 5).

²⁾ Orig. Skøde i Ledreborg Godsarkiv (7. Klasse, Nr. 7).

³⁾ Orig. Skøde i Ledreborg Godsarkiv (5. Klasse, Nr. 7).

⁴⁾ Orig. Skøde i Ledreborg Godsarkiv (7. Klasse, Nr. 6). Sjællandsfar Landstings Skødebog Nr. 18, Fol. 12.

Endvidere overdrog Grev Conrad Ditlev Reventlow ham 1749 30. Avg. en Bondegaard og 7 Gadehuse i Svogerslev Sogn og By, Htk. 14 Tdr. 7 Skp. 2 Alb. for 50 Rdl. Tønden, hvori dog afgik 80 Rdl. for en Andel af Fiskeriet i Svogerslev Sø, som C. D. Reventlow ved særligt Skøde iforvejen havde tilskødet ham (jvfr. ovfr.), Resten af Købesummen blev da 664 Rdl. 4 Mk. 12 Sk. Cour. Godset blev overdraget som fri Ejendom efter det af Konferensraad Severin Junge paa dette og mere Gods meddelte Skøde af 1738 4. Juni og det af Konferensraad Peder Benzon paa samme Gaard og Huse udgivne Skøde af 1717 13. Avg.¹⁾

Senere købte Grev Johan Ludvig Holstein nogle Huse, nemlig: 1753 1. Maj af Birgitte Thomsens, Sognepræst Jacob Krags Enke, et hende tilhørende Hus i Allesløv Sogn og By for 316 Rdl.²⁾ og 1754 26. Novbr. ved Auktion et Ejendomshus i Svogerslev Sogn og By³⁾.

Endnu en betydelig Godserhvervelse foregik i Gehejmeraad, Grev Johan Ludvig Holsteins Besiddelsessted, idet han 1756 12. Marts fik Skøde fra Kammerherre Christian Siegfried von Plessen paa Næsbyholm og Bavelse Hovedgaard med tilliggende Tiender og Bøndergods⁴⁾, nemlig:

Næsbyholms Hovedgaardstaxt:

Ager og Eng	59	Tdr.	1	Skp.	3	Fdk.	2	Alb.
Skov	8	—	4	—	3	—	1	—
Mølleskyld	1	—	2	—	0	—	0	—
Næsby Konge- og Kirketiender ...	29	—	2	—	0	—	0	—

Bøndergods:

Ager og Eng	256	—	5	—	0	—	1	—
Skov	1	—	7	—	1	—	1	—
Kirketiende, Htk.	94	—	0	—	0	—	0	—
Kirkejorder	0	—	7	—	1	—	1	—

Dernæst Bavelse Hovedgaard i Bavelse Sogn:

Hovedgaardstaxten:

Ager og Eng	77	—	7	—	2	—	1	—
Skov	6	—	5	—	1	—	1	—

¹⁾ Orig. Skøde i Ledreborg Godsarkiv (4. Klasse, Nr. 14).

²⁾ Orig. Skøde i Ledreborg Godsarkiv (7. Klasse, Nr. 12—6).

³⁾ Orig. Skøde i Ledreborg Godsarkiv (7. Klasse, Nr. 13—3).

⁴⁾ Sjæll. Landstings Skødebog Nr. 18, Fol. 215 f. (i S L A).

Bøndergods:

Ager og Eng	422	Tdr.	4	Skp.	0	Fdk.	2½	Alb.
Skov	5	—	1	—	3	—	2	—
Mølleskyld	11	—	0	—	0	—	0	—
Kirketiender	43	—	1	—	0	—	0	—

Kirkejorder:

Ager og Eng	3	—	3	—	2	—	2	—
Skov	0	—	0	—	2	—	2	—

Desuden skulde Gehejmeraad, Grev J. L. Holstein nyde tvende Fæstetiender, nemlig Bavelse og Glumsø Sognes Kongetiender som paa Chr. S. v. Plessens Levetid havdes i Fæste til Bavelse Gaard. Tilsammen Hovedgaardenes Taxter:

Ager og Eng	137	Tdr.	1	Skp.	2	Fdk.	0	Alb.
Skovskyld	15	—	2	—	0	—	2	—
Mølleskyld	1	—	2	—	0	—	0	—
Kongetiende	14	—	4	—	0	—	0	—
Kirketiende	14	—	4	—	0	—	0	—

Bøndergods:

Ager og Eng	679	—	1	—	1	—	0½	—
Skov	7	—	1	—	1	—	0	—
Mølleskyld	11	—	0	—	0	—	0	—
Kirketiender	137	—	1	—	0	—	0	—

Kirkegods:

Ager og Eng	4	—	5	—	0	—	0	—
Skov	0	—	0	—	2	—	2	—

samt jus patronatus et vocandi til Næsbye, Tyvelse, Glomsø, Bavelse, Liunge, Braabye og Alsted Kirker, — alt, saaledes som samme Gods ved Ritmester Peter Thotts og Sødskendes Skøde af 1723 11. Juni var afhændet, samt efter Indholdet af det kgl. Skøde til sal. Fru Petra Sophia Reedtzes Arvinger, dateret 1720 27. Apr. Samme Dag som dette Skøde blev tinglæst inden Sjællands Landsting, 1756 19. Maj, læstes ogsaa Grev J. L. Holsteins Obligation paa 60 000 Rdl. Cour., dateret 1756 27. April.

Saalænge Grevskabets Hartkornstilliggende ikke var større end det i Erektionsbrevet specificerede Beløb af 1 001 Tdr. 4 Skp. 1 Alb., var Frihedshartkornet ifølge Bestemmelserne i samme kun 167 Tdr. Bøndergods; men saasnart Beløbet steg til 1 200 Tdr., vilde 200 Tdr. Bøndergods komme til at nyde Skattefrihed, og naaedes de i Privile-

gierne for et komplet Grevskab normerede 2 500 Tdr. Htk., vilde 300 Tdr. Bøndergods blive skattefri.

Det gjaldt da først om at faa samlet 1 200 Tdr.. Htk., og det naaedes i 1749. Ifølge Jordebog af 1749 14. Febr. blev af det ny erhvervede Gods i Roskilde Amt følgende lagt ind under Lehnat:

Tiender:

Lyndbye Kirketiende, Htk. . .	27	Tdr.	3	Skp.	0	Fdk.	0	Alb.
Lyndbye Kirkegods, Htk. . . .	2	—	7	—	3	—	1	—
Alleslef Kirketiende, Htk. . . .	39	—	1	—	0	—	0	—
Rorup Sogns Kongetiende, Htk.	28	—	4	—	0	—	0	—
Ousted Sogns Kongetiende, Htk.	36	—	0	—	0	—	0	—
Kidserup Sogns Kongetiende, Htk.	17	—	0	—	0	—	0	—

Bøndergods:

1 Jord og 2 G. (i Højby, Glim og Svogerslef Byer), Htk. . .	25	—	5	—	0	—	1	—
Svogerslef Mølle, Mølleskyld, Htk.	3	—	4	—	0	—	0	—
3 G., 1 Jord (i Øster Syv og Kyndeløse Byer), Htk.	20	—	2	—	3	—	2	—
Tils. Htk.	200	Tdr.	3	Skp.	3	Fdk.	1	Alb.

hvorved Grevskabet samlede Htk. blev: 1 201 Tdr. 7 Skp. 3 Fdk. 2 Alb.¹⁾

I Tidsrummet 1749—56 blev Lehnat endvidere forøget med 1 300 Tdr. 5 Skp. 1 Fdk. 2 Alb. Htk., nemlig:

Bonderup Gaard og Gods, Htk. . . .	303	Tdr.	6	Skp.	1	Fdk.	0	Alb.
Skullerupholm, Htk.	280	—	1	—	0	—	0	—
Andet Gods i Holbæk Amt, Htk. . .	130	—	6	—	0	—	2	—
Andet Gods i Roskilde Amt, Htk. . .	23	—	0	—	3	—	1	—
Bavelse Gaard og Gods, Htk.	562	—	7	—	0	—	2	—

Grevskabets Hartkorn udgjorde derved ialt den Sum, Htk. 2 502 Tdr. 5 Skp. 1 Fdk. 1 Alb. og var saaledes bleven komplet²⁾.

¹⁾ Roskilde Amts Kontributionsrgsk. 1749, Indtægtsbilag Litr. C.

²⁾ Roskilde Amts Kontributionsrgsk. 1756, Indtægtsbilag Litr. B.

Efter Grev J. L. Holsteins Død erhvervede Sonnen, Grev Christian Holstein, 1764 21. Febr. endnu den Kronen hidtil forbeholdte Jagttretlighed i Ousted, Særløse og Hvalsøe Sogne for 500 Rdl.¹⁾

b. Salget af Næsbyholm og Bavelse Godser.

Godssamlingen, som var foregaaet i forholdsvis kort Tid, medførte imidlertid siden forskellige økonomiske Vanskeligheder.

Gehejmeraad J. L. Holstein efterlod Sønnen Grevskabet Ledreborg og dets underliggende Godser med en Gæld paa 63 700 Rdl., hvoraf der maatte svares 5 pCt. i Rente. Endvidere maatte Sønnen betale anden Gæld fra Faderens Tid, saaledes til Banken 24 000 Rdl. foruden forskellige andre Summer, i alt over 100 000 Rdl. ligesom han ogsaa modtog Godserne i forfalden Stand²⁾, hvilket formentlig hidrørte fra, at de var købte af Ejere, der ikke selv havde formaaet at holde dem ved Magt. Disse Omstændigheder medførte, at det blev nødvendigt at sælge de længst bortliggende og sidst erhvervede Godser Næsbyholm og Bavelse, hvortil Grev Christian Holstein erholdt kgl. Tilladelse 1775 3. April³⁾. Skødet blev udfærdiget 1777 15. Decbr. Køberen var Marskal hos Arveprins Frederik, Kmhr. Carl Adolph Raben, og Købesummen 90 000 Rdl. Hartkornsheløbene var de samme som ved det forrige Køb af Godserne i 1756 for alle Slags Htk. undtagen Bøndergods og Kirkejorder, hvor Forskellen dels var den, at der var taget en Del Htk. fra Næsbyholm og lagt til Bavelse, saaledes at deres Tilliggende i Bøndergods og Kirkejorder blev nogenledes ens, dels var der kommet til i alt 17 Tdr. 1 Fdk. 2½ Alb. Ager og Engs Htk., samt 5 Tdr. 5 Skp. 1 Fdk. 1 Alb. Skovskylds Htk., hvilke Forandringer hidrørte fra Gehejmeraad J. L. Holsteins tvende Mageskifter, nemlig: med Herlufsholms Skole efter kgl. Bevilling af 1760 16. Maj og med Baroniet Conradsborg efter kgl. Bevilling af 1763 27. Oktober samt en mellem Grev Chr. Holstein og Sognepræsten for Sandbye og Vrangstrup Sogne oprettet Kontrakt, der var bleven konfirmeret af Kongen 1769 13. Jan.⁴⁾. Efter at den ovenfor nævnte Gæld af 63 700 Rdl., der hæftede paa disse tvende Godser, var betalt, blev der 26 250 Rdl. tilovers som et Fideikommiss for Grevskabet.

c. Mageskifter.

Udskiftningen af Fællesskabet gav Anledning til, at Grevskabet sluttede flere Mageskifter. 1780 16. Juli blev der saaledes givet kgl.

¹⁾ Orig. Skøde i Ledreborg Godsarkiv (2. Klasse, Nr. 34).

²⁾ Extract af D Kanc.'s Forestill. af 8. Septbr. 1779 (Rotuli etc. Fol. 293 f.).

³⁾ L. c., 1775, Fol. 121 ff.

⁴⁾ Sjæll. Regist. 1769—71 Fol. 13 f.

Konfirmation paa et Mageskifte, hvorved Grevskabet Ledreborg afstod en Bondegaard i Torskildstrup By af Htk. 7 Tdr. 3 Skp. 3 Fdk. 2 Alb. Ager og Eng samt Skovskylld 1 Skp., Til Vederlag herfor afstod Stamhuset Aastrup en Bondegaard i Kirke-Saabye af Htk. 6 Tdr. 6 Skp. Greven blev derved Ejer af hele Kirke-Saabye paa en Gaard nær, som hørte til Lindholm, og ligeledes ventedes udskiftet¹⁾.

Samme Aar d. 8. November blev der endvidere meddelt kgl. Konfirmation paa et andet Mageskiftebrev, udstedt s. A. 18. Septbr. af Sjællands Stiftsøvrighed som Direktører for Duebrødre Kloster²⁾, hvorved dette afstod Roerup By i Ramsø Herred, tils. Htk. 32 Tdr. 6 Skp. 1 Fdk. 1¾ Alb., til Grevskabet Ledreborg, som i Forvejen ejede Kirken i Byen, for Bøndergods i Veddeløv By, Himmeløv Sogn, og i Østerby, Syv Sogn, tils. Htk. 35 Tdr. 4 Skp. 2 Alb. Ved disse tvende Mageskifter formindskedes Grevskabets Hartkorn med 3 Tdr. 3 Skp. 2 Fdk. 2¼ Alb., men det blev mere end opvejet ved det tilbyttede Godes fordelagtigere Beliggenhed.

Endelig blev et Magelæg imellem Sognepræsten for Saabye og Kidserup Menighed og Grevskabet Ledreborg 1796 22. Jan. approberet af Kongen³⁾. Øjemedet var at befordre Udskiftningen af Saabye Præstegaards Jorder. Ved Mageskiftet blev Præsteskovens Grund vederlagt med Jord i den nye Lod, og Præsten forpligtede sig til i Løbet af de første ti Aar at borttage til Gaardens Brug Præsteskovens faa Træer, store og smaa, som næppe oversteg 100. Gærdselen, som stod i to Holme, forbeholdt Præsten sig at hugge i ti Aar, hvorefter denne Ret skulde tilfalde Grevskabet Ledreborg, som modtog Grunden, hvorpaa den stod.

d. Laan paa Substansen, Forbedringer af Grevskabet.

Ved kgl. Bevilling af 1779 24. Septbr. (jvfr. kgl. Resolution af 1779 15. Septbr. paa D. Kancellis Forestilling af 8. s. M.)⁴⁾ tillodes det Lensbesidderen at laane 20 000 Rdl. paa det Pengefideikommiss, stort 26 250 Rdl., som ved Afhændelsen af Næsbyholm og Bavelse Godser var bleven tilovers, efter at den i Godserne prioriterede Gæld var fradraget Salgssummen, bl. a. og navnlig til Dækning af de betydelige Summer, som Besidderen havde anvendt paa sine Godes Forbedring og Indretning, hvorved de var bragte i ønskelig Stand.

¹⁾ D Kanc. Rotuli relationum, Fol. 218.

²⁾ D Kanc. Rotuli relationum, Fol. 300: kgl. Resol. af 18. Oktbr. 1780 paa Ekstrakt af D Kanc.'s Forestilling af 12. s. M. Nr. 20. Sjæll. Landstings Skødebog Nr. 19, Fol. 77 f.

³⁾ D Kanc. Rotuli relationum, Fol. 37.

⁴⁾ D Kanc. Rotuli relationum 1779, Fol. 293 f.

Ved kgl. Resolution af 1785 7. Septbr.¹⁾ fik Ejeren Tilladelse til at indsætte i den kgl. Kasse den ovennævnte Fideikommiskapital af 26 250 Rdl., som efter Bestemmelserne i Salgstilladelsen af 1775 skulde udsættes paa Panteprioritet i andre Jordegodser, og som derfor ogsaa havde været udsat paa første Prioritet i Sonnerupgaard, men nu var bleven opsagt. Ifølge kgl. Bevilling af 1785 16. Septbr. optog Lensgreven et Laan paa 20 000 Rdl. i den almindelige Enkekasse²⁾, hvilken Sum netop er af samme Størrelse som den Gæld, der maatte hæfte paa Pengefideikommisset.

Ved kgl. Resolution af 1786 22. Novbr. fik Lensbesidderen endvidere Tilladelse til at optage et Laan af 20 000 Rdl. imod Underpant og Prioritet i Grevskabet Ledreborg, — foruden de 20 000 Rdl. der skyldtes paa Fideikommisset, — da han havde forbedret meget saa vel Hovedgaardene ved nye holstenske Indretninger (hvormed menes Overgangen til Kobbeldbruget) som Godserne ved Udskiftning af Fællesskabet samt gode Besætninger og Bygninger²⁾). Lignende Foranstaltninger til Jordernes Forbedring, adskillige Gaardes Udskiftning og en ny Lades Opførelse havde i det følgende Tiaar kostet Besidderen i alt 20 000 Rdl., men da han til Fortsættelse af Godsets Forbedring endnu behøvede 10 000 Rdl. fik han ved kgl. Resolution af 1795 16. Oktbr. Tilladelse til at optage et nyt Laan paa 30 000 Rdl. saa at den hele paa Grevskabet hæftende Gæld blev 50 000 Rdl.; dog paa den Betingelse, at han for Kancelliet bevisliggjorde, at de paa Godset ved Udskiftning, Udflytning og ellers foretagne Forbedringer virkelig løb op til den nye Laanesum, og at Grevskabets Indkomster i hans Besiddelsessted var forøgede fra 5 à 6 000 Rdl. til 10 à 11 000 Rdl., saaledes som anført i hans Ansøgning³⁾). Ved kgl. Resolution af 1795 6. Novbr. blev der givet Lov til af de paa Grevskabet Ledreborg optagne 30 000 Rdl. at svare fulde 4 pCt. Rente uden Afkortning for Kreditor af den paabudte $\frac{1}{4}$ pCt. Afgift, imod at Besidderen selv erlagde denne⁴⁾.

Ifølge kgl. Bevilling af 1797 23. Oktbr. optog Lensbesidderen et Laan hos det kgl. Admiralitets- og Kommissariatskollegium paa 48 000 Rdl., hvilken Sum i Forbindelse med ovennævnte 20 000 Rdl., som var laant i den almindelige Enkekasse, paa 2 000 Rdl. nær udgjorde hele det Beløb, som ifølge kgl. Bevillinger maatte hæfte paa Grevskabets Substans.

¹⁾ D Kanc. Rotuli relationum 1785, Fol. 163.

²⁾ L. c. 1786, Fol. 307.

³⁾ D Kanc. Rotuli relationum 1795, Fol. 660 f.

⁴⁾ L. c., Fol. 719 f.

Ved kgl. Resolution af 1801 22. Maj¹⁾ blev der bevilget 10 Aars Udsættelse med Afbetalingen af de Besidderen paaliggende aarlige Afdrag paa de 20 000 Rdl., som i 1779 var optaget til Laans paa Pengefideikommisset med Fritagelse for at svare Afdrag i de første ti Aar.

Inden Tiden var udløben, fik imidlertid Lensbesidderen ved kgl. Resolution af 1809 1. Febr.²⁾ Tilladelse til at faa udbetalt den Grevskabet Ledreborg tilhørende Fideikommiskapital, 26 250 Rdl., imod at han afbetalte det paa samme hæftende Laan af 20 000 Rdl.

I den Anledning oplyste Lensgreven, at der i hans Faders og hans egen Besiddelsestid fra 1776 1. Maj til Udgangen af Aaret 1806 var anvendt over 34 000 Rdl. paa Grevskabets Forbedring med Hovedgaardsmarkernes Rydning, Mosers og Vands Afledning, Inddeling og Indhegning, nye Bygningers Opførelse og Gods- og Skovudskiftninger, samt at der til Skovindfredninger endnu vilde medgaa 14 à 16 000 Rdl.

Endnu i 1818 var den i den kgl. Kasse indestaaende Fideikommiskapital ikke bleven udbetalt Besidderen³⁾, men ved en senere Lejlighed udtales det, i en Forestilling til Kongen, at Kapitalen var bleven udbetalt ham⁴⁾.

Optagelsen af et nyt Laan paa 32 000 Rbd. Sølv blev bevilget 1819 8. Decb. Lensbesidderen fremhæver i sin Ansøgning, at Godsudskiftningen ved hans Tiltrædelse i 1799 vel var begyndt, men at den største Del dengang endnu var tilbage, saa at de to Tredjedele deraf var bleven udskiftet og udflyttet i hans Besiddelsestid. De økonomiske Bygninger paa Hovedgaardene, især Ledreborg var dels forfaldne, dels, som Følge af Avlingens Udvidelse, for smaa, han havde derfor ikke blot vedligeholdt, men udvidet og forøget dem, hvilket havde medtaget betydelige Summer. Grevskabets Skove, c. 1 200 Tdr. Land, der laa meget adspredte, nemlig paa fem forskellige Steder foruden dem, der laa Hovedgaardene nærmest, havde han alle ladet opmaale og udskifte, og tillige indfrede, undtagen tre smaa Skove, der endnu skulde indhegnes. Disse Forbedringer havde i Forbindelse med mange flere, mindre betydelige, medtaget en Kapital af over 60 000 Rbd.⁵⁾

Ved Frdg. af 1821 14. Febr. blev Lensbesidderne pligtige til for de hos dem indestaaende umyndiges Midler enten at stille anordnings-

¹⁾ D Kanc. 4. Dpt.'s Forestill. Nr. 30.

²⁾ L. c. 1809, Nr. 8.

³⁾ Kgl. Resol. af 19. Maj 1818 paa D Kanc.'s Forestill. af 13. s. M. (4. Dpt.'s Forestill. Nr. 42).

⁴⁾ Kgl. Resol. af 23. April 1833 paa D Kanc.'s Forestill. af 6. Marts s. A. (4. Dpt.'s Forestill. Nr. 24).

⁵⁾ Kgl. Resol. af 8. Decbr. 1819 paa D Kanc.'s Forestill. af s. D. (4. Dpt.'s Forestill. Nr. 110).

mæssig Sikkerhed, eller ogsaa at udbetale dem. Laan paa Lenenes Revenuer, blev af Revisionen ikke anerkendt som anordningsmæssig Sikkerhed. Foranlediget heraf blev det (ved kgl. Resolution af 1821, 28. Decb. jvfr. do. af 1823 9. Apr.)¹⁾, tilladt Besidderen af Grevskabet Ledreborg at optage et Laan paa sammes Substans af 4 497 Rbd. Sølv og 4 422 Rbd. Repræsentativer, imod at han straks udbetalte de under Grevskabets Overformynderi værende myndige Arvingers Kapitaler og indskød Resten i den kgl. Kasse. Paa dette Laan skulde der aarlig afdrages 300 Rbd. Sølv, saa at denne Formindskelse af Substansen kun skulde blive midlertidig.

I en Ansøgning fra 1833 om Optagelsen af et Laan af 12 000 Rbd. paa Grevskabets Substans — hvilken Ansøgning dog ikke blev bevilget — oplyste Besidderen, at den ældre Gæld da var 98 000 Rbd. Sølv og 2 873 Rbd. Sedler, og at han foruden de anvendte Bekostninger paa Ledreborg Hovedgaard og dens Jorder, der om faa Aar vilde give de bedste Resultater, i de sidste 5 à 6 Aar havde svaret Renterne af Gælden og afdraget paa Kapitalen 8 000 Rbd. Sølv²⁾.

Da Lensbesidderen i 1840 blev fritaget for den ham (i Henhold til kgl. Bevilling af 1819 15. Decbr.) paahvilende Pligt til at udrede 1 000 Rbd. i Afdrag for Aaret 1839 paa den paa Grevskabets Substans hvilende Gæld til Vallo Stift, hvilken var bragt ned til 24 000 Rbd. Sølv og 749 Rbd. Sedler og Tegn, medens den øvrige Gæld paa Grevskabets Substans da var 68 000 Rbd., fremhævede Greven i sin Ansøgning, at han havde maattet anvende betydelige Summer paa Reparationer af Hovedgaardens Bygninger og de Grevskabet underliggende Kirker³⁾.

I 1841 opgjordes Grevskabets samlede Gæld saaledes:

I følge kgl. Bevilling af 1785 16. Septbr. paahvilede der Grevskabet til den almindelige Enkekasse en Gæld af	20 000 Rbd. Sølv.
Og ifølge kgl. Bevilling af 1797 23. Oktbr. til Admiralitets- og Kommissariatskollegiet	48 000 — —
	tils. . . . 68 000 Rbd. Sølv.
	at overføre. . . 68 000 Rbd. Sølv.

¹⁾ D Kanc.'s 4. Dpt.'s Forestill. 1821, Nr. 127, jvfr. do. 1823, Nr. 48.

²⁾ Kgl. Resol. af 23. April 1833 paa D Kanc.'s Forestill. af 6. Marts s. A. (4. Dpt.'s Forestill. Nr. 24).

³⁾ Kgl. Resol. af 11. Maj 1840 paa D Kanc.'s Forestill. af 6. s. M. (4. Dpt.'s Forestill. Nr. 40).

Overført... 68 000 Rbd. Sølv.

Hvilke Gældsposter endnu henstod uforandrede,
 medens den nyere Gæld, der var stiftet i Hen-
 hold til de kgl. Bevillinger af 1819 15. Decbr. og
 1823 16. Apr. var nedbragt til..... 24 600 — —
 saaledes at den hele, Grevskabet paahvilende Gæld,
 udgjorde..... 92 600 Rbd. Sølv.

Paa sine Mobilier havde Greven desuden optaget et Laan af Stats-
 gældskassen, hvorpaa han endnu skyldte 10 500 Rbd.¹⁾

I 1842 blev Optagelsen af et nyt Laan paa indtil 45 000 Rbd. paa
 Grevskabets Substans bevilget²⁾, samtidig overtog en Administrations-
 kommission Bestyrelsen af Grevskabet. Af det nye Laan skulde der straks
 udbetales til den kgl. Kasse de 10 000 Rbd., som hæftede paa Besid-
 derens Mobilia. Dernæst blev en Sum af 8 000 Rbd. bestemt til Udfø-
 relsen af nye Bygningsarbejder i Anledning af Hovedgaardens Bort-
 forpagtning. Ledreborg, som Besidderen hidtil selv havde drevet med
 fuldt Hoveri, blev nemlig, efter at Hoveriet var afløst til 1842 1. Maj,
 bortforpagtet for 3 000 Rbd. aarlig, foruden 500 Rbd. i Naturalier og
 500 Rbd. i Skatter, som Forpagteren skulde udrede, medens Godt-
 gørelsen for Hoveriets Ophævelse beløb sig til 2 000 Rbd. aarlig. Det
 i denne Anledning fornødne Laan paa 8 000 Rbd. kunde ikke anses for
 nogen Forringelse af Grevskabets Substans, hvis Værdi vilde blive
 forøget med de nye Bygninger, der vilde sikre det en saadan Forøgelse
 i Indtægter, at den hele Sum af 8 000 Rbd. i faa Aar vilde være ind-
 vunden³⁾. Den øvrige Del af det samlede Beløb var derimod nærmest
 et Laan til Lensbesidderen personlig, det er derfor Lenet som saadant
 uvedkommende.

Ved Udgangen af 1844 angives Prioritetsgælden til 132 000 Rbd.³⁾.
 Samme Aar havde Administrationskommissionen uden at søge nyt
 Laan afholdt flere ekstraordinære Bygningsudgifter, saaledes alene
 10 000 Rbd. til Opførelsen af tre Længer paa Skulderupholms Hoved-
 gaard og i det følgende Aar 4 000 Rbd., for hvilke den havde afkøbt
 Birkedommer Nørregaards Arvinger deres Ret til den af ham benyttede
 Birkedommergaard³⁾, og 2 à 300 Rbd. til en aldeles uundgaelig Re-
 paration af det ved Hovedbygningens vestre Ende anbragte Kapel,

¹⁾ Kgl. Resol. af 22. Oktbr. 1841 paa D Kanc.'s Forestill. af 25. Juni s. A. (4. Dpt.'s Forestill. Nr. 106).

²⁾ Kgl. Resol. af 5. Juni 1842 paa D Kanc.'s Forestill. af 1. s. M. (4. Dpt.'s Fore- still. Nr. 79).

³⁾ Kgl. Resol. af 27. Febr. 1846 paa D Kanc.'s Forestill. af 25. s. M. (4. Dpt.'s Forestill. Nr. 23).

da Tommerværket var raadnet, og de af Hovedbygningens Mure, der indesluttede Kapellet, truede med at styrte ned¹⁾.

I de fem Aar 1842—46 var Grevskabets økonomiske Fremgang 8 000 à 9 000 Rbd. om Aaret. Deraf havde henvend $\frac{3}{4}$ maattet anvendes til nye Avlshygninger og ekstraordinære Reparationer paa Hovedbygningerne, nemlig 27 600 Rbd. — foruden de til de ordinære Bygningsarbejder kalkulerede og ellers tilstrækkelige 1 200 Rbd. aarlig — Paa Gælden var der i disse Aar kun afbetalt c. 7 000 Rbd., og det uagtet den gamle Prioritetsgæld var bleven nedbragt fra 143 000 til 130 000 Rbd.; thi ved kgl. Resolution af 1846 27. Febr. var Administrationen bleven bemyndiget til at optage et nyt Laan af 6 000 Rbd. paa de Grevskabet tilhørende Bankaktier, der beløb sig til 7 200 Rbd.²⁾ Ved Indfrielse af Grevskabets Bankhæftelse og den derved erhvervede Bankaktie var, uagtet det igen paa disse Effekter optagne Laan, indvundet 2 800 Rbd. Lægges hertil de ovennævnte 27 600 Rbd., som var anvendte til ekstraordinære Byggeforetagender, og de 7 000, som var afbetalte paa Gælden, bliver den Sum, hvormed Grevskabets Substans var bleven forøget i disse Aar, 37 400 Rbd. Heri er ikke medregnet 4 000 Rbd., som var udlaante til Lensbesidderen imod Panteret i alle hans rorlige Ejendele; Resten af det omtalte nye Laan, nemlig 2 000 Rbd., var bleven anvendt til løbende Udgifter til Juni Termin 1846.

e. Oversigt over Forandringer i Substansen efter 1847.

Af Substansens Bestanddele³⁾ er *Bankaktiernes* Beløb (jvfr. ovfr.) forblevet saa godt som uforandret. For 1864 var det 7 200 Rbd., i 1864 blev det forøget med 100 Rbd. til 7 300 Rbd., hvilken Sum ved Møntforandringen i 1874 blev omskrevet til 14 600 Kr., som er Bankaktiernes nuværende Beløb.

Indtil Afløsningen af Tienderne i Henhold til Lov af 1894 8. Maj kom, har ogsaa *Tiendernes* matrikulerede Hartkornbeløb holdt sig uforandret paa 350 Tdr. 5 Skp.; men derefter opgives det i 1911 til 295½ Td., i 1913 til 152½ Td., og i 1915 er intet mere tilbage.

Den fri Jord, som i den gamle Matrikul var ansat til 150 Tdr. 5 Skp. 2 Fdk. Htk. (i 1841), blev i den nye Matrikul af 1844 takseret til 192 Tdr. 4 Skp.⁴⁾; ti Aar efter i 1854 Decb. opgives den til 194¼

¹⁾ Kgl. Resol. af 15. Oktbr. 1845 paa D Kanc.'s Forestill. af s. D. (4. Dpt.'s Forestill. Nr. 87).

²⁾ Kgl. Resol. af 7. Apr. 1847 paa D Kanc.'s Forestill. af s. D. (4. Dpt.'s Forestill. Nr. 22).

³⁾ Opgivelserne er, naar ingen anden Kilde angives, tagne fra Statskalenderen.

⁴⁾ Roskilde Amtstues Hovedhøger 1841 og 1844.

Td. Htk., foruden 17 Tdr. Htk. bortfæstet Hovedgaardsjord. 1872 1. Jan. var den 177 $\frac{1}{4}$ Td. i Januar 1888: 183 Tdr. og i Januar 1913: 155 $\frac{1}{2}$ Td. Htk.

Om *Hartkorn*, indtaget til Skov, haves Oplysninger siden 1872 1. Jan., det var dengang 46 $\frac{3}{4}$ Td. Htk. og har siden været i næsten uafbrudt Stigning. Det opgives i 1888 Jan. til 52 $\frac{1}{2}$ Td., i 1894 Jan. til 59 $\frac{1}{2}$ Td., indtil det efter en lille Tilbagegang i 1913 og 1914 paa kun 2 Tdr. i 1915 pludselig stiger til 78 (?) Tdr. Htk. Skovarealet angives til 1 416 Tdr. Land.

Bøndergodset, som i den gamle Matrikul (i 1841) var sat til 847 Tdr. 6 Skp., foruden Frihedshartkornet: 190 Tdr. 6 Skp., nemlig: Ager og Eng 1 005 Tdr. 1 Skp., Skovskylld 18 Tdr. 7 Skp. og Mølleskylld 14 Tdr. 4 Skp., blev i den ny Matrikul af 1844 takseret til Ager og Eng 990 Tdr. 2 $\frac{3}{4}$ Skp., samt Skovskylld 16 Tdr. 2 $\frac{1}{2}$ Skp. og Mølleskylld 14 Tdr. 4 Skp., tils. 1 021 Tdr. 1 $\frac{1}{4}$ Skp.

Det egentlige Bondergods, hvortil alene bør henregnes det Hartkorn, som i Henhold til Lov om Fæstevæsenet af 1861 19. Febr. § 1 maa anses som fæstepligtigt, opgives i 1861 til:

132 Gaarde og 10 Bolsteder, c. 862 Tdr. Htk.

De ikke fæstepligtige Huse og Vænger havde et samlet Htk. af 217 Tdr.

I Henhold til Salgsresolution af 1863 7. Febr. — hvorved Minimum ved Salg af Gaarde sattes til 1 000 Rbd. pr. Tdr. Htk. — blev i Aarene 1864 og 1865 solgt til Arvefæste med Ret til at sælge og pantsætte 6 Bøndergaarde, tils. 38 $\frac{1}{2}$ Td. Htk. for 57 600 Rbd., og i 1864 til Ejendom et Hus med Tilliggende af 1 Alb. Htk. for 100 Rbd.¹⁾

Rest, Htk. 823 Tdr. 4 Skp. 0 Fdk. 0 Alb.

I Henhold til Lov af 1872 9. Marts blev 90 pCt. af Fæstegodset tilbudt Fæsterne tilkøbs igennem det i Loven bestemte Aaremaal, men 1875—76 og 1884—85 kun solgt

henholdsvis 4 og 2 Gaarde, Htk. 33 Tdr. 6 Skp. 2 Fdk. $\frac{1}{4}$ Alb.

Tilbage bliver, Htk. 789 — 5 — 1 — 2 $\frac{3}{4}$ —

hvori dog fragaar Afgivelser til Jernbaneanlægene²⁾.

Salgsbetingelserne er som Hovedregel:

1. Der paalægges den solgte Ejendom en aarlig Kanon i Byg, stor 5 Tdr. pr. Td. Htk., beregnet efter hvert Aars Kapitelstakst;

¹⁾ Ministerialtidende B 1871, S. 564 f.

²⁾ Ifølge Meddelelse fra Hr. Godsforvalter Nyholm.

2. en Rekognition ved Ejerskifte, for de i 1864—65 solgte Gaarde stor 12 Tdr. Byg pr. Td. Htk., men for de i 1875—76 og 1884—85 solgte Gaarde, 5 Tdr. Byg pr. Td. Htk.;
3. en Pengesum af i det mindste 2,000 Rdl. pr. Td. Htk.; af Købesummen udbetales $\frac{1}{4}$ kontant, medens de $\frac{3}{4}$ bliver indestaaende, dels som Arvefæste, som ovenanført, dels som 1. Prioritet à 4 pCt., dog saaledes at Prioriteten bliver rentefri, saa længe Køberen og dennes eventuelle Enke selv besidder og driver Gaarden.

Ved Landbrugsministeriets Skrivelse af 1900 28. Marts, kommuniseret fra Lejre Herred 1900 20. Apr. anerkjendes, at Lensbesidderen i Medfør af Lov af 1872 9. Marts § 5 for sig og efterfølgende Besiddere har bevaret Retten til at udlægge til fri Raadighed som over Hovedgaardsjord saa megen Bondejord, som svarer til $\frac{1}{9}$ af det fæstepligtige Hartkorn, der efter 1900 1. Jan. maatte blive afhændet fra Grevskabet overensstemmende med § 2 i Lov af 1861 19. Febr.^e).

Ved Justitsministeriets Resolution af 1914 14. Jan. er for 10 Aar indrømmet Lensbesidderen Ret til at bortsælge Fæstegodset til fri Ejendom for en Minimumspris af 4 400 Kr. pr. Td. Htk.¹⁾.

I Aaret 1914 er til fri Ejendom solgt:

2 Gaarde og 1 Parcel af en Gaard,

Htk.	13 Tdr. 7 Skp. 2 Fdk. 1 $\frac{1}{2}$ Alb.
og 15 Huse, Htk.	8 — 7 — 0 — 1 $\frac{1}{4}$ —
Tils. Htk. ...	22 Tdr. 6 Skp. 2 Fdk. 2 $\frac{3}{4}$ Alb.

Jævnside med Salget af Bøndergods og siden med Afløsningen af Tiender gaar Væksten af *Fideikommiskapitalen*. Denne er vokset ret betydelig fra 37 706 Rbd. i 1864 til 43 490 Rbd. i 1874, hvilket Beløb ved Omskrivning til Kroner og en lille Forøgelse bliver til 87 000 Kr. i 1875. Siden stiger Beløbet yderligere fra 212 735 Kr. i Slutningen af Halvfjerdserne til 238 000 Kr. i 1894 og 356 000 Kr. i 1914.

f. Den nuværende Substans.

I Januar 1914 opgives de forskellige Bestanddele af Grevskabets Substans saaledes:

¹⁾ Ifølge Meddelelse fra Hr. Godsforvalter Nyholm.

Hovedgaarde, Htk.	155	Tdr. 3	Skp. 3	Fdk. 2¼	Alb.
Indtaget til Skov, Htk.	23	— 4	— 2	— 2½	—
Gamle Arvefæstegaarde, Htk.	13	— 3	— 2	— 2	—
Arvefæstegaarde, solgte i 1864— 65, 1875—76 og 1884—85, Htk.	72	— 7	— 1	— 2¾	—
Fæstegods:					
113 Gaarde og 8 Bol, Htk.	774	— 0	— 1	— 0	—
337 Huse, Htk.	92	— 0	— 0	— 1	—
Tils. Htk.	1 131	Tdr. 4	Skp. 0	Fdk. 1½	Alb.
Bankaktier.	14 600	Kr.			
Fideikommiskapital.	356 000	—			

4. ALLODIALFORMUE.

I Anledning af den kgl. Konfirmation af et Testamente, som den anden Lensgreve af Ledreborg, Christian Frederik Grev Holstein, havde efterladt sig, oplyses det¹⁾, at den Holsteinske Gaard i Stormgade i København, hvor Videnskabernes Selskab havde holdt Møde fra 1742, hørte til Allodialformuen; paa denne Ejendom hvilede imidlertid en Prioritetsgæld af 18 000 Rd., og det bestemtes i Testamentet, at den skulde sælges, hvilket skete i 1807, og Overskudet anvendes til Afbetaling af den Gæld, som Greven efterlod sig udenfor den bevilgede, og som Kancelliet derfor mente maatte være Grevskabet uvedkommende. Ved samme Lejlighed omtales ogsaa som hørende til Allodia Møbler og Effekter dog uden nærmere Angivelse. Disse var ogsaa bestemte til at sælges. Iøvrigt foreligger ingen Oplysninger om Allodialformuen.

5. BESIDDERNE.

a. Erektors Embedsbane.

Erektor, Statsminister Johan Ludvig von Holstein, var Søn af Johan Georg von Holstein, ligeledes Statsminister, og Ida Frederikke Joachime, f. von Bülow. Han fødtes 1694 17. Septbr. paa Gaarden Lüz i Meklenborg, blev 1721²⁾ Hofmarskal og 1724 Overkammerer hos Kronprins Christian, 1727 udnævntes han til Direktør for Vaisenhuset (fra 1734 Patron for samme) og Tilforordnet i Missionskollegiet (fra 1734 dets Præces). Kort efter Christian VI.'s Tronbestigelse blev han

¹⁾ D Kanc.'s Forestill. 1799, Nr. 449.

²⁾ Den danske civile Centraladministrations Embedssetat 1660—1848, Pag. 79, jvfr. Dansk biografisk Lexikon VIII. Bd., S. 37 ff.

Stiftamtmand over Sjællands Stift og Amtmand i Københavns og Roskilde Amter. Fra 1732 var han tillige Skoleherre for Herlufsholm. 1734 blev han i C. S. Plessens Sted Deputeret for Finanserne samt Aaret efter Oversekretær i Danske Kancelli og Medlem af Gehejmekonseljet. 1737 Præces i Generalkirkeinspektionskollegiet, 1740 Patron for Universitetet og Præces i Videnskabernes Selskab ved dets Oprettelse (1742). Han ophøjedes til Greve af Ledreborg 1750 31. Marts. Fra 1757 var han første Medlem af Landvæsenskommissionen. 1738 var han bleven udnævnt til Gehejmekonferensraad og fik ved Kong Frederik V.'s Kroning 1747 Elefantordenen. Han døde 1763 29. Jan.

b. Karakteristik af Erektor.

Prof. E. Holm skriver om Grev J. L. Holstein¹⁾: »Der er ej... nogen Tvivl om, at Holstein var værdig til at opnaa den Stilling, han fik (i 1735 som Oversekretær i Danske Kancelli); han var baade en kundskabsrig, arbejdsivrig og taktfuld Personlighed, der under den lange Virksomhed, som han nu tiltraadte, forstod at gøre sig almindelig affholdt og anset. Den betydelige Dannelse og Kærlighed til Videnskaben, som han besad, kom senere, da han afløste Rosenkrantz som Patron for Københavns Universitet, til at blive til Gavn baade for dette og i det hele for det videnskabelige Liv her hjemme. At han desuden ved sin pietistiske Religiositet passede godt til at være Kong Christian VI.'s Raadgiver, er utvivlsomt. Han blev straks optaget i Konseljet, samtidig med at han kom i Spidsen for det danske Kancelli«.

Endvidere²⁾: »Videnskabernes Selskab blev oprettet 1742 i November. Den oprindelige Tanke om et saadant kom, som det synes, fra Historikeren Hans Gram, og det var Haabet om at fremme fædrelandshistoriske Studier, der her ledede ham. Han fandt en mægtig Støtte i Johan Ludvig Holstein, der, skønt født Tysker, ved denne Lejlighed som tidt ellers viste, at han var bleven en god dansk Mand med levende Kærlighed til hvad der kunde gavne dansk Aandsliv«.

Om Statsminister J. L. Holsteins Virksomhed som Skoleherre paa Herlufsholm ytrer H. B. Melchior³⁾:

»Da slet Husholdning og egenraadige Betjentes Rovgierrighed under Skolarkerne J. Brahe og B. Trolle havde bragt Stiftelsen paa Bredden af Ødelæggelsens Afgrund, hvorfra Juels Anstrængelser vare for kortvarige til fuldkommen at drage den tilbage,... fremstod

¹⁾ Danmarks Riges Historie V. Bd., S. 166.

²⁾ Anf. St. V. Bd., S. 185.

³⁾ H. B. Melchior, Hist. Efterretninger om Herlufsholms Stiftelse etc. Næstved 1865, S. 152.

Holstein som en frelsende Engel, der med kraftfuld Arm ej alene standsede dens Fald, men endog lidt efter lidt bragte den tilbage til Velstand«.

Ludvig Holberg, der ikke skyldte Holstein noget som helst, har karakteriseret ham som den, der »stedse var den samme udi Storm og Stilhed, udi Regn og Solskin, der talte lidt og tænkte des mere, var sanddru og ordholdig og intet lovede, uden hvad han agtede at holde, som hørte alle Forslag, men som drøftede og reformerede dem nøje, førend de af ham underskrevs, som ved egen klog og ordentlig Økonomi viste, hvorledes en publike Husholdning kunde føres, som underhavende frygtede og tilligemed venererede og elskede«.....¹⁾.

c. Fortegnelse over Sukcessorerne.

2. Greve *Christian Frederik Holstein*, f. 1735 10. Maj † 1799 15. Juni. Hans Søn:
3. Greve *Christian Erhard Holstein*, f. 1778 30. Novbr. † 1853 5. Juli. Hans Søn:
4. Greve *Christian Edzard Moritz Holstein*, f. 1810 29. Novbr. † 1895 22. Decbr. Hans Søn:
5. Greve *Johan Ludvig Carl Christian Tido Holstein*, f. 1839 10. Juni † 1912 1. Marts. Hans Søn:
6. Greve *Josef Johannes Ignatius Maria Holstein*, f. 1874 5. Septbr.

¹⁾ Dansk biogr. Lexikon VIII, S. 41.

XVIII. GREVSKABET BREGENTVED.

1. GODSETS EJERFORHOLD INDEN EREKTIONEN.

Overhofmarskal *Adam Gottlob Moltke* fik 1746 af Kong Frederik V som Gave *Bregentved* Gaard og Gods, saaledes som det ved Skøde af 1740 22. Juni var bleven solgt af Kommandørkaptajn Frederik de Löwenørn til Kong Christian VI, nemlig Hovedgaardstakst Ager og Eng 144 Tdr. 1 Skp. 1 Fdk. 2½ Alb., Skov 12 Tdr. 7 Skp. 3 Fdk. 1 Alb., og Mølleskyld 5 Tdr. Htk., Bøndergods Ager og Eng 576 Tdr. 5 Skp. 2 Fdk., Skov 7 Tdr. 5 Skp. 2 Fdk. 2 Alb. og Mølleskyld 5 Tdr.¹⁾ S. A. d. 20. Septbr. skænkede Kongen ham endvidere Dalby Kirke og Skole med Kirketienden, Htk. 30 Tdr. 1 Skp., samt den Kirken tilkommende Afgift af en Gaard i Dalby og af en do. i Roede By, paa 4 Tdr. Byg aarlig af hver²⁾. Det blev den første Begyndelse til Bregentved Grevskab.

Aaret efter, 1747 27. Septbr., købte A. G. Moltke af Kongen Turebyholms Hovedgaard med tilliggende Bøndergods og Kirketiende under Tryggvælde og Ringsted Amter, nemlig: Hovedgaardstakst 198 Tdr. 3 Skp. 3 Fdk. 2 Alb. Ager og Engs Htk. og 9 Tdr. 6 Skp. Skovskylds Htk., samt Bøndergods Ager og Eng 564 Tdr. 7 Skp. 3 Fdk. 1 Alb., Skov 20 Tdr. 4 Skp. 1 Fdk. 2 Alb. og Mølleskyld 6 Tdr. Htk., endvidere Tureby Kirketiende, Htk. 16 Tdr. 4 Skp. — for 35 000 Rdlr. Courant, uden at nogen Reluition eller Indløsningsrettighed forbeholdtes Kronen³⁾.

Samme Aar købte han endvidere af Gehejmæraadinde Dorothea Ahlefeldt Haslev Kirketiende, Htk. 16 Tdr. 4 Skp., ved Skøde af 1747 19. Aug.⁴⁾.

Endelig erhvervede han ved Køb 1750 22. Febr.⁵⁾ Juellinge Hovedgaard med de derunder liggende Hellested og Karise Kirketiender og det

¹⁾ Original i Bregentved Arkiv.

²⁾ Rentekammerets Skødebog Nr. 13, Pag. 271.

³⁾ Orig. Skøde i Grevskabet Bregentveds Godsarkiv. Rentekammerets Skødebog Nr. 13, Pag. 311—49.

⁴⁾ Orig. i Grevskabet Bregentveds Godsarkiv.

⁵⁾ Orig. *ibid.*

tilhørende Bøndergods med Frøslev Kirketiende, nemlig: Juellinge Hovedgaardstakst Ager og Eng 137 Tdr. 2 Skp. 1 Alb., Skov og Mølle-skyld 7 Tdr. 5 Skp., Hellested og Karisë Kirketiender 67 Tdr. 2 Skp., Bøndergodset Ager og Eng 807 Tdr. 7 Skp. og Skovskyld 6 Tdr. 4 Skp. 3 Fdk. 1 Alb., samt Frøslev Sogns Kirketiende 15 Tdr. 4 Skp. Htk., saaledes som Kong Christian VI havde skænket det til Generaladmiral-løjtnant Grev Frederik Danneskjold Samsøe og hans Gemalinde, Fru Dorthea, født Grevinde Wedell Wedelsborg, i begge deres Livstid ved Skode af 1735 4. Aug.¹⁾

2. EREKTIONEN.

a. Erektors Ophøjelse i Grevestanden.

Kong Frederik V lod »ganske af egen Drift« paa sin Fødselsdag 1750 31. Marts udstede et Patent for Adam Gottlob von Moltke, Herre til Bregentved, Juellinge, Thurebyeholm og Eskildstrup, Ridder af Danebrog, Gehejmeraad og »øverste Raadgiver, hvem Kongen har en særlig Forkærlighed for«, og hvis ubrødelige Troskab, utrættelige Iver og Flid og ganske enestaaende Gunst i mange Embeder, igennem en lang Aarrekke, fremhæves, ved hvilket Patent han tillige med hans Gemalinde, Christiane Frederikke, født von Brüggemann, deres ægte fødte Børn af Mand- og Kvindekon og disses Descendenter, som i ret og lovligt Ægteskab fødes, ophøjes i Grevestanden med Titlen Greve eller Grevinde af Bregentved, og et greveligt Vaaben tildeles dem²⁾.

b. Erektionsbrevets Indhold.

Af det s. D. udstedte Lensbrevs Indhold²⁾ er der Grund til at fremhæve følgende:

Lenets Oprettelse motiveres med Gehejmeraad, Overhofmarskal A. G. Moltkes »egne vores kongelig Arvehus og os selv i saa mange Aar beviste allerunderdanigste troe og nidkier Tjeneste«, derefter siges det udtrykkeligt, at Lenet er oprettet af hans *Allodialgods* Bregentved, Turebyeholm og Juellinge.

Derefter følger en specificeret Jordebog over Lenets Tilliggende, som meddeles her i Uddrag:

Bregentved Hovedgaards Taxt udi Ringsted Amt:

Ager og Eng.....	144	Tdr.	1	Skp.	1	Fdk.	2½	Alb.
Skov og Mølle-skyld.....	17	—	7	—	3	—	1	—
endvidere tillægges efter Resolu- tion ³⁾ Ørnevænget.....	0	—	5	—	0	—	2	—

¹⁾ Sællandsfar Landstings Skodebog Nr. 17, Fol. 303.

²⁾ Orig. Bregentved Arkiv.

³⁾ Hermed sigtes til kgl. Resol. af 1750 14. April, jvfr. Regnskab over Indtægt og

I Ringsted Amt Bøndergods:						
Ager og Eng.....	422	Tdr. 7	Skp. 3	Fdk. 1	Alb.	
Skov- og Møllskyld.....	18	— 2	— 1	— 1	—	
Harslef Kirketiende.....	16	— 4	— 0	— 0	—	
I Tryggevelde Amt Bøndergods:						
Ager og Eng.....	251	— 1	— 0	— 1	—	
Skov- og Møllskyld.....	15	— 1	— 0	— 0	—	
Turebyholms Hovedgaardstaxt udi Tryggevelde Amt:						
Ager og Eng.....	198	— 3	— 3	— 2	—	
Skov.....	9	— 6	— 0	— 0	—	
Endvidere af Ringsted Amt fra Ulstrup:						
Ager og Eng.....	0	— 6	— 2	— 2	—	
I Tryggevelde Amt Bøndergods:						
Ager og Eng.....	585	— 6	— 3	— 2	—	
Skov.....	11	— 4	— 3	— 2	—	
Turebye og Aalbye Kirke- tiender.....	46	— 5	— 0	— 0	—	
Juellinge Hovedgaardstaxt udi Tryggevelde Amt:						
Ager og Eng.....	137	— 2	— 0	— 1	—	
Skov.....	7	— 5	— 0	— 0	—	
Helsted og Karise Kirke- tiender.....	67	— 2	— 0	— 0	—	
I Tryggevelde Amt Bøndergods:						
Ager og Eng.....	547	— 6	— 1	— 0	—	
Skov.....	0	— 4	— 0	— 0	—	
Frøsløf Kirketiende.....	15	— 4	— 0	— 0	—	
(Kirketienden à Td. til 6 Skp. bereignet).						

Summa... 2516 Tdr. 3 Skp. 0 Fdk. 2½ Alb.

Lige efter Jordebogen kommer først en almindelig Bemærkning om de Rettigheder, der følger med Jordegodsets Forandring fra Allodium til Len, saalydende: »Hvilket forskrevne Grevedom Bregentved her- efter skal have og nyde alle de Prærogativer, Immuniteter, Herlig- heder og Benaadninger, jura patronatus og Birkerettighed samt For- skaansel for 300 Tdr. Htk., som andre grevelige Lehne efter de Gre-

Udgift af de kgl. Kontributioner af Grevskabet Bregentved etc. 1750 31. Marts —31. Decbr. (R A). Ifølge sidstnævnte Kilde er Boeholt fra Ulstrup, »som egentlig under Hovedgaarden Thurebyholm henhørende«, lagt ind under Bregentved Hovedgaardstaxt.

verne den 25. Maj 1671 allernaadigst givne Privilegier nu niude eller ydermere erholde maatte.

Selve Forleningen har følgende Ordlyd:

»Thi forlehne vi hermed for os og vore kongelige Arvesuccessorer udi Regieringen forbenævnte vores Geheime-Raad og Ober-Hof-Marchal Hr. Adam Gotlob Moltke, Greve af Bregentved, med henævnte Grevedom Bregentved samt alt udi dette vores Erections-Brev forhen specificerede Jordgods, som nu dertil henlagt er eller i Fremtiden ved Mageskifte, Kiøb eller Sal dertil henlagt vorder, saasom vi og hermed bevilge og tillade, at primus acquirens, naar ikkuns Grevskabet beholder det fulde Hartkorn, maa, naar Leilighed dertil gives, mageskifte og forandre Hartkornet og ellers ligne det imellem Grevskabets Bonder, saaledes som han det til deres Conservation og Grevskabets Forbedring tienligst eragte kunde, dog at alt slikt alletider saavel udi vores Lehn-Cammer udi vores Danske Cancellie som ogsaa udi vores Rentecammer først behørigen bliver indberettet og derom Notice given.«

Virkningerne af Godssets Forandring fra Allodium til Len bestemmes derefter nærmere saaledes:

»Og maa siden af alt dette Grevskabet tilhørende og underlagde aldeles intet pantsættes, bortdeles eller bortsælges, bortmageskiftes eller quocunque sub titulo afhændes, men Grevedømmet Bregentved skal uskiftet, udeelt og upantsat tiltrædes og besides udi efterskrevne hermed allernaadigst etablerede *Successions-Orden*:

»Efter oftbemeldte vores Geheime-Raad og Ober-Hof-Marchal Hr. *Adam Gotlob Moltke*, Greve af Bregentved, hans dødelige Afgang succederer udi Lehnet først hans ældste Søn *Christian Friderich Moltke*, Greve af Bregentved, og alle hans mandlige Descendenter, saa længe nogen til er. Dernæst, naar samme ældste Søn og alle hans mandlige Descendenter ved Døden er afgangen, da henfalder Lehnet til primi acquirentis anden Søn *Caspar Herman Gotlob Moltke*, Greve af Bregentved, og alle hans mandlige Descendenter, og saa fremdeles til en Søn efter den anden og hans mandlige Descendenter, saa længe nogen Søn eller mandlige Descendenter af Sønner er til, hvoriblandt de nu levende ere følgende, nemlig: *Christian Magnus Friderich, Friderich Ludvig, Joachim Godske, Adam Gotlob Ferdinand og Georg Moltke*, Grever af Bregentved, tillige med de, som herefter af primo acquirente ved lovlige Egteskab kunde aulles, og deres mandlige ægte Descendenter ældst fra ældst. Men naar den sidste mandlige Descendent af Sønnerne ved Døden afgaar, og Grevskabet falder paa Qvinde-Linien, arver den sidste afdøde mandlige Descendentes nær-

meste Slægt paa Qvinde-Linien Grevskabet for sig og sine mandelige og qvindelige Descendenter, saalenge nogen af samme Linie er til, og siden igiennem alle Sønnernes Qvinde-Linier, saalenge deraf nogen Mand eller Qvinde er til, som efter den sidste afdøde Lehns-Dragerer kand arve Grevskabet; men naar alle Sønnernes Qvindelige Linier ere uddøde, falder Lehnet til *primi acquirentis* ældste Daatter . . . Frøken *Catharina Sophia Wilhelmina Moltke*, Comtesse af Bregentved, Hofdame ved . . . Dronning Louise hendes Hofstat, og til hendes Descendenter af begge Kjøen, og naar samme ere uddøde, til *primi acquirentis* anden Daatter . . . Frøken *Ulricha Augusta Moltke*, Comtesse af Bregentved, og hendes Descendenter af begge Kjøen, saa længe nogen er til, ligeledis og paa selv samme Maade til alle de Døttre, som *primus acquirentis* endnu udi lovlig Egteskab kunde aule; men naar de samtlige ere uddøde og aldels ingen egne Descendenter af *primi acquirentis* mere er tilovers, da tiltrædes Grevskabet af *primi acquirentis* tvende Brødre, nemlig . . . *Joachim Moltke*, nu værende Geheimeraad og Oberhofmarchal hos hans fyrstelig Durchlauchtighed Hertugen af Gotha og . . . *Johan Moltke*, Oberst udi Hans kongl. Majestet til Sverig som Landgreve af Hessen Cassel hans Tieniste, og begge deres rette egne Descendenter af Mand- og Qvindekjøen, saaledes at først den ældste Broder *Joachim Moltke* og hans egne Descendenter paa Mand- og Qvindelinien og efter samtlige deres Afgang den yngste Broder *Johan Moltke* og hans egne Descendenter, ligeledes af begge Kjøen, fra ældste til ældste, først saalænge nogen af Mandslinierne eller paa Sværdsiden tilovers er, og siden iligemaade paa Qvindelinierne eller paa Spindesiden,«. . .

»Til *Lehnspligt* erlægges 100 Specieducater i vores eget Cammer.«
Bestemmelsen om *Hjemfaldsretten* lyder saaledes:

»Naar *primi acquirentis* Stamme med alle [i] Successionsordenen foranførte tillige med bemeldte tvende hans Brøders Afkom af begge Kjøen, som nu opreignet ere, ganske skulde uddøe, og ingen rætte eller egne Descendenter, Mand eller Qvinde, deraf mere tilovers er udi Live, da skal Grevedømmet Bregentved med alt tilhørende være os og vore kongelige Arvesuccessorer udi Regjeringen med Rætte hjemfalden og tilfalden«. . . .

Endelig følger Bestemmelserne om Grevskabet Bregentveds Vaaben, »som skal være det Hierteskiold, som er den ældgamle og berømmelige moltkeske Families Vaaben«. . .¹⁾

1) Orig. i Grevskabet Bregentveds Godsarkiv. Grevelig Lehnbog, S. 51 ff.

c. *Senere Forandringer i Successionsfølgen.*

Ved kgl. Bevilling af 1775 12. Jan. erholdt Erektor Tilladelse til blandt sine mandlige Arvinger at vælge sin Eftermand. Foranledningen hertil var følgende: 1771 var Erektors ældste Søn, Grev *Frederik*, afgaaet ved Døden, efterladende sig en eneste Søn, der 1781 fulgte Faderen i Graven; den anden af Erektors Sønner, General Grev *Casper Moltke*, havde 1790 ingen Livsarvinger, den tredje, Grev *Magnus*, var bleven Besidder af Fideikommisset Nøer, og den fjerde Søn, Grev *Ludvig*, havde ingen Sønner. Erektor bestemte derfor ved Testamentskodicil af 1790 20. April sin femte Søn, Grev *Joachim Godske*, til Lensfølger, saaledes at Grevskabet Bregentved skulde forblive hos dennes mandlige Descendens og naar den uddøde, derefter tilfalde hans ældste Broders mandlige Efterslægt efter de i Lensbrevet fastsatte Successionsregler.

Ved kgl. Resolution af 1792 13. Apr. blev det dernæst bevilget Erektor, at ogsaa hans første Successor i Grevskabet fik Tilladelse til blandt sine Sønner — og dersom han ingen mandlige Arvinger maatte have, da blandt sine Brødre, baade af Erektors første og andet Ægtekab, og deres Sønner — at udnævne til sin Efterfølger i Grevskabet den, som han maatte finde mest skikket og bemidlet til at forestaa, bestyre og forbedre Lenet, samt at lige Ret maatte forundes alle efterfølgende Successorer i Grevskabet, saa at enhver virkelig Lensbesidder iblandt sine mandlige Arvinger maa udnævne til Efterfølger i Grevskabet, den, som han finder bedst egnet dertil.

Som Bevæggrund hertil anførte Erektor i sin Ansøgning til Kongen, at det var hans Ønske, at de to Allodialgodser, Tryggevalde og Alslev, der ligger blandede med Grevskabet, tillige med hans Hotel i København, Besætninger og Inventarier m. v., blev bevarede samlede, imod at den første Lensfølger overtog den paa Grevskabet hvilende Gæld, 110 000 Rdl., og desuden for Allodialgodset erlagde en anselig Sum til Erektors Bo, hvilket altsammen gjorde det nødvendigt at sørge for, at alle Successorer virkelig var i Stand til at bestyre og vedligeholde et saa betydeligt Familieetablisement.

3. FORANDRINGER I LENETS SUBSTANS

a. *Udvidelse af Godset, Mageskifter.*

Da Grevskabet alt ved Erektionen var komplet, blev det efter Erektionen tilkøbte Gods — med ganske faa Undtagelser — ikke lagt ind under Lenet, men blev holdt for sig som allodialt (jvfr. ndf. under 4).

¹⁾ D. Kanc. Rotuli relationum 1792, Fol. 230.

Saalænge Landmaalingmatrikulen af 1688 stod ved Magt d. v. s. indtil 1844 1. Jan., var hele Forandringen i Grevskabets Hartkorn følgende:

A. *Tilgang*: Ifølge kgl. Resolution af 1750 14. Apr.¹⁾:

Ørnevænget, Htk. Ager og Eng og Boholte, som egentlig henhørte under Hovedgaarden Thureby- holm, Htk. Ager og Eng.....	0	Tdr.	5	Skp.	0	Fdk.	2	Alb.
endvidere Temstrup Vænge, som blev taget fra Eskildstrup og hønlagt under Bregentved, Htk. Ager og Eng.	0	—	6	—	2	—	2	—
Tils. Htk. Ager og Eng..	2	Tdr.	3	Skp.	1	Fdk.	0	Alb.

B. *Afgang*: Ifølge Rentekammerskrivelse af 1833 14. Decbr.²⁾
Afslag i Hartkornet under Thurebyholms Hovedgaardstakst for be-
standig tabte Jorder ved indtagen Grund til den nye Hovedlandeveis
Anlæg i Præstø Amt, Htk. Ager
og Eng.

	0	Tdr.	7	Skp.	0	Fdk.	1 ¼	Alb.
--	---	------	---	------	---	------	-----	------

C. *Omlægninger*: I Henhold til kgl. Resolution af 1797 11. Jan.³⁾
blev 3 Tdr. 7 Skp. Ager og Engs Htk. af Juellinge Hovedgaardstakst
paa Store Linde Bys Mark i Karise Sogn skattepligtigt Hartkorn,
hvorved denne Hovedgaardstakstes
Ager og Engs Htk. blev

133	Tdr.	3	Skp.	0	Fdk.	1	Alb.	
medens Bøndergodset forøgedes ligesaa meget, som Hovedgaards- taksten formindskedes, saa at dets Ager og Engs Htk. blev ...	1388	—	5	—	1	—	0	—

Ifølge kgl. Bevilling af 1820 1. Marts⁴⁾ fradroges paa lignende
Maade Bregentved Hovedgaardstakst af Hesselbjærg Bys Hartkorn
19 Tdr. 7 Skp. 1 Fdk. 2 Alb., hvorimod Hesselbjærg Bys forhen hafte
Hovedgaardstakstes Frihed blev henlagt paa lige kontribuerende
Hartkorn under Juellinge Hovedgaard i Lyderslev og Frøslev Sogne.
Derved blev Bregentved Hoved-
gaardstakstes Ager og Eng Htk.

124	Tdr.	2	Skp.	0	Fdk.	½	Alb.	
Bøndergodsets do.	442	—	7	—	1	—	1	—

¹⁾ Regnskab over kgl. Kontrib. af Grevskabet Bregentved etc. 1750 31. Marts—
31. Decbr (R A).

²⁾ Samme Regnskab 1833, Litr. A.

³⁾ Samme Regnskab 1797, Vejledning til 3. Post i Matriklen, Pag. I.

⁴⁾ Skrivelse af 1820 18. Marts, hvoraf er fremlagt Genpart under Litr. A ved
Regnskabet for 1831.

medens Juellinge Hovedaards-
takstes Ager og Engs Htk. blev. 153 Tdr. 2 Skp. 3 Fdk. 0 Alb.
og dets Bondergodses do. 1368 — 5 — 3 — 1 —

D. *Mageskifter.*

Det vigtigste Magelæg foregik i Grev Adam Wilhelm Moltkes Ejertid. Han tilforhandlede sig som sin private Ejendom Jomfruens-egede Gods, til Dels, fordi han som Besidder af Grevskabet Bregentved kunde udføre et Magelæg af disse tvende Ejendommes Tilliggende, hvorved det i flere Henseender skadelige og indviklede Fællesskab kunde blive hævet, som hidtil havde bestaaet imellem disse tvende Besiddelser, der laa i høj Grad sammenblandede, og som ved Overenskomst imellem to forskellige Besiddere vanskelig lod sig iværksætte, hvilket ogsaa Erfaringen havde vist. Han indgav derfor 1837 en Begæring om at erholde Approbation paa et saadant Magelæg i Henhold til Erektionsbrevets Bestemmelser, som udtrykkelig tillader Magelæg og dermed formentlig ogsaa Magelæg med Gods, som Besidderen maatte have tilforhandlet sig. Ved Resolution af 1840 26. Febr.¹⁾ bifaldt Kongen, at Grevskabet Bregentved til Jomfruensegade afgav: 13 Gaarde, 23 Huse med Jord og 2 uden Jord af Htk. Ager og Eng 96 Tdr. 2 Skp. 1 $\frac{3}{4}$ Alb. og Skovskyld 1 Tdr. 2 Skp. $\frac{1}{6}$ Alb., med et Areal af 122 Tdr. Land og 7 628 □ Alen Fredskov, samt et Privilegium paa Krohold, alt beliggende i Præsto Amt, Fakse Herred, i Fakse Dalby og Øster Egede Sogne — imod at der igen fra Jomfruensegade Gods under Grevskabet inddrogtes: 13 Gaarde, 21 Huse med Jord og et uden Jord gml. Htk. 96 Tdr. 2 Skp. 2 $\frac{2}{3}$ Alb. Ager og Eng og 1 Tdr. 1 Skp. 1 Fdk. Skovskyld med et Areal af 163 Tdr. Land og 7 637 □ Alen Fredskov samt 12 Tdr. Molleskylds Htk., alt beliggende i samme Amt og Herred, i Dalby Sogn. Det vil ses, at Grevskabets Hartkorn herved blev saa godt som uforandret.

Iøvrigt er de Mageskifter, der ikke har medført Forandringer i Lenets Hartkorn, ikke medtagne i denne Oversigt.

b. *Forbedringer, Nyanlæg o. lign.*

Angaaende de til Landbrugets Forbedring foretagne Forandringer paa Grevskabet Bregentved og sammes Allodialgodser, indeholder en Fortsættelse af den til Arveprins Frederik i 1776 overleverede Beretning følgende Oplysninger, der gaar til Slutningen af Aaret 1789:

«Da Bonden . . . nu har set, at af selv samme Jorder, som tilforn vare brugte til Sæds Avling og ikkun hvilede 1 à 2 Aar og ei over alt

¹⁾ Kgl. Resol. af 26. Febr. 1840 paa D Kancellis Forestilling af s. D. (4. Dpts Forestill. Nr. 23.)

kunde blive giødskede, en langt rigere Høst efter mindre Udsød sikker kan erholdes, naar Jorderne ere blevne inddelte i Kaabler, og efter at hvert Kaabel har hvilet 5 à 6 Aar. . . ., saa er man dermed kommen saa vidt, at til Slutningen af Aaret 1789 var paa *Eierens Bekostning* opmaalte og inddelte Markerne ved 25 Bønderbyer. Antallet af Sædekaablerne ved hver Bye er efter Jordernes Forhold 9, 10, 11 og 12; men Engene ere adskilte fra Sædekaablerne og indfredede. Ved saadan Inddeling har man ogsaa havt den Fordel, at fra store Byer ere nogle Gaarde udflyttede paa de saa kaldede Overdreve og Udjorderne. Smaa og af 2 til 3 Gaarde bestaaende Byer ere ganske og aldeles separerede Mand for Mand, saa at hver Gaard har sine Jorder samlede inddelte for sig og uden noget Fælleddskab med hinanden. 27 Bøndergaarde have saaledes deres Jorder hver for sig. Derved har man havt megen Umage og Bekostning, da mange af de udflyttede Gaarde erholdt saadan Jord, som ei tilforn var dyrket samt fuld med Sten og Krat, eller var udslidt med Havre.

»En Udlænding, som foregav at kunne slække de største Kampe-
stene med liden Ild, hvortil man hidtil havde betient sig af Jernkiler
eller Krudt, blev antaget. . . . Dette simple Middel bidrager meget,
at de paa Ager og Eng værende Kampe-
stene blive opsøgte, flakte og
dernæst med Fordel anvendte saavel til Stengierder som til Bygninger. .

»Til Indretningens Vedligeholdelse baade ved Hovedgaardene
og paa Bøndergodserne er antaget en i Jordbruget forfaren Holstener,
hvis Hovedfag er at passe de levende Gierders, Jorddigers og Grovters
Vedligeholdelse, og at Bønderne drive deres indrettede Jorder efter
Planen«.

»Da man bemærkede, at de udflyttede Gaardbeboere ikke selv
kunde vedligeholde alle Jorddiger om deres Kaabler, saa vidt dem
kunde tilkomme, saa ere 37 Huse for lige saa mange Familier med
Tillæg af 1 à 2 Tdr. Ld. og fri Græsning til en Koe og nogle Faar bleven
opførte. Disse Husbeboere betale derfor ei noget og ere alene pligtige
visse og bestemte Faune Jorddiger at holde vedlige for den Gaard-
beoer, paa hvis Grund de boe«.

»Ligesom *Kløveravl*en drives med Fordel ved Hovedgaardene, saa
er det og ved aarlig udsatte Belønninger og frie Uddeling af Kløverfro
bragt derhen, at nogle indrettede Byer og udflyttede Gaarde aarlig
dermed besaae et Kaabel eller den største Del deraf«.

Det vil af denne Beretning ses, at Grev A. G. Moltke af sine egne
Midler har bekostet dels Opmaalingen og Inddelingen af Markerne i 25
Landsbyer, dels lønnet særlig uddannede Folk, som hver paa sin Maade
ydede deres Hjælp ved Gennemførelse af Kobbeldbruget, dels udsat

Præmier for Dyrkning af Kløver og uddelt gratis Kløverfrø til sine Bønder.

Ved Hovedgaardsmarkernes Indretning lod Greven paa dertil egnede Steder indrette Fiskedamme, som kunde have Tilløb af Kildevand. Fiskeriet indbragte ifølge den ovenfor omtalte Beretning omkring 1790 aarlig 500 Rdl., foruden hvad der medgik til eget Brug¹⁾.

A. G. Moltke havde ligeledes indrettet trede Møller paa Grevskabet og ladet dem indrette paa hollandsk Maade, saa at de i Steden for 100 Rdl. gav 700 Rdl. i aarlig Afgift. Møleværkerne havde kostet 19 000 Rdl.²⁾. Det Laan, paa 12 000 Rdl., som i den Anledning optoges, afbetaltes af Grevskabets aarlige Revenuer, der utvivlsomt er Besidderens private Ejendom.

Det vil heraf ses, at saavel de omtalte Forbedringer i Landvæsenet som de nævnte industrielle Anlæg er bekostede af Besiddernes egne Midler.

c. Salg af Bøndergods.

Før Salget begynder, ejer Grevskabet:

331 Gaarde og 13 Bolsteder med

Htk. 2 342 Tdr. 2 Skp. 1 Fdk. $\frac{1}{4}$ Alb.
samt Huse og Vænger med samlet

Htk. 190 — 4 — 3 — $\frac{3}{4}$ —

Salget af *Gaarde og Bolsteder* til Arvefæste med Ret til at sælge og pantsætte begynder 1863, første Købekontrakt udstedt 1863 30. Marts.

Salgsbetingelserne er som Hovedregel:

1. Der paalægges den solgte Ejendom en aarlig Kanon i Byg, stor 4 Tdr. pr. Td. Hartkorn beregnet efter hvert Aars Kapitelstakst.
2. En Rekognition ved Ejerskifte, stor 60 Kr. pr. Td. Htk. og
3. En Pengesum af 1 800 Kr. pr. Td. Htk.

Af Købesummen udbetales $\frac{1}{4}$ Del kontant, medens de $\frac{3}{4}$ Dele bliver indestaaende, dels som Arvefæste, som ovenanført, dels som 1ste Prioritet à 4 pCt., dog saaledes, at Prioriteten forbliver rentefri, saalænge Køberen og dennes eventuelle Enke selv besidder og driver Gaarden, ligesom Kanonen i Byg under samme Betingelser nedsættes med fra 3 til 10 Tdr. Byg aarlig.

¹⁾ Beretningen opbevares i Konc. i Bregentved Godsarkiv.

²⁾ Danske Kancellis Rotuli relationum 1785, Fol., jvfr. anf. St. 1791, Fol. 681.

Der solgtes:

1863:	5 Gaarde med Htk.....	33	Tdr.	4	Skp.	1	Fdk.	1	Alb.
1864:	4 Gaarde og 2 Bolsteder, Htk.	25	—	5	—	1	—	$\frac{3}{4}$	—
1865:	25 Gaarde, Htk... ..	161	—	2	—	1	—	$2\frac{1}{2}$	—
1866:	53 Gaarde og 2 Bolsteder Htk.	385	—	4	—	3	—	$2\frac{3}{4}$	—
1867:	16 Gaarde og 1 Bolsted, Htk.....	102	—	1	—	2	—	$\frac{1}{4}$	—
1868:	17 Gaarde og 1 Bolsted, Htk.	123	—	5	—	1	—	$1\frac{1}{2}$	—
1869:	19 Gaarde, Htk.....	138	—	6	—	2	—	$\frac{1}{4}$	—
	139 Gaarde og 6 Bolsteder, Htk.....	970	Tdr.	6	Skp.	2	Fdk.	0	Alb.

1904 var ialt solgt 277 Gaarde af samlet Htk. 1870 Tdr. 2 Skp. 2 Fdk. 1 Alb., og derpaa hviler Arvefæsteafgift ialt 7 614 Tdr. Byg.

Efter 1904 er solgt 11 Gaarde til fri Ejendom uden Arvefæste. Der er udtaget til fri Raadighed i Henhold til Lov af 1861 19. Febr. Htk. 194 Tdr. 6 Skp. 1 Fdk. $\frac{3}{4}$ Alb. Tilbage haves 26 fæstepligtige Gaarde af Htk. 153 Tdr. 7 Skp. 2 Fdk. 2 Alb.

1894 lod nuværende Besidder taksere 413 Huse af Htk. c. 100 Tdr., Areal c. 1,000 Tdr. Ld., og disse tilbødes Brugerne til Købs for ialt 735,558 Kr.; og 1899: 23 Stk. af Htk. 7 Tdr. 3 Skp. 2 Fdk. $1\frac{1}{2}$ Alb., Areal c. 114 Tdr. Land, til 59,364 Kr.

Regelen var, at $\frac{2}{3}$ af Købesummen blev indestaaende som 1ste Prioritet à 4 pCt. Der er til 1914 1. April solgt 368 Huse; tilbage haves 352 Huse.¹⁾

Grevskabets Htk. Ager og Eng

1915 1. April var	1,110	Tdr.	7	Skp.	0	Fdk.	0 $\frac{18}{220}$	Alb.
Skoven.....	97	—	1	—	3	—	0	—

4. ALLODIALFORMUE DER I TIDENS LØB MED VISSER FORBEHOLD ER HENLAGT TIL LENET.

a. Jordegods.

I Slutningen af Aaret 1760 var følgende Allodialgods²⁾ forbunden med Grevskabet Bregentved:

¹⁾ Ifølge Meddelelse fra Godskontoret.

²⁾ Kontrib. Rgsk. for Grevskabet Bregentved og tilliggende Allodialgodser 1760 1. Jan.—31. Decbr. (RA). Samme Rgsk. 1790.

1. Tryggevælde og Alslev frie Hovedgaardstakster:								
Ager og Eng, Htk.....	126	Tdr. 1	Skp. 2	Fdk. 2	Alb.			
Skov og Mølleskyld, Htk.	12	— 5	— 0	— 0	—			
Tiender, Htk.....	18	— 0	— 0	— 0	—			
2. Bøndergods under disse 2 Gaarde:								
Ager og Eng, Htk.....	560	— 2	— 2	— 0	—			
Skov og Mølleskyld, Htk.	3	— 6	— 2	— 2	—			
3. Den tilkøbte Allodialgaard i Arnøje, Nr. 20, Ager og Eng, Htk..	5	— 0	— 1	— 0	—			
Tilsammen:								
Ager og Eng, Htk.....	691	Tdr. 4	Skp. 1	Fdk. 2	Alb.			
Skov og Mølleskyld, Htk.	16	— 3	— 2	— 2	—			
Tiender, Htk.....	18	— 0	— 0	— 0	—			

I Aarene 1761 og 1762 kom endnu følgende Gods til:

4. Købt fra Gisselfeld Kloster under Ringsteds Amt:								
a. Frerslev Kirketiende, Htk.....	11	Tdr. 1	Skp. 0	Fdk. 0	Alb.			
b. Bøndergods:								
Ager og Eng, Htk.....	17	— 3	— 0	— 2	—			
Skov og Mølleskyld, Htk.	1	— 0	— 2	— 2	—			
5. Det til Tryggevælde Mølle hørende Hartkorn... Ager og Eng	0	— 1	— 0	— 1	—			
6. TryggevældeMølleskyldsHartkorn	6	— 4	— 2	— 0	—			

Indtil 1790 forblev Allodialgodsets Hartkorn uforandret, nemlig:

Tilsammen								
Ager og Eng, Htk.....	709	Tdr. 0	Skp. 2	Fdk. 2	Alb.			
Skov og Mølleskyld, Htk.	24	— 0	— 3	— 1	—			
Tiender, Htk.....	29	— 1	— 0	— 0	—			

I de følgende Aar fandt derefter følgende Omlægninger og Nyerhvervelser Sted:

a. Omlægninger:

Ved kgl. Resolution af 1797 11. Jan., kommuniceret ved Rkam. Skriv. af 21. s. M. til Eksekutorerne af Erektors Testamente, blev det af disse indgaaede Mageskifte med Beboerne i Jorslev, Gammelby og Alslev Byer under Grevskabet Bregentvøds Allodialgods i Tryggevælde Amt approberet, hvorved der blev givet Bønderne i førstnævnte to Byer i Vederlag for deres hidtil hafte Græsning i den saakaldte

Ganneskov, dels nogle af Alslev Gaardes Jorder, dels ved Skovs Bortrydning paa deres egne Jorder, medens Beboerne i Alslev By, hvem saadant Vederlag ikke blev givet, derimod fik Afslag for 3 Tdr. 2 Skp. 1 Alb. Ager og Engs Hartkorn foruden Eftergivelse af 2 Gaardes Hoveri og Landgilde.¹⁾

Dernæst tillodes det, at det Hartkorn, som ved dette Mageskifte kom til at ligge paa Ganneskoven, nemlig: 3 Tdr. 3 Skp. 1 Fdk. 1 Alb. Ager og Eng og 5 Skp. 1 Fdk. 1 Alb. Skovskyl, maatte blive fri Hovedgaardstakst, imod at 3 Tdr. 7 Skp. Ager og Eng af Juellinge Hovedgaardstakst paa Store Linde Bys Mark i Karise Sogn igen blev skattepligtigt Hartkorn (jvfr. ovfr. S. 9). Ved denne Omlægning blev:

Tryggevælde og Alslev Hovedgaardstakster forandrede saaledes:

Ager og Eng, Htk.....	129	Tdr.	5	Skp.	0	Fdk.	0	Alb.
Skovskyl, Htk.....	13	--	2	--	1	--	1	--

medens Tienderne forblev uforandrede, hvorimod Bondergodset til disse to Gaarde fik følgende Hartkorn:

Ager og Eng, Htk.....	651	Tdr.	5	Skp.	1	Fdk.	2	Alb.
Skovskyl, Htk.....	3	—	1	—	1	—	2	—

b. Nyerhvervelser:

7. Det til Juellinge afstaaede Mensalgods i Hellested, ialt Ager og Eng, Htk..... 7 Tdr. 0 Skp. 2 Fdk. 0 Alb.

8. Den saakaldte Flædejord, Universitetets Holtegaarden i Terslov, Tureby og Kværrede Tyrejorder, ialt: Ager og Eng, Htk. 7 Tdr. 0 Skp. 2 Fdk. 1 Alb.

hvorfra igen bliver at fradrage Flædejordens Hartkorn, som i 1800 blev afhændet til Justitsraad Scavenius og ifølge Rkam. Ordre af 1800 10. Maj udgik af Grevskabets Regnskab²⁾, Ager og Eng, Htk. 4 Kr. 0 Skp. 1 Fdk. 0 Alb.

Rest: Ager og Eng, Htk.. 3 Tdr. 1 Skp. 3 Fdk. 2 Alb.

¹⁾ Kontrib. Rgsk. for Grevskabet Bregentved og underliggende Allodialgodser 1797, Bil. Litr. A.

²⁾ Bil. Litr. A. til samme Rgsk. for 1800.

9 a. Det fra Svenstrup Gods i Sedder Sogn i Tryggevælde Amt tilkøbte Bøndergods i Heinerup, bestaaende af:						
Ager og Eng, Htk.....	20	Tdr.	1	Skp.	2	Fdk. 1½ Alb.
Skovskyld, Htk.....	0	—	4	—	0	— 0 —
9 b. Det fra Eskildstrup Gods i Terslev Sogn under Ringsted Amt tilkøbte Pasberg Indelukke-Vænge, som staar for fri Hovedgaardstakst, Ager og Eng, Htk..	0	—	2	—	2	— 0 —
10. Efter det kgl. Rentekammers Tilladelse af 1809 28. Jan. ¹⁾						
a. En Københavns Universitet i Ammerup By, Præsto Amt, forhen tilhørende Bondegaard, som ved Arvefæste er overdraget til Grevskabet, Ager og Eng, Htk.....	5	—	3	—	1	— 0 —
b. En efter afd. Hans Larsen i Ammerup By, Præsto Amt, tilkøbt Ejendomsgaard, Ager og Eng, Htk.....	4	—	5	—	0	— 2 —
11. Efter det kgl. Rentekammers Tilladelse af 1810 20. Jan. ²⁾ af nogle Haarlev Præstekalds øde Mensal- og Anneksjorder, der ved Arvefæsteskøde er overdraget Grevskabet, Ager og Eng, Htk.....	9	—	7	—	3	— 2 —
12. Efter Rkam. Skriv. af 1819 27. Marts ³⁾ det ved Skøde af 1817 31. Dechr. til Grevskabet overdragne Terslev forrige Degneboligs fri Hartkorn i forrige Ringsted, nu Sorø Amt, Ager og Eng, Htk.....	0	—	2	—	2	— 1 —

¹⁾ Fremlagt i Kopi ved Kontrib. Rgsk. for Grevskabet Bregentved og underliggende Allodialgodser 1809 Bil. Litr. A.

²⁾ Fremlagt i Kopi ved samme Rgsk. 1810, Bil. Litr. A.

³⁾ Kommuniceret Amtsforsvalteren under 30. Marts 1819, hvoraf ved Kontrib. Regnskabet for 1819 er fremlagt en Genpart under Litr. A.

13. Endelig efter Rkam. Skriv. af 1826 23. Decbr. ¹⁾ den fra Karise Præstekald ved Skøde til Grev- skabet Bregentved overdragne Karise Præsteskovs privilegerede Skovskyl, Htk.....	1 Tdr. 3 Skp. 2 Fdk. 2 Alb.
---	-----------------------------

Samtlige nævnte Allodialgodser Hartkorn var 1840²⁾ vokset til følgende Beløb:

Ager og Eng, Htk.....	765 Tdr. 0 Skp. 1 Fdk. 1½ Alb.
Skovskyl, Htk.....	19 — 4 — 0 — 1 —
Mølleskyl, Htk.....	6 — 4 — 2 — 0 —
Tiender, Htk.....	29 — 1 — 0 — 0 —

Efter Indførelsen af den nye Matrikul 1844 1. Jan. er der i Amtstuerregnskaberne ikke sondret imellem Grevskabet selv og de samme med visse Forbehold underlagte Allodialgodser.

b. Gaarde i København m. v.

I sit Testamente af 1790 31. Marts havde Erektor fastsat, at Palæet paa Amalienborg og hans Allodialgodser med det siden Grevskabets Erektion tilkøbte Strøgods, hvori tillige var indbefattet Stenbrudet paa Faxø Gallemark og Kalkbrænderiet ved Faxø Strand, endvidere de tvende hollandske Vandmøller ved Frerslev By og den ved Juellinge Gaard opførte hollandske Vejrølle m. m. skulde udgøre et samlet *fideicommissum perpetuum familæ*, naar al derpaa hæftende Gæld var afbetalt. Palæet blev dog, i Henhold til kgl. Resolution af 1794, 5. Marts, atter solgt imod at Købesummen anvendtes til at afbetale Gæld³⁾. Senere er Fideikommissformuen bleven udvidet med forskellige andre Værdier.

¹⁾ En Kopi heraf er fremlagt ved Kontrib. Rgsk. for 1826 under Litr. A.

²⁾ Rgsk. over de kgl. Skatter og Kontrib. af Grevskabet Bregentved og underliggende Allodialgodser 1840.

³⁾ Nemlig: det ifølge Panteobligation af 1791 11. Decbr. til den alm. Enkekasse i Grevskabet og dets Revenuer optagne Laan af 60 000 Rdl., Den paa Allodialgodserne og tillige paa Grevskabet hæftende Gæld 150 000 — Det Laan, som ved kgl. Bevilling af 1793 12. April, blev optaget paa Grevskabet 60 000 — (Forklaring over afg. Geheimeraad, Greve A. G. Moltkes Stambogs Tilstand 1795 April—Aug.).

I den tredje Besidders, Greve A. W. Moltkes Testamente af 1851 19. Septbr. bestemmes bl. a., at hvis hans Søn og Lensfølger skulde blive til Sinds at sælge Gaardene Nr. 278 Litr. A.—E. i St. Annæ Øster Kvarter i København, da skal der af Købesummen, for saa vidt den overstiger 50 000 Rdl. r. S., oprettes et Pengefideikommis, som skal føre Navnet Adam Gottlob Moltkes Fideikommis og bestandig følge Grevskabet Bregentved i Stedet for det tidligere til Grevskabet hørende, men senere afhændede Hotel i København.

Endelig har den nuværende Besidder til Opfyldelse af sin Faders Ønske henlagt til Lenet den meget værdifulde Malerisamling, der findes i Palæet i København.

c. Fideikommiskapitaler, Bankaktier og Legater.

Der er i Tidens Løb ved Besidderes *frivillige Dispositioner over privat Formue* oprettet flere Legater, dels Familielegater, nemlig Grev Joachim Godske Moltkes Fideikommiss c. 700 000 Kr., og det von Stöcken'ske Fideikommis, stort 50 000 Kr., dels Legater i almindeligt humane og velgørende Øjemed til et samlet Beløb af over 735 000 Kr.

Desuden er der i Tidens Løb *ved Godssalg og Aflosning af Tiende o. l.* dannet en Fideikommiskapital, der følger samme Regler med Hensyn til Nydelsen som de Ejendele, hvorfor Kapitalen er substitueret. Den saaledes tilvejebragte Fideikommiskapital opgives i 1861 til 640 800 Rbd., I 1871 angives Fideikommiskapitalen til 918 700 Rbd., som med en Forøgelse af 221 300 Rbd. i 1875 omskrives til 2 280 000 Kr., hvilken Sum i 1891 er vokset til 3 640 000 Kr. og yderligere i 1911 til 4 895 000 Kr. Hovedmassen af Tilvæksten er Ækvivalent for bortsolgt Bøndergods. Desuden ejer Grevskabet i 1911: 63 400 Kr. i Bankaktier.

5. BESIDDERNE.

Biografiske Meddelelser om Grevskabets tre første Besiddere.

Den udførlige Omtale, der her skænkes primus aqvirens, motiveres ved Ønsket om at yde A. G. Moltkes Minde skyldig Retfærdighed overfor de ubillige og ensidige Domme, Fjender og Misundere blandt hans samtidige har fældet over ham, og som til Trods for den Rehabilitation, der i seneste Tid er bleven ham til Del (L. Koch i Museum 1890, 484 ff. og E. Holm i Biografisk Lexikon samt i Danske Magazin 5. Række III., 151) stadigt gentages (jvfr. bl. a. Memoirer og Breve udg. af Jul. Clausen og P. Fr. Rist XXI, 1914, 96, 134 f.), fornemmelig Beskyldninger for at have vist Eftergivenhed overfor Kong Frederik V.s mindre heldige Dispositioner, og misbrugt hans Gunst til egen Fordel, at have beriget sig ved Administrationen af Partikulærkassen og ved private uhæderlige eller i alt Fald ufine Pengetransaktioner; endvidere ogsaa at han som tysk Lykkeridder skulde have tilsidesat dansk Nationalitet og som Godsejer været en Modstander af Bondefriheden, ja endog Bondeplager.

A. G. Moltke var selv velkendt med alle disse mere eller mindre ærerørige Sigtelser, hvorfor han efter sit Fald udarbejdede en Række Forsvarsskrifter, bl. a. en Udsigt over Frederik V.'s Regering, et Opgør af Partikulærkassens Status, en Beregning over sin Formuesforøgelse og finansielle Status samt en Selvbiografi. Nogle kort efter A. G. Moltkes Død fremsatte Angreb paa hans offentlige og private Færd blev paa Foranledning af Sønnen J. G. Moltke imødegaaet i Bladet »Borgervennene« (1793 Nr. 2) af en anonym Forfatter, der meddelte en Status af Partikulærkassen samt Udtog af det nedenfor meddelte Brev fra J. H. E. Bernstorff; samtidig blev Udgivelsen af Faderens Selvbiografi stillet i Udsigt (Lærde Efterr. 1792 Nr. 52). Gentagne Gange senere omgikkes J. G. Moltke med Planer til en litterær Genrejsning af Faderens Minde først gennem Rasmus Nyerup, sidst gennem Jens Kragh Høst (Jvfr. dennes Erindringer 1835, 97, 125). A. W. Moltke genoptog Faderens Tanke og lod J. D. T. Manthey 1818 oversætte paa Dansk Bedstefaderens Udsigt over Frederik V.'s Regering, der dog ikke naaede at blive trykt, ligesom han c. 1850 overlod C. F. Wegener til Udgivelse A. G. Moltkes Manuskripter: Plan, betr. die Regierung Friederichs V, Begebenheiten während der Regierung Friederichs V, Unterhandlung mit dem russischen Hofe samt hele Samlingen af Kong Frederik V.'s originale Haandbreve til Moltke. Wegener naaede først at faa dem ud-

givne i Hist. Tidsskr. 4. R. II. Bd. (1870). Som paapeget af E. Holm, indeholder Selvbiografien, der er nedskreven i Moltkes Alderdom, ikke faa positive Fejltagelser, hvilket Forfatteren selv delvis var klar paa, idet han jævnlig tager Forbehold til nærmere Undersøgelser i hans originale Privatpapirer.

Nærværende Meddelelser er overvejende byggede paa Aktstykker og Breve fra Arkivet paa Bregentved.

I.

Greve Adam Gottlob Moltke,

Grevskabets Erektor, tilhørte en meklenborgsk Slægt, af hvilken en Gren allerede i det 14. Aarhundrede omplantedes i Danmark. Fra Hr. *Johan Moltke* (1255—70) nedstammer den *ældre danske Linie* (uddød her i Landet o. 1520), hvortil hørte Hr. Evert Moltke til Torbenfeld († 1381), Drost og Marsk hos Kong Valdemar Atterdag, og hans seks Sonner, der alle havde Hovedgaarde og store Forleninger i Danmark — medens Broderen Hr. *Fikke Moltke* (1270), er Stamfader til *alle nulevende danske Moltker*.

A. G. Moltkes Bedstefader tjente en Tid som Officer under Kong Frederik III., hans Fader forlod Landet efter 17 Aars Militærtjeneste for at overtage Styrelsen af sine Godser i Meklenborg, hvor Sonnen fødtes. Alle hans Farbrodre var ligeledes knyttet til Danmark som Officerer, af hvilke en faldt som Oberst paa Rygen 1715, medens en anden ombyttede Militærtjenesten med den civile Embedsbane og blev Generalpostdirektør og Amtmand paa Møen, hvor han ejede Nygaard (det nuværende Marienborg). Her tilbragte A. G. Moltke sin Barndom og fik en overvejende dansk Opdragelse.

I sit ellefte Aar kom han 1722 til Hoffet som Page hos Kronprins Christian og blev efter dennes Tronbestigelse 1730 Kammerpage hos Sonnen, den da 7-aarige Kronprins Frederik, med hvem han sluttede et Venskab, som han bevarede uforandret til Kongens Dod. Ved Kronprinsens Formæling 1743 udnævntes Moltke til Hofmarskal, Aaret efter til Overkammerer og kort efter Tronbestigelsen til Overhofmarskal. 1750 indtraadte han i Konseillet og ophøjedes i Grevestanden. Under Frederik V.'s hele Regering var A. G. Moltke den mest formaående Mand i Rigerne, den egentlige Leder af Landets ydre og indre Anliggender, Kongens intime Raadgiver og Bestyrer af hans private Finanskammer. Saa stor Magt og Indflydelse maatte vække Misundelse og Bagvaskelse, og faa Maaneder efter at Kong Christian VII. var kommet til Regeringen, blev Moltke afskediget fra alle sine Embeder. 1768 kom han atter ind i Konseillet og fik flere Tillidshverv,

men blev i Slutningen af 1770 styrtet af Struensee og Rantzau-Ascheberg, hvis Tilmærmelse han havde afvist. De to sidste Aartier af sit Liv tilbragte han som Privatmand paa Bregentved, hvor han ogsaa døde 1792.

Under sin tyveaarige Magtperiode udøvede A. G. Moltke ved sin overordentlige Arbejdskraft og aarvaagne Gavnelyst i Førelse med et sundt Omdømme en gavnlig Indflydelse paa Statsstyrelsen. Smukkest viser hans Karakter sig i Forholdet til den viljesyge, nervøst ophidsede Konge, mod hvis daarlige Instinkter han førte en næsten daglig, opslidende Kamp, medens han paa den anden Side overfor Folket gav Kongen Æren for alle nyttige og gode Foranstaltninger i hans Regeringstid.

At han til Trods for afvigende politiske Synspunkter til Udenrigsminister efter Grev Schulin valgte J. H. E. Bernstorff, gør ham Ære. Under den truende Krig med Rusland 1762 delte han Ansvar og gjorde fælles Sag med ham. Hofintriger og Partigængeri vare banlyste under hans Styrelse. Danmarks Handel og Skibsfart paa hjemlige og fremmede Have skylder ham et mægtigt Opsving. Han ophjalp Byernes Industri og iværksatte størstiledede og monumentale Byggeføretagender, af hvilke dog særlig et enkelt (Marmorkirken) i Forhold til Landets Ydeevne afgjort var for kostbart. Han virkede for et forbedret Landbrug og støttede humane Formaal. Længst vil han blive mindet som den runderhaandede og forstaaende Mæcen for Kunst og Videnskab. At han var en god dansk sindet Mand, fremgaar bl. a. af at han raadede Kongen til kun at anvende Dødsstraf i højere Embeder ligesom han skaffede J. S. Sneedorffs Tidsskrift »Den patriotiske Tilskuer« Frihed for den ellers endnu gældende Censur.

Ved sin Afgang fra Statstjenesten modtog han følgende anerkendende Ytringer fra J. H. E. Bernstorff. »Den Styrke og ædle Selvfornægtelse, hvormod Ds. Exc. bærer det Slag, der har saaret Dem, er for mig en Lære til at slutte min Smerte ind i Tavshed, men det maa være mig tilladt, dybt i mit Sind at føle, hvad der rammer en Minister og en Ven, hvis Tjenester, viste mod Staten, hvis gode Karakter og Fortjenester ingen kender bedre end jeg, der paa nært Hold har været Vidne til D. E.s Handlinger, Raad og Optræden. Lydeligt og til mit sidste Aandedræt skal jeg vidne, at ingensinde har en Minister, der som De ejede Deres Konges Hjerter og Tillid, gjort en ædlere Brug af sin Anseelse og virket med større Iver for sin Herres Ære og Tjeneste. Jeg skal aldrig glemme, aldrig fortie, at i de fulde tyve Aar, i hvilke jeg har været et velunderrettet Vidne, har D. E. aldrig kendt, hverken

¹⁾ Orig. Ark. paa Bregentved.

Hævnfølelse eller Hovmod, eller har nogensinde misbrugt Deres Magt. At Kærlighed til Deres Herre og til Staten har besjælet alle Deres Handlinger, at De har gjort hvermand godt og ingen ondt, at, takket være Dem, har Skibsfart og Kunster blomstret; ved Deres Hjælp har syge og fattige faaet Hjælp, ved Deres Raad har Fortjenesten fundet Beskyttelse og hver Dyd Opmuntring. Med ét Ord, De har gjort det Tidsrum, i hvilket man har lyttet til Dem, til Velgørenhedens og Hæderens Æra.

Grev H. W. Schmettau omtaler Moltke som »den sanddrueste Ven, nogen Konge har kunnet smigre sig ved at eje, opfyldt af det agtværdigste Sindelag».

A. G. Moltke, der næppe har nydt anden Undervisning, end den, han i sin tidlige Ungdom fik af Pagehovmesteren, havde ved ihærdigt Selvstudium erhvervet en forbavsende alsidig teoretisk og praktisk Viden. Takket være hans altid vaagne videnskabelige og kunstneriske Interesser og særlige Forkærlighed for naturhistoriske Studier, op-levede navnlig de skønne Kunster og de praktisk anvendelige Videnskaber herhjemme under hans Mæcenat en Udvikling og Blomstring, der vanskelig kan vurderes højt nok.

Grev Moltke var Præsæs for det lille, beskedne Maler- og Billedhuggerakademi, der paa hans Foranledning reorganiseredes 1748 og udvidedes med en Skole for Arkitektur, hvorved det blev en selvstændig Statsinstitution. 1753 skaffede han det til smaa, skiftende Lokaler henviste Akademi Brugsret over Charlottenborg og aabnede s. A. en hertil knyttet Tegneskole, ligesom han 1754 fik udvirket Statutterne for det ny Kongelige Billedhugger- og Bygningsakademi. Under sin anden, korte Magtperiode sikrede Grev Moltke dets Forbliven paa Charlottenborg og formaaede Kongen til at oprette to faste Fonds, henholdsvis paa 5 000 Rdlr. — til adskillige Udgifter — og 6 000 Rdlr. til Professorgager og Pensioner samt 6 Stipendier for Kunstnere (à 300 Rdlr.) og 6 for Elever (à 200 Rdlr.). 1769 afholdt Akademiet sin første egentlige Kunststilling.¹⁾

A. G. Moltkes Kunstsans spores ogsaa i de store Bygningsforetagender, han iværksatte, hans eget Palæ, det af de fire Pragtbygninger paa Amalienborg i det Indre rigest udsmykkede, Palæet i Helsingør og Frederiks Hospital, der fandt Efterligninger i andre Bygninger i den ny Frederiksstad, hvis arkitektoniske Fysionomi han i høj Grad har præget bl. a. ved den, paa Bekostning af det asiatiske Kompagni rejste, prægtige Rytterstatue af Kong Frederik V. Hans Kunst-

¹⁾ F. Meldahl og P. Johansen, Det kgl. Akademi for de skønne Kunster, 1904, 29, 38, 75.

forstaaelse fik ikke alene Betydning for de modne Kunstnere, han beskæftigede, Malere som Pilo og P. Als, Billedhuggere som Saly og Wiedewelt, Bygmestrene Jardin og Eigtved, Kobberstikkeren Preisler o. m. a., men ogsaa den unge Kunstnerskole, særlig Jens Juel og Hoyer, har nydt godt af hans Opmuntring.

Et blivende Minde om hans gode Kunstmag er frem for alt hans egen Malerisamling.

Rasmus Nyerup har i et særligt Skrift over A. G. Moltke betegnet ham som det naturhistoriske Studiums ypperste Talsmand og dygtigste Befordrer i Danmark i det 18. Aarhundrede. Senest har Prof. H. Jungersen i sin Rektoratstale ved Universitetets Reformationstest 1913 udførlig paavist, i hvor høj Grad de zoologiske, botaniske og mineralogiske Studier skylder ham deres første Udvikling og Trivsel.

Fra at være et Hjælpefag for den medicinske Videnskab blev Naturvidenskaben efter det af Sverig givne Forbillede, hvor Linnés epokegørende Arbejder banede Vejen for den, ogsaa herhjemme en særlig Disciplin.

1759 formaaede Moltke Kongen til at bekoste Oprettelsen af en saakaldet *Natural Husholdnings-Samling*, der fik anvist Lokale paa Charlottenborg. Til Præses for dette Institut, som blev gjort uafhængig af Universitetet, fordi dette havde stillet sig afvisende overfor Naturvidenskabernes, udnævntes A. G. Moltke, som den, der »af patriotisk Nidkærlighed ikke aleneste har proponeret den første Plan dertil, men endogsaa vist Begyndelse med dette Naturalkabinetets virkelige Indretning, og ved Donation af Materialier lagt en god Grund til denne Stiftelses Opkomst og Istandsættelse«. Ved Samlingen skulde ansættes to Professorer til at dele Undervisningen i Naturvidenskaber og Økonomi. Selv ejede A. G. Moltke en betydelig Naturaliesamling, det for egne Midler erhvervede, af Linné i et særskilt Værk beskrevne *Museum Tessinianum*, opstillet i Palæet paa Amalienborg¹⁾.

Moltke foranledigede ogsaa Oprettelsen af de saakaldte *Botaniske Anstalter*, nemlig Flora Danica-Værket, den til Frederiks Hospital knyttede botaniske Have (mellem Toldbodvejen og Ny Toldbodgade), samt det botaniske Bibliothek paa Charlottenborg. Ledelsen af Haven overdroges den berømte Botaniker G. C. Oeder, der med kongelig Understøttelse sendtes paa Rejser i Udlandet for at lære fremmede botaniske Haver at kende og indsamle Frø og Planter til den paa-tænkte Have, og i Indlandet for at studere Planteverdenen til Brug ved Flora-Danica Værket.

¹⁾ Danske Atlas II, 188 ff. Dske. Mag. 5. R. V, 229. H. Steffens, Was ich erlebte II, 194, 201.

Ved Moltkes endelige Afgang fra Statstjenesten ophævedes 1770 baade Naturaliekabinetet og de botaniske Anstalter, der lagdes under Universitetet, dog fortsatte Oeder Udgivelsen af Flora Danica indtil Slutningen af 1772.

Alle danske Naturforskere paa Frederik V.'s Tid fandt Støtte og Opmuntring hos A. G. Moltke, der udvirkede Midler til deres videnskabelige Rejser og Udgivelse af deres Arbejder¹⁾.

Mindet om A. G. Moltke som Naturvidenskabernes Mæcen blev fornyet af hans pietetsfulde Søn, der lod de af Faderen paatænkte Donationer til Universitetet træde i Kraft i Aaret 1810, da Grevskabets finansielle Status kunde tillade det. Ved Gavebrev overdroges til Universitetet baade et zoologisk-mineralogisk Museum (Greve A. G. Moltkes zoologisk-mineralogiske Samling), delt i to Afdelinger, hvoraf den ene nu er forenet med Universitetets zoologiske Samling, medens den anden udgør Grundlaget for det nuværende mineralogiske Museum, og en Bogsamling, der forenedes med Universitetsbibliotheket. Af et Pengelegat paa 60 000 Rdlr. (nu 184 000 Kr.) anvendes efter Fundatsen Renterne af 20 000 Kr. dels til Lønning for en Assistent ved det zoologisk-mineralogiske Museum, dels til Præmier for Universitetets aarlige naturhistoriske Prisaftandlinger, dels for Studerende af den naturhistoriske Retning. Renten af 85 000 + 10 000 Kr. tilfalder dels zoologisk, dels mineralogisk Museum, medens Renten af 35 000 Kr. anvendes til Indkøb af naturhistoriske, filosofiske og historiske Bøger.

De hjemme og ude iværksatte videnskabelige Undersøgelser skulde ogsaa tjene til at udvikle Landets Hjælpemidler. Paa Foranledning af A. G. Moltke udgik 1755 en kongelig Opfordring til samtlige Undersaatter, om at indsende til ham almenyttige, økonomiske Afhandlinger, der vilde blive offentliggjort uden Bekostning for Forfatterne. Skrivelysten greb alle Stænder, og Indlæg strømmede ind fra

1) M. T. Brännich, der 1765 blev Lektor i Naturhistorie og Økonomi, skrev en Afhandling om Naturvidenskabernes Fremgang i Danmark og udgav (1764) *Ornithologia borealis* og *Entomologia*, det første zoologiske Arbejde paa Dansk. P. *Ascanius* foretog 1768—70 paa sin Rejse i Norge faunistiske Undersøgelser. Botanikeren *Chr. Friis Rottbøll*, Linnés Discipel, og *Joh. Th. Holm de Holmskjold*, Udgiver af et Planteværk om Svampe (*Beata ruris*), det brilanteste indtil da udkomne botaniske Værk, udmærkede sig paa den deskriptive Botaniks Omraade, medens *F. M. Regenfuss* indkaldtes 1754 for at fuldføre det af ham paabegyndte illuminerede Pragtværk om Konkylier. *E. Pontoppidans* Norges naturlige Historie II (1763) er tilegnet Moltke til Tak »for mange Aars Gunst« og som Anerkendelse for hans Omhu for den norske Nation. Dette Værk fremkaldte atter *Hans Strøms* baade i zoologisk og botanisk Henseende meget fortjensfulde Beskrivelse over Søndmor (1762). *Eggert Ólafssons* Rejser i Island 1751—57 og 1760—64 blev Grundlaget for den senere Islandsforskning.

fjern og nær. De af E. Pontoppidan i Danmarks og Norges økonomiske Magazin I.—VIII. (1757—64) samlede Afhandlinger indeholder den første offentlige Drøftelse af Bondestandens Kaar og Grundlinierne i næsten alle senere Landboreformer. Det hedder i Fortalen til Magazinet, at Grev Moltkes Ædelmodighed allermest har befordret dette Værks Fremkomst.

Hans filantropiske Sans gav sig et mindeværdigt Udslag i, at han formaaede Frederik V. til at oprette *Frederiks Hospital* som en selvejende Institution dels ved Overskud fra den norske Generalpostkasse, dels ved Kongens egne Midler. For første Gang førtes herhjemme Tanken ud i Livet, at indrette en Helbredelsesanstalt for Syge, fortrinsvis for ubemidlede, som kunde finde bedre Lægehjælp og Pleje end i Hjemmene. Hospitalet var for sin Tid en Mønsterinstitution med Orden indadtil og Pragt udadtil. Da Folk i Begyndelsen viste Mistillid til Hospitalet, indlagde Moltke en af sine Sønner.

At Danmark i Datidens lærde Verden havde Ry for at være den første Kulturstat i Evropa, skyldes væsentlig *Carsten Niebuhrs* arkæologiske, geografiske og fysiske Undersøgelser, hvis Resultater foreligger i det monumentale Værk *Reisebeschreibung in Arabien*, der endnu nyder Autoritet som det værdifuldeste Skrift om Jemen. I Følge den berømte Orientalist J. G. Michaëlis' Vidnesbyrd har den Omstændighed, at Englænderne kunde benytte Niebuhrs Kort, været medvirkende ved Erobringen af Ostindien¹⁾.

For Niebuhrs Opdagelsesrejse, i hvilken A. G. Moltke utvivlsomt har haft en stor Andel, fik Bernstorff baade hos Samtid og Eftertid hovedsagelig Æren. Medens Niebuhr i Fortalen til sit Rejseværk undlod at omtale Moltkes Andel i Ekspeditionens Iværksættelse, udtalte han i et Brev, der ledsagede det til Greven oversendte Eksemplar, at ingen havde større Krav paa dette Værk, end A. G. Moltke. I sit Svar til Niebuhr hævdede Moltke paa en beskeden og værdig Maade sin Ret til Æren og Ansvar for den arabiske Rejse.²⁾

»Kong Frederik V.« siger Michaëlis, » søger den sande Lærdom sammen fra alle Nationer og er i Virkeligheden alle Lærdes fælles Landsfader³⁾. Herder betegnede Danmark som »det bedste Land i

¹⁾ Michaëlis til Moltke (1782 14. Okt.): Die Bemühungen, die Hochdieselben bey der Arabischen Reise übernommen haben, bleiben mir ewig unvergesslich. Ich weiss nicht, ob Ew. Exc. darüber reflectirt haben, was für grossen Nutzen diese Reise den Engländern gebracht hat, die den Weg über das rothe Meer und dadurch so geschwinde Ordren nach Ostindien bringen, dass der Donnerschlag ihre Feinde trifft, ehe sie ihn sahen. (Bregentved Arkiv).

²⁾ Brev fra Moltke til Niebuhr 1772 17. Okt. (Kopibog Bregentved).

³⁾ Lit. Briefwechsel von J. G. Michaëlis I, 326, 352.

Evropa, en for Menneskeheden virkelig arbejdende Stat under en god, mild og fortræffelig Regering¹⁾).

Sit finansielle Talent fik A. G. Moltke især Lejlighed til at godtgøre ved Forvaltningen af Kongens Partikulærkasse, Chatolkassen og de kongelige Godser, navnlig Jægerspris. Han modtog Partikulærkassen efter Christian VI.'s Død med en Gæld af 484 921 Mark og afleverede den tyve Aar senere til Kong Christian VII. med en Beholdning af over en Million Rdlr. Da hans Avindsmænd udsprede Rygtet, at denne Sum kun fandtes paa Papiret, opnaaede han Kongens Tilladelse til at Kassens Status i hans Fraværelse maatte blive undersøgt af Bernstorff, Thott og Reventlow, der med deres Underskrift bevidnede, at den opviste en Beholdning af 1 033 674 Rdlr.

I den almindelige Bevidsthed gjaldt Moltke for at være Landets rigeste Mand, og i de sidste Aar, da Kongen ved sit stigende moralske Forfald og ved Udskrivningen af Ekstraskatten var bleven upopulær, vendte den offentlige Mening sin Uvilje mod A. G. Moltke, hvis mange Godshandler og private Finansoperationer gav Anledning til Opfattelsen, at han havde beriget sig paa Statens Bekostning.

A. G. Moltke, der oprindelig var ubemidlet, erhvervede i Aarens Lob en betydelig Formue, dels ved Køb og Salg af Jordejendomme i stor Stil, dels ved andre, kloge og af sjældent Held begunstige Dispositioner i Landets finansielle Opgangsperiode, som han i væsentlig Grad selv havde bidraget til at hidføre.

Efter sin Farbroders Dod (1728) arvede han Nygaard, afhændet 1748 for 7 518 Rdlr. Arven efter Onklen samt Medgiften med hans første Hustru beløb sig i rede Penge ialt til 15 000 Rdlr. Til det ham af Kongen skænkede Bregentved Gods fojede han, som ovenfor nævnt, ved Køb Turebyholm, Tryggevælde og Juellinge. Af Kammerherre V. Borregaard fik han 1747 tilskødet *Eskildstrup* ((Førslev Sogn), solgt 1751 for 21 773 Rdlr. I Aaret 1753 købte han for 44 457 Rdlr. Baroniet *Hogholm* (Bjørnholm, Feveile og Lykkesholm) ved Ebeltoft, afhændet Aaret efter (50 000 Rdlr.), og Godserne *Dronninglund*, *Dronninggaard* og *Hals Ladegaard*, som han 1772 tilskodede sin Søn Grev Casper. 1755 erhvervede han Baroniet *Lindenberg*, hvis Udvidelse og Forbedring var ham særlig magtpaaliggende. Kongen skænkede ham Kronens Andel i Vildmosen, og selv lod han anlægge Murstens- og Kalkbrænderier samt istandsætte forskellige Kirker, saa at Baroniet i hans Besiddertid indbragte en aarlig gennemsnitlig Indtægt af 3 272 Rdlr. Han kunde derfor med en betydelig Fordel afhænde Lindenberg

¹⁾ R. Haym, J. G. Herder I. 313.

(nu ialt 64 Tdr. Htk.) til Skatmester, Baron H. C. Schimmelmann 1762 (70 000 Rdlr.).

I *Holsten* tilskrev Landraad Heinrich v. Brömbesen ham 1759 sit Gods *Niendorf* (Gnenin Sogn) med Bohave og Tilbehør gældfrit ved sin Død mod at Moltke skulde udbetale ham en aarlig Livrente af 3 000 Rdlr. — en Overenskomst, der betegnes som en paa den Tid meget gængse Handel. Til Held for A. G. Moltke døde Brömbesen næppe en Maaned efter Kontraktens Afslutning (25. Avg.), hvorefter han tog Godset i Besiddelse, som han 1761 aflændede for 80 542 Rdlr., der jo saa godt som var ren Fortjeneste. Af Landgreve Carl af Hessen-Philipsthal købte han til sin anden Søn Godset *Testorf*, som han dog 1764 med en Gevinst paa 4 000 Rdlr. solgte for 122 000 Rdlr. Sidstnævnte Aar erhvervede han derimod af Arvingerne efter Gehejmekonferensraad J. Brockdorff det af denne opførte (senest af Kong Frederik VIII. beboede) Palæ paa Amalienborg, Godserne *Nøer* og *Grönwold* til sammen for 172 500 Rdlr. Palæet solgte han til Kongen Aaret efter, medens *Nøer* og *Grönwold* oprettedes til et Fideikommis for hans tredje Søn Greve Magnus Moltke.

Allerede 1747 havde den barnløse og svagelige Geheimeraad Hans Heinrich v. Stocken, der af Slægtninge kun efterlod sig et Næstsøskendebarn, indsat Moltke som sin eneste og retmæssige Arving »af oprigtig Højagtning, Kærlighed og Venskab for hans Person og Meriter som og af en skyldig Taknemmelighed for den Godhed og Høflighed«, han havde nydt af Moltke, men i Særdeleshed »i Henseende til hans talrige artige og veloplyste Børn«. Ved Stockens Død kom A. G. Moltke i Besiddelse af hans Gods *Gammelgaard* paa Lolland, som han lod sætte til Auktion uden at faa et antageligt Bud. Den paa Godset hæftende Gæld og Udbetalingen af forskellige Pensioner paa Livstid bevirkede, at hele Arven kun kunde regnes til o. 16 500 Rdlr.¹⁾

Endelig købte A. G. Moltke 1762 *Glorup* og 1765 *Rygaard*, hvilke Ejendomme hans anden Hustru, der havde bidraget til Købet med sin Medgift (15 000 Rdlr.) og en Lotterigevinst paa 60 000 Rdlr., overtog for 120 000 Rdlr. og 1793 oprettede til et Stamhus (Moltkenborg) for sin ældste Søn Greve Gebhard Moltke.

I København beboede A. G. Moltke det efter ham opkaldte Palæ paa Amalienborg, hvortil Grunden 1750 skænkedes ham af Kongen. Det fuldendtes 1756 med en samlet Udgift af 102 900 Rdlr. og udsmykkedes med Malerier (bl. a. af Pilo), hvoraf en Del endnu findes i

¹⁾ Det er særlig Erhvervelsen af *Niendorf* og *Gammelgaard*, som Samtiden skunlede over (C. D. Biehls Breve ved L. Bobé, 1909, 145).

Salene. Foranlediget af, »at der jævnlig og mangfoldig havde været talt om den af ham anvendte Pragt og store Bekostning«, har Moltke i et lille Forsvarsskrift fremført den Bemærkning, at han stedse havde elsket den gode og skønne Smag i Kunsterne, hvilket forledte ham til at anvende »en større Sum paa Palæets Forskønnelse end oprindelig tænkt«. Efter hans Død solgtes Palæet i Marts 1794 til Kongen for mindre end Halvdelen af hvad det havde kostet at opføre (45 000 Rdlr.).¹⁾

Om sin paa anden Maade hidførte Formuesforøgelse har A. G. Moltke efterladt en udførlig Redegørelse paa Grundlag af de endnu bevarede Regnskabsbøger. Ved den vestindiske Handel tjente han 30 000 Rdlr., paa otte gamle asiatiske Aktier en ligesaa stor Sum, paa Bankportioner c. 50 000 Rdlr. Af sine Godser solgte han for ialt 20 000 Rdlr. Egetømmer. For 4 Traktater fik han ligesom de andre Ministre ialt 24 000 Rdlr.

Paa Forøgelsen og Forbedringen af Bregentved Gods anvendte han betydelige Summer. Hovedgaarden Tryggevælde maatte han opbygge igen efter at den var totalt nedbrændt, ligesom han opførte to nye Gaarde, Sophiendal og Alslev, hvilket tilsammen kostede 30 000 Rdlr. Endvidere købte og henlagde han til Grevskabet Heinerupgaard (Kobesum 4 000 Rdlr.), Ammerup Gaard og Jorder (4 000 Rdlr.), Anneksjorden i Haarløv (4 000 Rdlr.) og Herfolge (Hellested) Mølle (6 000 Rdlr.). Ved 6 af de ham tilhørende Gaarde forøgede han Besætningerne og Inventariet til en Værdi af 30 000 Rdlr. Opførelsen af Stengærder kostede ham ialt 10 000 Rdlr. Udskiftningen og Udflytningen paa Grevskabet anslaaer han til 60 000 Rdlr. Paa Udsaaningen af Kloverfrø, som han skænkede Bønderne, anvendte han 6 000 Rdlr. I Lobet af 22 Aar udryddede Kvægpesten Besætningen næsten helt ialt ni Gange, hvorved han hver Gang mistede henved 1 000 Køer, hvilket Tab han, hver Ko regnet til 12 Rdlr., anslaaer til 108 000 Rdlr.

¹⁾ »Vel en høist moderat Sum« (J. P. Mynster, Medd. om mit Levnet, 1854, 76).

For at have et Sommeropholdssted nær Hovedstaden købte A. G. Moltke 1758 af Toldkammerer J. G. Putscher ved Helsingør et Lyststed med Have og tilliggende Jorder, hvilke sidste var bortforpantede mod en aarlig Afgift til Partikulærkassen. Han afhændede 1760 for 14,100 Rdlr. til Kong Frøderik V Helsingørs saakaldte Kongehave, men vedblev at være dens nominelle Ejer. medens Kongen under hans Tilsyn, for Chatolkassens Regning af Jardin 1761 lod Hovedbygningen omskabe til et Palæ (det nuværende Maricnlyst Hotel), som han havde udset til eventuelt Enkesæde for Dronningen. Efter sin Tronbestigelse overtog Kong Christian VII Palæet, som han 1767 22. Juli tilskodede Enkedronning Juliane Marie. Uldalls Meddelelser (Memoirer og Brevc XXI, 135) er urigtige.

Fra 1782 foreligger en Balance over hans samtlige aarlige Indtægter og Udgifter, beregnet i Gennemsnit for det sidste Tiaar. Den samlede Indtægt beløb sig til ialt 40 260 Rdlr., Af Godserne indbragte Bregentved aarlig 3 500 Rdlr., Sophiedal 2 800 Rdlr., Turebyholm 4 500 Rdlr., Juellinge 3 000 Rdlr., Tryggevælde 2 600 Rdlr., Alslev 1 600 Rdlr., Glorup 3 300 Rdlr., Rygaard 1 900 Rdlr. — Udbyttet af asiatiske, vestindiske og Søassurancekompagniaaktier var 3 000 Rdlr. Den samlede Udgift opføres med 23 000 Rdlr., saa at Renindtægten var 17 260 Rdlr.

De store Summer, han anvendte paa sine Sønners Rejser, Studier og Kampagner (156 000 Rdlr.), Døtrenes Udstyr og særlig den betydelige Gæld, han maatte betale for to af sine Sønner, havde til Følge, at hans Dødsbo udviste en meget ugunstig Status. Grevskabet var behæftet med en Gæld af 370 508 Rdlr.; i rede Penge efterlod han 89 286 Rdlr. Udgifterne beløb sig til 65 247 Rdlr., saa at der til Deling blandt de mange efterlevende Børn kun var levnet 24 039 Rdlr.

II.

Greve Joachim Godske Mollke,

Grevskabets anden Besidder, er barnefødt paa Nygaard, blev Student fra Kobenhavns Universitet, men fuldendte sine Studier i Leipzig under Ledelse af Tysklands almindelige Lærer, Professor Gellert, hvis Yndlingsdiscipel han blev; hjemvendt blev han Kammerjunker hos Dronning Caroline Mathilde, udnævntes 1770 til Deputeret i Admiralitets- og Generalitetskollegiet, men da han ligesom Faderen nærede Uvilje mod Struensee tog han sin Afsked, men indtraadte efter hans Fald atter i Statstjenesten som Deputeret i Finanskollegiet, Direktør for Øresunds Toldkammer samt Medlem af Overskattedirektionen (April 1772) og blev det følgende Aar Deputeret i Generaltoldkammeret, Kommercekollegiet og Bjergværksdirektoriet. 1781 optoges han i Guldbergs Ministerium, men forlod samtidig med dets Fald (Regeringsforandringen af 1784 14. Apr.) aktiv Tjeneste og levede derefter i mange Aar kun for Styrelsen af sine Godser og litterære-videnskabelige Interesser.

I Stedet for det ham 1779 af Faderen overdragne, 1782 afhændede Gods Gammelgaard købte han de 1676 erigerede Baronier Einsiedelsborg og Kørup, paa hvis Forbedring han anvendte betydelige Midler og Omhu, og hvor han har efterladt sig et smukt Minde ved sin Omsorg for Bønderne¹⁾.

¹⁾ Dansk Litteratur-Tidende 1818, 810. Lærde Efterretninger 1800, 674.

Den betydelige Gæld, der ved A. G. Moltkes Død hvilede paa hans Bo, havde gjort Sønnen betænkelig ved at overtage Grevskabet, og denne fik med sine Medarvingers Samtykke endog Tilladelse til at sælge Allodialgodserne og Palæet, men den ved Salget af Palæet indkomne Sum og den fordelagtige Afstaaelse af de to Baronier i Forbindelse med gunstige Aar for Landbruget tillod ham omsider (1795) at overtage Besiddelsen af Bregentved. 1804 kunde han ogsaa købe Godset Aagaard (Løve II.) for 195 000 Rdlr.

Greve J. G. Moltke var ligesom Faderen ivrig for Indførelsen af Landboreformerne, særlig skyldes ham Forordningen af 1781 23. Apr. om Fællesskabets Ophævelse indenfor de enkelte Landsbyer¹⁾. Han var dog en afgjort Modstander af Gennemførelsen af den 1766 vedtagne Bestemmelse om at Københavns Amts Krongods skulde overlades Bønderne som Ejendom, en Reform, der tog sin Begyndelse 1785 i Frederiksborg og Kronborg Amter.

Knyttet til Guldberg og hans Meningsfæller ansaas J. G. Moltke i den vidtforenede og indflydelsesrige Bernstorff-Reventlow-Schimmelmannske Kreds som den betydeligste af Førerne indenfor det danske, »Ødanskernes« Parti og var derfor Genstand for deres stærke Uvillie²⁾.

Med fremragende Dygtighed styrede Moltke det ham som Kurator for Valø og Vemmetofte undergivne Klostergoods ved bl. a. paa sidstnævnte Sted at ansætte Markfogeder, der havde Tilsyn med Bøndernes Dyrkning af Jorden, en Indretning, der bevirkede, at dette Gods, hvis Restancer aarlig beløb sig til 12—1 600 Rdlr., efter 1800 »ustridig var det ypperste hoverigorende Gods«. Gaardmændene boede dér som om de vare Selvejere og toge i Almindelighed ikke mere personlig Del i Markarbejdet, end Arvefæsterne.

Efter Statsbankerotten 1813 fulgte den da 67-aarige Mand pligt-opfyldende Kongens Opfordring om at overtage Finansministerens Portefeuille.

I sine fem sidste Leveaar var J. G. Moltke Kongens mest betroede Raadgiver og tog som saadan 1814 Del i de efter Statsraadets Sammenkaldelse forte Forhandlinger om Norges Afstaaelse.

Har Adam Gottlob Moltke end modtaget Gaver af sin kongelige Ven, maa det erkendes, at hans Søn Grev J. G. Moltke i rigt Maal har givet Landet Værdierne tilbage ved sine storstiledede Legater og Stiftelser, for hvilke Fundatserne i »Overensstemmelse med den af Faderen tilkendegivne Vilje« udstedtes 1821—22 af hans eneste Søn

¹⁾ Høllfried til Moltke 1804 30. Decbr. »Les principes et les sentiments de mon cœur se réunissent pour reconnaître le Promoteur de l'Ordonnance du 23 avril 1781« (Bregentved Arkiv).

²⁾ Jvfr. Hist. Tidsskr. 7. R. V. 388.

og Arving Greve A. W. Moltke. Af tre Legater, hvert paa 50 000 Rdlr., der bestyres af Besidderen af Grevskabet Bregentved, uddeles Renterne af det første (nu 104 500 Kr.) til 10 ved Universitetet studerende Embedsmændssønner paa 3 Aar ad Gangen; af det andet (nu 107 100 Kr.), tilfalder Renterne aarlig 10 ugifte Døtre af Embedsmænd, medens det tredje (nu 106 500 Kr.) aarligt tildeles 50 skole-søgende Sønner af Embedsmænd. Til Fremme af Agerdyrkning og Husflid stiftedes et Legat, nu 33 000 Kr., hvis Renter hvert Aar som Præmier tilfalder Jorddyrkere af Bondestanden paa Grevskabet. 1823 oprettedes et Legat paa 10 000 Rdlr. (nu 21 000 Kr.) til Elever paa Herlufsholm og et andet paa 15 000 Rdlr. (nu 37 000 Kr.) til Opmuntringspræmier for Skolelærere og den skolesøgende Ungdom paa Bregentved. 1821—27 blev der til Belønnings- og Opmuntringspræmier skænket Efterslægtens Skole et Legat, nu stort 42 000 Kr. Kunstakademiet betænkedes med et Legat paa 10 000 Rdlr., nu 20 000 Kr.

Foruden Bidrag til Lønninger for de fleste af Grevskabets Skolelærere har Grev J. G. Moltke til forskellige velgørende Stiftelser og fattige skænket mindre Legater, der nu tilsammen udgøre 29 640 Kr.

III.

Greve Adam Wilhelm Moltke

(født paa Einsiedelsborg), blev 1801 privat dimitteret af den senere Biskop J. P. Mynster og tog 1805 juridisk Eksamen. Embedsbanen begyndte han 1805 som Auskultant i Højesteret, i hvilken han 1809 fik Sæde. 1812 blev han Deputeret i Rentekammeret og 1816 tillige Medlem af Direktionen for Statsgælden og den synkende Fond. 1818 arvede han Bregentved og blev s. A. Kurator for Vallø og Vemmetofte.

1831 afløste Grev Moltke Møsting som Finansminister; 1845 ud-nævntes han til Præsident i Rentekammeret. Den Uvilje og Modstand, Christian VIII.'s Regering baade af liberale og nationale Grunde mødte, gjaldt aldrig ham personlig, idet han ved sin fornemme Tænkemaade og elskværdige Karakter var populær i alle Samfundsklasser¹⁾.

I de kritiske Martsdage 1848 blev han Mægleren mellem den gamle og den ny Tid ved at efterkomme Kongens Ønske om at danne et Ministerium, der optog to af de mest udprægede Talsmænd for Folkets Stemning. »Den Tjeneste, som Grev M. herved viste Danmark og den danske Nation, kan ikke skattes højt nok« (C. St. Andersen Bille). Under hans Forsæde fremkom Regeringens Grundlovsforslag, og hans Navn er det første efter Kongens under Junigrundloven. I Slutningen

¹⁾ Jvfr. J. P. Mynster, Meddelelser om mit Levnet, 1854, 71—92.

af 1848 fratraadte han som Finansminister og var indtil Avg. 1850 Udenrigsminister. Helstatsmændenes Alliance med Demokraterne medførte, at Bluhmes Plan til Monarkiets Ordning sejrede, hvorfor A. W. Moltke demissionerede (1852 27. Jan.). 1854 var han Præsident for det nydannede Rigsraad og vedblev at være dets Medlem til 1858. Han udnævntes 1856 til Ordenskansler og Overkammerherre.

Som Godsejer har Grev A. W. Moltke erhvervet sig et smukt Navn ved sin Samvittighedsfuldhed og Velvillie mod alle undergivne saavel paa sine egne Godser -- han købte 1828 Jomfruens Egede — som paa de under hans Værgе værende; herom vidner bl. a. den 1859 af Fæstebønder rejste Statue af ham i Bregentved Slotspark.

Fortegnelse over Besidderne.

1. Primus acquirens: Adam Gottlob Greve Moltke, f. 1710 10. Novbr. † 1792 25. Septbr. Hans Søn
2. Joachim Godske Greve Moltke, f. 1746 27. Juli † 1818 5. Oktbr. Hans Søn
3. Adam Wilhelm Greve Moltke, Konseilspræsident i Martsministeriet, f. 1785 25. Avg. † 1864 15. Febr. Hans Søn
4. Frederik Georg Julius Greve Moltke, Udenrigsminister, f. 1825 27. Febr. † 1875 1. Oktbr. Hans Søn
5. Frederik Christian Greve Moltke, f. 1854 20. Avg.

XIX. DET GREVELIGE RANTZAU'SKE FORLODS.

1. GODSETS EJERFORHOLD INDEN EREKTIONEN.

Den gamle adelige Sædegaard *Asdal* i Asdal Sogn, Vennebjerg Herred, tilhørte Rigsraad Otto Skeel. Da han døde 1634, kom Gaarden til hans Datter Ide, der var gift med Frederik Rantzau. Derefter ejedes den af dennes Søn Otto Rantzau, som 1671 blev optaget i Grevestanden. Efter Greve Otto Rantzaus Død 1719 arvede først hans ældste, ugifte Søn, Generalmajor Frederik Rantzau († 1726), og derefter hans yngre Søn, Kammerherre Christian Rantzau, Godset og Grevetitelen¹⁾.

Herregaarden *Hammelse* i Tise Sogn ejedes af Børglum Kloster, og da dette ved Reformationen blev inddraget, kom ogsaa Hammelse under Kronen. Ved Mageskifte af 1541 8. Apr. udlagde Kronen Hammelsegaard og Hammelse Mølle med rette Tilliggende, Hestehave, Enemærke og Alminding til Albret Skeel til Rostrup imod Vederlag i andet Gods i Framlev Herred og i Salling²⁾. Ved Christen Ottesen Skeels Død 1670 arvede hans Datter, Margrethe Skeel, Henrik Ramels Enke, den ene Halvdel og hans Datter, Ide Skeel, der var gift med Frederik Rantzau, den anden Halvdel af Hammelse, som derefter ejedes af deres Søn, Greve Otto Rantzau, og Sønnestøtter, Greverne Frederik († 1726) og Christian Rantzau¹⁾.

Herregaarden *Rosenvold* ved den nordre Bred af Vejle Fjord blev 1621 24. Oktbr. købt af Kong Christian IV.s Svigermoder, Fru Ellen Marsvin, som imidlertid 1630 efter Kongens Befaling maatte afstaa Gaarden til sin Datter Kirstine Munk. Efter Fru Kirstine Munks Død 1658 kom Rosenvold til Datteren, Frøken Elisabeth Augusta, som solgte Ejendommen til Gehejmraad Henrik Rantzau til Schöne-

1) Dansk biografisk Lexikon XIII Bd., S. 429, jvfr. S. 470 og 411.

2) Kronens Skøder etc. 1. Bd., S. 11.

weide, efter hvis barnløse Død 1674 den tilfaldt hans Brodersøn, Kammerherre Henrik Rantzau, som døde ugift 1687. Derpaa kom Gaarden til dennes Broder, Greve Otto Rantzau, en af Landets rigeste Godsejere. Fra hans Søn, Greve Frederik Rantzau, som døde ugift 1726, gik Rosenvold over til Broderen, Greve Christian Rantzau, som 1756 10. Septbr. med kgl. Tilladelse oprettede det grevelige Rantzau'ske Forlods af Rosenvold, Asdal og det halve Hammelse samt noget Strøgods paa Sjælland og Fyen¹⁾.

2. EREKTIONEN.

a. Erektors Fader m. fl. ophøjes i Grevestanden.

Kammerherre og ekstraordinær Envoyé hos den franske Konge Otto Rantzow til Asdal blev ved kgl. Patent af 1671 25. Maj optaget i den grevelige Stand tillige med sin Hustru og de ægte Børn, som maatte fødes, samt disses Afkom af begge Køn, ligeledes avlet i ret, lovligt Ægteskab, dog med lagttagelse af Førstefodselsretten i Overensstemmelse med Grevernes Privilegier. Brevet er udstedt paa Latin i den sædvanlige Stil²⁾.

Endvidere blev ved kgl. Patent af 1753 14. Decbr. Kammerherre Christian Friederich Baron af Rantzau med alle sine ægte Efterkommere optaget i Grevestanden³⁾. Endelig blev det ved kgl. Resol. af 1816 2. Jan. forundt General Greve Friederich Siegfried Rantzau, som ved Broderens Greve Carl Adolph Rantzaus Død var bleven Besidder af det grevelige Forlods Rosenvold, at hans fire Sønner og en Datter, nemlig: Christian, Carl, Adolph, Erhardt og Sophie, maatte nyde greveligt Navn, Rang og Vaaben⁴⁾.

b. Lensbrevets Indhold.

Det kgl. Lensbrev er udstedt 1756 10. Septbr.⁵⁾ og lyder i Uddrag saaledes:

... Af sær kgl. Naade og Bevaagenhed til os elskelig Herr Christian Greve af Rantzow, Ridder, vores Geheime-Conferenceraad, Geheime-raad, Kammerherre og Stiftbefalingsmand over vore Lande Fyen og Langeland, samt Amtmand over Odense, Dalum og St. Knuds Rugaards

1) F. Richardt og T. A. Becker, Prospekter af danske Herregaarde I Bd., Nr. 12.

2) Geneal.-herald. Saml., Generalia Fol. Nr. 33, 51 c.

3) Thiset og Wiltrup, Nyt dansk Adelslexikon, S. 223.

4) D. Kanc. 4. Dptm.s Forestill. 1816 Nr. 1 jvfr. Nr. 5.

5) Kong Frederik V's gvreelike Lehnbog, S. 131—153, 174—190, 154.

Amtet, have vi allernaadigst forundt og bevilget, at hans Hovedgaarder Asdal, halv Hammel-Moese og Rosenvolde i vort Land Nørre Jylland med tilliggende Bønder- og en Deel Strøe-Gods maa vorde erigeret til et grevelig Forlods; og bestaar da dette grevelige Forlods og dets Jordebog i efterfølgende:

1. *Rosenvold* i Storeby Sogn, Bjerre Herred:

Hovedgaardens Taxt:

Ager og Eng, Htk.	25	Tdr.	7	Skp.	2	Fdk.	2	Alb.
Skovskyl, Htk.	3	—	5	—	2	—	1	—
Stoubye Sogns Kirketiende, Htk.	39	—	4	—	0	—	0	—
Hornum Kirkes Jord samt Korn- og Qvæg Tiende, Htk.	8	—	5	—	2	—	2	—
Bøndergodset:								
Ager og Eng, Htk.	301	—	0	—	3	—	0	—
Skovskyl, Htk.	3	—	5	—	2	—	0	—
Mølleskyl, Htk.	6	—	3	—	0	—	0	—
Tils. Htk.	389	Tdr.	0	Skp.	0	Fdk.	2	Alb.

2. *Asdal* i Asdal Sogn (Horns Herred i Vendsyssel).

Hovedgaardens og Afbyggernes Taxt:

Ager og Eng, Htk.	148	Tdr.	4	Skp.	2	Fdk.	1	Alb.
Skovskyl, Htk.	3	—	4	—	1	—	1	—
Mølleskyl, Htk.	1	—	4	—	3	—	0	—
Asdal Sogns Kongetiende, Htk.	12	—	0	—	0	—	0	—
— Kirketiende, Htk.	12	—	0	—	0	—	0	—
Horne Sogns Kirketiende, Htk.	13	—	0	—	0	—	0	—
Bøndergods:								
Ager og Eng, Htk.	333	—	1	—	3	—	1/2	—
Skovskyl, Htk.	3	—	4	—	2	—	2	—
Mølleskyl, Htk.	1	—	0	—	2	—	0	—
Tils. Htk.	528	Tdr.	4	Skp.	2	Fdk.	1 1/2	Alb.

3. *Det halve Hammelmoese* i Tise Sogn, Horns Vennebjerg Herred:

Hovedgaardens Taxt:

Ager og Eng, Htk.	30	Tdr.	3	Skp.	1	Fdk.	1 1/2	Alb.
Mølleskyl, Htk.	8	—	4	—	0	—	0	—
Torslef Sogns Kongetiende, Htk.	52	—	0	—	0	—	0	—
Bøndergods:								
Ager og Eng, Htk.	184	—	3	—	2	—	2	—
Tils. Htk.	275	Tdr.	3	Skp.	0	Fdk.	0 1/2	Alb.

1. *Voldberg Strøgods* i Lundenes og Bølling Amter:
 Bondergods, Htk. 43 Tdr. 3 Skp. 1 Fdk. 1 Alb.
 5. *Det sjællandske Strøgods* i Kiøbenhafns og Corsøer Amter:
 Htk. 29 Tdr. 2 Skp. 1 Fdk. 1 Alb.²⁾
 Ialt Htk. 1 264 Tdr. 3 Skp. 1 Fdk. 2½ Alb.¹⁾

Thi behøve vi hermed for os og vore kongelige Arvesuccessorer i Regieringen forbenævnte . . . Hr. Christian Greve af Rantzau for sig og sine rette Livsarvinger saa og deres egne Afkom saavel af mandelige som Qvinde Linien (hvorudi jus majoratus efter de udstødte grevelige Privilegier vel og nøye maa iagttages og efterleves) med dette grevelige Forlods, bestaaende af foranførte 1264 Tdr. Hartkorn 3 Skp. 1 Fdk. 2½ Alb., og maa deraf ingenlunde noget pantsættes eller selges, bortmageskiftes, afhendes eller bortdeles; men uskiftet og udeelt forblive fra den Ældste til den Ældste, først saalenge nogen af Mands Linien og paa Sværdsiden til ere, og naar nogen af dennem fattes, da skal dette grevelige Forlods i lige Maade uskiftet og udeelt følge den nærmeste og Ældste af Qvinde Linien og hendes nærmeste Afkom først af Mands Linien, eller og om de fattes, da til den første af Qvinde Linien, saaledes, at jus majoratus alle tiider bliver agtet og fuldbyrdet. Derhos bevilge og tillade vi dog allernaadigst, at den nu derpaa heftende Gield af 8 438 Rdlr. derudi maa blive staaende, dog med saadanne Vilkor, at den å dato dette vores allernaadigste Erections-Patent i tyve Aar bliver afdragne, nemlig aarlig af dette grevelige Forlods Possessore 400 og nogle Rdlr., saa at det i 20 Aar er frit for ald Gield. Men naar den hele Stamme af fornævnte Geheime-Conferenceraad Christian Greve af Rantzau, som foranført er, gandske skulle uddøe, og ingen ret og egne Descendent, Mands- eller Qvinds-Person, er tilovers udi Live, da skal dette grevelige Forlods være os og vore Efterkommere udi Regieringen med Rette hiem- og tilfalden. . . .

3. FORANDRINGER I SUBSTANSEN.

a. *Foregølse af Substansen ved Køb, Arv og Magelæg.*

Ved Auktionen over Skerrildgaard under Stjernholm Amt i 1789 tilkøbte Greve Carl Adolph Rantzau sig 39 Tdr. 1 Skp. 1 Fdk. 1 Alb.

- ¹⁾ Erectionsbrevet har en Sammentællingsfejl paa 1 Td. 2. Skp. 0 Fdk. 0½ Alb. Hartkorn; Summen bliver ikke: 1264 Tdr. 3 Skp. 1 Fdk. 2½ Alb., men: 1265 Tdr. 5 Skp. 2 Fdk. 0 Alb.
²⁾ Ved en Sammentælling af de enkelte Gaardes Hartkorn faas for det sjællandske Strøgods Summen : 29 Tdr. 1 Skp. 2 Fdk. 2 Alb. i Stedet for den i Lensbrevet angivne Sum: 29 Tdr. 2 Skp. 1 Fdk. 1 Alb.; Forskellen bliver: 2 Fdk. 2 Alb.

Htk. i Bjerre Herred for 4 934 Rdl. d. Cour. og fik Aaret efter Bevilling til at lægge det ind under Forlodset¹⁾.

Ifølge Greve Erhard Rantzaus Disposition af 1828 4. Septbr. blev Skovgaarde i Baag Herred, Htk. 29 Tdr. 4 Skp. 3 Fdk. 1¼ Alb., forenet med Forlodset

Ved kgl. Resolution af 1828 26 Novbr. blev et af afdøde Greve Christian Rantzau under 1827 23. Decbr. oprettet Testamente konfirmeret. Dispositionens Indhold er f. s. v. vedkommer Lenets Substans i det væsentlige følgende:

1. En til Forlodset ifølge kgl. Forsikringsbrev af 1811 31. Marts hørende aarlig Godtgørelse af 700 Rdl. S. H. Cour. for det ophævede Domkapitels andet mindre Præbende i Hamborg skal efter den nuværende Rentenydners Død forbindes saaledes med Forlodset, at den for Fremtiden skal udgøre en uadskillelig Del af samme, og følge Besidderne af Forlodset, den ene efter den anden og maa ikke overdrages til andre, saaledes som hidtil har været Tilfældet.

2. Rosenvold skal suppleres med den fornødne Besætning, saavel Kvæg som Heste m. m., Avlsredskaber, Køretøjer og det fornødne Føde- og Sædekorn, hvilket alt derfor skal udtages forlods af Testators Bo og for bestandig følge med Forlodset, samt som en integrerende Del deraf vedligeholdes af Besidderen²⁾. Det af den afg. Besidder skænkede Inventarium blev ifølge specificeret Fortegnelse vurderet til 3 514 Rdl.

Ved kgl. Bevilling af 1847 21. Juli tillodes det Administrationen for det grevelige Forlods Rosenvold at magelægge en Gaard i Ørnstrup, Thorsted Sogn af Htk. 11 Tdr. 1 Skp. 3 Fdk. 1¼ Alb. imod tre Gaarde i Hornborg By og Sogn af Htk. tils. 14 Tdr. 0 Skp. 2 Fdk. 1 Alb.³⁾.

b. Formindskelse af Substansen ved Salg indtil 1816.

Ved kgl. Resolution af 1790 4. Juni fik Greve Carl Adolph Rantzau Tilladelse til fra Rosenvold Stamhus at sælge 55 Tdr. 3 Skp. 2 Fdk. 2 Alb. af det Strøgods, der laa ubelejligst, imod at lægge de ovennævnte c. 39 Tdr. Htk. ind under Stamhuset⁴⁾. Samme Besidder fik ved kgl. Resolution af 1793 25. Jan. Tilladelse til at afhænde saavel Asdal, hvis Gods var beliggende i 27 Kirkesogne, saa at det næsten

- 1) F. Richardt og T. A. Becker, Prospekter af Danske Herregaarde I, Rosenvold.
- 2) D Kanc. 4. Dptm.'s Forestill. 1828, Nr. 92, jvfr. anf. St. 1829, Nr. 12 og kgl. aab. Brev af 1829 4. Marts, hvorved Konfirmation paa ovennævnte Testamente meddeles, Grevelig Lehnbog, S. 200.
- 3) Grevelig Lehnbog, S. 284.
- 4) D Kanc. Rotuli relationum 1790, Fol. 269.

var umuligt for en Forvalter at administrere det, som Hammelse og Strøgødset, der laa alt for spredt og langt borte fra Rosenvold, imod at han for de indkomne Penge indkøbte andet Gods i Nærheden af Rosenvold eller i Fyen, baade i bedre Egne og derfor mere fordelagtigt og desuden lettere at administrere¹⁾. Imidlertid skulde Købesummen henstaa som Fideikommiskapital. Bevillingen blev udfærdiget under 1. Febr. s. A.²⁾. Han tilskødede derefter i Henhold til Købekontrakt af 1793 18. Juni Asdal Gaard og Gods, Hovedgaardstakst c. 153½ Td., Tiender c. 89 Tdr. og Bøndergods c. 313 Tdr. Htk., og det halve Hammelse, Hovedgaardstakst c. 39 Tdr. og Bøndergods c. 199 Tdr. Htk. til Soren Hillerup for 74 000 Rdl. d. Cour.³⁾ Strøgødset blev ogsaa solgt i den følgende Tid. Ved kgl. Resolution af 1794 12. Decbr. tilfaldes det saaledes Kammerherre Carl Adolph Greve af Rantzau at sælge fra Rosenvold i Daugaard Sogn og By beliggende Strøgods, bestaaende af 23 Tdr. 3 Skp. 3 Fdk. Ager og Eng samt 1 Td. 2 Skp. 2 Fdk. 2 Alb. Skovskylde Htk. for 11 000 Rdl., imod at denne Kapital blev i sikkert Pant uformindsket henstaaende som Fideikommis, indtil han eller hans Sukcessorer kunde finde Lejlighed at købe andet og bekvemmere Jordegods, som da skulde underlægges Lenet⁴⁾.

Ved de Salg, der saaledes fra Tid til anden var sket ifølge dertil givne kgl. Tilladelser, var Hovedgaarden Rosenvold med underliggende Hartkorn 1815 bleven bragt ned til 347 Tdr. 7 Skp. 3 Fdk. 1 Alb., saa at der manglede over 900 Tdr. Htk. i det i Erektionsbrevet nævnte Kvantum. Afd. Greve Carl Adolph Rantzau's testamentariske Arving havde imidlertid efter aflagt Rede og Rigtighed tilsvaret 86 000 Rbd. S. V., der som Kapital traadte i Stedet for det afhændede Jordegods. Kongen bevilgede derfor, at Hovedgaarden Rosenvold med underliggende Hartkorn 347 Tdr. 7 Skp. 3 Fdk. 1 Alb. samt den Sum 86 000 Rbd. S. V. maatte anses som et greveligt Forlods og nyde alle de Rettigheder, som ved Erektionsbrevet af 1756 10. Septbr. var forundt den Rantzau'ske Familie⁵⁾. Bevillingen herpaa blev udstedt 1816 3. Jan⁶⁾ og er siden bleven gentagne Gange konfirmeret ved Tronskifter.

c. Forbedringer.

I en Forklaring af 1781 meddeler den i 1771 afdøde Greve Christian Rantzau's Enke, at hun i sin Bestyrelsestid under Børnenes Umyndig-

1) D Kanc. Rotuli relationum 1793, Fol. 91.

2) Grevelig Lehnbog I, 597.

3) Skøderne er tinglæste ved Viborg Landsling 1794 Juli Nr. 18.

4) D Kanc. Rotuli relationum 1794, Fol. 930 f.

5) D Kanc. 4. Dptm.s Forestill. 1815, Nr. 130.

6) Grevelig Lehnbog, Fol. 106.

hed havde ladet istandsætte tre af de fire Kirker, som hørte under Godserne, at hun havde ladet opbygge og reparere betydelige Broer, og at hun vel havde solgt Skov fra Rosenvold, men ikke ladet hugge et Træ, som burde staa, hvilket var sket dels for at forbedre Pløjelandet, dels ogsaa for at faa erstattet, hvad der var anvendt paa Hovedgaardens, Kirkers og Broers Istandsættelse¹⁾.

De Bekostninger som Greve Christian Jens Rantzau i sin Besiddelsestid 1822—28 havde anvendt paa Rosenvold Hovedgaard Skove og Kirker, anslaaes til 25 000 Rdl.²⁾. Desværre foreligger der ingen Oplysninger om de Summer, som de øvrige Besiddere har anvendt af deres egne Midler til Forbedring af Lenets Sustans.

d. Forandring af Hartkornet ved Indførelsen af den nye Matrikul af 1844.

Efter den gamle Matrikul (af 1688) udgjorde Rosenvolds Hartkorn: Fri Hovedgaardstakst:

Ager og Eng, Htk.....	25	Tdr.	7	Skp.	2	Fdk.	2	Alb.
Skovskylld, Htk.....	3	—	5	—	2	—	1	—

Bøndergods:

Ager og Eng, Htk.....	261	—	7	—	2	—	0	—
Skov- og Mølleskylld, Htk.....	8	—	6	—	2	—	1	—

foruden Tienderne, som forblev uforandrede³⁾.

I Matrikullen af 1844 er de tilsvarende Hartkornsbeløb:

Rosenvold Sædegaardstakst:

Ager og Eng, Htk.....	32	Tdr.	5	Skp.	3	Fdk.	0	Alb.
Skovskylld, Htk.....	3	—	5	—	2	—	1	—

Bøndergods:

Ager og Eng, Htk.....	288	—	5	—	0	—	1 ³ / ₄	—
Mølleskylld, Htk.....	6	—	0	—	0	—	0	—

samt Kirketiender..... 47 — 4 — 0 — 0 —⁴⁾

e. Salg af Fæstegods.

I Henhold til Salgsresolution af 1864 4. Juni —, hvorved Minimum for Td. Htk. blev sat til 750 Rdl. ved Salg af Gaarde under den jyske Bestanddel og til 1 000 Rdl. ved Salg af Gaarde under den fynske Bestanddel og til 1 000 Rdl. ved Salg af Huse, foruden 150 Rdl. for disses Bygning; for jordløse Huse i den jyske Bestanddel er Minimum sat til 150 Rdl., — er der fra det grevelige Forlods

1) D Kanc. Rotuli relationum 1781, Fol. 65.

2) D Kanc. 4. Dptm.'s Forestill. 1828, Nr. 92.

3) F. Richardt og T. A. Becker, Prospekter af danske Herregaarde I Bd., Nr. 12.

4) Litr. R ved Vejle Amtstues Kontributionsrgsk. 1844.

Rosenvold i Aarene 1865—70 solgt til *Arvefæste* med Ret til at sælge og pantsætte 55 Gaarde med et samlet Hartkorn af 296 Tdr. 3 Skp. 2 Fdk. 1 Alb. for 388 941 Rdl. 68 Sk. og 14 Huse med et samlet Hartkorn af 6 Tdr. 4 Skp. 1½ Alb. for 13 462 Rdl. 31 Sk.¹⁾.

I samme Tidsrum solgtes til *Ejendom*: 9 Huse med et samlet Hartkorn af 1 Td. 2 Skp. 1 Fdk. 2 Alb. for 3 715 Rdl. 12 Sk.¹⁾.

I første Halvaar af 1871 blev der i Henhold til Lov af 1861 19. Febr. § 2 frasolgt Forlodset:

36 Fæstegaarde med samlet

Hartkorn..... 189 Tdr. 5 Skp. 0 Fdk. 2¹³/₁₇₆ Alb.²⁾

Det 1872 1. Jan. under Lenet hørende Hartkorn opgives saaledes:

1. Fri Jord:

Rosenvold, Htk.	32	Tdr.	5	Skp.	3	Fdk.	0	Alb.	
Skovgaarde, Htk.	29	—	4	—	3	—	1¼	—	
Bortfæstet Hovedgaards- jord, Htk.....	1	—	3	—	0	—	2	—	
Udtaget i Henhold til Lov 1861 19. Febr., Htk. .	27	—	3	—	2	—	½	—	
Tils. Htk....	91	Tdr.	1	Skp.	1	Fdk.		¾	Alb.

2. Hartkorn, indtaget til Skov:

Skovskyld, Htk.	6	—	0	—	3	—	1	—	
Ager og Eng, Htk.....	12	—	4	—	3	—	1	—	

3. Matrikuleret Tiendehartkorn 87 — 0 — 0 — 0 —

4. Bøndergods:

Fæstepligtige Steder, Htk.	173	—	7	—	3	—	1¾	—	
Lejehuse og ikke fæste- pligtige Jordlodder og Steder, Htk.....	13	—	2	—	2	—	2¾	—	³⁾

Ialt Htk.... 384 Tdr. 1 Skp. 2 Fdk. 1¼ Alb.

¹⁾ Ministerialtidende B 1871, S. 568—69.

²⁾ Anf. St., S. 286.

³⁾ Anf. St., 1872, S. 837 f.

Siden er der i Henhold til nævnte Lov af 1861 19. Febr. § 2, jvfr. Lov 1872 9. Marts solgt følgende Fæstegaarde:

1874.....	3	14	Tdr.	2	Skp.	0	Fdk.	$2\frac{1}{2}$	Alb.
1877.....	8	33	—	4	—	3	—	$\frac{1}{4}$	—
1884.....	9	37	—	6	—	1	—	$2\frac{1}{4}$	—
1906.....	6	30	—	4	—	2	—	$\frac{1}{2}$	—
1908.....	5	17	—	2	—	3	—	$2\frac{3}{4}$	—
Tils....	31	133	Tdr.	4	Skp.	3	Fdk.	$2\frac{1}{4}$	Alb. ¹⁾

Tienden er afløst i Henhold til Lov 1894 8. Maj, jvfr. Lov 1903 15. Maj.

I Tidsrummet 1871—1915 er solgt:

18 Huse, Htk.	6	Tdr.	2	Skp.	1	Fdk.	$\frac{1}{2}$	Alb.
8 ubebyggede Lodder, Htk.	2	—	1	—	1	—	$\frac{1}{4}$	—
og i 1913 desuden 1 Gaard, Htk..	4	—	5	—	3	—	2	—
Tils. Htk....	13	Tdr.	1	Skp.	1	Fdk.	$2\frac{3}{4}$	Alb.

f. Den nuværende Substans.

De forskellige Bestanddele af Lenets Substans opgives i 1914 saaledes:

1. Godserne Rosenvold i Vejle Amt og Skovgaarde i Odense Amt:

1. Fri Jord:

Hovedgaardsjord, Htk.....	63	Tdr.	3	Skp.	2	Fdk.	$2\frac{1}{4}$	Alb.
Bondejord, frigjort i Henhold til Lov 1861 19. Febr. § 2, Htk.....	46	—	7	—	3	—	$2\frac{1}{4}$	—
Tils. Htk....	110	Tdr.	3	Skp.	2	Fdk.	$1\frac{1}{2}$	Alb.

2. Under Skovene:

Skovskyld, Htk.....	6	Tdr.	0	Skp.	3	Fdk.	$1\frac{3}{4}$	Alb.
Ager og Engs Htk.....	16	—	4	—	2	—	$\frac{1}{4}$	—
Tils. Htk....	22	Tdr.	5	Skp.	1	Fdk.	2	Alb.

3. Bøndergods, Htk.

21	Tdr.	7	Skp.	2	Fdk.	0	Alb.
----	------	---	------	---	------	---	------

Ialt (1.—3.) Htk. 155 Tdr. 0 Skp. 2 Fdk. $\frac{1}{2}$ Alb.

1) Ministerialtidende B for de paagældende Aar.

2. Bankaktier	8 200 Kr.
3. Fideikommiskapital	c. 1 512 679 —
4. Kirkernes Kapital	59 027 — og
5. 400 Hektoliter Korn i aarlig Arvefæsteafgift.	
6. En aarlig Livrente, stor	2 240 —

Jordtilliggendet udgør 634 Tdr. Land, Skovarealet 917 Tdr. Land. Med Forlodset er forenet det Rantzau'ske Fideikommis, stort 55 000 Kr.¹⁾

4. LEGATER, FIDEIKOMMISSER.

Ved Generalløjtnant Greve Frederik Siegfried Rantzau til det grevelige Rantzau'ske Forlods og Hustru Sophie Magdalene Krag Juel Vinds Testamente af 1821 8. Juni, konfirmeret 25. Avg. s. A., og sidst-nævntes som Enke oprettede Testamente af 1828 3. Apr. blev det Rantzau'ske Pengefideikommis stiftet med 25 000 Rbd., nu 55 000 Kr., for deres Søn Major, Greve Christian Adolph Rantzau, nu efter Sekundogenitur og med agnatisk-kognatisk Linealfølge²⁾.

5. BESIDDERNE.

a. *Biografi af Erektor.*

Baron Christian Rantzau var Søn af Greve Otto Rantzau og Sophie Amalie Krag og blev født 1683 23. Jan. Han blev 1702 immatrikuleret ved Ridderakademiet i København. I Novbr. 1708 sendtes han til Dronningen af England i Anledning af Prins Georgs Død³⁾, Aaret efter blev han sendt først til Polen for at søge Tsar Peter, hvem han dog ikke traf⁴⁾ og siden til Preussen⁵⁾. 1713 20. Septbr. blev han Deputeret i Søetatens General Kommissariat, fra hvilken Stilling han 1721 25. Apr. blev dimitteret i Naade med fuld Pension. 1729 blev han Gehejmerraad, 1730 22. Decbr. udnævntes han til Præsens i Land-Søetatens Generalkommissariat; men knap et Aar efter gav Kong Christian VI. ham Embedet som Vicestatholder i Norge. I denne

¹⁾ Hof- og Statskalender for Kongeriget Danmark 1915.

²⁾ H. R. Hiort-Lorenzen og Ellen Rosendahl, Repertorium over Legater og milde Stiftelser i Danmark etc. 6. Bd., S. 164.

³⁾ Kreditiv 1708 2. Novbr. (Geheime Registr., 282).

⁴⁾ Kreditiv 1709 3. Septbr. (Geheime Registr., 236 b).

⁵⁾ Kreditiv 1709 2. Novbr. (Geheime Registr., 315 b).

Stilling forstod han at vinde Popularitet hos Nordmændene, idet han gav enhver, hvad der tilkom ham, og holdt et artigt Hus og aabent Taffel. Under Kongens Rejse i Norge i 1733 spillede Rantzau i Medfør af sin Stilling en fremtrædende Rolle; men Kongen yndede ham ikke, og 1739 blev Statholderposten ophævet, og Rantzau dimitteret med en stor Pension. Efter 1½ Aars Forløb blev han 1740 3. Oktbr. Christian Sehesteds Efterfølger som Stiftsbefalingsmand over Fyen og Langeland samt Amtmand over Odense, Dalum, St. Knuds og Rugaards Amter. I tyve Aar styrede han disse Amter; Orden og Akkuratesse i Forretningerne, Retfærdighed imod alle og Strængthed imod efterladende Embedsmænd kendetegner hans Administration. Da han som 76aarig fik sin Afsked 1760 16. Juli, tog han fast Bopæl paa Brahesborg, som han altid havde foretrukket for alle sine andre Ejendomme og derfor ofrede meget paa. Af Rosenvold, Asdal og det halve Hammelse oprettede han, som ved sin ældre Broders Død 1726 havde faaet Grevetitelen, 1756 10. Septbr. det Rantzau'ske grevelige Præcipuum med c. 1 300 Tdr. Htk.

1716 30. Novbr. ægtede Baron Christian Rantzau Oberst Mandrup Dues Enke, Charlotte Amalie Gøye, f. 1689 11. Febr., † 1724 31. Juli, der bragte ham Brahesborg og Barløsegaard samt de Dueske Godser Krastrup og Gundersted i Jylland. De sidstnævnte Ejendomme solgte han imidlertid 1756. Efter sin Hustrus Død ægtede han 1726 10. Maj Eleonore Hedvig v. Plessen, f. 1708 15. Decbr., † 1770 31. Maj, Datter at Gehejmraad Christian Ludvig v. Plessen, der 1740 overdrog ham Odden og Stensbæk Godser i Jylland, som han igen afhændede 1743. Efter sin Fader og sin ugifte ældre Broder Generalmajor Greve Frederik Rantzau († 1726) arvede han de jyske Godser Rosenvold, Asdal og det halve Hammelse og Voldbjærg. Endelig købte han 1756 Skovgaarde og 1770 Krængerup (nu: Frederikslund) paa Fyen.

Greve Christian Rantzau var besjælet af en levende videnskabelig Interesse og havde selv tilegnet sig ualmindelige Kundskaber; han var en Elsker af Videnskaberne. Med Mænd som Gram og Falster stod han i livlig Brevveksling; i Omgangen med saadanne Mænd, der glimrede ved Intelligens, Kundskaber og Dannelse søgte han sin Glæde. Han var en Beundrer af Holberg og en Ven af den danske Skueplads; til ham henvendte Skuespillerne sig om Bistand i deres ved Ildebranden 1728 og Tronskiftet 1730 foranledigede fortvivlede Stilling.

Greve Rantzau ejede et stort Bibliotek. Af sin Rigdom skænkede han Boggaver saavel til Katedralskolen i Christiania som til Odense Gymnasium. De værdifuldeste Ting gav han dog til Universitetsbiblioteket, idet han forinden sin Afrejse til Norge i 1731 skænkede det en

Samling af haandskrevne Kilder til Danmarks Historie i Middelalderen, hvoriblandt: *Calendarium Nestvediensæ, Exordium Caræ Insulæ og Codex Esromensis*¹⁾.

b. Fortegnelse over samtlige Besiddere.

1. *Christian Greve Rantzau*, f. 1684 23. Jan. † 1771 16. Apr., Gehejmeraad, Vicestatholder i Norge. Hans afdøde Søn *Christian Greve Rantzau*, f. 1730 5. Decbr. † 1765 8. Febr., som blev Greve 1753 14. Decbr., Stiftamtmand over Viborg Stift og Amtmand i Hald Amt. Hans Søn:
2. *Christian Friederich Greve Rantzau*, f. 1763 20. Novbr. † 1782 27. Jan., ugift. Hans Farbrødre 3. og 4.
3. *Carl Adolph Greve Rantzau*, f. 1742 2. Septbr. † 1814 13. Apr., til Brahesborg, Ritmester, Amtmand over Kalundborg, Sæbygaards, Dragsholms og Holbæk Amter. Hans Broder:
4. *Friederich Siegfried Greve Rantzau*, f. 1744 8. Juni † 1822 23. Avg., til Frederikslund og Brahesholm, Skovgaard, General af Kavalleriet. Hans Søn:
5. *Christian Jens Greve Rantzau*, f. 1777 7. Marts † 1828 10. Apr., til Ellegaard, Major. Hans Søn:
6. *Frederik Siegfried Greve Rantzau*, f. 1810 29. Decbr. † 1846 13. Decbr., Kaptajn i Garden. Hans Søn:
7. *August Frederik Greve Rantzau*, f. 1840 28. Jan. † 1904 13. Jan. Hans Søn:
8. *Kai Greve Rantzau*, f. 1870 22. Marts † 1906 2. Avg. Hans Farfaders Broder, *Carl Frederik Greve Rantzau*, f. 1818 12. Maj † 1897 27. Apr. Hans Søn:
9. *Carl Frederik Greve Rantzau*, f. 1846 10. Måj, til Frederikslund, Brahesholm og Soholm.

1) G. L. Wad i Dansk biografisk Lexikon XIII Bd., S. 411—14.

XX. BARONIET LØVENBORG.

1. GODSSAMLINGEN INDEN EREKTIONEN AF STAMHUSET LØVENBORG.

Ved Rejstrup og Tudse Aaers Sammenløb i Merløse Herred ligger det gamle Herresæde *Ellinggaard*, som tilhørte Roskilde Bispestol, men ved Reformationens Indførelse blev inddraget af Kronen. Kong Christian III solgte det imidlertid 1547 27. Oktbr. til den rygenske Adelsmand Hans Barnekov. Til Hovedgaarden, som var skyldsæt til 1 Læst Korn eller 48 Tdr. Htk., hørte 11 Gaarde og en øde Jord i Ellinge By, 10 Gaarde og en øde Jord, kaldet Hyrdejorden, i Bøttrup, 7 Gaarde i Regstrup, en Gaard i Boerup og Regstrup Mølle. Godset blev tilskødet Hans Barnekov paa den Betingelse, at han skulde bo i Danmark¹⁾. Han købte 1553 af Bendt Bille Jugerup Fang i Merløse Herred. Hans Enke, Fru Mette Oxe, fortsatte Godssamlingen efter hans Død i 1559. Hun erhvervede ved et Mageskifte med Kronen af 1561 11. Maj 13 Gaarde i Østrup By, i Merløse Herred, og noget Kirkegods for Gods i Try og Ods Herreder, samt 1000 rinske Gylden og 500 Daler²⁾. Hendes Sonnesøn, Hans Barnekov, solgte 1630 Ellinge, eller som det nu kaldtes, Birkholm Gaard og Gods til Malte Juul, hvis Datter, Margrethe Juul, blev gift med Baron Moritz Putbus til Einsidelsborg og Holbæk Ladegaard, og bragte ham Birkholm. Putbus vandt 1667 en Proces angaaende Jugerup Fang og Overdrift, hvoraf en Del var frakendt Birkholm ved en Aastedsforretning i 1656, der altsaa blev erklæret for ugyldig³⁾. 1687 1. Maj solgte han Gaarden til Baron Friedrich von Vittinghof, kaldet Scheel. Dennes Dattersøn, Baron Frederik Brockdorff til Scheelenborg, pantsatte i Decbr. 1735 Birk-

1) Kronens Skoder etc. 1. Bd., S. 33.

2) Anf. St., S. 78 f.

3) F. Richardt og T. A. Becker, Prospecter af danske Herregaarde 3. Bd., Løvenborg.

holm til Hofmester Alexander Friedrich v. Møsting, som laante ham 23 000 Rdl. Kroner og 7 000 Rdl. Cour¹⁾; men da han ikke kunde betale de stipulerede Renter til Juni Termin 1738 tog Hofmester Møstings Arvinger ved Sekvestration Gaard og Gods i Besiddelse. I Henhold til kgl. Bevilling af 1738 10. Avg. blev Birkholm Hovedgaard (Htk. 155 Tdr. 1 Skp. 1 Alb.) med Birkerettighed, Butterup og Nørre Jernløse Kirker (Htk. 49 Tdr. 6 Skp. 2 Fdk., Mølleskyld (5 Tdr. Htk.) og tilliggende Bøndergods, derefter solgt ved offentlig Auktion til den rige norske Bjærgværkejer, Etatsraad Herman Leopoldus for 45 020 Rdl. Cour. Skønt Hovedgaarden var brøstfældig, og der iblandt Bøndergodset var mange øde Gaarde og Resten i en slet Tilstand, saa at det vilde koste en anselig Sum Penge at istandsætte, betænkte Herman Leopoldus sig dog ikke paa at købe Ejendommen, da den laa meget belejligt for ham i Nærheden af hans Gaard Aggersvold. Auktions-skødet blev udstedt 1739 18. Avg.²⁾. Ved Skøde af 1739 15 Oktbr., udstedt af Kammerherre og Ceremonimester Peder Juel til Eriksholm, Holbæk Slot og Trudsholm erhvervede Etatsraad Herman Leopoldus endvidere en Bondegaard i Sasserup By, Søstrup Sogn (Htk. 3 Tdr. 1 Fdk. 2 Alb.)³⁾. Ved Patent af 6. Novbr. s. A. blev han adlet med Navnet Løvenskjold.

Den gamle Herregaard *Vognserup* eller Vognstrup i Kundby Sogn, Tudse Herred, tilhørte fra første Halvdel af det 15. Aarhundrede den gamle danske Æt Rud i flere Slægtled fra Fader til Søn, hvorefter den tilfaldt Peder Ruds Sosterson Anders Dresselberg, hvis Broderdatter Mette Dresselberg bragte Gaarden til sin Ægtefælle Frederik Parsberg, efter hvem Sønnen Jørgen Parsberg arvede den. Han solgte Gaarden 1672 til Statholder Niels Trolles Enke, Fru Hille Rosenkrantz, der 1680 afhændede den til Etatsraad Tage Thott imod Eriksholm i Skaane. Tage Thott solgte den 1686 til Assessor i Kommercekollegiet Christian Simonsen. Denne solgte Gaarden 1688 til Proviantskriver Jens Hellegaard, efter hvis Død Arvingerne 1721 afhændede den til Sønnen Adam Levin Hellegaard. Hans Enke, Charlotte West, solgte Gaarden 1742 20. Decbr. til sin Sosterson, Søren West Lindberg, for c. 40 000 Rdl. Cour⁴⁾. Hovedgaardstaksten angives i Skødet til Htk. Ager og Eng. 78 Tdr. 2 Skp. 1 Alb. og Skov 4 Tdr. 3 Skp. 1 Fdk. 1 Alb.⁵⁾. Ved Skøde af 1747 11. Decbr. overdrog han Gaarden til Kancelli-

1) Sjællandsfar Landstings Skodebog 17, Fol. 504—08.

2) Sjæll. Ldstings Skodebog 17, Fol. 504 ff.

3) Anf. St. 17, Fol. 508—09.

4) Anf. St. 17, Fol. 623. F. Richardt og C. E. Secher, Prospecter af danske Herregaarde 18. Bd., Vognstrup.

5) Sjæll. Ldstings Skodebog 17, Fol. 623.

raad og Regimentskvartermester ved den kgl. Garde til Hest Jørgen Thomsen for 40 000 Rdl. Cour. Det samlede Hartkorn opgives da til 483 Tdr. 3 Skp. 2 Fdk. 1 Alb.¹⁾ Jørgen Thomsen solgte Gaard og Gods med samme Tilliggende og for den samme Sum til Konferensraad Løvenskjold ved Skøde af 1750 17. Decbr.²⁾.

Af Birkholm og Vognserup med tilliggende Kirker og Bøndergods i Holbæk Amt oprettede Konferensraad Severin v. Løvenskjold 1766 et Stamhus. Aaret i Forvejen havde han faaet Bevilling paa, at hans Gaard Birkholm herefter maatte have det Navn Løvenborg³⁾, og Stamhuset fik samme Navn.

2. EREKTIONEN AF STAMHUSET LØVENBORG.

1766 10. Jan. udstedte Severin v. Løvenskjold og Hustru Magdalena Charlotta Hedevig v. Løvenskjold, født v. Numsen, et Stamhusbrev, som i Uddrag lyder saaledes:

Da man ofte erfarer, at Forældrenes Efterladenskab bliver af deres Børn eller Arvinger efter kort Tids Forløb forødede, saa have vi anset det for voris Pligt i Tide at sørge for, at det Jordegods, som vi besidder, kunde vorde uryggelig for vores nu eneste Søn og hans Descendenter, og for vores andre Børn, om vi i Tiden skulle faa flere, samt for vores andre Arvinger, om vi ingen Børn skulle efterlade. Til den Ende have vi frivilligen og med velberaad Hue fundet for godt og besluttet udi Guds Navn til vores Families Conservation, i Kraft af Hans kongelige Majestæts allernaadigste Lovs 5. Bogs 2. Capitels 65. Articul og derudinden givne Tilladelse, at indrette vores 2de Hovedgaarde Birkholm og Vognserup, beliggende i Siælland, i Holbeks Amt med underliggende og tilhørende Bøndergods, Kirker og Tiender og alle andre Herligheder efter herudi indførte Jordebogs videre Forklæring til et Stamhus, som efter kgl. allernaadigste Tilladelse skal føre det Navn:

Stamhuset Løvenborg

og det paa efterskrevne Conditioner:

2.

Efter bæggens vores Død skal Stamhuset i alt henfalde til vores nulevende Søn: Michael Hermann og hans ægte Descendenter, først mandelig

1) Sjæll. Ldstings Skodebog 17, Fol. 713.

2) Anf. St. 18, Fol. 99.

3) Orig. kgl. aab. Brev af 1765, 11. Oktbr. indb. sammen med Erektionsbrevet for Stamhuset Løvenborg. (Løvenborg Godsarkiv).

og siden qvindelig Kion og Linie, saa længe nogen af dem er til; og naar de ikke er til, da til vores fælleds avlede Børn, i Fald det maatte behage Gud dette vores Ægteskab med flere Børn at velsigne, først Søn med dens Descendenter, og om Sønner ei vare mere til, da Datter med hendes Descendenter, først mandelig og siden i dens Mangel qvindelig Kion og Linie, saa at Kiønnets Forskiel altid først observeres og dernæst Alderens Forskiel iblandt dem, der ere af samme Kion, hvoraf følger: at en Broder altid gaaer for en Søster, den ældre Broder for den yngre, den ældre Søster for den yngre, den afdøde Stam-eieres Børn for hans Sødskende af samme Kion, men hans Brødre for hans Døtre, og det saalænge nogen af dem eller deres Descendenter er til.

I Fald vi ingen fælleds Børn efterlade os, da skal Stamhuset tilfalde den af os længst levendes Børn af andet Ægteskab paa lige Maade. Og saa fremt vi ingen Børn eller deres ægte Descendenter efterlade ved hægges vores Død, eller og naar deres ægte Afkom ved Tidens Længde maatte uddøe, da skal Stamhuset paa lige Maade tilfalde min, Severin von Lovenskiolds salig Broders afg. Kancellieraad Hermann von Lovenskiolds Børn og Descendenter, først mandelig og siden qvindelig Kion og Linie i forbemeldte Orden. Og naar ingen af fornævnte Mand- eller Qvindelinier mere findes, da skal Stamhuset tilfalde vores salig Herr Faders afg. Feldmaréchal von Numsens og vores elskelige Frue Moders, Feldmaréchalinde von Numsens, født von Ingenhafn, sammen avlede Børn og deres ægte Descendenter paa samme Maade. Dog paa det, at Stamhuset ei skulle anses at komme i en fremmet Familie, saa skal den, som Stamhuset efter foreskrevne Succession og Orden med Rette tilfalder, dens ældste Søn eller Datter alle Tider føre tillige: Lovenskiolds Navn og Vaaben, endskiønt en af en anden Familie kunde have ægtet den Person af Qvindelinien, som Stamhuset tilfalder. Intet uægte eller Slegfredbarn maae heriblandt antages, om det end var efter Loven lyst i Kuld og Kion.

.....

4.

Den, som Stamhuset tilfalder, tager det frie og uden nogen Giæld til sig — undtagen i det Tilfælde, som den 10de Post ommelder — og er ikke pligtig noget deraf til sine Sødskende eller Medarvinger fra sig at lægge, og der foruden tager sin fulde Lød efter Loven med sine Medarvinger af hvad, som maatte befindes af andet Allodial- og Kiobstadsgods, Meubler, rede Penge o. desl., som er Stamhuset uvedkommende.

5.

Skulle Stamherren være umyndig, da skal den rette Værg efter Loven eller i dens Mangel den af sidste Stamherre eller af Øvrigheden constitueret Værg, der kunde eragtes vederhæftig, administrere Stamhuset til den umyndige Stamherres Fordel

11.

Stamherren skal det staae frit for at forøge og forbedre Stamhuset, og hvad han dertil køber og declarer at tilhøre Stamhuset det skal altsammen Stamhuset incorporeres

12.

Stamherren maae ei forværre, forringe, lade forfalde mindre ruinere Stamhusets Bygninger paa Hovedgaardene og Bøndergodset¹⁾

13.

Stam-Herren befales og alvorlig at befordre Stamhuusets Bønders Velstand ved ald tilbørlig Hielp, Opmuntring og Forskaansel, saasom: At lade enten Enken eller een af Børnene, naar de dertil ere bequemme, faae Faderens Gaard frem for nogen anden, enten uden eller for een taalelig Indfæstning, til een Belønning for den afdødes Stræbsomhed, at ikke forhøie Bøndernes Afgift over det, som Gaardene udi denne Jordebog er ansat for, at forskaane Bønderne for alt Hoverie-Arbejde, som ikke egentlig vedkommer enten Gaardens Auvling eller Skovning, Tørveskiær, Veie-Reparation og deslige fornøden Hoverie,

14.

Dersom Stam-Herren maatte befindes at handle forsætlig imod de her foreskrevne Puncter eller ved hans Skiødesløshed, Efterladenhed eller slette Administration at ruinere Stamhuuset, da skal den til Stamhuset nærmest berettigede lovlig tiltale ham. Da vi i saa Fald vil, at han aldeles skal sættes fra Administrationen over Stamhuuset, som skal overdrages til den nærmeste Arving af Stamhuuset, hvis Revenyer da skal deeles lige imellem dem

15.

Jorde-Bogen over bægge Hoved-Gaarde med dertil liggende Bøndergods, Kirker med jure patronatus et vocandi, Birkerettighed med ald anden Herlighed er som følger:

Summa . . . 1 392 Tdr. 5 Skp. 3 Fdk.

1) Orig. Stamhusbrev, indb. i Helleæder i Løvenborg Godsarkiv.

17.

Med Stamhuset følger Bygningerne paa Hovedgaardene med alt muur- og nagelfast Inventarium, Statuer, Bænke m. v. i Haugerne, Arbeidsvogne, Plove m. v., som hører til Gaardenes Drift og Auvling, Sædekornet til Hovedgaardenes Udsæd, samt Hollænderierne, nemlig: ved Birkholm 200 Køer og 4 Tyre, og ved Vognserup 100 Køer og 2 Tyre, tils. 300 Køer og 6 Tyre, hvilket alt ikke maae komme i Sødskendskifte eller anden Deeling

18.

Endviidere giver vi til Stamhuset vores Sølv-Taffelservice med andet forarbejdet Sølv, hvilket Sølv, der tilsammen veier 8 200 Lod skal stedse tilhøre og forblive ved Stamhuset

3. EREKTIONEN AF BARONIET LÖVENBORG.

Efter at Godset var bleven oprettet til Stamhus og betydelig forbedret, tilstod Kongen Konferensraad Lovenskjold og hans Frue under 1773 4. Marts, at Stamhuset Lövenborg, med hvad dertil var lagt, maatte oprettes til et Friherreskab med den Sukcessionsorden, haade paa Mand- og Kvindelinién, og med alle de Forpligtelser, som Stamhusbrevet indeholder¹⁾.

a. Erektors Optagelse i Friherrestanden.

Ved Patent af 1773 22. Apr. blev derefter Konferensraad Severin von Lovenskjold til Lövenborg og Hustru Magdalene Charlotte Hedevig von Numsen optaget i Friherrestanden²⁾.

Da der i Stamhusbrevet fandtes nogle Poster, som Baron Lovenskjold ønskede noget forandrede, blev det ved kgl. Resolution af 1773 4. Novbr. bevilget ham. De ansøgte Forandringer sigtede dels til Baroniets forsvarlige Administration til Betyggelse for Lensfølgerne, dels til, at Enkerne kunde faa et anstændigt Udkomme, hvilket Baroniét saa meget bedre kunde taale, som det ved de indførte Forbedringer var steget betydelig i Værdi³⁾.

1) D Kanc. Rotuli relationum 1773, Fol. 489.

2) A. Thiset og P. L. Wittrup, Nyt dansk Adelslexikon, S. 183.

3) D Kanc. Rotuli relationum 1773, Fol. 489.

b. Erektionsbrevets Indhold.

Det kgl. Patent, hvorved Stamhuset Løvenborgs Gaard og Gods i Sjælland erigeres til et Friherreskab, er dateret Christiansborg d. 25. Novbr. 1773¹⁾ og lyder i Uddrag saaledes:

.... Som Vi af sær kongelig Naade allerede udi den friherlige Stand have ophøiet os elskelig Hr. Severin von Løvenskiold, Ridder vores Conferents-Raad tillige med hans Hustrue, os elskelig Frue Magdalena Charlotta Hedevig von Numsen, saa have vi og nu derfor uden for got eragtet det af dem til et Stamhus oprettede Løvenborg Gaard og Gods, beliggende i vort Land Sieland, til et Friherreskab at oprette og ophøie under det Navn Løvenborg

Og bestaaer da dette Friherreskab og dets Jordebog udi efterfølgende, efter nye Landmaalings Matricul:

Løvenborg Hovedgaard i Mierløse	
Herred Butterup Sogn:	
Ager og Eng, Htk.	80 Tdr. 0 Skp. 1 Fdk. 2 Alb.
Skovskyld med Flædskov Enemærker, som ligger ved Sonnerup By, Htk.	8 — 1 — 0 — 0 —
Ellinge Byes Htk., underlagt Hovedgaarden:	
Ager og Eng	21 — 5 — 2 — 0 —
Skovskyld.....	0 — 5 — 1 — 1 —
ligeledes fra Reistrup Bye:	
Ager og Eng, Htk.	6 — 5 — 1 — 2 —
Løvenborg Mølleskyld, Htk.	5 — 0 — 0 — 0 —
Kobbelhuset, Htk.	0 — 2 — 1 — 2 —
Ebeltved Enemærke:	
Ager og Eng, Htk.	19 — 1 — 2 — 2 —
Jucherup Ladegaard, der nu i 3 Marker er afdelt, nemlig: Jucherup, Galle Overdrev og Syvende Skov med Nyevænge Skov:	
Ager og Eng, Htk.	12 — 1 — 2 — 0 —
Skovskyld, Htk.	0 — 4 — 2 — 2 —
Ubberup Tange Skov, Htk.....	0 — 5 — 1 — 1 —
udi alt Hovedgaardstaxt:	
Ager og Eng, Htk.	140 Tdr. 0 Skp. 3 Fdk. 2 Alb.
Skov og Mølleskyld, Htk. ..	15 — 0 — 1 — 1 —
Tils. frie Hovedgaardstaxt.....	155 Tdr. 1 Skp. 1 Fdk. 0 Alb.

¹⁾ Orig. Patent i Løvenborg Godsarkiv.

med dertil liggende Kirker og Tiender, nemlig:

Butterup Kirke, hvis Tiender er Htk.	17	Tdr. 4	Skp. 0	Fdk. 0	Alb.
og Nørre Jernløse Kirke med jure patronatus et vocandi, hvis Tiende er Htk.	32	— 2	— 2	— 2	—
tils. Kirketiender Htk.	49	Tdr. 6	Skp. 2	Fdk. 2	Alb.
Bøndergodset:					
Ager og Eng, Htk.	594	— 7	— 0	— 2	—
Skov og Mølleskyld, Htk. ...	12	— 0	— 0	— 1	—
Tils.	606	Tdr. 7	Skp. 1	Fdk. 0	Alb.,
der udgør med Løvenborg frie Hovedgaardstaxt samt Kirketiender, Htk.	811	— 7	— 0	— 2	—
Vognserup Hovedgaard i Tudse Herred, Kundbye Sogn, hvis frie Hovedgaardstaxt er:					
Ager og Eng, Htk.	78	— 2	— 0	— 1	—
Skovskyld, Htk.	4	— 3	— 1	— 1	—
Tils. Hovedgaardstaxt.	82	Tdr. 5	Skp. 1	Fdk. 2	Alb.
Vognserups underliggende Bøndergods:					
Ager og Eng, Htk.	383	— 6	— 2	— 2	—
Mølleskyld, Htk.	4	— 4	— 0	— 0	—
Tils.	388	Tdr. 2	Skp. 2	Fdk. 2	Alb.
udgør altsaa Vognserup Hovedgaardstaxt med tilliggende Bøndergods, Htk.	471	— 0	— 0	— 1	—
Strøegods:					
Ager og Eng, Htk.	103	Tdr. 7	Skp. 1	Fdk. 0	Alb.,
Skovskyld, Htk.	0	— 2	— 0	— 2	—
Tils.	104	Tdr. 1	Skp. 1	Fdk. 2	Alb.
altsaa udgør Stamhusets fulde Htk.	1 387	— 0	— 2	— 2	—

Hvilket forskrevne Frieherredømme Løvenborg herefter skal nyde og have alle de Frieheder, Herligheder og Benaadinger, jura patronatus og Birkerettighed, som andre frierlige Lehn i vore Riger og Lande nu nyde efter de Frieherreerne den 25. Maii 1671 allernaadigst givne Privilegier, *Skattefrihed* paa de ellers andre Lehn Friehereskaber

efter forbeholdte Privilegiens 8de Artikel forundte 100 Tdr. Htk. alene *undtagen*, hvilket dette Frieherskab ikke nyder.

Iligemaade maa og Vognserup Gaard og Gods, som er indlemmet under Frieherskabet Løvenborg, men nu svarer under Tudse Merløse Herredsting, henlægges under Løvenborg Birk.....

Thi behøve vi hermed for os og vore kongelige Arvesuccessorer udi Regjeringen bemelte Conferentsraad, Hr. Severin von Løvenskiold, Friherre til Frieherskabet Løvenborg og hans Hustrue Frue Magdalena Charlotta Hedevig von Numsen, for sig og deres ægte Descendenter af Mand- og Kvindekøn, samt efterfølgende af dem paa Sidelinien udnefnte Lehnfølgere..... Og paa det tydelig og distincte kand viides, hvorledes det med Successions Ordenen i Frieherskabet Løvenborg skal forholdes, da ville vi og fastsætte vi hermed til en uryggelig Regel og Rettesnor for efterkommende Lehnhavere og saaledes som det i Stamhuus Erectionen har været destineret.

Bestemmelserne om Successionsordenen i § 2 er næsten ordret de samme som i Stamhusbrevet, kun at der overalt staa: »Frieherskab« i Stedet for: »Stamhus«, og at §§ er affattede i tredje Person i Stedet for i første. Henimod Slutningen af § 2 er imellem: »i forbeholdte Orden« og: »Og naar ingen af« indskudt følgende Punktum:

»Dog maa det være Conferentzraad Baron Hr. Severin von Løvenskiold og Frue, hvilken af dem, der bliver den længst levende, tilladt at udnævne af bemelte afgangne Cancellieraad von Løvenskiolds Søner eller mandlige Descendenter den eller dem, der uden Hensigt til Alderen skal være nærmest til Frieherskabet at succedere, naar samme maatte tilfalde den Linie og Descendenter.«

§ 3—6 angaar Appanager og Pensioner.

7.

Paa dette Frieherskab maa ei af Efterkommerne gøres nogen Gield, ei heller noget deraf selges, afhændes, deeles eller nogen Forandring derved gøres uden vores og vores kongelige Arvesuccessorers allernaadigste Tilladelse.....

8.

Det skal staae Lehnhaverne frit for at forøge og forbedre Frieherskabet..... Dog at paa det saaledes tilkiøbtes Indlemmelse under Baroniet søges vores allernaadigste Approbation.

9.

Dersom og et Mageskifte kunde treffes til Frieherskabets Forbedring med Strøegodset.... og derimod kunde faaes et Æquivalent i bedre og beleiligere Gods, Kirker, Tiender og deslige, da maa det i

saa Fald, men ellers ikke være Lehnhavenen tilladt, dog at dertil først indhentes allernaadigst Tilladelse.

10.

Paa foreskrevne Maade, og saaledes som nu ved dette vores allernaadigste Erectionspatent fastsættes, skal Lehnshaveren i den foreskrevne Orden fra ældste til ældste, først paa Sværd siden og siden paa Spindesiden, uskift og udeelt, ubehindret og tryggheligen besidde Lehnet Løvenborg uden nogen sær Confirmation derpaa at søge eller tage, eller nogen Recognition at svare, hvad enten Lehnherren eller Lehnshaveren forandres. Men naar bemelte Conferentzraad Baron Hr. Severin von Løvenskiolds og Hustrues Frue Magdalena Charlotta Hedevig von Numsens ægte Afkom og Descendenter samt de paa Sidelinien benæfnte Lehnfølgere saavel af Mand- som Qvindekøn, saaledes som de heroven ere opregnede, gandske og aldeles skulde uddøe, da skal dette friherlige Lehn med alt tilhørende, intet undtagen, være os og vore kongelige Arvesuccessorer udi Regieringen med Rette hiem- og tilfalden.....¹⁾.

4. FORANDRINGER I SUBSTANSEN.

a. Forøgelse af Godset ved Køb eller Mageskifte m. v.

For at arrondere Godset blev der sluttet en Række Mageskifter som dog ikke synderlig forandrede Lenets Hartkorn:

1778 9. Septbr. blev en Forening imellem Gehejmraadinde Magdalena Charlotta Hedevig Baronesse af Løvenskjold og Sognepræsten til Sønder Jernløse og Søstrup konfirmeret af Kongen, hvorved Anneksgaarden i Søstrup, Htk. 5 Tdr. 5 Skp., blev overdraget til Baroniet Løvenborg imod en aarlig Refusion i Penge af tils. 9 Rdl. 3 Mk., samt for Landgilde 4 Tdr. Byg og 3 Tdr. Havre og for Konge- og Kirketienden, som afstodes med Gaarden 5 Tdr. 5 Skp. Byg, hvilke Kornafgifter skulde betales i Penge efter Kapitelstakst²⁾.

30. Decbr. s. A. blev der meddelt kgl. Konfirmation paa et Mageskifte imellem Baronesse Løvenskjold og Overauditor Peder Wiimb, hvorved Baroniet Løvenborg fik af Bonderup Strøgods 2 Bøndergaarde i Nørre Jernløse Sogn og By, Htk. 16 Tdr. 3 Skp. 1 Fdk. 2 Alb. for 2 Gaarde og 3 Huse af Baroniets længst fraliggende Strøgods i Uggerløse Sogn, i Jonstrup og Nyrup Byer, Htk. 11 Tdr. 6 Skp. 1 Fdk.³⁾.

¹⁾ Orig. Lensbrev i Løvenborg Godsarkiv, jvfr. Kong Christian VII's Friherlige Lehnbog S. 71—91.

²⁾ Friherlige Lehnbog, S. 146 ff.

³⁾ Anf. St., S. 150 f.

1779 10. Febr. blev der givet kgl. Konfirmation paa et Mageskifte af 1778 20. Oktbr. imellem Baronesse Løvenskjold og Christian Ditlev Lunn, hvorved Baronessen og efterfølgende Ejere af Nørre Jernløse Kirke under Baroniet Løvenborg fik den Del af Tøstrup Kirkejord, som laa paa Tøstrup, Tingtved og Holløse Bys Marker, Htk. 2 Tdr. 5 Skp. $\frac{1}{2}$ Alb., som henlagdes til Nørre Jernløse Kirke, i Stedet for dens Kirkejord paa Dramstrup Bys Mark, Htk. 2 Tdr. 6 Skp.¹⁾.

Ved aabent Brev af 1779 28. April blev det bevilget, at den saakaldte Præsteholm herefter maatte henhøre under Butterup Præstegaards frie Jorder og de saakaldte Springstrup Jorder derimod anses som Anneksjorder²⁾.

21 Tdr. 5 Skp. 2 Fdk. tiendeydende Htk. i Butterup Sogn og 6 Tdr. 7 Skp. 3 Fdk. 1 Alb. do. i Nørre Jernløse Sogn, hvoraf Kongetienden var henlagt til Kommunitetet i København, var for mange Aar tilbage omrebede under et med Gaardens tiendefri Jorder. For nu at forekomme Stridigheder i Fremtiden tilbød Baronesse Løvenskjold Kommunitetet, at hun og efterfølgende Ejere af Baroniet fra den Tid af, at disse tvende Tiender blev fæsteledige, at betale henholdsvis 20 Rdl. og 6 Rdl. inden hvert Aars Mortensdag, imod at de tvende Tiender blev overdragne og perpetuerede til Baroniet Løvenborg³⁾.

1782 2. Jan. konfirmeredes en Mageskifteforening imellem Baronesse Løvenskjold og Kancelliraad Lunn, hvorved Baroniet Løvenborg fik en Gaard i Kundby, en Gaard i Hannerup og en Kirkejord paa Sasserup Bys Marker, tils. 13 Tdr. 2 Skp. 2 Fdk. $2\frac{1}{4}$ Alb. Htk., imod at afstaa til Knapstrup 3 Gaarde, en i Kagerup, en i Sønder Jernløse og en i Skjellensted Byer, tils. 14 Tdr. 1 Alb. Htk.; Øjemedet var at ophæve et indviklet og paa begge Sider skadeligt Fællesskab⁴⁾.

Ligeledes til Fællesskabets Ophævelse overdrog Baronesse Løvenskjold 1782 6. Novbr. til Etatsraad Brinck Seidelin fra Baroniet Løvenborg en Gaard i Store Grandløse By, Htk. 6 Tdr. 5 Skp. 3 Fdk. 2 Alb. og tvende Huse samt en Kirkejord paa Sasserup Bys Mark, Htk. 1 Td. 1 Fdk. $\frac{1}{4}$ Alb., hvorimod Etatsraaden igen afstod fra Stamhuset Eriksholm til Baroniet Løvenborg en Gaard i Sandby, Htk. 8 Tdr. 1 Skp. 3 Fdk. 1 Alb. Den kgl. Konfirmation paa dette Mageskifte blev udfærdiget 4. Decbr. s. A.⁵⁾.

I samme Øjemed indgik Baron Løvenskjold 1789 11. Avg. en Kontrakt med Justitsraad Lunn som Ejer af Knapstrup, hvorved

1) Friherlige Lehnbog, S. 154 ff.

2) Konfirm. 1811 5. Febr. Kong. Frederik VI's Friherlige Lehnbog, S. 7.

3) Kong Christian VII's Friherlige Lehnbog, S. 177.

4) Anf. St., S. 205 f.

5) Anf. St., S. 215 f., jvfr. D. Canc. Rotuli relationum 1782, Fol. 341 b.

Baroniet Løvenborg fik overdraget 3 Huse imod at afstaa 3 Huse og en øde Husplads. I Erstatning for de bedre Bygninger m. v., som Baronien fik, betalte han 80 Rdl. til Justitsraad Lunn. Endvidere fik Baroniet for at befri sine Bønder for at yde Tiende in natura overdraget Korntienden af en Del Hartkorn imod 7 Mk. aarlig af hver Td. Htk., og Kirketienden af 9 Tdr. 5 Skp. 3 Fdk. Htk. imod at svare aarlig 6 Tdr. Byg samt Kirketienden af nogen uskiftet Jord mod at svare 4 Tdr. Byg aarlig, alt med 1 Mk. under Kapitelstakst. Kgl. Konfirmation paa denne Kontrakt meddeltes under 23. Oktbr. s. A.¹⁾

Ved kgl. Resolution af 1789 23. Oktbr. tillodes det at overdrage en Gaard paa 7 Tdr. 6 Skp. 3 Fdk. Htk. fra Duebrødre Kloster til Baroniet Løvenborg paa følgende Vilkaar: Gaardens Bygninger, Jorder og Avlsredskaber samt de det foregaaende Efteraar saaede 4 Tdr. Rug og de tvende i Nørre Jernløse værende Huse overlodes Baroniet, som foruden Skatterne deraf skulde betale aarlig til Kloster 3½ Td. Rug og 4 Td. Byg efter Kapitelstakst og desuden 2 Rdl. 14. Sk., saasnart Kapitelstaksten er sat; Besætningen betalte Baronien med 20 Rdl.²⁾ Den kgl. Konfirmation blev udfærdiget d. 30. s. M.³⁾

Baron Michael Herman Løvenskjold havde længe ønsket, at Baroniet Løvenborg ved Magelæg kunde blive skilt ved noget samme tilhørende ufordelagtigt Strøgods, bestaaende af 9 Bøndergaarde i Udby, Løserup, Bognæs, Uglerup og Sandby Byer, samt en øde Jord, tils. 67 Tdr. 6 Skp. 2 Fdk. 2 Alb. Ager og Engs Htk. foruden 3 jordløse Huse, hvilket Strøgods, hvoraf kun 3 Gaarde var udskiftede, tildels bestod af maadelige og ringe Jorder. I Decbr. 1789 lykkedes det Baronien at faa købt af Kancelliraad Neergaard til Tølløsegaard det ham i Uggerløse og Nyrup Byer tilhørende Bøndergods, bestaaende af 12 Gaarde, 20 Huse og en udskiftet Kirkejord, tils. 80 Tdr. 3 Fdk. 2¼ Alb. Ager og Engs Htk. og 3 Tdr. 1 Fdk. 1 Alb. Skovskyls Htk., for 8 400 Rdl. og derimod at sælge til en Proprietær Baroniets ovennævnte Strøgods for 5 000 Rdl. Men da der for det købte Gods skulde udbetales 3 400 Rdl. mere end der solgtes for, søgte og fik Baronien ved kgl. Resolution af 1789 18. Decbr. Tilladelse til, at de 3 400 Rdl. maatte blive staaende i Baroniet mod Prioritet i samme næst efter den derpaa hæftende Gæld, saa længe han levede, og at Udbetalingen i Betragtning af, at den nye Erhvervelse ene var til Baroniets og dets

1) Kong Christian VII's Friherlige Lehnbog, S. 338, jvfr. D Kanc. Rotuli relationum 1789, Fol. 435.

2) D Kanc. Rotuli relationum 1789, Fol. 447.

3) Friherlige Lehnbog, S. 345.

Besidderes Fordel, alene skulde vedkomme den efterfølgende Lensbesidder¹⁾).

1790 19. Marts blev der givet kgl. Konfirmation paa en imellem Baron Michael Herman Løvenskjold og Kancelliraad Johan Thomas de Neergaard indgaaet Forening af 1789 27. Novbr. om Uggerløse Kirketiendes Overdragelse for bestandig til Baroniet Løvenborg imod en aarlig Afgift af 7 Mk. pr. Td. Htk. af 114 Tdr. 1 Skp. 3 Fdk. $2\frac{5}{6}$ Alb. Baroniet tilhørende Bøndergods og Hartkorn i Uggerløse Sogn²⁾).

Ifølge Baron M. H. Løvenskjolds Testamente af 1802 2. Marts, konfirm. 1804 18. Marts³⁾) blev 1797 købt $1\frac{1}{2}$ Td. Htk. Engbund fra Ubberup Mark under Bonderup Gods og henlagt under Avlsgaarden Minneslyst, samt Engen Galtholm købt nogle Aar før til Løvenborg Hovedgaard; endvidere erhvervede Baroniet 1796 fra Nørre Jernløse 6 Tdr. Degnejord, hvoraf Baroniets Besidder aarlig svarer til dets Skole 12 Rdl.³⁾).

Ved Skøde af 1797 30. Decbr. erhvervede Baronien endvidere Kvandløse Kirke med tilhørende Kalds- og Patronatsret og Kirketienden Htk. 31 Tdr. 2 Skp. 2 Fdk. 2 Alb., samt 2 Huse i Kvandløse, 2 Gaardspladser og et Hus i Uggerløse⁴⁾). Ved kgl. Resolution af 1799 26. Oktbr. blev det bevilget, at Købesummen, 8 525 Rdl., maatte optages til Laans i Baroniet Løvenborg samt i Kvandløse Kirke med Tilliggende, imod at denne Kirke blev underlagt Baroniet⁵⁾).

Ifølge Baron M. H. Løvenskjolds ovennævnte Testamente blev under Lenet ogsaa henlagt den forøgede Besætning af Kreaturer, nemlig 150 Køer ved Løvenborg, 180 do. ved Vognserup og 60 do. ved Minneslyst.

b. Forbedringer og Laan.

Den holstenske Agerdykningsmaade var blevet iværksat og næsten fuldført i 1779 saavel ved Hovedgaardene som Bøndergodset under Baroniet Løvenborg desuden var der foretaget betydelige Reparationer paa Kirkerne og Hovedgaardenes Bygninger, hvilket i Forbindelse med Genopførelsen af 5 i Butterup afbrændte Gaarde havde kostet over 10 000 Rdl.⁶⁾).

1) D Kanc. Rotuli Relationum 1789, Fol. 550, jvfr. kgl. Missive af 31. Decbr. s. A. i Friherlige Lehnbog, S. 349—51.

2) Friherlige Lehnbog, S. 356—58.

3) Anf. St., S. 498.

4) Anf. St., S. 478 f.

5) D Kanc. Rotuli relationum 1799, Fol. 504 ff.

6) Friherlige Lehnbog, S. 156 ff., jvfr. S. 307 og 304.

Baron Michael Herman Løvenskjold anvendte betydelige Beløb til Baroniets Forbedring, indtil 1791 havde han ladet 49 Bønder udskifte og sætte over 10—12 000 Favne Stengærder, endvidere havde han ladet Moser udgrave og eftergivet Bønderne en Del af Hoveriet. I Decbr. s. A. søgte han om Tilladelse til at optage et Laan paa Baroniet af 10 000 Rdl. næst efter de allerede derpaa hæftende 55 900 Rdl. til Opførelsen af en Bygning i Enemærket Ebeltved, som vilde koste c. 3 000 Rdl., men blive til stor Fordel for de hoverigørende Bønder ved Løvenborg; Resten af Summen skulde anvendes til Udskiftnings- og Udflytningsomkostninger¹⁾. I 1802 var alt Bøndergodset udskiftet og 56 Gaarde af ny opbyggede paa de udskiftede Lodder, endvidere var der bygget 163 nye Huse, Skovene var indfredede, og over hele Baroniet var der sat 40 000 Favne Stengærder. Desuden var der foretaget Rydninger, Grøftegravning og anden Jordforbedring. Begge Hovedgaardene var sat i god Stand og en Avlsgaard, Severinsminde kaldet, var opbygget paa Ebeltveds Jorder. Baronen havde ogsaa bygget en anden Avlsgaard, Minneslyst og med store Udgifter sat den i ypperlig Stand, uden at Baroniets Gæld derved blev forøget²⁾. Efter Hovedbøgenes Udvisende havde Baronen i sin Besiddelsestid anvendt over 100 000 Rdl. mere paa Baroniets Forbedring, end den forøgede Gæld beløb sig til³⁾. De ved de norske Ejendomme, særlig Holden Jernværk, indtrufne Uheld havde kostet betydelige Summer. For at vedligeholde dette Værk, hvis Standsning ikke blot vilde være til ubodelig Skade for Besidderens Broder, men ogsaa vilde have til Følge, at Baroniet mulig kom til at miste de 60 000 Rdl., som inde stod i nævnte Jernværk, optoges der 1807—12 flere Løan paa Baroniet Løvenborg⁴⁾.

Ved Udskiftningen 1798 fik en Bondegaards Jord i Butterup tillige med en Gaard i Tudse By, der var lagt under Severinsminde (forhen Ebeltved) fri Hovedgaardstakst i Stedet for Juggerrup Lødegård med tilhørende Galløe Overdrev, der altsaa fra den Tid af har været udlagt til Bondejord.

Til Dækning af Udgifterne ved forskellige allerede udførte Byggeforetagender og til Bestridelse af Omkostningerne ved Opførelsen af

1) D Kanc. Rotuli relationum 1791, Fol. 869, jvfr. Friherlige Lehnbog, S. 398 f. og S. 428.

2) Kmbr. M. H. Baron af Løvenskjolds Disposition af 1802, 2. Marts. Friherlige Lehnbog, S. 497 ff.

3) Angaaende de til Forbedringer bevilgede Laan jvfr. endvidere D Kanc. Rotuli relationum 1796, Fol. 671, 1798, Fol. 571. Grevelig Lehnbog, S. 475. D Kanc. 4. Dptm.s Forestillinger, Nr. 24.

4) D Kanc. 4. Dptm.s Forestillinger 1807, Nr. 27, 1808, Nr. 137, 1812 Nr. 176, jvfr. Friherlige Lehnbog, Chr. VII, S. 529, Do. Fr. VI, S. 1, 2, 13.

en ny Ladebygning ved Løvenborg Hovedgaard optoges 1868 et Laan af 34 000 Rdl. straks og 16 000 Rdl., naar Ladebygningen blev fuld-ført¹⁾. I 1871 fik Besidderen af Baroniet Løvenborg Tilladelse til at optage et nyt Laan paa 60 000 Rdl.¹⁾.

c. *Forandringer i Lenets Hartkorn ved Indførelsen af Matrikullen af 1844.*

Baroniets Hartkorn opgives i 1843, der var det sidste Aar, da den gamle Matrikul gjaldt, saaledes:

1. Hovedgaardstakst:							
priv. Ager og Eng, Htk.	218	Tdr.	3	Skp.	0	Fdk.	0 Alb.
priv. Skov- og Mølleskyld,							
Htk.	19	—	3	—	2	—	2 —
2. Tiender, Htk.	81	—	1	—	1	—	1 —
3. Bøndergods:							
upriv. Ager og Eng, Htk.	1 125	—	4	—	2	—	2 ¹⁰ / ₁₆₈ —
upriv. Skov- og Mølle-							
skyld, Htk.	19	—	3	—	2	—	1 —
Tils. Htk. af alle Slags..	1 464	Tdr.	0	Skp.	1	Fdk.	0 ¹⁰ / ₁₆₈ Alb. ²⁾

Ved den nye Matrikuls Indførelse blev Lenets samlede Hartkorn formindsket med c. 116 Tdr., hvilket navnlig skyldtes Tilbagegangen i Bøndergodsets Hartkorn, saaledes som det vil fremgaa af nedenstaaende Oversigt.

Baroniet Løvenborg udgjorde 1844:

Løvenborg:

Ager og Eng, priv. Htk. .	98	Tdr.	3	Skp.	0	Fdk.	1½ Alb.
Mølleskyld, Htk.	5	—	0	—	0	—	0 —

Severinsminde:

Ager og Eng, priv. Htk..	19	—	3	—	2	—	1¾ —
--------------------------	----	---	---	---	---	---	------

Vognstrup:

Ager og Eng, priv. Htk. .	95	—	1	—	2	—	0 —
---------------------------	----	---	---	---	---	---	-----

(Minneslyst:

Ager og Eng, upriv., ind-							
befattes under Bønder-							
godset, Htk.	19	—	4	—	2	—	0¼ —)
Skovskyld, Htk.	2	—	2	—	1	—	1 —

Ialt under Hovedgaardene, Htk. 220 Tdr. 2 Skp. 2 Fdk. 1¼ Alb.³⁾

1) Friherlige Lehnbog, S. 256.

2) F. Richardt og T. A. Becker, Prospector af danske Herregaarde III. Bd., Løvenborg.

3) Med Fradrag af Minneslysts Hartkorn, som er indbefattet under Bøndergodset.

Butterup, Nørre Jernløse og Kvandløse Kirker, Htk.	80 Tdr. 7 Skp. 0 Fdk. 0 Alb.
Skovene:	
Ager og Eng, priv. Htk. .	9 — 2 — 1 — $2\frac{3}{4}$ —
Skovskuld, priv. Htk.	19 — 3 — 2 — 2 —
— upriv. Htk. . .	16 — 7 — 0 — $0\frac{1}{6}$ —
Bondergodset:	
1 Mølle, 2 Kroer, 147 hele Gaarde, 10 halve do og 275 Huse, Ager og Eng, priv. Htk.	3 — 7 — 1 — 2 —
Do., upriv. Htk.	998 — 2 — 1 — $2\frac{1}{2}$ —
Ialt Htk. af alle Slags.	1 348 Tdr. 0 Skp. 2 Fdk. $1\frac{2}{3}$ Alb. ¹⁾

d. Salg af Fæstegods i Aarene 1862—71.

Ved Salgsresolution for Baroniet af 1862 28. Jan. blev Minimum sat til 1 200 Rdl. for Td. Htk. ved Salg af Gaarde og til 200, 500, 700, 1 000 og 1 200 Rdl. ved Salg af Huse henholdsvis uden Jordtilliggende og med Jord af ikke over 1, ikke over 2, ikke over 4 og over 4 Skp. Htk.²⁾ Endvidere er ved Resolution af 1871 1. Juni Minimum for 8 Baroniet tilhørende Fæstegaarde i Uggerløse, hvis Landgilde ifølge Bestemmelserne i et Skøde af 1782 og en Højesteretsdom af 1825 17. Juni³⁾ ikke kan forhøjes, bleven fastsat til 1 000 Rdl. for 1 Td. Htk., hvorhos det er bestemt, at Købesummen ikke maa overstige 1 500 Rdl. for 1 Td. Htk.⁴⁾

I Henhold til nævnte Resolutioner bortsolgtes til Arvefæste med Ret til at sælge og pantsætte følgende Gaarde:

Salgsaar	Antal	Hartkorn				Salgssum
1862	2	13 Tdr.	6 Skp.	0 Fdk.	$0\frac{1}{4}$ Alb.	20 000 Rdl.
1863	5	29 —	0 —	3 —	2 —	46 800 —
1864	1	5 —	5 —	3 —	$2\frac{1}{4}$ —	9 000 —
1865	2	13 —	2 —	1 —	$2\frac{1}{4}$ —	24 000 —
1866	3	18 —	0 —	2 —	$0\frac{1}{2}$ —	31 500 —
1867	6	39 —	0 —	3 —	$1\frac{3}{4}$ —	66 000 —
1868	2	9 —	0 —	1 —	0 —	16 200 —
At overføre.	21	128 Tdr.	1 Skp.	0 Fdk.	0 Alb.	213 500 Rdl.

1) F. Richardt og T. A. Becker, Prospecter af danske Herregaarde III. Bd., Løvenborg.

2) Ministerialtidende B. 1871, S. 566 f.

3) Schlegels Samling af Højesteretsdomme 3. Bd., S. 266—70.

4) Ministerialtidende B. 1872, S. 104 f.

Overført ...	21	128	Tdr. 1	Skp. 0	Fdk. 0	Alb.	213 500 Rdl.
1869	7	29	— 4	— 1	— 2 $\frac{3}{4}$	—	51 800 —
1870	9	56	— 6	— 1	— 1 $\frac{1}{4}$	—	95 000 —
1871	6	37	— 2	— 0	— 2	—	60 889 — ¹⁾
Tils....	43	251	Tdr. 6	Skp. 0	Fdk. 0	Alb.	421 189 Rdl.

Endvidere solgtes følgende Huse, ligeledes med Ret til at sælge og pantsætte:

Salgsaar	Antal	Hartkorn					Salgssum
1863.....	1	0	Tdr. 5	Skp. 2	Fdk. 0 $\frac{3}{4}$	Alb.	2 200 Rdl.
1865.....	1	0	— 0	— 1	— 2 $\frac{1}{4}$	—	300 —
1866.....	1	0	— 1	— 1	— 2 $\frac{3}{4}$	—	1 000 —
1867.....	1	0	— 1	— 1	— 0 $\frac{1}{4}$	—	800 —
1869.....	1	0	— 2	— 0	— 0 $\frac{1}{2}$	—	1 000 —
1870.....	2	0	— 5	— 3	— 1 $\frac{3}{4}$	—	2 200 —
Tils....	7	2	Tdr. 0	Skp. 2	Fdk. 2 $\frac{1}{4}$	Alb.	7 500 Rdl. ²⁾

1872 1. Jan. opgives det under Lehnet hørende Hartkorn saaledes:

1. Fri Jord:

Løvenborg.....	98	Tdr. 3	Skp. 0	Fdk. 1 $\frac{1}{2}$	Alb.
Severinsminde	19	— 3	— 2	— 1 $\frac{3}{4}$	—
Vognstrup.....	95	— 1	— 2	— 0	—
Minneslyst.....	20	— 7	— 2	— 1	—
Ialt....	233	Tdr. 7	Skp. 3	Fdk. 1 $\frac{1}{4}$	Alb.

2. Hartkorn indtaget til Skov:

Skovskyld.....	38	— 5	— 0	— 0 $\frac{1}{6}$	—
Ager og Eng	13	— 1	— 3	— 0 $\frac{1}{2}$	—

3. Matrikuleret Tiendehartkorn

112 — 1 — 2 — 1 —

4. Bøndergods:

Fæstpligtige Steder..	613	— 1	— 0	— 1 $\frac{3}{4}$	—
Lejehuse og ikke fæstpligtige Jordlodder og Steder	91	— 5	— 2	— 1 $\frac{1}{4}$	—

Tils. Htk. af alle Slags .. 1 102 Tdr. 6 Skp. 3 Fdk. 2 $\frac{11}{12}$ Alb.³⁾

¹⁾ Ministerialtidende B. 1872, S. 104 f.

²⁾ Anf. St. 1871, S. 567.

³⁾ Ministerialtidende B. 1872, S. 836 f.

e. *Salg af Fæstegaarde efter 1871.*

Siden Udgangen af Aaret 1871 er nedennævnte Antal Fæstegaarde solgte fra Baroniet Løvenborg i Overensstemmelse med § 2 i Loven af 1861 19. Febr., jvfr. Lov 1872 9. Marts, saa at Godsejeren derved er bleven berettiget til af det øvrige Bøndergods at udtage til fri Raadighed indtil $\frac{1}{9}$ af det afhændede Hartkorn:

Salgsaar	Antal	Hartkorn			
1880.....	113	633 Tdr.	6 Skp.	3 Fdk.	$0\frac{3}{4}$ Alb. ¹⁾
1908.....	27	145 —	4 —	1 —	$0\frac{3}{4}$ — ²⁾
Tils....	140	779 Tdr.	3 Skp.	0 Fdk.	$1\frac{1}{2}$ Alb.

f. *Den nuværende Substans.*

De forskellige Bestænddele af Lenets Substans opgives i 1914 saaledes:

Fri Jord	c. 326 Tdr.	Htk.
Indtaget til Skov	38 —	—
Bøndergods.....	c. 5 —	—
Tils....	c. 369 Tdr.	Htk.

Tienden er afløst i Henhold til Lov:

Bankaktier	13 400 Kr.
Fideikommiskapital.....	1 923 370 —

Jordtilliggende 2 090 Tdr. Ld., Skovarealet 937 Tdr. Ld. Til Baroniet hører et saakaldet Solvfond, c. 22 720 Kr.³⁾.

5. LEGATER.

Ved Gavebrev af 1856 14. Febr., konfirm. 23. Maj s. A., stiftede Kammerherre Baron Herman Frederik Løvenskiold til Baroniet Løvenborg »Baron Løvenskiolds Legat« med 5 000 Rdl., nu 10 000 Kr., af hvis Renter $\frac{1}{4}$ tilfalder Præsten ved Holbæk Amts kombinerede Syge-, Daare- og Tvangsarbejdsanstalt, $\frac{1}{4}$ Lægen ved samme Anstalt, $\frac{1}{2}$ stilles til fri Raadighed for Stiftelsens Direktion til Afholdelse af Ud-

1) Ministerialtidende B. 1881, S. 17.

2) Anf. St. 1908, S. 580.

3) Hof- og Statskalender for 1915.

gifter, som ikke kan paabyrdes Amtet. Legatet bestyres under Amtsraadets Tilsyn af Besidderen af Baroniet Løvenskjold¹⁾.

Ved Testamente af 1854 26. Novbr. stiftede Enke efter Lensbaron Carl Severin Christian Herman Løvenskiold, Frederikke Elisabeth Conradine Kaas »Baronesse Løvenskiolds Legat« med 5 000 Rdl., nu 10 000 Kr. til Fordel for katholsk Skole i København²⁾.

6. BESIDDERNE.

a. Kort Biografi af Erektor.

Severin Løvenskjold var Søn af Godsejer Herman Leopoldus, adlet Lovenskjold, (f. 1677 † 1750) og Hustru Kirsten Brinck († 1736) og blev født 1719 31. Decbr. paa Bjørntved, optoges 1739 6. Novbr. ved sin Faders Nobilitering i Adelsstanden, stod 1738—45 som Løjtnant reformé i Fodgarden³⁾, blev 1743 13. Decbr. Justitsraad⁴⁾, 1744 31. Juli Konferensraad⁵⁾ og 1759 31. Marts hvid Ridder. Ved sin Faders Død arvede Løvenskjold Aggersvold, Birkholm, samt i Norge Holdens Jernværk og Ulefos. 1750 opførte han et Palæ paa Amalienborg (senere kaldet: Frederik VI's), hvilket foranledigede ham til at afhænde Ulefos. Kort efter solgte han ogsaa Palæet til Enkegrevinde Schack 1766 10. Jan. oprettede Lovenskjold af Birkholm, der havde faaet Navnet Løvenborg, og Vognstrup, Stamhuset Løvenborg, som 1773 25. Novbr. blev ophøjet til et Baroni. S. A. 22. Apr. var han selv bleven optaget i Friherrestanden. Han foretog mange kostbare Forandringer paa Løvenborg, omdannede Haven, og plantede de smukke Poppel- og Lindcalleer, som pryder Vejene til Gaarden. Han døde her 1776 9. Apr.³⁾.

Han ægtede 1749 9. Maj Magdalene Charlotte Hedeveg Numsen (f. 1731 27. Febr. † 1796 6. Maj), Datter af Gehejmerraad Michael Numsen.

b. Fortegnelse over Besidderne: ¶ i

1. *Severin Leopoldus*, adlet *Løvenskjold*, f. 1719 3. Decbr. † 1776 9. Apr., Friherre 1773 22. April. Hans Søn:

¹⁾ H. R. Hiort-Lorenzen og F. P. G. Salicath, Repertorium over Legater og milde Stiftelser i Danmark 2. Bd., S. 167.

²⁾ Anf. St., 1. Bd., 1. Bd., S. 237.

³⁾ G. Wad i Dansk biogr. Lexikon 10. Bd., S. 609 f. Danmarks Adels Aarbog 1889, S. 309. Danske Herregaarde III Løvenborg og XVIII Vognstrup.

⁴⁾ Sjøell. Reg. Nr. 376.

⁵⁾ Anf. St. Nr. 257.

2. *Michael Hermann Friherre Løvenskjold*, f. 1751 15. Novbr. † 1807 9. Apr., cand. jur., Amtmand. Hans Søn:
 3. *Carl Severin Christian Hermann Friherre Løvenskjold*, f. 1783 3. Septbr. † 1831 2. Novbr. Hans Søn:
 4. *Herman Frederik Friherre Løvenskjold*, f. 1805 5. Avg. † 1877 10. Novbr. Hans Søn:
 5. *Carl Herman Frederik Vilhelm Ove Rammel Friherre Løvenskjold*, f. 1836 13. Marts.
-

XXI. BARONIET HOLSTENSHUS.

1. GODSETS EJERFORHOLD INDEN EREKTIONEN AF BARONIET.

a. *Godssamlingen indtil Oprettelsen af Stamhuset Holstenshus.*

Ved Skøde af 1707 11. Marts overdrog Fru Armgaard Sofie v. Gabel til Christian Adolf v. Holsten Hovedgaarden *Findstrup* med alle dens Bygninger, tilliggende Skove, Dirnise Sogns Konge- og Kirke-tiende, Lyø Sogns Kirketiende og imod en Afgift til Odense Hospital Svaninge Sogns Konge- og Kirketiende samt følgende Bøndergods: i Dirnise 17 Gaarde og Gaardsparter og 12 Huse, i Kaleko 1 Mølle, 2 Gaarde og 2 Huse, i Katterø 10 Gaarde, 6 Huse, Bjørnemoesegaard, desuden i Aaby 3 Gaarde og 1 Hus, i Pejrup 2 Gaarde, i Vestersker-ninge 1 Gaard samt Øerne Lyø og Bjørnø. Fru Armgaard forbeholdt sig og sine Arvinger den i Dirnise Kirke værende Begravelse, hvorfor hun gav Kirken 100 Rdl. i Kroner, imod at Holsten skulde holde den vedlige, ligesom ogsaa det Hospital og Skolehus, som var opført ved Kirken, altid skulde vedligeholdes efter Fundatsen. Tre Aar efter faldt imidlertid Christian Adolf v. Holsten som Oberst i Slaget ved Helsingborg 1710 10. Marts. Efter hans Død kom hans yngre Broder, Kaptajn Godske Ditlev v. Holsten, i Besiddelse af Findstrupgaard, da han var den eneste af Arvingerne, som var i Stand til at udløse de øvrige med Penge, som han havde tjent i fremmed Krigstjeneste¹⁾.

Allerede 1705 havde han udløst sine Medarvinger i *Langesø* Gaard og Gods; deres Afkald er dateret d. 4. Apr. Saaledes blev Findstrupgaard forenet med Langesø, en Forbindelse, der endnu vedvarer.

Godske Ditlev v. Holsten forøgede Langesø Gods med adskillige Gaarde og Huse og med Veflinge Sogns Kongetiende. Ved Salg af Ryttergods 1718 købte han endvidere i Vesteraaby for 4 910 Rdl. Bøndergods, der blev lagt ind under Findstrupgaard. Fremdeles fik han 1719 af Jens Hansen Errebo tilskødet en Bondegaard i Vester-skerninge, der ogsaa hørte til det tidligere Ryttergods¹⁾.

¹⁾ R. Rasmussen Søkilde: *Holstenshus og Nakkebølle*, 2. Del, Odense 1877, S. 181 L

b. *Oprettelsen af Stamhuset Holstenshus.*

Oberst Godske Ditlev Holsten oprettede 1723 20. Marts et Stamhus af Findstrup Gaard og Gods under Navn af Holstenshus. Stamhusbrevet blev stadfæstet af Kongen d. 30. Apr. s. A. Det meddeles her i Uddrag. Indledningen lyder ordret saaledes:

»Saasom den almægtige Gud har været saa naadig at velsigne mig med en Del Jordegods her i Fyen, som jeg næst Guds Hjælp og naadige Bistand har forhvervet haade ved egen Vindskibelighed, saa og udi min allernaadigste Arvekonges Krigstjeneste uden Riget i Brabant og Flandern fra 1701, da Hs. kgl. Majestæts Krigstropper bleve overladte til de høie Allierede, og til 1710, da de igien til Hs. kgl. Majestæts egen Tjeneste bleve hjemkaldte, og jeg da ikke vidste mine erhvervede Midler bedre at emploiere end at sætte dem i Jordegods i mit eget Fædreland, saa har jeg tillige med min kiære Frues fri Villie besluttet og fundet for godt den almægtige Gud til Ære og vores Families Conservation at indrette vores Hovedgaard Findstrup og det nu underliggende Gods til et Stamhus under Navn af Holstenshus«. Bestemmelserne om Sukcessionsordenen er i korte Træk følgende:

Efter Stifterens og Stifterindens Død skulde Stamhuset tilfalde deres Søn, Adam Christoffer v. Holsten, og hans ægte Descendenter saa længe Mandslinien er til, men lever ingen af dem, gaar Stamhuset i Arv til Døtrene efter samme Regel. Hvis baade Mands- og Kvinde- linien uddør, gaar Stamhuset over til Stifterens ældre Broders, Wulf Siegfried v. Holstens Efterkommere, saaledes at Søn har Fortrin for Datter. Den, der arver Stamhuset, skal altid føre v. Holstenernes Navn og Vaaben. Stamherren giver intet fra sig til Arvingerne uden Indbo og Inventarium, som deles efter Lovene; men hvis Arven er saa stor, at Stamherrens Broder eller Søster kan faa lige saa meget, som Stamhuset er ansat til, nemlig: 40 000 Rdl., da skal Stamherren gaa lige i Arv med de øvrige. Hvis Stamherren gifter sig under sin Stand, mister han sin Arveret. Det paalægges Stamherren at vedligeholde Gaardens Bygninger saa vel som Kirker, Skoler og Hospital.

Stamhuset bestod af: 40 Tdr. 6 Skp. Htk. Hovedgaardstakst, 12½ Td. Skovskyld, 402 Tdr. Htk. Bøndergods samt Dirnisse Sogns Konge- og Kirketiende, Lyø Sogns Kirketiende og Svaninge Sogns Konge- og Kirketiende, ialt 680 Tdr. 1 Skp. 2 Alb. Htk.

Efter Erektionen af Stamhuset fortsatte Oberst Godske Ditlev v. Holsten Godssamlingen. Af det tidligere Ryttergods købte han Jens Snedevinds Gaard og 3 Huse i Aaby, samt i Sallinge 3 Huse, som 1739 blev tilskødet ham af Herredsskriver Niels Krogstrups Enke. Endvidere forøgede han 1735 Godset med en Gaard i Østerby, en Gaard og

2 Huse i Falsled, som han købte af Johan Eskild de Falsen til Søbysegaard. Fra Nakkebølle erhvervede han 1743 en Lykke, kaldet Rødkildsovre, for 2 000 Rdl., den udgør nu en Del af den indhegnede Dyrehave.

Samme Aar købte han Haarby Mølle for 2 000 Rdl. og et Hus i Aaby for 90 Rdl.¹⁾

I Overensstemmelse med Oberst Godske Ditlev v. Holstens Testamente af 1740 10. Febr. søgte og fik Sønnen, Adam Christopher v. Holsten, 1747 17. Marts kgl. Stadfæstelse paa Langesø Hovedgaards og Bøndergods Indlemmelse i Stamhuset²⁾ og paa Birkerettigheden til begge Gaarde³⁾.

2. EREKTIONEN AF BARONIET HOLSTENSHUS.

a. Erektors Ophøjelse i Friherrestanden.

Ved kgl. Patent af 1778 4. Septbr. blev Adam Christopher Holsteen til Holstenshus og Langesø, Ridder af Dannebrog, Geheimeraad, Kammerherre og Amtmand over Nyborg og Tranekier Amter, tillige med hans Hustru, Adelsheit Benedicta Rantzau, optagne i den friherrelige Stand⁴⁾.

b. Lensbrevets Indhold.

Lensbrevet for Friherreskabet Holstenshus er udstedt Fredensborg 1779 d. 15. Septbr., det meddeles her i Uddrag.

... Som vi af sær kgl. Naade under 4de September 1778 udi den friherlige Stand have optaget. Hr. Adam Christoph von Holsten, Ridder, vores Geheimeraad og Kammerherre saa og Amtmand over Nyehorg og Tranekier Amter tilligemed hans Hustrue Frue Adelsheit Benedicta Holsten, fød Rantzau, saa have [vi] og nu derforuden allernaadigst for godt eragtet de ham tilhørende Godser Holstenhus og Langesø, beliggende i vort Land Fyen, som ere erigerede til et Stamhuus for den Holsten'ske Familie, til et Frieherskab at oprette og opheie, saasom vi og hermed bemelte Stamhuus Holstenhus og Langesø, med hvad dertil er lagt, samt tilhørende Bøndergods, Rettigheder, Skov- og Molleskyld, saaledes som det nu er og befindes, til et Frieherskab og friherlig Lehn, under det Navn Holstenhus, oprette

1) R. Rasmussen Søkilde: Holstenshus og Nakkebølle, 2. Del, S. 184.

2) Fynske og smaalandske Registre 1746—52, Fol. 63.

3) Anf. St. Fol. 77.

4) Geneal.-herald. Saml. Generalia, Fol. 33, Nr. 51 o.

og ophøie. Og bestaaer da dette Frieherskab og dets Jordebog uldi efterfølgende efter nye Landmaalings Matricul:

Jordebog over Stamhuset Holstenhus med underliggende og tilhørende Bøndergods.

1. Hovedgaards Taxt:

Agger og Eng.....	40	Tdr.	6	Skp.	0	Fdk.	1	Alb.
Skovskyld.....	12	—	4	—	0	—	0	—
Endnu Rødekilde Ore fra Nackebølle.....	0	—	4	—	0	—	0	—
Diernisse Konge- og Kirke- tiender.....	44	—	0	—	0	—	0	—
	97	Tdr.	6	Skp.	0	Fdk.	1	Alb.

2. Konge- og Kirketiender, hvoraf contribueres:

Svanninge ¹⁾	63	Tdr.	6	Skp.	0	Fdk.	0	Alb.
Lyøe ¹⁾	23	—	0	—	0	—	0	—
	86	Tdr.	6	Skp.	0	Fdk.	0	Alb.

3. Bøndergods:

Agger og Eng.....	513	Tdr.	6	Skp.	0	Fdk.	2	Alb.
Skovskyld.....	0	—	7	—	0	—	2	—
Mølleskyld.....	16	—	4	—	0	—	0	—
	531	Tdr.	1	Skp.	1	Fdk.	1	Alb.
Summa Summarum...	715	Tdr.	5	Skp.	1	Fdk.	2	Alb.

Jordebog over Stamhuset Langesø Hovedgaard med underliggende Bøndergods.

1. Hovedgaards Taxt:

Agger og Eng.....	25	Tdr.	6	Skp.	3	Fdk.	0	Alb.
Skovskyld.....	3	—	1	—	0	—	1	—
	28	Tdr.	7	Skp.	3	Fdk.	1	Alb.

2. Tilliggende Tiender:

Viggerslef Kongetiende.....	38	Tdr.	4	Skp.	0	Fdk.	0	Alb.
Ditto Kirketiende.....	38	—	4	—	0	—	0	—
Vøllinge Kongetiende.....	22	—	0	—	0	—	0	—
Ditto Kirketiende.....	22	—	0	—	0	—	0	—
	121	Tdr.	0	Skp.	0	Fdk.	0	Alb.

1) Efter Tiendetaksten for Nyborg Amt ere de for Lyøe Sogn anførte 23 Tdr. Kirketiende-Htk. og de for Svanninge Sogn anførte 63 Tdr. 6 Skp. Halvdelen Konge- og Halvdelen Kirketiende-Htk.

3. Stamgodsets Hartkorn:

Agger og Eng.....	335	Tdr. 5	Skp. 3	Fdk. 2	Alb.
Skovskylld.....	2	— 7	— 2	— 1	—
Mølleskylld.....	5	— 4	— 0	— 0	—
	344	Tdr. 1	Skp. 2	Fdk. 0	Alb.
Summa Summarum...	494	Tdr. 1	Skp. 1	Fdk. 1	Alb.

Hvilket forskrevne Frieherskab Holstenhuus, som bestaaer ialt af 1 209 Tdr. 6 Skp. 3 Fdk. Hartkorn, herefter skal nyde og have alle de Frieheder, Herligheder og Benaadinger, jura patronatus og Birkerettighed, som andre frieherlige Lehn i vore Riger og Lande nu nyde efter de Friherrerne den 25. Maji 1671 allernaadigst givne Privilegier, — Skattefriheden paa de ellers andre Lehn-Frieherskaber efter forbemelte Privilegiens 8de Artikel forundte 100 Tdr. Htk. alleene undtagen — hvilket dette Frieherskab ikke nyder. Thi behelne vi hermed for os og vore kgl. Arveefterkommere udi Regjeringen bemelte Geheimeraad Hr. Adam Christopher von Holsten, Frieherre til Frieherskabet Holstenhuus og hans Hustrue Frue Adelheit Benedicta Rantzau og deres egne Descendenter af Mand- og Qvindekøn, hvorudi her saavel som alle Tiider første Fødsels Rettigheden og Successionsordenen efter de udstedte frieherlige Privilegier vel og noie maa iagttages og efterleves, med Frieherskabet Holstenhuus og alle de Immuniteter, Prærogativer og Frieheder (undtagen de 100 Tdr. Htk. Skattefrihed, som før er meldt) som andre vore Lehn-Frieherrer paa deres Frieherskaber nu allernaadigst tilladt er, eller ydermeere herefter tilladt vorder. Og paa det tydeligen og distincte kan viides, hvorledes med Successionsordenen i Frieherskabet Holstenhuus skal forholdes, ville og fastsette vi hermed til en uryggelig Regel og Rettesnor for efterkommende Lehnshavere, saaledes som forhen i Stamhuus-Erectioner har været determineret, nemlig:

1.

Saalænge bemelte Geheimeraad Hr. Adam Christopher von Holsten lever, besidder han med sin Frue Adelheide Benedicta von Rantzau Frieherskabet Holstenhuus med alle dets Herligheder og Revenuer under hans egen Forvaltning og frie Disposition; men naar han ved Døden afgaaer, tiltræder hans Arvinger ifølge de forommelte Stamhuuserrectioners Indhold, Frieherskabet efter den Orden, som i næstfølgende Post fastsættes, og derimod til bemelte hans Frue, ifald hun overlever ham, betales den herefter fastsatte aarlige Douaire¹⁾.

¹⁾ Ifølge Artikel 9 er hendes Enkepension fastsat til 1500 Rdlr. samt fri Bolig og Brændsel paa en af Hovedgaardene.

2.

Efter hans Død skal Frieherskabet Holstenhuus i alt henfalde til hans eldste Søn og hans egne Descendenter; om de ikke ere til, da til hans anden og tredje Sønner og deres egne Descendenter, saalænge Mandlinien er til, dernæst til hans eldste Datter og hendes Descendenter og om de ikke ere til, da til næste Døttre og deres egne Descendenter, som er at forstaae af alle hans egne Børn, enten de maatte være af dette første Egteskab, eller efter Guds behagelige Villie af hans tilkommende nye Egteskaber, saa at Kiønnets Forskiæl altiid først tages i Agt, og dernæst Alderens Forskiæl iblandt dem, der ere af samme Kiøn, hvoraf følger, at en Broder altiid gaaer for en Søster, den ældre Broder for den yngre, den ældre Søster for den yngre, saaledes at første Egteskabs Børn alletider gaae for de i andet og yngre Egteskab avlede Børn. Ingen uægte eller Slegfredbarn maa heriblant antages, om det end var efter Loven lyst i Kuld og Kiøn.

3.

Naar hans egne Descendenter, saavel af Mand- som af Qvindelinien efter forestaaende Orden, skulde uddøe, bortfalder den friehærlige Stand for Personerne og for benevnte Godsers Forlehning, og derimod forbliver Godserne Holstenhuus og Langensøe igien til Stamhuuse, lige som de før vare, og dermed forholdt i alle Maader efter formelte Stamhuus Erectioners Indhold, som allernaadigst ere confirmerede den 30. April 1723 og 17. Martii 1747, uden at ringeste Forandring derudi i nogen Maade maa giøres eller foretages.

4.

Den, som tilfalder Frieherskabet, tager det frie og uden nogen Gield eller Hæftelse til sig, hvormed skal følge Besætningen ved begge Gaardene og Godserne og alle Slags levende Kreaturer, men hvad Meubler og løs Inventarium saa vel som allodial Bøndergods angaaer, som Lehnshaveren kan efterlade sig, det deles efter Loven tilligemed alle hans rede Midler imellem hans efterladte Børn og Descendenter eller og Arvinger, om ei Livsarvinger maatte være til. Dog hvis Arven er saa tilstrækkelig, at en Broderlod kan blive 40 000 Rdlr., da skal Lehnshaveren gaae i lige Arv med det øvrige efter Loven foruden Frieherskabets Possession. Paa samme Maade forholdes, ifald Lehnshaveren skulde være af Qvindekiønnet, og en Søsterlod tilløb 20 000 Rdlr.

14.

Det Hospital, som udi Diernisse er erigeret, bliver uforanderlig efter Fundatsen,, saaledes at dette Hospitals Lemmer tillige-

med Skoleholderen nu aarlig nyde i alt 110 Rdlr. , foruden den fornødne Ildebrændsel. For hvis Erleggelse efterfølgende Lehnhavere igien hæve Landgielden af Haarbye Mølle, der har kostet 2 000 Rdlr.¹⁾

c. Senere Bestemmelser angaaende Successionsordenen.

Ved kgl. Resolution af 1842 8. Apr. paa D. Kancellis Forestilling af 6. s. M., blev Konfirmation meddelt paa nogle Bestemmelser angaaende Arvefølgen ved Baroniet Holstenhuus. Kancelliets Indstilling, som blev approberet af Kongen, lyder i Uddrag saaledes:

... »Af... Erectionspatentet for Baroniet Holstenhuus af 4. September 1778. erfares, at enhver af Erectors, afg. Geheimeconferensraad Adam Christopher v. Holstens Børn, skulde stifte sin særskilte Linie, saaledes at Friherskabet først tilfaldt hans ældste Søn og dennes Descendenter, naar disse ikke vare til, hans næstældste Søn og dennes Descendenter, derefter den 3die Søn og hans Descendenter, og naar alle Mandslinierne vare uddøde, da hans ældste Datter og hendes Descendenter og derefter de næste Døtre og deres Descendenter. Dette Erectionsbrev er iøvrigt, navnlig hvad Arvefølgen angaar, bygget paa det under 20. Marts 1723 oprettede Erectionsbrev for Stamhuset Holstenshus.«

»Det er saaledes klart, at af de oprindelige Linier skulde den ældre med sin hele Descendens være sig af Mandkøn eller Kvindekøn udelukke den yngre Linje; derimod er der ikke givet nogen udtrykkelig Regel for, hvorledes der skal forholdes med Successionen imellem de flere forskellige Grene af en og samme Hovedlinie, og det kunde saaledes være Tvivl underkastet, om den samme Regel skulde gjelde her, som er foreskrevet for Hovedliniens indbyrdes Forhold, navnlig om stedse den sidste Besidders eller nærmeste Successors Descendenter, om de end er af Kvindekønnet, skulle have Fortrin, eller om mandlige Agnater i en fjernere, men dog til samme Hovedlinie hørende Linie, kunne fortrænge Cognater eller kvindelige Agnater i den nærmere.«

»Erector. efterlod sig tvende Sønner; den ældste Kmhr. Ditlev Holsten er død uden at efterlade sig Livsarvinger, og Friherskabet er saaledes gaaet over til den næstældste nuværende Admiral Holsten. Denne har tvende Sønner, og da den ældste af disse, Kmhr. Adam Christopher Baron Holsten, ingen Sønner har, men kun Døtre, kunde der være Spørgsmaal, om disse efter deres Faders Død, og deres Descendenter, i Lighed med den Regel, der er foreskrevet for de oprindelige Linier, udelukke deres Faders Broder og dennes muelige mandlige Descendenter fra Successionen.«

¹⁾ »Friherlige Lehnbog«, S. 159—176.

»Til den Ende er det, at Admiral Holsten med sine tvende nulevende Sønner har indgaaet den her omhandlede Forening, hvorved Successionen i Overensstemmelse med, hvad de antage at være Erectors Villie, er bestemt at skulle, saalænge Baroniet bliver hos hans Descendenter, følge *den første af de ovennævnte Alternativer*, altsaa være *lineal-cognatisk*.....«

»Baroniet Holstenhus er dannet af et ældre Stamhus, hvis Arvefølge derved *ikke* er tilsigtet forandret..... Begge den nuværende Besidders Sønner ere derhos enige i, at de ovennævnte Bestemmelser erholde allerhøieste Sanction, og da Baron Holsten-Lehn f. T. ingen Børn har, saa kunde selv i det Tilfælde, at en Fortolkning maatte kunne antages, der gav hans Sønner Fortrin for hans ældre Broders Døtre, ingen siges at være fornærmet ved den ansøgte allernaadigste Stadfæstelse.....«¹⁾

3. FORANDRINGER I LENETS SUBSTANS.

a. *Udvidelse af Godset, Mageskifter.*

Ved kgl. Resolution af 1786 17. Maj blev en Forening imellem Besidderen af Baroniet Holsten og Sognepræsten til Vigerslev og Veflinge konfirmeret, hvorved Sognepræsten afstod til Baronon 2 Huse med deres Tilliggende, som laa blandt Langesø Godeses Bonder lige ved Hovedgaarden, hvorimod Baronon aarlig skulde svare til Sognekaldet den sædvanlige Afgift, 10 Rdl. 4 Mk., og i Steden for Fæste, som deraf kunde falde, 1 Rdl. 2 Mk., ialt 12 Rdl., og desuden give til Kaldet et ham tilhørende Hus, som kunde være bekvemt til Præsteenkesæde²⁾.

Ved kgl. Resolution af 1794 15. Avg. fik Gehejmeraad Baron Holsten Tilladelse til at inkorporere i Friherreskabet noget Allodialgods, ialt Htk. Ager og Eng 35 Tdr. 7 Skp. 2 Fdk. 1 Alb. og Skovskyl 5 Skp. 3 Fdk. $\frac{3}{4}$ Alb., saaledes at det herefter maatte tilhøre og følge Friherreskabet Holstenshus og dets Besiddere lige saa fuldt, som om det i Lensbrevet var indført, dog at dets Jurisdiktion fremdeles forblev under Herredet³⁾.

Nakkebølle Hovedgaard med et Areal af c. 500 Tdr. Land, der stod for 54 Tdr. 5 Skp. 3 Fdk. 1 Alb. Htk., alt fri Hovedgaardstakst, samt 3 Tdr. 3 Skp. $\frac{1}{3}$ Alb. kontribuerende Ager og Engs Htk., som

1) D. Kanc. 4. Dptm.s Forestilling 1842, Nr. 52.

2) D. Kanc. Rotuli relationum 1786, Fol. 130 f.

3) Anf. St. 1794, Fol. 617 f., jvfr. »Friherlige Lehnbog«, S. 409. Ved kgl. Bevilling 1802 29. Jan. blev endvidere 5 Skp. 1 Fdk. $1\frac{1}{2}$ Alb. Htk. henlagt under Friherreskabet (Anf. St., S. 493 f.).

blev drevet under Hovedgaarden; desuden 228 Tdr. 1 Fdk. Htk. Bøndergods og 2 Tdr. 4 Skp. Molleskyld, foruden Konge- og Kirketienden af Ullebølle Sogn, der var matrikuleret for 33 Tdr. Htk., dette Gods an-
 saa Baron Holsten særdeles fordelagtig beliggende til at underlægges Baroniet Holstenshus, da Hovedgaard og Gods grændsede tæt op til Baroniet og for en Del endog var blandet imellem Holstenhuses Gods. Ejendommen var 1828 vurderet til 101 048 Rbd. Repræsentativer, men Baronen mente dog, at den med Hollænderi, Besætning og Inventarium kunde købes for 80—90 000 Rbd. Sølv. Han søgte derfor og fik ved kgl. Resolution af 1828 3. Septbr.¹⁾ Tilladelse til at købe Hovedgaarden Nakkebølle med tilliggende Bøndergods og Tiende, samt den med Ejendommen følgende Besætning og Inventarium og inkorporere det i Baroniet Holstenhus, saaledes at en Gæld af 60 000 Rbd. Sølv vedblev at hæfte paa de nævnte ny tillagte Ejendele, og at der paa hele Baroniets Substans optoges det Laan af indtil 30 000 Rbd. Sølv, som maatte behøves til at betale den Del af Købesummen, der oversteg 60 000 Rbd. Sølv¹⁾. Bevillingen blev udfærdiget s. A. d. 11. Septbr.²⁾

b. Salg af Bøndergods.

Ved Bevilling af 1845 23. Maj fik Admiral Baron Holsten Tilladelse til at overdrage Baroniets samtlige Gaarde og Bolssteder paa 1 Td. Htk. og derover i Arvefæste, imod at der af Arvefæsterne svarede en fast aarlig Kanon af 1 Td. Rug, 2 Tdr. Byg og 1 Td. Havre pr. Td. Htk. efter den nye Matrikul af 1844, at betale efter Kapitelstaksten, samt en Købesum af 200 Rbd. ligeledes pr. Td. Htk., hvilken skulde udgøre en med Baroniet forenet Fideikommiskapital, saaledes at, af Købesummen maatte, om det ønskedes, indtil 75 Rbd. pr. Td. Htk. forblive indestaaende i Gaarden med Prioritet lige med den aarlige Kanon³⁾.

I Henhold til denne Bevilling blev der i Aarene 1845—48 bort-arvefæstet:

77 Tdr. 1 Skp. 0 Fdk. $\frac{3}{4}$ Alb. Htk. for en kapitaliseret aarlig Kanon af 58 147 Rbd.⁴⁾

I Tidsrummet 1854 21. Juni til 1870 31. Decbr. er endvidere bleven bortarvefæstet med Ret til at sælge og pantsætte:

¹⁾ D. Kanc. 4. Dptm.s Forestill. 1828, Nr. 73.

²⁾ Anf. St. 1828, Nr. 78.

³⁾ Ny Kollegialtidende 1845, S. 665.

⁴⁾ Departementstid. 1853, S. 217 ff.

Gaarde: 445 Tdr. 3 Skp. 2 Fdk. 0 Alb. Htk. for 385 700 Rbd. 74 Sk.¹⁾.

Huse: 0 Tdr. 7 Skp. 1 Fdk. 2½ Alb. Htk. for 1 165 Rbd. 15 Sk.¹⁾.

I samme Tidsrum blev der solgt til fri Ejendom:

Gaarde: 11 Tdr. 7 Skp. 3 Fdk. 2¾ Alb. Htk. for 10 200 Rbd. 0 Sk.¹⁾.

Huse: 3 Tdr. 0 Skp. 2 Fdk. 2¼ Alb. Htk. for 1 700 Rbd. 75 Sk.¹⁾.

Anerkendt af Indenrigsministeriet som bortsolgt i Henhold til Lov af 1861 19. Febr. § 2, jvfr. Lov af 1872 9. Marts er endvidere:

I 1870: 18 Gaarde med et samlet Htk. af 82 Tdr. 2 Skp. 0 Fdk. 2¾ Alb.²⁾.

I 1876: 9 Gaarde med et samlet Htk. af 36 Tdr. 5 Skp. 2 Fdk. ½ Alb.²⁾. Salgene er siden fortsatte lige til Nutiden.

Desuden er i Henhold til Lov af 1898 8. Maj det meste af Tienden bleven afløst.

c. Den nuværende Substans.

Lenets samlede Htk. opgives i 1914, Apr., til c. 553 Tdr. Htk., hvoraf

Fri Jord, c.....	164 Tdr. Htk.
Indtaget til Skov, c.....	156 — —
Bøndergods, c.....	188 — —
Kirke- og Kongetiende, c.....	44 — —

De øvrige Bestanddele af Substansen opgives saaledes:

Bankaktier.....	20 000 Kr.
Fideikommiskapital.....	1 197 764 —

foruden en aarlig Kanon af 585 Tdr. Rug, 656 Tdr. Byg og 585 Tdr. Havre.

Hovedgaardenes Jordtilliggende var.....	1 540 Tdr. Land
og Skovarealet ³⁾	2 250 — —

¹⁾ Ministerialtidende B 1871, S. 562—63.

²⁾ Departementstidenden 1870, S. 453. Ministerialtidende B 1876, S. 341.

³⁾ Hof- og Statskalender for Kongeriget Danmark 1915, Sp. 1001.

4. STIFTELSE, LEGATER.

Til det af Fru Armegaard Sophia v. Gabel stiftede Hospital i Diernisse skænkede Oberst Godske Ditlev v. Holsten i sit Testamente 1 200 Rdl. til 5 pCt., hvortil hans Søn, Adam Christopher, føjede 800 Rdl., imod at 3 fattige af Langesø Gods for Fremtiden skulde optages i Hospitalet, og Frk. Holstens Legat, 200 Rdl. (Fundats 1745 8. Novbr.). Da Huset afbrændte i Aaret 1814 har Godscjeren i Stedet for ladet indrette 4 Stuer i den ene Side af det ved Fundats af 1786 26. Oktbr. oprettede, nedenfor omtalte Hospital.

Ved Fundats af 1786 26. Oktbr. med Tillæg af 1794 9. Juni, konfirmeret 1802 15. Jan., oprettede Gehejmraad, Baron Adam Christopher Holsten til Baroniet Holstenhus seks Hospitaler til fri Bolig for ialt 44 fattige Familier eller 88 enkelte Personer, nemlig: to Hospitaler i Diernisse By for 12 Familier (eller 24 enkelte Personer), et i Kattero til 8 Familier, et i Farstrup By ved Langensø til ligesaa mange Familier, samt et i Vester Aaby paa Holstenhus Gods og et i Rue By paa Langensø Gods, hvert til 8 Familier (eller 16 enkelte Personer). Hver Familie faar 6 Læs Tørv og en Pengegave til Julen af en disse Hospitaler tillagt Aarsrente af 66 Rdl. 4 Mk. af Baroniet Holstenhus¹⁾. Hospitalerne i Rue og Farstrup Byer under Langensø er 1903 substituerede med en aarlig Pengeydelse af 120 Kr. til hver af seks fattige Personer, som har været Fæstere paa Godset eller staaet i personligt Tjenesteforhold til Herskabet.

5. BESIDDERNE.

a. *Kort Biografi af Erektor.*

Godske Ditlev v. Holsten, f. paa Gelskov 1674 23. Febr., var den næst yngste af Adolf Hans v. Holsten og anden Hustru Ide Rathlau's fire Sønner. I sit 16. Aar blev han Kadet, 1694 Fændrik i Prins Georgs Regiment, 1697 Sekondløjtnant og 1700 Premierløjtnant. Aaret efter købte han et Kompagni af sjællandske hvervede Regiment ved v. d. Ostens Afstaaelse, som blev stadfæstet af Kongen 1701 14. Jan., og deltog med dette i den spanske Arvefølgekrig. Han udmærkede sig især ved Stormen paa Trarbach ved Mosel 1704.

For udvist Tapperhed blev han forfremmet til Major. 1709 tog han Afsked som Oberstløjtnant og vendte hjem, ægtede s. A. 1. Marts

¹⁾ L. Fogtmans Reskriptsamling 1801—2, S. 449 ff. Schack, Revision og Fortsættelse af Hofmans Fundatssamling 4 Bd., S. 147 ff.

Elisabeth Sophie v. Knuth, en Datter af Etatsraad Eggert Christoffer v. Knuth til Aasmarke og Søster Lerche, f. paa Aasmark 1685 15. Septbr. og † 1742 3. Septbr. G. D. v. Holsten blev 1717 udnævnt til Oberst, og Kongen skal have villet give ham et Regiment i Norge, hvilket han dog afslog. Han † 1745 25. Novbr.¹⁾.

b. Fortegnelse over samtlige Besiddere.

A. Besidderne af Stamhuset Holstenhus.

1. *Godske Ditlev von Holsten*, f. 1674 23. Febr. † 1745 25. Novbr., Oberst. Hans Søn:
2. *Adam Christopher von Holsten*, f. 1717 18. Septbr. † 1801 6. Septbr., Friherre 1778 4. Septbr.

B. Besidderne af Baroniet Holstenhus.

1. *Adam Christopher Friherre Holsten*, f. 1717 18. Septbr. † 1801 6. Septbr., Gehejmerraad. Hans Søn:
2. *Ditlev Friherre Holsten*, f. 1751 10. Oktbr. † 1825 9. Apr. Hans Broder:
3. *Hans Friherre Holsten*, f. 1758 17. Novbr. † 1849 9. Apr., Admiral. Hans Søn:
4. *Adam Christopher Friherre Holsten-Charisius*, f. 1793 3. Decbr. † 1879 19. Oktbr., Gehejmekonferensraad. Fik 1852 10. Maj Tilladelse til at føre Navnet Holsten-Charisius. Hans Datter:
5. *Sophie Magdalene Friherreinde Holsten*, f. 1830 20. Juli † 1906 8. Apr., g. 1853 3. Decbr. m. Ritmester Gustav Alexander Berner, som ved Patent af 1860 11. Juni erholdt Tilladelse til at føre Navnet Berner-Schilden og ved Patent af 1880 20. Oktbr. blev ophøjet i den friherrelige Stand med Navnet Berner-Schilden-Holsten. Hendes Søn:
6. *Adam Christopher Friherre Berner-Schilden-Holsten*, f. 1855 18. Juni.

¹⁾ Dansk biogr. Lexikon VIII, S. 60 f. Rasmussen Søkilde: Holstenshus og Nøkkebølle, S. 182 ff. G. L. Wad: Om Eggert Christoffer Knuth og Søster Lerche, Kbhvn. 1881, S. 116 f.

XXII. GREVSKABET LINDENBORG.

1. GODSETS EJERFORHOLD INDEN EREKTIONEN AF BARONIET LINDENBORG 1764.

a. Godsets Historie indtil 1681.

Lindenberg, der ligger ved den sydlige Bred af Lindenberg Aa i Blenstrup Sogn, Helligum Herred, er en af Landets ældste Gaarde. Dens oprindelige Navn er Næs eller Næsholm. Gaarden tilhørte i Midten af det 14. Aarhundrede den mægtige og ansete jyske Slægt Kirt. Jacob Kirt overdrog 1404 sin Hovedgaard Næs med tilliggende Gods samt en Gaard i Dollerup, Øxenvad Mølle, en øde Jord i Horsens, i Blenstrup Sogn, og en øde Gaard i Frær Sogn til Viborg Bispestol for Sjælemesser, dog har han vistnok forbeholdt sig Gaarden i sin Livstid¹⁾. Ved Reformationen kom Gaarden til Kronen, som ved Mageskifte af 1561 3. Juli afstod den til Holger Tønnesen Viffert imod Strøgods i Sjælland og Skaane²⁾. Hans Broder Corfits Viffert, som arvede Gaarden efter ham, gjorde Næs til en anselig Herredgaard, idet han ved Køb og Mageskifter erhvervede en Del Gods i Omegnen³⁾. Efter at være gaaet igennem flere Hænder blev Gaarden af Landsdommer Jørgen Seefelds Kreditorer solgt til Jomfru Christence Daa og hendes Broder, Admiral Claus Olufsen Daa til Borreby, g. m. Christian IV.'s Datterdatter, Sophia Amalia Lindenov. Den ene Halvdel af Gaarden erhvervede de 1671, den anden 1673. Claus Daa udløste derefter sin Søster og fik saaledes hele Næs Hovedgaard med 25 Gaarde, 3 Bol og 5 Huse samlet. I Marts Maaned 1673 købte han endnu 4 Gaarde og 3 Huse. Samtidig gav han Ejendommen Navnet Daasborg. Som Følge af Krigene i 1657—60 var Godset imidlertid i en meget slet Tilstand; en stor Del af Gaardene var ganske øde, andre forarmede. Saaledes var i Siem By af 6 Gaarde de 2 ganske øde, de 3 uden Beboere og Jorden

1) Richardt og Becker, Danske Herregaarde, 6. Bd., Lindenberg.

2) Kronens Skøder etc., 1. Bd., S. 80.

3) Anf. St., 1. Bd., S. 214, 260.

uden Brug, skønt Bygningerne endnu var temmelig ved Magt; en Gaard i Horsens var ganske øde, en Gaard i Brøndum øde, en Gaard i Eistrup øde, 3 Gaarde og et Bol forarmede, Risgaard i Gerding Sogn øde¹⁾. Claus Daa blev myrdet 1678. Gerningsmanden blev aldrig opdaget, men Hustruen sigtet som medskyldig. Da hun just havde født et Barn, som dog kun levede nogle Maaneder, arvede hun alle Claus Daas Ejendomme¹⁾. Fru Sophia Amalia Lindenov forøgede Godset til Daasborg ved betydelige Køb især 1680—81, i hvilke Aar hun købte 12 Gaarde, 2 Bol, 5 Huse samt Herligheden af en Kirkegaard, alle i Blenstrup, Brøndum og Siem Sogne foruden hele Fielrad By i Siem Sogn²⁾.

b. Fra Oprettelsen af Baroniet Lindenberg i 1681 indtil Baroniets Nedlæggelse og Salg.

Ved Patent af 1681 31. Jan. blev Fru Sophia Amalia Lindenov optaget i Friherrestanden som Friherreinde af Lindenberg, samtidig oprettedes Daasborg til et friherreligt Løn under Navn af Lindenberg, imod at afgive det Løfte, at hun ikke vilde gifte sig igen, og indsætte Kong Christian V.'s ældste naturlige Søn, Greve Christian Gyldenløve, som dengang var 7 Aar gammel, til Arving af Baroniet. Da Baroniet ikke var komplet, fortsattes Godssamlingen. Kronen tilskødede saaledes Friherreinden 1683 10. Marts jus patronatus et vocandi til Mou Sogn i Fleskum Herred, til Nørre Kongslev Sogn og Annekset Sønder Kongslev i Hellum Herred, til Nibe Sogn og dets Anneks Vokslev og til Ellidshøj Sogn og dets Anneks Svendstrup i Hornum Herred med Kirketienden af de nævnte Sogne, tils. c. 100 Tdr. Htk., for c. 2 509 Rdl.³⁾ Endvidere fik hun ved kgl. Gavebrev af 1684 29. Marts 2 øde Bøndergaarde i Brøndum Sogn og By samt en Andel i Brøndum Molle tils. c. 30 Tdr. Htk., hvilket Gods var hjemfaldet til Kronen for resterende Skatter⁴⁾. 1684 opgives Baroniets Bøndergods til c. 716 Tdr. Htk. Efter Friherreindens Død tilfaldt Baroniet ifølge Erektionspatentet Greve Christian Gyldenløve til Samsø. Hans Sønnesøn Greve Frederik Christian Danneskjold Samsø nedlagde og solgte Baroniet Lindenberg i Henhold til de kgl. Bevillinger af 1751 8. Oktbr. og 1753 17. Marts, uden at noget Lensfideikommis blev substitueret, som Allodium, dog skulde Godset beholde friherrelige Rettigheder, saa længe der levede en Danneskjold. Køberen var Greve Adam Gottlob Moltke til Bregentved, hvem Kongen 1759 skænkede Kronens Andel

1) Richardt og Becker, Danske Herregaarde, 6. Bd., Lindenberg.

2) Kronens Skøder, 2. Bd., S. 482.

3) Kronens Skøder, 2. Bd., S. 514.

4) Anf. St., 2. Bd., S. 537.

i Vildmosen, den to Mile lange Mosestrækning, som altid havde helliget ubenyttet. Greve Moltke lod imidlertid 1760 paabegynde en Udgrøftning af Mosen, hvorfor der 1762 bevilgedes Skattefrihed for Vildmosens Hartkorn. Endvidere lod Greve Moltke opføre en Bro over Lindenberg Aa, hvor der før kun havde været en Færge.

2. FRA GENOPRETTELSEN AF BARONIET INDTIL OPRETTELSEN AF GREVSKABET LINDENBORG.

a. Erektionen af Baroniet Lindenberg i 1764.

Greve A. G. Moltke solgte ved Skøde af 1762 11. Decbr. det tidligere Friherreskab Lindenberg til Kommerceintendant og Gesandt i den nedersachsiske Kreds Heinrich Carl Schimmelmänn, nemlig Lindenberg Hovedgaard c. 63 Tdr. 6 Skp. Htk., Tiender c. 271 Tdr. 5 Skp. Htk., Bøndergods c. 444 Tdr. 5 Skp. Htk., hvoraf c. 22 Tdr. 4 Skp. Htk. Skov- og Mølleskyld, samt en Del Kirkegods for 70 000 Rdl.¹⁾ Køberen, Heinrich Carl Schimmelmänn, var ved kgl. Patent af 1762 2. Apr., udfærdiget paa Latin i den sædvanlige Stil, bleven ophøjet i den friherrelige Stand²⁾, og Godset blev nu ved Erektionsbrev af 1764 27. Apr. igen oprettet til et friherreligt Len med agnatisk-kognatisk Sukcession. Naar Erektors Afkom uddøde, skulde Lenet tilfalde Erektors Brodersøn Ludwig Heinrich v. Schimmelmänn (f. 1743 † 1793) og hans Afkom. Lenspligten var en Ridehest.³⁾

b. Forøgelse og Forbedring af Baroniet Lindenberg.

Baron Schimmelmänn forøgede Lindenberg betydeligt og forbedrede desuden Gaard og Gods. Da Vildmosens fuldkomne Afgravning og Opdyrkelse viste sig umulig, fordi Mosejorden endnu ikke var tilstrækkelig gaaet i Forraadnelse, lod han udgrave tre Søer, som laa i Mosen, og paa Søbunden med kgl. Bevilling af 1767 26. Maj indrette en Hovedgaard under Navn af Vildmosegaard paa 30 Tdr. Htk.⁴⁾ Bygningerne blev opførte af Grundmur og Jordtilliggendet var af fortrinlig Beskaffenhed. Ved kgl. Bevilling af 1767 26. Maj blev der tilladt ham at indtage to Bøndergaarde paa tils. 13 Tdr. 4 Skp. 2 Alb. Htk. under Hovedgaarden Lindenberg⁵⁾, samt at erholde Skattefrihed af Vildmosens Hartkorn¹⁾, beregnet til 290 Tdr. Htk.

¹⁾ Viborg Ldstings Skøde- og Panteb. 44, 748.

²⁾ Geneal.-herald. Saml., Generalia, Fol. Nr. 73, 51 l.

³⁾ Magazin for den danske Adel, I. Friherlige Lehnbog, S. 134—50.

⁴⁾ Rkam. d. Eksped. Prot., Nr. 26, S. 86 f.

⁵⁾ Rkam. d. Eksped. Prot., Nr. 26, S. 85 f.

Endvidere tillodes det ved kgl. Bevilling af 1768 24. Maj Baron Schimmelmänn at lægge 260 Tdr. 1 Skp. 1 Fdk. 1 Alb. Htk. Ager og Eng samt 1 Td. 1 Fdk. 1 Alb. Skovskylld og 20 Tdr. 3 Skp. 1 Fdk. $2\frac{1}{7}$ Alb. Kongetiender ind under Friherreskabet Lindenberg imod at tage 50 Tdr. 2 Skp. 3 Fdk. 2 Alb. Htk. Ager og Eng samt 2 Fdk. Skovskylld og 13 Tdr. Kirketiende, som tillige med Sønder Kongerslev Kirke havde været erigeret under Baroniet, ud derfra¹⁾.

Desuden tilkøbte Baronen ved Købekontrakt af 1765 5. Avg., Skodet udfærdiget 1766 26. Apr., Tulsted Hovedgaard og Gods, hvoraf Tulsted Hovedgaard c. 10 Tdr., Tiender c. 20 Tdr. 3 Skp. og Bøndergods c. 49 Tdr. Htk. af Jens Jørgensen Overgaard for 14 000 Rdl.²⁾ og ved Skøde af 1775 16. Dechr. Tustrup Hovedgaard og Gods, hvoraf Tustrup Hovedgaard c. 13 Tdr. 1 Skp., Tiender 19 Tdr., Bøndergods c. $36\frac{3}{4}$ Td. og Mølleskylld c. $8\frac{1}{2}$ Td. af Jesper Østergaard³⁾ foruden en Del enkelte Bøndergaarde⁴⁾.

1764 lod Baronen Lindenberg Hovedbygning i Stand sætte, han forbedrede Engene og lod Markerne indhegne. De fleste af disse Arbejder lod Baron Schimmelmänn udføre ikke som Hoveri, men for Betaling. Baroniets 14 Kirker lod han næsten alle ombygge eller i alt Fald fuldstændig i Stand sætte⁵⁾.

c. Mageskifter.

Ved kgl. Resolution af 1780 3. Maj konfirmeredes et Mageskifte imellem Skatmester Greve Schimmelmänn og Sognepræsten til Skorping, hvorved Greven fik Anneksgaarden i Frær By Htk. 3 Tdr. 4 Skp. 1 Fdk. 2 Alb. samt et Gadehus paa Gaardens Grund, imod at han derfor betalte 375 Rdl., som bestandig skulde blive staaende i Baroniet Lindenberg og deraf svares 4 pCt. aarlig Rente, eller 15 Rdl., endvidere forbeholdt Præsten sig Præstekorn og Kvægtienden af nævnte Anneksgaard og Gadehus, samt 100 Læs Skudtorv, 100 Læs Hedetorv og 12 Læs Lyng⁵⁾.

3. EREKTIONEN AF GREVSKABET LINDENBORG.

a. Erektors Ophøjelse i den grevelige Stand.

Ved kgl. Patent af 1779 28. Apr. udfærdiget paa Latin blev Skatmester, Gehejmeraad Baron Heinrich Carl Schimmelmänn og hans Hustru Carolina Tugendreich ophøjet i den grevelige Stand. I Brevet

1) Friherrelige Lehnbog, S. 13 l.

2) Viborg Ldstings Skode- og Panteb. 44, 748.

3) Anf. St. 45, 349.

4) F. Richardt og T. A. Becker, Danske Herregaarde, 6. Bd., Lindenberg.

5) D. Kanc. Rotuli relationum 1780, Fol. 115.

aner kendes særlig Schimmelmans utrættelige Iver og Flid saa vel for at ophjælpe Kongens Financer og bringe dem paa en fast Fod, som for at udvide Rigernes Handel, og de kendelige Fordele, som derved er bleven Kongen og Folket til Del¹⁾.

1781 i Febr. ansøgte Skatmesteren derefter om, at hans Baroni Lindenberg og hans øvrige, Tid efter anden tilkøbte Allodialgodser og Grunde, efter den medfølgende Jordebogs Formelding, maatte oprettes til et greveligt Len, og at der i Forhold til det Hartkorn, han ejede, nemlig ialt: 1 691 Tdr. 7 Skp. 3 Fdk. $1\frac{3}{7}$ Alb., samt det, han endnu kunde faa tilkøbt for at komplettere Grevskabet, maatte forundes ham Skattefrihed af de Greverne tilstaaede 300 Tdr. frit Hartkorn²⁾. Rentekammeret udtalte i sin Betænkning af s. A. 7. Apr., at der ikke var tilstaaet de Godser, som i de senere Tider var bleven erigerede til Lensgodser, større Skattefrihed, end den slige Godser forhen havde haft, Kammeret henstillede det derfor til Kongens Resolution, om der ved Baroniet Lindenburgs Forandring til et greveligt Len, maatte tilstaaes større Skattefrihed end den, det i Forvejen havde³⁾. Skatmesteren opnaaede den ansøgte Skattefrihed, hvilket vil ses af Lensbrevets Bestemmelser.

b. Erektionsbrevets Indhold.

Det kgl. Erektionsbrev, hvorved Friherreskabet Lindenberg ophøjes til et Grevskab, er dateret 1781 18. Juni. Det lyder i Uddrag saaledes:

Som vi af sær kongelig Naade og Bevaagenhed til os elskelig Hr. Henrich Carl von Schimmelman Friherre til Lindenberg, Ridder, vores Skatmester og Geheimeraad, og for at paaskionne den utrættelige Flid hvormed han søger at ophjælpe vore Financer som disse Rigers Handel og de betydelige Tjenester han deri haver viist os og Landet og fremdeles agter at beviise, under 28de Aprilis 1779 allernaadigst have funden for got, hannem, hans egne Børn, Sønner og Døtre, samt deres Afkom af Mand- og Qvindekøn udi Herrestanden og til grevelig Ære og Værdighed, som Greve af Lindenberg at ophøje;

Saa have vi nu og desforuden til et evigt og trygget Æreminde for hannem, hans Familie og Efterkommere, og til et allernaadigst Kiendetegn paa vores kongelige Naade allernaadigst for got eragtet bemelle Friherreskab Lindenberg, som er beliggende udi Aalborghuus Amt i vort Land Nørre-Jylland, med tilhørende Bøndergods, Tiender og andre Eyendomme, saavel som og de af ham siden tilkøbte Allodial

1) Geneal.-herald. Saml., Generalia, Fol. Nr. 33, 51 p.

2) Jydske Stifters Kontors Journ. L., Nr. 190.

3) Jydske Stifters Kontors Kopib. K K K, Nr. 228.

Godser, til et Grevedom at oprette og ophøye; Ligesom vi og udi Kraft af dette vores aabet Brev hermed erigere og ophøye bemelte Friher- skab Lindenberg og Allodial Godser til et Grevedom og til et greveligt Lehn, med det Navn Lindenberg, som det stedse skal have og beholde, samt ansees af lige Værdighed med andre i vore Riger erigerede Grev- skaber og iblandt dennem rangere efter dets Erections datum, og be- staaer da bemelte Friherskabet Lindenburgs og tilkøbte Allodial Godser, som nu til et Grevskab er ophøyet, af:

A. Feudal fri Hovedgaards Taxt:

Ager og Eng.....	63	Tdr. 5	Skp. 3	Fdk. 0	Alb.
Kongetiender.....	87	— 1	— 0	— 0 ⁶ / ₇	—
Kirketierende.....	191	— 7	— 2	— 2 ⁴ / ₇	—
Contribuable Hartkorn					
Ager og Eng inclusive					
de 100 Tdr. frie Hart-					
korn og derunder be-					
grebne Tulsted Tiende					
fri Sædegaard.....	637	— 2	— 0	— 0	—
Mølleskyld.....	20	— 0	— 0	— 0 ¹ / ₃	—
Skovskyld.....	4	— 2	— 3	— 1	—
Tils....	1 004	Tdr. 3	Skp. 1	Fdk. 1 ¹⁶ / ₂₁	Alb.

B. Allodial frie Hovedgaards Taxt:

Ager og Eng.....	30	Tdr. 0	Skp. 0	Fdk. 0	Alb.
Kongetiender.....	19	— 0	— 0	— 0	—
Contribuable Hartkorn					
Ager og Eng inclusive					
Tuustrup Tiende frie					
Sædegaard.....	622	— 2	— 3	— 2	—
Mølleskyld.....	9	— 5	— 3	— 2 ² / ₃	—
Skovskyld.....	6	— 3	— 2	— 1	—
Tils....	687	Tdr. 4	Skp. 1	Fdk. 2 ² / ₃	Alb.
Ialt...	1 691	Tdr. 7	Skp. 3	Fdk. 1 ³ / ₇	Alb.

Hvilket forskrevne Grevedom Lindenberg, herefter skal have og nyde alle Prærogativer, Immuniteter, Hærligheder og Benaadinger, jura patronatus og Birkerettighed, som andre grevelige Lehner efter de Greverne den 25. Maji 1671 allernaadigst givne Privilegier, nu nyde, eller ydermeere erholde maatte;...

Thi forlehne vi herved for os og vore kongelige Arvesuccessorer udi Regieringen forbemelte vores Skatmester og Geheimeraad Hr.

Henrich Carl Greve af Schimmelmänn for sig og sine rette egne Livsarvinger, saa og deres Afkom, samt deres egne Descendenter af Mand- og Qvinde-Linien med benevnte Grevedom Lindenberg, samt alt udi dette vores Erectionsbrev forhen specificerede Jordegods, Bondergaarde, intet i nogen Maade undtagen, som nu dertil henlagt er eller i Fremtiden henlagt vorder: Og skal bemelte Grevskab Lindenberg uskiftet, udeelt og upandsat tiltrædes og besiddes udi efterskrevne hermed allernaadigst etablerede Successionsorden, saaledes: at efter primi acquirentis meerbemelte Skatmester og Geheimeraad Greve Hr. Henrich Carl von Schimmelmännns dødelige Afgang træder hans ældste Søn os elskelig Hr. Ernst Henrich Greve af Schimmelmänn, Ridder etc. og efter ham alle hans rette mandlige Descendenter, Mand fra Mand til Grevskabet Lindenberg; Efter deres Afgang henfalder Løhnet til primi acquirentis anden Søn os elskelig Greve Friderich Joseph von Schimmelmänn, vores Kammerherre, Hofjægermester og Envoye Extraordinaire i den Neder Sachsiske Kreds, og al hans mandlige Afkom, og, naar deraf ingen meere er tilovers, da til hans tredie og yngste Søn os elskelig Greve Christian Carl von Schimmelmänn og ligeledes alle hans mandlige Arvinger; og skal de Born saavel Sønner som Døttre, som primus acquirens herefter udi lovlig Egteskab maatte avle, have og nyde lige Rettighed til Successionen med de nu levende. Naar da nu alle de fra primi acquirentis Sønner nedstammende mandlige Linier ingen mandlig Arving meer er til, og Successionen kommer til Qvindelinien, saa skal dermed altid og paa det nøjeste forholdes saaledes, som i saa Fald her foran er foreskrevet og anordnet, nemlig at Førstefødselsretten her ligeledes skal iagttages, og ikkun de mandlige Arvinger træde til at succedere, samt at de Descendenter Mand og Qvinde i Sønnernes Linie, skal have Fortrinnet til Arverettighed frem for de Descendenter Mand af Qvinde i Døttrenes Linier; Altsaa naar Arverettigheden paa foranførte Maade maatte tilfalde primi acquirentis Skatmester og Geheimeraad Greve Hr. Henrich Carl von Schimmelmännns Døttre os elskelig Grevinde Adelaide Cornelia Carolina von Schimmelmänn udi Egteskab med os elskelig Henrich Friderich Greve af Baudisin, vores Kammerherre og Deputeret i vores tyske Cancellie, og Grevinde Friderica Juliana von Schimmelmänn udi Egteskab med os elskelig Friderich Greve af Reventlow, vores Kammerherre og Deputeret udi vores Søe Commissariats Collegio og Envoye extraordinaire ved det kongelige svenske Hof, da skal disse og deres Descendenter træde til Successionen i den Orden og paa den Maade, som om Qvindelinierne her foran er meldet og fastsat, og skal alle Successores af primi acquirentis saavel Sønners som Døttres Qvindelinier være forbundne til ved Grevskabets Tiltrædelse tillige

at anlage sammes Vaaben og Navn, og skulle det hende sig, at en Descendentinde, som Grevskabet var tilfalden, giftede sig, og derefter døde uden at efterlade sig Livsarvinger, da skal den efterlevende Enkemand overlades alle Indkomsterne i et Aar fra Dødsfaldets dato af at regne, og den efterfølgende Successor ikke være berettiget til at anmasse sig nogen Revenuer deraf inden den Tiid. Endelig skal der ved Grevskabet holdes en ordentlig Stammedtavle, og enhver Possessor deraf være forbunden til, at completeere og fortsætte samme; Men naar tithemelte Skatmester og Geheimeraad Hr. Henrich Carl Greve von Schimmelmanss egne Afkom og Descendenter saavel af Mand- som Qvindekion, saaledes som de her opregnede ere, gandske og aldeles skulde uddøe, da maæ bemelte Grevskab Lindenberg, som et greveligt Lehn, til hans Brodersøn os elskelig Ludvig Henrich von Schimmelmanss vores Generalmajor og vice Generalgouverneur paa vore Eylande St. Croix, St. Thomas og St. Jan i Vestindien og hans egne Afkom af begge Kion overdrages.

..... Lehnspligt en god Ridehest..... Men naar titomelte Skatmester og Geheimeraad Greve Hr. Henrich Carl von Schimmelmanss egne Afkom og Descendenter saavel af Mand- som Qvindekion, saavelsom og hans Brodersøns Generalmajor Schimmelmans og hans egne Afkom af begge Kion gandske og aldeles skulde uddøe....., da skal Grevedømmet Lindenberg med alt tilhørende intet undtagen, være os og vore kongelige Arvesuccessorer udi Regjeringen med rette hjem og tilfalden:.....

(Bestemmelser angaaende Vaabenet¹).....

4. FORANDRINGER I LENETS SUBSTANS.

a. *Udvidelse af Godsset ved Køb.*

Skatmesteren efterlod sin Son, Statsminister Greve Ernst Schimmelmans, en Fideikommiskapital paa 100 000 Rdl.²), hvoraf denne oppebar Renterne; men Kapitalen var bestemt til at udvide Grevskabet Lindenberg, som endnu manglede 804 Tdr. i de for et Grevskab fastsatte 2 500 Tdr. Htk. Greven havde derfor 1798 ved offentlig Auktion

¹) Grevelige Lehnbog udi Kong Christian VII's Regjerings Tid, I, S. 196—224.

²) I Overskatmesteren Greve Schimmelmanss Testamente var bestemt tvende Slags Arv, nemlig:

- a. Lensarven, som var Grevskabet Lindenberg samt Godserne Ahrensburg og Wandsbeck,
- b. Fideikommisset, som bestod af Plantagerne i Vestindien, Raffinaderierne i Kobenhavn med alt dertil hørende samt Gæverfabrikken ved Helsingør og et senere kompletteret Reservefond af 400,000 Rdl.

købt Nabogodset Gudumlund for 187 000 Rdl. og desuden til det nødvendige Inventarium paa Gaarden og de der værende Fabrikker samt til Forbedringer paa samme anvendt 90 000 Rdl., tils. 277 000 Rdl., hvoraf der paa Gudumlund hæftede hypothekariske Fordringer til et Beløb af 144 000 Rdl., medens Greven af sine egne Midler havde udlagt 133 000 Rdl.

Gudumlunds tidligere Ejer, Kammerherre Buchwald, havde med en Bekostning af mere end 70 000 Rdl. ladet grave en Kanal, der paa $1\frac{1}{4}$ Mil var sejlbar for 4 Fods dybtgaaende Skuder, og desuden en anden Kanal for Fragtbaade til Torvetransport og Vands Afledning fra de der liggende Grunde. Ved Gudumlunds Forening med Grevskabet Lindenberg kunde denne Kanal med ubetydelige Omkostninger drages til Grevskabets Grænse og derved den $\frac{3}{4}$ Mil paa sammes Grund flydende Aa bringes til 6 à 8 Fods Fald, hvilket vilde have til Følge, at nogle Hundrede Tdr. Land, der for største Delen stod under Vand, og som indeholdt 50 Tdr. Land af den bedste Engbund, vilde blive udtørret og derved gøres fuldkommen brugbare. Ligeledes kunde den Grevskabet tilhørende Vildmose, der indeholdt 8 000 Tdr. Land, hvoraf kun 400 Tdr. var opdyrkede, da den ligger 9—12 Alen højere end Limfjordens Vandspejl, hvor Hovedkanalen har sit Udløb, blive aldeles udtappet, og derved ikke alene dens 5—6 Alen dybe Tørv blive benyttet, men endog den derunder værende meget frugtbare Grund blive anvendt.

Ved Gudumlunds sejlbare Kanal blev fundet et Kalkbjærg, der var lige saa rigt paa Kalksten som Mosen paa Tørv, og under Tørvegrunden opdagedes i uoverskuelige Lag en til alle Slags Teglsten og Pottemagervarer anvendelig Ler og fint Sand, hvilket gav Anledning til Anlæg af betydelige Teglværker og andre Fabrikker.

Efter at Greve Ernst Schimmelmann havde købt Gudumlund, forlængede han Gudum Torvekanal til Vildmosen og gjorde Forberedelser til Gravningen af en ny Kanal gennem Vaarstøen til Aaen ved Lindenberg og til Anlægget af nye Fabrikker. Da Grevskabet Lindenberg imidlertid ikke uden forudgaaende kgl. Tilladelse kunde komme i Besiddelse af de Fordele, som Gudumlunds Forening med Grevskabet frembød, ansøgte Greven om.

1. at Gudumlund med alle dertil hørende Land- og Grundejendomme, som udgjorde 630 Tdr. Htk., maatte forenes med Grevskabet Lindenberg og som en Fideikommisejendom inddrages under samme,

2. at Besiddelsen heraf maatte træde i Stedet for den til Forøgelse af Grevskabet Lindenburgs Hartkorn forbeholdne Fideikommiskapital paa 100 000 Rdl.

3. at den paa Gudumlund hæftende Gæld 144 000 Rdl., for hvilken

Greven var Debitor, maatte overføres til det med Gudumlund udvidede Grevskab Lindenberg og overtages af sammes tilkommende Besidder.

1. at af de forskellige Kapitaler, som Greven havde anvendt saa vel til Købet af Gudumlund som til Forbedring af sammes og af Grevskabets Grundejendom kun maatte bringe i Anslag følgende Summer:

a. Købesummen for Gudumlund med Kanaler, Sluser og Værker	187 000 Rdl.
b. Indkøb af Besætning og Agerdykningsinventarium for Hovedgaarden	5 000
c. Til Kanalgravning, f. s. v. Arbejdet var færdigt	7 000
d. Til nye Indretninger og Anlæg paa Gudumlund	78 000
	Tils. 277 000 Rdl.
hvoraf, naar fradrages de nævnte	144 000
kun bliver tilbage	133 000 Rdl.

5. at Greven endnu til Anlæggenes og Grundforbedringernes Udvidelse og Fuldkommengørelse, maatte bringe de endnu efterhaanden nødvendige Udgifter i Anslag, nemlig:

a. til at opbygge en Vandmølle, til at fortsætte Kanalen til Lindenberg, til at opbygge en ny Hovedgaard, til Kanalen i Vildmosen, til Kulturens Befordring især ved de nye Beboere paa Vildmosen og til Fordybelse af Søkanalen m. v., i alt til nye Grundforbedringer	30 000 Rdl.
b. til at opføre nye Kalkovne samt Vaaningshuse med Haver til Leje for Arbejderne, til nye Værker, Maskiner etc. og til Forøgelse af Driftskapitalen i Forhold til den forøgede Produktion, i det Hele til Fabriksforetagender paa Gudumlund	43 000
	tils. 73 000 Rdl.

saa at disse Summer tillige med de 133 000 Rdl., som allerede — uberegnet Fideikommiskapitalen 100 000 Rdl. — var anvendte til lignende Ojemed, maatte foruden Gælden paa Gudumlund 144 000 Rdl. overtages af Grevskabets tilkommende Besidder som en paa Grevskabet hæftende Gæld, hvilken, naar alle Summer var anvendte, blev 250 000 Rdl.

7. at Forpligtelsen efter Erektors Testamente til at komplettere Grevskabet med det manglende Hartkorn, maatte ved dette Køb anses opfyldt, endskont Forøgelsen kun blev 630 Tdr. i Stedet for 804 Tdr. Ittk., i Betragtning af, at Vildmosen, der var indbefattet under

Grevskabets daværende Hartkorn og matrikuleret for 290 Tdr. og som ikke hidtil havde svaret nogen Skat eller skaffet Ejeren nogen Indtægt, nu kunde blive forvandlet fra en nominel til en virkelig skatteydende og frugtbringende Ejendom, idet de paa Gudumlund anlagte Kanaler og gjorde Forbedringer muliggjorde denne Moses Benyttelse og Kultur. Hertil kom endnu, at en bogstavelig Opfyldelse af den testamentariske Forskrift, vilde paa Grund af Jordejendommenes stigende Priser paa ingen Maade være mulig med den dertil bestemte Kapital.

9. at det maatte tillades Grevskabets nuværende og tilkommende Besidder at overdrage Grundstykkerne af Gudumlund og Vildmosen til Arvefæste eller 50-aarig Forpagtning.

Greve Schimmelmänn anførte til Slut, at han ved at ophæve Tiendeydelsen in natura og afskaffe Hoveriet havde gjort et ikke ubetydeligt Offer af sin private Formue. Ved kgl. Resolution af 1800 19. Decbr. blev alle Grevens Forslag approberede¹⁾, og den kgl. Bevilling blev derefter udfærdiget s. M. d. 24.²⁾

b. Mageskifter.

Ved kgl. Resolution af 1805 29. Marts fik Skatmester, Greve Schimmelmänn Tilladelse til at magelægge den Grevskabet Lindenberg tilhørende Mou Kirke med jus patronatus et vocandi og den halve Kongekorntiende af Mou Sogn imod nogle Godset Høstmarks daværende Ejere tilhørende Jordejendomme, bestaaende af 3 Gaarde og 3 Huse med noget Skov og et lidet Teglværk, der paa den ene Side grændsede til Vildmosegaard og paa den anden Side til Grevskabets Bondergods i Als Sogn saaledes, at det, som blev afhændet fra Grevskabet ansloges til 8 000 Rdl. og det fra Høstmark til 5 000 Rdl., samt at de 3 000 Rdl., som desuden skulde erlægges af Høstmarks Ejere, til evig Tid maatte blive staaende paa første Prioritet i Kirken og den halve Korntiende imod 4 pCt. Rente, som skulde oppebæres af Grevskabets daværende og efterfølgende Besiddere. Ved dette Magelæg fik Grevskabet fri Adgang til Havet, og de nævnte Ejendomme blev forbundne med Grevskabets øvrige Bondergods i Als Sogn³⁾. Den kgl. Bevilling blev udstedt 1805 5. Apr.⁴⁾

c. Forbedringer, Laan.

Gehejmeraad, Greve Ernst Schimmelmänn planlagde og udførte ikke blot de ovenfor omtalte Kanal- og Fabriksanlæg, hvoraf Kalk-

¹⁾ D Kane. 1. Dptm.s Forestill. 1800 Nr. 50.

²⁾ Chr. VII's Grevelige Lehnbog II, S. 254.

³⁾ D Kane. 1. Dptm.s Forestill. 1805 Nr. 21.

⁴⁾ Kong Chr. VII's Grevelige Lehnbog II, 181.

og Teglværket endnu bestaar¹⁾, men tog sig med ligesaa megen Iver af Skolevæsenet paa Grevskabet Lindenberg. Han lod saaledes i Midten af 80erne opfore to nye Skolebygninger, i hvilke tillige en Spinde-skole blev anlagt, og ansøgte derefter 1786 om Approbation paa et Reglement og en Instruks for Skolerne paa hans Gods. Han udtalte ved denne Lejlighed, at han endnu agtede at opbygge en tredje Skole, og fra det i Kiel anlagte Skoleseminarium søgte at faa et Menneske, som ikke alene selv kunde undervise Børn, men tillige bibringe andre Skolemestre sin Læremethode. Grevens Forslag blev approberede ved kgl. Resolution af 1786 13. Septbr.²⁾ dog med det Forbehold, at denne Indretning ikke maatte være til Hinder for Gennemførelsen af en almindelig Reform af Skolevæsenet og en dermed i Forbindelse staaende Omdannelse af Degneembederne.

Ved Bevilling af 1818 7. Jan. tillodes det Gehejmestatsminister, Greve Schimmelmänn, at det Laan paa 250 000 Rdl. d. Cour., som det efter Bevilling af 1800 24. Decbr. tillodes ham at optage paa Grevskabet Lindenberg og Godset Gudumlund, maatte ske i Rigsbankpenge Solv eller Solvværdi, og at 2 Rbd. Solv maatte anses lig med 1 Rdl. Banco³⁾.

d. Bortarvefæstning af Hovedgaardsjord.

Ved kgl. Resolution af 1795 13. Novbr. erholdt Greve Ernst Schimmelmänn Tilladelse til at bortforpagte ved Arvefæste uden at nogen Købesum modtoges, men imod en aarlig Afgift, som skulde ørlægges efter en bestemt Kanon, tre under Grevskabet Lindenberg henhørende Sædegaarde, nemlig:

1. Tustrup, Htk. Ager og Eng . . . 13 Tdr. 3 Skp. 0 Fdk. 2 Alb.
2. Tulsted, Htk. Ager og Eng . . . 10 0 — 0 — 1 —
3. Thoruphedegaard, som var anlagt i en Hede og havde faaet tilslaaet lige Frihed og Rettigheder med gamle privilegerede Sædegaarde: dens Areal udgjorde af allerede dyrket Jord: 2 016 834
 Alen, af udyrket og til Sædland bestemt Hede og Sig: 1 833 336
 Alen og en indhegnet Eng: 438 336 Alen, paa hvilken der i gode Aar var avlet c. 60 Læs fint og godt Hø⁴⁾.

Den kgl. Bevilling blev derefter udstedt s. M. d. 20.⁵⁾

Da Lindenberg Hovedgaards vidtloftige Marker ikke med Nytte

1) Saml. til jydsk Historie 2 R, IV, 1 ff

2) D Kanc. Rotuli relationum 1786, Fol. 245.

3) Kong Fr. VI's Grevelige Lehnbog, S. 122.

4) D Kanc. Rotuli relationum 1795, Fol. 739.

5) Kong Chr. VII's Grevelige Lehnbog II, 4.

kunde drives samlede, tillodes det ved kgl. Resolution af 1798 28. Febr. Statsminister, Greve Ernst Schimmelmann at udparcellere en Del af Hovedgaards Markerne og derefter ved offentlig Auktion at overlade samme til de højstbydende i beständig Arvefæste imod en aarlig Afgift af Arealet i Tdr. Land¹⁾.

c. Salg af Bøndergods.

Under 1853 2. Septbr. blev udfærdiget kgl. Bevilling for Besidderen af Grevskabet Lindenberg, Grev Ernst v. Schimmelmann, til at afhænde til fuldkommen Ejendom det under Grevskabet hørende Bøndergods, bestaaende af Fæstegaarde, Huse, ubebyggede Jordlodder, samt Møller og Kroer, forsaavidt disse laa paa Bondejord, paa de Vilkaar, at der ved Afhændelsen udbragtes i det mindste følgende Købesummer:

- a. for Gaarde eller bebyggede Steder med et Tilliggende af 1 Td. Htk. og derover, saavel som for ubebyggede Grunde, 500 Rbd. for hver Td. Htk., for saa vidt de henhøre under Lindenberg Gods, og 650 Rbd., for saa vidt de henhøre under Gudumlund Gods;
- b. for Huse med Jord 300 Rbd. for Bygningerne, foruden for Jordtillæget resp. 500 Rbd. og 650 Rbd. pr. Td. Htk., eftersom Jordene henhøre under Lindenberg eller under Gudumlund Gods;
- c. for jordløse Huse 200 Rbd. for hvert Hus.

Med Hensyn til de til Grevskabet hørende Møller og Kroer, beliggende paa Bondejord, blev det overladt til Justitsministeriet, efter særlig Indstilling fra Lensbesidderen, at fastsætte Vilkaarene for Afhændelsen af disse²⁾. Salgsbevilling i Henhold til Lov 1854 21. Juni blev senere givet af Justitsministeriet 1873 12. Febr.

I Tidsrummet fra 1854 21. Juni til Udgangen af Aaret 1871 er imidlertid ikke afhændet noget Bøndergods fra Grevskabet Lindenberg.

Inden Salget begyndte opgives det 1872 den 1. Jan. under Lehnat hørende Hartkorn saaledes:

A. Fri Jord:

Lindenberg	70	Tdr.	7	Skp.	3	Fdk.	1¼	Alb.
Tulsted	10	—	3	—	3	—	0	—
Thoruphedegaard	3	—	6	—	2	—	1¼	—
Tustrup	20	—	3	—	0	—	¼	—
Vildmosegaarden	35	—	1	—	2	—	0	—
Tiendegaarden	38	—	6	—	1	—	2½	—
Gudumlund	63	—	6	—	2	—	1¼	—
Ialt	243	Tdr.	3	Skp.	3	Fdk.	1½	Alb.

1) D Kanc. Rotuli relationum 1798, Fol. 94.

2) Departementstidende 1853, S. 764.

B. Hartkorn, indtaget til Skov:

Skovskyld.....	3 Tdr.	0 Skp.	2 Fdk.	1 Alb.
----------------	--------	--------	--------	--------

C. Matrikuleret Tiendhartkorn	329	4	2	1½ --
-------------------------------	-----	---	---	-------

D. Bøndergods:

For Salget begynder ejer Lenet af Bondejord:

283 Gaarde med Htk.	1 271 Tdr.	1 Skp.	0 Fdk.	2¾ Alb.
Huse og Vænger med samlet				

Htk.....	63	2	1	1½
----------	----	---	---	----

Salget af Gaarde begynder 1873. Salgsbetingelserne er som Hovedregel, at der af Købesummen udbetales $\frac{1}{4}$ kontant, medens de $\frac{3}{4}$ bliver indestaende som 1ste Prioritet til 4 pCt., dog saaledes, at Prioriteten forbliver uopsigelig fra Lenets Side i 30 Aar, saalænge Køberen (den tidligere Bruger) er Ejer og Pantet forbliver udelte. Alene i Aarene 1871—76 blev der solgt 81 Gaarde og Bol med et samlet Hartkorn af c. 409 Tdr. I Aarene 1881, 1886, 1893 og 1903 er der ingen Gaarde eller Bol solgt, i de øvrige Aar har Antallet af stedfundne Salg bevæget sig imellem 1 og 9.

Ved Udgangen af Aar 1914 var ialt solgt 213 Gaarde og Bol af samlet Htk. 972 Tdr. 4 Skp. 3 Fdk. 1 Alb. til fri Ejendom uden Arvefæste.

Der er udtaget til fri Raadighed i Henhold til Lov 1861 19. Febr. 60 Tdr. 1 Skp. 0 Fdk. 1 Alb.

Tilbage haves 48 fæstepligtige Gaarde og Bolsteder af samlet Htk. 188 Tdr. 3 Skp. 1 Fdk. $\frac{1}{4}$ Alb.

Salg af Huse er foregaaet paa samme Vilkaar som for Gaarde fastsat, saaledes at der af Købesummen blev indestaende en Fjerdedel som 1ste Prioritet til 4 pCt. uopsigelig i 30 Aar.¹⁾

Der er til Udgangen af 1914 solgt.....	174 Huse
tilbage haves.....	60

Lenets Hartkorn 1914 den 1. Apr.:

Ager og Eng, Htk.....	530 Tdr.	7 Skp.	0 Fdk.	0 Alb.
-----------------------	----------	--------	--------	--------

Skoven:

Skovskyld, Htk.....	7	6	3	0
og indtaget til Fredskov af				
Ager og Engs Htk. ²⁾	19	7	0	2¾

1) Ministerialtidende B 1872. S. 826—59.

2) Ifølge Meddelelse fra Godskontoret.

Den nuværende Substans.

De forskellige Bestanddele af Lenets Substans opgives 1914 saaledes:

Fri Jord, c.....	217 Tdr. 11tk.
Indtaget til Skov, c.....	20
Bøndergods, c.....	283
Skovskyld, c.....	8
Kirke- og Kongetiender, c.....	52
c....	610 Tdr. 11tk.
Bankaktier.....	32 200 Kr.
Fideikommiskapitaler.....	3 305 505 —

foruden c. 4 301 Kr. og 3 Tdr. Korn i aarlige Arvefæsteafgifter for hortsolgt Bøndergods¹⁾.

5. BESIDDERNE.

a. Erektors Embedskarriere.

Heinrich Carl Schimmelmann var f. 1724 13. Juli i Demmin i Pommern, traadte 1761 1. Juli i dansk Tjeneste, idet han blev adjungeret den daværende Resident i Hamborg v. Johann med Ret til at blive hans Efterfølger. S. A. 1. Avg. blev han udnævnt til General-Kommerceintendant, blev derefter Medlem af Overskattedirektionen s. A. 2. Decbr., og 1767 7. Marts Deputeret i General-Landets-Økonomi- og Kommercekollegiet, hvilket Kollegium 1768 12. Febr. blev omdannet til et Generalkommercekollegium, som forenedes med Generaltoldkammeret. Schimmelmann blev 1768 10. Juni tillige Medlem af Landvæsenskommissionen, udnævntes s. D. til Skatmester og blev derefter Direktør i Skatkammeret 1769 13. Apr.—1771 18. Apr. og atter 1773 3. Juni. Gehejmerraad var han allerede bleven 1765 18. Febr. Som Medunderhandler ved Mageskiftet af den hertugelige gottorpske Del af Holsten med Grevskaerne Oldenburg og Delmenhorst blev Schimmelmann 1771 21. Oktbr. Ridder af Elefanten. Han døde 1782 15. Febr.

b. Karakteristik af Erektor som Finans- og Statsmand.

Efter at Schimmelmann 1759 var flyttet til Hamborg og havde købt Godset Ahrensburg i Holsten, begyndte Forbindelsen imellem ham og den dansk norske Regering, hvis Chef J. H. E. Bernstorff

¹⁾ Hof- og Statskalender for Kgr. Danmark etc. 1915.

hurtig blev klar over, hvilken Gavn Schimmelmans fremragende Begavelse som Finansmand kunde yde den danske Stat under de vanskelige Forhold under Syvaarskrigen. De Forhandlinger, der aabnedes, førte hurtig til, at Schimmelman blev udset til v. Johnns Efterfølger som dansk Resident i den nedersachsiske Kreds og udnævnt til General-Kommerceintendant. Schimmelman købte derefter af Gehejmeraadinde Plessen det hende tilhørende Palæ i Bredgade og Baroniet Lindencborg i Jylland af Greve Adam Gottlob Moltke. 1762 i Apr. blev han optaget i Friherrestanden (jvfr. ovfr.).

Statens finansielle Stilling var netop paa denne Tid stærkt rystet, især paa Grund af de store Udgifter, som Underholdningen af en Hærstyrke paa 20—25 000 Mand i Holsten forvoldte, og de endnu større, som maatte til for at møde den Krigsfare, der i Foraaret 1762 truede fra Ruslands Side, efter at den holsten-gottorpske Prins, Carl Peter Ulrich, var bleven Tsar under Navn af Peter III. Regeringen havde stræbt at slaa sig igennem ved at hæve store Summer hos Kobenhavns Bank, der ikke mente at kunne vægre sig ved at yde disse Laan, men kun kunde skaffe dem tilveje ved at fabrikere Kurantsedler i Millionvis, imod at Staten fritog Banken for den Pligt at indløse sine Sedler. Herved var Bankens Stilling bleven rystet paa det alvorligste. Det lykkedes virkelig Schimmelman ved sit store Talent og den Kredit, han nød, at faa sluttet flere udenlandske Laan dels til Kurantbanken, dels til Staten paa Vilkaar, der maatte siges at være paafaldende gunstige. Efter at Schimmelman saaledes havde reddet Banken fra overhængende Fare, satte han ved nye Statslaan Regeringen i Stand til at tilbagebetale en stor Del af Statens Gæld til Banken, saa at den Fare, der truede det danske Pengemarked i Aarene 1762—65, blev afværget. Det var imidlertid ganske nødvendigt under disse Forhold at skaffe nye Statsindtægter af Betydning tilveje, og dette gjorde Schimmelman ved dels at sælge Krongodserne, hvoraf der i Aarene 1746—74 solgtes c. 40 000 Tdr. Htk., dels ved Frdg. af 1762 23. Septbr. at paalægge den saakaldte Ekstraskat, en Kopskat, som var nem at paalægge, men ubillig, hvorfor den vakte stor Forbitrelse. Pengene skulde imidlertid skaffes hurtigt, og det vilde have voldt stort Besvær at gennemføre en Indkomst- eller Formueskat efter mere retfærdige Grundsætninger, hvilket de senere forsøgte Personskatters Historie noksom viser.

Schimmelman afkøbte Staten dens Plantager i Vestindien og et dertil knyttet stort Raffinaderi i Kobenhavn for 400 000 Rdl. 1768 afkøbte han ligeledes Staten Geværfabrikken Hammermøllen Nord for Helsingør for 70 000 Rdl. Som Medlem af Balancekommissionen 1767 11. Decbr. fik Schimmelman Lejlighed til at undersøge baade Statens Finanser og Landets Handelsbalance. Schimmelman vilde

forøge Transithandelen, for at bøde noget paa Mangelen af gode Eksportartikler, hvorfor han virkede for et Anlæg af en Frihavn ved København — en Tanke som først langt senere blev virkeliggjort; derimod fik han gennemført Anlægget af den slesvig-holstenske Kanal fra Kieler Fjord til Ejderens nedre Løb. Midt under hans stedse stigende Indflydelse kom Struensee Tiden; de nye Magthavere havde god Brug for Schimmelmänn, som ikke lod det komme til aabent Brud; men i Længden var Forbindelsen imellem dem uholdbar. Schimmelmänn tog sin Afsked 1771 11. Juni. I den efterfølgende Periode udøvede Schimmelmänn en næsten ubegrænset Myndighed i alle Finans- og Handels-spørgsmaal. 1778 blev han Direktør for Assurancekompagniet og for det vestindiske Kompagni.

A. P. Bernstorff taler i sine Breve flere Steder om det utrolige Arbejde Schimmelmänn ydede, og skildrer med megen Sympati den Enevælde, han udøvede ved Fastsættelsen af alle varige Udgifter, saaledes at han alene fastslog alle finansielle Reglementer; han viser, hvorledes Schimmelmänn indvirkede paa de forskellige Kollegier: »Han er Sjælen i alt nyt, der sker i Departementerne, han holder dem i Aande og vækker dem af Søvn¹⁾».

c. Fortegnelse over samtlige Besiddere.

1. *Heinrich Carl Greve Schimmelmänn*, f. 1724 13. Juli † 1782 5. Febr., Grevepatent 1779 8. Apr., Gehejmerraad, Skatmester. Hans Søn:
2. *Ernst Heinrich Greve Schimmelmänn*, f. 1747 4. Decbr. † 1831 9. Febr., Gehejme Statsminister. Hans Broders (Frederik Joseph Greve Schimmelmänn f. 1754 18. Oktbr. † 1800 5. Decbr.) Søn:
3. *Carl Greve Schimmelmänn*, f. 1787 12. Novbr. † 1833 6. Jan., Kammerherre. Hans Søn:
4. *Ernst Conrad Ditlev Carl Josef Greve Schimmelmänn*, f. 1820 14. Maj † 1885 2. Juli, preussisk Gehejmerraad. Hans Søn:
5. *Carl Gustav Ernst Greve Schimmelmänn*, f. 1848 29. Oktbr., fhv. preussisk Ritmester, livsvarigt Medlem af det preussiske Herrehus og virkl. Gehejmerraad.

¹⁾ Prof. Edv. Holm i »Dansk biografisk Lexikon« og i »Danmarks Riges Historie« V Bd., S. 261 f., 399, 420 f., 424 f. Louis Bobé, Breve og Papirer fra den Reventlow'ske Familiekræds V. Bd., S. XI ff. Schovelin, Den danske Handels Empire, Historisk Tidsskrift 6. R., 1. Bd., S. 510 ff.

XXIII. BARONIET LEHN.

1. GODSETS EJERFORHOLD INDEN EREKTIONEN.

Da den bekendte Diplomat Gehejmerraad Marcus Goje dode 1698 som den sidste Mand af Slægten, kom hans Gaard Hvidkilde i Egense Sogn, Sunds Herred, til Salg og blev købt af Gehejmerraad Valdemar Christoph von Gabel, som dermed forenede Halvparten af det i samme Sogn beliggende Lindskov. Begge Ejendomme var i en daarlig Forfatning; Kronen, som havde en Del Penge tilgode for resterende Skatter, tilforhandlede sig dem af Gabell, som dode ugift 1725¹⁾.

Ved Skøde af 1725 31. Decbr. overdrog Kronen derefter til den rige Købmandssøn Johan Lehn saavel Hvidkilde som det halve Lindskovs Gaarde, Hovedgaardstakster: Ager og Eng 77 Tdr. 1 Skp. $\frac{1}{2}$ Alb., Skov- og Mølleskyld 25 Tdr. 2 Skp. 2 Fdk. $\frac{1}{2}$ Alb.²⁾, med det dertil liggende Bøndergods: Ager og Eng 479 Tdr. 7 Skp. 2 Alb., Skov- og Mølleskyld 34 Tdr. 1 Skp. 1 Fdk. 1 Alb., Kongeliender 15 Tdr. og fire Kirkeliender 130 Tdr. 6 Skp., tils. 762 Tdr. 2 Skp. 1 Alb. Htk., for 60 000 Rdl. Kroner, som blev likvideret i hans tilgodehavende Fordringer³⁾. Den anden Halvdel af Lindskov tilhørte Axel Rosenkrantz, der solgte den 1723 til den jydsk Præst Hans Schousbo, hvis Enke igen 1727 solgte den til Johan Lehn. Han blev saaledes Gaardens Ene-ejer⁴⁾. 1730 4. Decbr. fik Johan Lehn endvidere tilskødet af Kronen 82 Tdr. 6 Skp. 2 Fdk. Htk. Bøndergods samt Herligheden til 3 Bøndergaarde i Nyborg Amt for 11 125 Rdl. 88 Sk. Cour., som likvideredes i hans tilgodehavende Fordringer⁵⁾. S. M. fik han overdraget Relui-

1) Richard og Becker: Herregaarden Hvidkilde.

2) Rtkam.s Skodebog Nr. 9, S. 468 ff., jvfr. Dokum. vedk. Hvidkilde og halve Lindskovgaard og Gods etc. i 1725. Vejled. Arkivregistr. II, S. 120.

3) Deraf Hvidkilde Hovedgaardstakst: Ager og Eng 65 Tdr. 7 Skp., Skov 18 Tdr. 1 Fdk. og den derunder liggende Mølle: Ager og Eng 7 Skp. og Mølleskyld 6 Tdr. Htk.

4) Trap Danmark III Bd., S.

5) Rtkam.s Skodebog Nr. 11, S. 528.

tionsretten, som ifølge gamle Skoder fra Kong Frederik III.'s Tid var forbeholdt Kronen, til 90 Tdr. 7 Skp. 1 Fdk. 2 $\frac{3}{4}$ Alb. Htk. i Nyborg Amt, som var bleven opbudte ved offentlig Auktion og hvorpaa Johan Lehn var højestbydende med en Kapital af 1 950 Rdl. Cour., som ligeledes kom til Likvidation i hans tilgodehavende for ydet Forstrækning¹⁾ til Kronen.

2. EREKTIONEN AF BARONIET LEHN.

a. Erektors Ophøjelse i den friherrelige Stand.

Ved kgl. Patent af 1780 29. Novbr., udfærdiget paa Latin, blev Kammerherre Paul Abraham Lehn, Hærrer til Hvidkilde, Nielstrup og Lindskov, eller, som det herefter kaldtes, Løhnskov, ophøjet i den friherrelige Stand²⁾. I Henhold til Bestemmelsen i Lensbrevets 3. Artikel blev siden Generaladjutant og Major Hans Rantzau ved kgl. Resolution af 1804 28. Decbr. optaget i den friherrelige Stand med Navn af Rantzau-Lehn; den samme Bestemmelse er bragt til Anvendelse ved de senere indgiftede Adelsmænd (Jvfr. ndf. Fortegnelsen over samtlige Besiddere³⁾).

b. Lensbrevets Indhold.

Erektionsbrev for Friherreskabet Lehn, som er dateret Kiøbenhavn d. 7. Februarii 1781, lyder i Uddrag saaledes⁴⁾:

... Af sær kgl. Naade have vi under 29. November 1780 udi den friherlige Stand optaget... Poul Abraham Lehn, vores Kammerherre, saa have vi og nu derforuden allernaadigst for got eragtet de ham tilhørende Godser Hvidkilde, Nielstrup og Lehnscou, beliggende i vort Land Fyen, til et Frieherskab at oprette og ophøie, saa som vi og hermed bemelte Godser Hvidkilde, Nielstrup og Lehnscou, med hvad dertil er lagt, til et Frieherskab under det Navn Lehn oprette og ophøie. Og bestaaer, da dette Frieherskab og dets Jordebog udi efterfølgende, efter nye Landmaalings Matricul:
 Nyborg Amt, Sunds Herret.

Hvidkilde Hovedgaards Taxt:

Ager og Eng	65 Tdr. 7 Skp. 0 Fdk. 0 Alb.
Skovskyl	18 0 1 2 —
Transport	83 Tdr. 7 Skp. 1 Fdk. 2 Alb.

1) Rtkam.s Skodebog Nr. 11, S. 534.

2) Geneal.-herald. Saml. Generalia, Fol. Nr. 33, 51 o.

3) D. Kanc. 4. Dpt.s Forestill. 1834, Nr. 59 og 79.

4) Kong Christian VII's »Friherlige Lehnbog«, Pag. 183 ff.

	Overført...	83	Tdr. 7	Skp. 1	Fdk. 2	Alb.
Hvidkilde Mølle:						
Ager og Eng.....	0	7	0	0		
Molleskyld.....	6	0	0	0	0	
<i>Nielstrup</i> Hovedgaards Taxt:						
Ager og Eng.....	23	3	2	2		
Skovskyld.....	6	6	0	2		
Nielstrup Mølle.....	10	0	0	0		
Svins Olden.....	0	1	3	1		
<i>Lehnskov</i> Hovedgaards Taxt:						
Ager og Eng.....	20	7	0	1		
Skovskyld.....	2	0	1	0		
Lehnskov Mølle.....	0	4	0	0		
Tiender:						
Egense Kongetiende.....	15	0	0	0		
Egense Kirketiende.....	15	0	0	0		
Sørup Kirketiende.....	11	0	0	0		
Ollerup Kirketiende.....	13	5	0	0		
Øster Skierning Kirketiende	16	2	0	0		
Drejoe Kirketiende.....	27	0	0	0		
Strynøe Kirketiende.....	18	6	0	0		
Hundstrup Kirketiende....	17	1	0	0		
Avernacke Kirketiende.....	12	0	0	0		
Summa...	300	Tdr. 3	Skp. 1	Fdk. 2	Alb. ¹⁾	
.....Bondergods.....	1 079	3	3	1 ¹ / ₈		
Summa Summarum..	1 379	Tdr. 7	Skp. 1	Fdk. 1 ¹ / ₈	Alb.	

Hvilket forskrevne Frieherskab Lehn..... herefter skal nyde og have alle de Frieheder, Herligheder og Benaadinger, jura patronatus og Birkerettighed, som andre friherlige Lehn i vore Riger og Lande nu nyde efter de Friherreerne den 25. Maji 1671 allernaadigst givne Privilegier, — Skattefrieheden paa de ellers andre Lehn-Frieherskaber efter forbemelte Privilegiens 8de Artikel forundte et Hundrede Tonder Hartkorn undtagen, — hvilket dette Frieherskab ikke nyder; hvorimod det og ikke i Mangel af Kammerherre Baron Lehns egne Livsarvinger og Descendenter hjemfalder til os og vore Arvesuccessorer i Regieringen, men i saa Tilfælde bliver et Stamhuus for hans Collateralarvinger og Slægtninger, efter den Disposition, som han ifølge allernaadigste Bevilling af 27. Augusti 1773 maatte efterlade ved hans dødelige Afgang.....

1) Originalen har her en Fejl i Sammentællingen. Summen bliver: 300 Tdr. 1 Skp. 3 Fdk. 1 Alb.

Thi behelne vi hermed for os og vore kongelige Arveefterkommere udi Regjeringen forbemelte Kammerherre Poul Abraham Lehn og hans egne Descendenter af Mand- og Qvindekøn med Frieherskabet Lehn og alle de Immuniteter, Prærogativer og Frieheder (undtagen de 100 Tønder Hartkorns Skattefrihed, som før er meldt) som andre vore Lehn-Frieherrer paa deres Frieherskaber nu allernaadigst tilladt er eller herefter ydermere tilladt vorder. Iøvrigt ville vi allernaadigst have bevilget,

1.

At Kammerherre Baron Poul Abraham Lehn som primus acquirens maa ved hans Disposition fastsætte, hvilken af hans ved hans dodelige Afgang efterladte Børn, som han dertil finder bedst qualificeret og for Familien nyttigst forst for sig og sine egne Børn og Descendenter skal nyde Besiddelsen og usum fructum af Frieherskabet og dertil hørende Herligheder og Rettigheder, men derefter skal i Henseende til jus majoratus og Successionsordenen forholdes saaledes, som i de udstedte frieherlige Privilegier er anordnet, saa at Forstefødselsretten vel og noie iagttages

7.

Lehnhaven skal det staae frit for at forøge og forbedre Frieherskabet dog at der i Henseende til saadant tilkøbtes Indlemmelse sker vedborlig Anmeldelse til Lehncontoiret i vores Danske Cancellie for derpaa at indhente allernaadigst Approbation.

Det bemærkes, at Baroniet Lehn ikke er nogen Hjemfaldsret underkastet, og at deraf heller ikke ydes nogen Lenspligt, hvilket i Lensbrevet begrundes med, at dette Baroni ikke nyder den ellers Lensfriherreskaber efter Privilegiums 8. Artikel tilstaaede Skattefrihed for 100 Tdr. Htk.

Baroniet blev ifølge Erektors sidste Vilje givet til hans ældste Datter, Sophie Amalia Friherreinde Lehn, g. m. Major Hans Rantzau. Herre til Pancker, og hendes egne Børn og Descendenter. Naar hendes Linje uddør, skal Baroniet tilfalde ægte Descendenter af Erektors eneste Søster, Cathrine Margrethe von Lehn, g. m. Gehejmeraad Georg Christopher von Walmoden¹⁾.

¹⁾ Magasin til den danske Adels Historie, 1. Bd., S. 342.

3. FORANDRINGER I LENETS SUBSTANS.

a. *Udvidelse af Godset ved Kob, Mageskifter.*

Baronesse Sophie Amalia Rantzau Lehn erhvervede for en Kobesum af 17500 Rdl. D. Cour. Selvejergaarden Slæbæksgaard i Svendborg Amt, som i Matrikulen stod for Ager og Eng 8 Tdr. 4 Skp. 3 Fdk. 1 Alb. Htk. og Skovskyld 3 Skp. 1 Fdk. 1 Alb. Htk. Da denne Gaard laa midt imellem Baroniets Ejendomme, og dens Forening med Baroniet derfor vilde lette Udførelsen af den da forestaaende Udskiftning af Kirkeby og Slæbæks Bys Jorder, saa ansogte Baronessen om, at den nævnte Gaard med Tilliggende i Henhold til Friherrernes Privilegier og Erektionspatent af 1781 7. Febr. § 7 som *Allodialgods* maatte blive inkorporeret under Baroniet Lehn, dog saaledes at nævnte Gaard bestemtes til et Enkesæde for den Enkemand og fratrædende Lensbesidder, der ved Ægteskab var bleven Besidder af Baroniet, uden nogen Slags Afgift til efterfølgende Besiddere. Ved kgl. Resolution af 1813 25. Marts blev Ansøgningen bevilget paa den Betingelse, at Gaarden, naar den i sin Tid maatte blive fæsteledig, da enten blev bortfæstet paa det Vilkaar, at Fæsteren imod Tilbagebetaling af Indfæstningssummen efter forudgaaende Opsigelse skulde fratræde Gaarden i Tilfælde af, at der blev en Enkemand paa Baroniet, som paa Grund af sin Kones Dod fratraadte Besiddelsen af samme, eller blev bortlejet eller bortforpagtet paa ringere Aaremaal end 50 Aar med samme Betingelse om Fratrædelsen¹⁾.

Ved kgl. Resolution af 1837 15. Decbr. tillodes det Baron Fr. Chr. Holsten-Lehn som Besidder af Baroniet Lehn paa sin Kones Vegne at underlægge Baroniet Ærendalgaarden i Kirkeby Sogn, Htk. Ager og Eng 3 Tdr. 7 Skp. 3 Fdk. $2\frac{5}{8}$ Alb., og et Selvejershus i Holmdrup By. Skaarup Sogn, Htk. Ager og Eng 3 Fdk. 1 Alb., hvilke Ejendomme begge tilhørte ham selv, imod at han til Gengæld fik udlagt af Baroniets Bøndergods en Gaard i Høje, Htk. Ager og Eng 3 Tdr. 4 Skp. $1\frac{1}{4}$ Alb. og Skovskyld 4 Skp. 1 Fdk. $1\frac{1}{2}$ Alb., et Hus smstds., Htk. Ager og Eng 3 Fdk. $\frac{3}{4}$ Alb., og et andet Hus i Ollerup Sogn, Htk. Ager og Eng 1 Skp. 3 Fdk.²⁾.

Ved kgl. Resolution af 1841 13. Septbr. tillodes det endvidere Baron Holsten-Lehn som Besidder af Baroniet Lehn paa sin Kones Vegne at lade udgaa af Baroniet en Gaard og to Huse i Ballen By, Øster Skerninge Sogn, af Htk. 6 Tdr. 6 Skp. 3 Fdk., imod i Stedet derfor at

1) D. Kanc. 1. Dpt.s Forestill. 1813, Nr. 80.

2) D. Kanc. 4. Dptm.s Forestill. 1837, Nr. 92.

inkorporere i samme Baroni to Gaarde i Mynderup, Hundstrup Sogn, af Htk. tils. 7 Tdr. 1 Skp. 3 Fdk. $\frac{3}{4}$ Alb.¹⁾.

b. Forbedringer og Laan.

Ved kgl. Resolution af 1806 7. Febr. blev det bevilget, at den paa Erektors Bo hvilende Gæld maatte deles i 3 Dele, saaledes at $\frac{1}{3}$ kom til at hæfte paa Baroniet Lehn, $\frac{1}{3}$ paa Baroniet Guldborgland og $\frac{1}{3}$ paa Godserne Højbygaard og Lungholm²⁾. Bevillingen blev udstedt d. 14. s. M. Ved kgl. Resolution af 1821 17. Oktbr. tillodes det derefter Besidderinden af Baroniet Lehn, Sophie Amalia Friherreinde Lehn, efterhaanden som det maatte blive nødvendigt paa sammes Substans at optage et Laan af indtil 100 000 Rbd. Sølv, iberegnet de 83 000 Rbd. Sølv. som ifølge nævnte Bevilling af 1806 14. Febr. maatte hvile paa Baroniet³⁾, og desuden paa Revenyerne et Laan af 24 000 Rbd.

De for Landmanden ugunstige Konjunkturer i 1820erne forværrede Baroniets Status. Samtidig med at Afgrøden ikke kunde finde nogen Afsætning uden til en hidtil ukendt ringe Pris, stod det Baroniet underliggende betydelige Bøndergods i Restance med Skatteydelse, og paabyrdede derved i subsidium aarlig Besidderinden svære Skatterestancer, for hvilke der vel havdes Regres, men hvoraf lidet, og dette lidet ikkun sent, indkom⁴⁾. Disse Restancer var i Slutningen af 1823 lobet op til 10 000 Rbd. Repræsentativer. De til Udskiftning og Udflytning af Bøndergaarde medgaaede Bekostninger og Opførelsen af det nedfaldne Stuehus paa Nielstrup og af de af Lynilden 1819 antændte og ødelagte Ladebygninger paa Hvidkilde forøgede yderligere Gælden. Ved kgl. Resolution af 1824 22. Decbr. blev⁵⁾ det derfor bevilget Administrationen af Baroniet, at hele den concessionerede Gæld, 124 000 Rbd. Sølv, uanset Bestemmelsen i kgl. Bevilling af 1821 24. Oktbr., maatte hvile alene paa Substansen af Baroniet, og at der maatte ventes med Gældsafdragene indtil 1830 11. Decbr. I Maj 1828 var dog Baroniets Sager allerede kommen paa en fast Fod igen, saa at Administrationskommissionen kunde ophæves, og Baroniets Bestyrelse overdrages til Besidderindens Svigersøn, Baron Fr. Chr. Holsten, som eventuel Arving til Baroniet⁶⁾.

1) D. Kanc. 4. Dptm.s Forestill. 1841, Nr. 90 A.

2) Anf. St. 1806, Nr. 7.

3) Anf. St. 1821, Nr. 100.

4) Anf. St. 1823, Nr. 3.

5) Anf. St. 1824, Nr. 93.

6) D. Kanc. 4. Dptm.s Forestill. 1828, Nr. 47.

c. *Salg af Bondegods.*

Ved Baroniets Oprettelse 1781 d. 7. Febr. bestod det af:

Hovedgaardstakst, Htk.....	151	Tdr. 5	Skp. 1	Fdk. 2	Alb.
Bøndergods, Htk.....	1 079	---	3	---	3 --- 1 $\frac{1}{6}$ ---
Tiender, Htk.....	145	---	6	---	0 --- 0 ---
Allodialgods, Htk.....	24	---	5	---	3 --- 2 ---
Tils. Htk....	1 404	Tdr. 5	Skp. 0	Fdk. 2 $\frac{1}{6}$	Alb.

For Salget begynder, ejer Lenet:

195 Gaarde med samlet Htk....	937	Tdr. 0	Skp. 3	Fdk. 1 $\frac{1}{2}$	Alb.
218 Huse og Vænger med samlet Htk.....	92	1	---	2	---

Der solgtes til fri Ejendom:

Aar	Antal Gaarde	Hartkorn			
1854-60	176	870	Tdr. 5	Skp. 2	Fdk. 1 $\frac{1}{2}$ Alb.
1868-99	16	55	6	3	0
1905	1	4	4	2	1 $\frac{1}{2}$ ---
1910	1	1	1	2	0 ---
Tils....	194	932	Tdr. 5	Skp. 2	Fdk. 0 Alb.

Af de solgte Gaarde er der paalagt 14 en aarlig Bygafgift paa ialt 160 Tdr. 2 Skp. 1 $\frac{1}{3}$ Fdk., der betales efter hvert Aars Kapitelstakst. Tilbage haves en fæstepligtig Gaard Htk. 4 Tdr. 3 Skp. 1 Fdk. 1 $\frac{1}{2}$ Alb.

Ved Salg af Huse var Reglen den, at indtil $\frac{2}{3}$ à $\frac{3}{4}$ af Kobesummen blev indestaende som 1. Prioritet à 4 pCt.

Der er til Dato solgt.....	214	Huse paa Bondejord,
tilbage haves.....	31	-

d. *Den nuværende Substans.*

Lenets Htk. beløber sig 1915 d. 1. Apr. til:

	318	Tdr. 1	Skp. 3	Fdk. 2 $\frac{3}{4}$	Alb.
hvoraf Skovene.....	101	---	5	---	1 --- 1 $\frac{3}{4}$ ---
(heraf Skovskylld 67 Tdr. 0 Skp. 1 Fdk. $\frac{1}{4}$ Alb.)					

1) Ifølge Meddelelse fra Godskontoret.

De øvrige Dele af Substansen opgives saaledes:

1. Bankaktier	20 800 Kr.
2. Fideikomiskapital	1 281 822 —
3. Den nævnte Bygafgift paa c.	160 Tdr. aarlig.

Jordtilliggendet er 2307 Tdr. Land, Skovarealet 2392 Tdr. Land.

Desuden Godset Kiding i Sønderjylland (substitueret med Fideikomiskapital 426 000 Kr.), hvis Jordtilliggende udgør c. 500 Hektarer og Skovarealet c. 70 Hektarer¹⁾.

3. BESIDDERNE.

a. Kort Biografi af Erektor.

Poul Abraham Lehn, f. 1732 9. Oktbr. † 1801 24. Oktbr., var en Son af Abraham Lehn og Sophie Amalie Edinger, og hørte til sin Tids største Godsejere. Efter Faderen († 1757) arvede han Godserne Berritsgaard og Højbygaard paa Laaland og efter en Farbroder, Johan Lehn († 1760), de fynske Godser Hvidkilde, Nielstrup og Lindskov. Selv købte han 1775 Orebygaard paa Laaland. Hans Fader og Farbroder var bleven adlede 1731, selv blev han 1780 optaget i Friherrestanden. Af hans fynske Godser oprettedes 1781 Baroniet Lehn, og 1784 erigerede han af de laalandske Godser Orebygaard og Berritsgaard Baroniet Guldborgland, medens Højbygaard og Lungholm senere (1803) blev gjort til et Stamhus. Som Godsejer vandt han almindelig Anerkendelse. August Hennings skrev om øde virkelige store Indretninger, han gjorde paa Hvidkilde Gods, her, hvor man kunde se Bondergaarde, opførte af Grundmur, ligge midt i deres Marker og lange Rader af Huse, som beboedes af flittige Vævere og andre Fabrikarbejdere«. Som adskillige andre af Datidens store Godsejere havde han et praktisk Blik for Betydningen af Fællesskabets Ophævelse, og han gennemførte denne Reform med en saadan Iver, at han naaede at faa udflyttet næsten alle Bonderbyer paa sine Godser. Han kunde ogsaa se, at Hoverarbejdet var en Skole i Dovenskab, «at ti Hoverifolk næppe udrettede saa meget paa en Dag som to gode lejede Arbejdere«. Derimod nærde han Uvilje imod videre gaaende Reformere. Han ægtede 1761 Erica Christine Cicignon (f. 1741 11. Marts † 1792 13. Septbr.), en Datter af Oberst J. Fr. Cicignon²⁾.

1) Hof- og Statskalender for Kongeriget Danmark 1915. Sp.

2) Prof. Edv. Holm i Dansk biografisk Lexikon X Bd., S. 181 f.

Fortegnelse over samtlige Besiddere.

1. *Poul Abraham Friherre Lehn*, f. 1732 9. Oktbr. † 1804 21. Oktbr., Friherre 1780 29. Apr., Friherre til Guldborgland, ej Søner. Hans ældste Datter:
2. *Sophia Amalia Friherreinde Lehn*, f. 1764 15. Juni † 1834 11. Febr., g. 1790 27. Febr. m. Hans Friherre Rantzau-Lehn, f. 1764 12. Novbr. † 1808 22. Oktbr., Friherre 1804 28. Decbr., Major¹⁾. Hendes Datter:
3. *Pauline Christine Elisabeth Friherreinde Rantzau-Lehn*, f. 1803 23. Juli † 1860 1. Jan., g. 1820 3. Septbr. m. Frederik Christian Friherre Holsten-Lehn-Charisius, f. 1796 28. Oktbr. † 1888 1. Decbr. Hendes Moster, Margrethe Krabbe Friherreinde Lehn, f. 1766 4. Novbr. † 1789 26. Aug., g. 1785 8. Oktbr. m. Hartvig Gottfried Barner til Barnersborg, f. 1763 19. Oktbr. † 1811 2. Apr. Datter:
4. *Christiane Henriette Barner*, f. 1788 1. Jan. † 1860 26. Marts, Friherreinde til Guldborgland, 1. g. 1804 1. Septbr. m. Otto Ditlev Friherre Kaas-Lehn til Nedergaard, f. 1772 3. Juni † 1811 21. Decbr., 2. g. 1820 2. Juli m. Henrik Christian Friherre Rosenørn-Lehn, f. 1782 6. Septbr. † 1847 14. Avg., 1826 1. Apr. Friherre. Hendes Søner 5. og 6.:
5. *Otto Ditlev Friherre Rosenørn-Lehn*, f. 1821 28. Maj † 1892 21. Maj, Friherre til Guldborgland, Udenrigsminister, Medlem af Lands-tinget. Hans Broder:
6. *Erik Christian Hartvig Friherre Rosenørn-Lehn*, f. 1825 26. Maj † 1904 5. Oktbr. Hans Datter:
7. *Anna Christiane Adelheid Friherreinde Rosenørn-Lehn*, f. 1857 23. Apr. † 1915 22. Septbr., g. 1877 16. Novbr. m. Frederik Ludvig Vilhelm Greve Ahlefeldt-Laurvig-Lehn, f. 1853 10. Juni † 1909 24. Febr. Hendes Søn:
8. *Christian Erik Julius Greve Ahlefeldt-Laurvig-Lehn*, f. 1878 6. Septbr. (suc. 1910 1. Maj), g. 1906 6. Juni m. Sophie Magdalene Baronesse Reedtz Thott, f. 1884 6. Septbr.

¹⁾ Magazin til den danske Adels Historie I. Bd., S. 342. II. II. Berner Schilden Holsten, Danske Herregaardes Ejere. Kbhvn. 1909, S. 18.

XXIV. BARONIET GULDBORGLAND.

I. GODSETS EJERFORHOLD INDEN EREKTIONEN.

Den adelige Sædegaard Berritsgaard i Taars Sogn, Musse Herred, tilhorte Slægten Hvitfeld, men blev 1654 af Øllegaard Hvitfeld, som var g. m. den bekendte Rigshofmester Joachim Gersdorf, solgt til Staldmester Hans Wilhelm von Harstall; til Sædegaarden hørte dengang 47 Fæstegaarde og 320 Svins Olden Skov. Hans eneste Søn Christian Ulrich von Harstall, Overstaldmester hos Kong Christian V., forøgede baade Hovedgaarden og Bøndergodset ret betydelig¹⁾. Ved kgl. Skøde af 1685 18. Avg. fik han ved Rørbeks Bymark et Vænge, kaldet Dronningens Vænge²⁾. Ved kgl. Gavebrev af 1687 5. Marts fik han endvidere i Rørbek By i Saksøbing Landsogn 13 Gaarde og 5 Huse med Frihed for at betale Landgilde- og Skatterestancer af dette Gods samt Skattefrihed i 3 Aar paa de 6 Gaarde og 5 Huse og i et Aar paa de 7 Gaarde, regnet fra Nytaarsdag 1687. De omtalte Restancer i Landgilde og Skatter tyder bestemt paa Godssets ringe Tilstand, dermed stemmer ogsaa, at de 7 Gaarde i Hartkornsberegningen til Gavebrevet er regnet for ode. Alligevel er Gavens Værdi, Skattefriheden i henholdsvis tre og et Aar iberegnet, anslaaet til c. 4 100 Rdl.³⁾. Ved et andet kgl. Gavebrev af 8. s. M. fik Staldmesteren desuden fri Birkeret til Hovedgaarden Berritsgaard med tilliggende Fæstegods, Kirkegods og Mølleskyld og det Jordegods, han inden for 2 Mile fra nævnte Hovedgaard siden maatte erhverve sig, skulde ogsaa høre under dens Birk⁴⁾. Endvidere fik han 1689 27. Decbr. Majbølle, Vignæs og Kettinge Sognes Kongetiende og Vindeby Sogns halve Kongetiende, tils. 97 Tdr. Htk., Taars og Vignæs Sognes Kirketiende, tils. 60 Tdr. Htk. samt noget Bøndergods, anslaaet til 1 300 Rdl. Endelig fik Overstaldmesteren 1697 13. Apr.

1) Richardt og Becker, Herregaarden Berritsgaard paa Lolland. 1847.

2) Kronens Skoder etc. 2. Bd., S. 562.

3) Anf. St., S. 597 f.

4) Anf. St., S. 598.

kgl. Tilladelse til at indtage Bramstoffegaard, Faurstedgaard og en Del Gods fra Tuderød, Killerup og Taars, tils. 29 Tdr. Htk., under Hovedgaardens Frihedshartkorn, hvorved dette forøgedes fra 37 til 66 Tdr. I 1693 havde han købt Taars Sogns Kongetiende¹⁾. Hans yngste Datter, Sophie Charlotte von Harstall, Enke efter Krigssekretær, Johann Christopher von Korbitz, købte sin Søster, Enke efter Oberst Lützou, Dorothea Magdalene von Harstalls Andel i Berritsgaard og solgte siden hele Gaarden, Hovedgaardstakst: Ager og Eng 66 Tdr. 6 Skp. $\frac{3}{4}$ Alb., Skov 2 Tdr. 3 Fdk. $1\frac{1}{4}$ Alb. Kongetiender 120 Tdr. 4 Skp. $3\frac{3}{4}$ Fdk., Kirketiender 56 Tdr. 3 Skp. $3\frac{3}{4}$ Fdk. Htk., foruden Bondergods, for 37 000 Rdl. d. Cour. til Abraham Lehn til Højbygaard, Fuglsang og Prierskov. Skødet blev udstedt 1736 25. Juni²⁾. Ved Abraham Lehns Dod 1757 tilfaldt Berritsgaard hans Son Poul Abraham Lehn.

Orebygaard i Musse Herred har tilhørt Slægten Ulfeld, men kom derefter ved Giftermaal i Slægten Holcks Besiddelse, Arvingerne efter Generallojtnant Greve Christian Christoffer Holck og hans tidligere afdøde Hustru Armgaard Sophie Friherreinde til Winterfeld solgte Orebygaard til Poul Abraham Lehn til Hvidkilde for 38 000 Rdl. Skødet blev udstedt 1775 20. Decbr. Hovedgaardstaksten var da: 37 Tdr. 6 Skp. 3 Fdk. 1 Alb. Htk. Ager og Eng og 8 Tdr. 3 Skp. Skov. Bondergodset: 219 Tdr. 2 Skp. Ager og Eng og 5 Tdr. 5 Skp. 2 Fdk. $\frac{1}{4}$ Alb. Skov- og Mølleskyld i Saksøbing og Taars Sogne³⁾. Det var saaledes lykkedes Poul Abraham Lehn at forene de to Nabogaarde Berritsgaard og Orebygaard paa samme Haand. Ved at rydde nogle Overdrevsjorder, der tildels var bevoksede med Buske og Krat, og som tidligere kun var bleven benyttede til Græsning, forøgede han Orebygaard Hovedgaards Areal fra 300 Tdr. Land til henimod 500 Tdr. For at Fæstebønderne lettere kunde bestride det ved Hovedgaardens Udvidelse forøgede Hoveri søgte og fik han 1781 Bevilling paa at omlægge Bondergaardene til Orebygaard og Berritsgaard⁴⁾.

Poul Abraham Lehn, der 1780 29. Apr. var bleven ophøjet i Friherrestanden, og hvis fynske Godser, Hvidkilde, Lindskov og Nielstrup, 1781 7. Febr. blev erigerede til Baroniet Lehn, fik nu ogsaa Berritsgaard og Orebygaard paa Laaland oprettede til et Friherreskab under Navnet Guldborgland.

1) Richardt og Becker, Herregaarden Berritsgaard paa Laaland. 1847.

2) Laal.-Falst. Ldstings Skode- og Panteb. 1734—61, Fol. 107 ff.

3) Anf. St. 1761—85, Fol. 325 ff.

4) Richardt og Becker, Herregaarden Orebygaard paa Laaland. 1831.

2. EREKTIONEN AF BARONIET GULDBORGLAND.

a. Erektors Ophøjelse i Friherrestanden.

Angaaende Erektors Optagelse i Friherrestanden henvises til Fremstillingen af Baroniet Lehns Historie.

b. Erektionsbrevets Ordlyd.

Det kgl. Patent, hvorved Hovedgaardene Berritsgaard og Orebygaard med underliggende Bøndergods og Tiender blev oprettet til et Baroni under Navn af Guldborgland for Baron Poul Abraham Lehn og ægte Descendenter, blev udfærdiget Friderichsberg 1781 d. 17. Septbr.¹⁾ Det lyder i Uddrag saaledes:

»Efter os elskelig Baron Poul Abraham Lehn til Frieherskabet Lehn, vores Kammerherre, hans herom allerunderdanigst gjorte Ansøgning ville vi allernaadigst have bevilget, at de tvende ham tilhørende Godser i vort Land Laaland, nemlig Berritsgaard og Orebygaard, til et Frieherskab maae oprettes, ligesom vi og hermed bemeldte Berritsgaard og Orebygaard med underliggende Bøndergods, Konge- og Kirketiende samt Skov- og Mølleskyld, alt saaledes som efterskrevne Jordebog ommelder og derudi findes anført, til et Frieherskab under Navn af Guldborg Land oprette og ophøje:

Aalholms Amt, Berritsgaard Hovedgaards Taxt:

Ager og Eng, Htk.	66	Tdr. 6	Skp. 0	Fdk. 3/4	Alb.
Skov- og Mølleskyld, Htk. .	2	0	3	1 1/4	-

Ourebyegaards Hovedgaards Taxt:

Ager og Eng, Htk.	37	Tdr. 6	Skp. 3	Fdk. 1	Alb.
Skovskyld, Htk.	8	3	0	0	

Taars Sogns

Kongetiende, Htk.	36	0	3	1 1/2	-
Kirketiende, Htk.	36	0	3	1 1/2	

Majbølle Sogns

Kongetiende, Htk.	25	3	3	1 1/2	-
Kirketiende, Htk.	25	3	3	1 1/2	-

Vixnisse Sogns

Kongetiende, Htk.	20	3	0	3/4	--
Kirketiende, Htk.	20	3	0	3/4	--

Summa, Htk. 279 Tdr. 0 Skp. 1 Fdk. 1 1/2 Alb.

1) Officiel Kopi, indført i: Justitsprotokol for Baroniet Guldborg Lands Birke-ting 1785-1842, Fol. 2 ff. Frieherlige Lehnbog, S. 251 ff.

Bøndergodset:

Summa Summarum, Htk. 1 056 Tdr. 0 Skp. 2 Fdk. $1\frac{11}{12}$ Alb.

Hvilket forskrevne Friher-
skab Guldborg Land, som

ialt bestaar af Htk. 1 335 -- 1 0 $\frac{5}{12}$

herefter skal nyde og have alle de Frieheder, Herligheder og Benaadinger, jura patronatus og Birkerettighed, som andre frieherlige Lehn i vore Riger og Lande nu nyde efter de Frieherrerne den 25. Maji 1671 allernaadigst givne Privilegier — Skattefriheden paa de ellers andre Lehn-Frieherskaber forundte 100 Tdr. Htk. undtagen, — hvilken dette Frieherskab ikke nyder, hvorimod det og ikke, i Mangel af bemeldte Kamemrherre Baron Lehns ægte Livsarvinger og Descendenter, hjemfalder til os og vores Arvesuccessorer i Regjeringen, men i saa Tilfælde bliver et Stamhus for hans Collateralarvinger efter den Disposition, som han i Folge vores allernaadigste Bevilling af 27. Augusti 1773 maatte oprette og efterlade ved hans dødelige Afgang. Thi belehne vi hermed for os og vore kgl. Arveefterkommere udi Regjeringen forbemeldte Kammerherre Poul Abraham Lehn og hans ægte Descendenter af Mand- og Kvindekion med Frieherskabet Guldborg Land og alle de Immuniteter, Prærogativer og Frieheder (de 100 Tdr. Htk.'s Skattefrihed, som meldt, undtagen) som andre vore Lehn-Frieherrer paa deres Frieherskaber nu allernaadigst tillagt er, eller herefter ydermere tillagt vorder. Men som paa de forbemeldte tvende Godser Berritsgaard og Ourebyegaard nu hæfter en Giæld af 58 000 Rixdaler og paa et Baronie ingen Giæld bør hæfte, saa haver Kammerherre Baron Lehn snart at afbetale paa denne Giæld saa meget, at de 1 000 Tdr. Htk. kan blive frie for Giæld, og aarligen til vores Danske Cancellie indberette, hvad paa Gielden afdrages. Hvilken vores allernaadigste Resolution han og efter hans eget allerunderdanigste Tilbud skal efterkomme saaledes, at de 1 000 Tdr. Htk. af Baroniet kan aldeles blive frie for Giæld, men samme alene at hæfte paa de overskydende 335 Tdr. 1 Skp. $\frac{5}{12}$ Alb. Htk., hvorefter han som Fundator maae befries for videre selv derpaa at afdrage, imod at han, saa længe han lever, aarligen erlegger Renterne; men hans Successor til Frieherskabet skal, naar han samme tiltræder, aarligen foruden Renterne afdrage paa Capitalen 2 000 Rixdaler, hvormed af ham og følgende Successorer skal vedvare, indtil Gielden er ganske afbetalt, og imidlertid saadant til vores Danske Cancellie aarligen indberette. Iøvrigt ville vi allernaadigst have bevilget:

1.

At merbemeldte Kammerherre Baron Lehn maae som primus acquirens ved hans Disposition fastsætte, hvilken af hans ved hans

dødelige Afgang efterladede Børn, som han dertil finder bedst kvalificeret og for Familien nyttigst og tienligst, først for sig og sine egne Børn og Descendenter skal nyde Besiddelsen og usumfructum af dette Frieherskab og dertil hørende Herligheder, Rettigheder . . . ; men derefter skal i Henseende til jus majoratus og Successionsordenen forholdes saaledes som i de friherlige Privilegier er anordnet, saa at Førstefødselsretten vel og nøie iagttages og efterleves, og maae ingen uægte eller Slegfredsbarn heriblandt regnes eller antages, om det end efter Loven var lyst i Kuld og Kiøn.

2.

Den første Successor efter Kammerherre Baron Lehns dødelige Afgang tiltræder Frieherskabet med alle Restancer, som paa den Tid maatte hæfte paa Bøndergodserne eller i andre Maader, samt med Besætning og Inventarier efter den af ham desangaaende forfattede Disposition og altsaa deraf kan have standsmæssige Revenuer

. . . . I øvrigt skal og de paafølgende Successorer, en efter anden, tiltræde Frieherskabet med de paa Bøndergodset m. m. hæftende Restancer samt Besætninger og Inventarier efter den af Kammerherre Baron Lehn forfattede Disposition.

.....

7.

Lehnhaven skal det staae frit for at forøge og forbedre Frieherskabet. Hvad han eller hun dertil køber og erklærer at skal tilhøre samme, enten det bestaaer i Kirketiender, Bøndergods eller grundfaste Herligheder, det skal alt sammen indlemmes under Frieherskabet og bestandigen derved forblive uden at maae behæftes med Geld og uden at komme til nogen Deling iblandt Lehnhaverens øvrige Arvinger; dog at der i Henseende til saadant tilkøbtes Indlemmelse sker vedborlig Anmeldelse til Lehncontoiret i voris Danske Cancellie for derpaa at indhente vores allernaadigste Approbation.

8.

Dersom noget Mageskifte kan treffes til Frieherskabets Forbedring enten beleiligere Jordegods, Kirketiender eller deslige, da maae det i saa Fald, men ellers ikke, være Lehnhaveren tilladt saadant at iværksætte, dog at derpaa først erholdes vores allernaadigste Approbation

Af Lensbrøvet Bestemmelser er der Grund til at fremhæve, at dette Baroni ikke hjemfalder til Kronen; men i Tilfælde af, at Baron Lehns ægte Descendenter skulde uddø, bliver det et Stamhus for hans Collateralarvinger efter hans nærmere Disposition. Dernæst bemærkes, at dette Baroni ikke skal nyde Skattefrihed af de ellers andre Lens-

Friherreskaber forundte 100 Tdr. Htk., og at denne Bestemmelse i Lensbrevet er nøje knyttet til hin, saaledes at den ene er en Følge af den anden. Det hedder nemlig i Lensbrevet saaledes: »Hvilket . . . Friherreskab Guldborg Land herefter skal nyde og have alle de Friheder, Herligheder og Benaadninger som andre friherlige Lehn nu nyde efter de Friherreerne givne Privilegier, — Skattefriheden paa de ellers andre Lehn-Friherreskaber forundte 100 Tdr. Htk. *undtagen*, hvilke dette Friherreskab ikke nyder, *hvorimod det og (o: heller) ikke* i Mangel af bemeldte Kammerherre Baron Lehns ægte Livsarvinger og Descendenter, *hiemfalder til os og vores Arvesuccessorer i Regjeringen*«

Som Følge af den Baron Lehn ved det kgl. Patent af 1781 17. Septbr. givne Ret blev Berritsgaard og Orebygaards Birker slaæet sammen til et eneste Birk, hvilket Baronen lod bekendtgøre til Ting ved aabent Brev af 1784 10. Decbr.¹⁾

c. Den ifølge Erektionsbrevet paa Baroniet hvilende Gæld fastsættes til 100 000 Rdl.

Ved kgl. Resolution af 1806 7. Febr. blev det bevilget, at i Stedet for den af Erektor i sit Testamente anordnede Gældskasses Oprettelse, maatte den paa Boet hvilende Gæld deles i tre lige Dele, saaledes at en Del hæftede paa Friherreskabet Lehn, den anden paa Friherreskabet Guldborgland og den tredje paa Godserne Højbygaard og Lungholm, dog havde begge Friherre i Betragtning af Vanskeligheden ved at laane saa betydelige Kapitaler ansøgt om, at den Del af Gælden, som det saaledes maatte tilkomme dem at tilsvare, blev prioriteret i deres Baroni hvilket ogsaa blev bevilget dem paa det Vilkaar, at hver af Besidderne foruden de aarlige Renter afdrog 1 000 Rdl. aarlig paa Gælden²⁾. Ifølge den herefter for Besidderen af Baroniet Guldborgland udfærdigede Bevilling af 1806 14. Febr., blev den Gæld, der hæftede paa samme Baroni fastsat til 100 000 Rdl.³⁾

3. FORBEDRINGER I SUBSTANSEN.

a. Forbedringer og Laan.

Kommitteret i det kgl. Rentekammer Baron Kaas-Lehn, der var g. m. Erektors Datterdatter, udførte betydelige Forbedringer paa

¹⁾ Justitsprotokol for Baroniet Guldborg Lands Birketing 1785—1842, Fol. 12.

²⁾ D. Kane. 4. Dptm.s Forestill. 1806, Nr. 7.

³⁾ Anf. St. 1808, Fol. 21, jvfr. 1813, Nr. 196 a.

Baroniet med Bondergaardens og Huses Udflytning og Opbygning, Skolers Bygning, Skoves Indfredning, Anlæg af Grøfter og Vandafledninger; han havde derved paadraget sig en Gæld af 25 000 Rdl., og da han i Tilfælde af, at hans Hustru skulde dø uden Livsarvinger, ifølge Erektors Testamente maatte fratrede Baroniet uden mindste Erstatning for de Udgifter, han havde været nødsaget til at anvende paa samme, fik han Tilladelse til at optage et Laan paa Baroniet af 25 000 Rdl. foruden den Gæld af 100 000 Rdl., som ved Bevilling af 1806 14. Febr. hvilede paa dette.

b. Forandringer af Baroniets Hartkornsbetrag ved Indførelsen af den nye Matrikul af 1844.

I den gamle Matrikuls sidste Aar, 1843, opgives Baroniets Htk. til de samme Betrag som i Erektionsbrevet anført paa en Ubetydelighed nær, idet der navnlig er tilkommen 3 Skp. Htk. fri Hovedgaardstakst for forhen umatrikuleret Jord i Taars Sogn. Derimod medfører Om-matrikuleringen nogen Forandring, idet Guldborglands privilegerede Htk. i den nye Matrikul af 1844 opføres saaledes:

Ager og Eng.....	159	Tdr.	3	Skp.	0	Fdk.	$\frac{1}{4}$	Alb.
Skovskyd.....	10	—	3	—	3	—	$\frac{1}{4}$	—
Tils....	169	Tdr.	6	Skp.	3	Fdk.	$1\frac{1}{2}$	Alb.
medens det tilsvarende Hartkornsbetrag i 1843 var.....	115	—	3	—	3	—	0	—
hvilket bliver en Forøgelse af...	54	Tdr.	3	Skp.	0	Fdk.	$1\frac{1}{2}$	Alb.

Hvorimod Baroniets upriviligerede Htk. opgives til:

i 1843.....	1 056	Tdr.	1	Skp.	3	Fdk.	$1\frac{1}{4}$	Alb.
og i 1844.....	1 035	—	0	—	1	—	2	—
hvilket bliver en Formindskelse af.....	21	Tdr.	1	Skp.	1	Fdk.	$2\frac{1}{4}$	Alb.

Det matrikulerede Tiendehartkorn forbliver uberørt af Om-matrikuleringen, nemlig: Kongetiender 81 Tdr. 7 Skp. 3 Fdk. $\frac{3}{4}$ Alb. og Kirketiender det samme Hartkornsbetrag¹⁾.

c. Salg af Bondergods.

Forinden Salg fra Lenet begyndte, horte til dette efter Jordebog af 1851 1. Novbr.

¹⁾ Maribo Amts Hovedbog A for Aarene 1843 og 1844 (i LA).

160 Gaarde og Bolsteder med Hartkorn c. 929 Tdr. 2 Skp. samt Huse og Vænger med Hartkorn c. 65 Tdr. 1 Skp.

Salgsbevillingen er dateret 1851 9. Septbr. Denne fastsætter som Salgsbetingelser, at der for hvert Sted, som afhændes, udbringes en Mindstekøbesum af:

a. for Gaarde eller Steder, som har et Tilliggende af 1 Td. Htk. eller derover.....	600 Rdl. pr. Td. Htk.
b. for Huse med Htk. fra 4 Skp. til 1 Td. .	600 Rdl. for hvert Hus.
c. for Huse med Htk. imellem 2 Skp. og 4 Skp.....	500 — —
d. for Huse med Htk. indtil 2 Skp.	300 — —
e. for jordløse Huse.....	150 — — —

Afhændelsen kunde ske enten alene mod en vis Pengekøbesum eller tillige mod en bestemt aarlig Afgift i Byg, der som en Kanon vedbliver at hæfte paa Ejendommen, dog at denne Kanon ikke maatte overstige 3 Tdr. Byg for hver Td. Htk., og at hver Td. Byg skulde anslaaes til en Kapitalværdi af 75 Rdl., der afgik i Købesummen. Af den samlede Købesum skulde i det mindste $\frac{1}{4}$ udbetales kontant, medens Resten, f. s. v. den ikke blev indestaaende som Kanon, maatte blive indestaaende i den solgte Ejendom paa første Prioritet uopsigelig i 30 Aar fra Kreditors Side, saalænge Debitorerne opfylder deres Forpligtelser.

Ved senere Resolutioner af 1861 25. Novbr. og 1862 18. Decbr. er Mindstekøbesummerne fastsatte til henholdsvis:

a. 800 Rdl. pr. Td. Htk. for Gaarde og Bol med Tilliggende af mindst 1 Td. Htk.
b. 800
c. 500 — for hvert Hus af Størrelse som ovfr. anført under det tilsv. Litr.
d. 300
e. 150

Disse Mindstekøbesummer blev fremdeles gældende efter Resolutionerne af 1872 25. Marts, 1882 4. Oktbr. og 1892 7. Maj, men er nu ved Resolution af 1901 14. Septbr. forhøjede, saaledes som nedenfor anført:

a. for Gaarde eller ubebyggede Steder med et Tilliggende af 1 Td. Htk. og derover samt for ubebyggede Grunde pr. Td. Htk:.....	2 400 Kr.
--	-----------

b. for Huse med over 4 Skp. Htk.	2 000 Kr. for hvert Hus
c. for Huse med mellem 4 Skp. og 2 Skp. Htk.	1 400 — — —
d. for Huse med under 2 Skp., men dog ikke under 1 Fdk. Htk.	800 — — —
e. for Huse uden Jordtilliggende og med et Tilliggende af under 1 Fdk. Htk.	400 — — —

Under 1870 4. Juli har Justitsministeriet meddelt Tilladelse til, at der ved fremtidige Salg fra Baroniet af til dette hørende Fæstegods maatte indrømmes Køberne Rentefrihed for deres og Enkers Livs- og Besiddelsestid for den Del af Købesummen, som forbliver indestaaende med Panteret i den afhændede Ejendom, saaledes at de efter at have udbetalt $\frac{1}{4}$ af Købesummen for hint Tidsrum kommer til at hendside for deres gamle Afgifter, f. s. v. disse er lige med eller overstiger den betingede Kanon og ellers for denne, samt til at Kanon leveres in natura, medens Kanon efter Resolutionen af 1851 ikke maatte leveres in natura, men skulde betales efter Kapitelstakst.

Kanon, som ved Salgsbevillingen af 1851 9. Septbr. var fastsat til ikke at maatte overstige 3 Tdr. Byg pr. Td. Htk., er senere bestemt til at maatte være 4 Tdr. Byg pr. Td. Htk., ligesom der for at fremme Salget har været givet Tilladelse til, at Gaardene maatte sælges uden kontant Udbetaling eller mod en mindre kontant Udbetaling end $\frac{1}{4}$ af Købesummen hvilken Tilladelse er benyttet delvis i Aarene 1871—72. (Kanon er beregnet efter en Gennemsnitskapitelstakst ved Salget og betales efter hvert foregaaende Aars Kapitelstakst).

Købesummen for Gaardene er fastsat tildels med Hensynstagen til den Tid, Køberens Fæste paa Salgets Tid kunde antages at være.

Der svares ikke Rekognition ved Ejerskifte.

Efter Resolution af 1849 16. Juni havde Lenet paa Grund af *Aflosning af Høveri* fra 1853 1. Maj faaet Bevilling til at inddrage under Orebygaard eller til anden Anvendelse 5 Bøndergaarde med Andel i Fælleslodder i Oreby af samlet Htk. c. 20 Tdr. 2 Skp.

Der er *indtaget til fri Raadighed* i Henhold til Lov 1861 19 Febr. c. 45 Tdr. 5 Skp. (8 Gaarde og et ubebygget Areal).

De første Gaarde solgtes ved Købekontrakt af 1852 13. Febr. I 1852—70 skete *Salget til fri Ejendom*. I disse Aar solgtes 80 Gaarde med samlet Htk. c. 470 Tdr. 5 Skp. for tils. 476 160 Rdl.

Ved Salg af *Gaardene* i 1871—93 til Arvefæste blev der paalagt Gaardene en Bygafgift (Kanon) af c. 4 Tdr. pr. Td. Htk., dog saaledes at Afgiften er afrundet nedad til et lige Antal Tønder. I disse Aar

er solgt 51 Gaarde af samlet Hartkorn c. 320 Tdr., og der er paalagt dem en aarlig Bygafgift af 1 232 Tdr.

Pengekøbesummen var ialt: 245 531 Rdl. og 230 044 Kr.

I 1891—1914 er Gaardene *solgte til fri Ejendom*. Der solgtes i disse Aar 6 Gaarde af samlet Hartkorn c. 32 Tdr. for 140 150 Kr.

Tilbage haves 6 Fæstegaarde og 2 Steder med over 1 Td. Htk., ialt c. 4 Tdr. 6 Skp.

Huse og mindre Jordlodder under Baroniet er solgte til fri Ejendom med Undtagelse af nogle Grunde i Guldborg (Laaland), som er solgte til Grundafgift i Penge med Justitsministeriets Sanktion for hvert enkelt Salg. Disse Grunde udgør Htk. c. 5 Skp. 2 Fdk.

Der er solgt Huse til *fri Ejendom* af samlet Hartkorn c. 36 Tdr. 2 Skp. Det første Hus er solgt ved Købekontrakt af 1852 13. Febr.

Det bemærkes, at et enkelt Huslod er solgt sammen med en Gaard og i denne Oversigt opført under de solgte Gaardes Hartkorn.

Det vides ikke, at Husene have været takserede og tilbudt Brugerne til Købs for en bestemt Sum. Salget af Huse fordeler sig temmelig jævnt over hele Tidsrummet fra 1852 til 1914, idet der ikke i noget Aar er solgt mere end 6 Huse. I 1900 og i 1913 er der tillige solgt en Molle.

Salgssummen har tils. været: 23 550 Rdl. og 193 900 Kr.

Tilbage haves c. 90 dels bortfæstede, dels bortlejede Huse og Jordlodder af Htk. 28 Tdr. 1 Skp.¹⁾

Den nuværende Substans.

De forskellige Bestanddele af Lenets Substans opgives 1914 1. Apr. saaledes:

Fri Jord, c.....	250 Tdr. Htk.
Indtaget til Skov, c.....	29 —
Bøndergods, c.....	69 —

Tienderne er afløste.

Bankaktier.....	18 800 Kr.
Soassuranceaktier.....	4 000 —
Fideikommiskapital.....	1 903 119 —

Foruden aarlig Arvefæsteafgift 1 232 Tdr. Byg.

Jordtilliggendet udgør 2 295 Tdr. Land, Skovarealet 2 361 Tdr. Land.

Med Baroniet er forenet Eforatet for det Fr. Wallmodenske Legal for værdig trængende Embedsmænds Enker og Born.

¹⁾ Ifølge Meddelelse fra Godskontoret.

4. BESIDDERNE.

a. *Erektor Poul Abraham Friherre Lehn.*

En kort Biografi af Erektor, findes under det ligeledes af ham erigerede Baroni Lehn.

b. *Fortegnelse over samtlige Besiddere.*

1. *Poul Abraham Friherre Lehn*, f. 1732 9. Oktbr. † 1804 24. Oktbr., til Friherreskabet Lehn. Hans ældste Datters (Margrethe Krabbe Friherreinde Lehns, f. 1766 † 1789 g. 1785 m. Hartvig Gottfried Barner til Barnersborg, f. 1763 † 1811) eneste Datter.
2. *Christiane Henriette Barner*, f. 1788 1. Jan. † 1860 26. Marts Friherreinde til Lehn, 1. g. 1804 1. Septbr. m. Otto Ditlev Friherre Kaas-Lehn til Nedergaard, f. 1772 3. Juni † 1811 21. Decbr. 2. g. 1820 m. Henrik Christian Friherre Rosenørn-Lehn¹⁾, f. 1782 6. Septbr. † 1847 14. Avg. Hendes Sønner 3. og 4.
3. *Otto Ditlev Friherre Rosenørn-Lehn*, f. 1821 28. Maj † 1892 21. Maj, Friherre til Lehn, Udenrigsminister, Medlem af Landstinget. Hans Broder:
4. *Christian Conrad Sophus Friherre Rosenørn-Lehn*, f. 1827 10. Novbr. † 1899 22. Marts. Hans Søn:
5. *Frederik Marcus Friherre Rosenørn-Lehn*, f. 1867 8. Avg.

¹⁾ Da det 1784 konfirmerede Erektionsbrev for Baroniet Guldborgland bl. a. fastsætter, at, naar Friherskabet tilfalder en af Kvindekønnet, skal den Mand, som hun gifter sig med, fore samme Vaaben saa vel som det Stammenavn Lehn tillige med sit eget Vaaben og Stammenavn, saa blev ved kgl. Resolution af 1820 12. Aug. Major Henrik Christian Rosenørn tillige med hans ægte Descendenter optagne i den friherlige Stand under Navn af Rosenørn-Lehn. (D. Kanc. 4. Dpt.s Forestill. 1820, Nr. 69).

XXV. GREVSKABET MUCKADELL.

1. GODSSAMLINGEN INDEN EREKTIONEN.

Den gamle adelige Sædegaard *Brobygaard* i Sønder Broby Sogn i Salling Herred blev 1701 solgt af Anders Trolle til Amtsforvalter Christian Nielsen Fogh, efter hvis Død den tilhørte hans Enke Birgitte Fugl og derefter hans Sønner, Niels Fogh († 1747) og Kancelliraad Marcus Fogh († 1762), hvis Enke Christiane Sophie Ernst bragte den til sin anden Mand, Generalmajor Hans Frederik Windtz († 1765), og derefter 1769 til sin tredje Mand, Kammerherre Albrecht Christopher Schaffalitzky de Muckadell.

Den nævnte Amtsforvalter Christian Nielsen Fogh til Brobygaard købte 1705 Sædegaarden *Ølstedgaard* i Sønder Broby Sogn. Hans Enke, Birgitte Fugl, skødede Gaarden, 51 Tdr. Htk., til sin yngste Datter Anna Helvig Sophie Fogh, der bragte den til sin Mand Oberst J. F. Ehrenfeld, hvis Enke af 2. Ægteskab, Marie Elisabeth Beenfeldt, 1770 ægtede Etatsraad Hans de Hofman, som kort efter solgte Gaarden med 33 Tdr. Bøndergods til Kammerherre Albrecht Christopher Schaffalitzky de Muckadell for 15 600 Rdl.

Den ældgamle Herregaard *Arreskov* i Øster Hæsing Sogn i Salling Herred ejedes 1729 af Fru Ide Skeel, Enke efter Major Wulff Siegfried v. Holsten. 1742 afstod hun Gaarden til Sønnen, Konferensraad Erik Skeel v. Holsten til Gelskov. Hans Enke Birthe Kirstine Reedtz arvede begge Godserne. Hun giftede sig 1773 med Kammerherre Albrecht Christopher Schaffalitzky de Muckadell.

Hovedgaarden *Gelskov* i Hillerslev Sogn, Salling Herred, ejedes 1700 af Major Wulff Siegfried v. Holsten († 1718), g. m. Ida Skeel († 1749), og derefter af deres Søn, Landsdommer Konferensraad Erik Skeel v. Holsten. Da sidstnævnte siden 1742 tillige ejede Arreskov, kom Gelskov i Forbindelse med denne Gaard¹⁾.

1) Richardt og Becker, Prospecter af danske Herregaarde 4 Bd. Arreskov. Trap, Danmark 3. Bd., S. 682 ff.

Af Godserne Arreskov, Gelskov, Brobygaard og Ølstedgaard, som nu var samlede paa en Haand, oprettedes 1784 Grevskabet Muckadell.

2. EREKTIONEN.

a. *Erektors Ophøjelse i Grevestanden.*

Ved kgl. Patent af 1783 2. Apr., udfærdiget paa Latin i den sædvanlige Stil blev Gehejmerraad og Kammerherre Albert Christopher Schaffalitzky de Muckadell med Hustru, Birgitte Kirstine Reedtz, optaget i den grevelige Stand under Navnet Greve af Muckadell¹⁾.

b. *Erektionsbrevets Indhold.*

Det kgl. Erektionsbrev er dateret Kiøbenhavn 1784 den 26. Novbr.²⁾; det lyder i Uddrag saaledes:

Som vi af besynderlig kongelig Naade til os elskelige Hr. Albrecht Christopher Schaffalitzky de Muckadell, Ridder, vores Geheimeraad og Kammerherre, allernaadigst have funden for godt under den 2den Aprilis sidstleden hannem tilligemed hans Hustru os elskelig Frue Birgitte Kirstine Juell Reedtz, deres egne Børn, Sønner og Døttre, samt deres Afkom af Mand- og Qvindekøn, til grevelig Ære og Værdighed at ophøye; dog saaledes, at kuns den ældste Søn, naar der ere flere Børn, fører grevelig Navn, men de andre at kaldes Baroner.

Vi og allernaadigst have bevilget at de dem tilhørende fiire komplette Jordegodser i vort Land Fyen, nemlig Arreschou, Gieldschou, Broebygaard og Ølstedgaard med tilhørende Bøndergodser og fem Kirker, maa oprettes til et Grevskab, dog uden at nyde Skattefriehed for noget af forbenævnte deres eyende Hartkorn; Saa ville vi i Kraft af dette vores aabne Brev, hermed erigere og ophøye forbemelte 4 Godser, Arreschou, Gieldschou, Broebygaard og Ølstedgaard til et Grevedom og grevelig Lehn, med det Navn Muckadell, som det stedse skal have og beholde, samt ansees af liige Værdighed med andre i vore Riger oprettede Grevskaber og iblandt dennem range[re] efter dets Erektions datum; Og bestaaer da forbemeldte 4re Jordegodser, som nu til et Grevskab er ophøyet, deres Jordebøger i efterfølgende: (Et Uddrag af Jordebogen findes paa modstaaende Side).

Hvilket forskrevne Grevskab Muckadell herefter skal have og nyde alle de Prærogativer, Immuniteter, Herligheder og Benaadninger, Jura Patronatus og Birkerettighed, som andre grevelige Lehn, efter de Greverne den 25. Maii 1671 allernaadigst givne Privilegier nu nyde

¹⁾ Thiset og Wittrup, Nyt dansk Adelslexikon, S. 247.

²⁾ Grevelige Lehnbog udi Kong Christian VII.s Regierings Tiid I, S. 286 ff.

Jordebog over Arreschou, Brobyegaard og Ølstedgaard Godser.

	Hovedgaards Takst								Tienders Hartkorn				Bønder Gods							
	Ager og Eng				Skov- og Mølle-skyld								Ager og Eng				Skov- og Mølle-skyld			
	Tdr.	Skp.	Fdk.	Alb.	Tdr.	Skp.	Fdk.	Alb.	Tdr.	Skp.	Fdk.	Alb.	Tdr.	Skp.	Fdk.	Alb.	Tdr.	Skp.	Fdk.	Alb.
1. Arreschou.....	42	2	3	0	9	0	2	1	37	5	2	0	244	7	1	1 ¹ / ₃	2	0	2	2
2. Gielschou.....	42	1	0	2	8	0	3	0	65	5	2	0	321	1	1	1 ² / ₃	8	5	1	2
3. Brobyegaard.....	43	2	3	0	9	5	1	0	56	4	0	0	225	7	1	0 ¹ / ₃	10	5	2	0 ² / ₃
4. Ølstedgaard.....	18	7	1	0	0	2	0	2	0	0	0	0	202	4	1	1 ² / ₃	0	6	0	1 ¹ / ₃
	146	5	3	2	27	0	3	0	159	7	0	0	994	4	1	2	22	1	3	0

eller ydermeere erholde maatte; Dog Skattefrieheid, som forbemeldt, undtagen, hvilken dette Grevskab icke nyder; Saa skal og bemeldte Geheimeraad Greve Schaffalitzky de Muckadell, mod at han indlegger forbemeldte hans Godser under et grevelig Birk, betale i aarlig Refusion til de nu værende Rettens Betiente i Herrederne, nemlig til Herredsfogden i Salling Herred tredsindstyve Rigsdaler og til Herredsskriveren fem Rigsdaler. Til Herredsfogden i Baag Herred en Rigsdaler fiire Mark og til Herredsskriveren fem Mark, og endelig for den eene Gaard, som udgaaer af Rauneberg Herred, gotgiøre trei Mark.

Thi behelne vi hermed for os og vore kongelige Arvesuccessorer udi Regieringen forbemeldte vores Geheimeraad Greve Schaffalitzky de Muckadell og hans Hustru Frue Birgitte Kirstina Juell Reedtz, for sig og deres ægte Descendenter med Grevskabet Muckadell, og alle de Immuniteter, Prærogativer og Frieheder (dog Hartkorns Skattefrieheid som før er meldt undtagen) som andre vore Lehngrever paa deris Grevskaber nu allernaadigst tilladt er, eller ydermere herefter tilladt vorder. Og paa det tydelig og distincte kan viides [hvorledes] med Successions Ordenen i Grevskabet Muckadell skal forholdes, hvorudi dog alletiider først Fødsels Rettigheden, efter de grevelige Privilegier, vel og nøye maa iagttages og efterleves, ville vi, efter herom allerunderdanigst giorte Ansøgning, endvidere have fastsat og bestemt.

1.

Den længstlevende af meerbemeldte Geheimeraad Greve Schaffalitzky de Muckadell og hans Frue Grevinde forbliver til dens sidste Dødstime i fuld Besiddelse af dette Grevskab paa samme Maade og med liige Vilkaar, som de det felleds med hinanden nu eyer, besidder og bruger.

2.

Naar de begge ved Døden ere afgangne tilfalder Grevskabet deres ældste og nu værende eeneste Søn Erich Scheel Schaffalitzky de Muckadell med al Beselning af Kiør, Beester, Faar, Sviin etc. og med et Ord, alle levende Kreaturer, som maatte findes, og dem paa bemeldte Hovedgaarde tilhører og desuden alle Jern Vindovne som ere paa disse 4re Gaarde, ligesom og de Skilderier, Plafonger og 4 af de største Speyle, der befindes paa Arreschou, hvilket alt saaledes eventualiter og uadskillige fra Grevskabet, uden mindste Vederlag stedse skal følge Lehnhaveren, fra en til anden, men deres øvrige Meubler og Løsøre, af Guld, Sølv, Tinn, Kaabber, Messing, Speyle, Sengestæder og Klæder, Dekketøj, uldent og linnet, med meere, intet undtagen, ved hvad Navn nævnes kan, skal deeles lige imellem bemelte deres ældste Søn og deres øvrige

Børn, saafremt de sig flere skulle efterlade, uanseet de maatte være Sonner eller Døttre, med mindre den af dem længstlevende skulle finde for got førend sin Død, anderledes over disse Effecter at disponere, da i saa Fald ved dette Erectionsbrev efter dens Død skal findes en af den længstlevende skriftlig forfattet, underskreven og forseiglet Specification paa hvad enhver af deres felles Børn i sin Lod skal nyde og oppebære, hvorimod det da i den Post uden mindste Dispute skal have sit forblivende, og skal Lehnhaven forpligtet være uden Vederlag at besørge den længstlevende af hans Forældre standsmæssig begravet. Ligeledes forbeholdes og forbemeldte Geheimeraad Greve Schaffalitzky de Muckadell og hans Frue Grevinde, at om de enten af dette deres Egteskab, eller den af dem længstlevende, i andet Egteskab, skulle avle og efterlade sig flere Børn, end forbemelte deres eeneste Søn, maa de, i saa Fald enten begge conjunctim, eller den af dem længstlevende nærmere anordne og bestemme, hvad Lehnhaven aarlig af Grevskabets Revenuer skal udrede til hans Sødskende, og hvorledes viidre dermed skal forholdes.

3.

I Henseende til Successionen ved Grevskabet, bliver endviidre for Fremtiden saaledes at forholde: at efter forbemeldte deres Søn Erich Scheel Schaffalitzky de Muckadell tiltræder hans Børn Grevskabet, nemlig: den ældste Søn, som saaledes successive skal være og forblive en bestandig Regel og Rettesnor, at den ældre Søn altid præfereres den yngre, men naar ingen Sønner ere til, da paa liige Maade den ældste Datter, og om hun efterlader sig Børn, da først hendes ældste Søn, og saa fremdeles need ad, saalænge nogen Descendenter er til af denne Linie; thi omendskiønt Successionen strekker sig haade til Mands og Qvinde Linien, saa skal Sønnerne, saalænge nogen af dem er til, bestandig gaae for Døttrene i Arvesuccessionen og den ældre af hver Kiøn stedse præfereres den yngre. Skulle bemelte Erich Scheel Schaffalitzky de Muckadell ved Døden afgaae, uden at efterlade sig Livsarvinger, og hans Forældre i dette, eller den af den længstlevende i andet Egteskab, skulle have efterladt sig flere Børn, da tilfalder Grevskabet Søn, om nogen er, og hvis icke, ældste Datter og saa fremdeles nedad, saalænge nogen af denne Linie er til. Derefter falder Grevskabet til Geheimeraad Schaffalitzky de Muckadells, hans Datter, som han har avlet i hans første Egteskab Frideriche Lovise Schaffalitzky de Muckadell gift med Geheimeraad og Amtmand Henrich v. Levetzow og efter hendes Død til hendes egne avlede Børn og Børnebørn, samt Deres Descendenter indtil denne Linie gandske er uddøed. Fra denne Linie falder Grevskabet til afgangne Kammerherre og Generalmajor

Jacob Friderich Schaffalitzky de Muckadells Børn og Børnebørn samt deres Descendenter, saalænge nogen af den Linie er til;

Efter dem falder Grevskabet til Kammerherre Reedtz til Palsgaard i Jylland og efter ham hans Børn og Børnebørn og saa fremdeles saalænge af denne Linie nogen er til. Derefter skal Grevskabet tiltrædes og besiddes af den eller de udenlands af Grevens Familie, som af Fødselen bærer Navnet Schaffalitzky de Muckadell og fører hans Vaaben eller needstammer derfra, der og skal strække sig til deres Børn og Descendenter til sidste Leed. Dersom og nogen i sin Tiid skulle opdages, der kunne legitimere sig at needstamme af Geheimeraad Greve Schaffalitzky de Muckadell og Frue Grevindes Familie, da skal de og besidde Grevskabet, men hvem af alle disse, som icke bærer eller er medfødt det Navn Schaffalitzky de Muckadell, skal antage det tilligemed Vaabenet ved Tiltrædelsen af Grevskabet; Iøvrigt skal bestandig iagtages, at Stifbørn fra hvad Linie de end maatte udspiere [ej] nogen Tiid maa eller kan gøre sig Haab eller Prætensioner paa at besidde Grevskabet, men derfra bestandig skal være udelukte....

c. *Senere Tillæg til Erektionsbrevet.*

Da Erektionsbrevets 18 § tillader Ektor og hans Hustru »at gøre de efter Tidens Leilighed fornødne Forandringer« i Erektionsbrevets Bestemmelser, »naar samme først indberettes til Cancelliet«, ansøgte Greve Schaffalitzky de Muckadell og Frue 1790 om Konfirmation paa en Forening imellem dem, hvorefter:

»den af dem længstlevende maae lige saa fuldt, som om de begge endda vare i Live, have Tilladelse til at gøre de Forandringer eller Tillæg i Erektionen, som efter forefaldende Omstændigheder kunde synes at være de tjenligste...«

Ved kgl. Resolution af 1790 13. Avg. blev denne Ansøgning bevilget, dog paa det Vilkaar, at der ikke blev gjort nogen Forandring i den engang fastsatte Arvefølge¹⁾.

Ved kgl. Resolution af 1794 11. Apr. blev der meddelt Konfirmation paa en af Ektor forfattet Foundation for et Fideikommis under Navn af det grevelig Muckadellske²⁾, hvorved han bestemte 10 000 Rdl. til Fond for dette Fideikommis, der skulde tilvejebringes paa den Maade, at han i 5 Aar til hver 11. Juni og 11. Decbr. Termin udbetalte 1 000 Rdl., hvilket skulde tage sin Begyndelse fra 11. Juni 1794. Af Renterne og Rentesrenterne af denne Kapital skulde en

1) D. Kanc. Rotuli relationum 1790, Fol. 371 f.

2) Anf. St., 1794, Fol. 274 ff.

afdød Greves uforsørgede Børn aarlig nyde Pension. Enhver ny Lensbesidder, undtagen Erektors Søn, skulde give samme Bidrag til Fideikommisset, som ovenfor nævnt; men skulde han dø inden Udløbet af de 5 Aar, maatte intet videre kræves i hans Bo, *derimod skulde Lensfølgerne nyde al Besætning, Inventarium og Restancer ved Hovedgaardene.*

3. FORANDRINGER I SUBSTANSEN.

a. Forbedringer og Laan.

Erektor udførte en hel Række Forbedringer paa sine Godser, men der savnes Oplysninger om, hvor meget han hertil har anvendt af sine egne Midler; der blev endda nok at gøre for hans Søn og Efterfølger, Greve Erik Skeel Schaffalitzky. Denne maatte ombygge Ølstedgaard, som han havde modtaget i faldefærdig Stand og foretage betydelige Reparationer paa Brobygaard, som var meget brøstfædig, hvilket kostede ham over 10 000 Rdl.¹⁾ I Aarene 1797—1800 havde han udskiftet 3 Byer af Fællesskabet samt udflyttet 5 Bøndergaarde, hvortil der medgik c. 4 000 Rdl.¹⁾ Greven anlagde en Papirmølle, Erichshaab, og et Væveri, hvortil han indtil 1814 Novbr. havde anvendt 40 000 Rbd. N. V. af sin private Formue²⁾. I de vanskelige Aar 1818—30 satte Fæsternes Trang til enten at faa Laan eller Henstand med deres Restancer af kgl. Skatter og Afgifter Besidderen i en ikke ringe Pengeforlegenhed³⁾, og da det var forbunden med store Vanskeligheder at erholde Laan paa Grevskabets Revenyer, maatte han optage Laan paa selve Substansen⁴⁾. I 1821 tillodes det Besidderen at prioritere i Grevskabet de umyndiges Midler, som indestod i sammes Overformynderi⁵⁾. Da det faldt Greven haardt at vise Strænghed imod sine undergivne, hvilket imidlertid under de daværende Omstændigheder var en Nødvendighed, blev der 1823 nedsat en Administrationskommission til at bestyre Godserne⁶⁾. Den hele paa Grevskabet hvilende Gæld var i 1828 c. 107 218 Rbd, r. S. og Afbetalingen blev ordnet saaledes, at hele Gælden vilde være afbetalt i 1869⁷⁾.

1) D Kanc. 4. Dptm.s Forestill. 1800, Nr. 33, jvfr. Grevelig Lehnbog, S. 183.

2) D Kanc. 4. Dptm.s Forestill. 1814, Nr. 126, jvfr. smstds 1819, Nr. 31.

3) D Kanc. 4. Dptm.s Forestill. 1819, Nr. 31, jvfr. 1821 Nr. 31 og 55.

4) Anf. St. 1819, Nr. 39, jvfr. Nr. 60 og 74.

5) Anf. St. 1821, Nr. 123.

6) Anf. St. 1823, Nr. 83, jvfr. Nr. 91 og 107, samt 1826 Nr. 82.

7) Anf. St. 1828, Nr. 36, jvfr. Nr. Nr. 57.

Lenets Hartkorn 1854—1916.

I Tidsrummet fra Udstedelsen af Lov 1854 21. Juni, ang. Afhændelse af det til Len, Stamhuse, Fideikommiss m. m. hørende Bøndergods, indtil Udgangen af Aaret 1915 er der fra Grevskabet Muckadell ikke afhændet noget Bøndergods¹⁾ undtagen til et Par Skoler og et Jordemoderhus.

Den nuværende Substans.

1916 1. Jan. hørte under Lenet følgende Hartkorn:

1. Fri Jord:

Arreskov, Htk.	}	39 Tdr. 4 Skp. 2 Fdk. ¼ Alb.
Gelskov, Htk.		0 — 3 — 1 — 1¾ —
Brobygaard, Htk.		57 — 4 — 1 — 1½ —
Ølstedgaard, Htk.		20 — 0 — 1 — 0 —
Tils. Htk.		168 Tdr. 4 Skp. 3 Fdk. 1½ Alb.

2. Hartkorn, indtaget til Skov:

Skovskyld, Htk.	16 Tdr. 6 Skp. 0 Fdk. 0 Alb.
Andet do.	22 — 4 — 1 — ½ —

3. Bøndergods:

Fæstepligtige Steder, Htk.	838 — 2 — 2 — 1¾ —
Lejehuse og ikke fæstepligtige Jorder og Steder, Htk.	80 — 6 — 1 — 1½ —

Ialt Htk. 1 127 Tdr. 0 Skp. 0 Fdk. 1¼ Alb.²⁾

En Jordemoderbolig og et Fattighus er solgt til Arvefæste imod en aarlig Afgift af 2 Tdr. Byg (jvfr. ndf.). Endvidere er Tienden afløst i Henhold til Lov 1903 15. Maj. Nu er alt Fæstegods bleven takseret og vil blive tilbudt Fæsterne tilkøbs i Løbet af Sommeren 1916.

Bankaktier 18 000 Kr.
Fideikommisskapital c. 106 324 —,

foruden 2 Tdr. Byg i aarlig Arvefæsteafgift. Jordtilliggendet udgør c. 1 280 Tdr. Ld., Skovarealet 678 Tdr. Ld. I Forbindelse med Grevskabet staar det grevelige Muckadellske Fideikommiss, som danner en Pensionsfond for Familien.

¹⁾ Ministerialtidende B. 1871, S. 551, jvfr. 1872, S. 103—05.

²⁾ Meddelelse fra Godskontoret.

4. LEGATER, FIDEIKOMMISSER M. M.

Ved Fundats af 1885 24. Febr., stadfæstet 21. Decbr. s. A., stiftede Lensgreve Erik Engelke Schaffalitzky de Muckadell Grevskabet Muckadells Jubilæumslegat med 5 000 Kr., hvis Renter uddeles i Portioner paa indtil 35 Kr. til Fattige paa Grevskabets Gods i Øster Hæsinge, Hillerslev, Vantinge, Heden, Nørre Broby, Sønder Broby, Vester Hæsinge, Haarby, Flemløse og Fangel Sogne¹⁾.

Det af Erektor funderede grevelige Muckadellske Fideikommiss til Fordel for Familien er omtalt ovfr. under senere Tillæg til Erektionsbrevet.

5. BESIDDERE.

a. Kort Biografi af Erektor.

Albrecht Christopher Schaffalitzky de Muckadell var en Søn af Oberst, senere Generalløjtnant, Henrik Bernhard Schaffalitzky (f. 1681 8. Maj † 1751 21. Novbr.) og Hustru Ulrica Elisabeth von Heinen (f. 1699 † 1750); han blev født 1720 5. Novbr. Fik en militær Uddannelse, blev 1734 5. Maj Kornet reformé i første fynske nationale Rytterregiment, 1736 30. Septbr. virkelig Kornet og 1739 17. Juli karakteriseret Ritmester. Derefter udnævntes han 1746 7. Decbr. til Kaptajnløjtnant i Livgarden til Hest, blev Kammerherre 1755 20. Jan. og Oberstløjtnant af Kavalleriet 2. Juli s. A. Derefter fjerde Major i Garden 1759 21. Febr., Oberst af Kavalleriet 1760 16. Oktbr., Tersmajor i Garden 1761 11. Febr., Oberstløjtnant i sjællandske Kyrasserregiment 1764 21. Marts, hvilket Regiment opløstes 1767 31. Maj. Blev hvid Ridder 1768 29. Jan. 1769 tog han sin Afsked og blev udnævnt til Gehejmeraad 7. Juli s. A. Han var iøvrigt en særdeles dygtig og driftig Landmand, udskiftede de fleste af sine Byer af Fællesskabet, udflyttede tildels Gaardene, opbyggede mange faldefærdige Gaarde og Huse af nyt, indførte en bedre Drift paa sine fire Hovedgaarde med 3 Aars Drift og 4 Aars Hvile, og fik Kløveravlén, der dengang endnu var en Sjøldenhed, indført paa sine Godser. Hovedgaardene forbedredes saa meget, at der indavledes dobbelt saa meget Korn som tidligere; de fem Kirker paa Godserne gav han meget betydelige Reparationer²⁾. For at kunne bevare de af ham selv erhvervede og meget

1) Hiort-Lorenzen og Salicath, Repertorium over Legater og milde Stiftelser i Danmark 3. Bd., S. 266.

2) Oberstløjtnant Hirsches Ms. Danske og norske Officerer 1648—1814.

3) F. Richardt og T. A. Becker, Prospekter af danske Herregaarde, 4. Bd. Arreskov.

forbedrede Godser for sin Slægt, ansøgte han 1781 Kongen om Tilladelse deraf at oprette et Grevskab. 1783 2. Apr. blev han optaget i Grevestanden og 1784 blev Erektionsbrevet for Grevskabet Muckadell udstedt.

Greve Schaffalitzky var tre Gange gift, nemlig: 1. 1747 m. Christine von der Lühe († 1750), Datter af Adolph Andreas v. d. Lühe og Frederikke Weyse. Han ansøgte 1750 i Novbr. om Tilladelse til at hense i uskiftet Bo med sin lille Datter. 2. 1769 m. Christiane Sophie Ernst til Brobygaard († 1771), Enke efter Generalmajor Windtz († 1765), og 3. 1773 23. Oktbr. m. Birthe Kirstine Reedtz (f. 1739 18. Decbr. † 1790 15. Decbr.), Datter af Niels Juel Reedtz og Mette Johanne Arenfeldt, og Enke efter Erik Skeel v. Holsten til Gelskov. Han døde 1797 26. Febr.

b. Fortegnelse over samtlige Besiddere.

1. *Albrecht Christopher Greve Schaffalitzky de Muckadell*, f. 1720 5. November † 1797 26. Februar, Greve 1783 2. Apr., Oberstløjtnant. Hans Søn:
2. *Erik Skeel Greve Schaffalitzky de Muckadell*, f. 1774 5. Oktober † 1833 7. Febr. Hans Søn:
3. *Albrecht Christopher Greve Schaffalitzky de Muckadell*, f. 1800 24. Marts † 1858 6. Apr. Hans Søn:
4. *Erik Engelke Greve Schaffalitzky de Muckadell*, f. 1834 25. Decbr. † 1905 18. Jan. Hans Søn:
5. *Albrecht Christopher Carl Ludvig Greve Schaffalitzky de Muckadell*, f. 1859 11. Juli, cand. jur., Amdtsraadsmedlem.

XXVI. GREVSKABET BRAHESMINDE.

1. GODSETS EJERFORHOLD INDEN EREKTIONEN AF STAMHUSET HVEDHOLM.

Herregaarden Hvedholm i Horne Sogn, Vest for Faaborg, frembyder den Mærkelighed, at den i de sidste 450 Aar aldrig er bleven solgt, siden den som en almindelig Brydegaard kom i Hardenbergernes Eje, og at den i denne lange Tid kun har været i tre Familiers Besiddelse, nemlig: Hardenberg, Bille og Brahe. Blandt de Ejere, der samlede Gods til Hvedholm, fortjener Jørgen Brahe at fremhæves. 1629 tilbyttede han sig af Anders Bille til Damsbo en Gaard i Horne, en Gaard i Svaninge, 3 Gaarde i Østerby, Bondemosegaard, tidligere en Herregaard, hvis Jorder nu er underlagt Hvedholm, og 2 andre Gaarde i Millinge¹⁾. 1630 22. Decbr. fik Jørgen Brahe fremdeles ved Mageskifte med Kronen udlagt jus patronatus til Horne Kirke, som er Sognekirke til Hvedholm; dog skulde deraf, som hidtil, svares en Afgift til Hospitalet i Odense, og i Steden for Stedsmaalet skulde der en Gang for alle erlægges til Hospitalet 100 Rdlr. Som Vederlag herfor udlagde Jørgen Brahe til Kronen Kaastrup Gaard i Kalundborg Len²⁾. 1634 29. Jan. fik han endvidere udlagt Kronens Rettighed i en Have, kaldet Tømmerød, der ejedes af en Borger i Faaborg, samt en lille Holm ved Bispegaarden i Odense, imod at afstaa et Bol paa Taasinge³⁾, og 1639 3. Febr. tilbyttede han sig ved Mageskifte med Hospitalet i Odense, paa hvis Vegne Kronen handlede, i Horne Sogn og By 10 Gaarde og 2 Gadehuse, i Bøigden 9 Gaarde for andet Gods paa Fyn⁴⁾.

Hr. Jørgen Brahe efterlod sig kun to Sønner, af hvilke den yngste, Preben Brahe, arvede Hvedholm, Østrupgaard og Engelsholm. Preben Brahe døde 1708 og hans Frue allerede 1683. Af deres Børn fik Etatsraad Jørgen Brahe Hvedholm. Da han ingen Børn havde, tilfaldt

1) Richardt og Becker, Herregaarden Hvedholm i Fyen. 1853.

2) Kronens Skøder etc. 1. Bd., S. 447.

3) Anf. St. 1. Bd., S. 476.

4) Anf. St. 1. Bd., S. 511 f.

Hvedholm hans Broder Kaptajn Henrik Brahe til Engelholm og Sostrene Birgitte og Karen Brahe til Østrupgaard. Efter deres Dod faldt Hvedholm 1737 til Henrik Brahes Søn, Løjtnant Preben Brahe, som efterhaanden kom til stor Rigdom, idet hans mange Sødskende døde før ham; af disse var især Søsteren Susanne Brahe meget rig, da hun havde faaet Østrupgaard ifølge Fasterens Testamente, Stensgaard ved sit Ægteskab med Etatsraad Hein og selv havde købt Damsbo. Disse tvende Sødskende oprettede 1751 af deres tre Godser Hvedholm, Stensgaard og Østrup et Stamhus med agnatisk-kognatisk Sukcession¹⁾.

2. EREKTIONEN AF STAMHUSET HVEDHOLM.

Ved aabent Brev af 1751 17. Juni, kgl. konfirmeret d. 19. Novbr. s. A., oprettede Etatsraad Friderich Hein og Hustru, Fru Susanne Brahe, et Stamhus til Fordel for Kaptajn Preben Brahe og hans Slægt²⁾. I Uddrag lyder Stamhusbrevet saaledes:

Jeg Friderich Hein til Steensgaard og Østrupgaard, Etatsraad og Kirkeinspecteur, som har til Ægte Susanna Brahe, Patronesse for Ottense Adelige Jomfruecloster, kiendes og hermed vitterlig gjør, at som det ikke har behaget den Almægtige Gud, udi mit Egteskab med nogen Livsarvinger at velsigne mig, jeg ei heller nu kand vente nogen. Altsaa og efterdi jeg ingen Forvanter har, som jeg har den Kjærlighed for som for min Hustrues Broder, Hr: Capitain Preben Brahe til Vedholm, der er den eeniste Søn, som er tilbage her i Danmark af den Stamme, saa haver jeg tilligemed min Hustrue Susanne Brahe ifølge af Vores Testamente, i Henseende [til at] Gud har velsignet os med endeel Jordegods her i Landet, efter foregaaende Overlæg med velberaad Hue besluttet til Hvedholms Hovedgaard og Gods etc. at annectere vores her i Fyen, Nyborg Amt, Salling Herred, beliggende 2de Hovedgaarde, kaldet Steensgaard og Østrupgaard, med alt vores øvrige i Provincien dertil henhørende og her i Fyen beliggende Jordegods, samt Heeden Kirke og dens Tiende, og af disse 3de Godser, intet undtagen, at indrette et Stamgods for bemeldte Hr: Capitain Brahe og Hans Decendenter i den needstigende Linie, saalænge nogen er til af det Navn, til den Braheske Families Opkomst og Conservation, i Anledning af hans kongl: Mayts. allernaadigste Lovs 5te Bogs 2det Capitul 65 Articul, Pagina 706: derudinden givne Tilladelse, til hvilken

1) Richardt og Becker, Herregaarden Hvedholm i Fyen. 1853.

2) Fynske og smaalaandske Registre 1746—52, Fol. 559 ff.

Ende jeg Preben Brahe til Hvedholm og herved med velberaad Hue har indgaaet og med skyldig Taknemmelighed consenteret og antaget, alle de herefter af min Svoger Hr. Etatsraad Hein og mig forfattede Conditioner og Anordninger ved dette agtende Stamhuuses Indretning af Hvedholms Gods, som mig tilhører, saavelsom hans egne forberørte 2de Godser Steensgaard og Østrupgaard kaldet. Thi haver vi til en fornøden Efterretning om det Jordegods Eiendom og Herligheder, som til dette Stamgods af os begge ere henlagt og dertil herefter skal henhøre, saa have vi bag i denne vores Anordning heftet vores underskrevne gjennemdragne og forseglede Jordebøger hver paa sit nu eiende Jordegods, hvilke 3de Hovedgaarder som kaldes Hvedholm, Steensgaard og Østrupgaard med dertil underliggende og henhørende Bøndergods, Møller, jura patronatus og jus vocandi, Konge- og Kirke-Tiender med alle Slags Rettigheder og Herligheder, intet undtagen, der i alt efter Jordebøgernes Formelding giver Hartkorn 1712 Tønder 2 Fkr: 2 Alb., skal efter herudi indførte og paa følgende Vilkaar være og forblive til et Stamgods for Capitain Brahe og hans Descendenter, saalenge Verden staar, og nogen er til af denne Braheske Familie; men om saa skeede, at dette Stamhuus i Tiiden faldt i en anden Families Hænder, saa skal dog paa Hans Mayts. allernaadigste forventende Tilladelse den, som bliver Stamherre, hvadenten hand er en fød Brahe eller ey, føre Navn af Brahe og Deres Vaaben uforanderlig og det paa følgende Conditioner:

.....

3.

Naar Stamherren, som disse 3de Godser er eller blive destineret at eie og besidde som Stamgods, efterat hand deraf er kommen i fuldkommen Possession, ved Døden afgaaer og efterlader sig Enke og Børn, da skal dermed forholdes saaledes: at den ælste Søn eller Datter, om ingen Søn er til af Brahe, eller den, som ifølge den herudinden giorte Anordning til Stamhuuset vorder Arving, straxen tiltræde dette Stamgods frie og franc uden at betale nogen Arv deraf til sin Moder, Sødskende eller Medarvinger, og derover disponere, om hand er myndig. . . .

5.

Stamherren skal det stande frit for at forbedre Stamhuuset, og hvad hand dertil køber og til Stamhuuset ved Publication til Landslinget henlægger, det være sig enten Kirker, Gaarder, Huuse, Jorder, Eng, Skov, Krat, Fiskeri, eller andre grundfaste Herligheder, det skal altsammen Stamhuuset være incorporeret og dertil Efterdags med samme Herlighed og Privilegium tilhøre Stamhuuset, ligesom det i vedhæftede Jordebøger kunde være nævnet, til dette Stamhuuses Melioration.....

9.

Skulle Stamherren ved Tiidens Længde finde Leilighed ved Kiøb eller Mage-Skifte at afhende een eller flere Bøndergaard eller Huuse af det Strøgods, som henhører til Steensgaard og Østrupgaard, og er beliggende uden for Svanninge og Haastruppe Sogner, da skal det være ham tilladt, paa de Vilkaar, at derimod legges lige saa mange Tønder Hartkorn og andet godt og beleiligere Gods til Eqivalent til Stamhuuset, mens for Resten maae Stamherren ingen Slags Afhændelser eller Heftelse paa noget af dette Stamhuus tillagde Gods foretage sig eller være tilladt, det være sig enten ved Gave, Arv, Laan, Sahl, Mageskifte, eller paa hvad anden Maade der optænkes kunde, lidet eller meget af hvad Navn have kand, enten af Bygninger, Eiendomme, Herligheder eller Intrader, mens altsammen uryggelig forbliver under en Massa til Familiens Conservation, mens Stamherren skal være pligtig i alle Maader at holde og efterkomme disse forskrevne Puncter, alt under sin Arve Rettigheds Fortabelse, hvortil den neste Pretendent maae have noie Henseende.....

Jordebog over Steensgaard.....					
Hovedgaards Taxt.....	33	Tdr. 7	Skp. 0	Fdk. 0	Alb.
Skovskyld.....	0	— 3	— 1	— 1	—
Heden Kirke Tiende.....	13	— 6	— 0	— 0	—
	48	Tdr. 0	Skp. 1	Fdk. 1	Alb.
Bøndergods.....	408	— 2	— 2	— 2	—
Tilsammen.	456	Tdr. 3	Skp. 0	Fdk. 0	Alb.

Jordebog over Østrupgaard.....					
Hovedgaards Taxt.....	17	Tdr. 7	Skp. 3	Fdk. 1	Alb.
Skovskyld.....	9	— 0	— 1	— 0	—
Østerhæsinge Sogns perpetuerede Kongeliende imod en vis Af- gift til Professoratet i Odense er Hartkorn.....	5	— 4	— 0	— 0	—
	32	Tdr. 4	Skp. 0	Fdk. 1	Alb.
Bøndergods.....	307	— 6	— 3	— 2	—
Tilsammen...	340	Tdr. 3	Skp. 0	Fdk. 0	Alb.

Jordebog over Hvedholm.....					
Privileriget Hovedgaards Taxt....	93	Tdr. 3	Skp. 1	Fdk. 0	Alb.
Skovskyld.....	1	— 5	— 0	— 2	—
Under ditto Hovedgaards Taxt ...	142	— 0	— 0	— 1	—
		237	Tdr. 0	Skp. 2	Fdk. 0
Bøndergods.....	678	— 2	— 0	— 2	—
Tilsammen...	915	Tdr. 2	Skp. 2	Fdk. 2	Alb.

Ved Gavebrev af 1758 30. Apr. forøgede Fru Susanne Brahe, Etatsraad Friderich Heins Enke, Stamhuset med Damsbo, c. 240 Tdr. Htk. Kort før sin død oprettede hun ved Testamente af 1760 9. Jan. det Bille-Brahe'ske Fideikommiss og ved Oberstløjtnant Brahes Testamente af 1785 1. Novbr. blev Stamhuset ogsaa forøget med Inventar og Besætning. Oberstløjtnant Preben Brahe døde 1786 ugift som sidste Mand af sin ældgamle Stamme, og Stamhuset faldt ifølge Erektionsbestemmelserne til Opretternes Morbroders Sønnesøn Axel Frederik Bille, der 1787 antog Navnet Bille-Brahe, men døde ugift s. A., hvorefter hans Fader, Gehejmerraad Henrik Bille til Egeskov, arvede Stamhuset og antog Navnet Bille-Brahe. 1788 7. Marts blev Successionsordenen for Stamhuset approberet. Efter Gehejmerraadens Død 1789 tilfaldt Stamhuset hans Søn Preben Bille-Brahe, som 1798 oprettede det til Grevskab under Navn af Brahesminde.

De vigtigste Bestemmelser vedr. Successionsordenen er følgende¹⁾:

... 1. Saalænge der blandt min Søns Afkom ved lovlig Ægteskab gives Sønner, Sønners Sønner o. s. fr. need ad, eller Mand af Mand i de fra ham nedstigende Linier, kan ingen Datter ei heller Søn eller Døttre af Døttre komme til Successionen.....

2. Stamherrens ældre Søn og hans mandlige Linier, saa længe deri findes nogen Mandsperson, gaaer for yngre Sønner og deres Linier, da Liniernes nøie skal tages i Agt og Successionen forblive ved den Linie, den engang er tilfalden, saalænge i samme gives nogen mandlig Arving. .

4. Skulde det behage den allerhøieste ved Døden at bortkalde min nu eneste levende Søn, Preben Bille uden Livsarvinger eller hans Descendenter baade af Mand- og Qvindekønnet..... skulde uddøe, da tilhører Stamhuset mine Døttre og deres Linier i den samme Successionsorden, som er foreskrevet for min Søns Descendenter af Qvindekønnet og deres Linier, nemlig først falder Stamhuset til min ældste Datter Christiane Mette Bille og hendes Børn og Børnebørn, saa længe Afkom er til efter hende, og siden til min anden og yngste

1) Fynske Registre 1788, Nr. 38.

Datter, Birthe Sophia Bille og hendes Descendenter, een efter anden og Linie efter Linie.....

6. Skulde i Tiden af fornevnte mine 3de Børns Descendenter, saavel qvindelige som mandlige ei flere være til end den, som eiede og besad Stamhuuset, skøi han eller hun være bemyndiget at udnævne en meriteret Successor af god Familie, som efter hans eller hendes Død tiltræder Stamhuuset paa samme Vilkaar og efter samme Arvegangsmaade, som nu er fastsat.....

3. EREKTIONEN AF GREVSKABET BRAHESMINDE.

Ved mundtlig Resolution havde Kongen tilladt, at det Brahe'ske Fideikommis eller Stamhus Hvedholm, hvis Hartkorn udgjorde 2 079 Tdr. 5 Skp. 1 Alb., maatte oprettes til et Lersgrevskab, og dets daværende Besidder, Kammerjunker og Løjtnant Bille-Brahe, samt efterfølgende Besiddere forlenes med Grevernes Privilegier og Herligheder, dog *uden Skattefrihed*, at det i Henseende til Jurisdiktionen skulde forblive herefter som tilforn, samt at kun den ældste Søn, hvis der er flere, faar greveligt Navn eller nyder grevelige Rettigheder, medens de andre skal kaldes Baroner. Den mundtlig givne Befaling blev korroboreret 1797 27. Decbr.¹⁾

Ved kgl. Resolution af 1798 9. Maj bevilgede Kongen at den af Henrik Bille-Brahe fastsatte, under 7. Marts 1788 approberede, *Successionsorden til Stamhuset Hvedholm maatte uforandret vedblive og antages for det deraf oprettede Grevskab*, som maatte kaldes Brahesminde²⁾. Samtidig blev et Kongen forelagt greveligt Vaaben for Preben Bille-Brahe approberet. Erektionsbrevet er dateret 1798 9. Maj.

4. FORANDRINGER I GREVSKABETS SUBSTANS.

a. Forbedringer, Laan paa Grevskabets Substans.

I en Ansøgning af 1821 til Kongen udtalte Greve Preben Brahe, at han, i den Tid han havde besiddet Grevskabet, paa dets Hovedgaardes og Kirkers Istandsættelse samt Godsernes Udskiftning og mangfoldige Bøndergaardes og Huses Udflytning ikke alene havde anvendt, men endnu aarlig anvendte betydelige Bekostninger uden endnu at have optaget noget Laan paa Grevskabet.³⁾

¹⁾ D Kanc. Rotuli relationum 1797, Fol. 671.

²⁾ Anf. St. 1798, Fol. 196. Grevelige Lehnbog II, S. 141 ff.

³⁾ D Kanc. 4. Dptm.s Forestill. 1821, Nr. 117.

b. *Salg af Bøndergods.*

I Tidsrummet fra Udstødelsen af Loven af 1854 21. Juni indtil Udgangen af Aaret 1870 er der fra Grevskabet Brahesminde ikke bleven afhændet noget Bøndergods¹⁾.

1872 1. Jan. opgives Grevskabets Hartkorn saaledes:

Det samlede Htk. 2,131 Tdr. 0 Skp. 2 Fdk. 2¼ Alb.

Hvedholm Htk. 78 Tdr. 6 Skp. 2 Fdk. 1¼ Alb.

Stensgaard, Htk. 39 — 6 — 3 — 1 —

Østrupgaard, Htk. 50 — 2 — 2 — 1¾ —

Damsbo, Htk. 46 — 6 — 3 — ½ —

Fri Jord: Ialt Htk. 215 Tdr. 6 Skp. 3 Fdk. 1½ Alb.

Hartkorn, indlagt til Skov:

Skovskyld 41 Tdr. 7 Skp. 3 Fdk. 1¼ Alb.

Matrikuleret Tiendehartkorn:

196 Tdr. 4 Skp. 2 Fdk. 0 Alb.

Bøndergods:

Fæstepligtige Steder, Htk. 1 513 Tdr. 3 Skp. 2 Fdk. ¼ Alb.

Lejehuse og ikke fæstepligtige
Jordlodder og Steder, Htk. 135 — 7 — 0 — 2½ —

Bøndergods, henlagt til Kirke-
beneficia eller af andre Grunde
unddraget Lehnets Raadighed
Htk. 27 Tdr. 2 Skp. 2 Fdk. 2¾ Alb.²⁾

Siden 1872 er følgende Bøndergods frasolgt Lenet:

Antal og Størrelse af Fæstegaarde solgte i Henhold til Lov 1861,
19. Febr., § 2, jvfr. Lov 1872 9. Marts.

Aar	Antal	Hartkorn
1876 ^I	38	211 Tdr. 7 Skp. 0 Fdk. ¾ Alb.
1876 ^{II}	51	312 — 6 — 3 — 2½ —
At overføre . . .	524	Tdr. 6 Skp. 0 Fdk. ¼ Alb.

1) Ministerialtidende B 1871, Nr. 48, S. 551.

2) Ministerialtidende 1872, S. 826 ff.

Aar	Overført... Antal	Hartkorn				1/4 Alb.
		524 Tdr.	6 Skp.	0 Fdk.		
1877 ^I	22	128	— 7	— 2	— 2	—
1878 ^I	14	78	— 7	— 0	— 2 ⁵ / ₈	—
1878 ^{II}	8	31	— 0	— 0	— 2	—
1879 ^{II}	23	52	— 4	— 1	— 0	—
1881 ^I	6	23	— 4	— 1	— 1 ¹ / ₂	—
1882 ^I	6	27	— 5	— 1	— 0	—
1884 ^I	6	35	— 6	— 1	— 1/4	—
1886 ^{II}	3	19	— 7	— 1	— 1	—
1890 ^{II}	4	21	— 7	— 0	— 3/4	—
1893 ^I	14	79	— 1	— 0	— 2	—
1900 ^{II}	13	46	— 2	— 2	— 2	—
Tils....		1 070	Tdr. 3	Skp. 1	Fdk. 2 ³ / ₈	Alb. ¹⁾

Desuden er Tienderne afløste i Henhold til Lov 1894 8. Maj.

d. Den nuværende Substans.

De forskellige Bestanddele af Lenets Substans opgives 1914 saaledes:

Fri Jord, c.....	302	Tdr.	Htk.
Indtaget til Skov, c.....	80	—	—
Bøndergods, c.....	206	—	—

Tils. c.... 588 Tdr. Htk.

Bankaktier.....	26 000	Kr.
Fideikommiskapitaler, c.	5 708 000	—

Jordtilliggendet under Hovedgaarden udgør c.... 2 234 Tdr. Land

Do. for det øvrige Gods under Grevskabet udgør c. 3 000 — —

(inklusive fri Jord c..... 645 — —)

Skovarealet c..... 1 481 — — ²⁾

5. BESIDDERNE.

a. Kort Biografi af Erektorerne af Stamhuset Hvedholm.

Preben Brahe, f. paa Engelholm 1711 9. Jan., var en Søn af Henrik Brahe og Henrica Sofie Bille. Blev Fændrik reformé i Livgarden til Fods 1732 9. Jan., virkelig Fændrik i sydjyske nationale Infanteri-

¹⁾ Ministerialtidende B for de paagældende Aar.

²⁾ Hof- og Statskalender for Kongeriget Danmark 1915.

regiment 1733 11. Febr., karakteriseret Løjtnant 1737 18. Febr., virkelig Løjtnant s. A. 6. Maj, Blev derefter forsat til Livgarden til Fods 1738 27. Jan. Udnævntes til Kaptajn og Kompagnichef i fynske nationale Infanteriregiment 1743 24. Maj Afgik fra Militærtjenesten 1754 16. Jan. med Oberstløjtnants Karakter.¹⁾

Besidderne af Stamhuset Hvedholm.

- 1 a. *Susanne Brahe* f. 1700 † 1760 21. Jan., Patronesse for Odense Kloster, g. m. Etatsraad Friderich Hein til Østrup og Stensgaard, og hendes Broder
- 1 b. *Preben Brahe*, f. 1711 † 1786 17. Avg., til Hvedholm, Oberstløjtnant. Deres Morbroders Sønnesøn
2. *Axel Frederik Bille*, f. 1770 9. Septbr. † 1787 12. Oktbr., ugift, Patent 1787 12. Jan. til at føre Navnet Bille-Brahe. Hans Fader
3. *Henrik Bille*, f. 1709 20. Oktbr. † 1789 9. Jan., Gehejmekonferensraad, Stiftamtmand over Fyns Stift, Patent 1788 7. Marts til at føre Navnet Bille-Brahe. Hans Søn
4. *Preben Bille-Brahe*, f. 1773 25. Febr. † 1857 21. Septbr., Løjtnant, Greve til Brahesminde 1798 9. Maj (jvfr. ndfr.).

5. BESIDDERE AF GREVSKABET BRAHESMINDE.

1. *Preben Greve Bille-Brahe*, f. 1773 25. Febr. † 1857 21. Septbr., Greve 1798 9. Maj. Hans Søn
2. *Henrik Greve Bille-Brahe*, f. 1798 21. Jan. † 1875 7. Apr. Hans Søn
3. *Preben Charles Greve Bille-Brahe-Selby*, f. 1842 14. Novbr.

¹⁾ Oberstløjtnant Hirsch's Ms., Officerer i den dansk norske Ilær 1648—1814. Danmarks Adels Aarvog 1888, S. 108. Dansk biografisk Lexikon II., S. 600 f. Richardt og Becker, Danske Herregaarde VI. Hvedholm. 1853.

XXVII. BARONIET GAUNØ.

1. GODSSAMLINGEN FØR EREKTIONEN AF STAMHUSET GAUNØ.

Kong Frederik III. solgte 1662 5. Febr. til Hr. Axel Sehested til Stovgaard Fiskerhoved i Fakse Herred, Roholte Sogn, med hosliggende Skov og Fædrift, kaldet Fed, og andet Gods i Fakse og Stevns Herreder, foruden noget Strøgods, dels i Stensby Birk, dels i Odense Herred, tils. c. 164 Tdr. 5 Skp. Htk., for 8 245 Rdl., hvori fradroges Panthaverens Tilgodehavende 3 321½ Rdl., medens Resten blev afkortet i Axel Sehesteds Fordring for det Gods, han havde udlagt i Skaane, og som tillige med andet adeligt Gods smstds. var afkøbt Ejerne af den danske Krone og derefter afstaaet til den svenske Krone som Vederlag for Øen Bornholm. Det blev i Skødet tilstaaet Axel Sehested og efterfølgende Ejere paa nævnte Gods at lade anlægge en Sædegaard, hvor det maatte være dem belejligt, med samme Rettigheder som andre Sædegaarde i Sjælland, hvilket kun var Erstatning for en afstaaet Sædegaard i Skaane¹⁾. Han oprettede derefter af Fiskerhoved By og 3 Gaarde fra Elmue By en Sædegaard, som fik Navnet *Strandegaard*. Allerede 1662 6. Maj solgte han Strandegaard til Borger i København Hans Pedersen Klein²⁾, og derefter gik den fra Haand til Haand, indtil den af Anna Margaretha Krag, Enke efter Generalmajor Christian Juel til Totterupholm, ved Skøde af 1731 30. Juni blev overdraget til Etatsraad Otto Thott og hans Søstre, Frøknørne Anna og Dorethe Thott. Gaard og Gods var da tils. 238 Tdr. 6 Skp. 2 Alb. Htk. Ager og Eng, foruden 10 Tdr. 1 Fdk. 1 Alb. Skov- og Mølleskyld. Købesummen beløb sig til 17 000 Rdl. Cour.³⁾. Ved Deklaration af 1740 14. Juni

- 1) Sjæll. Ldstings Skødeb. III, Fol. 47. Orig. p. Perg. i Baroniet Gaunos Godsarkiv. Rkam. Skødeb. K, Fol. 469. Trykt herefter i Uddrag i Kronens Skøder paa afhændet og erhvervet Jordegods i Danmark II, S. 128 f.
- 2) Sjæll. Ldstings Skødeb. III, Fol. 49. Orig. p. Perg. i Baroniet Gaunos Godsarkiv.
- 3) Sjæll. Ldstings Skødeb. XVII, Fol. 32. Orig. p. Perg. i Baroniet Gaunos Godsarkiv.

afstod Frk. Anne Thott den Andel, som hun paa egne og sin afdøde Søsters Vegne havde i Strandegaard med tilliggende Bøndergods, til sin Broder, Konferensraad Otto Thott¹⁾ imod at han paatog sig Gælden paa Gaarden 13 111 Rdl., deres private Gæld, 446 Rdl., og udbetalte til hende, saalænge hun levede, 100 Rdl. aarlig.

Fru Merete Sophie Urnes Datter, Hedevig Sophie von Schildern, der var gift med Oberst Georg von Kalckreuter, solgte som Enke 1728 28. Juni *Lindersvold* c. 276 Tdr. Htk. for 70 Rdl. Td. til Fru Kirstine Marie Krabbe, Enke efter Generalmajor Ulrich Christian Kruse²⁾. Deres Datter, Birgitte Charlotte Kruse, blev 1732 3. Oktbr. gift med Ejeren af Strandegaard, Etatsraad Otto Thott.

Ved Auktionskode af 1737 21. Jan. blev *Gaunø* Hovedgaard med Birkeret, Veilø Konge- og Kirketiende med jus patronatus et vocandi, og Nyeland samt tilliggende Bøndergods, Gadehuse, Møller og Skove udlagt til Fru Birgitta Scheel, Enke efter Gehejmemaal Otto Krabbe til Holmegaard og Egholm, imod 31 000 Rdl.'s Afkortning i hendes Fordring efter Fru Etatsraadinde Brahes Forskrivelse. Men hun døde allerede samme Aar, og Gaunø Gaard og Gods tilfaldt derefter hendes Arvinger. 8. Oktbr. s. A. tilskødede Gehejmemaal Iver Rosenkrantz til Rosenholm, Egholm og Ryegaard og Birgitte Restorph til Holmegaard de $\frac{3}{4}$ af Gaunø Hovedgaard med Tilliggende, som var tilfaldet dem i Arv efter Fru Birgitta Scheel, til deres Medarving, Etatsraad Otto Thott til *Lindersvold* og Strandegaard, som efter den afdøde Fries Testamente selv ejede $\frac{1}{4}$ i nævnte Gaard og Gods, dog at deri skulde blive indestaaende som en derpaa hæftende prioriteret Gæld en Veilø Skole og Fattige tilhørende Kapital paa 2 200 Rdl., saaledes at Konferensraad Otto Thott herefter alene skulde eje Gaarden, nemlig:

Gaunø Hovedgaard med tilh. Birkerettighed:

{ Ager og Eng, Htk.	106 Tdr. 6 Skp. 0 Fdk. 1 Alb.
{ Skovskyld, Htk.	0 — 3 — 1 — 1 —
Veilø Sogns Kongetiende, Htk. . .	22 — 0 — 0 — 0 —
Veilø Sogns Kirketiende, Htk. . .	22 — 0 — 0 — 0 —

med jus patronatus et vocandi samt Bøndergods, fri for alle Restancer og Skatter til 1737 1. Maj, f. s. v. de $\frac{3}{4}$ vedkom³⁾.

1) Orig. p. Pap. i Baroniet Gaunos Godsarkiv.

2) Sjæll. Ldstings Skodeb. XVI, Fol. 218.

3) Orig. p. Perg. i Baroniet Gaunos Godsarkiv. Bøndergodsets samlede Htk. er ikke angivet.

Saaledes blev Gaunø, Lindersvold og Strandegaard samlede paa en Haand, og siden har disse tre Gaarde været forenede.

Hr. Otto Thott forøgede efterhaanden Hovedgaardenes Tilliggende ved Nyerhvervelser og Mageskifter, hvoraf de vigtigste er følgende:

1. Ved kgl. Skøde af 1746 24. Decbr. erhvervede han en Del Bøndergods i Vester Eggisborg By (Htk. Ager og Eng 149 Tdr. 6 Skp. 1 Fdk. og Skov 3 Tdr. 4 Skp.) samt Vester Eggisborg Sogns Kirke- og Kongetiende¹⁾.
Dette Gods tillige med nogle under Gaunø Gaard henhørende Gaarde samt Ydernæs blev ifølge kgl. aab. Brev af 1747 7. Jan. lagt under Gaunø Birk¹⁾.
2. 1748 6. Febr. erhvervede Hr. Otto Thott kgl. Konfirmation paa et kgl. aab. Brev af 1691 22. Septbr., hvorved det var bleven bevilget Knud Thott til Gaunø etc. at lægge den Jord, han ved Gaunø lod inddæmme, ind under bemeldte Hovedgaards Takst.
3. Ved kgl. Skøde af 1753 27. Maj erhvervede Gehejmerraad Otto Thott en Del Ryttergods i Blangslev, Snesere og Brøderup Byer i Vordingborg Amt af Hartkorn Ager og Eng 92 Tdr. 2 Skp. 3 Fdk. $\frac{11}{16}$ Alb. og Skov 2 Skp. 2 Fdk. 2 Alb.²⁾.
4. Ved Skøde af 1761 20. Juni solgte Borgermester i København Etatsraad Hermann Lengerken von Klöcker Sverborg Sogns Kirketiende med jus patronatus, Inventarium og alt Tilliggende til Hr. Otto Thott³⁾.
5. Godsforvalter paa Herlufsholm J. Carlsen anmeldte 1774 15. Oktbr. til det kgl. Rentekammer, at han havde overdraget sit Bud paa Mogenstrup Sogns Kongetiende, Htk. 11 Tdr., til Greve Otto Thott, hvorfor Skødet forventedes stilet og udstedt til denne, hvilket skete 1775 27. Decbr. Købesummen var 1 480 Rdl.⁴⁾.
6. 1762 12. Marts fik Gehejmerraad Otto Thott kgl. Konfirmation paa et Købebrev, hvorved han af Gisselfeld Kloster havde tilforhandlet sig en Del Jordegods i Brøderup, Lestrup, Hyllede og Vindbyholt Byer, Vindbyholt Gæstegaard samt en Gaard i Ebbeskov (Htk. 72 Tdr. 2 Skp. 2 Fdk. 2 Alb.) for 6 338 Rdl. Skødet blev udstedt 11. Juni s. A.¹⁾
7. Ved kgl. Skøde af 1762 17. Maj erhvervede Gehejmerraad Otto Thott en Del Bøndergods i Snesere, Brøderup, Hundstrup, Kier-

1) Orig. p. Pap. i Baroniet Gaunos Godsarkiv.

2) Orig. p. Pap. i Baroniet Gaunos Godsarkiv. Med Ekstraktjordebog af 5. Apr. s. A. smstds.

3) Sjæll. Ldstings Skodeb. XVIII (A), Fol. 293.

4) Orig. Anmeld. i Baroniet Gaunos Godsarkiv, jvfr. P. E. Jensen, Gavne Kloster og Herregaard, Kbhvn. 1902, S. 151.

- lingtvede, Aaside, Faarup og Overevne Byer (Htk. Ager og Eng 297 Tdr. 4 Skp. 1 Fdk. $2\frac{5}{6}$ Alb., Skov 2 Tdr. 1 Skp.), samt Snesere Kirke med Bøndergods (Htk. Ager og Eng 20 Tdr. 4 Skp. og Skov 1 Skp.) samt Kirketiende (Htk. 50 Tdr.)¹⁾ for 11 522 Rdl. 48 Sk.
8. 1762 15. Decbr. tilskødede Kommissærerne i Greve Chr. Ditlev Reventlows Dødsbo Hr. Otto Thott en Gaard i Vindbyholt (Htk. 8 Tdr. 2 Fdk. 2 Alb.) for 400 Rdl. Cour.²⁾
 9. Ved et Mageskifte med Vemmetofte adelige Jomfrukloster af 1762 18. Oktbr., konfirmeret af Kongen 1763 21. Jan., erhvervede Gehejmeraad Otto Thott en Bondegaard i Eskildstrup By for en do. i Ebbeskov. Forskellen i Hartkornsbeløbene var ubetydelig²⁾.
 10. Ved kgl. aab. Brev af 1763 8. Avg. fik Gehejmeraad Otto Thott Bevilling paa et Krohold i Vindbyholt Gæstgivergaard²⁾.
 11. Ved tvende Skøder af 1772 30. Juni erhvervede Greve Otto Thott to afbrændte Ejendomme, 1 Gaard og 1 Bol i Snesere, paa tils. c. 8 Tdr. Htk.²⁾.
 12. Ved Mageskifte med Gisselfeld Kloster af 1781 27. og 30. Apr., kgl. konfirmeret d. 16. Maj s. A., fik Greve Otto Thott i Faxøe Herred, Kongsted Sogn, Lestrup By 4 Gaarde og Fuglesangsvængerne (Htk. Ager og Eng 22 Tdr. 3 Skp. 1 Fdk. 1 Alb., Skov 4 Tdr. 3 Fdk. 2 Alb.) for noget Gods i Snesere og Everdrup Sogne²⁾.
 13. 1781 20. Juni tilskødede Holger Rosenkrantz, Friherre til Rosenlund, Greve Otto Thott 3 Gaarde og 2 Huse i Roholte og Kongsted Sogne (Htk. 19 Tdr. 3 Skp. 2 Fdk. og Skov 5 Skp.²⁾.
Efter Greve Otto Thotts Død i 1785 fortsattes Godssamlingen af den i Grevens Testamente udnævnte Stamherre, Kmhr. Holger Reedtz Thott, som
 14. 1789 11. Decbr. af Knud Lind til Grevensvænge købte en Del Gaarde i Aaderup, Borup og Sipperup Byer og Skovmølle i Vester Egesborg Sogn (tils. Htk. 114 Tdr. 7 Skp. 2 Fdk. 2 Alb. Ager og Eng og 1 Skp. 2 Fdk. 2 Alb. Skovskyld), hvormed tillige fulgte St. Mortens Sogns Kongetiende (Htk. 8 Tdr.) for 12 718 Rdl.²⁾.
 15. 1791 18. Maj tilskødede endvidere Ditlef Wedel-Sparre til Rønnebæksholm Kammerherre Reedtz Thott til Gauno en Gaard i Rettestrup By, Veiløe Sogn (Htk. 6 Tdr. 6 Skp.) med Bygning og Besætning for 675 Rdl. dels i rede Penge, dels i Gods²⁾.
Hermed var det Gods bleven samlet, som først blev oprettet til et Stamhus og siden gjort til et Baroni. Desuden købte O. Thott

1) Landstingsattest af 28. Aug. s. A. Orig. p. Pap. i Baroniet Gaunos Godsarkiv.

2) Orig. p. Pap. i Baroniet Gaunos Godsarkiv.

1763 Palæet paa Kongens Nytorv, der tillige med den Thott'ske hvælvede Begravelse i Sorø Kirke, som var bleven købt i 1708 og 1709 af Fru Petra Sophia Reedtz, Enke efter Gehejmerraad Tage Thott til Turebyeholm, kom til at udgøre en Bestanddel af Stamhuset¹⁾.

2. OPRETTELSEN AF STAMHUSET GAUNØ.

Den første Besidder af Stamhuset blev ved Greve Otto Thotts Død 1785 10. Septbr. i Følge Testatorernes Vilje Kammerherre Holger Reedtz til Voergaard i Jylland, en Sønneson af Greve Otto Thotts Morbroder. Ved kgl. aab. Brev af 1786 21. Apr. blev det bevilget Kammerherre Holger Reedtz, at han og hans ægte Descendenter af Slægten Reedtz ved Siden af deres eget maatte føre det Thott'ske Vaaben samt herefter skrive sig Reedtz Thott²⁾. Landshøvding i Skaane, Baron Tage Thott til Skabersø og Fogelvik, der mente sig forurettet ved Greve Thotts Testamente, paaførte ham imidlertid en Proces om Besiddelsen af Gaunø Gods. Højesteretsdommen i Sagen faldt 1789 23. Maj, hvorved Kammerherre H. Reedtz Thott pure frikendtes og befriedes for Landshøvdingens Tiltale³⁾. Efter at Behandlingen af Greve Thotts meget omfattende Bo var bleven tilendebragt i 1793, paabegyndtes Udarbejdelsen af Stamhusbrevet.

Det blev udstedt i København 1794 18. Marts af Exekutorerne i Greve Otto Thotts Bo efter Raadførsel med den i Testamentet udnævnte Stamhusejer, Hr. Kmhr. Holger Reedtz Thott, og konfirmeret af Kongen s. A. 23. Maj.

Det meddeles her i Uddrag:

Da afgangne Statsminister og Gehejmerraad Hr. Otto Greve af Thott og Frue, Frue Birgitte Charlotte Kruse, ved deres den 4de Julii 1780 oprettede og i facultas testandi af 9de Marts 1759 grundede Testament, have fastsat, at deres 3 Hovedgaarde Gaunø, Lindersvold og Strandegaard med Tilliggende skulde til et Stamhus indrettes, og de saavel begge i bemeldte Testament som Greven siden efter i Codiciller af 22. Julii 1782, 30. Julii 1783 og 8. August 1785 have bestemt Successionen i Stamhuset og de Grundregler, som til sammes gavnlige Indretning, Vedligeholdelse og Bestyrelse burde iagttages, samt udnævnt Executores til at besørge deres sidste Villie i disse Henseender fuldført,

1) Orig. Skøder af 1708 24. Aug. og 1709 26. Marts, approb. og ratific. af Stiftsovrigheden 1709 24. April, i Baroniet Gaunøs Godsarkiv.

2) Orig. i Baroniet Gaunøs Godsarkiv.

3) P. E. Jensen, Gavns Kloster og Herregaard, Kbhvn 1902, S. 171 f.

saa have vi som nuværende Executores efter foregaaende Raadførsel og Overlæg med den i Testamentet udnævnte Stamhuseier, Hr. Kmhr. Holger Reedtz Thott, oprettet efterstaaende Stamhusbrev, hvilket i Kraft af Testatorernes Villie skal være en uforanderlig Regel for Stamhuset og dets Besiddere:

1.

Under dette Stamhus henhører:

- a. Gaunø Hovedgaards privilegerede Hovedgaards Taxt med tilhørende Veiløe og Vesteregesborg samt Sverdborg Kirker cum juribus vocandi, Veiløe Sogns Konge- og Kirketiende, Vesteregesborg Konge- og Kirketiende, Sverdborg Sogns Kirketiende og St. Mortens Sogns Kongetiende samt Bøndergods: 993 Tdr. 5 Skp. 2 Fdk. $2\frac{5}{6}$ Alb. Ager og Eng og 17 Tdr. 7 Skp. 2 Fdk. $\frac{1}{2}$ Alb. Skov- og Mølleskyld.
- b. Lindersvolds privilegerede Hovedgaards Taxt med underliggende Roeholte og Snesere Kirker cum juribus vocandi og Kirketiender saavel som Bøndergods: 464 Tdr. 1 Skp. 1 Fdk. Hartkorn Ager og Eng og 20 Tdr. 6 Skp. 1 Fdk. 2 Alb. Skov- og Mølleskyld.
- c. Strandegaards privilegerede Hovedgaards Taxt med underliggende Bøndergods, bestaaende i 268 Tdr. 3 Skp. 1 Fdk. Hartkorn Ager og Eng og 1 Td. 7 Skp. 2 Fdk. 2 Alb. Skovskyld

2.

Til og under dette Stamhus henlægges endnu Testatorernes her i Kiøbenhavn efterladte Gaard paa Kongens Nyetorv med sammes tilhørende Grunde og alle derpaa staaende Bygninger,..... saaledes som alt udi den herhos heftede Forretning, afhiemlet i Hof- og Stadsretten den 1ste Junii 1786, er beskreven, item de til bemeldte Gaard henhørende Kakkelovne, 3de Speile i 2den Etage, Marmorborde og Skilderier, hvilket i det herved følgende Inventario ere anførte.

3.

Fremdeles henlægges under og til dette Stamhus:

- a. En Capital af 35 000 Rdr., som den sal. Testators bortsolgte Bibliotek og øvrige Kunstsamlinger samt Effekter ere udbragte til.
- b. 54 Actier i det Asiatiske Compagnie.
- c. Den paa Gaunø Hovedgaard værende Samling af Skilderier og Meubler saavel som de paa Lindersvold værende Skilderier og Meubler, hvilke ligeledes i et hertil heftet Inventario omstændelig ere specificerede.

- d. og endelig 150 Kiøer, som ere leverede Forpagteren paa Lindersvold og Strandegaard til Ansvar, alt i Forhold til og med de Vilkaar efter indløbende Omstændigheder, som nu værende Forpagtningscontract foreskriver.

4.

De i foregaaende Poster opregnede Godser, Eiendomme, Penge og Effekter skulle stedse udgjøre et helt og samlet *fidei commissum familiaræ*, saaledes at de ikke maae adskilles, afhændes, pantsættes eller med nogen Slags Giæld behæftes, ei heller deri Nam og Indførsel gøres

5.

For Fideicommissets Kapital skal, saasnart Leilighed og taalelig Pris indfalde, i Følge Testatorernes Villie kiøbes Jordegods i Nærværelsen af Stamhusets Hovedgaarde; men paa det Kapitalen imidlertid kan være sikker, skal den stedse udsettes paa Rente imod 1ste Pante-prioritet i andet Jordegods, og Stamhuseieren sørge for, at samme saa sikker udsettes, at intet Tab derved er at befrygte, hvilket han i andet Tilfælde af sin private Formue skal erstatte

6.

Naar saadant Jordegods bliver tilfals, som Stamhuseieren finder gavnlig at indlemme under Stamhuset, er det ham og tilladt at afhænde de Fideicommisset tilhørende Actier i det Asiatiske Compagnie

7.

Stamhuseieren er pligtig [til] ikke allene at holde Stamhusets Hovedgaarde, Kirker og øvrige Bygninger paa Landet og i Kiøbenhavn i forsvarlig Stand, men endog lemfældig at behandle Bønderne og være disse til Understøttelse af Stamhusets Skove med Bygningstømmer, saa vidt Skoven saadant kan taale, behielpelig udi at Bøndergodsets Bygninger kan forbædres og med Tiden blive i aaboedsfør (beboelig) Stand

8.

. Hver Gang en nye Stamhusbesidder tiltræder, skal der ved kyndige og uvillige Mænd tages lovlige edelige Syn saavel over Hovedgaardenes, Kirkernes og øvrige Stamhusets Bygninger paa Landet og i Kiøbenhavn med deres Inventarier som over samtlige Stamhusets Bøndergaarde og Huse, samt alle Stamhusets Skove og Tørveskier, hvorefter Besidderen eller hans Stervboe bør aflevere alt i lige saa god Stand, som det annammet er, bevislige ulykkelige Tilfælde allene undtagne, eller med sin private Formue tilsvare Forskiellen.

9.

Dersom nogen Stamhuseier enten fordrister sig til at anholde om Tilladelse til at gjøre Giæld paa dette Stamhus eller mangler i de Pligter, som ham i forestaaende 7de og 8de §pher ere foreskrevne, bør han have Stamhusets Besiddelse saavel som ald deraf flydende Indkomst, Nøtte og Brug forbrudt, og næste Arving tiltræde samme med alt, hvad dertil hører, efter lovlig Omgang.

10.

Paa det Testatorernes Villie med Stamhusets gode Vedligeholdelse og Bevaring for Giælds Behæftelse desto hædre kan opnaaes, bør nuværende og efterkommende Stamhuseiere ikke allene besørge Hovedgaardens samtlige Bygninger indtegnede og bestandig forsikkrede i den almindelige Brandkasse . . . hvilket i lige Maade er at forstaae om Gaarden og Bygningerne i Kiøbenhavn, men han skal endog være pligtig af Stamhusets Indkomster aarlig at henlægge 400 Rd., hvilke efterhaanden udsættes paa Rente og skal udgiøre *en Hjelpekapital* for Stamhuseieren, som han kunde tage til i Tilfælde af uforudselige Hændelser forefaldt, som gjorde det umueligt for ham med Stamhusets aarlige Revenuer at bestride alle de desformedelst paa Hovedgaardene og Godserne forefaldende Udgifter og Omkostninger. — Med disse 400 Rdrls. aarlige Sømmenskud vedblives til dette Øiemærke, indtil denne Hjelpekapital med Renters Tillæg har opnaaet 20 000 Rd.; thi derefter er Stamhuseieren befriet for videre aarlig Tilskud i denne Henseende, saalænge Kapitalen er urørt. Men dersom Kapitalen derefter maae angribes, begynder Tilskudet paanye, indtil Kapitalen er kompletteret — Naar ovenmeldte 20 000 Rd. ere kompletterede, skal paa samme Maade samles *en anden Hjelpekapital* til at bestride Pensioner, enten til en Stamherres Enke, naar der er flere end en Enke, paa det hver Enke med Tiden i det mindste kan have 600 Rd. aarlig af Stamhuset, eller til en Stamherres Sødskendes Underholdning og Opdragelse, naar de ei have andre Arvemidler, som dertil ere tilstrækkelige. — Renterne af denne Kapital skal bestandig legges til Hovedstolen og ei tilfalde Stamherren, omendskiont der ingen pensionsberettigede vare, paa det samme i Tiden kan blive desto tilstrækkeligere. . .

11.

Ligesom Hr. Kammerherre Holger Reedtz Thott i Følge Testatorernes Villie allerede som første Besidder har tiltraadt dette Stamhus, saa tilfalder sammes Besiddelse, Nøtte og Brug ogsaa efter hans Død hans ægte Afkom, først paa Mandslinien og siden paa Qvinde-

linien, saa længe nogen af samme er til. I Henseende til Successionens Orden bliver den i Kongeloven bestemte Arvegangsmaade Reglen, saa at Arvefølgen sker efter Linier, Sønnerne og deres Linier foretrækkes Døttrene og deres Linier, og imellem lige Kiøn den ældste foretrækkes den yngre.....

12.

Naar Hr. Kammerherre Reedtz Thotts ægte Livsarvinger mangle, tilfalder Stamhuset Hr. Landshøvding Thage Thott til Skabersøe i Skaane og hans ægte Livsarvinger af Mand- og Qvindekion efter samme Arvegangsmaade, som om Hr. Kammerherre Holger Reedtz Thott og hans Afkom sagt er.

13.

Uddøer Hr. Landshøvding Thage Thotts ægte Afkom i lige Maade, tilfalder Stamhuset den, der er sidste Besidder i Sidelinien nærmest beslægtet og dennes ægte Livsarvinger af begge Kiøn efter den i Kongeloven fastsatte Arveomgangsmaade, og saaledes forholdes fremdeles.

14.

Naar Stamhuset tilfalder nogen udenlandsk, bør han strax tage Boepæl her i Riget og med sine Descendentere sig her for Eftertiden opholde.

15.

Tilfalder Stamhuset nogen, som ikke allerede fører det Thottiske Vaaben, skal han fra den Tid, han tiltræder Stamhuset, bære og føre samme.

16.

27.

For saa meget mere at sikre dette Stamhusbrevs Overholdelse skal, saalænge Stamhuset er i Kmhr. Reedtz Thotts Linie, hver Gang Forandring af Stamhuseiere sker, og Synsforretningerne skal gaae for sig, bemeldte Synsforretningers Foretagelse med 6 Ugers Varsel notarialiter bekendtgjøres for Hr. Landshøvding Thage Thott eller den af hans Efterkommere, som er nærmest berettiget til Successionen efter Kmhr. Reedtz Thotts Linie..... Desuden er bemeldte skaanske

Linie berettiget til enhver Tid at paatale, om mod Formodning noget skulde blive handlet imod Erectionsbrevet, forinden den skaanske Linie Stamhuset tiltræder.....

28.

Der skal indrettes en Stamtavlebog, hvori de til Successionen udnævnte Personer med deres Afkom indføres tillige med Efterretning saa vidt muligt, paa hvad Dag og Sted hver er fød og døbt. Samme Bog følger Stamhusets Arkiv til Efterretning, om hvem de successionsberettigede ere¹⁾.....

3. EREKTIONEN AF BARONIET GAUNØ.

Kammerherre Holger Reedtz Thott døde allerede 1797 19. Novbr. kun 52 Aar gammel, hans ældste Søn, Otto Reedtz Thott, som var født 1785 7. Septbr., arvede derefter Stamhuset Gaunø. Til Formyndere for ham blev beskikket Deputeret i Rentekammeret Etatsraad Wormskjold og Højesteretsassessor Justitsraad Rasted, som bestyrede Godserne, indtil den unge Stamherre naaede 18 Aars Alderen og dermed blev myndig under Kurator.

I 1805 ansøgte Amtmand, Kammerherre Bielke som Kurator for Besidderen af Stamhuset Gaunø, Otto Reedtz Thott, om, at dette Stamhus maatte oprettes til et Baroni, da dets Tilliggende var flere Hundrede Tdr. Htk. større end de 1 000 Tdr., der udkrævedes til et Baroni, og at nævnte Besidder og hans ægte Descendenter maatte optages i den danske Friherrestand, hvilket vilde være den unge Reedtz Thott meget gavnlige paa hans tiltraadte Udenlandsrejse, da der derved vilde aabnes ham Adgang til Selskabskredse og en Omgang, der kunde fremme hans Kundskaber og Dannelse.

Da de Medlemmer af den Thott'ske Familie, som boede i Sverige og havde Successionsret til Stamhuset, allerede var Baroner, og da den daværende Besidder var af dansk Adel, mente Danske Kancelli, at der intet var til Hinder for hans Ophøjelse i Friherrestanden eller Godsets Oprettelse til et Baroni²⁾, Indstillingen blev ogsaa approberet af Kongen 1805 21. Juni; men der hengik nogle Aar, inden det kgl. Patent og Erectionsbrevet blev udfærdigede.

Dette skete under 1809 21. Apr. I det kgl. Patent, hvorved Otto Reedtz Thott optoges i Friherrestanden, siges det, at Ophøjelsen skal

¹⁾ Orig. p. Pap. i Baroniet Gaunø's Godsarkiv.

²⁾ D. Kanc. 4. Dpt.s Forestill. 1805, Nr. 39.

regnes fra 1805 d. 25. Oktbr.¹⁾ I det kgl. aabne Brev, hvorved Stamhuset Gaunø blev oprettet til et Friherreskab under Navnet Gaunø²⁾, fra 1805 23. Oktbr. at regne, hedder det dernæst udtrykkelig, at Baroniet ikke erholder flere Rettigheder og Friheder end de, som Stamhuset er i Besiddelse af. Det paagældende Afsnit lyder ordret saaledes:

»Dog skal bemeldte Friherreskab Gaunø ikke ved denne Erection erholde andre eller flere Rettigheder end de, som ved Stamhusbrev af 18. Martii 1794, der af os under 23. Maji s. A. allernaadigst er confirmeret, ere forundte Stamhuset, og beholder altsaa dette Baronie alle de Hørligheder, hvilke det tilforn som Stamhus har været i Besiddelse af, ligesom ogsaa mer bemeldte Stamhusbrev skal være og forblive en urokkelig og ufravigelig Regel og Rettesnor for Baroniet Gaunø, saavel i Henseende til Successionen som alle andre derudi bestemte Clausuler og Punkter; dog uden at nogen særdeles Confirmation derpaa behøver at søges eller tages...²⁾).

Kronen kan herefter næppe have nogen Hjemfaldsret til Baroniet Gaunø; thi at dette i Erektionsbrevet benævnes et »friherreligt Lehn«, og at der i samme er fastsat en Lenspligt paa 100 Species Dukater, kan formentlig ikke begrunde en Hjemfaldsret, som ikke har nogen Støtte i den ved Stamhusbrevet etablerede Successionsorden, eftersom Stamhusbrevet ifølge selve Erektionsbrevet for Baroniet, som ovenfor anført, »skal være og forblive en urokkelig og ufravigelig Regel for Baroniet Gaunø«. Dette maa derfor høre til de danske Len, som ikke er nogen Hjemfaldsret underkastede.

4. FORANDRINGER I SUBSTANSEN.

a. Salg af Bøndergods.

I Foraaret 1853 begyndte i Henhold til kgl. Bevilling af 1852 11. Avg. Salget af Baroniets Bøndergods. I Tidsrummet 1853—62 blev der til *fri Ejendom* solgt flere Bønderbyer og enkelte spredte Gaarde og Huse. Der solgtes ialt c. 56 Gaarde og 54 Huse, og Købesummen androg i Almindelighed omkring 700 Rdl. pr. Td. Hartkorn.

Siden 1862 er Salget af Bøndergods fortsat, men saaledes at der saa godt som udelukkende er solgt til *Arvefæste med Ret til Salg* og

1) Orig. p. Perg. i Baroniet Gaunøs Godsarkiv.

2) Orig. p. Perg. i Baroniet Gaunøs Godsarkiv. I Virkeligheden har Kongen først underskrevet Lensbrevet senere, nemlig 1810 1. Aug., jvfr. kgl. Resol. 1810 1. Aug. paa D.Kanc. Forestill. af 31. Juli s. A. (4. Dpt.s Forestill. Nr. 269).

Pantsætning. I Almindelighed er der ved Salgene paalagt den solgte Ejendom en aarlig Arvefæsteafgift af 4 Tdr. Byg pr. Td. Hartkorn og ved Forandring af Arvefæster en Rekognition, der snart er lig med et Aars Arvefæsteafgift, snart er sat til 40 Kr. pr. Td. Hartkorn. Arvefæsteafgiften er i det langt overvejende Antal Tilfælde fastsat til Betingelse efter Kapitelstakst, men i en Del Tilfælde til Erlæggelse in natura efter Baroniets nærmere Bestemmelse med Hensyn til Leveringsstedet. Af Pengeskøbesummen er i Almindelighed forlangt udbetalt $\frac{1}{4}$ à $\frac{1}{3}$, medens Resten er tilladt anbragt til 4 pCt. aarlig Rente imod 1ste Prioritet i Ejendommen med Bygninger, Besætning og Inventarium. Ved Salget til Fæstere eller deres Sønner er givet Moderation i Renter, og undertiden tillige i Arvefæsteafgift, i en vis Aarrække — oftest i 10 Aar.

Efter Jordebogen pr. 1845 1. Jan. (der er den nærmest før Jordsalgets Begyndelse udarbejdede) har Baroniets *Bøndergods* andraget c. 1 800 Tdr. Htk., fordelt paa Gaarde, Bolsteder og Huse, Parceller m. m., medens det nu andrager, bortset fra Hovedgaardene og Skovene c. 260 Tdr.

Til fri Raadighed som over Hovedgaardensjord er heraf i Medfør af Lov 1861 19. Febr. udtaget: c. 85 Tdr. Htk.

b. Den nuværende Substans.

Substansens forskellige Bestanddele opgives 1914 1. Apr. til:

Fri Jord, c.	230	Tdr.	Htk.
indtagen til Skov.	94	—	—
deraf Ager og Eng c. 37 Tdr. og Skovskyld c. 58 Tdr.			
Bøndergods	260	—	—
Kirke- og Kongetiende.	63	—	—

Tils. c. 647 Tdr. Htk. af alle Slags.

I Tidsrummet 1854 21. Juni — 1870 31. Decbr. er der solgt:

- A. til fri Ejendom: Gaarde 116 Tdr. 6 Skp. 1 Fdk. 2 Alb., Huse: 2 Tdr. 4 Skp. 3 Fdk. $1\frac{1}{2}$ Alb. Htk. for henholdsvis 81.800 Rdl. og 6.075 Rdl. (Ministerialtid. B 1871 Nr. 48, S. 551—72).
- B. til Arvefæste med Ret til at sælge og pantsætte:
Gaarde 92 Tdr. 1 Skp. 1 Fdk. $1\frac{1}{4}$ Alb. og Huse 9 Tdr. 6 Skp. 3 Fdk. $2\frac{1}{2}$ Alb. Htk. (Anf. Sted).

I Tidsrummet 1871—1901 er der desuden solgt til Arvefæste i Henhold til Lov 1861 19. Febr. § 2, jvfr. Lov 1872 9. Marts, 1242 Tdr. 2 Skp. 1 Fdk. $\frac{1}{2}$ Alb. Htk. (Ministerialtidende B for de paagældende Aar).

Fideikommiskapitaler, c. 5 208 400 Kr., hvoraf
 i Tiendebankobligationer 83 500 —
 Bankaktier 32 600 — , desuden
 andrager den aarlige Arvefæsteafgift for Aaret 1914—15 c. 7 716
 Hektoliter Byg, c. 7 Hektoliter Rug og 304 Kr., endvidere det Thott'ske
 Palæ i København og en Malerisamling paa Gaunø.

I Forbindelse med Baroniet staar »første« og »anden Hjælpekapital«
 (jvfr. ovfr.), henholdsvis c. 47 280 Kr. og c. 195 061 Kr.

5. BESIDDERNE.

a. Erektors Embedsbane.

Otto Thott var en Søn af Gehejmerraad Tage Ottesen Thott til Turebygaard, Amtmand i Holbæk Amt, og Fru Petra Sophie Reedtz, Datter af Kansler Peter Reedtz til Tygestrup. Han blev født paa Turebygaard 1703 13. Oktbr. Hans Forældre døde begge tidlig, en ældre Fætter, Oberst Peter Reedtz til Voergaard, blev hans Formynd. Efter fire Aars Ophold i Udlandet ved Universiteterne i Halle og Jena vendte Otto Thott hjem til Danmark og blev straks efter ansat som Sekretær i Danske Kancelli 1723. Udnævntes derefter 1728 til Assessor i Højesteret, 1730 til Kommittet i Kommercekollegiet og 1734 til Deputeret for Finanserne. Ved General Land Økonomi og Kommercekollegiets Reorganisation 1735 blev Otto Thott Deputeret i dette Kollegium¹⁾. 1742 blev han paany Deputeret for Finanserne og 1746 første Deputeret smstds. indtil Udgangen af 1759. Medlem af Landvæsenskommissionen 1757—67. Gehejmerraad i Konseljet 1758. Efter Grev Holstein Ledreborgs Død 1763 Oversekretær i Danske Kancelli, Præs for Missionskollegiet og Vaisenhuset, første Generalkirkeinspektør, Præs i Videnskabernes Selskab, Patron for Universitetet i København og Skoleherre for Herlufsholm. 1767 14. Decbr. blev han sammen med de øvrige Ministre, som havde haft med de oldenborgske Mageskiftetraktater at gøre: J. H. E. Bernstorff og D. Reventlow ophøjet i den danske Lensgrevestand. Samtidig med Greverne Ditlev Reventlow og Adam Gottlob Moltke afskediget uden Pension fra alle sine Embeder. 1770 10. Decbr. blev han umiddelbart efter Struensees Fald 1772 18. Jan. Medlem af Gehejmekabinetetsraadet, senere Statsminister.

¹⁾ Den civile Centraladministrations Embedsæt 1660—1648, S. 81, 94.

²⁾ I Kommercekollegiets Arkiv findes en Kopi af „Otto Thotts allerunderdanigste Tanker om Kommerciens Tilstand og Opkomst“, dateret 1735 31. Decbr.

S. A. Medlem af den ekstraordinære Finanskommision, 1773 Medlem af Overskattedirektionen og Aaret efter Direktør i Skatkammeret, 1782 Medlem af Overbankdirektionen, endelig 1784 Patron for Universitetet i København. Han døde 1785 10. Septbr.¹⁾ 1732 3. Oktbr. var han bleven g. m. Birgitte Charlotte Kruse, f. 1711 11. Apr. † 1781 7. Febr., Datter af Generalmajor Ulrich Christian Kruse til Spotterup og Fru Kirstine Marie Krabbe.

b. Karakteristik af Erektor.

Thott var almindelig afholdt, havde et godt Navn som Statsmand, var en udmærket Finansminister, højt agtet for sin ualmindelige Lærdom og for den Gavnildhed, hvormed han understøttede enhver ædel og kraftig Virksomhed, en ivrig Befordrer af Kunst og Videnskab²⁾. Disse Ord af Professor Jac. Baden har den senere Historieforskning i det væsentlige godkendt. Som Finansminister (første Deputeret ved Finanserne) har han i Tidsrummet 1746—54 nedbragt Statsgælden til c. 1 Million Rdl. Cour. eller til henved en Tredjedel af, hvad den havde været ved Kong Frederik V.'s Tronbestigelse. Derimod tænkte han lige saa lidt som sine Forgængere paa i de gode Aar at opsamle nogen Reservebeholdning³⁾.

I sin økonomiske Politik var Grev Thott udpræget Merkantilist, han vilde, at Staten kraftigt skulde støtte den oversøiske Handel og ydede den begyndende indenlandske Industri en virksom Beskyttelse; han havde et skarpt Øje for de elendige Landboforhold og angiver med Rette de overordentlig lave Kornpriser som en af de væsentligste Aarsager dertil; men en saadan Politik bør ikke bedømmes efter sine umiddelbare og øjeblikkelige Resultater, saaledes som det jævnlig er sket ud fra et liberalistisk Standpunkt.

Straks efter Struensees Fald var Grev Thott en af dem, som de nye Magthavere mente at burde tilkalde for at lade dem faa Sæde i det Statsraad, som man tænkte oprettet. Han kom bl. a. med til Forhandling om den Ordning af Styrelsen paa dens øverste Trin, der fastsloges ved Frdg. af 1772 13. Febr., og det synes, som om han har foreslaaet de to vigtige Paragraffer i denne Forordning, hvorefter Udenrigsministeren altid skulde have Sæde i det nye Statsraad, og at for Fremtiden alle Ansøgninger, Forestillinger og Indberetninger, alene med

1) Dansk biografisk Lexikon XVII, S. 336—42.

2) Jac. Baden, Oratio in memoriam Ottonis comitis Thottii etc. habita in auditorio superiore a. d. 17. Nov. 1785. Hauniae.

3) Danmarks Riges Historie V, S. 257.

Undtagelse af dem, der angik de tyske Provinser, skulde behandles, foredrages og udfærdiges i det danske Sprog¹⁾.

Mest bekendt er Grev Thott bleven for sin umaadelige Samlerlid. Hans Bibliotek talte over 20 000 Bind og indeholdt mange Sjældenheder. Ved Palæet paa Kongens Nytorv lod han opføre en stor Biblioteksbygning, holdt Læsestue for Besøgende og Bibliotekar til deres Betjening. Ved Testament skænkede Greven den vigtigste Del af denne kostbare Samling af Haandskrifter og Palæotyper til det store kgl. Bibliotek, deriblandt over 4 000 Haandskrifter, hvoraf 400 paa Pergament, og en Samling af over 6 000 før 1530 trykte Bøger²⁾. Malerisamlingen hvoraf største Delen var anbragt paa Gaunø, talte over 2 325 Stykker. Af Legater skænkede Grev Thott: til *Universitetet* 5 000 Rdl. Cour. paa det Vilkaar, at der for denne Sum skulde købes Bøger ved Auktionen over hans Bibliotek, og til Forbedring af Bibliotekarens Løn 2 500 Rdl. Cour. og til Underbibliotekaren 1 250 Rdl., imod at de skulde have god Opsigt med de af Testator skænkede Bøger, endvidere 10 000 Rdl. Cour., hvoraf Renten skulde anvendes til at lade to Studenter, hver i tre Aar, besøge udenlandske Universiteter og studere fysiske og økonomiske Videnskaber, endvidere til *Videnskabernes Selskab* i København 2 500 Rdl. Cour. til Præmier for de to bedste Afhandlinger om Agerdyrkningens, Kornavlens, Enges og Græsganges Forbedring og Skovs Opelskning, fremdeles til *Herlufsholms Skole*, til hvis Bibliotek han i Aarene 1777—83 havde skænket 5 000 Bind, 1 000 Rdl. Cour., hvoraf Renterne skulde uddeles til fattige Familier paa Godset, endelig en Del mindre Legater i velgørende Øjemed paa ialt 13 000 Rdl. Cour., foruden 20 000 Rdl. Cour. til tidligere Betjente paa Godset og i andre Øjemed, tils. c. 55 000 Rdl. Cour. i kontante Penge.

c. Fortegnelse over Besidderne af Stamhuset Gaunø.

Rektor: Greve *Otto Thott*, Gehejmeraad, Statsminister, f. 1703 13. Oktbr., † 1785 10. Septbr. Hans Morbroders Sønnesøn:

1. *Holger Reedtz Thott*, Kammerherre, f. 1745 21. Novbr., † 1797 19. Novbr. Hans Søn:
2. *Otto Reedtz Thott*, f. 1785 7. Septbr., fra 1805 25. Oktbr. at regne optaget i den friherrelige Stand og Stamhuset fra d. 23. s. M. at regne erigeret til et Baroni.

1) Dansk biografisk Lexikon XVII, S. 336—42.

2) Werlauff, Efterr. om det store kgl. Bibliotek, S. 222 ff., 260 ff.

d. Fortegnelse over Besidderne af Baroniet Gaunø.

1. *Otto Friherre Reedtz-Thott*, f. 1785, 7. September, † 1862 22. Marts.
Kammerherre, Hofjægermester, Hans Søn:
 2. *Kjeld Thor Tage Otto Friherre Reedtz-Thott*, f. 1839 13. Marts,
fhv. Konseilspræsident og Udenrigsminister, Forstander for Hørlufsholms Skole og Gods.
-

XXVIII. BARONIET STAMPENBORG

1. GODSSAMLINGEN INDEN EREKTIONEN AF STAMHUSET STAMPENBORG.

Ved Skøde af 1651 3. Juni fik Borgemester i Præstø, Laurids Nielsen, overdraget en øde Moradsplads, kaldet Nysø, uden for Byen ved Overdrevet for 30 Slettedaler¹⁾. Hans Søn Jens Lauridsen, Pensionarius over Vordingborg Amt, fik 1670 3. Oktbr. Skøde paa en Del Gods, som havde været givet Broderen, Krigskommissær Søren Lauridsen, til Underpant for Forstrækning til Kronen under Københavns Belejring, hvilken Fordring med tilhørende Panteret var bleven transporteret til Jens Lauridsen, nemlig: i Baarse Herred, Skibbinge Sogn og By 13 Gaarde med Skov til Skibbinge By og 3 Gadehuse, i Baarse Sogn, Broskov en Gaard, 2 Bol og 2 Gadehuse med Skov til Broskov og Even Byer, i Øster Egedsberg Sogn, Valleboegaarden med Skov paa Stensved til 60 Svins Olden, Gaarden Kræmmervænge med tilhørende Skov; endvidere i Hammer Herred, Præstø Landdistrikt 2 af Præstens Jorder, der laa ved hans Have, 19 Haver udenfor Byen, hvoraf Byens Borgere hidtil havde ydet 2 Tønder Rostocker Øl, og Præstø Overdrev med tilhørende Skov. Det Gods, Kronen tilskødede ham, Htk. 115 Tdr. 1 Skp. 1 Fdk. $\frac{3}{4}$ Ottingk., beløb sig, à 50 Rdl. pr. Td. Htk., til 5 761 Rdl. 19 Sk., hvorimod hans Fordring var paa 5 699 Rdl. 17 Sk.; Forskellen: 62 Rdl. 2 Sk. betalte han i rede Penge²⁾.

Ved Mageskifte med Kronen af 1671 24. Marts fik Jens Lauridsen Oregaard med tilhørende Skov i Beldringe Sogn, Baarse Herred, Htk. 14 Tdr. 1 Sk. for 2 Gaarde i Sandby Sogn og By, Htk. 13 Td. 5 Skp.,

1) Kronens Skøder paa afhændet og erhvervet Jordegods i Danmark 2. Bd., S. 24, jvfr. F. Richardt og C. E. Secher, Prospecter af danske Herregaarde 18. Bd., Nysø.

2) Kronens Skøder etc. 2. Bd., S. 319 f.

som var udlagte til Ryttergaarde; Forskellen: 2 Skp. Htk., à 50 Rdl. Td., 16½ Rdl. 16 Sk., maatte han betale i rede Penge¹⁾, skønt de to kgl. Kommissærer, Erik Krag og Friedrich v. Arenstorff, havde erklæret, at Oregaard var aldeles øde, hvorimod det Gods, der tilbødes i Mageskifte, var tjenligt til Ryttergods, hvorfor de 16 Rdl. 4 Mk., han skulde udrede, godt kunde eftergives ham.

1673 30. Apr. fik Jens Lauridsen i Præstø Frihedsbrev paa at nyde den nyoprettede Gaard Nysø med samme Frihed og Herlighed som andre Sædegaarde i Danmark. Denne Gaard bestod af en Del af det Gods, som Kronen havde tilskødet ham 1670 3. Oktbr., nemlig: ved Præstø Købstad 10 Jorder med tilliggende Skov, Klosterhaven smstds., 19 Haver udenfor Byen, Præstø Overdrev samt en Jord fra Oregaard, tils. Htk. 20 Tdr. 2 Skp. ½ Otkk. Endvidere gav Kronen Afkald paa Tilbagekøbsretten til det Gods, 90 Tdr. Htk., som den havde forbeholdt sig i Skødet af 1670 3. Oktbr., for 300 Rdl. i rede Penge, der blev tillagte det kgl. Bibliotek²⁾.

Efter Jens Lauridsens Død 1689 arvede hans Søn, Laurids Lauridsen, Nysø Gaard og Gods efter ham. Ved i Aaret 1704 at tilkøbe Skibbinge Kirke forøgede Laurids Lauridsen meget Ejendommens Værdi, som tre Aar senere blev beregnet til 20 000 Rdl. Ved hans Død 1707 gik Gaarden over til Kommerceraad Hans Nikolaj Voigt, der var gift med hans Søster. Ogsaa han forøgede Godset med en stor Gaard og nogle Huse i Ammendrup, Alleslev Sogn, en Jord, der ogsaa kaldtes Klosterhaven, og 8 Enge paa en Holm i Præstø Fjord. Paa Grund af de lave Priser paa Landbrugets Produkter fik Voigt ikke mere end 16 000 Rdl. for hele Ejendommen, da han 1742 solgte den til Enkegrevinde Cathrine Christine Danneskjold-Samsø, f. Holstein. Hun afhændede 1761 Gaarden til Kammerjunker hos Kronprins Christian, Greve Gustav Holck, for 26 500 Rdl. To Aar efter solgte han Nysø til Kammerherre og Staldmester Henrik Adam Brockenhuus, der 1761 1. Juni havde købt Jungshoved Gaard og Gods med Oremandsgaard af Kronen³⁾. Fra 1714 til 1761 havde Jungshoved været Ryttergods og delt Skæbne med alle øvrige Ryttergodser, som især efter Kong Frederik IV's Tid var bleven maadelig administrerede. Det var H. A. Brockenhuus, som igen bragte Godset paa Fode. I Skødet af 1761 angives Jungshoved Hovedgaards og Oremandsgaards Hartkorn til: Ager og Eng 85 Td. 2 Fdk. og Skov 2 Tdr., samt Bøndergodset Ager og Eng 614 Tdr. 2 Fdk. 2½ Alb., Skov 17 Tdr. 6 Skp., Mølleskyld 12 Tdr. og Jungshoved Kirketiende 30 Tdr. Ved Bevilling af 1763

1) Kronens Skøder etc. 2. Bd., S. 340.

2) Anf. St. S. 389 f.

3) Sæll. Ldstings Skødebog Nr. 18 A, Fol. 291 f.

18. Juni fik Nysø, som nu havde faaet fuldtalligt Bøndergods, alle en komplet Sædegaards Rettigheder, og Brockenhuus fik 1763 15. Avg. tillige den Jagtret paa Nysø Gaard og Gods, som Kongen hidtil havde haft. Brockenhuus forbedrede disse Ejendomme og solgte dem 1785 11. Juni for 136 200 Rdl. til Etatsraad Niels Lunde Reiersen¹⁾, den senere Stifter af det Reiersenske Fond. Reiersen begyndte at udskifte Gaardene af Fællesskabet. Efter Etatsraad Reiersens Død købte Justitsraad Peter Thestrup Jungshoved og Nysø for 178 200 Rdl., hvoraf 118 800 blev indestaaende imod 1. Prioritet i Gaarde og Gods²⁾. Ved Købekontrakt af 1800 28. Novbr. og Skøde af 1802 12. Marts blev Kammerherre og Kaptajn, senere Kommandørkaptajn, i Søetaten, Holger Stampe Ejer af disse Gaarde og Godser for en Købesum af 207 000 Rdl.³⁾. Holger Stampe var Brodersøn af den bekendte Jurist, Generalprokurør Henrik Stampe, der i sit Testamente af 1787 18. Juli havde fastsat, at der for en Sum af to Tønder Guld (200 000 Rdl.) skulde købes Jordegods og deraf oprettes et Stamhus. Som nærmeste Arving havde han indsat sin ovennævnte Brodersøn Holger Stampe⁴⁾.

2. EREKTIONEN AF STAMHUISET STAMPENBORG.

a. Erektors Optagelse i Adelsstanden.

I 1759 ansøgte den lærde Henrik Stampe om at faa et fornyet Adelspatent, idet han mente »at nedstamme af de ældgamle norske Stampers adelige Familie, som tilforn og allerede i Dronning Margarethas Tid haver været i Anseelse«. Ansøgningen blev bevilget, og 4. Maj s. A. udstedtes et Adelsfornyelsespatent for Etatsraad, Generalprokurør, Assessor i Højesteret og Rentemester ved Universitetet Henrik Stampe⁵⁾.

b. Erektionsbrevets Indhold.

De Bestemmelser i Gehejmerraad Henrik Stampes og Hustrus Testamente, som angaar Oprettelsen af et Stamhus, lyder saaledes:

I Følge den med min Kone giorte Aftale, skal alt, hvad som her paa dette Papier findes antegnet og skrevet, enten med min egen Haand, eller af os begge, eller en af os underskrevet, ansees som vores

1) Sjæll. Ldstings Skødebog Nr. 19, Fol. 85 f.

2) Anf. St. Nr. 20, Fol. 222 f., jvfr. Fol. 344—53.

3) F. Richardt og C. E. Secher, Prospecter af danske Herregaarde 18. Bd., Nysø.

4) M. G. P. Repholtz, Beskrivelse over Baroniet Stampenborg, S. 72 f., 145 f.

5) A. Thiset og P. L. Wittrup, Nyt dansk Adelslexikon, S. 276, jvfr. Danmarks Adels Aarboeg 1889, Fortalen.

Testamente og sidste Villie, og af alle Vedkommende, ubrødelig holdes og efterleves, forsaavidt det ikke i det følgende, af os begge, eller den Længstlevende findes forandret, d. 7. Avg. 1783.

H. Stampe.

§ 1.

Dersom vi ikke i levende Live købe et Jordegods og indrette samme til et Stamhuus, da skal, efter vores Død, af vore efterladte Midler tages forlods ud den Summa 160 000 Rdl. . . . og derfor købes et Jordegods, som skal indrettes til et Stamhuus under det Navn af Stampenborg (Vil Hans Majestæt i Henseende til min lange og, ieg tør siige, troe Tieneste, oprette det til et frie Herskab, med sædvanlige Privilegier, da skal de derpaa gaaende Omkostninger og tages forlods ud af vores Stervboe). Dette Stamhuus eller Jordegods skal, efter begges vores Død, tilfalde min Geheimeraad de Stampes Brodersøn, Kammerjunker Holger Stampe, og hans mandlige Descendenter, saalænge nogen af dem er til; men efter dem, min Broder Justits-Raad Oluf Stampe og hans mandlige Descendenter, men efter dem og naar ingen af dem mere maatte være til, skal det tilfalde min afdøde Broder Hr. Frans Stampes og min endnu levende Broders Justice Raad Oluf Stampes Descendenter paa Qvindesiden eller af Qvindekjønnen, alt efter den Succession, som findes fastsat og tydelig forklaret i den danske Kongelov, saaat, om der i Fremtiden skulde blive Tvivl eller Dispute om Successionen i dette Stamhuus, kan samme alletider opløses og decideres af de Regler og de Principer, som findes brugte og fulgte i bemeldte Kongelov. fra den Tid af, at et saadant Jordegods er indkøbt, nyder Arvingen eller Stamhuusets Besidder den heele Indkomst, dog, at han deraf aarlig sparer og oplægger 500 Rdl. . . . hvorfor, naar Leilighed dertil gives, skal købes Jordegods og henlægges under Stamhuuset, og hvormed de eventuelle Arvinger til Stamhuuset skulle være berettigede og forbundne til at have Indseende.

§ 9.

Naar disse foregaaende Legata, saavel som de, vi begge eller en af os endnu maatte finde for got at gjøre, først ere udrede, skal endnu af vores Efterladenskaber tages 40 000 Rdl. . . . og lægges til den forhen ommeldte Capital at købe Jordegods for, saa at samme, i alt bliver 200 000 rd siiger 200 m Rdl. og dermed forholdes paa den tilforn ommeldte Maade.

§ 11.

Dette Testamente, som Tid efter anden er forfattet med fælles Samtykke og Overlæg, skal først exequeres efter begges vores Død,

da den Længstlevende beholder frie Disposition over den heele Boe, og Ret til herudi at gjøre saadan Forandring og Tillæg som den for godt befinder.

Den 18. Juli 1787.

H. Stampe. M. E. I. de Stampe¹⁾.

I Danske Kancellies Forestilling af 1809 8. Febr. i Anledning af Kammerherre Stampes Ansøgning om, at Stamhuset Stampenborg maattes oprettes til et Friherreskab, anføres bl. a. følgende:

»Med Hensyn til de saaledes oplyste Omstændigheder skulde Cancelliet allerunderdanigst være af den Mening, at saafremt det i Betragtning af . . . de anførte Grunde maatte behage D. M. . . . at bønføre Kammerherre og Commandeurcapitain Stampes Ansøgning med allernaadigt at erigere Stamhuset Stampenborg til et Friherreskab, saa synes Stamhuset derved dog ikke at burde tilstaaes flere Rettigheder og Friheder end forhen, samt at Besidderen med Føie kunde paalægges aarligen for dette Collegium at bevise at have indsat paa Rente de 500 Rd., for hvilke der ifølge Testamentet skal kjøbes Jordegods, paa det, at der kan drages Omsorg for, at der i Tiden, naar Summen er tilstrækkelig, kan tilkjøbes det endnu manglende Hartkorn til et Baronie« Den kgl. Resolution af 1809 d. 11. Febr. paa ovenanf. Forestilling lyder saaledes:

»Vi ville allernaadigt have Stamhuset Stampenborg oprettet til et Friherreskab dog saaledes, at den ved Friherrernes Privilegier tilsagte Skattefrihed af visse Tønder Hartkorn Bøndergods ikke skal følge dette Friherreskab eller komme sammes Besiddere tilgode, saa og iøvrigt under de Indskrænkninger og nærmere Bestemmelser, som maatte være indførte i de senest meddelte Erectionspatenter for andre Friherreskaber.«

3. EREKTIONEN AF FRIHERRESKABET STAMPENBORG.

a. Erektors Brodersøns Optagelse i Friherrestanden.

Ved kgl. Patent, udfærdiget 1810 1. Septbr. i Henhold til den ovenfor anførte kgl. Resolution af 1809 11. Febr. blev Kammerherre, Kommandørkaptajn Holger af Stampe, Søn af Statsminister Henrik Stampes Broder, Sognepræst til Slagelse St. Mikkel's Kirke Frants Thestrup Stampe, optaget i Friherrestanden.

Ved kgl. Patent af 1895 28. Oktbr. fik Baron Holger Frederik Christian Stampe til Baroniet Stampenborg, Kammerherre, der havde

1) Vidimeret Kopi af Testamentet i Lenskontoret.

tiltraadt Besiddelsen af det for Stamhuset Constantinsborg substituerede Fideikommis, Tilladelse til at føre Navnet Stampe-Charisius og Baron Constantin Marselis'es Vaaben i Forbindelse med sig eget¹⁾.

b. Erektionsbrevets Indhold.

Af Bestemmelser af Erektionsbrevet, udstedt 1812 1. Septbr., fremhæves:

.... saa ville vi, efter bemeldte Kammerherre Holger Baron af Stampes derhos allerunderdanigst giorte Ansøgning og Begjæring, allernaadigst have bevilget og tilladt,, at bemeldte Stamhus Stampenborg maa til et Friherreskab og friherreligt Lehn oprettes under Navn af Friherreskabet Stampenborg, dog at det aarlig gøtgøres for vort Danske Cancellie, at 500 Rdl. ere udsatte paa Rente, for hvilke der i Tiden, naar Summen er tilstrækkelig, skal kjøbes saa meget Jordegods, at det manglende Hartkorn derved kan kompletteres, og altsaa tilligemed Stamhuuset Stampenborg udgjøre Baroniet Stampenborg, da denne aarlig opleggende Capital imidlertid skal høre til Baroniet, istedetfor det manglende Jordegods; saa skal bemeldte Friherreskab Stampenborg heller ikke med denne Erection erholde enten Skattefrihed, eller andre Rettigheder end de det allerede som Stamhus er i Besiddelse af (ligesom og Stamhusbrevet skal være og forblive en urokkelig og ufravigelig Regel og Rettesnor for Baroniet Stampenborg, saavel i Henseende til Successionen som alle andre deri bestemte Clausuler og Punkter); Dog uden at der paa dette vort Erections Brev, enten ved Lehnsherrens eller Lehnshaverens Forandring, behøver at søges nogen særdeles Confirmation, aleneste at hver Gang saadan Forandring indfalder den Lehnshavende da erlægger i vores Kasse 100 Species Ducater²⁾.

c. Senere Tillæg til Erektionspatentet.

Ved kgl. Resolution af 1827 31. Oktbr. paa Danske Kancellis Forestilling af s. D., blev følgende Tillæg til Erektionspatentet af 1812 1. Septbr. for Baroniet Stampenborg konfirmeret:

1. Med Baroniet følger som Besætning paa Hovedgaarden Nyesø 70 Køer og 3 Tyre samt 8 Arbeidsheste, paa Jungshoved 50 Køer.
2. Ligeledes følger med Lehnet alt Inventarium til Hovedgaardens Bygninger, Haugen, Skovene og Avlingerne, derunder indbefattet

1) A. Thiset og P. L. Wittrup, Nyt dansk Adelsleksikon, S. 276 f.

2) Friherrelige Lehnbog, S. 25.

3) D Kanc. 4. Dptm.s Forestill. 1827, Nr. 76.

Kakkelovne, indmurede Kjedler, Folkesenge, Vogne, Plouge, Harver, Meierie, Bryggerie, Fiskeredskaber, og alle disse Inventariesager skulle holdes i complet Stand.

3. Familiestykkerne, dels oliemalede, dels kobberstukne, som findes paa Nyesøe skulle stedse omhyggeligen conserveres.
4. Gaarden Christinelund med Avling bestemmes til Enkesæde for Lehnsbesiddernes Enker. Skatterne og Afgifterne udreder Lehnsbesidderen, og han er forpligtet til at vedligeholde Gaarden
5. Den afd. Lehnsbesidders Enke skal som Enke efter Baroniets Erector aarlig i Enkepension have 300 Tdr. Byg efter Capiteltaxten og 600 Rbd. Sølv. De fremtidige Enker derimod 250 Tdr. Byg efter Capitelstaxten og 500 Rbd. Sølv
6. Da Baronens Fader ved at opbygge Hovedgaarden Jungshoved og ved at gjøre mangfoldige Forbedringer ved Baroniet har anvendt over 50 000 Rbd. af sin private Formue, saa har nuværende Besidder forpligtet sig til aarlig at svare hver af sine yngre Brødre i Appanage 100 Tdr. Byg efter Capitelstaxten og 200 Rbd. Sølv, saalænge hans Moder lever, men efter hendes Død 150 Tdr. Byg og 300 Rbd. Sølv
7. De af afd. Kmhr., Baron Stampe anskaffede Orgeler i Kirken i Præstøe og Skibbinge skulle for bestandig være Kirkernes Eien- dom. Saalænge Krigsassessor Badstüber er Organist i disse Kirker, skal Lehnsbesidderen vedligeholde Orgelerne og Organisten gives i Løn 40 Rbd. Sølv for hver Kirke. Efter Badstübers Bortgang behøver Lehnsbesidderen ikke at give noget til Præstøe Kirkes Orgels Vedligeholdelse eller Organistens Løn, men det lidet Orgel i Skibbinge Kirke skal han stedse vedligeholde samt give Organisten 20 Rbd. Sølv i aarlig Løn. Den kgl. Konfirmation herpaa blev meddelt under 7. Novbr. s. A.¹⁾.

1877 26. Septbr. meddeltes kgl. Konfirmation paa et Gavebrev, hvorved forskellige Samlinger af Billedhuggerarbejder, Familieportræter, Akvareller og Bøger skænkedes til Baroniet Stampenborg²⁾. 1893 forærede den afdøde Lensbaron Henrik Stampes trende Døtre fire Familieportræter til Baroniet³⁾, og 1895 skænkede Lensbaron Holger Frederik Christian Stampe-Charisius ligeledes fire Familieportræter til Baroniet⁴⁾. Endelig meddeltes 1899 9. Novbr. kgl. Konfirmation paa

1) Kong Frederik VI's Friherrelige Lehnbog, S. 55.

2) Friherrelig Lehnbog, S. 270.

3) Anf. St., S. 284.

4) Anf. St., S. 285.

et Gavebrev, hvorved en Samling af Malerier og Kunstgenstande, Sølvtøj m. m., vurderet til 31 278 Kr., af sidst nævnte Lensbaron blev skænkede til Baroniet Stampenborg¹).

4. FORANDRINGEN I SUBSTANSEN.

a. Forøgelse af Substansen, Forbedringer og Laan.

Ved Statsminister Stampes og Frues Testamente af 1787 18. Juli og 1798 24. Novbr. blev, som berørt, en Kapital af 200 000 Rdl. legeret til Indkøb af et Stamhus, af hvilken Kapital den ved Frdg. af 1792 12. Septbr. paabudte 4 % Afgift blev afdraget med 8 000 Rdl., saa at kun 192 000 Rdl. blev tilbage, hvortil endnu kom Renterne, 3 600 Rdl., fra den Tid, da Kapitalen faldt og indtil Godserne Nysø og Jungshoved, som senere blev oprettede til Baroniet Stampenborg, blev indkøbte. Da nu disse Godser blev betalte med 207 000 Rdl., og var aldeles gældfri, har Kammerherre Baron Stampe af sin private Formue anvendt i alt 11 400 Rdl. til Indkøb af Baroniets Gaarde og Godser ud over den til samme legerede Kapital. Ved kgl. Resolution af 1817 15. Oktbr. blev Baronens derfor fritaget for aarlig at oplægge det ved Baroniets Erektion befalede Fideikommis, 500 Rdl., indtil den Sum 11 400 Rdl., som han af sine egne Midler havde forskuddt til Indkøb af Baroniet ud over den dertil legerede Kapital, var afdraget med 500 Rbd. S. V. aarlig, hvilken Afbetaling skulde regnes fra Erektionsbrevets Dato, 1812 1. Septbr.²).

I Baron Holger Stampes Besiddelsestid blev Udskiftningen tilendebragt, Skovene indfredede og Hovedgaardens Bygninger opførte paa Jungshoved Hovmark, ved hvilke Forbedringer Godsernes Værdi blev betydelig forøget³). Ogsaa hans Søn, Baron Henrik Stampe, foretog betydelige Grundforbedringer paa Baroniets Ejendomme, og da han derved betydelig havde forøget Baroniets Kapitalværdi, fik han ved kgl. Resolution af 1844 26. Jan. Udsættelse med den aarlige Oplæggelse af Kapitalen, indtil den anvendte Grundforbedringssum var bleven dækket⁴).

1858 19. Marts blev det bevilget Besidderen af Baroniet Stampenborg, Baron Henrik Stampe, at optage et Laan af 15 000 Rdl. til Op-

1) Friherrelig Lehnbog, S. 287.

2) D Kanc. 4. Dptm.s Forestill. 1817 Nr. 83. Bevillingen er udstedt 22. Oktbr. s. A. Friherrelige Lehnbog, S. 51.

3) M. G. P. Repholtz, Beskrivelse om Baroniet Stampenborg, S. 72.

4) D Kanc. 4. Dptm.s Forestill. 1844, Nr. 12, jvfr. Bevilling af 1844 26. Jan. om Hienstand med Oplæggelse af 4,100 Rdl. (Friherrelig Lehnbog, S. 171) og Bevilling af 1846 17. Febr. (Friherrelig Lehnbog, S. 189).

førelse af nye Bygninger paa den til Enkesæde for Enker efter afdøde Besiddere af Baroniet henlagte Gaard Christinelund¹⁾.

Til Opførelse af ny og forbedret Indretning af ældre Bygninger paa Nysø Hovedgaard blev det 1872 18. Marts bevilget samme Besidder at anvende et Beløb af indtil 50 000 Rdl. af Baroniets Fideikommismidler paa det Vilkaar, at Beløbet blev restitueret med 2 000 Rdl. aarlig, Halvdelen i Juni og Halvdelen i December Termin, første Gang Juni 1882²⁾.

b. Salg af Fæstegods 1852—71.

Ved Salgsbevilling af 1852 5. Avg.³⁾ sattes Minimum til 650 Rdl. pr. Td. Htk. ved Salg af Gaarde, til 750 Rdl. for Huse med 1 Fdk. Htk. eller mere foruden 200 Rdl. for deres Bygning og til 350 Rdl. for 13 og 250 Rdl. for 30 Huse uden Jord eller med mindre end 1 Fdk. Htk. Ved Salgsresolution af 27. Avg. 1862 blev Minimum forhøjet til 1 000 Rdl. pr. Td. Htk. ved Gaardene, til 1 200 Rdl. for Huse med 1 Fdk. Htk. eller mere foruden de 200 Rdl. for Bygningen og til 400 Rdl. for 13 og 300 Rdl. for de øvrige Huse uden Jord eller med mindre end 1 Fdk. Htk. For ubebygget Jord under 1 Td. Htk. er derhos Minimum sat til 1 000 Rdl. pr. Td. Htk.

I Henhold til ovennævnte Resolutioner blev der af *Gaarde* solgt:

A. Til *Ejendom*:

1854.....	1	1	Td.	0	Skp.	1	Fdk.	2 $\frac{3}{4}$	Alb.	1 100	Rdl.
1862.....	1	1	—	3	—	0	—	1 $\frac{3}{4}$	—	2 500	—
Tils....	2	2	Tdr.	3	Skp.	2	Fdk.	1 $\frac{1}{2}$	Alb.	3 600	Rdl.

B. Til *Arvefæste* med Ret til Salg og Pantsættelse:

1860.....	9	45	Tdr.	3	Skp.	3	Fdk.	2 $\frac{1}{4}$	Alb.	55 100	Rdl.
1861.....	5	27	—	1	—	0	—	0	—	35 237 $\frac{1}{2}$	—
1862.....	8	48	—	5	—	0	—	0	—	72 250	—
1863.....	2	11	—	5	—	2	—	1 $\frac{1}{4}$	—	19 500	—
1865.....	2	9	—	4	—	0	—	0	—	15 500	—
1866.....	3	14	—	6	—	0	—	0	—	26 000	—
1868.....	3	16	—	1	—	1	—	1	—	29 000	—
1869.....	25	130	—	6	—	0	—	1	—	205 650	—
1870.....	1	6	—	3	—	1	—	2 $\frac{1}{4}$	—	10 200	—
Tils....	58	310	Tdr.	4	Skp.	1	Fdk.	1 $\frac{3}{4}$	Alb.	468 437 $\frac{1}{2}$	Rdl. ⁴⁾

1) Friherrelig Lehnbog, S. 234.

2) Anf. St., S. 264.

3) Departementstidende 1852, S. 633.

4) Ministerialtidende B 1871, S. 568 f.

I samme Tidsrum blev der solgt af *Huse* til Ejendom:

1861	1	0	Td.	0	Skp.	2	Fdk.	$0\frac{1}{2}$	Alb.	400	Rdl.
1862	1	0	—	2	—	0	—	1	—	650	—
1866	1	0	—	3	—	3	—	$1\frac{3}{4}$	—	1 200	—
1870	2	0	—	0	—	2	—	2	—	500	—
Tils....		5	0	Td.	7	Skp.	0	Fdk.	$2\frac{1}{4}$	Alb.	2 750	Rdl. ¹⁾

Det under Lenet hørende Hartkorn opgives 1872 1. Jan. saaledes:

1. Fri Jord:

Nyso	55	Tdr.	7	Skp.	2	Fdk.	$2\frac{1}{2}$	Alb.
Jungshoved	52	—	6	—	2	—	$0\frac{1}{4}$	—

2. Hartkorn indtaget til Skov:

Skovskylde	41	—	3	—	1	—	$0\frac{2}{9}$	—
------------	-------	----	---	---	---	---	---	----------------	---

3. Matrikuleret Tiendehartkorn

.....	59	—	0	—	0	—	0	—	—
-------	----	---	---	---	---	---	---	---	---

4. Bøndergods:

Fæsteligte Steder ...	162	—	3	—	0	—	2	—	—
-----------------------	-----	---	---	---	---	---	---	---	---

Lejehuse og ikke fæsteligte Jordlodder og Steder	78	—	7	—	2	—	1	—
--	-------	----	---	---	---	---	---	---	---

Tils.... 450 Tdr. 4 Skp. 0 Fdk. $1\frac{35}{36}$ Alb.²⁾

c. *Salg af Fæstegods efter 1871.*

I andet Halvaar 1874 blev 23 Gaarde med et samlet Hartkorn af 118 Tdr. 6 Skp. 2 Fdk. 1 Alb. anerkendt som solgte i Overensstemmelse med § 2 i Lov af 1861 19. Febr., saa at Godsejeren derved er bleven berettiget til af det øvrige Bøndergods at udtage til fri Raadighed indtil $\frac{1}{9}$ af det afhændede Hartkorn.

Der er i de sidste 20 Aar solgt følgende Gaarde:

1906	1	Gaard	af	Htk.	3	Tdr.	3	Skp.	2	Fdk.	$1\frac{3}{4}$	Alb.
1911	1	—	—	—	6	—	6	—	1	—	$1\frac{3}{4}$	—
1912	2	—	—	—	9	—	3	—	3	—	$1\frac{3}{4}$	—
Tils....		4	Gaarde	af	Htk.	19	Tdr.	5	Skp.	3	Fdk.	$2\frac{1}{4}$	Alb.

Salgsbetingelser er f. T. som Hovedregel:

1. Der paalægges Gaarden en aarlig Kanon i Byg, stor ca. 5 Tdr. pr. Td. Hartkorn, beregnet efter hvert Aars Kapitelstakst.
2. Rekognition ved Ejerskifte paalægges ikke.

¹⁾ Ministerialtidende B 1871, S. 568.

²⁾ Anf. St. B 1872, S. 836 f.

3. Pengekøbesummen udgør ca. 4 000 Kr. pr. Td. Htk. Af Pengekøbesummen udbetales $\frac{1}{3}$ kontant, medens $\frac{2}{3}$ forbliver indestaaende som 1. Prioritet i Ejendommen med aarlig Rente 4 %, hvori ofte gives Moderation paa 1 à 2 % aarlig i nogle Aar.

Der er ialt solgt:

	Hartkorn				Byggefgift			
77 Gaarde...	386	Tdr. 1	Skp. 2	Fdk. 2	Alb. 1 693	Tdr. 2 $\frac{5}{8}$	Skp.	
30 Huse	13	—	4	—	2 — 2 $\frac{1}{4}$ —	76	—	1 $\frac{3}{8}$ —
Tils....	399	Tdr. 6	Skp. 1	Fdk. 1 $\frac{1}{4}$	Alb. 1 770	Tdr.		

Der er udtaget til fri Raadighed i Henhold til Lov 1861 19. Febr.:
26 Tdr. 0 Skp. 0 Fdk. 1 Alb. Htk.

d. Den nuværende Substans.

Lenets Hartkorn udgjør 1914 d. 1. April:

1. Ager og Engs Htk.....	223	Tdr. 0	Skp. 3	Fdk. 2	Alb.,		
hvoraf indtaget til							
Skov.....	6	—	6	—	1	—	0 $\frac{3}{4}$ —
Hoved- og Avlsgaarde ..	96	—	4	—	2	—	1 $\frac{3}{4}$ —
11 Fæstegaarde.....	65	—	0	—	2	—	0 $\frac{1}{2}$ —
138 Huse og Værger....	54	—	5	—	1	—	2 —
2. Skovskylds Htk.....	42	—	4	—	0	—	0 $\frac{35}{36}$ —
Tils....	265	Tdr. 4	Skp. 3	Fdk. 2 $\frac{35}{36}$	Alb. ¹⁾		

Tienden er afløst i Henhold til Lov af 1903 15. Maj.

De øvrige Bestanddele af Substansen opgives 1915 saaledes:

Bankaktier.....	7 400	Kr.
Fideikommiskapitaler.....	1 109 053	—
Jordtilliggendet udgør: 777 Tdr. Land, Skovarealet c. 1 156 Tdr. Land ²⁾ .		

5. LEGATER.

Ved kgl. Resolution af 1790 13. Avg. blev bevilget Konfirmation paa et Gavebrev, som Gehejmerraad og Statsminister Henrik Stampes Enkefrue i Overensstemmelse med hendes afdøde Mands derom ytrede Vilje havde oprettet, hvorved hun legerede en Kapital af 3 000 Rdl. til et Rejestipendium ved Københavns Universitet under Navn af

1) Meddelelse fra Godskontoret.

2) Kgl. dansk Hof- og Statskalender 1916.

det Stampeske og 200 Rdl., som af Konsistorium skulde udsættes paa Rente, og denne tilfalde Eforen for det oprettede Stipendium¹⁾.

Ved Fru Gehejmaraadinde Stampes, Margrethe Elisabeth Grøns, Testamentskodical af 1798 24. Novbr. blev der af hendes Bo udtaget 1 000 Rdl., som blev givet til St. Petri Tyske Kirke til hendes Begravelses Vedligeholdelse og 5 000 Rdl. til samme Kirkes Fattiganstalters Skole- og Arbejdshus, endvidere til Københavns Universitet 5 000 Rdl. til et Stipendium for tvende fattige Studenter, til St. Hans Hospital 4 000 Rdl. og til Frederiks Hospital 5 000 Rdl. samt 4 Senge i Vartou Hospital²⁾; endelig skænkede hun ved nævnte Testamentskodical 40 000 Rdl., nu 105 321 Kr., hvis Renter uddeles i livsvarige Portioner paa 80 Kr. til 20 fattige Enker og i Portioner paa 60 Kr. til 30 fattige Børn fra deres 7. til deres 15. Aar, fortrinsvis til Legatstifterindens og hendes Mands Slægt.

Baron Holger Stampe stiftede c. 1810 et Legat paa 100 Rdl., nu 227 Kr., hvis Renter tilfalder Skibbinge Sogns Fattigvæsen.

Ved Fundats af 1871 7. Septbr., konfirmeret 5. Oktbr. s. A., stiftede Baron Henrik Stampe til Baroniet Stampenborg († 1876 11. Juni) et Legat paa 5 000 Rdl., nu 10 000 Kr., hvis Renter uddeles til 10 Trængende af Husmands- og Indsidderklassen i Skibbinge og Jungshoved Sogne i Præstø Købstad og i Ammendrup By af Allerslev Sogn³⁾.

6. BESIDDERNE.

a. Kort Biografi af Erektor.

Henrik Stampe var Søn af Provst Jens Stampe († 1733) og Hustru, Christine Amalie Thestrup, en Datter af Biskop Frants Thestrup, og blev født 1713 28. Jan. Han dimitteredes fra Aalborg Katedralskole 1728, tog theologisk Embedseksamen 1731 og blev af sin Morfader beskikket til Konrektor ved Aalborg Skole 1734, hvor han virkede til 1737, da han rejste udenlands for at uddanne sig videre. I næsten to Aar studerede han Filosofi under Wolf i Forbindelse med Jura, Matematik og Fysik ved Universitetet i Marburg; han rejste derefter videre til Paris og England, men blev pludselig kaldt tilbage af sin Velynder, Johan Ludvig Holstein. Professor Andreas Hojer var nemlig død i 1739, og hans Plads skulde besættes ved Konkurrence. Udfaldet blev, at det juridiske Professur 1740 blev givet til Kofoed Ancher, medens

1) D Kanc. Rotuli relationum 1790, Fol. 372 f.

2) Vidimeret Kopi af Testamentet i Lehnkontoret.

3) H. R. Iliort-Lorenzen og F. P. G. Salicath, Repertorium over Legater og milde Stiftelser i Danmark 2. Bd., S. 336.

Stampe maatte nøjes med 1741 at blive Professor i Filosofi; men J. L. Holstein, der var Universitetets Patron, ønskede, at Stampe skulde holde private juridiske Forelæsninger, og det gjorde han i en Aarrække med stor Iver og Dygtighed.

Han blev Assessor i Konsistoriet 1743 11. Oktbr., Assessor i Overadmiralitetetsretten 1746 29. Apr., Generalauditor 1748 12. Decbr. og 1751 tillige Universitetets Rentemester (Kvæstor). 1753 16. Febr. fik Stampe omsider Udnævnelse som juridisk Professor, men s. D. blev han efter Kancellipræsidenten, Greve J. L. Holsteins Indstilling udnævnt til Generalprokurør og fik dermed tillige Sæde i Kancellikollegiet. Han blev fritaget for at holde Forelæsning imod at holde en Vikar, og vedblev at være Kvæstor til 1784 og Medlem af Konsistoriet indtil 1785; men hans Virksomhed som Generalprokurør traadte fra nu af i Forgrunden. I denne vigtige Stilling skulde han afgive Betænkning til Kancelliet om forefaldende vanskelige Retsspørgsmaal, samt udarbejde Udkast til nye Love. Udbyttet af hans Gærning foreligger i de efter hans Død udgivne »Erklæringer, Breve og Forestillinger, Generalprokurørembedet vedkommende«. Med et frit og aabent Blik paa mange af Livets Forhold, hvilket yderligere var bleven udvidet ved hans Beskæftigelse med theoretiske Spørgsmaal, forbandt Stampe en juridisk Skarpsindighed, en sund praktisk Sans og en Retsindighed, der sjældent lod ham forfejle den rette Afgørelse. Med overlegen Dygtighed og stor Udholdenhed hævdede Stampe i sine Betænkninger, at Spørgsmaal om private Rettigheder eller om Straf bør afgøres ikke ved administrativ Resolution, men ved Dom. Forskellige foreliggende Sager gav ham Lejlighed til at udtale sin Sympathi for en Forbedring af Bøndernes Kaar, baade for at Selvejendom maatte blive udbredt, Tiendeopkrævningen lettet og Hoveriet afløst med en Pengeafgift. Stampe havde ogsaa et aabent Øje for Skyggesiderne ved Lavtvang og Monopoler. Han satte igennem, at der ikke maatte oprettes nye Lav, at Optagelsen i de bestaaende Lav blev betydelig lettet, og at der blev givet Tilladelse til i visse Tilfælde at drive Haandværk og Detailhandel uden at høre til Lav.¹⁾

Som Eksempel paa nye Love, som skyldtes Stampes Embedsvirksomhed, kan nævnes Forordningen af 1753 6. Oktbr. om Hasardspil, Forordningen af 1754 14. Maj om Aager og Kredit til umyndige og Forordningen af 1768 8. Apr., der hjemler Arvingerne det saakaldte »beneficium inventarii«, d. v. s. den Begunstigelse, at de, hvis de overlader Skifteretten i Forbindelse med den afdødes Kreditorer at behandle Boet, kan unddrage sig Ansvar for Boets Gæld, hvis denne skulde

¹⁾ Dansk biografisk Lexikon 16. Bd., S. 273—82. Edvard Holm, Danmark-Norges Historie 3. Bd., II. Afd., S. 32 ff., 49 ff. Anf. St. 4. Bd., I. Afd. 315 ff, 320 ff.

overstige Værdien af Arveladerens Efterladenskaber, hvorimod de i modsat Fald faar det overskydende udbetalt.

Stampe blev Medlem af Landvæsenskommissionen 1767 27. Oktbr. (fra 1768 30. Marts Landvæsenskollegiet), af Overskattedirektionen 1777 2. Jan., af Generalvejkommissionen 1778 7. Jan og af Overbankdirektionen 1782 13. Apr., fra hvilken Stilling han blev afskediget, fordi han modsatte sig Guldbergs Indgreb i Bankens Styrelse. Stampe var blandt de fire Ministre, hvis Udnævnelse Kronprinsen satte igennem i det bevægede Statsraadmøde 1784 14. Apr. Ikke længe efter, 2. Juni s. A., fik han atter Sæde i Overbankdirektionen; men hans Arbejdskraft var svækket som Følge af apoplektiske Anfald, og han døde 1789 10. Juli.

Stampe var to Gange gift, første Gang 1753 30. Novbr. med Christine Elisabeth Klöcker, Datter af Etatsraad, Viceborgemester Herman Lengerken Klöcker; hun døde allerede 1761, og anden Gang 1776 17. Apr. med Enken efter Konferensraad Klinggraf, Margrethe Elisabeth Grøn, der overlevede ham. Begge Ægteskaber var barnløse.

b. Besidderne af Stamhuset Stampenborg:

Henrik de Stampe, f. 1713 29. Jan. † 1789 19. Juli, adlet 1759 4. Maj, Gehejmeraad, Statsminister, ej Børn. Hans afdøde Broder, Franz Thestrup Stampes Søn:

Holger af Stampe, døbt 1755 5. Septbr., Kommandørkaptajn, Friherre 1810 1. Septbr. † 1827 12. Septbr.

c. Besidderne af Baroniet Stampenborg:

1. *Holger Friherre Stampe*, døbt 1755 5. Septbr. † 1827 12. Septbr., Kommandørkaptajn, Friherre 1810 1. Septbr. Hans Søn:
2. *Henrik Friherre Stampe*, f. 1794 30. Decbr. † 1876 11. Juni. Hans Sønner 3. og 4.:
3. *Henrik Friherre Stampe*, f. 1821 15. Marts † 1892 24. Febr. Hans Broder:
4. *Holger Christian Frederik Friherre Stampe*, f. 1822 27. Avg. † 1904 10. Marts, fik 1895 28. Oktbr. Tilladelse til at føre Navnet Stampe-Charisius.
5. *Henrik Stampe*, f. 1878 27. Juni, cand. phil., der er Sønnensøn Sønneson af Erektors Broder, Justitsraad Oluf Stampe til Skorringe paa Falster.

XXIX. GREVSKABET ROEPSTORFF.

1. GODSETS EJERFORHOLD INDEN EREKTIONEN.

De tvende Friherreskaber Einsidelsborg og Kiørup i Skam Herred paa Fyn blev oprettede samme Dag 1676 d. 25. Maj, nemlig: Kiørup for Rudolph Abraham Friherre af Putbus, som et mandligt Len, og det andet, Einsidelsborg, tidligere kaldet Egebjærg, for Moritz Friherre af Putbus som et Mand- og Kvinde-Len. Malthé Frederik Friherre og Rigsgreve Putbus (f. 1725 20. Decbr. † 1787 8. Febr.), som besad begge de nævnte Len, fik ved kgl. Bevilling 1781 5. Jan. Tilladelse til at sælge begge Friherreskaberne uden Fideikommiskapital til Joachim Godske Greve Moltke, første Deputeret i Finanskollegiet, Rentekammeret og Bjergværksdirektoriet. Købekontrakten blev underskrevet 1780 15. Decbr. og lovformeligt Skøde udstedt 1781 14. Jan.¹⁾

Greve Moltke fik ved nævnte kgl. Bevilling Ret til efter Valg enten at sælge Einsidelsborg og Kiørup eller for sig og Afkom derpaa formelig at erholde Lensbrev med friherrelige Rettigheder.

Som Ejer af Einsidelsborg lod Greve Moltke udføre storstilede Arbejder. Han begyndte c. 1786 ved kostbare Inddæmninger at vinde Land fra Stranden. Ved en Sluse af hugne Sten med dobbelte Porte og en hollandsk Vøjrmølle sikrede han det indvundne. Ved fem Inddæmninger, der forbandt flere smaa Holme med det faste Land, indvandt man efterhaanden den hele Vig, der gik ind imellem Kiørup og Einsidelsborg, saa at i 1806 et Areal af 606 Tdr. 4 Skp. Land var indtaget til Græsning; de smaa Holme var inddragne under Hovedgaardens Sædemarker; af det faste Land var et lige saa stort Areal bleven befriet for Havets tidligere Oversvømmelser om Efteraaret. Derved blev indvunden ikke alene betydelig Græsning og Højbjærgning til Hovedgaarden; men Landsbyen Agernæs vandt ligeledes en Del Ager-

¹⁾ Jvfr. kgl. Resol. 1781 4. Apr., hvorved der blev givet hvert af de to Baronier den ved Friherrenes Privillegier tilsagte fulde Skattefrihed paa 100 Tdr. Itk. (Rkam.s Relations- og Resolutionsprot. 1781, Litr. A., Nr. 71).

land og c. 1 300 Tdr. Land Græsningsjorder¹⁾. Greve Moltke købte 1782 Æbelø af Kammerherre Heinen¹⁾. Øens Fladeindhold er 431 Tdr. Land¹⁾.

Da Greve Joachim Godske Moltke efter sin Faders Død 1792 overtog Grevskabet Bregentved med en betydelig Gæld, solgte han kort efter de to nordfynske Godser, som forhenværende Guvernør i dansk Vestindien, Ulrich Wilhelm v. Roepstorff, købte. Skødet blev udstedt 1795 24. Juni¹⁾. Han oprettede 1810 af Einsidelsborg og Kiørup, foruden Sukkerhuset i Odense og 200 000 Rdl. konsignable Bankfonds, Grevskabet Roepstorff for sin Søstersøn Christian Alexander v. Petersdorff.

I 1810 havde Godserne Einsidelsborg og Kiørup tilsammen:

1. Frit Htk.:								
Ager og Eng.....	127	Tdr.	5	Skp.	1	Fdk.	1	Alb.
Skov- og Mølleskyld.....	11	—	7	—	2	—	0	—
2. Ufrit Htk.:								
Ager og Eng.....	950	—	5	—	1	—	2 ¹ / ₅	—
Skov- og Mølleskyld.....	7	—	1	—	3	—	2	—
3. Kongetiende, Htk.....	25	—	0	—	0	—	0	—
4. Kirketiende, Htk.....	25	—	0	—	0	—	0	—
Tils. Htk. ²⁾ .. 1 147 Tdr. 4 Skp. 0 Fdk. 2 ¹ / ₅ Alb.								

Med Avlsgaarden Pugholm, Agernæsgaard og Æbelø m. m. ialt c. 1 302 Tdr. Htk.

2. EREKTIONEN AF GREVSKABET ROEPSTORFF.

a. Den afgørende kgl. Resolution angaaende Oprettelsen.

Ved kgl. Resolution af 1810 4. Apr. blev Baronierne Einsiedelsborg og Kiørup i Forening med 200 000 Rd. i konsignerede Bankfonds erigeret til et greveligt Len, hvorhos der forundtes saavel Generalgouverneur Roepstorff for sin Person som og Lenets Besidder, Kammerherre Petersdorff, grevelig Titel og Værdighed³⁾. Erektor opstillede følgende Betingelser, som blev approberede ved nævnte kgl. Resolution, nemlig:

1. »Den Lehnbesidder, der optager Laan, skal, foruden at betale det bestemte aarligen tilbage, tillige afgive Laanets halve

1) F. Richard og C. E. Secher, Prospecter af danske Herregaarde, 14. Bd., Einsidelsborg og Kjørup.

2) Odense og Rugaard Amters Kontrib. Rgsk. 1810, Bil. A., Lit. A.

3) D. Kanc. 4. Dptm.s Forestill. Nr. 67.

Beløb til lige Deling mellem Frederichs Hospital og Hospitalet i Odense.

2. Erholder nogen Besidder Tilladelse til at sælge imod at indsætte Penge i den kgl. Kasse, da forholdes saaledes:
 - a) de consignable Bankfonds Renter forblive urokkelig.
 - b) den halve Sum af Salgets Beløb indsættes da alene i den kgl. Kasse, da den anden halve Sum udbetales til lige Deling mellem Frederichs og Odense Hospitaler.
 - c) i saa Fald bør Jordegodset sælges udstykket og den til Lehnet hørende Sukkergaard i Odense separat, hvorved Regjeringen og Embedsmændene faae det dem tilkommende og den fornødne Vished for Hospitalernes Forstandere, at alt behørigen er beregnet til Erlæggelse. Ingen Besidder maa bortforpagte enten af Godserne paa flere Aar end de under Drivt havende Hovedlykkers Tal.
3. I Tilfælde af, at den vordende Lehnsbesidder, Kammerherre Petersdorffs Afkom skulde uddøe, skal Lehnet overgaae til den Roepstorff' Familie efter nærmere bestemmende Successions Orden. Ved saadan muelig Overgang til sidstnævnte Familie skal den halve Bankfondsrente 4 500 Rd. aarligen udgaae af Lehnet og hjemfalde til den kgl. Casse.
4. Det ønskes, at Grevskabet maa erholde Navnet Roepstorff eller i dets Sted Lykkensborg, i sidste Fald kunde Petersdorfferne antage Navnet af Petersdorff Roepstorff.

Da Baronierne Einsidelsborg og Kiørup efter Jordebogen tils. udgjorde noget over 1 300 Tdr. Htk., saa vilde den Summa, som Ansøgeren ifølge Frdg. af 1809 23. Juni var pligtig at konsignere for de til et Grevskab manglende 1 200 Tdr. Htk., kun beløbe sig til omtr. det halve af den Sum, som han i alt havde tilbudet til Konsignation.

Sagen var saaledes bleven afgjort, der manglede kun den nærmere Udførelse.

b. Erektors og første Besidders Ophøjelse i den grevelige Stand.

Under Forudsætning af, at Danske Kancelli havde forvisset sig om, at de 100 000 Rdl. d. Cour., som Generalguvernør Roepstorff havde anbragt i Bankfonds, ogsaa ifølge kgl. Resolution af s. A. 4. Apr. (jvfr. ovfr.) var konsignerede for bestandig til Fordel for det grevelige Len Roepstorff, der skulde oprettes, blev der ved kgl. Resolution af 1810 18. Septbr.¹⁾ givet Tilladelse til at udfærdige de fornødne Patenter

¹⁾ D. Kanc. 4. Dptm.s Forestill. 1810, Nr. 196, jvfr. Collegial-Tidende 1810, S. 638 f.

for flv. Generalguvernør Ulrik Wilhelm af Roepstorff († 1821 2. Apr.) og for hans Søstersøn, Kammerherre Christian Alexander af Petersdorff med Hustru, Birgitta Catharina Juel, hvorved de blev optagne i den grevelige Stand. Patenterne er antedaterede til 1810 12. Juli¹⁾.

c. Udkastet til Erektionsbrevet approberes.

Ved kgl. Resolution af 1815 21. Juni²⁾ blev det fremlagte Udkast til et Erektionspatent for Grevskabet Roepstorff approberet. Det Einsidelsborg og Kjørup tilkommende Frihedshartkorn blev i Overensstemmelse med kgl. Resolution af 1781 4. Apr. sat til 200 Tdr. Htk. Kancelliet havde intet at erindre imod Erektionen, saa meget mindre som de under Grevskabet inkorporerede Ejendomme, med Undtagelse af Friherreskaberne Einsidelsborg og Kjørup selv, tidligere havde tilhørt Greve Roepstorff med fuld Ejendomsret.

d. Erektionsbrevets Indhold.

Erektionsbrevet, som er dateret 1813 21. Septbr., lyder i Uddrag saaledes:

.....Ligesom vi af særdeles kongelig Naade til os elskelig afgangne Christian Alexander v. Petersdorff, vores Kammerherre, have optaget ham i den grevelige Stand, saaledes ville vi ogsaa i Overensstemmelse med den under 4. April 1810 allernaadigst givne Resolution om Baronierne Einsidelsborg og Kjørups Oprettelse til et Grevskab, med dertil henlagte Eiendomme, herved allernaadigst bevilge og fastsætte følgende om dette Grevskabs Erektions Vilkaar:

1.

Af Baronierne Einsidelsborg og Kjørup med Tillæg, a) af en uopsigelig Kapital af 200 000 Rbdl., som er indskudt i konsignable Bankfonds, og hvorved det manglende Hartkorn kompletteres, samt b) af Sukkergaarden i Odense, oprettes et Lehns Grevskab under Navn af Grevskabet Roepstorff.

2.

Af Friheds Hartkorn beregner dette Grevskab blot de 200 Tdr., hvilke ere Einsidelsborg og Kjørup tilstaaede ved disse Godsers Oprettelse til Friherskab.

¹⁾ A. Thiset og P. L. Wittrup, Nyt dansk Adelslexikon 1904, S. 212.

²⁾ D. Kanc. 4. Dptm.s Forestill. 1815, Nr. 40.

Grevelige Lehnbog, S. 114—118.

3.

Med Gaardene Einsidelsborg og Kiørup følge bestandig alt muur- og nagel-fast, saavelsom den Besætning, der hører til disse Gaarde, og med Sukkergaarden i Odense følger ligeledes alt hvad der bruges til dette Værks Drivt.

4.

Renterne af de ovennævnte Bankfonds, saavelsom Indtægterne af Sukkergaarden forblive stedse ved Lehnet, og maa paa ingen Maade afhændes fra samme.....

13.

Efter afgangne Kammerherre Christian Alexander v. Petersdorff som første Lehnbesidder tilfalder Grevskabet Roepstorff:

a) Først bemeldte afgangne Kammerherre v. Petersdorffs eneste efterladte Søn Gregers Christian Frederik v. Petersdorff og de fra ham nedstigende saavel mandlige som qvindelige Linier.

b) Dernæst forbemeldte afgangne Kammerherre v. Petersdorffs eneste Datter Hedevig Sophie v. Petersdorff og de fra hende nedstigende saavel mandlige som qvindelige Linier.

c) Siden os elskelig Kammerherre og Staldmester Frederik Christian August v. Roepstorff, Ridder af Dannebrogen, Overstutmester ved vore Stutterier i Frederiksborg, samt de fra ham nedstigende mandlige Linier.

d) Derefter os elskelig Kammerjunker Carl Henrik Adolph v. Roepstorff, Kapitain og Kompagniechef ved vores Garde tilfods, samt de fra ham nedstigende mandlige Linier.

e) Fremdeles os elskelig Oberstlieutenant Georg Ernst v. Roepstorff, forhen ansat ved vores elskelige Gemalindes, Hendes Majestæt Dronningens Regiment, samt de fra ham nedstigende mandlige Linier.

f) Endelig os elskelig Oberst Knud Adolph v. Roepstorff forhen ansat ved det Aggerhuusiske Infanterie Regiment, samt de fra ham nedstigende mandlige Linier.

14.

Da Arvefølgen i Grevskabet Roepstorff gaaer efter Linier, saa kan Slægtskabs Grad saavelsom Alder alene tages i Betragtning i en og samme Linie; Ligesom derfor enhver af de nævnte Personer og disses Descendenter, ikkuns i den Orden, hvori de her ere nævnte, kunne succedere i Lehnet, saa vil og blandt de fra dem nedstigende Linier, den første Linie stedse være nærmere berettiget end den anden, og Descendenterne af dem, der sidst besad eller var berettiget at besidde Grevskabet, desaaarsag, under lige Omstændigheder blive at foretrække alle øvrige;

Den ældre Søns Søn vil saaledes have Fortrin for sin afdøde Faders Broder, saa at der i intet Tilfælde, enten for Slægskabs Gradens eller for Alderens Skyld, maa springes fra Linie til Linie.

15.

Hvor Successionen, saaledes, som i § 13 under a) og b) er nævnt, kan tilfalde baade mandlige og qvindlige Linier, bør den almindelige Regel anvendes, som er gjeldende fra den agnatisk cognatiske Arve-maade, at Mand af Mand gaaer for Qvinde af Mand, og Qvinde af Mand for Mand og Qvinde af Qvinde.....

17.

Naar samtlige her ommeldte Successions berettigede Linier til Grevskabet Roepstorff ere uddøde, ville vi, eller vores kongelige Arve-efterkommere udi Regjeringen, udnævne en af de da levende Roepstorffer til Successor i Lehnet, og dersom ingen af disse ere til, hjemfalder Grevskabet med alt tilhørende til os og vore kongelige Arvesuccessorer udi Regjeringen.....

19.

Paa dette vores Lehnbrev behøves ingen Confirmation at søges eller tages, hvad enten Lehnsherren eller Lehnshaveren forandres, aleneste at hvergang saadan Forandring indfalder, da skal der af den værende Lehnshaver til Lehnspligt erlægges 200 Species Ducater¹⁾.

3. FORANDRINGER I LENETS SUBSTANS.

a. *Salg af Sukkergaarden i Odense.*

Ved Bevilling af 1839 24. Juli fik Besidderen af Grevskabet Roepstorff Tilladelse til ved offentlig Auktion at bortsælge Sukker-raffinaderiet i Odense, imod at Kobesummen indlemmedes under den til Grevskabet hørende Kapital²⁾.

b. *Forbedringer og Laan.*

Til en ny Hovedbygning's Opførelse paa Einsidelsborg fik Gregers Christian Frederik Greve af Petersdorff 1830 4. Juni Bevilling paa at anvende af Grevskabet Roepstorffs Fideikommiskapital indtil 26 000 Rbd.³⁾. Til at fuldføre den nævnte Hovedbygning fik samme 1831 2. Novbr. Bevilling paa at anvende endnu 5 200 Rbd. af det med Grevskabet forbundne Fideikommis⁴⁾.

¹⁾ Grevelig Lehnbog, S 114—118.

²⁾ Grevelig Lehnbog, S. 238.

³⁾ Anf. St., S. 206.

⁴⁾ Anf. St., S. 213.

Til Bestridelse af Udgifterne ved forskellige Bygningsarbejder paa den Grevskabet underliggende Hovedgaard Eidsidelsborg blev der ved kgl. Bevilling af 1870 10. Septbr. givet Besidderen, Greve Christian Alexander Petersdorff Tilladelse til at optage et Laan paa Grevskabet af 60 000 Rbd.¹⁾

c. *Forandring af Lenets Hartkornsbetøb ved Matrikuleringen af 1844.*

I den nye Matrikul af 1844 er

Eidsidelsborg ansat til Htk. Ager og Eng.....	78	Tdr.	1	Skp.	2	Fdk.	2¼	Alb.
Kjørup ansat til Htk. Ager og Eng.....	68	—	0	—	3	—	1	—
Htk. Skovskyld.....	9	—	0	—	0	—	1	—
Htk. Møllerskyld.....	9	—	0	—	0	—	0	—
Bøndergodsets Htk. Ager og Eng.	726	—	7	—	2	—	2¼	—
hvoraf indtaget til Skov.....	3	—	4	—	3	—	2½	—

I Begyndelsen af Aaret 1860 hørte til Grevskabet Roepstorff: c. 1 101 Tdr. Htk. af alle Slags, hvoraf under Hovedgaardene c. 181 Tdr., bortfæstet Hovedgaardsjord c. 14¼ Td., Bøndergods c. 703 Tdr., Kirke- og Kongetiender 202½ Td.²⁾

1872 den 1. Jan. opgives det under Lenet hørende Htk. saaledes:

1. Fri Jord:								
Eidsidelsborg.....	85	Tdr.	6	Skp.	1	Fdk.	2	Alb.
Kjørup.....	59	—	4	—	1	—	2¼	—
Pugholm.....	10	—	2	—	0	—	2¼	—
Æbele.....	10	—	5	—	0	—	2¾	—
Ialt...	166	Tdr.	2	Skp.	1	Fdk.	¼	Alb.
2. Hartkorn, indtaget til Skovskyld.....	8	—	7	—	4	—	1	—
3. Matrikuleret Tiendehartkorn	202	—	4	—	0	—	0	—
4. Bøndergods:								
Fæstepligtige Steder.....	634	—	1	—	3	—	0	—
Løjehuse og ikke fæstepligtige Jordlodder og Steder.	48	—	0	—	0	—	½	—
Tils. ³⁾ ...	1 060	Tdr.	0	Skp.	0	Fdk.	1¾	Alb.

1) Grevelig Lehnbog, S. 358.

2) F. Richardt og C. E. Secher, Prospecter af danske Herregaarde, 14. Bd., Eidsidelsborg og Kjørup.

3) Ministerialtidende B. 1872, S. 826—59.

d. *Salg af Bøndergods.*

Der er intet solgt til Arvefæste.

Før Salget begynder, ejer Lenet:

118 Gaarde og Bol med Htk. 627 Tdr. 1 Skp. 0 Fdk. 2½ Alb.
 samt Huse og Vænger med samlet
 Htk. 47 — 5 — 0 — 1½ —

I Aaret 1873 og derefter er solgt 106 Gaarde til *fri Ejendom* uden Arvefæste.

Der er udtaget til fri Raadighed i Henhold til Lov 1861 19. Febr. 10 Gaarde, som er nedlagte, med

samlet Htk. 63 Tdr. 6 Skp. 1 Fdk. 1½ Alb.
 Tilbage haves 2 fæstepligtige
 Gaarde med Htk. 11 — 6 — 1 — ¾ —

I 1872 lod Besidderen taksere 138 Huse af Htk. c. 47⁵/₈ Td. med Areal c. 420 Tdr. L.d., og disse tilbødes Brugerne til Købs for ialt 197 260 Kr.

Reglen var, at ¾ af Købesummen blev indestaaende som 1ste Prioritet til 4 pCt.

Der er til 1914 1. Apr. solgt. 110 Huse
 tilbage haves. 28 —

e. *Den nuværende Substans.*

Lenets Hartkorn var 1914 d. 1. Apr.:

Ager og Eng Htk. 278 Tdr. 6 Skp. 1 Fdk. 1¼ Alb.
Skoven: Areal c. 1 080 Tdr. L.d. med c. 38 Tdr. Htk., heraf gml.
 Skov c. 800 Tdr. L.d. med c. 9 Tdr. Htk. Skovskylde, og indtaget til
 Skov c. 280 Tdr. L.d. med c. 29 Tdr. Ager og Eng.

De øvrige Bestanddele af Substansen opgives i 1914 saaledes:

1. Bankaktier 15 200 Kr.
 2. Fideikommiskapitaler 2 493 707 —
 3. Tiendeafløsningskapital 186 800 —

4. LEGATER.

Ved Gavebrev af 1817 27. Decbr. stiftede Gehejmekonferensraad Greve Ulrik Wilhelm Roepstorff til Grevskabet Roepstorff det saakaldte Greve Roepstorffs Legat med 10 000 Rdl., nu 20 630 Kr. 65 Ø. og 12 Tdr. Byg af Grevskabet til Odense Fattigvæsens forbedrede

Indretning¹⁾. Samme stiftede ved Gavebrev af 1803 26. Juli et Legat, der ligeledes bærer hans Navn, med 100 Specier, hvis Renter og Rentes Renter er oplagte til 16 000 Kr. i 1900, hvoraf Renten uddeles til Hospitalslemmer i Agernæs og Nørre Næraa og til fattige paa Grevskabet Roepstorffs Gods i Nørre Næraa og Krogsbølle Sogne²⁾.

5. BESIDDERNE.

a. En kort Biografi af Erektor.

Ulrich Wilhelm de Roepstorff var Søn af Oberstløjtnant Christian Frederik de Roepstorff (f. 1689 † 1741) og Christiane Marie v. Røbern (f. 1703 † 1775) og fødtes 1730 12. Juni. Opdraget til Søofficer blev han 1741 Kadet og forfremmedes 1763 til Kaptajnløjtnant, men udgik Aaret efter af Etaten, da han 1765 10. Maj udnævntes til Kommandant paa St. Thomas og St. Jean³⁾. Under 17. s. M. meddeltes Roepstorff, »som var færdig til at afgaa til Eylandene«, Karakter som Oberstløjtnant⁴⁾. 1767 8. Decbr. blev han hjemkaldt paa Grund af Stridigheder med og Insubordination imod Generalguvernøren P. Clausen⁵⁾ og 1770 10. Apr. afskediget med Pension og Gage til nævnte Dato⁶⁾. Under Struensees Regimente opnaaede han den Triumf at afløse sin gamle Modstander Clausen som Generalguvernør, men maatte 1773 5. Apr. atter vige Pladsen for ham⁷⁾. Hermed var Roepstorffs Embedsbane afbrudt. Senere bosatte han sig paa Fyn, hvor han 1784 købte Østergaard i Munkebo Sogn, hvilken Gaard han 1801 igen afhændede til General-Haveinspektør Christian Schmidt, og 1795 Baronierne Einsidelsborg og Kiørup, hvoraf han 1810 4. Apr. ved endnu at tilføje et Sukkerhus i Odense og 200 000 Rdl. i Bankfonds oprettede Grevskabet Roepstorff, hvorefter han og hans Søstersøn, Christian Alexander v. Petersdorff, til Fordel for hvem Grevskabet erigeredes, under 18. Septbr. s. A. blev optagne i Grevestanden. Greve Roepstorff betænkte af sine store Midler adskillige velgørende Stiftelser, deriblandt Herlufsholm, og stiftede 1803 det store Roepstorff'ske Familielegat

1) H. R. Hiort-Lorenzen og F. P. G. Salicath, Repertorium over Legater og milde Stiftelser i Danmark, III, 134.

2) Anf. St. III, 166.

3) Vestind.-guineisk Rente- samt Generaltoldkam.s kgl. Resolutioner for Vestindien og Guinea 1765, Nr. 110.

4) Anf. St. 1765, Nr. 111.

5) Anf. St. 1767, Nr. 47.

6) Anf. St. 1770, Nr. 122.

7) Anf. St. 1773, Nr. 4, 13 og 53.

med 4 000 Rdl., nu 323 000 Kr. Han døde 1821 2. Apr. ugift paa Einsidelsborg¹⁾).

b. Fortegnelse over samtlige Besiddere.

Primus acquirens:

1. *Christian Alexander Grev Petersdorff*, f. 1762 6. Avg. † 1813 5. Jan. Greve 1810 12. Juni. Hans Søn:

Efterfølgere:

2. *Gregers Christian Frederik Grev Petersdorff*, f. 1800 13. Septbr. † 1839 4. Novbr. Hans Sønner:
3. *Ulrich Vilhelm Greve Petersdorff*, f. 1825 † 1846 25. Apr.
4. *Christian Alexander Greve Petersdorff*, f. 1832 26. Juni † 1915.
5. *Paul Ludvig Greve Petersdorff*, f. 1834 19. Juli, Premierløjtnant à la suite.

¹⁾ G. L. Grove i »Dansk biografisk Lexikon« XIV, 521 f. Thaarup, Fædre- landsk Nekrolog, 1821—26, 79 ff. Høst, Efterretn. om Øen St. Thomas, 156 ff. R. Nyerup og J. E. Kraft, Alm. Litteraturlæxicon, 512.

XXX. GREVSKABET HARDENBERG-REVENTLOW.

1. GODSETS EJERFORHOLD INDEN EREKTIONEN.

Krenkerup i Radsted Sogn, Musse Herred, tilhørte den ældgamle laalandske Familie Gøje i 200 Aar. Fru Anne Rosenkrantz, Albert Gøjes Enke, fik 1565 2. Febr. overdraget af Kronen fri Birkeret til Krenkerup Hovedgaard og alt det Gods, som hun havde eller herefter maatte erhverve i Byerne Roested, Goldtofte, Høiet, Røerbeck, Reiersø og Lille Reiersø, da Krenkerup med omliggende Gods fra gammel Tid havde været et frit Birk, men siden, da Godset blev fraskiftet, havde ophørt at være det, og da hun nu igen havde samlet største Parten af Godset¹⁾. Hun havde saaledes 1564 20. Juni ved Mageskifte med Kronen tilforhandlet sig følgende Gods ved Krenkerup: i Radsted 10 Gaarde, Kronens Rettighed i 11 jordegne Bøndergaarde og en øde Jord, med Ret til at tilforhandle sig Ejendomsretten, i Kartoffe 4 Gaarde og en øde Jord, Herligheden af en Kirkegaard, der hørte til Fjelle Kirke, og 3 Kirkegaarde i Radsted, der hørte til Fjelle og Ulsløf Kirker, imod at afstaa en Del Strøgods paa Falster, Laaland og Langeland²⁾. Hendes Søn Otto Gøje faldt i den svenske Syvaarskrig 1566, og Datteren Margrethe Gøje, der var g. m. Peder Brahe, arvede efterhaanden sin Moder og begge sine Søstre, saa at Krenkerup ved hende gik over til Slægten Brahe og derefter til Rosenkrantzerne. Jørgen Rosenkrantz arvede efter sin Fader Hr. Palle Rosenkrantz bl. a. Krenkerup og Rosenlund Hovedgaarde med Møller og jus patronatus til Radsted Kirke, ialt 90 Tdr. Landgilde Htk., samt Skov til 1 000 Svins Olden³⁾. Jørgen Rosenkrantz døde 1660 i Venedig og hans Gods tilfaldt da hans tre Søstre eller deres Børn. En af Søstrene, Birgitte Rosenkrantz var g. m. den rige Gehejmeraad Christen Skeel til Søstrup; deres Søn Jørgen Christensen Skeel udløste uden Tvivl sine Medarvinger c. 1683 og ejede saaledes hele Krenkerup og Rosenlund; heraf udgjorde Krenkerup

1) Kronens Skøder paa afhændet og erhvervet Jordegods i Danmark etc. 1. Bd., S. 102.

2) Anf. St. 1. Bd., S. 100.

3) Richardt og Becker, Herregaarden Hardenberg paa Lolland. 1847.

151 Tdr. 6 Skp. 3 Fdk. 2 Alb. frit Ager og Engs Htk. og 25 Tdr. 2 Skp. Skovskylts Htk., Rosenlund 51 Tdr. 3 Skp. 1 Fdk. 2 Alb. frit Ager og Engs Htk. og 6 Tdr. 5 Skp. 2 Fdk. 1 Alb. Skovskylts Htk.; Bøndergodset var 775 Tdr. 2 Skp. 1 Fdk. 2½ Alb. Ager og Engs Htk. og 12 Tdr. 1 Skp. 3 Fdk. ½ Alb. Skovskylts Htk. ialt, foruden Tiender, 1 022 Tdr. 6 Skp. 1 Fdk. Htk.¹⁾.

Jørgen Skeel døde 1697, 41 Aar gammel, og hans Frue, Benedicte Margrethe Brockdorff af Huset Bothkamp, oprettede s. A. af Gammel Estrup et Stamhus for sin eneste Søn, Christian Skeel, medens Krenkerup og Rosenlund tilfaldt hende. Hun ægtede 1700 Christian Ditlev Reventlow, Greve til Reventlow-Sandberg, senere Friherre til Brahetrolleborg og Greve til Christiansborg, nu: Christianssæde¹⁾). De oprettede 1736 14. Juli Stamhuset Krenkerup af Godserne Krenkerup, Rosenlund og Nørregaard²⁾ med 1 022 Tdr. 5 Skp. 2⁷/₁₂ Alb. Htk.³⁾, og 1731 16. Avg. Stamhuset Frisenvold i Jylland af Godserne Frisenvold, Kalø og Løistrup med ialt 1803 Tdr. 6 Skp. 3 Fdk. 1 Alb. Htk. af alle Slags⁴⁾). Frisenvold og Løistrup havde Greve Christian Ditlev Reventlows Fader, den senere Storkansler Greve Conrad Reventlow 1684 11. Novbr. tilbyttet sig ved Mageskifte med Kronen for Segeberg Kalkbjerg samt Giskenhagen og Greve Rantzaus Boder med alt Tiliggende i Holsten⁴⁾). Greve Christian Ditlev Reventlows Sønsøn af samme Navn døde 1759 og efterlod sig kun en Datter, comtesse Juliane Frederikke Christiane Reventlow, som 1774 blev g. m. Carl August Hardenberg, den senere preussiske Storkansler og Førsteminister, der spillede en betydelig Rolle under og efter Frihedskampen. Hans Gemalinde døde 1793, hvorved Stamhusene Krenkerup og Frisenvold tilfaldt Sønnen, Christian Heinrich August Hardenberg Reventlow. Ved kgl. aabent Brev af 1800 20. Juni blev det bevilget denne at sælge Kalø, 656 Tdr. Htk., imod at der af Købesummen 217 000 Rdl. D. Cour., blev oprettet et Fideikommis. Senere blev der givet Tilladelse til, at sælge hele Stamhuset Frisenvold, imod at der substitueredes et Fideikommis af 500 000 Rbd. Sølv, som blev hypothekariserede og magelagte i Godserne Nielstrup, Sæbyholm og Christiansdal paa Laaland⁵⁾.

1799 11. Novbr. fik nemlig Christian Heinrich August von Hardenberg Reventlow til Stamhusene Krenkerup og Kalø tilskødet Nielstrup Gaard og Gods paa Laaland af Ritmester ved Husarregimentet Chri-

1) Richardt og Becker, Herregaarden Hardenberg paa Lolland. 1847.

2) Laal.-Falst. Ldstings Skode- og Panteb. 1734—61, Fol. 129 ff.

3) Anf. St. Fol. 176 ff.

4) Kronens Skøder etc. 2. Bd., S. 544 ff., jvfr. S. 540 og 542.

5) Magazin til den danske Adels Historie 1. Bd., S. 278 f.

stian Flindt, for en Købesum af 116 000 Rdl.; Godsets Hartkorn beløb sig til:

Nielstrup Hovedgaardstakst med Kragvig Husmænd:

Ager og Eng.....	60	Tdr.	1	Skp.	3	Fdk.	1	Alb.
Skovskyld.....	3	—	0	—	1	—	2	—
Kongetiende.....	18	—	5	—	0	—	$\frac{1}{2}$	—
Kirketiende.....	18	—	5	—	0	—	$\frac{1}{2}$	—

Bøndergods:

Ager og Eng.....	340	—	6	—	0	—	0	—
Skov- og Mølleskyld.....	4	—	7	—	1	—	$1\frac{1}{2}$	—
Tils. Htk. af alle Slags 446 Tdr. 1 Skp. 2 Fdk. $2\frac{1}{2}$ Alb. ¹⁾								

Endvidere tilskødede Kammerherre, Major af Infanteriet Friedrich Greve af Holck-Winterfeldt 1801 9. Novbr. Christian Heinrich August von Hardenberg Reventlow Godserne Wintersborg og Sæbyholm paa Laaland²⁾, idet Baroniet Wintersborg, som bestod af de nævnte Godser, i Henhold til Forening og Magelægskontrakt af 1800 6. Septbr. med kgl. Tilladelse mageskiftedes imod Fjellebro og Skovgaard Godser i Fyen; desuden fik Greve Holch-Winterfeldt 97 000 Rdl.²⁾. Baroniet Wintersborgs Hartkorn var ved Overdragelsen:

Hovedgaardstakst:

Ager og Eng.....	139	Tdr.	5	Skp.	0	Fdk.	2	Alb.
Skovskyld.....	1	—	0	—	2	—	2	—
Kongetiender.....	47	—	3	—	1	—	$2\frac{3}{4}$	—
Kirketiender.....	109	—	3	—	0	—	$1\frac{1}{4}$	—

Bøndergods:

Ager og Eng.....	727	—	1	—	3	—	$2\frac{19}{30}$	—
Skovskyld.....	0	—	3	—	2	—	2	—
Tils. Htk. af alle Slags 1 025 Tdr. 2 Skp. 0 Fdk. $\frac{19}{30}$ Alb. ³⁾								

Af Stamhuset Krenkerup og Godserne Nielstrup, Sæbyholm og Christiansdal paa Laaland oprettedes Grevskabet Hardenberg Reventlow.

1) Laal.-Falst. Ldstings Skøde- og Panteb. 1785—1805, Fol. 372 ff.

2) Laal.-Falst. Ldstings Skøde- og Panteb. 1785—1805, Fol. 453.

3) Anf. St., Fol. 460 ff.

2. EREKTIONEN AF GREVSKABET HARDENBERG REVENTLOW.

a. Erektors Ophøjelse i den grevelige Stand.

Ved kgl. Resolution af 1814 27. Juli blev Christian Heinrich Friherre August von Hardenberg Reventlow optaget i dens lensgrevelige Stand¹⁾. Det følgende Aar approberede Kongen under 15. Juli for ham som Lensgreve det samme Vaaben, som var bleven tillagt Grevens Fader, den preussiske Statskansler Fyrst Hardenberg og dennes Descendenter ved hans Ophøjelse i Fyrstestanden²⁾.

b. Lensbrevets Indhold.

Efter Grevens Ønske blev der under 1814 29. Avg. nedsat en Kommission til at undersøge Godsernes Jordebøger og Forholdet imellem de fideikommissariske og allodiale Bestanddele af samme³⁾. Samtidig med Baron Hardenberg Reventlows Ophøjelse i den lensgrevelige Stand gav Kongen sit Minde til, at hans laalandske Godser blev erigerede til et Grevskab, dog saaledes, at han skulde give Afkald paa den Greverne for 300 Tdr. Htk. tilstaaede Skattefrihed; derimod tillodes det ham at være Amtmand paa sit Grevskab og udøve Sigt- og Sagefalds- samt Birkeret¹⁾. De øvrige Vilkaar, paa hvilke Kongen gav Tilladelse til Grevskabets Oprettelse, indeholdes i den kgl. Resolution af 1815 13. Decbr.⁴⁾, der lyder saaledes:

1. Stamhuset Hardenberg eller forhen Krænkerup med tilhørende Jordegodser Rosenlund og Nørregaard af Htk. 1 016 Tdr. 7 Skp. og
2. en Fideicommisscapital, stor 500 000 Rbd S. V., stiftet i Aaret 1805, da Grevens besiddende Stamhuse i Jylland Kalløe og Frisenvold ifølge kgl. Bevilling af 1798 16. Febr. bleve solgte, og for hvilken Capital er given Sikkerhed i Grevens ejende Allodialgodser Nielstrup, Sæbyeholm og Christiansdal med underliggende, ialt Htk. 1 404 Tdr. 1 Skp., maae oprettes til et Grevskab for den grevelige Hardenberg Reventlow'ske Familie saaledes:

- a. at de 3 Jordegodser Nielstrup, Sæbyeholm og Christiansdal med underliggende af Htk. 1 404 Tdr. 1 Skp. maa substitueres for benævnte Fideicommisscapital 500 000 Rbd. S. V., hvilken da bortfalder.

1) D Kane. 4. Dptm.s Forestill. 1814, Nr. 78.

2) Anf. St. 1815, Nr. 60. Lensgreven erholdt 1823 19. Marts kgl. Konfirmation paa fremdeles at fore dette Vaaben (Grevelige Lehnbog, S. 164).

3) Anf. St. 1814, Nr. 94.

4) Anf. St. 1815, Nr. 127.

- b. at paa benævnte 3 Jordegodser Nielstrup, Sæbyeholm og Christiansdal maae fremdeles hæfte den nu derpaa hvilende Pante-gjæld 212 000 Rbd. S. V.
- c. at det endvidere tillades Greven at disponere som Allodium over den Capital 142 275 Rbd. S. V., hvilken de 3 Godser Nielstrup, Sæbyeholm og Christiansdal bevisligen ere mere værd end for-nævnte 2 paa samme til denne Tid hvilende Hæftelser af 500 000 Rbd. S. V. og af 212 000 Rbd. S. V., og af hvilke den første nu ophører at være Fideicommis, da andet Jordegods er substitueret og henlagt under Grevs-kabet.

Over dette Allodium 142 275 Rbd. S. V. tillades det Greven at disponere som over sin private Ejendom.....

Endelig overlades det til Grev Hardenberg Reventlow overens-stemmende hermed at forfatte og til kgl. Approbation at indsende et Erektionsbrev for Grevs-kabet Hardenberg Reventlow samt deri tillige at bestemme Arvefølgen, hvorfor dog bliver at tage til Følge, hvad der i saa Henseende er foreskrevet og bestemt ved Erektionspatentet for Stamhuset Krenkerup af 1736 14. Julii samt ved Erektionerne af Grevens forhen tilhørende Stamhuse i Jylland Kalløe og Friisenvold....

Ved kgl. Resolution af 1817 5. Marts approberedes Udkastet til et Erektionsbrev for Grevs-kabet Hardenberg Reventlow; Patentet blev antedateret til Dagen for den afgørende kgl. Resolution vedr. Grevs-kabets Oprettelse, nemlig 1815 13. Decbr. (jvfr. ovfr.).

Erektionsbrevet meddeles her i Uddrag:

Ligesom vi af særdeles kongelig Naade til os elskelige Hr. Christian Henrich August, Baron v. Hardenberg Reventlow, Storkors af Dannebrogen og Dannebrogsmænd, vores Kammerherre og Hofjægermester, under 25de Julii f. A. have optaget ham i den grevelige Stand, saaledes ville vi ogsaa herved i Kraft af dette vort Patent allernaadigst bevilge og tillade, at de ham tilhørende, i vort Land Lolland beliggende Godser, bestaaende af Stamhuset Hardenberg, forhen Krænkerup, med tilhørende Jordegodser Rosenlund og Nørregaard, af Hartkorn 1 016 Tdr. 7 Skp., og af Hovedgaarden Nielstrup, Sæbyeholm og Christiansdahl med tilhørende Bøndergods og alt andet Tilbehør, maa oprettes til et Grevs-kab under Navn af Hardenberg Reventlow med følgende Bestemmelser:

1. Bemeldte Grevs-kab Hardenberg Reventlow skal som et udeleligt Lehn med de Rettigheder, som de grevelige Privilegier af 25. Maji 1671 og vor allerhøjeste Resolution af 25de Julii f. A. hjemle, forblive i dens Besiddelse, som samme efter de nedeninstaaende Regler tilfalder,

hvorved det dog bliver at iagttage, at den Summa 212 000 Rbd. S. V., som for Tiden hæfter paa de 3de Jordegodser Nielstrup, Sæbyeholm og Christiansdahl, maa fremdeles hæfte paa dem, samt at det endvidere tillades ham at disponere som Allodium over den Kapital 142 275 Rbd. S. V., hvilken de trende nysnævnte Godser bevisligen ere mere værd end de ovennævnte 212 000 Rbd. Sølv samt de 500 000 Rbd. S. V., der som en Fideicommis-Kapital hidtil har hæftet paa samme, forsaa-vidt han ikke maatte finde for got ved en senere Disposition at eftergive noget af denne Sum til Fordeel for Grevskabet, og skjønt fornævnte Summer her kun ere benævnte i Rigsbankpenge S. V., i hvilken Valuta det og er at bemeldte 212 000 Rbd. hidtil skyldes i Godserne, saa bliver det dog, da S. V. i Tiden maa blive lige med Sølv, og i Beregningerne over Godsernes Værd saaledes er anseet, herved, for at befordre Mueligheden af Laan, bestemt, at begge hine Summer 212 000 Rbd. og 142 275 Rbd. maa efter Omstændighederne optages i rede Sølv, hvorhos det skal være tilladt at stille Obligationerne i fremmed Pengesort, der svarer til forbemeldte Summer efter Myntfoden for Rigsbankpenge, i hvis Følge Marken fint Sølv cølnsk Vægt udpræges til 18½ Daler, og altsaa 1 Rbd. er lig ½ Specie eller ½ Rdl. hamburger Banco; iøvrigt tillades det Besidderen at fordele Prioriteterne mellem de forskellige til Grevskabet hørende Godser, eller pantsatte hele Grevskabet under eet, naar han kuns ikke gaer ud over de fornævnte Summer.

Over samtlige de Jordegodser, hvoraf Grevskabet bestaaer, er en rigtig Jordebog, verificeret af den i Anledning af Grevskabets Oprettelse anordnede Kommission, vedhæftet til dette Erections Patent.

2. Alle Inventarier og Beretninger, som høre til Grevskabets Godser samt de nuværende Besidder tilhørende Mobilier (Sølv, Linnet og pretia affectionis undtagen) som for Tiden findes sammesteds, gaer over til den, som arver Grevskabet. Til nærmere Bestemmelse heraf forpligtes den nuværende Besidder at forfatte en Specification over alt hvad der saaledes bør følge Grevskabet med tilføjet Ansettelse til Værdie i rede Sølv. Efter denne Specification og Vurdering, hvoraf en ligelydende bekræftet Gjenpart indsendes til Bevaring i vort danske Kancellie, skal enhver tilkommende Lehnsbesidder være pligtig at tilsvare Inventarium, Besætning og Mobilier, og dersom nogen tilkommende Grevskabets Besidder forøger samme staaer det til ham at paalægge sin Eftermand at tilsvare det saaledes forøgede Inventarium. Besætning og Mobilier; Ligeledes bør selve Gaardene og Godserne, samt Skove, Kirker og alt andet hvad der ligger til Grevskabet, stedse vedligeholdes i god og forsvarlig Stand.....

... Derom nogen Successor eller dennes Væрге ved Grevskabets Tiltrædelse finder Mangelsposter ved samme, paaligger det ham derfor at søge Erstatning hos Formanden og anvende denne til at bringe Grevskabet med Tilbehør i vedberlig Stand.....

3. Erectionsbrevene af 6. August 1731 og 24. Julii 1736, sammenholdt med 2de Kommissionsdomme af 9. November 1761 og 5. Marts 1764, der under 9. Februarii 1762 og 28de Marts 1764 ere stadfæstede i vor Højesteret vise, at Successionen i begge Grevskabets Bestanddele, Stamhuuset Krænkerup, siden Hardenberg, og Stamhuuset Frisen-vold, i hvis Sted nu Godserne Nielstrup, Sæbyeholm og Christiansdahl træde, er den agnatisk cognatiske med den Modification, at hver af de flere sammesteds henævnte Hoved-Stamlinier skulle ansees som en Slægt for sig saaledes, at der ikke maa gaaes udenfor den nærmeste af disse, skjønt der i samme ikke findes nogen mandlig Arving paa Sværdsiden, men en saadan derimod gives i en fjernere af hine 4te Hovedlinier. Den første Linie til begge Fideicommisserne er den, som nedstammer fra Stifterens ældste Søn Grev Conrad Ditlev Reventlow; Den anden Linie til begge Fideicommisserne er Stifterens yngre Søn, Grev Christian Ditlev Reventlows Stamme; derimod vil der, naar begge disse Linier ere uddøde, opstaae den Forskiel, at Stamhuuset Frisen-vold, i hvis Sted nu Godserne Nielstrup, Sæbyeholm og Christiansdahl træde, nærmest tilfalder Descend[ent]erne af Disponenternes Datter Frue Christiane Armgaard Reventlow, Hertuginde af Pløen, og efter denne Linies Afgang, Descendenterne af Grev Jørgen Scheel, der nedstammer fra Frue Benedicte Margrethe Grevinde af Reventlow, født v. Brockdorff; hvorimod Stamgodset Krænkerup først gaaer over til den grevelige Scheelske Linie, og kun, naar denne er uddød, kan tilfalde den fyrstelige Ploenske Stamme. I Overensstemmelse med foranførte fastsættes det herved, at det samlede Grevskab først skal gaae i Arv til Stifterens Descendentere, de mandlige stedse fremfor de qvindlige, og de ældre fremfor de yngre; derfor maa der ikke for Gradens Skyld springes fra Linie til Linie; men Sønnen bør stedse træde i Faderens Sted, altsaa ældste Søns Søn gaaer forud for yngre Søn, hvorimod der gaaes fra den nærmere Linie til den fjernere, hvor det Sværdsiden tilkommende Fortrin kræver det, saa at følgelig den ældste Søns Datter udelukke ved den yngre Søn eller dennes Søn, Sønesøn o. s. v., til tydeligere Forklaring af foranførte Følgeorden fastsættes, at samme i eet og alt skal rette sig efter Forskrivterne i Kongeloven af 14. November 1665, dog følger det af det anførte, at ingen af Stifterens Descendentere skal vige for nogen af en fjernere Linie; men saalænge nogen af disse, mandlige eller qvindelige, ere til, skal Grevskabet aldrig tilfalde nogen, som hører til en anden Linie.

Skulde Stifterens rette nedstigende Linie uddøe, da falder Grevskabet til hans Søster Frue Anne Lucie Christiane Wilhelmine Hardenberg Reventlow, givt med Hr Carl Theodor Greve af Pappenheim og hendes Descendentere, imellem hvilke samme Følgeorden gjelder, som oven er bestemt for Stifterens Descendentere. Efter denne Linies Afgang falder Grevskabet til den ældste af Stifterens Morfaders Søstre og siden til de øvrige Søstres Linier, alt under Iagttagelse af de foranførte Successions Regler.

Naar ogsaa disse Linier ere uddøde og dermed den hele Stamme af Stifterens Morfaders Fader Grev Conrad Ditlev Reventlow, der udgjør første Stammelinie, efter begge ovennævnte Erectionsbreve af 1731 og 1736, saa tilfalder Grevskabet den anden af de deri bemærkede Stamlinier, nemlig Descendenterne af Geheimeraad Christian Ditlev Greve af Reventlow, hvis ældste Søn er os elskelige Hr. Christian Ditlev Frederik Greve af Reventlow, Ridder af Elefanten, Storkors af Dannebrogen og Dannebrogsmænd, vores Geheime-Statsminister, og bliver iøvrigt den i Kongeloven bestemte Følgeorden ligeledes her at iagttage. Skulle ogsaa denne hele Stamme uddøe, da bør den, som efter Erectionsbrevet for Stamhuuset Krænkerup er den nærmeste, vel tiltræde Grevskabet, men den skal da, forsaavidt denne ikke tillige er nærmest successionsberettiget efter Erectionsbrevet for Stamhuuset Frisenvold, stedse til den, som dette sidste Erectionsbrev tillægger Successionen, udrede 4 pCt. aarlig Rente af de 500 000 Rbd., der træde istedetfor dette Stamgods, hvilke bør tilsvares i rede Sølv. Efter alle 4re Stamliniers Afgang bør der med Stamgodset Hardenberg, forhen Krænkerup forholdes efter Erectionsbrevet af 14. Julii 1731¹⁾, og med Sædegaardene Nielstrup, Sæbyeholm og Christiansdahl efter Erectionsbrevet af 6te August 1736, dog at disse sidstnævnte Godser ikke erhverves anderledes end med de derpaa, som foranført, hvilende Byrder.

4. Saavel ifølge Grevernes Privilegier, daterede 25. Maji 1671 § 6, som og efter Erectionsbrevene for Stamgodserne Frisenvold og Krænkerup skal alene ægte Fødsel i den successionsberettigede Linie give Adgang til at erhverve Grevskabet Hardenberg-Reventlow og efter begge bemeldte Erectionsbreve § 8 bør intet Slags Legitimation i saa Henseende komme i Betragtning, og da det desuden er bestemt i Erec-

1) Erectionsbrevet for Stamhuuset Krenkerup indeholder desangaaende i § 3 følgende Bestemmelser:

»Skulde uformoedentligen forbemeldte 4re Stamlinier saaledes uddøe, at ingen af deres ægte Descendenter vare til, da skal Stamhuuset Krenkerup til et Jomfruekloster for 12 adelige Jomfruer, alle Indføde, danske og norske, dog af næste Paarørende, indrettes« Laal.-Falst. Ldstings Skode- og Panteb. 1734—61, Fol. 129 ff., tinglæst 1736 25. Juli).

tionsbrevet for Stamgodset Frisenvold § 6, at ingen, som agter at nyde og besidde Stamhuset maa under sin Rettigheds Fortabelse indlade sig i Ægteskab med nogen Person, der kunde vanære Familien, og i Erectionsbrevet for Stamgodset Krænkerup § 7 ligeledes er fastsat, at ingen enten af Mandlinien maa tage sig anden Hustrue eller Frue, eller af Qvindelinien tage sig anden Mand og Herre end af god gammel adelig Familie, og at Overtrædelse deraf skal medføre Tab af al Successions og Eiendomsret til Stamgodset for ham og Descendentere, hvilket det paalægges ej blot de nærmeste Arvinger, men og alle eventuelle Successorer at paasee og paatale, saa bliver det dog, for at lempe disse Bestemmelser efter hinanden og bringe dem i nærmere Harmonie med Lovens og Regjeringens Aand, herved fastsat, at naar nogen, som horer til de Linier, der ere arveberettigede til Grevskabet Hardenberg Reventlow, agter at indlade sig i Ægteskab med en Person, der ikke er af Adel, bør han eller hun først indgive allerunderdanigst Ansøgning til os igjennem vort danske Kancellie, og dersom vi, efter at have indhentet Grevskabets Besidders, hvis det ikke er denne selv, der agter at indgaae sligt Ægteskab, og i andet Fald 2de af de nærmeste successionsberettigede myndige Personers Erklæring, saa og i ethvert Tilfælde, hvor den, der vil indgaa sligt Ægteskab, ej er fuldmyndig, vedkommende Værges eller Kurators Samtykke, finder Ægteskabet passende, da kan samme, efter den Bevilling, vi i saa Tilfælde allernaadigst ville forunde, indgaaes uden at betage enten den Paagieldende selv eller dennes Afkom Besiddelsen eller Successions Rettigheder til Grevskabet; men dersom saadant Ægteskab indgaaes uden vor allerhøjeste Bevilling, da skal den, som indgaaer samme, hvis han alt er Besidder af Grevskabet, have samme forbrudt til nærmeste Arving, og, hvis han blot er succession-berettiget, have taht sin Adgang til at erhverve Grevskabet, ligesom og de Børn, der avles i saadant Ægteskab, skulle være aldeles uberettigede til at arve samme, hvilket alt bør overholdes og paatales efter hine ældre Erectionsbrevs Forskrivter.

5. Enhver, som Grevskabet tilfalder, skal, om han end ikke er født Greve af Hardenberg-Reventlow, dog føre dette Navn og det dertil hørende Vaaben samt ellers for sig og Descendentere nyde alle grevelige Rettigheder, skjønt han ellers ikke maatte være af Grevestand, og iøvrigt forholdes der efter de Greverne allernaadigst forundte Privilegier af 25. Maji 1671 § 6. Paa lige Maade skal enhver Lehnsbesidderindes Ægtemand føre det grevelige Hardenberg-Reventlowske Navn og Vaaben og om han end ikke ellers for sin Person er af Grevestanden, nyde alle grevelige Rettigheder, dog at dette bliver uden Følge for de Børn, han maatte have af andre Ægteskaber.

.....

10. I alle øvrige Punkter skal det have sit Forblivende ved Bestemmelserne i de ældre Erectionsbreve, forsaavidt de ere enstemmige, men ellers efter det for Krænkerup udstædte, alt i Forbindelse med de Love og Anordninger, som her kunne have Indflydelse.

11. Paa dette vort Erectionspatent behøves ingen Konfirmation at søges eller tages, hvadenten Lehnsherren eller Lehnshaveren forandres aleneste, at hvergang saadan Forandring indfalder, da skal der af daværende Lehnshaver til Lehnspligt erlægges i vor Zahlkammer 400 Rbd. rede Sølv¹⁾.

3. FORANDRINGER I LENETS SUBSTANS.

a. Forandring i Grevskabets Hartkorn ved Matrikullen af 1844.

I 1843, som var det sidste Aar, i hvilket den gamle Landmaalingmatrikul galdt, angives Grevskabets Hartkorn saaledes²⁾:

A. *Privilegeret Hartkorn:*

Østre Distrikt (Hardenberg, Rosenlund, Nørregaard og Nielstrup med Tilliggende).

1. Ager og Eng, Htk.	213	Tdr.	6	Skp.	0	Fdk.	1	Alb.
2. Skovskylde, Htk.	22	—	1	—	1	—	1	—
3. Mølleskyld, Htk.	7	—	0	—	0	—	0	—
Tils. Htk.	242	Tdr.	7	Skp.	1	Fdk.	2	Alb.

Kontribuabell Hartkorn:

1. Ager og Eng, Htk.	1 112	Tdr.	3	Skp.	3	Fdk.	¼	Alb.
2. Skovskylde, Htk.	12	—	2	—	1	—	2½	—
3. Mølleskyld, Htk.	4	—	7	—	0	—	0	—
Tils. Htk.	1 129	Tdr.	5	Skp.	0	Fdk.	¾	Alb.

B. Vestre Distrikt (Sæbyholm og Christiansdal med Tilliggende).

Privilegeret Hartkorn:

1. Ager og Eng, Htk.	139	Tdr.	6	Skp.	0	Fdk.	¼	Alb.
2. Skovskylde, Htk.	0	—	5	—	2	—	0	—
Tils. Htk.	140	Tdr.	3	Skp.	2	Fdk.	¼	Alb.

Kontribuabell Hartkorn:

1. Ager og Eng, Htk.	483	Tdr.	6	Skp.	1	Fdk.	47/48	Alb.
2. Skovskylde, Htk.	0	—	0	—	0	—	0	—
Tils. Htk.	483	Tdr.	6	Skp.	1	Fdk.	47/48	Alb.

¹⁾ Grevelige Lehnbog, S. 144—50.

²⁾ Maribo Amtstues Hovedbog A 1843.

Foruden Tienderne, hvis Hartkornbeløb forblev uforandret, nemlig:

Privilegeret Hartkorn:

A. Østre Distrikt:

4. Kongetiende, Htk.	30	Tdr. 7	Skp. 0	Fdk. 2	Alb.
5. Kirketiende, Htk.	60	— 2	— 2	— 2	—
Tils. Htk....	91	Tdr. 1	Skp. 3	Fdk. 1	Alb.

Kontribuabelt Hartkorn:

B. Vestre Distrikt:

4. Kongetiende, Htk.	150	Tdr. 5	Skp. 1	Fdk. 0	Alb.
5. Kirketiende, Htk.	185	— 3	— 2	— 2¼	—
Tils. Htk....	336	Tdr. 0	Skp. 3	Fdk. 2¼	Alb.

I 1844 var de tilsvarende Hartkornbeløb efter den nye Matrikul med Forbigaaelse af Tiendernes følgende:

A. Østre Distrikt (Hardenberg, Rosenlund, Nørregaard og Nielstrup med Tilliggende).

Privilegeret Hartkorn:

1. Ager og Eng, Htk.	347	Tdr. 2	Skp. 2	Fdk. ¼	Alb.
2. Skovskyld (som vedbliver)					
Htk.	21	— 3	— 0	— 2	—
3. Mølleskyld, Htk.	7	— 0	— 0	— 0	—
Tils. Htk....	375	Tdr. 5	Skp. 2	Fdk. 2¼	Alb.

Uprivilegeret Hartkorn:

1. Ager og Eng, Htk.	1 240	Tdr. 7	Skp. 0	Fdk. ¾	Alb. ¹⁾
2. Skovskyld, (som vedbliver)					
Htk.	14	— 7	— 2	— 2	—
3. Mølleskyld, Htk.	4	— 7	— 0	— 0	—
Tils. Htk....	1 260	Tdr. 5	Skp. 2	Fdk. 2¾	Alb.

B. Vestre Distrikt (Sæbyholm og Christiansdal med Tilliggende).

Privilegeret Hartkorn:

1. Ager og Eng, Htk.	143	Tdr. 1	Skp. 0	Fdk. 0	Alb.
2. Skovskyld, (som vedbliver)					
Htk.	0	— 4	— 0	— 2	—
Tils. Htk....	143	Tdr. 5	Skp. 0	Fdk. 2	Alb.

¹⁾ Ifølge den med Rtkam. Skriv. af 1844 28. Decbr. fulgte Fortegnelse førtes til Afgang i det uprivilegerede Ager og Engs Htk. for Matr. Nr. 1 i Sleminge Sogn, Nørregaards Hovedgaard: 2 Skpr. 1 Fdk., som overførtes til det privilegerede Hartkorn.

Uprivilegeret Hartkorn:

1. Ager og Eng, Htk.	446 Tdr.	2 Skp.	0 Fdk.	$\frac{1}{4}$ Alb. ¹⁾
2. Skovskuld, (som vedbliver)				
Htk.	0	— 0	— 0	— 0
Tils. Htk.	446 Tdr.	2 Skp.	0 Fdk.	$\frac{1}{4}$ Alb. ²⁾

b. Forbedringer, Laan.

Lønsgrevinde Ida Augusta d'Almaforte-Hardenberg-Reventlow fik ved kgl. Bevilling af 1856 21. Juni Tilladelse til at anvende indtil 48 000 Rbd. af Grevskabets Midler til Opførelse af nye Bygninger paa den Grevskabet tilhørende Hovedgaard Sæbyholm, imod at den dertil anvendte Kapital igen blev erstattet Lenet. Ved en lignende Bevilling af 1858 20. Oktbr. blev der endvidere givet Lensgrevinden Tilladelse til at anvende 16 400 Rbd. af Grevskabets Midler til Opførelse af et nyt Stuehus og en ny Mejeribygning paa den Grevskabet tilhørende Hovedgaard Nielstrup, imod at det anvendte Beløb tilbagebetaltes Grevskabet³⁾.

Hendes Søn, Carl Ludvig August Rudolph Greve Holck Hardenberg Reventlow fik under 1872 10. Juli Bevilling paa at optage et Laan af 20 000 Rbd. paa Grevskabet til Opførelse af en ny Ladebygning paa Nielstrup, imod at Laanet blev tilbagebetalt i Løbet af 20 Aar⁴⁾. Disse Laan er saaledes tilbagebetalte af de aarlige Revenyer, som uden Tvivl er Besidderens private Ejendom.

c. Salg af Bøndergods.

Før Salget af Bøndergods i Henhold til Bevilling af 1852 10. Decbr.⁵⁾ begynder, ejer Lenet:

- 1) Fragaaget til Nakskov Ladegaard for Matr. Nr. 64 i Sandby: upriv. 2 Skpr. 1 Fdk. $\frac{1}{4}$ Alb.
- 2) Maribo Amtstues Hovedbog A 1844.
- 3) Grevelige Lehnbog, S. 339 og 345.
- 4) Anf. St., S. 362.
- 5) Følgende Salgsbevillinger skal endnu anføres:

De Grevskabet tilkommende aarlige Afgifter og øvrige Herlighedsrettigheder af følgende Arvefæsteejendomme: Matr. Nr. 3 i Arvelund i Krukholm By, Abildtorpe Sogn, Matr. Nr. 14, 29, 34 og $\frac{1}{12}$ af Matr. Nr. 39 Sannegaard i Vester Karleby, Herredskirke Sogn, Matr. Nr. 22 smstds. og Matr. Nr. 4 a, 5, 27 og 28 Adams gave i Branderslev By og Sogn, fik Grevinde Ida Augusta Grevinde d'Almaforte Hardenberg-Reventlow 1856 27. April Tilladelse til at afløse, imod at Arvefæsterne betalte kontant til Grevskabet i det mindste henholdsvis 1200 Rbd., 1400 Rbd., 314 Rbd. 16 Sk. og 12,109 Rbd. 36 Sk., hvilke Beløb under Justitsministeriets Kontrol vilde blive at anbringe som andre Fideikommiskapitaler. (Grevelige Lehnbog, S. 339).

230 Gaarde og Bolsteder med Htk. 1 492 Tdr. 4 Skp. 1 Fdk. $1^{13}/_{24}$ Alb.
samt 274 Huse og Vænge med

samlet Htk..... 106 — 7 — 2 — $^{5}/_{28}$ —

Efter 1852 er der solgt 204 Gaarde til *fri Ejendom* uden Arvefæste.

Der er udtaget til fri Raadighed i Henhold til Lov 1861 19. Febr.:

Htk..... 64 Tdr. 6 Skp. 1 Fdk. $1^{1}/_{2}$ Alb.

Tilbage haves 16 fæstepligtige Gaarde med samlet

Htk..... 93 Tdr. 6 Skp. 1 Fdk. $1^{1}/_{2}$ Alb.

Reglen var, at indtil $3/4$ af Købesummen blev indestaaende som første Prioritet til 4 pCt. p. a.

Der er indtil 1914 1. Apr. solgt 173 Huse

Tilbage haves..... 101 Huse og ubebyggede Parceller²⁾.

Tienderne er afløste i Henhold til Lov.

d. Den nuværende Substans.

Lenets samlede Hartkorn var 1914 1. Apr.:

Ager og Eng, Htk..... 759 Tdr. 2 Skp. 3 Fdk. $2^{9}/_{10}$ Alb.

Skovskyl, Htk..... 36 — 7 — 1 — 0 —

De øvrige Bestanddele af Substansen opgives i 1914 saaledes:

Bankaktier..... 28 800 Kr.

Fideikommiskapital, c..... 3 142 954 —

(Hardenbergske Bestanddel c. 1 682 745 Kr.). Jordtilliggendet udgør c. 5 100 Tdr. Land, Skovarealet 2 840 Tdr. Land³⁾.

4. BESIDDERNE.

a. Kort Biografi af Erektor.

Den senere preussiske Kansler og Fyrste Carl August Friherre von Hardenberg, f. 1750 31. Maj † 1822 26. Novbr.³⁾, ægtede 1774 en Datter af Christian Ditlev Greve af Reventlow († 1759), Komtesse Juliane Frederikke Reventlow, og arvede ved hende Stamhusene Krænkerup

Under 14. Febr. 1874 erholdt Lensgreve Holck-Hardenberg-Reventlow kgl. Bevilling til Losning af det paa Grevskabets faste Ejendomme hvilende Majoratsbaand, imod at der substitueredes Fideikommiskapitaler til Værdien af de paagældende Ejendomme efter Taksation. (Grevelig Lehnbog, S. 365).

- 1) Ifølge Meddelelse fra Godskontoret.
- 2) Hof- og Statskalender for Kongeriget Danmark 1915.
- 3) Allgemeine deutsche Biographie 10. Bd., S. 572 ff.

og Friisenvold. 1782 underskrev Baronen Forpligtelsen, at hans ældste Søn i Stamhuset efter Moderen sukkederende Arving skulde blive i Danmark »at dette Fideikommisses Indkomster i Fremtiden kommer til en i Danmark boende Undersaat«. 1788 ophævedes Ægteskabet. Grevinde Reventlow, der atter antog sit Familienavn, døde 1793 27. Avg. i Regensburg. Deres Søn Christian Heinrich August f. 19. Febr. 1775 arvede Stamhusene Krænkerup og Friisenvold og antog Navnet Hardenberg Reventlow. Baron Hardenberg Reventlow blev ved kgl. Resolution af 1814 25. Juli ophøjet til Lensgreve og hans laalandske Godser erigerede til et Grevskab under Navn af Hardenberg-Reventlow, dog blev den endelige Bestemmelse om Grevskabets Erektion først truffet ved kgl. Resolution af 1815 13. Decbr. (jvfr. ovfr.). Han var gift 1. 1795 med Jeanette Caroline von Reitzenstein † 1819 25. Decbr. og 2. 1822 19. Febr. m. Emma Louise Frederikke Georgine Grevinde Hardenberg, f. 1796 29. Jan.¹⁾ Efter Lensgrevens Død, 1840 16. Septbr., tilfaldt Grevskabet hans eneste Datter.

b. *Fortegnelse over samtlige Besiddere.*

1. *Christian Heinrich August Fyrste Hardenberg Reventlow* til Frisenvold, f. 1775 19. Febr. † 1840 16. Septbr. Greve 1814 25. Juli. Hans Datter:
2. *Ida Augusta Grevinde Hardenberg Reventlow*, f. 1799 13. Apr. † 1867 1. Jan. g. 1815 1. Oktbr. m. Harald Greve Holck, f. 1785 18. Septbr. † 1839 20. Decbr. Deres Søn:
3. *Carl Ludvig August Rudolph Greve Holck-Hardenberg-Reventlow*, f. 1818 29. Juli † 1885 17. Febr. Hans Morfaders Søsterdatters Datter:
4. *Lucie Caroline Amalie Adelheid Henriette Georgine Wilhelmine Prinsesse Schonaich-Carolath*, f. 1822 18. Septbr. † 1903 30. Apr. g. 1843 23. Febr. m. Curt Ulrich Heinrich Haugwitz, Ritmester, ved kgl. Resolution 1885 1. Oktbr. optaget i den danske Grevestand under Navnet: Haugwitz Hardenberg Reventlow, f. 1816 24. Febr. † 1888 12. Septbr. Deres Søn:
5. *Heinrich Bernhard Carl Paul Georg Curt Greve Haugwitz Hardenberg Reventlow*, f. 1844 14. Apr.

¹⁾ Louis Bobé, Papirer fra den Reventlow'ske Familiekreds II B, S. 242 f., jvfr. III, S. 396.

XXXI. GREVSKABET LERCHENBURG.

1. GODSETS EJERFORHOLD INDEN EREKTIONEN AF STAMHUSET LERCHENBURG.

Den kgl. residerende Kommissær i Amsterdam, Gabriel Marselis, fik ved Skøde af 1664 14. Juni udlagt Kalundborg Slot og Ladegaard og al Kronens Gods i Kalundborg Amt, tils. c. 6 782 Tdr. Htk., for c. 339 114½ Rdl., fra 1664 1. Maj at regne. Dog forbeholdt Kronen sig Tilbagekøbsret til det samlede Gods¹⁾. Franz v. Marselis fik 1684 5 Marts Bevilling paa, at Kalundborg Ladegaard med Enemarkerne Asnæs og Rosnæs 135 Tdr. 4 Skp. Htk. maatte være en fri Sædegaard²⁾. Kronen havde ved kgl. Resolution af 1702 30. Decbr. overdraget sin Indløsningsret til Kalundborg Ladegaard til Gehejmeraad Greve Carl Ahlefeldt til Langeland og Rixingen, som derefter fik tilskødet Godset af Franz v. Marselis i Amsterdam ved Skøde af 1703 3. Avg.³⁾. Ahlefeldt nedlagde senere Byen Østrup og oprettede af dens Marker Hovedgaarden af samme Navn. Paa Auktionen efter Greve Ahlefeldts Død 1722 købte den i Hamborg bosatte engelske Kobmand, Christopher Watkinson, senere adlet med Navnet von Watkinson, Kalundborg Ladegaard med underliggende Gods, Auktionsskødet er dateret 1724 20. Juni. Efter dennes barnløse Død i 1729 arvede en ligeledes i Hamborg bosat Engelskmand, John Torrington m. fl. disse Ejendomme⁴⁾. Han blev adlet 1732 12. Decbr. under Navnet de Thornton⁵⁾. 1742 29. Decbr. tilskødede John de Thornton paa egne og Medarvingers Vegne efter Christopher von Watkinson *Kalundborg Slots, Østrup og Astrup Ladegaarde* og *Vidskendegaard* til Generallojtnant af Kavalleriet Christian Lerche til Lerchenfeldt⁶⁾. 1743 1. Maj fik Generallojtnant

1) Kronens Skøder paa afhændet og erhvervet Jordegods i Danmark etc. II, 155. Sæll. Ldstings Skodeb. III, 6, jvfr. III, 237.

2) Sæll. Ldstings Skodeb. VIII, 14 b.

3) Sæll. Ldstings Skodeb. XII, 249.

4) Richardt og Becker, Danske Herregaarde II.

5) A. Thiset og P. L. Wittrup, Nyt dansk Adelslexikon.

6) Sæll. Ldstings Skodeb. XVII, 615.

Christian Lerche endvidere tilskødet *Birkendegaard* af Justitsraad Terkel Terkelsen¹⁾, tidligere Sekretær og Inspektør hos Dronning Charlotte Amalie, og 1751 11. Juni fik han af Margretha Elisabeth Weinmann, Enke efter Johan Conrad Ernst, Skøde paa *Agnøegaard*, hvis Hovedgaardstakst ifølge kgl. Bevilling af 1725 29. Jan. udgjorde 48 Tdr. 1 Skp. 2 Fdk. og med det underliggende Bøndergods 477 Tdr. 3 Skp. 1 Alb. Htk.²⁾. Justitsraad, Assessor og Sekretær i Højesteret Henrik Hjelmstjerne skødede endvidere 1750 11. Juni *Vesterbygaard*³⁾ til Generalløjtnant Christian Lerche, der ogsaa købte Daurup Gaard og Gods, tils. 40 Tdr. 4 Skp. 3 Fdk. Htk., af Overjæger Tham Masman. Skødet blev udstedt 1752 11. Juni⁴⁾. Herved var det lykkedes Generalen at samle det største Gods i Danmark, næst efter Grevskabet Frijsenborg.

2. EREKTIONEN AF STAMHUSET LERCHENBORG.

a. Erektionen.

Greve Christian Lerche, som deltog i den store nordiske Krig, og efter Fredsslutningen tog Tjeneste i udenlandske Hære bl. a. paa Sicilien, blev 1731 titulær Generalmajor og Deputeret i Landetatens Generalkommissariat, 1746 Overkrigssekretær og General, tog 1753 af Helbredshensyn sin Afsked og trak sig tilbage til sine Godser. Af Hovedgaardene Lerchenborg, Kalundborg Ladegaard, Vesterbygaard, Arnsøgaard, Birkendegaard, Astrup og Daurup med Tilliggende, oprettede han 1755 18. Apr. et Stamhus, det største som nogensinde har været i Danmark. Generalen, som efterhaanden forsynede næsten alle de nævnte Gaarde med Bygninger, efterlod ifølge Testamente ved sin barnløse Død 1757 6. Decbr. Stamhuset til sin Enke, Amalia Magdalena Christiana Caroline Grevinde af Leiningen-Westerburg, som først døde 1800 8. Juli, men allerede 1789 havde afstaaet Stamhuset til Gehejmerraad Georg Flemming Lerche.

Stamhuset udgjorde da:

1. Lerchenborg med Parcellen Hedvigslyst:

Hovedgaardstakst:

Ager og Eng.....	145	Tdr.	3	Skp.	1	Fdk.	0	Alb.
Skovskylde.....	2	—	2	—	0	—	0	—

At overføre... 147 Tdr. 5 Skp. 1 Fdk. 0 Alb.

1) Sæll. Ldstings Skodeb. XVII, 614.

2) Anf. St. XVIII, 119.

3) Anf. St. XVIII, 98.

4) Anf. St. XVIII, 158.

	Overført...	147	Tdr.	5	Skp.	1	Fdk.	0	Alb.
2.	Birkendegaard:								
	Hovedgaardstakst:								
	Ager og Eng.....	114	—	5	—	3	—	0	—
	Skovskyld.....	0	—	5	—	1	—	1	—
3.	Daurup ufrit Htk.:								
	Ager og Eng.....	25	—	6	—	3	—	1	—
	Skovskyld.....	0	—	0	—	2	—	2	—
4.	Astrup ufrit Htk.:								
	Ager og Eng.....	17	—	6	—	0	—	2	—
	Skovskyld.....	29	—	2	—	0	—	0	—
	Mølleskyld.....	5	—	0	—	0	—	0	—
5.	Vesterbygaard:								
	Hovedgaardstakst, Htk.:								
	Ager og Eng.....	64	—	1	—	1	—	1	—
	Skovskyld.....	0	—	5	—	0	—	0	—
	Ufrit Htk.:								
	Ager og Eng.....	15	—	3	—	2	—	0	—
6.	Avnsøgaard med Parcellen Sve-								
	bøllegavn:								
	Hovedgaardstakst:								
	Ager og Eng.....	46	—	5	—	2	—	2	—
	Skovskyld.....	1	—	3	—	3	—	1	—
	Ufrit Htk.								
	Ager og Eng.....	18	—	1	—	0	—	1	—
	Skovskyld ¹⁾	0	—	6	—	2	—	2	—
7.	Konge og Kirketiender:								
	Htk.....	730	—	4	—	0	—	0	—
	med jus patronatus et vocandi.								

Tils. c.... 1 218 Tdr. 7 Skp. 0 Fdk. 1 Alb.

Med Bøndergodset, som ikke er opgjort i Stamhusbrevet, i alt c. 4 369 Tdr. Htk.

b. Sukcessionsordenen.

Stamhusbrevets Sukcessionsregler, der endnu gælder for Grevskabet Lerchenborg, meddeles her i Uddrag:

7.

Naar en Stamhuus-Besidder efter min Frue Grevindes dødelige Afgang haver tiltraadt Stamhuuset med Gaarden i Kiøbenhavn og øv-

¹⁾ F. Richardt og T. A. Becker, Prospekter af danske Herregaarde, 2. Bd.

rige Arv, forbliver samme stedse ved Familien, saaledes at den første Possessoris ægte Børn og deres Descendentere, saalænge nogen af dem er til, tiltræder den fulde Possession successive og en efter den anden udi følgende Tour og Orden, nemlig: Efterlader han Søn eller Sønner, da træder den ældste Søn til Possessionen og dennes ægte Afkom paa samme Maade efter ham i nedstigende Linie, saalænge nogen af dem er til. Dør første Possessoris ældste Søn, uden at efterlade sig Livsarvinger af Egteskab, da træder anden Søn, som er den Afdødes, ældste Søns, ældste Broder til Successionen og Possessionen for sig og sine ægte Descendenter paa samme Maade, som om ældste Søn og hans Descendentere er meldet, og saa fremdeles, saalænge ægte Sønner og deres ægte Descendentere ere til. Ere ingen Sønner eller deris ægte Descendentere til, naar den første Possessor ved Døden afgaaer, men Døttre, da falder Possessionen til hans ældste ægte Datter og hendes ægte Descendentere, saaledes som foran angaaende Brødrene er meldet og saa fremdeles i Henseende til flere Døttre og deres ægte Descendentere, saalænge nogen er til. Skulde den første Possessor ved Døden afgaae uden ægte Livsarvinger, eller hans ægte Descendentere alle skulde uddøe, da falder Succession og Possession til den af Mand-Linien, som er nærmest og ældst i Familien og Slægtskab efter Capitain Christian Lerche og til sammes ægte Descendentere udi samme Tour og Orden som ovenfor er meldet angaaende den første Possessoris Descendentere o. s. fr., saalænge mandlige Descendentere efter Capitain Christian Lerche og deres ægte Afkom er til. Skulde bemeldte Capitain Christian Lerches samtlige Sønner og deres Descendentere uddøe, falder Successionen og Possessionen til hans Døttre og deres ægte Descendentere efter ovenanførte Tour og Orden.....

.....Naar nogen af Qvindelinien skulde tiltræde Possessionen, skal hendes Mand saavel som de med ham sammenavlede Børn i Kraft af den mig under 24. Maji 1754. . forundte kgl. Bevilling ligeledes bære det Tilnavn af Lerche uden Tillæg af andet Tilnavn enten for eller bag ved, og føre de Lerchers adelige Vaaben uden noget andet Vaaben tillige at bruge.....

8.

Skulde de af Capitain Christian Lerche avlede ægte Børn og deres Descendentere efter kort eller lang Tid saaledes uddøe, at ingen af dem var tilovers, som Stamhuset og Gaarden i Kiøbenhavn og øvrige Arv kunde tiltræde, da falder Successionen og Possessionen til afg. Kammerjunker Cornelius Johan Lerches ægte Børn og deres ægte Descendentere udi samme Tour og Orden og med samme Vilkaar og Forbindtligheder som foran angaaende Capitain Christian Lerches Børn og deres ægte

Descendentere er meldet og fastsadt. Skulde bemeldte Kammerjunker Lerches Børn og deres ægte Descendentere ligeledes uddøe, falder Successionen og Possessionen til afg. Gehejmeraad og Greve Hr. Adam Levin Knuths ægte Descendentere; i hvilket sidste Fald dog er at ægte, at den eller de af de Grev Knuth'ske Arvinger og Descendentere, som paa den Tid, naar Successionen af mit Stamhuus m. v. maatte tilfalde denne Familie, ere eller blive forlehnede med Grevskab eller med Grevskaber, fra Stamhuus-Successionen excluderes, hvorimod den nærmeste i Familien efter den forhen etablerede Tour og Orden. tiltræder Stamhuset. Skulde den Grev Knuth'ske Familie gandske uddøe, eller de sidste af Familien med Grevskaber være forlehnede falder [Stamhuset m. v.] til min. Frue Grevindes Slægtninger efter ovenbenævnte Tour og Orden. Dog at ingen, som er eller bliver af den romersk-catholske Religion skal have Retighed til Succession og Possession af Stamhuset m. v.,¹⁾

*c. Forbedringer og Laan paa Stamhuset Lerchenborg,
Salg af samme.*

For at kunne faa den foretagne Udskiftningsplan fuldført blev et Magelæg med nogle Jorder, der tilhørte Præsten i Hjembæk og Stamhuset Lerchenborg, approberet ved kgl. Resolution 1789 23. Jan.²⁾

Ved kgl. Resolution af 27. Marts s. A.³⁾ tillodes det Gehejmeraad Lerche dels at optage et Laan af 10 000 Rdl. paa Lerchenborg Stamhus for at indkøbe de for hans Bønder nødvendige Forstrækninger af Sædekorn, Heste m. m., dels at bortsælge ved offentlig Auktion saa meget af Stamhusets underliggende Hartkorn, at af Købesummen kunde blive betalt saavel den derpaa hæftende Gæld (undtagen 25 000 Rdl., der var laant ham af Kreditkassen) som det nye Laan. Stamhusets Strøgods paa et Hus nær, hvortil der laa en Kirkejord, blev solgt for 9 182 Rdl., hvilket Bud blev approberet ved kgl. Resolution af 1789 25. Septbr.⁴⁾ Samtidig blev der givet Bemyndigelse til at sælge Daurup Gods, dog ikke under 28 000 Rdl. og Kalundborg Ladegaard med Lerchenfeldt Gods ikke under 1 000 000 Rdl. Ved Skøde af 1792 11. Decbr. overdrog Gehejmeraad Georg Flemming Lerche Kalundborg Ladegaard til

1) Læst ved den kgl. Lands Over- samt Hof- og Stadsret Mandagen d. 16. Dec. 1805. Verificeret Afskrift i Pakken: Greve Lerches og Frues Boes Papirer 1852 i Arts Herreds Arkiv (L A).

2) D Kanc. rotuli relationum, 1789, Fol. 9, jvfr. kgl. Resol. af 25. Septbr. s. A. Fol. 405.

3) Anf. St. 1789, Fol. 115.

4) Anf. St. 1789, Fol. 402.

Kammerraad og Landvæsenskommissær Peder Bech for 70 000 Rdl.¹⁾ Ingen af Beboerne paa Strøgodset havde meldt sig til selv at købe deres Gaarde, formentlig fordi Landgilde og Hoveri aarlig udgjorde mindre end Renten af Købesummen. Enkegrevinde Lerche i Hamborg indvendte imod Salget, at al Afhændelse fra Stamhuset var ganske imod det af hendes Mand under 1755 18. Apr. oprettede Testamente; men herimod blev der gjort gældende, at Salget af en Del af Stamhuset til Afdrag af en betydelig Gæld, som tildels var stiftet i hendes Besiddelsestid, maatte ske for des bedre at kunne bevare Resten.

Ved Overenskomst af 1798 14. Maj, konfirmeret under s. A. 14. Maj, overdrog Gehejmerraad Georg Flemming Lerche sin Søn Kammerherre Christian Lerche Besiddelsen af Stamhuset Lerchenborg, som da bestod af Hovedgaarden Lerchenborg, Vesterby, Aunsøe, Birkende-gaard, Daurup og Alstrup, af Htk. fri Hovedgaardstakst c. 378 Tdr. og kontribuabelt Htk. c. 3 157 Td., samt Konge- og Kirketiender c. 712 Tdr. og en Gaard i København. Paa Godset og dets Revenyer hæftede en Gæld af 127 616 Rdl. og paa Gaarden i København 10 000 Rdl., tils. 137 616 Rdl. Ved Tiltrædelsen forestod endnu Udskiftningen af 1 000 Tdr. Htk. Bøndergods og den betydelige Skovs Indfredning samt Opførelsen af flere nødvendige Bygninger tillige med Reparationer og flere nyttige Jordforbedringer, hvilket udfordrede store Summer, hvorved Kammerherren var kommen i en privat Gæld af 14 000 Rdl. — eller omtrent lige saa meget, som han i sin Besiddelsestid havde afbetalt paa Stamhusets Gæld, — foruden at han havde anvendt alle de Penge af sine Indkomster, som han ved den nøjagtigste Økonomi havde kunnet faa tilovers. Han fik da ved kgl. Resolution af 1804 13. Apr. Tilladelse til at sælge Stamhuset Lerchenborg med alt Tiliggende, imod at Købesummen skulde blive Fideikommis²⁾. Af Købesummen for Gaarden i København blev 50 000 Rdl. tillagt det Lerche'ske Fideikommis, medens den paa Gaarden hæftende Gæld, 10 000 Rdl. fremdeles kom til at hvile paa Fideikommisset³⁾. Da Kammerherren ikke kunde faa Landejendommene solgte til en rimelig Pris, tilskødede han under 1804 11. Decbr. hele Godset til sig selv som Alodium for 913 440 Rdl. D. Cour.; Fideikommisset blev prioriteret i Ejendommene næst efter den paa samme hvilende gamle Gæld 137 616 Rdl., som dog efterhaanden skulde afbetales, saaledes at Fideikommisset fik første Prioritet. Efter Pengevæsenets Forandring udgjorde

1) Sæll. Ldstings Skodeb. XIX, 553.

2) D. Kan. 4. Dptm.s Forestill. 1804 Nr. 13. Den kgl. Bevilling blev udfærdiget under 20. s. M.

3) Kgl. Resol. af 1805 18. Oktbr. (4. Dptm.s Forestill. Nr. 55).

Fideikommisset 888 400 Rbd. S. V., og af den paa Lerchenborg hvilende gamle Gæld var der indtil 1818 Febr. afbetalt saa meget, at Resten var omskrevet til 103 156 Rbd. S. V.

3. EREKTIONEN AF GREVSKABET LERCHENBORG.

a. *Erektors Ophøjelse i den grevelige Stand.*

Ved kgl. Resolution af 1818 14. Febr. udnævntes Kammerherre Christian Cornelius Lerche til dansk Lensgreve¹⁾, og ved en anden kgl. Resolution af s. A. 4. Apr. blev Kammerherre Greve Lerches samtlige Sønner i første Led benaadede med Grevetitlen, hvorimod det med Hensyn til Sønerne i de andre Led vilde blive at forholde i Overensstemmelse med Grevernes Privilegier²⁾. Endelig blev det af Greve Lerche indsendte Vaaben approberet af Kongen under s. A. 26. Maj³⁾.

b. *Erektionsbrevets Indhold.*

Ved kgl. Resolution af 1818 14. Febr. blev det bevilget Kammerherre Christian Cornelius Lerche, at hans Godser Lerchenborg og Aunsøegaard maatte træde i Stedet for det Lerche'ske Fideikommiss samt erigeres til et dansk Lensgrevskab, dog saaledes, at der ikke tildeles samme større Frihed for kgl. Skatter end den, Ejeren da var i Besiddelse af, og at Grevskabets Besiddere derved ikke erholdt Ret til at udøve Amtmandsforretninger paa Grevskabet. Udkastet til Erektionsbrevet til Grevskabet Lerchenborg blev approberet ved kgl. Resolution af 1818 16. Decbr. Til Grevskabet, som bestod af Lerchenborg og Aunsøegaard med tilliggende Parceller og Bøndergods, overdrog Kammerherre Greve Lerche endnu Bjergsted og Snuderup Skove samt en Kapital 55 500 Rbd. Sølv, som indestod paa første Prioritet i Aggersvold og Daurup Godser⁴⁾. Med Hensyn til Sukcessionsordenen havde Greven ikke troet at kunne gøre nogen Forandring i de for det tidligere Stamhus Lerchenborg af Stifteren, General Greve af Lerche, foreskrevne Regler, eftersom Grevskabet traadte i det forrige Stamhuses Sted. Derimod mente Greven ikke at være bundet af de særlige Bestemmelser, som General Lerches Testamente indeholdt med Hensyn til Jordegodsernes og Skovenes Behandling⁵⁾.

1) D Kanc. 4. Dptm.s Forestill. 1818, Nr. 17.

2) Anf. St. 1818, Nr. 28.

3) Anf. St. 1818, Nr. 44.

4) Anf. St. 1818, Nr. 112.

5) Anf. St. 1818, Nr. 17.

Det kgl. Erektionspatent er dateret 1818 den 26. Maj¹⁾. Det lyder i Uddrag saaledes:

Ligesom vi af særdeles kongelig Naade til os elskelig Christian Cornelius Lerche, vores Kammerherre og Ridder af Dannebrogen under Dags Dato have optaget ham i den grevelige Stand, saaledes ville vi ogsaa i Overensstemmelse med vores under 14de Februar f. A. allernaadigst givne Resolution, at Godserne Lerchenborg og Aunsøgaard i Holbeks Amt i vort Land Sieland maa oprettes til et Lehngrevskab under Navn af Grevskabet Lerchenborg, samt træde istedetfor den Fideicommiss Kapital, som ifølge allernaadigst Bevilling af 20de April 1804 blev substitueret for det forhen værende Stamhuus Lerchenborg, herved allernaadigst bevilge og fastsætte følgende om dette Grevskabs Erections Vilkaar:

1.

Grevskabet Lerchenborg skal bestaae af Sædegaarden Lerchenborg med Parcellerne Hedevislyst og Minneslund, samt af Aunsøgaard med Parcellen Svebøllegavn, saavel som alt til disse Gaarde liggende Bøndergods, Kirker, Tiender og alt andet Tilbehør, hvortil endnu bliver at lægge Biergsted og Snuderup Skove, saavel som de Kapitaler, til Beløb 55 500 Rbd. Sølv, som Greven har indestaaende paa første Prioritet i Daurups og Aggersvolds Godser.

2.

Det saaledes oprettede Grevskab skal, som et udeleligt Lehn med alle de Rettigheder, som de grevelige Privilegier af 25. Maji 1671 hjemle, forblive i dens Besiddelse, som efter den af afgangne General Christian Greve af Lerche for Stamhuuset Lerchenborg fastsatte Følgeorden ville været berettiget til dette Stamhuus, saafremt samme i sin oprindelige Egenskab havde været til, dog skal Besidderen, hverken nu eller i Tiden være berettiget til at udøve Amtmandsforretninger paa Grevskabet, ligesom heller *ingen større Frihed for vores Skaller tilstaaes end dem, der forhen fulgte de til Grevskab oprettede Godser*.....

3.

Over samtlige de Jorder, Skove, Kirker og Tiender m. v., som skulle følge Grevskabet og beløber: frie Hovedgaardstaxt Ager og Eng 192 Tdr. 0 Skp. 2 Fdkr. $1\frac{7}{8}$ Alb., Skov og Mølleskyld 3 Tdr. 5 Skp. 3 Fdkr. 1 Alb., Kongetiende, matriculeret 188 Tdr. 4 Skp., tiendeydende 2 040 Tdr. 5 Skp. 2 Fdkr. 1 Alb., Kirketiende, matriculeret 283 Tdr. 2 Skp., tiendeydende 2 292 Tdr. 2 Skp. 1 Alb., Bøndergods Ager og Eng 2 243 Tdr. 6 Skp. 1 Fdkr. $2\frac{381}{520}$ Alb.; Skov og Mølleskyld 50 Tdr.

1) Grevelige Lehnbog, S. 126—32.

3 Fdkr. 2¼ Alb. Hartkorn, er en af nuværende Besidder verificeret Jordebog indleveret i vort danske Kancellie, som vi ogsaa har paalagt at forsyne ovennævnte Prioritets Obligationer med Paategning, at de tilhøre Grevskabet Lerchenborg.

4.

Det skal være Pligt for Lehnbesidderen at vedligeholde de til Lehnnet hørende Gaarde og Godser samt Skove, hvilke blive forstmæssig at benytte, Kirker og alt andet, der med Rette bør at følge Grevskabet, i god og forsvarlig Stand, hvilket ogsaa isærdeleshed skal gjelde om de Inventarier og Besætninger, hvormed enten nuværende Besiddere eller Efterkommere, muligen maatte finde for got at forsyne nogen af Gaardene, i hvilket Tilfælde en nøjagtig Specification med tilføjet Vurdering i rede Sølv bør forfattes og dette Erectionsbrev vedhæftes.

6.

Grevskabets Besiddere have lovligen at forrente den i Overensstemmelse med de dertil erhvervede allernaadigste Bevillinger paa samme hæftende Gjeld, som nu efter de passerede Afbetalinger er omskrevne til 103 165 Rbd. 88 Sk. Sølv, ligeledes haver Besidderen paa denne Gjeld aarlig at afbetale 2 000 Rbd. Sølv, indtil den aldeles er afbetalt.

19.

Paa dette vort Erections Patent behøves ingen Confirmation at søges eller tages, hvad enten Lehnsherren eller Lehnshaveren forandres, alleneste, at hvergang saadan Forandring indfalder, da skal der af daværende Lehnshaver til Lehnspligt erlægges i vort Zahlkammer 100 Species Ducater.

c. Senere Tillæg til Lensbrevet.

Ved kgl. Bevilling af 1854 30. Juni tillodes det efter den af Besidderen af Grevsk. Lerchenborg Christian Albrecht Greve af Lerche, derom gjorde Ansøgning, at den af den afg. Besidder af nævnte Grevskab i Henhold til de kgl. Bevillinger af 9. Novbr. 1821, 26. Maj 1824 og 28. Septbr. 1825 under 29. Juni 1829 udstedte Deklaration, hvorved en Deel Kreaturer, Inventariegjenstande og Avlsredskaber m. v. ialt til en Værdi af 44 347 Rd. 72 Sk., deels i Sølv og deels i S. og T., overdrages Grevskabet, forandres derhen, at de omhandlede i de Declarationen vedhæftede Specificationer angivne Gjenstande, der ere incorporerede i Grevskabet, for Fremtiden ikkun blive at tilsvare en tiltrædende Lehnbesidder med en bestemt Værdie og at denne ansættes

til 40 000 Rd., saaledes, at det tillades Successor af den forefundne Besætning og Inventarium m. v. at udtage, hvad der ansees meest fornødent til Gaardens Drift, til den anførte Værdie efter Vurdering af uvillige Mænd¹⁾.

4. FORANDRINGER I LENETS SUBSTANS.

a. Overdragelse til Grevskabet af Besætning og Inventarium paa nogle af de Grevskabet Lerchenborg underliggende Parceller.

Da flere af de Grevskabet Lerchenborg underliggende Parceller blev fæsteledige omkring 1820, og da det var yderst vanskeligt at finde Forpagtere, som med den fornødne Dygtighed forbandt den under de daværende Tidsomstændigheder saa sjældne Vederhæftighed, saa Greven sig nødsaget til selv at overtage Driften af disse Parceller for egen Regning, men da de var aldeles blottede for Besætning og Inventarium, hvis Anskaffelse vilde udkræve en Sum af i det mindste 24 000 Rbd. rede Sølv, ansøgte Greven om Tilladelse til at optage et Laan af denne Størrelse paa den Grevskabet tilhørende i Daurup Gaard og Gods indestaaende Panteobligation, subsidiært imod Pant i Substansen af Avnsogaard. Tilladelsen blev givet ham ved kgl. Resolution af 1821 7. Novbr., imod at den for Laanet indkøbte Besætning og Inventarium overdroges Grevskabet som dets Ejendom og stedse vedligeholdtes af Besidderen²⁾. Den kgl. Bevilling blev udfærdiget under 9. s. M.³⁾.

Ved kgl. Resolution af 1824 26. Maj tillodes det Besidderen af Grevskabet Lerchenborg at sælge til nævnte Grevskab den af ham til Parcellen Hedevigsløst anskaffede Besætning og Inventarium paa det Vilkaar, at han maatte optage 4 500 Rbd. Sølv paa Grevskabets i Aggersvolds Gods indestaaende Fideikommiskapital⁴⁾. Bevillingen herpaa udstedtes s. D.⁵⁾.

Ved kgl. Resolution af 1825 14. Septbr. tillodes det dernæst Besidderen af Grevskabet imod uden Vederlag til Grevskabet at overlade den ham tilhørende Besætning og Inventarium paa Mineslund, at optage 5 000 Rbd. rede Sølv paa Grevskabets i Aggersvold indestaaende Fideikommiskapital 25 000 Rbd. Sølv næst efter de paa samme forud optagne 14 500 Rbd. Sølv⁶⁾. Bevillingen blev udstedt d. 28. Septbr. s. A.⁷⁾.

- 1) Grevelige Lehnbog, S. 334.
- 2) D Kanc. 4. Dptm.s Forestill. 1821, Nr. 108.
- 3) Grevelige Lehnbog, S. 134.
- 4) D Kanc. 4. Dptm.s Forestill. 1824, Nr. 44.
- 5) Grevelige Lehnbog, S. 179.
- 6) D Kanc. 4. Dptm.s Forestill. 1825, Nr. 82.
- 7) Grevelige Lehnbog, S. 182.

b. Forbedringer, Laan.

Paa Grund af de lave Priser paa Landbrugets Produkter saa Grevskabets Besidder sig ikke i Stand til i 20erne at betale de bestemte aarlige Afdrag paa den i Grevskabet radicerede Gæld¹⁾. I en Forestilling til Kongen af 1829 udtales det imidlertid, at Greven stod i Begreb med at opføre en Staldbygning paa Avnsøgaard paa 44 Fag Mur- og Bindingsværk 15 Alen bred, hvilken Bygning vilde medføre en Bekostning af 2—3 000 Rbd., og at han i de forløbne Aar havde foretaget mange nyttige Grundforbedringer, der maatte anses at være af lige saa stor Fordel for Lenet, som om de bestemte Afdrag paa Gælden var bleven betalte²⁾.

I 1842 opførte Greve Christian Cornelius Lerche et Havneanlæg i Havnemarksbugten paa Asnæsodde og byggede et Sildesalteri ved Havnen. De ved Havnemarksbugten opførte Bygninger overdroges uden Vederlag til Grevskabet, medens en Del af Udgifterne til Havneanlægget dækkedes ved dertil at indeholde 3 000 Rbd. af de 5 000 Rbd., som Besidderen for Aaret 1842 skulde erlægge som Afdrag paa Grevskabets Gæld³⁾.

Til Dækning af Udgifterne til Istandsættelse og Forbedring af Bygningerne paa Grevskabet erholdt Besidderen 1855 29. Novbr. Bevilling til at optage et Laan af 25 000 Rbd.⁴⁾ og 1857 2. Oktbr. til at laane andre 25 000 Rbd.⁵⁾. Disse Laan afbetaltes af de aarlige Revenyer.

c. Salg af Bøndergods.

I Henhold til kgl. Resolution af 1846 12. Novbr. (Bevilling af 17. s. M.) blev der i Aarene 1846—68 *bortarvefæstet* fra Grevskabet Lerchenborg: 127 Tdr. 7 Skp. for en Kanonkapital af 83 280 Rbd.⁶⁾.

Endvidere blev der i Aarene 1854—70 solgt til *Arvefæste* med Ret til at sælge og pantsætte:

Gaarde med samlet Htk. af 300 Tdr. 1 Skp. 1 Fdk. $\frac{1}{2}$ Alb.
for 429 360 Rbd.

Huse med et samlet Hartkornsbe-
løb af 5 — 4 — 0 — $\frac{1}{4}$ —
for 9 344 Rbd.⁷⁾.

¹⁾ Jvfr. D Kanc. 4. Dptm.s Forestill. 1822 Nr. 63, 1824 Nr. 57, 1825, Nr. 82 og 1829 Nr. 1.

²⁾ D Kanc. 4. Dptm.s Forestill. Nr. 1

³⁾ Grevelige Lehnbog, S. 252.

⁴⁾ Anf. St., S. 338.

⁵⁾ Anf. St., S. 344.

⁶⁾ Departementstidende 1853, S. 221, jvfr. Grevelige Lehnbog, S. 273 og 280.

⁷⁾ Ministerialtidende B 1871, S. 551—72.

Af Ejendomme over 1 Td. Htk. svares c. 4 Tdr. Byg pr. Td. Htk. aarlig i Arvefæsteafgift. Rekognition ved Arvefæsterskifte er kun forlangt meget faa Steder og da 50 Kr. pr. Td. Htk.

1852 16. Apr. blev det bevilget Besidderen af Grevskabet Lerchenborg at afhænde til *fuldkommen Ejendom* det Grevskabet underliggende Bøndergods af Fæstegaarde, Huse, 3 Vandmøller og et Krosted paa de Vilkaar,

1. at ethvert Sted med et Tilliggende af 1 Td. Htk. og derover idet mindste udbragtes til 600 Rbd. pr. Td. Htk. og ethvert Hus til 150 Rbd. for Bygningen og desuden, naar det havde Jordtilliggende, 800 Rbd. pr. Td. Htk.
2. at det overlodes Justitsministeriet efter Indstilling fra Besidderen at fastsætte Vilkaarene for Afhændelsen af de tre under Grevskabet hørende Vandmøller og en Kro.

De øvrige Betingelser for Afhændelsen var overensstemmende med dem, som fandtes i de tidligere meddelte Bevillinger til at afhænde Bøndergodset fra Len og Stamhuse¹⁾.

Fra Udstedelsen af Lov 1854 21. Juni indtil Udgangen af Aaret 1870 solgtes til fri Ejendom:

Gaarde med samlet Htk. af	119 Tdr. 4 Skp. 2 Fdk. 1 $\frac{3}{4}$ Alb.
for 112 725 Rbd. 0 Sk.	
Huse med samlet Htk. af	46 — 5 — 0 — 2 $\frac{1}{2}$ —
for 91 628 Rbd. 73 Sk.	

Endvidere blev i Henhold til Lov 1861 19. Febr. § 2, jfr. Lov 1872 9. Marts bortsolgt af Fæstegaarde:

Aar	Antal	Hartkorn				
1870	45	241 Tdr. 5 Skp. 3 Fdk.	3 $\frac{1}{48}$ Alb.			
1873	105	504 — 4 — 0 —	3 $\frac{3}{4}$ —			
1879	24	89 — 6 — 3 —	2 —			
1895	21	81 — 6 — 0 —	1 $\frac{1}{4}$ —			

Tils. . . 195 med 917 Tdr. 6 Skp. 3 Fdk. 1 $\frac{31}{48}$ Alb.²⁾

Tienderne er afløste i Henhold til Lov 1898 8. Maj.

d. Den nuværende Substans.

Grevskabet har kun nogle ganske faa Huse tilbage og en Gaard. Husene vil næppe blive solgte, da de ligger omkring Lerchenborg³⁾. Grevskabets Htk. opgives i 1914 saaledes:

1) Grevelige Lehnbog, S. 315, jvfr. Bevilling af 1852 15. Oktbr. (Anf. St., S. 320. Departementstidende 1852, S. 852).

2) Ministerialtidende B for de paagældende Aar.

3) Meddelelse fra Godskontoret.

Fri Jord, c.....	320 Tdr. Htk.
Indtaget til Skov.....	32 — —
Skovskyld.....	19 — —
Bøndergods.....	9 — —
Tils. c....	380 Tdr. Htk.

De øvrige Bestanddele af Substansen er opført saaledes:

Bankaktier..... 24 800 Kr.

Fideikommiskapitaler, c. 3 945 391 —

foruden 126 Tdr. Rug, 4 569 Tdr. Byg og 217 Tdr. Havre samt 3 190 Kr. i aarlige Arvefæsteafgifter.

Jordtilliggendet er..... 4 002 Tdr. Land

Skovareal..... 1 757 — — ¹⁾

5. LEGATER, GAVER I ALMENNYTTIGT ØJEMED.

Under 1849 22. Juli blev konfirmeret et Gavebrev af s. A. 31. Maj hvorved Lensbesidder Greve Christian Cornelius Lerche til Lerchenborg Almueskole og udelukkende til Brug for den ved Skolen fungerende Lærer for bestandig skænkede c. 3 Tdr. Land af Lerchenborg Hovedgaards Jorder, imod at vedkommende Lærer deraf til rette Forfaldstid svarer alle Skatter og Afgifter samt til Grevskabets Jordebogskasse 3 Rdl. Sølv pr. Td. Land²⁾. S. D. konfirmeredes et ligelydende Gavebrev til Svollerup Almueskole paa 3 Tdr. Land af de Gaarden Matr.-Nr. 10 i Svollerup By underliggende Jorder paa samme Vilkaar³⁾.

6. BESIDDERNE.

a. Kort Biografi af Erektor.

Christian Cornelius Lerche var en Søn af Gehejmerraad Georg Flemming Lerche (f. 1735 9. Febr. † 1804 23. Oktbr.) og Hustru Hedevig Catharine v. Krogh (f. 1739 3. Febr. † 1818 6. Oktbr.) og fødtes i København 1770 2. Septbr. Han blev dimitteret til Universitetet 1785, tog juridisk Embedseksamen 1789 Maj, var derefter Auskultant i Rentekammeret indtil 1797, udnævntes til Kammerherre 1803 12. Juni. Tiltraadte efter Faderens Død Besiddelsen af Stamhuset Lerchenborg. Var Amtmand i Holbæk Amt 1808 7. Decbr.—1810 23. Novbr. Ved kgl. Patent 1818 14. Febr. blev han optaget i Lensgrevestanden og to af hans Godser, Lerchenborg og Aunsøgaard, oprettede til Grevskabet

¹⁾ Hof- og Statskalender 1915.

²⁾ Grevelige Lehnbog, S. 299.

³⁾ Anf. St., S. 299.

Lerchenborg. Deltog efter kgl. Befaling i den Forsamling af oplyste Mænd, som i 1832 blev sammenkaldt for at tage nogle Spørgsmaal vedr. Provinsialstænderne under Overvejelse, og senere som Deputeret for de komplette Sædegaardsejere i de danske Østifters Provinsialstænders Forsamlinger 1835—36 og 1838. Var ifølge kgl. Udnævnelse Medlem af Østifternes Provinsialstænderforsamlinger 1841—46. Tog sig med stor Dygtighed af sine omfattende Landejendomme og leverede forskellige Bidrag til landøkonomiske Skrifter. Blev udnævnt til Gehejmekonferensraad 1844 29. Decbr. og Storkors af Dannebrog 1846 18. Septbr. Han døde paa Lerchenborg 1852 26. Apr. Han var g. 1. Gang 1790 26. Juni m. Ulrikke Sophia v. Levetzow († 1803 3. Febr.), Datter af Amtmand, Gehejmeraad Henrik v. Levetzow, og 2. Gang 1807 3. Oktbr. m. sit Sødskendebarn Catharina Wilhelmine Dorothea v. Krogh (f. 1788 16. Maj † 1848 9. Novbr.), Datter af Gehejmekonferensraad Frederik Ferdinand v. Krogh til Aastrup¹⁾.

Besidderne af Stamhuset Lerchenborg.

1. *Christian Greve Lerche*, f. 1692 15. Juni † 1757 6. Decbr., General, g. 1744 22. Decbr. m. Amalie Magdalene Christiane Caroline Grevinde Leiningen Westenburg f. 1713 29. Juni † 1800 8. Juli, ej Børn. Hans Næstsødskendebarns Søn:
2. *Georg Flemming Lerche*, f. 1735 9. Febr. † 1804 23. Oktbr. Hans Søn:
3. *Christian Cornelius Lerche*, f. 1770 2. Septbr. † 1852 26. Apr., op-
højet i Grevestanden 1818 14. Febr.

Besidderne af Grevskabet Lerchenborg.

1. *Christian Cornelius Greve Lerche*, f. 1770 2. Septbr. † 1852 26. Apr. Amtmand, Gehejmekonferensraad. Hans Søn Christian Albrecht Greve Lerche, f. 1791 14. Apr. † 1830 17. Marts, hans Søn:
2. *Christian Albrecht Greve Lerche*, f. 1830 3. Apr. † 1885 10. Apr. Hans Søn:
3. *Christian Cornelius Lubbi Greve Lerche*, f. 1865 14. Juli, cand. jur.

¹⁾ Erslew, Alm. Forfatter-Lexikon II Bd., S. 127 f. og Supplem. II Bd., S. 189 f. Lengnick, Familien Lerche, S. 4—5. Dansk biografisk Lexikon X Bd., S. 222 f. J. Bloch, Stiftamtmand og Amtmænd i Kongeriget Danmark og Island 1660—1848, S. 25.

XXXII. BARONIET SØNDERKARLE.

1. GODSETS EJERFORHOLD INDEN EREKTIONEN.

Efter forudgaaende Auktion solgte Kronen ved kgl. Resolution af 1726 3. Apr. *Højbygaard* i Taagerup Sogn paa Laaland til Abraham Lehn for 75 327 Rdl. 95½ Sk. i danske Kroner. Hovedgaardens Htk. blev betalt med 70 Rdl. pr. Td. og Bøndergodsets med 60 Rdl. pr. Td. Hovedgaardstaksten beløb sig til: Ager og Eng 166 Tdr. 1 Skp. 2 Alb., Skov 3 Tdr. 4 Skp. 2 Fdk. 2 Alb., og det tilliggende Bøndergods i Fuglse og Musse Herreder til: Ager og Eng 1 019 Tdr. 6 Skp. 2 Fdk. ¾ Alb., Skov 5 Tdr. 5 Skp. 2 Fdk. 1 Alb. og Kirketienden af Ringsebølle, Sæddinge, Olstrup og Thorslunde Sogne til 31 Tdr. 7 Skp. 1 Fdk. Htk. Skødet blev udstedt 1726 20. Avg.¹⁾

Abraham Lehn † 1757 Natten imellem d. 31. Juli og 1. Avg. Ved Foreningsinstrument af s. A. 31. Oktbr. overdrog Sophia Amalia Edinger, Abraham Lehns Enke, til sin Søn, Poul Abraham Lehn, Højbygaard og Berritsgaard og til sin Datter, Cathrine Margrethe Lehn, Fuglsang og Prierskov²⁾.

For at have noget Hartk. tilovers til Husmænd og til Ligning imellem Gaardmændene ved forefaldende Opmaaling af Taagerup og Thorslunde Sognes Htk., hvori Baron Poul Abraham Lehn var ene Lods-ejer, modtog han 1787 af Sognepræsten smstds. tvende øde Steder, nemlig: Mensal- og Anneksgaarden, tils. 10 Tdr. 4 Skp. 2 Alb. Htk., imod at svare af hver Gaard i Steden for Landgilde 4 Tdr. Byg, som skulde betales efter Kapitelstaksten, i Steden for Hoveri 8 Mk. pr. Td. Htk. og for Konge- og Kirketienden af Anneksgaarden 5 Mk. pr. Td. Htk., medens Præstetienden forbeholdtes Kaldet in natura. Baron Lehn stillede som Betingelse, at han for bestandig blev befriet for at genopbygge disse to Gaarde, og at han maatte have fri Raadighed til at fordele deres Htk. imellem Bønder og Husmænd, hvorimod han

¹⁾ Laal.-Falst. Ldstings Skøde- og Panteb. 1723—34, Fol. 190 ff

²⁾ Anf. St. 1734—61, Fol. 708 ff.

vilde forbinde sig til at sætte 2 Huse paa hvert Sted med noget Jord og Haveplads til¹⁾.

For at faa Thorslunde By under Højbygaards Gods udskiftet sluttede Baron Lehn 1789 en Forening med Sognepræsten og Degnen til Thorslunde og Taagerup Sogne om at magelægge nogle Jorder i Taagerup og Assenbølle Byer, der tillige var Præsten og Degnen nærmere beliggende, med en Del dem tillagte Embedsjorder, imod at Baronen betalte alle ved Magelæget forårsagede Omkostninger²⁾.

Ifølge kgl. Bevilling af 1784 7. Apr. blev den adelige Sædegaard *Lungholm* med Tilliggende udskilt fra Grevskabet Christianssæde og af Greve Christian Ditlev Friderich Reventlow solgt til Baron Poul Abraham Lehn for 38 700 Rdl. med et halvt Aars Rente. Hovedgaardstaksten var: Ager og Eng 68 Tdr. 7 Skp. 3 Alb., Skovskyl 3 Tdr. 1 Skp. 1 Fdk. 1 Alb., Erringslev Kirkes kontribuerende Htk.: 18 Tdr. 7 Skp. 1½ Alb., Bøndergodset: Ager og Eng 355 Tdr. 7 Skp., Skovskyl 3 Skp. 2 Fdk. og Mølleskyl 1 Td. 2 Skp. Htk., tils. Htk. af alle Slags: 448 Tdr. 4 Skp. 1½ Alb. med al Jagt-, Sigt- og Sagefaldsrettighed og den Birkerettighed, som Grevskabet Christianssæde i Kraft af Erektionspatentet havde haft over Lungholms Gaard og Gods³⁾. Laalands største Gaard Højbygaard var saaledes bleven forenet med Lungholm.

Af disse to Sædegaarde med Tilliggende oprettede Baron Poul Abraham Lehn Aaret før sin Død, 1803 1. Juli, et Stamhus for *Poul Godske von Bertouch*, der var en Søn af hans fjerde Datter, Cathrine Elisabeth Lehn, f. 1772 † 1802, og Kammerherre F. J. C. von Bertouch til Søholt.

2. EREKTIONEN AF STAMHUSET SØNDERKARLE.

a. Erektionsbrevets Indhold.

Stamhusbrevet er udstedt Hvidkilde 1803 1. Juli; det lyder i Uddrag saaledes⁴⁾:

I Kraft af den mig under 21. Avg. 1772. . . . forundte kgl. Bevilling samt de friherlige Erektions-Patenter, nemlig for Baroniet Lehn af 7de Febr. 1781 og for Baroniet Guldborgland af 17de Septbr. 1784

1) D. Kane. rotuli relationum 1787, Fol. 155.

2) Anf. St. 1789, Fol. 151 f.

3) Anf. St. 1761—85, Fol. 721, jvfr. Landstings Panteudskrift for Fuglse Herred, Fol. 7.

4) Udskrift af Skiftekommissions Protokollen efter afg. Hr. Kammerherre Baron Lehn paa Hvidkilde, læst ved Fuglse Herredsting 1807 17. Marts (Justits- og Pantebog for Fuglse Herred, Nr. 7, Fol. 3 ff.).

oprettes herved de 2de mig Kammerherre Baron Lehn tilhørende Godser Høibyegaard og Lungholm i Lolland med underliggende Bøndergods, Konge- og Kirke-Tiender, samt Skov- og Mølleskyld til et Stamhus under Navn af Sønderkarle, dog uden derved at forandre Gaardenes Navne Høibyegaard og Lungholm, alt saaledes som hos følgende Jordebog omformelder og derudi findes anført. Og ifølge af ovenmeldte allernaadigste Bevilling og Erections-Patenter forfattes herved dette som en Bestemmelse for Høibyegaard og Lungholm med underliggende Godser og Tilhørende til ydermere Forklaring og Oplysning, strax efter min dødelige Afgang saavel som bestandig for Fremtiden, hvilket urykkelig skal holdes og efterleves. Dog forbeholder jeg mig selv ved Paategning herpaa ved Codicil eller senere Disposition at gjøre Forandringer eller Tillæg.

.....

2.

Da det i Erections-Patenterne er nøie forklaret, hvorledes der skal forholdes med Baronierne og Stamhuset i Henseende til Arvegangsmaaden imellem mine Descendenter, saalænge deraf maatte være nogen tilbage, behøves samme ikke her at igientages, ligesom og Intet deri kan eller maae forandres nogensinde¹⁾. Men i Tilfælde af, at mine Livsarvinger og Descendenter maatte alle uddøe, saa declareres hermed: At under det Navn af mine Collateralarvinger allene forstaaes og indbefattes min ved Døden afgangne Søster Frue Cathrine Margrethe Lehn (som var i Ægteskab med nu afdøde Geheimeraad, Kammerherre og Amtmand von Wallmoden) hendes ægte Livsarvinger og Descendenter, saa længe nogen deraf maatte være tilbage, og ifald disse skulde uddøe, [saa] at ikkun en Stamherre eller Stamherrinde var tilbage, maae den saaledes sidstlevende begave en anden adelig eller fortient Familie for sig og Efterkommere med dette Stamhuus Sønderkarle paa selv samme Maade, som de det selv haver havt, saa længe nogen af dem er til, og den sidste af den Familie atter paa samme Maade en anden og saa fremdeles, saa længe Verden staaer. Og bliver alle Eiere forbunden at føre Navnet Lehn og Vaahenet deraf. — Det forstaaer sig af sig selv, at ifald min Søsters ægte Livsarvinger og Descendenter maatte være afdøde førend mine ægte Livsarvinger og Descendenter, at da den sidste af mine har samme Rettighed at begave en nye Familie dermed, som forhen om hendes Arvinger er meldet. Og ellers i Almindelighed er at agte: At ingen uægte eller Slegfredbørn maae regnes eller optages, om det endog efter Loven var lyst i Kuld og Kiøn.

¹⁾ Jvfr. ovenf. Lensbrevet for Baroniet Lehn.

3.

Med Stamhuuset skal bestandig følge som Inventarium og Fideikommiss alle ved Gaarden værende Kakkellovne, Sengestæder med Klæder og Lagener, item alt øvrigt Boeskab og Huusholdningsinventarium, samt alt muur- og nagelfast i alle navnlige Maader, saaledes som samme hvert Sted forefindes ved min dødelige Afgang, — og hvoraf Intet maae afhændes, uden om det bedre i dets Stæd anskaffes. — Ligeledes alle gamle og nye Documenter, Karter og Regnskaber Gaarden og Godsset vedkommende. Dernæst Besætningerne ved Gaarderne og Qvæg, Faar, Sviin og Materialbæster (da Bestemmelser om Stutteriet findes et andet Sted); men hvor Besætningen af Qvæghøveder tillige eller allene bestaaer af Stude, da imod at Fratræderen tager den Revenue, der af salgtienlige Stude indkommer, bliver han forbunden strax at besætte samme igien med yngre Stude, saaledes at Tiltræderen saavel af denne som øvrige Sorter Creaturer kan imodtage fuld Besætning ved Tiltrædelsen. I øvrigt ved Hollænderiet og Faarene efter Hollændercontracten. Alle Material- og Meieerieredskaber samt Avlings- og Haugeredskaber og Inventarier, intet i navnlig Maade undtagen, som tilhører Herskabet paa hvert Sted, Brandredskaber og Stiger samt det fornødne i alle Qvæg- og Hæstestaldene af Jern og Træ med videre. Alt foranførte, som følger med Stamhuuset skal overleveres første Stamhuusbesidder uden Betaling og ham overleveres ved en af Rettens Middel afholdt ordenlig Taxationsforretning, hvorudi enhver Deel for sig skal benævnes, og derpaa ved uvillige for Rættens udmældte Mænd sættes Taxt, og ved Creatureerne anføres Alderen, og saaledes ved enhver Forandring af Stamhuusbesidder skal forholdes; det manglende skal erstattes skadesløs af den sidste Afdøde eller Fratrædendes Boe.

4.

Ifald Tvistigheder i sin Tid maatte indløbe om Successionen til Stamhuuset, skal de bedømmes efter den Arvegangsmaade, som i Kongeloven er fastsat og regnes fra mig som primo acquirente af.

5.

Alle de i de friherlige Lehnsbreve eller Erectionspatenter indførte Artikler, Stamhuuset angaaende, skal udi alle Maader følges.

6.

Endvidere fastsættes herved til Regul og Følge for Fremtiden:
a. Til Enkesæde fastsættes Raahaugegaarden med alt, hvad dertil henhører Ifølge heraf maae denne Gaard ikke anderledes

hortfæstes, end at den kan være parat, som meldt, til Enkens Tieneste i paakommende Tilfælde

9.

Skulde dette Gods tilfalde en Ejer, der havde mere end dette Lehgods, maae han, med kgl. Tilladelse og Approbation, give hver Søn sit, og i Mangel af de rette mandlige Arvinger hver Datter sit.
.....

12.

Og paa det at dette Erectionsbrev kan blive til bestandig Regul og Sikkerhed for mine egne og Collateralarvinger, skal dette tilfoies Erectionspatenterne¹⁾.....

b. Stamhuset Sonderkarles Ophøjelse til et Baroni.

Ved Bevilling af 1806 14. Febr. blev det tilladt, at afd. Baron Poul Abraham Lehns hele Gæld maatte deles i tre lige Dele og hæfte med $\frac{1}{3}$ paa Baroniet Lehn, $\frac{1}{3}$ paa Baroniet Guldborgland og $\frac{1}{3}$ paa Godserne Højbygaard og Lungholm, som ved Baron Lehns Testamente var bestemte til at oprettes til et Stamhus under Navn af Sønderkarle, dog saaledes, at der paa den Gæld, som kom til at hæfte paa sidstnævnte Godser, aarlig skulde afdrages 1 000 Rdl. Ved Opgørelsen af Baron Lehns Gæld i 1808 kom saaledes en Gæld af 96 208 Rdl. 19 Sk. til at hæfte paa Godserne Højbygaard og Lungholm. Med et aarligt Afdrag af 1 000 Rdl., vilde der, naar Indultaarene medregnedes, ved Udgangen af 1818 endnu være tilbage en Gæld af 86 708 Rbd. Sølv. Vel havde Besidderen ved at anvende en ham tilfalden Arv paa en Gang afdraget saa meget, at Gælden i 1819 kun udgjorde 69 500 Rbd. Sølv; men han ansaa sig berettiget til at laane paany indtil den Sum, hvortil Gælden skulde have været afdraget, og dette Laan var nødvendigt for ham til dermed at dække de mødende Udgifter, da han havde anvendt betydelige Summer paa Godsernes Forbedring. Besidderen ønskede imidlertid, at Stamhuset maatte blive ophøjet til et Baroni. Godsernes samlede Htk. Ager og Eng, Skov og Mølleskyld samt Tiender beløb sig da til 1 573 Tdr. Htk., og Stiftamtmanden, som i den Anledning blev hørt, mente, at en Hæftelse paa 86 708 Rbd. Sølv ikke kunde anses betydelig i Forhold til Godsernes Størrelse og derfor ikke være til Hinder for deres Oprettelse til et Baroni.

¹⁾ Erectionsbrevet kaldes derfor ogsaa paa anf. St.: »Anhang til Erectionspatenterne for Baronierne Lehn og Guldborgland angaaende Høibygaard og Lungholm eller Stamhuset Sønderkarle«.

Ved kgl. Resolution af 1819 13. Marts paa Danske Kancellis Forestilling af 3. s. M. blev derefter Godserne Højbygaard og Lungholm med en Hæftelse af 86 708 Rbd. 19 Sk. Sølv, paa hvilken der aarlig skulde afdrages 1 000 Rbd., erigeret til et Baroni under Navn af Sønderkarle og Besidderen Poul Godske von Bertouch optaget i Friherrestanden under Navn af Bertouch-Lehn, dog saaledes, at der ved bemeldte Godsers Erektion til Baroni ikke blev tilstaaet ham større Skattefrihed nu eller i Fremtiden end den, han allerede var i Besiddelse af, samt at han ikke blev berettiget til at udøve Amtmandsforretninger paa Lenet¹⁾.

Patentet blev først udfærdiget 1828 1. Febr.¹⁾

Ved Erektionen udgjorde Baroniet:

1. Ager og Eng:

Fri Hovedgaardstakst, Htk.	235	Tdr.	0	Skp.	1	Fdk.	1	Alb.
Ufrit Hartkorn, Htk.	1 223	—	1	—	1	—	1 $\frac{1}{8}$	—
2. Skov- og Mølleskyld, Htk.	11	—	4	—	3	—	2	—
3. Konge- og Kirketiende, Htk.	103	—	2	—	1	—	1 $\frac{1}{8}$	—
Tils.	1 573	Tdr.	0	Skp.	3	Fdk.	1 $\frac{1}{4}$	Alb.

3. FORANDRINGER I LENETS SUBSTANS.

a. Forbedringer og Laan.

Dels ved at udskifte Bøndergodset, dels ved at opføre adskillige nye Bygninger havde Besidderen Baron Bertouch-Lehn betydelig forbedret Baroniet Sønderkarle; men samtidig maatte han erlægge de i Testamentet bestemte Gældsafdrag, medens Bønderne var i Restance, saa at Indtægterne navnlig paa Grund af de lave Kornpriser, blev aldeles utilstrækkelige. Indtil Udgangen af 1819 resterede i Skatter, Legater, Refusioner m. m. i alt 9 400 Rbd.; det blev derfor nødvendigt at optage et Laan af 24 000 Rbd. Sølv paa Baroniet Sønderkarles Substans, foruden de paa Baroniet allerede hæftende 82 400 Rbd., imod paa dette nye Laan at afdrage aarlig i det mindste 300 Rbd. Sølv eller paa Baroniets samtlige Gæld at svare i det mindste 1 300 Rbd. Sølv i aarligt Afdrag; thi det vilde være umuligt at inddrive Bøndergodsets Restancer uden at gribe til de strengeste Forholdsregler, som vilde have Fæsternes Ruin til Følge²⁾.

¹⁾ D. Kanc. 4. Dptm.s Forestill. 1819, Nr. 17. Friherrelige Lehnbog, S. 51—53.

²⁾ Kgl. Resol. af 1820 26. Decbr. paa D. Kanc.s Forestill. af 13. s. M. (4. Dpt.s Forestill. Nr. 119, jvfr. Nr. 76).

b. *Forandring i Lenets Hartkorn ved Indførelse af den nye Matrikul af 1844.*

I det sidste Aar, Matrikulen af 1688 galdt, nemlig 1843, opgives Lenets Htk. saaledes:

		Priviligeret Hartkorn			
		Tdr.	Skp.	Fdk.	Alb.
Ager og Eng.....	237	7	2	0	$\frac{1}{2}$
Skovskylde.....	6	6	0	0	0
Mølleskyld.....	0	0	0	0	0
Tils....	244	5	2	0	$\frac{1}{2}$

		Upriviligeret Hartkorn			
		Tdr.	Skp.	Fdk.	Alb.
Ager og Eng.....	1 225	0	3	0	$\frac{1}{8}$
Skovskylde.....	0	4	3	2	2
Mølleskyld.....	4	2	0	0	0
Tils....	1 229	7	1	0	$2\frac{1}{8}$

Foruden Kongetiende, Htk.....	42	4	2	0	$2\frac{3}{8}$
Kirketiende, Htk.....	60	5	2	0	$\frac{3}{4}$
	103	2	1	0	$\frac{1}{8}$

I den nye Matrikul, der traadte i Kraft fra 1844 1. Jan., er de tilsvarende Hartkornsbeløb følgende:

		Priviligeret Hartkorn			
		Tdr.	Skp.	Fdk.	Alb.
Ager og Eng.....	200	6	2	0	$2\frac{1}{2}$
Skovskylde.....	6	6	0	0	0
Mølleskyld.....	0	0	0	0	0
Tils....	207	4	2	0	$2\frac{1}{2}$

		Upriviligeret Hartkorn			
		Tdr.	Skp.	Fdk.	Alb.
Ager og Eng.....	1 142	1	2	0	$1\frac{1}{4}$
Skovskylde.....	5	7	3	0	$1\frac{2}{5}$
Mølleskyld.....	4	2	0	0	0
Tils....	1 152	3	1	0	$2\frac{13}{20}$

Hvortil endnu kommer Tienderne, som forblev uforandrede¹⁾.

1) Maribo Amtstues Hovedbog A for 1843 og 1844. De for 1844 anførte Tal stemmer omtrent med de i Richardt og Secher, Herregaarden Lungholm paa Laaland. 1861, opførte.

c. *Salg af Bøndergods.*

Før Salget begynder 1853 ejer Lenet 133 Gaarde og 4 Bolsteder med Htk.: 950 Tdr. 3 Skp. 1 Fdk., samt Huse og Vænger med samlet Htk.: 43 Tdr. $2\frac{3}{4}$ Alb.

Salget af *Gaarde og Bolsteder* til *Arvefæste* med Ret til at sælge og pantsætte begynder 1861.

Salgsbetingelserne er som Hovedregel:

1. Der paalægges den solgte Gaard en aarlig Kanon i Byg, stor 3 Tdr. pr. Td. Htk., beregnet efter Kapitelstaksten.
2. En Pengesum af 1 600—2 300 Rbd. pr. Td. Htk. Af Købesummen udbetales $\frac{1}{4}$ kontant, medens $\frac{3}{4}$ bliver indestaaende dels som Arvefæste, som ovenanført, dels som første Prioritet til 4 pCt. p. a., dog saaledes at Prioriteten forbliver rentefri, saa længe Køberen og eventuelt dennes Enke selv besidder og driver Gaarden og svarer det sædvanlige Landgilde og Hoveriafgift. — Der svares ingen Rekognition ved Arvefæsterskifte.

I Aarene 1861—92 er solgt til Arvefæste med Ret til Salg og Pantsætning:

43 Gaarde med et samlet Htk.	295 Tdr. 1 Skp. 3 Fdk.	$2\frac{1}{2}$ Alb.
og 4 Bolsteder med Htk.	4 — 5 — 2 —	$\frac{1}{4}$ —
og paa de 43 Gaarde hviler i Arvefæsteafgifter:	902 Tdr. 3 Skp. 1 Fdk.	Byg.

Salget af *Gaarde* til *fri Ejendom* begyndte 1853.

$\frac{1}{4}$ af Købesummen udbetales, medens $\frac{3}{4}$ bliver indestaaende i Ejendommen.

I Aarene 1853—61 er solgt til fri Ejendom uden Arvefæste:

82 Gaarde med samlet Htk..	595 Tdr. 1 Skp. 0 Fdk.	$\frac{1}{2}$ Alb.
----------------------------	------------------------	--------------------

Efter 1900 er endvidere solgt til fri Ejendom uden Arvefæste:

3 Gaarde med Htk.	20 Tdr. 3 Skp. 1 Fdk.	$1\frac{3}{4}$ Alb.
---------------------------	-----------------------	---------------------

Der er indtaget til fri Raadighed i Henhold til Lov 1861 19. Febr.:
Htk. (for 5 Gaarde) 34 Tdr. 4 Skp. 2 Fdk. $1\frac{3}{4}$ Alb.

Der er saaledes ingen fæstepligtige Gaarde tilbage.

Før Salget af *Huse* begyndte, ejede Lenet:

111 Huse med samlet Htk.	43 Tdr. 0 Skp. 0 Fdk.	2 Alb.
----------------------------------	-----------------------	--------

Der er indtil 1914 1. Apr. solgt:

89 Huse med samlet Htk. 33 Tdr. 4 Skp. 1 Fdk. ½ Alb.

Tilbage haves:

22 Huse med samlet Htk. 9 — 3 — 3 — 1½ —

Lenets samlede Htk. var herefter 1914 1. Apr.:

Hovedgaardene 163 Tdr. 1 Skp. 3 Fdk. 1¼ Alb.

Skoven 10 — 2 — 2 — 2 —

Huse 9 — 3 — 3 — 1½ —

183 Tdr. 0 Skp. 1 Fdk. 1¾ Alb.¹⁾

d. Den nuværende Substans.

De forskellige Bestanddele af Substansen opgives saaledes²⁾:

Bankaktier 18 000 Kr.

Fideikommiskapital 2 115 882 —

Jordtilliggendet, c. 2 000 Tdr. Land

Skovarealet, c. 421 — —

Fra Østersøen indvundet, c. 1 800 — —

4. BESIDDERNE.

a. Erektor.

En kort Biografi af Erektor Baron Poul Abraham Lehn findes under Baroniet Lehn (jvfr. ovfr. S. 340).

b. Fortegnelse over Besidderne af Stamhuset Sønderkarle.

1. *Poul Abraham Friherre Lehn*, f. 1732 9. Oktbr. † 1804 24. Oktbr., Friherre til Lehn og Guldborgland. Hans afdøde Datters (Cathrine Elisabeth Friherreinde Lehn, f. 1772 30. Novbr. † 1802 27. Oktbr., g. 1796 m. Frederik Julian Christian von Bertouch til Søholt, f. 1764 23. Apr. † 1831 9. Septbr.) Søn:
2. *Poul Godske von Bertouch*, f. 1796 6. Oktbr., ophøjet i den friherrelige Stand 1819 13. Marts med Navnet Bertouch-Lehn.

1) Efter Meddelelse fra Godskontoret.

2) Hof- og Statskalender for Kongeriget Danmark etc. 1915.

Fortegnelse over Besidderne af Baroniet Sonderkarle.

1. *Poul Godske Friherre Bertouch-Lehn*, f. 1796 6. Oktbr. † 1831 16. Oktbr. Hans Son:
2. *Johan Julian Sophus Ernst Bertouch-Lehn*, f. 1826 26. Febr. † 1905 18. Septbr. Hans Son:
3. *Poul Abraham Bertouch-Lehn*, f. 1855 22. Jan.

XXXIII. DET GREVELIGE SCHEEL-PLESSENSKE FORLODS.

1. GODSETS EJERFORHOLD INDEN EREKTIONEN.

Fussingo i Aalum Sogn, Sønderlyng Herred, blev 1583 opbygget af Albert Skeel i Stedet for en ældre adelig Sædegaard, som skal have ligget ved Gjandrup, men blev afbrændt i Grevens Fejde. Allerede ved kgl. aabent Brev af 1559 5. Avg. havde Albert Skeel faaet Ret til, at al hans nuværende og tilkommende Ejendom i Giendrup Gaard og By, Venninge By, Volstrup og Over Fussing herefter maatte ligge til hans Birk Fussingo Birk¹⁾. Fussingo ejedes derefter i den Skeel'ske Slægt fra Fader til Son. Stiftsbefalingsmand over Viborg Stift og Amtmand over Halds Amt Mogens Skeel (eller Scheel) erigerede 1688 3. Juli Stamhuset Fussingo. Ved hans Datter Charlotte Amalie Scheels Giftermaal 1702 med Gehejmerraad Christian Ludvig von Plessen til Glorup kom Fussingo til denne. Dette Ægtepar arvede ogsaa en anden af de Skeel'ske Ejendomme, da det af Fru Birgitte Skeel 1700 12. Oktbr. erigerede Stamhus Holbæksgaard i Dronningborg Amt, c. 439 Tdr. Htk., ved hendes Død 1720 gik over til hendes Broderdatter, den ovennævnte Fru Charlotte Amalie Scheel og dennes Mand; men de beholdt det ikke længe. Efter Ansøgning fik de under 1727 29. Septbr. Tilladelse til at sælge Stamhuset imod at oprette et andet og bedre, hvilket opfyldtes ved Erektionen af Stamhuset Selso, bestaaende af Selso med Torpegaard og Eskildsø, c. 774 Tdr. Htk.: Stamhusbrevet udstedtes 1753 30. Marts og blev konfirmeret s. A. 11. Maj²⁾. Dette

1) Kronens Skoder 1. Bd., S. 61. Aaret iforvejen havde Albert Skeel faaet udlagt af Kronen i Mageskifte: 5 Gaarde i Bierregraf Sogn, Ofver Fussinge, som laa til Mariager Kloster, Herligheden af en Kirkegaard, som laa til Halds Slot, og et Stk. Skov, som laa ud til A. Skeels Enemærke Sønder-skouf, endvidere i Olum By en Gaard, i Volstrup By 2 G., i Svenninge en Gaard — alle disse 4 Gaarde laa til Mariager Kloster. Anf. St., S. 55.

2) Sjæll. Registr. 1753—54, Fol. 169 ff.

Stamhus blev siden forøget med Fussingø, som ifølge Bevilling 1805 31. Maj maatte sælges imod at ombyttes med en Fideikommiskapital af 300 000 Rdl. eller efter Frdg. 1813 5. Jan. 300 000 Rhd. Sølv¹⁾. Det kom dog ikke ud af Slægtens Besiddelse, men gik op i det grevelige Forlods (jvfr. ndf.).

Ifølge Gehejmerraad Christian Ludvig v. Plessens Testamente af 1749 14. Oktbr. § 1 skulde endvidere Lindholm følge med Stamhuset, men hører ikke dertil.

Slægten v. Plessen ejede ogsaa betydelige Godser i Holsten. Efter at det adelige Gods Wahlstorf ved Preetz i næsten tre Aarhundreder havde tilhørt Slægten v. Thienen, gik det ved Heinrich v. Thienens Dod 1737 til hans Enke, Ida Lucie v. Brockdorff, der solgte det til Mogens v. Plessen til Grünholz; det kom siden ved Arv til Magnus Joachim v. Plessen til Grünholz og Sierhagen. Det i Nærheden af Neustadt beliggende Gods Sierhagen købte Wulf Heinrich v. Thienen, efter hvem Magnus Joachim v. Plessen arvede det 1809.

Af de betydelige Ejendomme, som Magnus Joachim v. Plessen saaledes besad, udtog han 1829 Fusingo Hovedgaard og Gods, endvidere Godset Wahlstorff i Forbindelse med nogle Kapitaler, tilhørende dels det Plessen'ske, dels det von Thienen'ske Fideikommis, som var prioriterede i Godserne Sierhagen og Grünholz med flere andre holstenske Godser, for deraf at oprette et greveligt Forlods. Ved kgl. Resolution af 1829 29. Septbr. blev det ogsaa bevilget, at han og de ældste af hans Descendenter, der kommer i Besiddelse af det Skeel'ske Stamgods Fussingø, tillige med det Plessen'ske Fideikommis i Holsten og det v. Thienen'ske Fideikommis smstds., saaledes som de samlede besades af nævnte Kammerherre Scheel-Plessen, maatte optages i den danske Lensgrevestand, og at bemeldte Stamgods Fussingø og de nævnte holstenske Fideikommisser som et greveligt Forlods maatte træde i Stedet for et Lensgrevskab, dog saaledes, at alle de fideikommissariske Baand, som paalaa samme, skulde forblive urørte²⁾.

Det grevelige Forlods er ikke underkastet nogen Hjemfaldsret. men naar samtlige Erektors ægte Descendenter er uddøde, op-hører det grevelige Præcipuum, og de under samme inddragne fideikommissariske Ejendele falder da i Arv i Overensstemmelse med de for disse ved deres Oprettelse til Fideikommisser foreskrevne Bestemmelser (jvfr. ndf.).

¹⁾ D Kan. Rotuli relationum 1805, Fol. 45.

²⁾ D Kan. 4. Dptm.s Forestill. 1829, Nr. 58.

2. EREKTIONEN.

a. Erektors Ophøjelse i Grevestanden.

Ved kgl. Patent af 1830 6. Marts blev i Henhold til kgl. Resolution af 1829 29. Septbr. Kammerherre Magnus Joachim Scheel von Plessen med Hustru, Margarethe Wilhelmine von Hedemann, og ægte Descendenter af begge Køn optaget i den danske Grevestand med Navnet Scheel-Plessen for Besidderen af det grevelige Forlods.

Ved kgl. Patent af 1895 17. Juli blev endvidere Carl Gabriel Joachim Wilhelm Baron Scheel Plessen, preussisk Kammerherre og fhv. Ritmester, Besidder af Stamhuset Selsø og Fideikommisgodset Lindholm, optaget i den danske Grevestand. Hans Hustru Louise Emma Augusta Birgitta Comtesse Plessen var ved Tiltrædelsen af det grevelige Scheel-Plessen'ske Forlods bleven dansk Lensgrevinde. Han blev 1896 29. Apr. preussisk Greve¹⁾.

Ved kgl. Patent af 1853 12. Novbr. fik Carl Theodor August Baron Plessen til Stamhuset Selsø, Overpræsident i Altona, Tilladelse til at føre Navnet Scheel-Plessen og de to Slægters forenede Vaaben, dog kun med friherreleg Krone, saa længe indtil han tiltraadte det grevelige Scheel-Plessen'ske Forlods. Han blev 1888 16. Apr. optaget i den preussiske Grevestand og hans Søn Ludvig Gabriel Mogens Baron Plessen ligeledes 1898 17. Avg. med Navnet Plessen-Cronstern¹⁾.

b. Erektionsbrevets Indhold.

Det kgl. Erektionspatent for det grevelige Scheel-Plessen'ske Forlods er dateret Kiøbenhavn 1832 (d. 10. Apr.²⁾); det lyder i Uddrag, saaledes:

Ligesom vi af særdeles kgl. Naade for os elskelige Herr Magnus Joachim Scheel von Plessen, vor Kammerherre, Ridder af Dannebrogen og den kongelige preussiske Johanniter Orden, med vort allerh. Diplom af 6. Marts 1830, have optaget ham og ægte Descendenterne i den danske Lehns greve-Stand, saaledes ville vi ogsaa, i Overensstemmelse med vor under 29. Septbr. 1829 allern. givne Resolution, hvorved det Scheel-ske Stamgods Fousing i Synderlyng Herred, Viborg Amt, i vort Land Nørre-Jylland tilligemed det Plessenske Fideicommis og det von Thienske Fideicommis, begge i vort Hertugdømme Holsten, oprettes som et greveligt Forlods, der maa træde i Stedet for et Lehns grevskab, herved allernaadigst bevilge og fastsætte følgende Erektionsvilkaar for dette grevelige Forlods:

1) A. Thiset og P. L. Wittrup, Nyt dansk Adelslexikon, S. 213—14.

2) Grevelig Lehnbog S. 217—22.

§ 1.

Det grevelige Forlods, der, efter Kammerherre Magnus Joachim Greve af Scheel-Plessen som primus aquirens, bliver at benævne: det grevelige Scheel-Plessenske Præcipuum, skal bestaa af:

- a, det, af daværende Etatsraad og Stiftsbefalingsmand over Viborg Stift Mogens Scheel ved Stamhusbrev af 3. Julii 1688, der under 19. s. M. allern. er confirmeret, erigerede Stamhuus Fousing i Synderlyng Herred, Viborg Amt, som, ifølge den i vort danske Kancellie indleverede Jordebog, dateret 1. Januarii d. A. udgjør: Hartkorn frie Hovedgaardstaxt:

Ager og Eng.....	70	Tdr.	3	Skp.	0	Fdk.	1	Alb.
Skovskuld	2	—	5	-	1	0	-	
Mølleskuld.....	8		4		0	0	-	

Contribuabelt Hartkorn:

Ager og Eng.....	553	0	2	11½
------------------	-----	---	---	-----

og hvortil oppebæres enkelt Tiende, dels Konge og dels Kirke-Tiende af 1561 Tdr. 2 Alb. tiendeydende Hartkorn, ansat til matriculeret Hartkorn, nemlig Kongetiende til 50 Tdr. og Kirketiende til 186 Tdr. 6 Skp. — Ligesom og alle paa Stamhusets Jorder opførte og samme tilhørende Bygninger, saa og Besætninger og Inventarier til Bøndergaarde, og alt hvad der ellers bør følge med Jordegodser, saa og alle de med fornævnte Stamhuus forbundne Rettigheder og Herligheder, fremdeles blive ved samme i dets Egenskab som en Deel af det grevelig Scheel Plessenske Forlods.

- b, det Plessenske Fideicommiss i Hertugdømmet Holsten, hvorunder henhører dels det i bemeldte Hertugdøm beliggende Fideicommiss-gods Wahlstorff, taxeret til Skatteværdie efter Forordningen af 15. Decbr. 1802 til 200 000 Rd. Sl. H. C., nu 320 000 Rbd. r. S., dels trende i Godserne Grünholz, Sierhagen og de landgrevelige Godser for Tiden hypothicerede Fideic. Capitaler til Beløb 236 656 Rd. Sl. H. C. eller 378 649 Rbd. 57³/₅ Sk. r. S., som, lagt til den paa fornævnte Gods satte Skatteværdie, udgjør ialt 436 656 Rd. Sl. H. C. eller 698 649 Rbd. 57³/₅ Sk. r. S.,
- c, det von Thienske Fideicommiss stort 341 000 Rd. Sl. H. C. eller 545 600 Rbd. r. S. hypothiceret i Godserne Sierhagen, Wensien, Rosenhoff og Eherstorff,

§ 2.

Med det grevelige Scheel Plessenske Præcipuum følge, som et udeleligt greveligt Forlods alle de Rettigheder, som de grevelige Privilegier af 25. Maji 1671 hjemle, dog skal med samme forsaavidt det

bestaar i Jordegods, ingen Amtmands Rettighed og ingen Skattefrihed, som ei tilforn har været sammes underliggende Hartkorn allernaadigst forundt, være forbunden, ligesom dettes Besidder i Henhold til Frdg. af 3. Junii 1809, ei kan paastaae nogen Birkerettighed, eller videre Kaldsrettighed end den, hvortil han, uden Hensyn til Godsets Oprettelse til et greveligt Forlods, havde Hjemmel i Overensstemmelse med fornævnte Anordning.

§ 3.

Arvefølgen for det Scheel Plessenske Præcipuum skal være og forblive den samme, som for det forrige Stamhuus Fousing og de under det grevelige Præcipuum inddragne 2. Fideicommissar allerede er bestemt, i hvis Følge bemeldte Præcipuum tilfalder den nuværende Besidder Magnus Joachim Greve af Scheel Plessens ægte mandlige, og naar disse ei mere ere til, hans ægte qvindelige Descendentere, den ene efter den anden, saaledes at altid Sonnen gaaer for Datteren, Broderen for Søsteren, den Ældre for Yngere, og først naar samtlige Magnus Joachim Greve af Scheel Plessens ægte Descendentere ere uddøde, ophører det grevelige Præcipuum, og de under samme inddragne fideicommissariske Eiendele falde da i Arv overensstemmende med de for disse, ved deres Oprettelse til Fideicommissar, foreskrevne Bestemmelser.

§ 4.

Paa samme Maade som i næstforegaaende §, i Henseende til Arvefølgen er fastsat, forblive de øvrige Bestemmelser, der oprindelig ved Oprettelsen af de under det grevelige Præcipuum inddragne fideicommissariske Eiendele ere foreskrevne, forsaavidt ei nærværende Erection anderledes bestemmer, i et og alt ved Magt.

§ 6.

Da vi ved vor allerhoiste Resol. af 10. Novbr. 1829 paa Magnus Joachim Greve af Scheel Plessen hans derom allerunderdanigst gjorte Ansøgning, allernaadigst have bevilget, at han maa fundere en Capital, der svarer til en aarlig Rente stor 300 Rbd. Sølv, som aarlig udbetales af Besidderen af det grevelige Scheel Plessenske Præcipuum, og at Renten af denne Capital, som vi lige allernaadigst have tilladt at maatte benævnes: Prindsesse Carolines Stiftelse, maa gives følgende Anvendelse:

- a. at den halve Deel af samme tilflyder en Enke efter en Embedsmand i vore Stater som en aarlig Pension, . . .

- b. at den anden halve Deel tildeles en trængende Pige af Borgerclassen i vore Stater, der er i Begreb med at indtræde i Egteskab, for at anvendes til hendes Udstyr.

saa bliver herved fastsat, at Revenuerne af Godset Lindholm, beliggende i Kjøbenhavns Amt i vort Land Sjælland, for et Tidsløb af 5 Aar skal gives til Sikkerhed for bemeldte Capital til Beløb 7 500 Rbd. r. S., imod at bemeldte Gods selv, efter Udløbet af disse 5 Aar stilles til bestandig Sikkerhed for samme.

§ 7.

Paa dette Erectionspatent behøves ingen Confirmation at søges, hvad enten Lehnsherren eller Lehnstageren forandres, allene at ved enhver Forandring enten af Lehnsherre eller Lehnstager bliver hvergang af da værende Lehnstager som Lehnspflicht at erlægge 400 Rbd. Solv i vor Casse.

3. FORANDRINGER I SUBSTANSEN.

a. *Behæftelser og Laan.*

Ved kgl. aabent Brev af 1870 5. Decbr. meddeltes der Grev Wulff Henrich Bernhard Scheel-Plessen Bevilling til at behæfte Stamhuset Fussingø med 80 000 Rdl., at udbetale af Successor til Forlodset ved hans Tiltrædelse af dette, eller i de fem efter Tiltrædelsen nærmest følgende Aar til Greve Wulff Scheel Plessens andre Livsarvinger¹⁾. Formentlig har de paa Forlodset til Forbedringer anvendte Summer andraget et saadant Beløb, som derfor siden blev erstattede de andre af Besidderens Tvangsarvinger.

b. *Salg af Bondergods.*

Fra Udstedelsen af Lov 1854 21. Juni ang. Salg af Fæstegods fra Len og Stamhuse indtil Udgangen af Aaret 1870 blev der fra det grevelige Scheel-Plessen'ske Forlods i 1866 solgt til *fri Ejendom*²⁾ en Gaard med Htk. 5 Tdr. 7 Skp. 3 Fdk. ½ Alb. for 8 100 Rbd.²⁾

1) Grevelig Lehnbog 1870, S. 360.

2) Ministerialtidende B. 1871, S. 117.

c. *Den nuværende Substans.*

De forskellige Bestanddele af Substansen opgives 1914 saaledes:

1. Fussingø i Viborg Amt:	
Fri Jord	c. 54 Tdr. Htk.
Indtaget til Skov	c. 3 — —
Bøndergods	c. 512 — —
Kirke- og Kongetiende	c. 117 — —
	Tils.... c. 686 Tdr. Htk.
Bankaktier	9 400 Kr.
Fideikommiskapitaler	215 387 —

Hovedgaardens Jordtilliggende c. 600 Tdr. Land, foruden 1 140 Tdr. Land Skov. Foruden aarlige Arvefæsteafgifter: c. 1 000 Kr. og 916 Tdr. Korn.

2. Det von Plessen Wahlstorf'ske Fideikommis, bestaaende af:
 - a. det adelige Gods Wahlstorf i Holsten, Kres Plön, med et Areal af 1 458. 49, 32 Hektarer, ansat til 36 567 Mk. 15 Pf. i »Grundsteuer Reinertrag« og
 - b. en i faste Ejendomme anbragt Kapital paa 851 961 Mk. 60 Pf. (745 466 Kr. 40 Øre).
3. Det von Thienen Sierhagen'ske Fideikommis paa 1 213 524 Mk. (1 061 833 Kr. 50 Øre), nemlig: 341 000 Rdl. S. H. Cour., nu: 1 227 600 Mk. med Fradrag af en Bankhæftelse (i Henhold til Frdg. 1813 5. Jan. § 50) paa 14 076 Mk.

4. BESIDDERNE.

a. *Biografi af Erektor.*

Magnus Joachim v. Plessen var Son af Christian Friederich v. Plessen til Grünholz (f. 1746 25. Febr. † 1804 2. Juni) og Hustru Margaretha v. Rumohr (f. 1752 8. Apr. † 1782 18. Septbr.). Han blev født paa Førslev 1782 21. Avg.

Plessen udnævntes 1824 16. Maj til dansk Kammerherre og 1829 1. Aug. til Ridder af Dannebrog. Efter Faderen arvede han Grünholz, som han 1805 fik kgl. Tilladelse til at afhænde; efter W. H. v. Thienen arvede han 1809 Sierhagen samt 1810 Wahlstorf efter Farbroderen C. A. v. Plessen. Ved Fætterens Mogens Scheel v. Plessens Død 1819 tilfaldt ham Salto og Harrested og 1829 efter Farbroderen Geheimeraad Chr. Ludv. v. Plessens Enke ogsaa Stamhusene Fussingø og Selsø med Lindholm.

1830 6. Marts blev han ophøjet i Grevestanden under Navnet Scheel-Plessen og 1832 10. Apr. blev det grevelige Scheel-Plessen'ske Forlods erigeret for ham og hans ægte Descendenter. Ved kgl. Resolution af 1832 6. Marts udnævntes 29 »oplyste Mænd« fra Hertugdømmerne Slesvig og Holsten, som fik Befaling til at møde paa Christiansborg Slot d. 27. Apr. for at tage forskellige dem forelagte Spørgsmaal under Overvejelse, inden den endelige Forordning om Povinsialstænderne blev udgivet: iblandt disse Mænd var Greve Magnus Joachim Scheel-Plessen¹⁾. 1834 9. Avg. blev Greven endvidere udnævnt til Medlem af Stænderforsamlingen i Itzehoe²⁾. 1836 28. Oktbr. blev han Danebrogsmænd, 1839 26. Juli Kommandør og 1840 28. Juni Storkors af Danebrog³⁾. Ved kgl. Resolution, dateret Sierhagen 1845 d. 16. Septbr., udnævnte Kong Christian VIII Greven til Gehejme-konferensraad »wegen seiner uns stets bewiesenen Treue und Anhängigkeit«.

Greven var gift med Margrethe Wilhelmine Hedemann (f. 1788 † 1854⁴⁾). Han døde i Hamborg 1853 18. Septbr.⁵⁾.

Ifølge hans Testamente af 1838 30. Avg., konfirmeret under 19. Septbr. s. A., tilfaldt Stamhuset Fusingø tillige med alt øvrigt til det grevelige Forlods henhørende hans ældste Søn, Greve Wulff Heinrich Bernhard Scheel-Plessen, som allerede ifølge kgl. aabent Brev af 1849 5. Juni havde faaet overdraget det til Forlodset horende Stamhus Fusingø.

Ifølge kgl. aab. Brev af s. D. havde Greve M. J. Scheel-Plessen endvidere aftraadt Besiddelsen af Stamhuset Selsø og af Lindholm med Bognæs til sin næstældste Søn, Carl August Theodor Baron af Plessen⁶⁾.

Af Forslev og Gunderslevholms Fideikommis, tils. 320 000 Rdl., tilfaldt en Halvdel hver af de to yngre Sonner.

b. Fortegnelse over Besidderne.

1. *Magnus Joachim Greve Scheel-Plessen*, f. 1782 21. Avg. † 1853 18. Septbr., til Sierhagen. Hans Søn:
2. *Wulff Heinrich Bernhard Greve Scheel-Plessen*, f. 1809 16. Febr. † 1876 7. Juli. Hans Sønner 3 og 4:

1) Fr. Barfod, Dansk Rigsdagskalender.

2) S. H. L. Kanc. Vorstellung 1834 IV, Nr. 83.

3) Arkivet paa Sierhagen.

4) Danmarks Adels Aarvog XV, 172.

5) Altonaischer Merkur 1853, 25. Septbr. Nr. 225.

6) D Kanc. 4. Dpt.s Forestilling 1838, Nr. 70. Grevelige Lehnbog. S. 297.

3. *Magnus Wilhelm Carl Hugo Greve Scheel-Plessen*, f. 1858 20. Avg. † 1876 10. Septbr. Hans Broder:
4. *Otto Wulff Heinrich Bernhard Greve Scheel-Plessen*, f. 1862 15. Febr. † 1888 17. Marts. Hans Søster:
5. *Louise Emma Augusta Birgitte Grevinde Scheel-Plessen*, f. 1860 17. Juni, 1882 2. Maj g. m. *Carl Gabriel Joachim Wilhelm Baron v. Plessen*, til Selso, f. 1845 17. Novbr. Forlodset tillaldt Grevinden ved Højesteretsdom 1895. Hendes Ægtefælle blev optaget i den danske Grevestand 1895 17. Juli som *Greve Scheel-Plessen*.

XXXIV. BARONIET ZEUTHEN.

1. GODSETS EJERFORHOLD INDEN EREKTIONEN.

Den adelige Sædegaard *Tollose* i Merløse Herred, Tølløse Sogn, solgtes 1768 18. Juli af afd. Hofjunker Claus de Caspergaards Enke, Mette Catharina Cederfeld, til Kancelliraad Johan Thomas Neergaard. Skødet blev udstedt 31. Avg. s. A.¹⁾. Ifølge Jordebogen var Tølløse Hovedgaardstakst anslaaet til Htk. Ager og Eng 73 Tdr. 6 Skp. 2 Fdk. 1 Alb. og Skovskyld 13 Tdr. 5 Skp. 2 Fdk. 2 Alb., endvidere Tølløse Sogns Konge- og Kirketiende samt Taastrup Sogns Kongetiende til 102 Tdr. og Bøndergodset til Ager og Eng 569 Tdr. 3 Skp. 2 Fdk. og Skovskyld 8 Tdr. 4 Skp. 2 Fdk. 2 Alb. *Søgaard* i Asminderup Sogn havde siden 1670 haft samme Ejere som Tølløse, indtil Claus de Caspergaards Enke 1767 solgte Gaarden til Peder Hjort. Skødet blev udfærdiget 1768 11. Juni²⁾. *Søgaard* Hovedgaardstakst var i Jordebogen ansat til Htk. Ager og Eng 54 Tdr. 3 Skp. 3 Fdk. og Skovskyld 6 Tdr. 5 Skp. 1 Fdk. 1 Alb., Asminderup Sogn Kirketiende til 23 Tdr. 1 Skp. 2 Fdk., samt Bøndergodset til Ager og Eng 380 Tdr. 5 Skp. 1 Alb. Imidlertid købte Kancelliraad Johan Thomas Neergaard ved Købekontrakt af 1774 14. Novbr. *Søgaard* Hovedgaard, med samme Tiliggende som i Skøde af 1768 11. Juni, af Forpagter paa Gundersløvholm Peder Hiort. Skødet udstedtes 1775 11. Juni³⁾. Kancelliraad Neergaard overdrog derefter ved Skøde af 1779 17. Juni af *Søgaards* Gods: Kvandløse By, der bestod af kontribuabelt Htk. 68 Tdr. 4 Skp. 3 Fdk. 1 Alb. samt fri Hovedgaardstakst af *Søgaard* 12 Tdr., til Etatsraad Brink Seidelin til Eriksholm for 7 900 Rdl.⁴⁾. Endelig købte ogsaa Kancelliraad Johan Thomas Neergaard *Sonnerupgaard* i Hvalso Sogn, Voldborg Herred, for 74 000 Rdl. af Konferensraad og Landsdommer i Sjælland, Friderich Brabrand. Skødet er udstedt 1788 10.

¹⁾ Sjæll. Ldstings Skødeb. 18, 515 ff.

²⁾ Anf. St. 18, 497 ff.

³⁾ Anf. St. 18, 694 ff.

⁴⁾ Anf. St. 18. 823 f.

Juni. Ifølge Jordebogen var Sonnerup Hovedgaardstakst: Htk. Ager og Eng 33 Tdr. 2 Fdk., Skovskylld 9 Tdr. 3 Fdk. 1 Alb. og Mølleskylld 2 Tdr. 4 Skp., Hvalsøe Kirketiende, som var Ejendomstiende: 24 Tdr. 4 Skp. og samme Sogns Kongetiende: Htk. 29 Tdr. 1 Skp. 1 Fdk. 1 Alb., som var perpetueret til Gaarden, samt Bøndergodset: Ager og Eng 354 Tdr. 3 Skp., Skov og Mølleskylld 22 Tdr. 6 Skp. 1 Alb., tils. 475 Tdr. 3 Skp. 3 Fdk. Htk.¹⁾).

Kancelliraad Neergaard ombyggede Tølløse, der var meget forfaldent, og afhændede 1792 3. og 12. Juli alle tre Godser samt af Mierlose Gods 4 Gaarde og et Hus i Havborup Sogn for 190 000 Rdl. til Assessor Peter Christian Zeuthen. Skødet blev udstedt 1793 18. Juni. Godsernes Hartkorn er i Skødet specificeret saaledes:

a. Tølløse Hovedgaards Takst:

Ager og Eng.....	78	Tdr.	0	Skp.	3	Fdk.	2	Alb.
Skovskylld.....	9	—	3	—	1	—	1	—
Tølløse Sogns Kongetiende..	30	—	0	—	0	—	0	—
— Kirketiende ..	30	—	0	—	0	—	0	—
Bøndergodset:								
Ager og Eng.....	509	—	0	—	3	—	0	—
Skovskylld.....	7	—	4	—	0	—	0	—

b. Søegaards Hovedgaards Takst:

Ager og Eng.....	39	Tdr.	0	Skp.	0	Fdk.	0	Alb.
Bøndergods:								
Ager og Eng.....	201	—	3	—	1	—	2	—

c. Sonnerupgaards Hovedgaards Takst:

Ager og Eng.....	29	Tdr.	4	Skp.	1	Fdk.	2	Alb.
Skovskylld.....	8	—	7	—	2	—	2	—
Mølleskylld.....	2	—	4	—	0	—	0	—
Dumpedahls Hus og det nedlagte Sparrehus:								
Ager og Eng.....	0	—	2	—	0	—	0	—
Kirke Hvalsøe Sogns Kirketiende.....	24	—	4	—	0	—	0	—
Bøndergods:								
Ager og Eng.....	306	—	1	—	3	—	$\frac{1}{3}$	—
Skov og Mølleskylld.....	20	—	6	—	2	—	1	—

1) Sjæll. Ldstings Skodeb. 19. 235 ff.
Anf. St. 19, 599 ff.

d. Af Mierlose Gods:

Ager og Eng.....	25	Tdr. 5	Skp. 2	Fdk. $\frac{2}{3}$	Alb.
Desuden følger som perpe- tueret til Sonnerup Gaard: Kirke Hvalsoe Sogns Kirke- tiende.....	29	1	1	1	— ¹⁾

Assessor Peter Christian Zeuthen, der siden blev Etatsraad, døde 1823. Hans Arvinger ejede derefter Godserne i Fællesskab, indtil Hofjægermester Christian Frederik Zeuthen i 1830 overtog alle Ejendommene²⁾.

2. EREKTIONEN AF BARONIET ZEUTHEN.

a. *Ereklors Ophøjelse i Friherrestanden.*

Ved kgl. Patent af 1843 28. Juni blev Hofjægermester Christian Frederik Zeuthen til Tollose, Søgaard og Sonnerup for sig og kommende Besiddere af Baroniet Zeuthen af hans Slægt ophøjet i Friherrestanden³⁾. 1867 27. Marts udfærdigedes et Patent for Christian Frederik Greve Schulin til Frihereskabet Zeuthen († 1873 16. Jan.) til at føre det Zeuthenske Navn i Forbindelse med sit eget og det 1843 28. Juni approberede Zeuthen'ske Vaaben⁴⁾. Endvidere blev der ved Patent af 1873 10. Marts givet Christian Julius William Greve Schulin, der havde tiltraadt Baroniet Zeuthen, Bevilling paa at føre det ved Patent af 1843 28. Juni approberede Vaaben⁴⁾, og ved Patent af 1912 2. Marts Til ladelse til at føre dette Vaaben i Forbindelse med det grevelige Schulin'ske⁵⁾.

b. *Ereklionsbrevets Indhold.*

Ved kgl. Resolution af 1843 25. Apr. blev det af Hofjægermester Zeuthen fremlagte Udkast til Erektionen af Baroniet Zeuthen, alene med Undtagelse af den sidste Passus af § 11, approberet. Den paa gældende Passus lød saaledes: »at Ingen skal kunne succedere til Løhnet, som ikke er af født dansk Adel, og at, hvis Løhnet skulde tilfalde en Kvindespersion, der enten maatte være gift eller siden gifte sig med en Mand, som ei er af født dansk Adel, skal hun fratræde Besiddelsen til den efter hende nærmest successionsberettigede«. Ere-

1) Sjæll. Ldstings Skodeb. 19, 599.

2) F. Richardt og T. A. Becker, Prospekter af danske Herregaarde. 2. Bd., Tollose.

3) Thiset og Wittrup, Nyt dansk Adelslexikon, S. 321.

4) Anf. St., S. 256 f. Friherrelige Lehn., S. 250.

5) Danmarks Adels Aarvog XXXII, 468.

tionsbrevet, der er udstedt under 28. Juni s. A., lyder i Uddrag saaledes:

Ligesom vi af særdeles kongelig Naade for os elskelig Christian Frederik Zeuthen, vor Hofjægermester, Ridder af Dannebrogen, ved vort allerhøieste Patent af Dags Dato have ophøiet ham i den friherrelige Stand, saaledes ville vi og, efter hans derhos allerunderdanigst gjorte Ansøgning og Begjæring og i Henhold til vor under 17de September 1841 afgivne allerhøieste Resolution, allernaadigst have de ham tilhørende trende Hovedgaarde Tølløse, Søegaard og Sonnerup i vort Land Sjælland med al deres Tilliggende af Bøndergods, Skov- og Mølle-skyld samt Tiender, oprettede til et Friherskab, ligesom vi og herved i Kraft af dette vort aabne Brev oprette og ophøie fornævnte trende Godser Tølløse, Søegaard og Sonnerup til et Friherskab og friherreligt Lehn under Navn af Friherskabet Zeuthen, alt paa de Vilkaar, som af ham allerunderdanigst ere ansøgte og her nedenfor findes anførte, og som skulle udgjøre en ufravigelig Regel og Rettesnor, hvorefter, med Hensyn til dette Lehn bliver at forholde.

1.

Baroniet Zeuthen skal bestaae af følgende Eiendomme:

A. Hovedgaarden Tølløse med Tilliggende af:

Fri Hovedgaardstaxt:

Ager og Engs Htk.	78	Tdr.	0	Skp.	3	Fdk.	2	Alb.	
contribuabelt Htk. under Hovedgaarden.....	20	—	6	—	1	—	0	—	
Skovskyld.....	9	—	3	—	1	—	1	—	
Tølløse Sogns Kongetiende, matrikuleret Tiende Htk.	30	—	0	—	0	—	0	—	
Tølløse Sogns Kirketiende Htk.	30	—	0	—	0	—	0	—	

Bøndergods:

Ager og Engs Htk.	511	—	5	—	2	—	1 $\frac{1}{3}$	—	
Skovskyld.....	7	—	4	—	0	—	0	—	

B. Hovedgaarden Søegaard:

Fri Hovedgaardstaxt:

Ager og Engs Htk.	39	—	0	—	0	—	0	—	
------------------------	----	---	---	---	---	---	---	---	--

Bøndergods:

Ager og Engs Htk.	205	—	7	—	1	—	2	—	
------------------------	-----	---	---	---	---	---	---	---	--

At overføre... 932 Tdr. 3 Skp. 2 Fdk. 0 $\frac{1}{3}$ Alb.

Overført... 932 Tdr. 3 Skp. 2 Fdk. 0¹/₃ Alb.

C. Hovedgaarden Sonnerup:

Fri Hovedgaardstaxt:

Ager og Engs Htk.....	29	—	6	—	1	—	0	—
Skovskyld.....	8	—	7	—	2	—	2	—
Mølleskyld.....	2	—	4	—	0	—	0	—

Bøndergods:

Ager og Engs Htk.....	308	—	4	—	1	—	1 ² / ₃	—
Skovskyld.....	19	—	7	—	2	—	1	—

Kirkehvalsoe Sogns Konge-
tiende matrikuleret Tiende

Htk.....	29	—	1	—	1	—	1	—
----------	----	---	---	---	---	---	---	---

Kirkehvalsoe Sogns Kirke-
tiende Htk.....

Htk.....	24	—	3	—	0	—	0	—
----------	----	---	---	---	---	---	---	---

Tilsammen... 1 355 Tdr. 5 Skp. 3 Fdk. 0 Alb.

Desforuden privilegeret Htk. for forhen umatrikulerede Jorder:

Ager og Eng..... 0 Tdr. 6 Skp. 3 Fdk. 2 Alb.

Hvilket alt findes nærmere beskrevet i den vedhæftede Udskrift af Jordebogen. Disse saaledes specificerede Eiendomme skulle herefter udgjøre et udeleligt Lehn og dermed forholdes overensstemmende med Friherrernes Privilegier af 25de Mai 1671 og de Bestemmelser, som iøvrigt indeholdes i dette Erectionsbrev.

2.

Med Lehnet skal bestandig følge de til Eiendommene hørende Nationalbank-Actier til et Beløb af 6 300 Rbd., hvilke Actier af vort danske Cancellie forsynes med Paategning om, at de ingensinde maae adskilles fra Lehnet ei heller pantsættes eller lignende Disposition dermed foretages.

Endvidere henlægges til Lehnet, som derfra uadskillelige Pertinentier:

a. Den Erector tilhørende Qvægbesætning paa Tølløse Hovedgaard, bestaaende af 250 Stk. Hollænderi-Køer, eller, saafremt der i hans Besiddelsestid skulde træffes anden Bestemmelse med Overdrevet Grøntved, der fortiden bruges som Græsgang under fornævnte Hovedgaard, et Antal af 180 Stk. Hollænderi-Køer, — hvilket Antal de tilkommende Besiddere af Friherskabet skulle være forpligtede til bestandig at vedligeholde og til deres Eftermand at efterlade, eller og,

hvis det i Tiden maatte ansees hensigtsmæssigere istedetfor Koer at holde andre Kreaturer f. Ex. Faar, da i sammes Sted at tilsvare et forholdsmæssigt Antal af disse Kreaturer.

b. Den paa Hovedgaarden Sonnerup værende Qvægbesætning, bestaaende af 80 Stk. Hollænderi-Koer, under samme Forpligtelse til Vedligeholdelse og Efterladelse til Successor.

c. De Erector tilhørende, paa Tølløse Hovedgaard værende Inventarii Sager af Avls- og Meieri-Redskaber, Folkesenge, o. desl.

d. I det Mindste 3000 Lød forarbejdet Sølv, hvilket Quantum, hvis det ei ved Erectors Død forefindes, af de følgende Besiddere successive skal anskaffes og forsynes med Familie-Vaabenet.

e. Herskabelige Meubler, Senge o. s. v. til 8 Beboelses- og 8 Gjæste-Værelser, og det til et saadant Huus fornødne Linned og Dækketoi.

f. Den Erector tilhørende Maleri-Samling, over hvilken bliver at forfatte en Fortegnelse, og bliver Maleriernes Identitet at constatere ved Erectors paa Blindrammen paatrykte Segl. Denne Samling paa-ligger det Besidderen af Baroniet ikke blot omhyggeligen at conservere, men endog efter Leilighed at forøge ved Tilkjøb af Malerier af levende udmærkede Mestere. Over samtlige disse under Litr. a. til f. nævnte Gjenstande bliver der ved en Besidders Afgang og en ny Besidders Tiltrædelse hver Gang at forfatte en formelig Specification; og hvad der fattes, bliver at erstatte Lehnets af Formandens Bo.

3.

Den paa de samlede Godser fortiden hvilende Gjeld 80 000 Rbdl. Sølv — foruden de tvende deri indestaaende Legater¹⁾ — maa fremdeles vedblive at paahvile samme, saalænge Erector til Baroniet, Hofjægermester Baron Zeuthen, er i Live; men efter hans Død skal fornævnte Gjeld 80 000 Rbdl. afbetales med et aarligt Afdrag af 2 000 Rbdl. Sølv, hvoraf Halvdelen skal erlægges i hver af de tvende aarlige Omslagsterminer med 1 000 Rbdl. Sølv, og første Afbetaling sker i den første Termin, som indtræffer efter Erigentens Død. Denne Afbetaling fortsættes uafbrudt, indtil hele Gjelden derved er indriet, og skal Besidderen være forpligtet til, efter Udløbet af hver Termin for vort danske Cancellie at legitimere, at Afdraget er blevet erlagt. Skulde det stipulerede Capital-Afdrag ikke kunne erlægges, fordi Creditor ikke er pligtig at modtage samme, skal Lehnsbesidderen i det Sted indkøbe kongelige 4 pCt. rentebærende Obligationer til et lige nominelt Beløb, hvilke indsendes til vort danske Cancellie for at forsynes med

¹⁾ Jvfr. ndf. under 4. Afsnit i Legater.

sammes prohibitive Paategning, indtil en samlet Sum kan afbetales paa eengang

11.

Med Hensyn til Successionen bestemmes følgende Regler:

a. Skulde Erectors Hustrue Sophie Hedeveg, født Comtesse Schulin, overleve ham, da tilfalder efter hans Død, selv om han maatte efterlade sig Livsarvinger, Baroniet hende, dog under den Betingelse, at hun ikke indlader sig i nyt Ægteskab, hvorimod i dette Tilfælde den nærmeste Succes ionsberettigede tiltræder Baroniet imod at udbetale hende, saalænge hun lever en Sum af 4 000 Rbdl. Sølv aarlig.

b. Efter Erector og hans nuværende Hustrues Død tilfalder Baroniet Erectors ægte Livsarvinger, saafremt han maatte efterlade sig nogen, i den Orden, som nedenfor med Hensyn til Arvefølgen i Almindelighed er bestemt.

c. Efterlader Erector sig ingen ægte Livsarvinger, da tilfalder Baroniet: Først hans yngste Svoger Grev Christian Frederik Schulin og dennes egne Descendenter. Dernæst dennes ældre Broder Grev William Alexander Sigismund Schulin og dennes ægte Descendenter; og endelig Erectors ældste Svoger Grev Sigismund Schulin og dennes ægte Descendenter.

Og bliver hermed at iagttage, at, saalænge nogen Successionsberettiget er til, være sig af Mandkøn eller Qvindkøn, i den førstnævnte af disse 3 Linier, gaaer Successionen ikke over til den anden Linie, og saa fremdeles. Skulde samtlige disse trede Linier være uddøde, hjemfalder Lehnet til Kongen ifølge den, allerhoistsamme tilkommende, Consolidationsret.

Arvefølgen skal være den lineal, agnatisk-cognatiske; og for at forebygge alle Tvivl i denne Henseende, fastsættes end yderligere, at dermed skal forholdes, saaledes som Kongeloven af 14de November 1665 foreskriver Arvefølgen for det danske Kongehuus.

.....

16.

Lehnsbesidderen nyder alle de Friheder, Herligheder og Rettigheder som tilkomme andre Besiddere af Friherrelige Lehn i vore Riger og Lande ifølge de allernaadigste Privilegier af 25de Mai 1671, alene med Undtagelse af, at han ikke skal være berettiget til at udøve Amtmandsforretninger paa Baroniet, eller at nyde den i allerhoistbemeldte Privilegiers 8de § omhandlede Skattefrihed, ligesom han heller ikke skal kunne udøve nogen Kalds- eller Birkeret for Godssets Vedkommende, da saadan Ret ikke tilkommer Godssets Besidder fortiden.

18.

Efter Erectors Dod skal enhver af de følgende Besiddere være forpligtede til, aarlig at oplægge en Sum til Opsamling af en Hjelpecapital for extraordinaire Tilfælde, og bliver dermed at forholde saaledes, at der aarlig oplægges 2 000 Rbdl. Sølv, saalænge ingen Enkepension udredes af Lehnnet; men hvis dette er Tilfældet, ikkun 1 000 Rbdl. Sølv, og hvis der foruden Enkepensionen ogsaa udredes Appanage til Sødskende, skal Opsamlingen saalænge ophøre. — De opsamlede Summer indsættes i Holbeks Amts Sparekasse eller anbringes i kongelige Obligationer, som af Cancelliet forsynes med Prohibitivpaategning, og Renterne skulde bestandig lægges til Capitalen, indtil denne har naaet en Størrelse af 20 000 Rbdl. i hvilket Tilfælde Opsamlingen ophører, og de aarlige Renter tilfalde Lehnsbesidderne.

Hensigten med denne Capital er at komme Lehnsbesidderen til Hjælp i extraordinaire Nødstilfælde, saasom overgaaet Ildebrand, Misvæxt, Qvægsyge o. desl. eller til at træffe anden med Hensyn til Godsets Conservation og hensigtsmæssige Benyttelse »nødvendig« Foranstaltning, hvorimod Capitalen eller nogen Deel af samme under ingen Omstændigheder maa anvendes til at betale Lehnsbesidderens private Gjæld eller paadragne Restancer af Skatter, Appanage o. desl. eller til Indkjøb af mere Gods; og skal der i hvert enkelt Tilfælde, hvor nogen Deel af Capitalen attraaes optagen, føres nøiagtigt Beviis for, at saadan Nødvendighed, som foranført, er tilstedes og dertil erhverves Samtykke fra Successor eller dennes Værge, ligesom dertil desuden skal erhverves speciel allerhoieste Resolution. Naar saaledes Hjelpecapitalen engang er angreben, skal det Optagne igjen restitueres, hvilket, hvis ei den kongelige Resolution fastsætter en hurtigere Afbetaling, skal skee ved Oplæg af 2 000 Rbdl. aarlig, saalænge hverken Enkepension eller Appanage udredes, men i modsat Fald med 1 000 Rbdl. aarlig, hvilket skal tage sin Begyndelse i det Seneste 3 Aar, efterat Noget er optaget paa Capitalen, og med Oplægget uafbrudt continueres, indtil Capitalen igjen er restitueret til det fulde Beløb.

19.

...Som Lehnspligt erlægges til den kongelige Kasse 400 Rbdl. Sølv.....¹⁾.

1) Frichrerlige Lehn-Bog, S. 119—27. Jordebogen over Tollose, Soegaard og Sonnerup Godser 1841—42. Anf. St., S. 128—54.

3. FORANDRINGER I LENETS SUBSTANS.

a. *Forandringer af Baroniets Hartkorn ved Indførelsen af den nye Matrikul af 1844.*

- A. Tølløse Hovedgaard blev i den nye Matrikul ansat til:
 Ager og Engs Htk. 73 Tdr. 4 Skp. 3 Fdk. 2½ Alb.
 medens Skovskylden forblev
 uforandret, Htk. 9 — 3 — 1 — 1 —
- B. Søgaard Hovedgaard ansattes i den nye Matrikul til:
 35 Tdr. 6 Skp. 3 Fdk. 2¾ Alb.
 Medens Bondergodset til begge de nævnte Hovedgaarde blev
 ansat til:
 Ager og Engs Htk. 667 Tdr. 2 Skp. 3 Fdk. 2½ Alb.
 Skovskylds Htk. 22 — 1 — 0 — 0 —¹⁾
- C. Sonnerup Hovedgaard er i Matrikulen af 1844 ansat til:
 Privilegeret Htk.:
 Jordskyld 40 Tdr. 0 Skp. 0 Fdk. 1 Alb.
 Mølleskyld 2 — 4 — 0 — 0 —
 Uprivilegeret Htk.:
 Jordskyld 161 — 2 — 2 — 2¼ —
 Skovskyld 9 — 4 — 1 — 1 —
 Mølleskyld 2 — 7 — 0 — 0 —²⁾
- Tiendernes Hartkornsheløb forblev uforandret.

b. *Forbedringer og Laan.*

Der er i Aarenes Løb af den nuværende Besidder til Udførelsen af betydelige Byggearbejder paa Hovedgaardene og andre Steder, et Elektricitetsværk, et Vandværk m. v. optaget Laan paa Baroniet, og af disse Laan skyldes endnu c. 197 500 Kr.³⁾

Laanene afdrages af Baroniets aarlige Revenyer, som utvivlsomt er Besidderens private Ejendom.

c. *Salg af Bondergods.*

Besidderen af Baroniet Zeuthen har erholdt følgende Salgsbevillinger:

1) Fortegnelse over de komplette eller lige dermed ansatte Hoved- og Sædegaarde etc. i Holbæk Amtstuedistrikt 1847 (Bilag Lit. F. ved Amtstueeregnskabet for Aaret 1847).

2) Roskilde Amtstues Kontributionsregnsk. 1847, Bilag Lit. B.

3) Meddelt af Godskontoret.

1. 1850 d. 25. Septbr. Bevilling til at afhænde til fuldkommen Ejendom Budske Kro med tilhørende Jord af Htk. 4 Tdr. 2 Skp. 1 Fdk. $\frac{1}{4}$ Alb. med det deri værende Brændevinsbrænderi og Krohold, mod en Købesum af 12 000 Rbd., der bliver at sikre Lehniet som en rentebærende Fideikommiskapital¹⁾.
2. 1852 d. 10. Decbr Bevilling til at afhænde det under Baroniet horende Bøndergods, bestaaende af Fæstegaarde, Huse, ubebyggede Jordlodder og Møller, forsaavidt disse ligge paa Bondejord. Den mindste Købesum for hvilken et Sted maa afhændes uden særlig Approbation af Justitsministeriet, er fastsat saaledes: for Gaarde eller bebyggede Steder med et Tilliggende af 1 Td. Htk. eller derover, saavel som for ubebyggede Grunde af en mindre Storrelse: 650 Rbd. pr. Td. Htk.;
for Huse:
 - a. uden noget Jordtilliggende 200 Rbd.
 - b. med et Tilliggende af ikke over 1 Skp. Htk. 225 —
 - c. - - - - - mere end 1 Skp. Htk. men
ikke over 2 Skp. Htk. 350
 - d. - - - - - mere end 2 Skp. Htk. men
ikke over 4 Skp. Htk. 500 —
 - e. - - - - - mere end 4 Skp. Htk. 600 —

Det blev derhos overladt Justitsministeriet efter Indstilling fra Besidderen at fastsætte Købesummen for Møllerne²⁾.

Forinden der begyndte at sælges fra Baroniet ejede dette:

147 Gaarde og 3 Bolssteder (herunder 2 Kroer og 1 Vindmølle)					
med samlet Htk.	933	Tdr.	0	Skp.	1 Fdk. $2\frac{1}{4}$ Alb.
205 Huse og Vænger (herunder 1 Vandmølle med samlet Htk..	64		1		3 $2\frac{1}{4}$ —

Salget af Ejendomme fra Baroniet begynder 1851 (første Skode er udstedt 1851 17. Novbr.) og er foregaaet saaledes:

- I. Af Gaarde og Bolssteder er solgt:
 - a. til Selvejendom i Aarene 1851—57 4 Gaarde (derunder 1 Kro og 1 Vindmølle) og 1 Bolssted med samlet Htk. 24 Tdr. 7 Skp. 1 Fdk. for en Købesum af 101 384 Kr.
 - b. til Arvefæste med Ret til at sælge og pantsætte, saaledes at der paalægges den solgte Ejendom: en aarlig Kanon dels i Penge, dels i Byg efter Kapitelstakst, en Rekognition ved Ejerskifte af 110 Kr.

1) Fricherrelige Lehnbog, S. 208.

2) Departementstidende 1852, S. 1082.

pr. Td. Htk. og en Pengekobesum, hvoraf en Del udbetales kontant, og Resten forbliver indestaaende paa 1. Prioritet og forrentes med 4 pCt. aarlig, dog at der i Begyndelsen i nogle Tilfælde er indrommet Køberen en midlertidig Moderation dels i Renten af $\frac{1}{2}$ à 1 pCt. aarlig, dels i Arvefæsteafgiften, er der i Aarene 1856—1913 solgt ialt 80 Gaarde og 2 Bolssteder med samlet Htk. 505 Tdr. 5 Skp. 3 Fdk. $\frac{3}{4}$ Alb., og derpaa hviler Arvefæsteafgift ialt 9 235 Kr. 51 Ø. og 2 487 Tdr. 2 Skp. $1\frac{2}{32}$ Fdk. Byg efter Kapitelstakst aarlig. Kobesummen i Penge var 1 234 389 Kr. 95 Ø.

Der er indtaget til fri Raadighed efter Lov af 1861 19. Febr.: 43 Tdr. 0 Skp. 0 Fdk. $\frac{1}{4}$ Alb. Htk.

Tilbage haves 56 fæstepligtige Gaarde m. v. med ialt Htk. 351 Tdr. 4 Skp. 2 Fdk. $\frac{3}{4}$ Alb.

- II. Af Huse og Vænger er fra 1857 indtil Udgangen af 1913 solgt:
- til Selvejendom ialt 106 med et samlet Htk. af 27 Tdr. 3 Skp. 1 Fdk. $\frac{3}{4}$ Alb. for en samlet Købesum af 220 955 Kr., og
 - til Arvefæste 4 Pladser med Htk. $2\frac{1}{4}$ Alb.

Den aarlige Arvefæsteafgift er 12 Kr. og 1 Td. Byg. Tilbage er 136 Huse og Vænger (herunder 1 Vandmølle). Af Købesummen for Husene m. v. blev i Reglen en Del indestaaende paa 1. Prioritet imod aarlig Rente af 4 pCt.¹⁾

d. Den nuværende Substans.

Baroniets Htk. 1914 d. 1. Apr. var:

Ager og Eng.....	615 Tdr. 0 Skp. 2 Fdk. $2\frac{1}{4}$ Alb.
og Skovskyld.....	41 — 0 — 2 — 2 —

De øvrige Bestanddele af Substansen opgives i 1914 saaledes:

Bankaktier.....	12 600 Kr.
Fideikommiskapitaler.....	1 524 715 —

(herunder Baroniets Hjelpekaptial 40 600 Kr. og det Zeuthen'ske Legat 40 000 Kr.), foruden c. 9 270 Kr. og c. 2 489 Tdr. Byg i aarlig Arvefæsteafgift af hortsolgt Bøndergods. Jordtilliggendet under Hovedgaardene 1 560 Tdr. Land, Skovarealet 1 100 Tdr. Land²⁾).

¹⁾ Meddelt af Godskontoret.

²⁾ Hof- og Statskalenderen etc. 1915, Sp. 1002.

4. LEGATER.

Ved Testamente af 1844 3. Juni med Kodiciel af 1845 7. Aug. stiftede Baron Christian Frederik Zeuthen til Baroniet Zeuthen og Hustru Sophie Hedevig Komtesse Schulin a. et Familielegat med 16 775 Rd. i Nationalbankobligationer og 11 185 Rd. 82 Sk. nu ialt 56 800 Kr., af hvis Renter, efter at Brugspatron Chr. V. E. Flor er død, Halvdelen tilfalder de ægte Descendenter af Generalkonsul, Legationsraad Henrik Scheel og Hustru Thalia Sophie Zeuthen, Halvdelen de ægte Descendenter af Kammerherre, Amtmand over Frederiksborg Amt, Greve Johan Sigismund Schulin og Charlotte Zeuthen (Fundats kgl. konfirmeret 1869 1. Oktbr.) b. et Legat stort 40 000 Kr., hvis Renter tildeles virkelig trængende Descendenter af Etatsraad, Hof- og Stadsretsassessor Peter Christian Zeuthen til Tølløse, Søgaard og Sonnerupgaard og Hustru Vilhelmine Marie Bornemann, eller anvendes paa anden Maade²⁾.

5. BESIDDERNE.

a. Kort Biografi af Erektor.

Christian Frederik Baron Zeuthen blev f. i København 1794 14. Decbr. og var Søn af Peter Christian Zeuthen (dbt. 1755 3. Maj † 1823 23. Decbr.) og Hustru Christine Vilhelmine Marie Bornemann (f. 1764 22. Juli † 1802 11. Novbr.), Student 1811, juridisk Kandidat 1815 13. Jan., Attaché ved Gesandtskabet i Wien 1818 10. Jan., Legationssekretær ved Gesandtskabet i Stockholm 1823 2. Juni. Købte 1828 sine Fædregaarde Tølløse, Søgaard og Sonnerupgaard og fik dem 1843 28. Juni oprettet til Baroniet Zeuthen. Han var 1837—41 og paa ny 1844—49 Repræsentant i Nationalbanken, 1842—48 Medlem af Holbæk Amdsraad. Han valgtes 1840 23. Decbr. som 4. Stænderdeputeret for Sjællands Stifts Sædegaardsejere og som 5. Stænderdeputeret for samme 1847 25. Jan., mødte i Roskilde i alle fire Samlinger 1842, 1844, 1846 og 1848. Blev 1848 kongevalgt Medlem af den grundlovgivende Rigsforsamling. Zeuthen udtalte sig for et arveligt Landsting og imod Bestemmelsen om, at Len og Stamhuse skulde gaa over til fri Ejendom. Han stemte imod Grundloven og protesterede imod dens Indførelse. Han døde paa Tølløse 1850 12. Novbr.

Zeuthen ægtede 1829 28. Oktbr. Sophie Hedvig, f. Grevinde Schulin (f. 1810 26. Juni † 1866 16. Oktbr.), Datter af Sigismund Ludvig Greve Schulin (f. 1777 16. Oktbr. † 1836 31. Decbr.) og Louise Elisabeth

¹⁾ H. R. Hiort-Lorenzen og Ellen Rosendahl, Repertorium over Legater og milde Stiftelser i Danmark etc. IV, 173 f.

Brown (f. 1785 24. Juli † 1851 28. Jan.). Ægteskabet var barnløst og Baroniet gik derfor over til hendes Broder, Christian Frederik Greve Schulin¹⁾.

b. Fortegnelse over Besidderne.

1. *Christian Frederik Baron Zeuthen*, f. 1794 14. Decbr. † 1850 12. Novbr., Stænderdeputeret, Medlem af den grundlovgivende Rigsforsamling, Friherre 1843 18. Juni, g. 1829 28. Oktbr. m. Sophie Hedvig Grevinde Schulin, f. 1810 26. Juni † 1866 16. Oktbr.)
Hendes Broder:
2. *Christian Frederik Greve Schulin*, f. 1822 18. Apr. † 1873 16. Jan., erholdt ved Patent 1867 27. Marts Tilladelse til at føre det Zeuthen'ske Navn og Vaaben i Forbindelse med sit eget. Hans Broders (Hans Sigismund Frederik Alexander William Greve Schulin f. 1811 26. Novbr. † 1856 27. Apr.) Søn:
3. *Christian Julius William Greve Schulin-Zeuthen*, f. 1852 25. Oktbr., erholdt ved Patent af 1873 10. Marts Tilladelse til at forene Navnet Zeuthen med sit eget og føre det friherrelige Zeuthen'ske Vaaben og ved Patent af 1912 2. Marts Tilladelse til at føre dette i Forbindelse med det grevelige Schulin'ske Vaaben²⁾.

¹⁾ Barfod, Dansk Rigsdagskalender, 134. Dansk biografisk Lexikon XIX, 293 f.

²⁾ Danmarks Adels Aarbog.

XXXV. BARONIET ADELERSBORG.

1. GODSET'S EJERFORHOLD INDEN EREKTIONEN AF BARONIET ADELERSBORG I 1843.

Rentemester Henrik Müller fik ved kgl. Skøde af 1664 11. Juni udlagt bl. a. Dragsholm Slot og Ladegaard i Ods Herred med underliggende Bøndergods og Tiender, Htk. 251 Tdr. 5 Skp.¹⁾ Ved kgl Skøde af 1673 fik Henrik Müller endvidere overdraget Birkerettigheden til Dragsholm Birk, hvorunder alt det Gods skulde svare, som han ejede i Ods Herred, samt nogle Tiender²⁾, imod at han til Gengæld afstod sine Fordringer paa Kronen. Paa Grund af Gæld, hvori han var geraadet fornemlig ved at modtage af Kronen øde og forarmet Gods i Steden for rede Penge³⁾, maatte Henrik Müller pantsætte Dragsholm til sine Kreditorer og 1688 udlægge det til Hovedkreditoren, Købmand i Hamborg Manuel Texeira. Dennes Søn, Samuel Texeira skødede paa Faderens Vegne 1694 18. Jan. Dragsholm Gaard og Gods, beregnet til 1 444 Tdr. 7 Skp. 1 Fdk. Htk., til Admiral Cort Adeler Søn, daværende Kammerjunker, senere Stiftsbefalingsmand i Sjællands Stift og Amtmand over Roeskilde og Tryggevælde Amter, Frederik Christian Adeler⁴⁾, som i Septbr. s. A. ægtede Henriette Margrethe v. Lente. Deres Søn Christian Lente Adeler udkøbte ifølge Kontrakt af 1726 16. Oktbr. sine Medarvinger⁵⁾. Skødet blev udstedt 1727 11. Decbr. 1753 solgte han Dragsholm til Heinrich Greve Reuss, men Handelen gik ilbage⁶⁾.

1) Kronens Skoder etc. II, 166 ff.

2) Anf. St. I, 398 ff.

3) Jvfr. Aktstykker og Oplysninger til Statskollegiets Historie 1660—1676, I, 317—55 og I, 362—70.

4) Sæll. Ldstings Skodeb. X, 115.

5) Anf. St. XVI, 132.

6) H. H. Berner Schilden Holsten, Danske Herregaardes Ejere II, Hovedsæderne i Baronierne, S. 9.

Ifølge Konferensraad Christian Lente Adellers Testamente af 1755 10. Jan. blev Dragsholm Gods, Hovedgaardstakst Ager og Eng 109 Tdr. og Skovskyld 13 Tdr., Bøndergods Ager og Eng 1 118 Tdr. 6 Skp. 2 Fdk. 2 Alb., Skov- og Mølleskyld 10 Tdr. 5 Skp. 2 Fdk. 2 Alb. samt Konge- og Kirketiende 330 Tdr. 1 Skp. Htk. oprettet til et Stamhus for Slægten Adeler under Navnet Adellersborg. Første Sukcessor blev hans Brodersøn, daværende Løjtnant Conrad Wilhelm Adeler¹⁾.

Ved Erektionspatent af 1785 9. Septbr. blev Stamhuset Adellersborg efter Ansøgning af Kammerherre Courad Wilhelm Adeler, der 1784 24. Marts var optaget i Friherrestanden, ophøjet til et Friherreskab med samme Sukcessionsorden som Stamhuset under Navn af Adellersborg, som, da Kammerherre Adeler imidlertid var død, tilfaldt hans Søn, daværende Kammerjunker Frederik Baron Adeler²⁾.

Under 1800 28. Marts erholdt Lensbesidderen Tilladelse til at afhænde Baroniet imod i Stedet derfor at stifte et Fideikommis paa 150 000 Rdl. Courant³⁾. Denne Bevilling benyttede han dog ikke, men fik ved Bevilling af 1810 31. Decbr. Tilladelse til, at Adellersborg med alt Tilbehør maatte gaa over til privat Ejendom for ham, imod at han overtog den paa Baroniet hvilende Gæld, — der fra 50 000 Rdl., som ifølge kgl. Bevilling af 1784 4. Febr. maatte hæfte paa Dragsholm med underliggende Gods, var steget til 165 000 Rdl. — og oprettede et Fideikommis af 300 000 Rdl. D. Cour.⁴⁾, senere ved Pengeforandringen omskrevet til 120 000 Rbd., som fra Fideikommisbesidderens Side maatte forblive staaende i Adellersborg uopsagt næst efter de nævnte 160 000 Rdl., hvorimod de kunde opsiges af Godssets Ejer.

Det blev dernæst bestemt, at Sukcessorerne til dette Fideikommis, som skulde føre Navn af det Adellerske friherrelige Fideikommis, fremdeles skulde nyde den de danske Lensbaroner tillagte Titel og Rang, og Sukcessionen i Fideikommisset aldeles blive den samme, som var fastsat i Baroniets Erektionspatent.

Dette Fideikommis tilfaldt Kammerherre, Amtmand, Dr. jur. Baron Christian Lente Adeler, en Halvbroder til den tidligere afd. Gehejmekonferensraad og Overpræsident Frederik Baron Adeler, medens Adlersborg Gods efter hans Enkes, Bertha, født Komtesse Moltkes Dod skulde gaa over til deres Datter, Sophie Hedeveg Baronesse Adeler (f. 1795 15. Jan. † 1859 2. Apr.), g. 1813 8. Oktbr. med Herman Lovenskiold⁵⁾.

1) Sæll. Ldstings Skodeb. XVIII, 245 ff.

2) Anf. St. XIX, 112 ff.

3) D Kanc. 4. Dptm.s Forestill. 1800, Nr. 15.

4) Anf. St., 1810, Nr. 267.

5) Danmarks Adels Aarbog XXIII, 3 ff.

Ved kgl. Resolution af 1842 9. Apr. tillodes det Enke-Gehejmekonferensraadinde Baronesse Bertha Adeler, f. Komtesse Moltke, at oprette et Friherreskab af Adellersborg Gods og Hovedgaarden Benzonslund, tils. c. 1 620 Tdr. Htk. eller, naar Skov- og Møllenskylden regnedes for halvt imod Ager og Engs Htk., c. 1 608 Tdr. 6 Skp., deri indbefattet 294 Tdr. 1 Skp. matrikuleret Tiendehartkorn. Gælden udgjorde c. 229 000 Rbd. netto. Gehejmekonferensraadinden vilde forøge Lenet med den hende tilhørende Besætning og Inventarium m. v. paa Adellersborg, der ansloges til en Værdi af 20 000 Rbd., og endvidere med 5 000 Lod forarbejdet Sølv, og Gælden skulde efter hendes og hendes Datter Kammerherinde Lovenskjolds Død afbetales med 1 000 Rbd. Sølv aarlig¹⁾.

For Aftrædelsen af Sukcessionsretten til Kammerjunker Baron Frederik Otto Zytphen-Adeler stillede Gehejmeraadinde Adeler og hendes Datter, Kammerherreinde Lovenskjold, den Betingelse, at Hovedgaarden Benzonslund, Holmstrup Sogn med underliggende Byer, Godset under Skinninge By og Holmstrup Kirke med Kirketiende, tils. Ager og Engs Htk. 199 Tdr. 4 Skp. 1 Fdk. 2 Alb., Skovskylds Htk. 11 Tdr. 6 Skp. 1 Fdk. 1 Alb. og Kirketiende 20 Tdr. 2 Skp. holdtes udenfor Lenet, saaledes at af Holmstrup Sogn henlagdes under den tiltrædende Lensbesidder Baron Zytphen-Adelers Bestyrelse alene Skovene Delhoved og Bredevang, ligesom han erholdt de Brænderejser, som Gaardmændene i Holmstrup Sogn var pligtige at forrette²⁾.

Ved kgl. Resolution af 1843 6. Oktbr. approberedes det fremlagte Udkast til Erektionsbrevet for Baroniet Adellersborg, dog saaledes at Bestemmelsen ang. Substitutionen af trende fremmede Linier, efter at Baronesse Bertha Zytphen Adellers Descendens maatte være uddød, optoges i et særskilt Dokument³⁾.

2. EREKTION AF BARONIET ADELEBSBORG I 1843.

a. Erektorernes Optagelse i den lensfrierrelige Stand.

Ved kgl. Patent af 1838 31. Jan. blev Kammerjunker Georg Frederik Otto Zytphen optaget i den danske Adel med Titel af Friherre og Navnet Zytphen-Adeler, og ved kgl. Patent af 1843 15. Decbr. blev han og hans Hustru, Bertha Henriette Frederikke, f. Lovenskjold, optaget i den lensfrierrelige Stand⁴⁾.

1) D Kanc. 4. Dptm.s Forestill. 1842, Nr. 53.

2) D Kanc. 4. Dptm.s Forestill. 1843, Nr. 62.

3) Anf. St., 1843, Nr. 155.

4) A. Thiset og P. L. Wittrup, Nyt dansk Adelslexikon 1904, S. 321.

b. *Erektionsbrevets Indhold.*

Under 1813 15. Decbr. udstedtes Lensbrevet paa Baroniet Adeltersborg¹⁾: det meddeles her i Uddrag:

Eftersom os elskelig Bertha Baronesse af Adeler, født Comtesse af Moltke, Enke efter afgangne Geheimeconferentsraad og Overpræsident Baron Frederik Adeler, hos os allerunderd: haver anholdt om, at det hende efter bemeldte hendes afdøde Mand tilfaldne Jordegods Adeltersborg i vort Land Sjælland, som ved allerhøieste Erektionspatent af 9de Septbr. 1785 blev ophøiet til et Friherskab, men som det ved senere allerh. Bevilling af 31te Decbr. 1810 blev tilladt at maatte gaae over til at blive fornævnte Geheimeconferentsraad Baron F. Adeler private Eiendom imod at han i samme Sted oprettede et friherreligt Fideicommis for den Adellerske Familie paa 300 000 Rdl. d. Cour: (eller nu 120 000 Rbd. Sølv) — maa, i Forbindelse med den hende ligeledes tilhørende Hovedgaard Benzonslund samt med nogle hende tilhørende Activer, igjen oprettes til et Friherskab for hendes Familie — saa ville vi af særdeles kongelig Naade for hende have bemeldte tvende Hovedgaarde Adeltersborg og Benzonslund med derunder hørende Bondergods, Skov og Mølleskyld, Konge- og Kirketiender, Fiskevand og øvrige Herligheder, Intet i nogen Maade undtaget, oprettet og ophøiet til et Friherskab ligesom vi i Kraft af dette vort allerhøieste Patent herved allernaadigst oprette og ophøie samme til Friherskab og et friherreligt Lehn under Navn af Adeltersborg. Og skal fornævnte Friherskab Adeltersborg nyde alle de Friheder, Herligheder og Rettigheder, som tilkomme andre friherrelige Lehn i vore Riger og Lande ifølge de allernaadigste Privilegier af 25de Mai 1671 alene med Undtagelse af, at Lehnets Besidder ikke skal være berettiget til at udøve Amtmands Forretninger paa Baroniet eller at nyde den i fornævnte Privilegiens § 8 omhandlede Skattefrihed, ligesom der heller ikke skal tilkomme Baroniets Besidder nogen Kalds- eller Birkeret. Da derhos fornævnte Enkebaronesse Geheimeconferentsraadinde Bertha Adeler og hendes Datter, Kammerherreinde Sophie Hedevig Lovenskjold have erklæret sig villige til at cedere Besiddelsen af Lehnet til deres respective Datterdatters og Datters Mand, Baron Georg Frederik Otto Zytphen-Adeler og dennes Hustru bemeldte deres respective Datterdatter og Datter Bertha Henriette Frederikke Baronesse Zytphen-Adeler født Lovenskjold, saaledes at Lehnet erigeres for dem begge og strax af dem tiltrædes og besiddes i ægteskabeligt Fælledsskab, saafremt vi allernaadigst ville ophøie bemeldte Baron Zytphen-Adeler til dansk Lehnsbaron, og de til den Ende have udstædt en Declaration angaa-

1) Friherrelige Lehnbog. S. 155 ff.

ende de Vilkaar, hvorunder de ere villige til at aftræde Besiddelsen til fornævnte Ægtefolk — hvilken Deklaration er saalydende.

Saa have vi allernaadigst bevilget dette deres Ønske; og ligesom vi ved et særskilt Patent af Dags Dato allernaadigst have udnævnt bemeldte Baron Georg Frederik Zytphen-Adeler til dansk Lehnsharoon, saaledes ville vi og herved, i Kraft af dette vort aabne Brev for os og vore kongelige Arvesuccessorer i Regjeringen have ham paa hans egne og Hustrues Bertha Henriette Frederikke født Løvenskjolds Vegne belehnet med oftnævnte Friherskab Adellersborg alt paa de Vilkaar, hvorunder Godset af dets nuværende Besiddere er afstaaet til dem og under de Betingelser, som i dette vort allerhoieste Patent nedenfor findes foreskrevne og som i Forbindelse med de Friherrerne under 25de Mai 1671 allernaadigst meddelte Privilegier skulle udgjøre en ufravigelig Rettesnor for dette Friherskab.

§ 1.

Baroniet Adellersborg bestaaer af følgende Jordegods og Eien-
domme:

A. Hovedgaarden Adellersborg med Tilliggende af Hartkorn:

	Tdr.	Skp.	Fdk.	All.
1. Fri Hovedgaards Taxt.	109	0	0	0
2. Bondejord under Hovedgaarden.	13	1	0	2
3. Hovedgaardstaxt som er bortarvefæstet mod en aarlig Kornafgift.	4	1	0	0
4. Bøndergods.	1 139	1	2	1
foruden 1 Td. 2 Skp. Hartkorn af Føllesløv Sogn, som er overdraget til Egemarken Gods mod en aarlig Afgift af 1 Rdl. 64 β Sølv				
5. Skovskyld contribuabelt.	3	6	2	2
6. Mølleskyld.	17	0	0	0
7. Kongetienden af Faare- veile, Vallekilde og As- næs Sognes 1 251 Tdr. 6 Skp. 2 Fdk. 2½ Al- bumtiendeydende Hart- korn, matriculeret til Tiendehartkorn.	116	3	Skp.	

At overføre. . . 116 Tdr. 3 Skp.

	Overført . . .	116	Tdr.	3	Skp.		
8.	Kirketiende af Vallekilde, Asnæs, Faareveile, Hør- ve og Holmstrup Sognes 2 919 Tdr. 0 Skp. 2 Fdk. 2½ Alb. tiende- ydende Hartkorn, ma- triculeret til Tiende- hartkorn	177	—	4	—		
						294	1 0 0
B.	Hovedgaarden Benzonslund med Tilliggende af Hovedgaardstaxt Ager og Eng	22	2	2	2		
	Skovskyld	1	5	1	1		
	Bøndergods	14	2	2	2		
						

§ 2.

Med Baroniet skal endvidere følge, som derfra uadskillelige Pertinentier:

a. De fornævnte Eiendomme vedkommende Nationalbankactier til Beløb 6 000 Rbd.

b. Den paa Hovedgaarden Adellersborg nuværende Besætning bestaaende af circa 300 Stykker Køer og Qvæghoveder, eller et tilsvarende Antal Faar eller Stude, circa 50 Stykker Heste, samtlige derværende Avls- og Meierieredskaber og det øvrige til Gaardens Drift henhørende Inventarium, hvilke samtlige Gjenstande anslaaes til en Værdi af 2 000 Rbd. Sølv, saa og til Anskaffelse af Besætning ved Hovedgaarden Benzonslund 3 000 Rbd. r. Sølv. Men for at undgaae det Mislige ved, at fornævnte Besætning og Inventarium, hvis Værdi kan forringes, skal overleveres in natura fra den afgaaende Lehnsbesidder til hans Efterfølger, bestemmes, at der stedse skal følge Lehnets et Forlods af den mobiliare Formue, som Lehnsbesidderen eier, til et Beløb af 23 000 Rbd. rede Sølv, for hvilket Beløb den tiltrædende Lehnsbesidder i Fremtiden skal være berettiget til af sin Formands Bo at forlange den paa Hovedgaarden Adellersborg værende Besætning og Inventarium samt den paa Hovedgaarden Benzonslund værende Besætning overleveret in natura eller, saafremt han maatte foretrække det at erholde det ovennævnte Vederlag respective 20 000 Rbd. og 3 000 Rbd. r. Sølv i Contanter;

c. 5 000 Lod forarbejdet Sølv, som enhver Lehnsbesidder skal tilsvare sin Eftermand med en lige Vægt af Kjobenhavns Provesølv i forarbejdet Tilstand.

d. Endvidere skal med Baroniet følge den Geheimeconferentsraad Baron Adellers Enke tilhørende Panteobligation for 20 000 danske og 6 000 norske Specier eller tilsammen 52 000 Rbd. rede Sølv, som fortiden indestaar imod Pant i Bradsberg og Gjemsø Kloster i Norge....

§ 3.

Paa Baroniet Adellersborg maa ved dets Oprettelse hvile en Prioritetsgjeld til Bølob ialt af indtil 293 000 Rbd. Sølv og rede Sølv..... derunder indbefattet:

a. Det Adellerske friherrelige Fideicommis, som ifølge allerhøieste Bevilling af 31te December 1810 er traadt istedetfor det forrige Baronic Adellersborg og oprindelig er bestemt til 300 000 Rbd. Dansk Courant, hvorfor under 1. Februarii 1811 er udstedt Obligation, men ved Paa-tegning af 17de August 1813 er i Anledning af Forordningen af 5te Januarii næstforhen, omskrevet til 120 000 Rbd. Sølv;

b. Et Legat til Hjembæk og Svinninge Sognes Skole og Fattigvæsen, stort 1 000 Rbd.

c. Den indfrieede og til Roeskilde adelige Jomfruekloster cederede Bankhæftelsesobligation for 5 644 Rbd. 29 β, der udgjør $\frac{1}{6}$ Deel af Bankhæftelsen paa Adellersborg og Gods m. v.

d. Den indfrieede og til Holbøks Amts Sparekasse cederede Bankhæftelsesobligation for 288 Rbd. 82 β, der udgjøre $\frac{1}{6}$ Deel af Bankhæftelsen paa Benzonslund og Gods.

§ 7.

Med Hensyn til Successionen af Lehnet bestemmes følgende:

1. Da Godsets nuværende Eiere Geheimeconferentsraadinde Baronesse Adeler og hendes Datter Kammerherreinde Baronesse Løvenskjold, have cederet deres Ret til Baroniet til Baron Georg Frederik Otto Zytphen-Adeler og dennes Hustru Bertha Henriette Frederikke Zytphen-Adeler, født Løvenskjold, men med Forbehold af deres Ret til igjen at tiltræde Besiddelsen, saafremt Nogen af dem skulde overleve fornævnte Baron Zytphen Adeler og dennes Hustru, saa ville disse siden beholde Besiddelsen af Lehnet, saalænge de begge eller een af dem maatte være i Live. Men skulle begge disse Ægtefolk være afgaaede ved Døden forinden Geheimeconferentsraadinde Adeler eller Kammerherreinde Løvenskjold, da tiltræder Geheimeconferentsraadinde Adeler eller efter hendes Død Kammerherreinde Løvenskjold Besiddelsen af Lehnet, uden nogen Lehnspligt eller Arveafgift fremfor Baron Zytphen Adellers Brødre;

2. Naar saavel Geheimeconferentsraadinde Adeler og hendes Datter, Kammerherreinde Løvenskjold, som Baron Georg Frederik

Otto Zytphen-Adeler og dennes Hustrue Bertha Henriette Frederikke Zytphen-Adeler ere afgaaede ved Døden, vil Lehnet gaae over til disse Ægtefolks fælleds Børn og Afkom i Overensstemmelse med Reglerne for den lineal-cognatiske Arvefølge. Den sidste Besidders Børn og øvrige Descendenter blive saaledes stedse at foretrække for alle andre. Søn gaaer for Datter og den Ældre for den Yngre, ligesom og den ældre afdøde Søns Børn og disses Descendenter af begge Kjøen gaae fremfor yngre Søn. Naar en Lehnsbesidder ikke efterlader sig Descendenter, gaaer Lehnet over til hans Sødskende og disses Descendenter, og i Mangel af saadanne til andre beslægtede der nedstamme fra Baron Georg Frederik Otto Zytphen-Adeler, alt i Overensstemmelse med den Følgeorden, som i det Foregaaende er foreskrevet for den lige nedstigende Linie.

3. Da de fælleds Børn og øvrige fælleds Descendenter af Baron G. F. O. Zytphen-Adeler, ifølge hvad der under Nr.2 er fastsat, ubetinget have Fortrin for alle Andre til at arve Baroniet, saa følger deraf, at dersom det Tilfælde skulde indtræffe, at Baronesse B. H. F. Zytphen-Adeler efter sin nuværende Mands Død indgik nyt Ægteskab, den Arvet, der tilkommer de Børn, der maatte fødes i dette Ægteskab, ikke vil kunne gjøres gjeldende saalænge der ere successionsberettigede Descendenter til af første Ægteskab; hvorimod Lehnet, naar Ingen saadan er til, vil falde i Arv til dem aldeles efter de samme Regler, som ovenfor i Nr. 2 ere foreskrevne for Descendenter af det første Ægteskab.

4. Skulde endelig aldeles ingen Descendenter findes efter Baronesse Bertha Henriette Frederikke Zytphen-Adeler, da skal Lehnet, forinden det i Henhold til Friherrernes Privilegier § 5 hjemfalder til Kongen, overgaae til tredje fremmede Linier, saaledes som nærmere allernaadigst vil blive bestemt i et særskilt Document og i enhver af disse 3 Linier succederes paa samme Maade som ovenfor er sagt om Baron Zytphen-Adeler og Hustrus Descendenter. Men naar heller ingen Successionsberettigede findes i disse Linier, da hjemfalder Lehnet til Kongen ifølge den Allerhøiøstamme tilkommende Consolidationsret.

.....
 Som Lehnspligt erlægges til den kongelige Kasse 400 Rbd. Sølv.

Under 15. Decbr. 1843 udstedtes følgende kgl. aabne Brev angaaende Successionen til Baroniet Adellersborg for det Tilfælde, at ingen Descendenter maatte findes efter Erectrix Geheimeconferentsraadinde Bertha, Baronesse af Adeler¹⁾.

.....Naar det Tilfælde skulde indtræde, som om-

1) Friherrelige Lehnbog, S. 166 f.

handles i Erectionsbrevets § 7, 4de Post, at saavel Erectrix, som hendes Datter, Enkekammerherreinde Sophie Hedevig Løvenskjold, som dennes Datter Baronesse Bertha Henriette Frederikke Zytphen-Adeler og Sidstnævntes Mand, Baron Georg Frederik Otto Zytphen-Adeler som ere Lehnets nuværende Besiddere, maatte være afgaaede ved Døden, og der aldeles ingen Descendenter findes efter bemeldte Baronesse Bertha Henriette Frederikke Zytphen-Adeler, — da skal Baroniet, forinden det, i Henhold til Friherrernes Privilegier af 25de Maj 1671 § 5, hjemfalder til os og vore Arvesuccessorer i Regjeringen overgaae: først til Kammerherre Generalkrigskommissair Grev Moltkes ældste Søn Otto Greve af Moltke og dennes ægte Descendenter; dernæst til fornævnte Kammerherre Generalkrigscommissair Grev Moltkes yngre Søn Wilhelm Greve af Moltke og dennes ægte Descendenter; og endelig til nuværende Lehnsbesidders, Baron Georg Frederik Otto Zytphen-Adelers yngre Broder Studiosus Johan Frederik Ferdinand Zytphen og dennes ægte Descendenter.

Og skal i enhver af disse trede Linier succederes paa samme Maade, som i Erectionsbrevet er foreskrevet for Baron G. F. O. Zytphen Adeler og Hustrues Descendenter.

Men naar heller ingen Successorer skulde findes i disse trede Linier, da skal Lehnnet hjemfalde til os.....¹⁾).

3. FORANDRINGER I LENETS SUBSTANS.

a. Forbedringer og Laan.

Baroniets Bondergods var ved Zytphen Adeleres Tiltrædelse i en meget slet Forfatning. Af Baroniets 136 Helgaarde var der i 1839 kun 7, der havde Helbrak. Jorderne blev godet utilstrækkelig; de dreves usselt og blev ikke besaaede med Kløver. Bønderne pløjede med fire Heste for den tunge, uhensigtsmæssige Hjulplov. Kvægbesætningen var i en saa ringe Tilstand, at Udbyttet med Nød og næppe kunde tilfredsstille det daglige Behov. Som Følge heraf kunde ingen eller i alt Fald kun meget lave Indfæstninger gives, og de aarlige Jordebogsgiffter var meget ringe, men desuagtet var Restancer næsten en almindelig Regel paa Godset. Aarsagerne til Bøndergodsets Forfald og Beboernes Fattigdom var, foruden Agerbrugets slette Tilstand, dels et meget omfattende og byrdefuldt Hoveri, dels en svag og eftergivende Administration. I 1837, da Zytphen Adeler overtog Godset, havde Jordebogskassen en Restance af 10 000 Rbd. Efter at have reduceret Restancerne fra 10 000 til 3 000 Rbd. forlangte Zytphen Adeler ved

¹⁾ Friherrelige Lehnbog, S. 166 f.

frivillig Overenskomst Resten betalt i Løbet af ti Aar. Dette skete ogsaa, kun 6 udelige Bønder maatte gaa fra Gaarden, fordi de ikke til rette Forfaldstid betalte Afdragene. Omtrent samtidig blev Hoveriet afløst. I 1838 sammenkaldte Zytphen Adeler de 90 Bønder, som forrettede Hoveri til Dragsholm, og forelagde dem en Beregning over Hoveriarbejdets Værdi baade med Hensyn til Spand- og Gangdage, hvilken Værdiansættelses Billighed Bønderne anerkendte. Den 28. Septbr. s: A. blev det derefter tilkendegivet de hoverigerende Bønder, at de kunde faa Hoveriet afløst. Den endelige Akkord gik ud paa, at de derfor skulde betale aarlig en mindre Afgift, der efterhaanden skulde stige i 10 Aar, hvorhos Gødningskørselen skulde vedblive indtil 1850 1. Maj — eller en Rotation af Gaardens Marker. Saasart Gødningskørselen bortfaldt, indtraadte den fulde Hoveriafgift: 4 Tdr. Rug, 4 Tdr. Byg og 25 Rbd. af hver fuld Hovning.

Ved Rentekammerskrivelse af 1839 9. Marts blev Hoveriafløsningen erkendt for at være billig. Førend endelig Akkord skete, indgik Zytphen Adeler 1838 12. Novbr. med en Henstilling til Rentekammeret, hvori han anholdt om Tilladelse til at nedlægge Bøndergaarde uden Fæstetvang. Under 1841 17. Febr. blev en saadan Bevilling givet. I Henhold til denne blev Næsgaarden og Teglværksgaarden oprettede¹⁾.

Skovene — 8 à 900 Tdr. Land — havde i de 21 Aar, da Gehejmeraadende Adeler administrerede Baroniet, ikke givet nogen Indtægt, da der aldrig blev solgt noget derfra. De havde kun ydet Brænde til Herskabets Brug og til Deputater, hvilket var aldeles forsvindende i Forhold til det, der burde have været hugget. Skovene var derfor, set fra et forstmæssigt Standpunkt, i en ynkelig Forfatning og desuden hverken forsynede med Veje eller Grofter. Skovbunden var bevokset med en Mængde Pil, Tjørn o. desl., og mange Steder var i den Grad utilgængelige, at man med Øksen maatte bane sig Vej; ombløste Træer henlaa og raadnede. Zytphen Adeler henvendte sig da til den kgl. Skovrider i Odsherreds Distrikt og formaaede ham til to Gange om Aaret at tilse Skovene og give ham Vejledning med Hensyn til en planmæssig Hugst, der ikke var saa let at indrette, da det hele Areal trængte til Udluftning. Imidlertid indeholdt Skovene en udmærket Bestand af Bøge, tjenlige til Gavntæ, og af Ege, brugelige til Skibslømmer og Mølleakser, saa at de snart kunde afgive en god Indtægt. Ny Veje blev anlagte og betydelige Udgravninger foretagne. Desuden lod Zytphen Adeler i sin Besiddelsestid c. 200 Tdr. Land beplante²⁾.

Samtlige Avlsbygninger paa Dragsholm brændte i Febr. 1848, ved hvilken Lejlighed der indebrændte 129 Køer og Ungkvæg og 47

¹⁾ J. J. Nielsen, Georg Frederik Otto Lehnsbaron Zytphen-Adeler, S. 26 ff.

²⁾ Anf. St., S. 29 f.

Heste. Baron Zytphen Adeler opførte med en Bekostning af 80 000 Rbd., foruden Assurancesummen 20 000 Rbd.¹⁾ i Løbet af de følgende Aar hensigtsmæssig indrettede Avlsbygninger. I 1856 blev en Dampmaskine anbragt i Vinkelen imellem Kostalden og Laden, saa at den kunde virke som Drivkraft begge Steder. Det var den første Dampmaskine, som blev indført i dansk Agerbrug, og det varede 13—14 Aar inden Eksemplet blev fulgt andre Steder i Landet. I 1841 byggede Baron Zytphen Adeler Skovridergaarden, i 1854 Vejrhøjsgaarden, 1856—57 Næsgaarden, 1858 Teglværksgaardens Avlsbygninger og 1868 Kornmagasinet ved Stareklinte Strand.

Ved kgl. Bevilling af 1847 13. Avg. fik Baron Zytphen Adeler Tilladelse til at optage et Laan af 15 000 Rbd. for dermed at opbygge og besætte en større Avlsgaard under Baroniet, som oprettedes af Bøndergaarde²⁾ (jvfr. ovfr.). Til Anskaffelse af Besætning og Inventarium paa den under Baroniet hørende Hovedgaard »Næsgaard« fik Besidderen af Baroniet Adellersborg 1863 13. Marts Bevilling paa at anvende et Beløb af 7 000 Rbd., imod at det i Erektionspatentet Post 2 b omhandlede Forlods forhøjedes fra 23 000 Rbd. til 30 000 Rbd.³⁾ I 1869 opførtes et Handelsetablisement ved Stareklint, hvortil der ifølge Bevilling af 1869 25. Juni maatte optages et Laan af indtil 12 000 Rbd.⁴⁾ I 1900 fik Besidderen af Baroniet Bevilling til at nedlægge en Bondegård, Matr.-Nr. 11 i Kaarup, Ods Herred, paa 200 Tdr, Ld., der var givet i 50 Aars Forpagtning, og hvis Bonitet viste sig at være under Taksten 5, imod at tilplante Jorderne i Løbet af c. 10 Aar under Statens Tilsyn. Tilplantningen er afsluttet i 1913.

b. Salg af Bøndergods.

I 1850 paabegyndte Baron Zytphen Adeler Indførelsen paa Godset af en for Gaardmændene mere sikker Besiddelsesmaade end Fæstet, nemlig Forpagtninger paa 50 Aar. Ved at borttage Frygten for Fæstets Usikkerhed, haabede han at gøre Bønderne mere tilbøjelige til at indføre de Forbedringer, som det fremadskridende Jordbrug fordrede. Baronens Forventninger blev ikke skuffede, og han vedblev derfor at bortforpagte, indtil Lov af 1861 19. Febr. paa flere Maader opmuntrede til Salg af Fæstegods. En stor Del Huse var bortlejede; Baron

1) Jvfr. Bevillingerne af 1849 24. Juni og 1858 15. Maj, hvorved der blev givet Tilladelse til at optage et Laan paa 30,000 Rbd., hvoraf Halvdelen dog skulde bruges til dermed at indløse Laanet af 1847, og et paa 16,000 Rbd. (Friherrelig Lehnbog, S. 203, 235.

2) Friherrelig Lehnbog, S. 195.

3) Anf. St., S. 244.

4) Anf. St., S. 258.

Zytphen Adeler bortfæstede dem til Beboerne, fordi han antog, at denne mere sikre Besiddelsesmaade vilde være fordelagtig¹⁾.

Ved Salgsresolution af 1862 27. Maj fastsættes et Minimum af 1 000 Rbd. pr. Td. Htk. ved Salg af Gaarde, og af 200, 350, 400, 600 og 800 Rbd. ved Salg af Huse henholdsvis uden Jord, med Jord indtil 1, indtil 2, indtil 4 og over 4 Skp. Htk., samt af 450, 600 og 800 Rbd. ved Salg af Huse i Svinninge Sogn henholdsvis med indtil 3, indtil 4 og indtil 5 Skp. Htk.²⁾.

Salget af Fæstegods gik i de paafølgende Aar meget langsomt, men i Aaret 1869 sammenkaldte Baron Zytphen Adeler Godsets Fæstere og tilbød dem deres Gaarde med Besætning for 1 400 Rbd. pr. Td. Htk. som Arvefæste med Ret til at sælge og pantsætte. Skønt de tilstedeværende Fæstere erkendte, at Prisen var billig og Udbetalingsvilkaarene moderate, var der kun 11, som modtog Tilbudet. Da J. A. Hansen i Efteraaret 1869 havde anmeldt sit Fæsteafsløsningsforslag i Folketinget, sammenkaldte Baron Zytphen Adeler atter sine Fæstere og tilbød dem deres Gaarde paa de ovennævnte Vilkaar, idet han samtidig forbeholdt sig senere at forhøje Prisen pr. Td. Htk. for dem, som nu ikke vilde gaa ind paa Tilbudet; men kun fire Fæstere gik ind derpaa. Efter denne Tid indtraadte den forhøjede Pris, der dog blev modereret for de 50-aarige Fæstere, fordi deres Besiddelsesret var af længere Varighed end Gennemsnittet af Livsfæstets.

I Tidsrummet 1862—70 er der solgt til *Arvefæste* med Ret til at sælge og pantsætte:

37 Gaarde med	181 Tdr. 5 Skp. 1 Fdk. 2 $\frac{3}{4}$ Alb.
for 276 010 Rbd. 82 Sk., og	
18 Huse med	8 — 1 — 3 — $\frac{3}{4}$ —
for 23 355 Rbd. 57 Sk.	

Efter Ministerialtidende B. meddeles her endvidere Antal og Størrelse af de Fæstegaarde, som er afhændede fra Lenet i nedennævnte Aar i Henhold til Lov 1861 19. Febr., jvfr. Lov 1872 9. Marts:

Aar	Antal	Harlkorn
1870 1. Halvaar	18	103 Tdr. 4 Skp. 1 Fdk. $\frac{1}{4}$ Alb.
— 2. —	9	59 — 1 — 0 — $\frac{1}{4}$ —
1871 1. —	9	42 — 6 — 0 — $\frac{3}{4}$ —
1872 2. —	8	39 — 3 — 1 — $\frac{3}{4}$ —
1874 1. —	16	98 — 0 — 2 — $\frac{1}{4}$ —

1) J. J. Nielsen, Georg Frederik Otto Lehnbaron Zytphen-Adeler 1810 - 10. Mai. - 1910, S. 28 f.

2) Ministerialtidende B 1871, S. 552 f.

Aar	Antal	Hartkorn			
1876 2. Halvaar	16	73 Tdr.	2 Skp.	0 Fdk.	1½ Alb.
1879 1. —	14	71 — 0	— 3	—	¼ —
1885 2. —	11	49 — 1	— 0	—	¾ —
1892 2. —	15	73 — 2	— 2	—	2 —
1897 2. —	9	43 — 6	— 1	—	¾ —
1901 2. —	4	25 — 1	— 0	—	¾ —
Tils...	129	698 Tdr.	5 Skp.	0 Fdk.	2¼ Alb.

Før Salget begynder, ejer Lenet af Bøndergods 141 Gaarde og Bolsteder med Htk. 1 063 Tdr. 7 Skp. 1 Fdk. 2¼ Alb. (gml. Htk.), samt Huse og Vænger med samlet Htk. 76 Tdr. 1 Skp. 3 Fdk. ¾ Alb. (gml. Htk.).

Salget af Gaarde og Bolsteder til *Arvefæste* med Ret til at sælge og pantsætte begynder 1862, første Skøde er udstedt 1862 d. 7. Juni.

Salgsbetingelserne er som Hovedregel:

1. Der paalægges den solgte Ejendom en aarlig Kanon i Byg, stor 3 Tdr. pr. Td. Htk., beregnet efter hvert Aars Kapitelstakst.
2. En Rekognition ved Ejerskitte, stor dobbelt Arvefæsteafgift. Af Købesummen udbetales ¼ kontant, medens de ¾ bliver indestaende dels som Arvefæste, som ovenanført, dels som 1ste Prioritet til 4 pCt.

Aar 1914 var ialt solgt 135 Gaarde af samlet Hartkorn: 629 Tdr. 7 Skp. 1 Alb. (nyt Hartkorn), og derpaa hviler i Arvefæsteafgift ialt: 2 343 Tdr. Sæd.

I 1867 er solgt 2 Gaarde til *fri Ejendom* uden Arvefæste med et samlet Hartkorn af 23 Tdr. 4 Skp. 3 Fdk. 2¼ Alb. for 29 600 Rbd.¹⁾

Der er udtaget til fri Raadighed i

Henhold til Lov 1761 19. Febr.

Htk..... 81 Tdr. 1 Skp. 3 Fdk. 2 Alb.

Den sidste fæstepligtige Gaard

Htk..... 3 — 3 — 3 — 2½ —

er solgt i 1915.

Ved Salg af Huse er Reglen at ¾ af Købesummen bliver indestaende som 1ste Prioritet à 4 pCt.

Der er indtil 1914 31. Marts solgt 140 Huse; tilbage haves 120 Huse²⁾.

¹⁾ Ministerialtidende B 1871, S. 552 f.

²⁾ Meddelt af Godskontoret.

c. *Den nuværende Substans.*

Lenets Hartkorn 1914 1. Apr. var:

Ager og Eng.....	343	Tdr.	4	Skp.	0	Fdk.	$\frac{3}{4}$	Alb.
Under Skovene:								
Ager og Eng.....	14	—	2	—	2	—	$\frac{1}{4}$	—
Skovskylde.....	5	—	4	—	0	—	0	— ¹⁾

Samtidig opgives de øvrige Bestanddele af Substansen saaledes:

Bankaktier.....	12 000	Kr.
Fideikommiskapitaler	1 751 578	—

I aarlige Arvefæsteafgifter for bortsolgt Bondergods c. 2 360 Tdr Korn og 160 Kr. i Penge. Forpagtergaardens Jordtilliggende udgør: 2 750 Tdr. Land, Skove og beplantede Arealer 1 400 Tdr. Land²⁾.

4. BESIDDERNE.

a. *Kort Biografi af Erektorerne.*

Georg Frederik Otto Friherre Zytphen-Adeler fødtes i København 1810 10. Maj og var Søn af Major Ernst Frederik v. Zytphen (f. 1765 29. Novbr. † 1835 3. Novbr.) og Louise Augusta Baronesse Pechlin v. Löwenbach (f. 1787 12. Febr. † 1869 13. Novbr.). Han blev Løjtnant 1829 og gjorde Tjeneste i Livgarden 1833—36, men udtraadte efter sit Ægteskab 1836 6. Jan. med Arvingen til Adellersborg Bertha Henriette Frederica Løvenskjold (f. 1814 20. Juli † 1875 9. Juni). Ved Patent af 1838 31. Jan. blev han anerkendt som hørende til den danske Adel med Navn og Titel Baron Zytphen Adeler. 1843 15. Decbr. blev Georg Frederik Otto von Zytphen-Adeler og Hustru Bertha Henriette Frederica Løvenskjold optaget i den lehnsfriherrelige Stand³⁾, hvorhos Adellersborg genoprettedes til et Baroni. Baron Zytphen Adeler havde allerede 1839 overtaget Godssets Styrelse og tillige selve Hovedgaardens Drift. Han tog energisk fat og udviklede sig snart til en Foregangsmand i Landbruget ved at indføre nye Dyrkningsmaader og Rødskaaber; han var saaledes 1848 den første, der dyrkede Roer i større Omfang. Efter en Ildebrand 1848 opbyggede han Stald- og Ladebygninger paa Adellersborg, fik tidlig Hoveriet afløst og alle Marker dræned 1850—54 og var 1856 den, der først brugte Dampkraft i Ager-

1) Meddelt af Godskontoret.

2) Hof- og Statskalender for Kongeriget Danmark 1915.

3) Dansk biografisk Lexikon XIX, 337. J. J. Nielsen, Georg Frederik Otto Lehnsbaron Zytphen-Adeler.

bruget. Samtidig forbedredes Skovenes Drift, og betydelige Strækninger Jord inddroges under Opdyrkning eller anvendtes til ny Skovplantning. Efter 1850 søgte Baronen at ombytte Fæste med Bortforpagtning paa 50 Aar. Siden 1869 solgte han imidlertid den større Halvdel af Bøndergodset til Arvefæste med Ret til at sælge og pantsætte. Fik 1868 oprettet en Forbrugsforening for Husmænd og Arbejdere og gav dem 1873 Andel i Overskudet af Hovedgaardens Drift tillige med særlige Præmier for Flid og Omhu (1873—78 ialt 22 300 Kr.).

Baron Zylphen Adeler valgtes i Maj 1865 i Holbækkredsen til Rigsraadets Folketing, sluttede sig til Venstre og blev Medlem af Fællesudvalget i Grundlovssagen; han vandt Vilhelm Birkedals Tilslutning til det endelige Forslag ved at faa Kongens Valg af Landstingsmænd indskrænket til tidligere folkevalgte Repræsentanter. Sammen med Godsejer Jacob Scavenius gav han Stødet til Oktoberforeningens Dannelse, hvis Opgave det var at skabe en Sammenslutning af de »store og smaa Bønder«, og blev dens Formand. Efter at han var faldet igennem ved Folketingsvalget i Efteraaret 1866, valgtes han til Landstinget for 2. Kreds, Nordsjælland, lige indtil sin Død. Baronen tog 1870 Ordet for en endelig Ordning af Fæsteafsløsningsagen ad Lovgivningens Vej, dog som en Overenskomst mellem Jorddrotter og Bønder, men da han ikke kunde sætte det igennem, maatte han se Oktoberforeningen opløst i Sommeren 1870. Han stemte 1872 imod Loven om Indskrænkning i Raadighed over Fæstegodset. 1877 havde han en ikke ringe Del i at formaa Venstre til at tiltræde Novemberforliget. Han døde 1878 18. Apr.

b. Fortegnelse over samtlige Besiddere.

Besidderne af Stamhuset Adlersborg.

Christian Lente af Adeler, f. 1699 20. Apr. † 1757 8. Oktbr., ugift, opretter 1755 10. Jan. Stamhuset for sin Brodersøn:

Conrad Wilhelm Baron Adeler, f. 1739 29. Jan. † 1785 28. Apr., 1784 24. Marts ophøjet i friherreleg Stand¹⁾.

Besidderne af Baroniet Adlersborg. (I)

Frederik Baron Adeler, Søn af forrige, f. 1764 25. Juli † 1816 23. Marts, g. 1786 1. Juli m. Bertha Comtesse Moltke, f. 1767 16. Novbr. † 1846 2. Maj. Hun oprettede Baroniet for sin Datterdatter og dennes Mand.

¹⁾ Danmarks Adels Aarvog XXIII, 3 ff.

Besidderne af Baroniet Adellersborg (II).

1. *Bertha Henriette Frederikke Lovenskjold*, f. 1814 20. Juli † 1875 9. Juni, g. 1836 6. Jan. m. Georg Frederik Otto Baron Zytphen-Adeler, f. 1810 10. Maj † 1878 18. Apr. Deres Søn:
2. *Frederik Herman Christian de Falsen Baron Zytphen-Adeler*¹⁾, f. 1840 10. Febr. † 1908 1. Apr. Hans Søn:
3. *Georg Frederik de Falsen Zytphen-Adeler*, f. 1870 31. Jan., cand. polit.

¹⁾ Ved Patent af 1867 24. Decbr. tillodes det Frederik Herman Christian Baron Zytphen-Adeler, der var indtraadt i Ægteskab med Malvina Cecilie Georgette de Falsen, at forene de Falsen'sers Navn og Vaaben med sit eget.

TILFØJELSER OG RETTELSESR.

- S. VI L. 7 f. o. rettes som følger: Hovedgaardene Trolholm og Snedinge, hvilke han *købte* for egne
- VII - 12 f. n. underlønnede, læs: underordnede,
 - 9 - 11 f. o. udgaar.
 - - 15 — udgaar.
 - 25 - 18 — tilføjes: Ved kgl. Resolution af 1875 6. Aug. tilfødes det Besidderen paa Grevskabet at optage et Laan af 240 000 Kr. til Dækning af en Del af de betydelige Bekostninger, der siden 1865 var anvendte dels til Ombygning af Hovedgaardene Frijsendal, Sobygaard og Faurskov, dels til Forbedring af Skovene, dels til Anlæg af to større Fabrikker til Forædling af Skovprodukter, tils. ca. 750 000 Kr.
 - - 10 f. n. tilføjes: Ved Fundats af 1854 10. Septbr. stiftede Lensgreve Jens Christian Carl Krag-Juel-Wind-Frijs »Christian Frijs'es Legat med 10 000 Kr., hvis Renter uddeles til trængende i Tyrsted og Uth Sogne (Hiort-Lorenzen og Salicath, Repertorium etc. 4. Bd. S. 383).
Ved Fundats af 1898 10. Jan. stiftede Lensgreve Mogens Krag-Juel-Vind-Frijs og hans tvende Sostre, Baronesse Clara Blixen Finecke og Lensgrevinde Henriette Danneskiold-Samsøe († 1897 4. Juli) »Komtesse Agnes Stiftelse« med Gjerngaarden i Hammel By og Toustrup Skov med Skovriderbolig i Toustrup By, Dallerup Sogn, samt en Kapital af 40 000 Kr., der efterhaanden vil blive forøget til 100 000 Kr. Indtægterne anvendes til at understøtte værdig trængende Beboere af Grevskabet Frijsenborg. Hvis Grevskabet bliver ophævet som saadant eller overgaar til fri Ejendom eller Besiddelsen af samme udgaar af Stifternes Faders Descendens, skal Stiftelsen ophæves og deles lige imellem Descendenterne af de ovennævnte trende Sødskende, saaledes at hver Linje erholder til fri Ejendom en Tredjedel. (Ministerialtid. A., 1898, S. 84).

- S. 27 L. 4 f. o. udgaar.
 — - 8 — udgaar.
 — - 6 f. n. tilføjes efter 4. Maj: Kammerherre, Medlem af
 Landstinget og Rigsretten.
- 90 - 6 f. o. Hviding læs: Hvidding
 - - 9 — Skierbek læs: Skærbæk
 - 96 - 10 f. n. Sjødamsgaard læs: Sjødamgaard
 - 99 - 2 f. o. Brinkhof, Kmhr., læs: Brink,
 - - 5 — Brinkhof, læs: Brink,
 - - 7 — 19. Marts læs: 12. Marts
 - - 8 — Brinkhof, læs: Brink
 - - 9 — — — —
 - - 19—21 f. o. Ordene Solvig og udgaar (2 Steder).
 - - 22 f. o. Kresdagsmedlem udgaar.
- 131—142 Fiurendal læs: Fuirendal.
- 165 L. 10—14 f. o. rettes som følger:
 af Substitutionen for Lerchenfeld, Udenrigsminister. Hans Son:
 6. *Eggert Christopher Greve Knuth*, Besidder af Substitutionen for
 Lerchenfeld, Hofjægermester, f. 1838 29. Oktbr. † 1874 18. Oktbr.
 Hans Broder:
 7. *Adam Wilhelm Greve Knuth*, Hofjægermester, f. 1854 5. Septbr.
 † 1888 22. Oktbr. Hans Søn:
 8. *Eggert Christopher Greve Knuth*, f. 1882 27. Febr.

